

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Proměna obce Mírová před rokem 1945 a po něm na pozadí okresu
Karlovy Vary a Loket

The transformation of the village Mírová on the background of the
Karlovy Vary and Loket districts before 1945 and thereafter

Bc. Karel Dinda

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vít Vlnas, Ph.D

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N D-ZSV

2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Proměna obce Mírová před rokem 1945 a po něm na pozadí okresu Karlovy Vary a Loket“ vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. června 2021

.....

Karel Dinda

Poděkování

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval vedoucímu své práce prof. PhDr. Vítu Vlnasovi, Ph.D. za nezměrnou trpělivost při vedení mé práce, cenné rady, připomínky a konzultace. Stejně tak Mgr. Tamaře Novákové za inspiraci pro samotný vznik a formulaci tématu mé práce. Také jí děkuji za četné rady a usměrnění bádání. Velice rád bych také poděkoval zaměstnancům okresních archivů v Karlových Varech a Jindřichovicích za pevné nervy s mými požadavky. Další velký dík patří již zesnulému panu Štefanu Hittnerovi z Chodova u K. Varů, který mi poskytl rozhovor i v době Covidu 19. Panu Hittnerovi je práce věnována in memoriam. Velký dík patří mým blízkým a rodině, kteří mi vytvářeli příznivé podmínky po celou dobu psaní této práce. Chtěl bych také vyzdvihnout pomoc Bc. Zbyňka Vacka na překladech z angličtiny a Ing. Michala Pickara s překlady z německého jazyka. a na závěr se hodí poděkovat mým nejbližším za trpělivost a podporu, bez které by tato práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Význam obce Mírová (Mnichov, München) z hlediska regionálních dějin spočíval v bohatosti nerostných surovin těžených na jejím katastru. Vliv na utváření zdejšího prostředí mělo blízké naleziště kaolinu, cihelné hlíny a podniku na tvorbu tabulového skla v nedalekém Chodově. Její obyvatelé ale nacházeli uplatnění i v zemědělství. Sám původní název Mnichov/Münchhof ukazuje, že šlo původně o statek mnichů z kláštera ve Waldsassenu. Nejvýznamnějším rodákem zdejší obce byl Rudolf Müller, předválečný (1. světová válka) sociálnědemokratický poslanec říšské rady Rakousko-Uherska a v poválečné době poslanec Rakouské národní rady.

Národnostní složení Mnichova (Mírové) poměrně věrně kopírovalo osídlení pohraničních oblastí ČSR v době po 1. světové válce. Na jejím vývoji tak lze ukazovat vývoj politických dějin celého regionu. Osada stála na hranici „Demarkační linie“, obyvatelstvo obce se muselo v prvních poválečných letech vyrovnávat s poměrně masivním odlivem německého obyvatelstva a přílivem „novousedlíků z Čech“. Zde nalézám i vnitřní motivaci k psaní této práce, neboť vnímám historii své rodiny sahající před rok 1945 do oblasti jižních Čech. Výchozí bod mé práce ale nebudou „pouhé“ osobní zkušenosti „novousedlíků“, ale mou snahou bude zasazení jejich zkušenosti do dějinného kontextu. Vzhledem k časovému odstupu, z toho plynoucímu nedostatku přímých svědků, a dokonce chybějícím oficiálním literárním památkám (ztracená kronika obce) zde bude kritická historická práce velmi náročná.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československo – dějiny 20. století – Mírová/Mnichov/Münchhof – Karlovarský kraj – regionální dějiny – západní Čechy – česko-německé vztahy

ABSTRACT

Village Mírová (Mnichov, München in German) is lying in the region rich on mineral raw materials. Mining activities and systematical exploitation of natural sources – china and brick clay together with glass industry in nearby locality Chodová – had substantial importance and influence for the life in this region of Western Bohemia. However, its inhabitants also find employment in agriculture. The original name Mnichov/Münchhof itself shows that it was originally a farm of monks from the monastery in Waldsassen. Well known personality born here was Rudolf Müller, politician and member of the supreme diets. National structure of local settlement had been the same as that in the whole border region after World War I. Village had been situated directly on the "border line" between Czech and German language territories, that is why it faced relatively high immigration of Czech speaking population and the lack of German speaking one. Author is personally tied with his topic through his own family heritage.

KEY WORDS

Czechoslovakia – history of 20th century – Mírová/Mnichov/München – Region Karlovy Vary – regional history – western Bohemia – Czechs and Germans, mutual relations

Obsah

Úvod	8
Prameny a metodologie práce	10
1 Geografické vymezení regionu Karlovarsko a Loketsko	14
2 Politicko-správní vývoj	15
2.1 Oblast Karlovarska a Loketska	15
2.1.1 Vývoj veřejné správy do 18. století	15
2.1.2 Reformy Marie Terezie a Josefa II.	20
2.1.3 Reformy krajské a okresní správy od 19. století až po konec monarchie	21
2.1.4 Veřejná správa v období 1918-1928	25
2.1.5 Veřejná správa v období 1928-1938	29
2.1.6 Veřejná správa mezi lety 1938-1945	32
2.1.7 Veřejná správa mezi lety 1945-1948	42
2.1.8 Veřejná správa po roce 1948	55
2.2 Obec Mírová	61
2.2.1 Vrchnostenská a místní správa v Mírové do konce 18. století	61
2.2.2 Vrchnostenská a místní správa v 19. století po vznik samostatného státu	63
2.2.3 Místní správa po roce 1918	66
2.2.4 Místní správa mezi lety 1938-1945	71
2.2.5 Místní správa po roce 1945	74
3 Stručná historie regionu do konce 2. světové války	78
3.1 Okresy Karlovy Vary a Locket	78
3.1.1 Vývoj do roku 1918	78
3.1.2 Období od vzniku republiky po Mnichov	88
3.1.3 Po Mnichovu	109
3.1.4 Karlovarsko v době druhé světové války	124
3.1.5 Antifašisté na Karlovarsku	133
3.1.6 Koncentrační tábory a pochody smrti na Karlovarsku	141

3.2 Historie obce Mnichov/Mírová	147
3.2.1 Stručná historie obce Mnichov do 30. let 20. století	149
3.2.2 Vývoj Mnichova ve 30. letech a v době 2. světové války	164
4 Poválečný vývoj ČSR po roce 1945	177
4.1 Formování poválečné politiky	177
4.1.1 Košický vládní program	181
4.1.2 Československé ozbrojené složky	187
4.1.3 Přítomnost spojeneckých armád	191
4.1.4 Státně nespolehlivé obyvatelstvo	201
4.1.5 Pozemková reforma	216
4.1.6 Konfiskace nezemědělského majetku	228
4.1.7 Konfiskace majetku na Karlovarsku	232
4.1.8 Vztah obyvatel Karlovarska k Němcům	234
4.2 Odsun německého obyvatelstva	239
4.2.1 Stručný náčrt reflexe odsunu v historiografii a kultuře	246
4.2.2 Tzv. divoký odsun německého obyvatelstva	261
4.2.3 Organizovaný odsun německého obyvatelstva	268
4.2.4 Přesun osob německé národnosti do vnitrozemí	290
4.2.5 Internační tábory a sběrné středisko Nové Sedlo	300
4.2.6 Odsun německého obyvatelstva z obce Mírová	309
4.2.7 Dodatečný odsun v letech 1947-1948	340
4.2.8 Hodnocení organizovaného odsunu obyvatelstva mezi lety 1946-1948	347
5 Poválečný vývoj regionu Karlovarsko	351
5.1 Osvobození Karlovarska	353
5.2 Období po 2. světové válce	357
5.3 Obec Mnichov po 2. světové válce: Větrná či Mírová?	369
5.4 Činnost místního akčního výboru Národní fronty v obci Mnichov 1948-1950	392

6 Osídlování pohraničí	411
6.1 Vnitřní osídlování.....	422
6.2 Reemigrace.....	423
6.3 Osídlování obce Mnichov	424
6.4 Statistické vyhodnocení osídlení obce Mnichov	438
6.4.1 Tabulka jednotlivých zápisů o budovách v Mnichově 1946-1949	442
7 Závěr.....	453
Pamětník.....	457
Psaní vlastních jmen.....	Chyba! Záložka není definována.
Jména zeměpisná (názvy obcí apod.).....	462
8 Zdroje	464
8.1 Archivní prameny.....	464
8.2 Literatura	464
8.3 Internetové zdroje.....	469
8.4 Obrazové zdroje	Chyba! Záložka není definována.
9 Přílohy	473
9.1 Rozhovory	473

Úvod

Tato diplomová práce popisuje vývoj politicko-správní a zároveň historicko-kulturní oblasti České republiky, která bývala v poslední době označována jako nejhorší kraj v České republice. Region západních Čech jako celek, a Karlovarsko speciálně, vycházejí z naprosto zásadního střetu dvou světů. Českého, tedy obecně slovanského, na východě od Karlovarska a germánského na západ od Karlovarska. Není cílem práce zabíhat do velkého politicko-filozoficko-historického střetu o pojetí českých dějin. Právě na dějinách obce Mnichov a Loketska i Karlovarska je patrné že až do 19. století o žádný střet nešlo. Rozhodně ne o střet s dělicí linií mezi Čechy a Němci. v českém pohraničí žili pospolu a jak má diplomová práce ukázat na osídlení obce Mnichov, je termín česká vesnice, české pohraničí možná velmi zavádějící.

Byl to sice prostor v blízkosti budoucí obce Mírová, kde již v raném středověku stavěli svá hradiště Slované, aby mohli kontrolovat zdejší oblast a případně ji bránit před útoky ze západu. Ale byli to právě lidé ze západu, kdo byl do oblasti ve 13. století pozván, aby častokrát nehostinné oblasti zaplnil. Kdo s sebou přinesl znalost industrie kovu i zemědělské postupy, které umožnily zkulturnit (obdělát) zdejší krajinu. a byli to právě němečtí kolonizátoři z kláštera ve Waldsassenu, kteří patrně stojí za vznikem statku a možná i obranné tvrze v obci, která se proto jmenovala Münchhof – mnišský statek (nebo mnichův statek). Ačkoliv není snadné doložit přítomnost mnichů přímo v budoucí Mírově, v nedalekém Chodově toto možné je. Dalších 700 let zde žili a nazývali tuto oblast Heimat (domov).

Vývoj obce Mnichov a později Mírové poměrně věrně kopíruje vývoj celého státního celku. Tato práce tak směřuje od velkých dějin politických, dějin státu a pokračuje směrem k dějinám jednotlivých regionů a sídel, až ke každodennosti a životu v malé osadě mezi dvěma městy: Karlovými Vary a Chodovem. Pro Mnichov však byl až do počátku 19. století nejvýznamnějším centrem Elbogen (Loket nad Ohří), který byl správním centrem oblasti i obce. Ves jako feudální léno měla mnoho vlastníků. Až tím posledním se stal právě Loket, který si osadu koupil. Po celá staletí se střetávala na území Karlovarska moc českých panovníků a německé šlechty či císaře. Správní vývoj oblasti měl v některých případech vlastní zákonitost a vlastní dynamiku, jak bude ukázáno na příkladu města Eger (Cheb), které si díky zásahům Fridricha Barbarossy (vybudoval si ve městě románskou císařskou falc). Právě vývoj správní v první rozměrné části práce ukazuje od doby raného středověku až do období po druhé světové

válce dvojakost situace příhraničního Karlovarska. Mnoho nařízení platí stejně jako ve vnitrozemí, a přesto se najdou taková, která pohraničí musí být „ušita“ na míru.

Dějinným zlomem ve vývoji obce a pro celý region není ani tak vzestup českého nacionalismu v průběhu 19. století. Dle dostupných údajů by totiž nebylo možné tvrdit, že zde nějakí Češi žili. z roku 1930 totiž víme, že Čechů v ní žilo pouhých 20 z celkového počtu 989 obyvatel. Podobná čísla nalezneme i v dalších osadách regionu. Pokud zde bylo české obyvatelstvo zastoupeno, pak žilo s tím německým v relativní symbióze. Právě 19. století ale stojí za největším rozvojem obce v dějinách. Industrializace celého rakouského mocnářství pronikla i do pohraničí a do Mnichova. Část o historii regionu a vývoji obce do vzniku samostatné ČSR ukazuje, že ze zemědělského sídla se během necelých sta let stalo lokální průmyslové centrum známé nalezišti uhlí a výrobou kyseliny sírové a např. šamotových cihel. v okolí to byla bohatá naleziště kaolínu, která stimulovala produkci porcelánek.

I po vzniku ČSR se přes několik krušných počátečních let zdálo, že rozvoji regionu a obce nic nebrání. Až přišly ze západu tři údery. Nejdříve zpoza oceánu hospodářská krize, posléze z Německa vlna vypjatého nacionalismu. a za třetí Mnichovská krize a s ní související postoupení tzv. Sudet Německu a vznik „vzorové“ říšské župy. Do Evropy a světa vstoupila krize největší, válečný konflikt. Práce se pokouší nalézt odpověď, jak bylo Karlovarsko postiženo. Jak se změnil každodenní život obyvatel okresů i obcí. Klade si také otázku, jak byla přijímána následná prohra německých sil.

Další dějinnou křižovatkou je pak situace po konci druhé války. Obyvatelstvo obce, převážně německé, muselo své domovy opustit a přesunout se zčásti do Německa, zčásti bylo posíláno i do vnitrozemí. Práce si klade za cíl pomocí pramenných a literárních zdrojů rekonstruovat průběh tohoto dějinného zlomu. Snaží se ukázat, jak velkým zásahem do vývoje toto období bylo. Pracuje i s autentickým svědectvím jednoho občana města Chodova.

Každý konec je také příležitostí k novému začátku, a proto se práce věnuje i novému osídlení regionu a Mnichova. Na konci nám pak odpovídá. a vlastně už i v průběhu, proč se v roce 1955 mohla přejmenovat na Mír-ovou.

Prameny a metodologie práce

Před samotným textem o regionu a obci je nutné pohovořit o zdrojích, které autor užil k vytvoření své práce. Také je nutné zmínit o způsobu citace pramenů a tvorbě poznámkového aparátu. Autor práce si z hlediska tvorby odkazů na přímé a nepřímé citace vybral způsob tvorby odkazů přímo u textu, tedy tzv. poznámek pod čarou. Na konci práce pak rozdělil zdroje na archivní (primární prameny) literární, internetové a obrazové. Všechny tyto zdroje jsou pak uvedeny dle normy ČSN ISO 690:2011 formou bibliografické citace.

Pokud šlo o historické skutečnosti, které nesouvisely přímo s osou textu a byly delší, než byla autorem subjektivně stanovená přípustná mez, zapisoval je autor jako poznámky pod čarou. v případě, že šlo jen o krátkou noticku, je za textem kulatá závorka s pomlčkou a následným zápisem – poznámka autora. v některých pasážích docházelo k častější citaci z jednoho pramene, v takovém případě je tato skutečnost označena „Ibidem“ (tamtéž).

Práce je rozdělena do několika oblastí a pro každou z nich byly užity jiné zdroje. Pro úvodní geografický popis regionu a polohy obce bylo využito sekundárních pramenů, tedy prací E. Čaňové a zejména Jiřího Klsáka, kteří se ve svých pracích zabývaly jak regionem, tak přímo obcí Mnichov/Mírová.

Důležitou částí práce, která byla umístěna hned na začátek, je popis politického a správního výboje v oblastech. Šlo o pokus vymezit způsoby, jak byla v oblasti realizována moc panovníka či vrchnosti. a jak se na pozadí těchto rozhodnutí vyvíjel region i obec samotná. Celý korpus tohoto tématu je pak rozdělen na moc veřejnou, tedy orgány vytvořenými často panovnickou mocí. a také vrchnostenskou, která se svým způsobem stane předchůdkyní pozdější samosprávy. Neocenitelnými zdroji zde byly sekundární prameny, publikace Zdeňky Hledíkové a kol. o dějinách správy, podobně Karla Malého o vývoji českého a československého práva do roku 1945. Podobně důležitým pramenem jako publikace Zdeňky Hledíkové je pak kniha Karla Schelleho o dějinách veřejné správy. Dvě posledně jmenované knihy se v mnoha ohledech doplňují a překrývají. Nabízí ucelený pohled na vývoj správy veřejné i vrchnostenské a později. Na konkrétní období v dějinách správy se pak zaměřují jednotlivé studie, které autor také pro svůj text využil jako vývoj správních institucí v českém státě od nástupu Habsburků po revoluční rok 1848. Nebo historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě. Autor postupoval při tvorbě této části práce s vědomím, že poměrně rozsáhlý soubor textů o vývoji správy by rozbíjel následný popis historických událostí. Proto tento blok zařadil na úplný začátek před popis historie regionu. Na

druhé straně si je autor vědom, že tento popis je již sám o sobě jistým vyjádřením historie. v případě, že to bylo možné, pokoušel se autor dohledat primární prameny právních úprav. Ačkoliv by bylo ideální najít tyto normy v jejich listinné podobě, ne na elektronických zdrojích, usnadnilo autorovi práci již poměrně rozsáhlé zveřejnění i starších právních úprav na renomovaných webových portálech jako je epravo.cz případně zakonyprolidi.cz. Druhý jmenovaný je jako zdroj pro originální znění právních norem užíván i na Právnické fakultě UK, což je autorovi z osobní zkušenosti známo. Dalším primárním zdrojem pak byl např. článek právníka Františka Oswalda pro měsíčník československých právníků po obsazení pohraničí na podzim 1938. k dějinám říšské župy Sudety pak přispívá i ve své výtečné publikaci *Sudetští Němci v nacistickém státě* historik Volker Zimmerman. Jeho kniha se pak stala i jedním z významných zdrojů pro popis vývoje pohraničí v době před, při a po tzv. Mnichovské krizi. Způsob obsazování z hlediska plánování a vyhodnocení tohoto aktu jako vojenské akce přináší příspěvek Aleše Binara „Erfahrungsbericht“ a jeho využití pro dějiny vojenství a vojenského umění: na příkladu okupace českých zemí 1938 a 1939. Jde vlastně o zhodnocení průběhu okupace pohraničí a přináší zajímavý pohled z hlediska vojenské historie. Velmi dobrým zdrojem pro tzv. prezidenta republiky z období nesvobody byl stejnojmenný článek Pavla Winklera. Autor práce také dohledával originální znění jednotlivých podstatných dekretů stejně jako i dalších zásadních legislativních dokumentů Podobně dohledal např. Košický vládní program v části zabývající se odsunem Německého obyvatelstva a přípravou na něj. Primárním zdrojem pro tuto oblast byl také soubor textů, řečí a projevů prezidenta E. Beneše, podobně jako od stejného autora i kniha odsun německého obyvatelstva byla zdrojem pro náhled jednoho z hlavních aktérů poválečného dění na jeho nutnost. Pro samotný odsun pak byly stěžejním pramenem publikace Tomáše Staňka, zejména jeho třídílný cyklus *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí*, na kterém ale spolupracoval i s A. Arburgem. Zde bych zdůraznil význam spolupráce dvou světů, české historiografie a německého jazykového okruhu, protože Adrian Arburg je výborně česky mluvící Švýcar. Právě symbióza těchto dvou pohledů dle názoru autora této práce dělají z jejich společných publikací významný a možná přelomový příspěvek k pohledu na dějiny po roce 1945. Jak se autor snaží naznačit v krátké kapitole o vývoji československé i německé historiografie, byla taková spolupráce nadmíru potřebná. Přelomové myšlenky a vývoje, se kterými přichází duo Staněk – Arburg, pak znamenaly výchozí bod v celé kapitole o vysídlení německého obyvatelstva z pohraničí.

Pro vývoj Karlovarska jako celku pak autor práce využil velmi obsáhlou publikaci s kvalitním citačním aparátem od Karla Řeháčka *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Zajímavou,

ale z hlediska hodnocení také velmi rozporuplnou knihou je pak práce O. Gubiče *Jasně slovo o minulosti: českoněmecké vztahy*. k této práci je třeba přistoupit s výrazným kritickým odstupem, neboť je velmi šablonovitá a svým vyzněním přispívá k nepochopení postojů německé a české historiografie. o to překvapivější je fakt, že při svém vzniku byla označována jako manuál pro učitele občanské nauky.

Nedocenitelnými primárními prameny a hlavní osou části pojednávající o historii obce Mnichov v průběhu a po 2. světové válce jsou však Státní okresní archiv Karlovy Vary a Státní okresní archiv Sokolov – pobočka Jindřichovice. v jindřichovickém archivu jde zejména o materiály Landrátu Elbogen (Loket), pod který osada Mnichov patřila.

Poválečné bezpečnostní složky ve své studii *Přehled organizačního vývoje SNB v letech 1945-1950* velmi dobře popisuje Iva Kvapilová. Dále pro toto období, zejména pak pro údaje o odsunutých Němcích, hrají klíčovou roli seznamy odsunutých, které vznikaly ve dvou kopiích pro českou a spojeneckou správu. Bohužel, i zde došlo časem, nebo laxností úředníků při vzniku úředních materiálů ke ztrátám některých spisů. v dochovaných je mnohdy obtížné některé zápisy přečíst. Tyto archiválie jsou pak součástí archivního fondu ONV Loket. Správnost a úplnost tvrzení by bylo vhodné poměřit s archivními materiály MSK v Mnichově, bohužel, autor této práce k nim neměl přístup a tyto nebyly dostupné ani v Jindřichovicích (SOKa Sokolov) ani v Karlových Varech, jde se nacházet zdejší okresní archiv. z údajů MSK Mnichov však čerpá informace autor knihy o Mírové Jiří Klsák, takže nade vší pochybnost je bude možné v dalším výzkumu dohledat. Pro odsun německého obyvatelstva do vnitrozemí je pak výrazným zdrojem práce *Vnitřní odsun 1947-1953* Tomáše Dvořáka. Autor této práce měl k dispozici druhé vydání z roku 2013. Pokud jde o vývoj obce Mnichov po druhé světové válce, neexistují hodnověrné a komplexní materiály až do roku 1947 a i v případě dochovaných archiválií z této doby jde dosti často o torza a nekompletní zápisy. Přesto se je autor práce pokusil systematizovat do přehledu o dění v obci a jejím poválečném osídlení. Jde o zprávy ze tří hlavních zdrojů, zápisy pléna MNV Mnichov, zápisy rady MNV v Mnichově a zápisy ze zasedání místního akčního výboru Národní fronty tamtéž. Všechny takto získané údaje autor práce poměřoval s jednou ze dvou zásadních monografií o obci od již zmiňovaného Jiřího Klsáka. Ta se stala i základním orientačním bodem pro získávání pramenů. Je však třeba také připomenout, že většina těchto archiválií je zatížena dobou svého vzniku a je tedy nutnou kritickou prací historika, aby se snažil k těmto pramenům patřičně přistupovat.

Pro rekonstrukci vývoje regionu jako celku byly užity i některé díly Západočeského historického sborníku, dalším zdrojem byl Sborník západočeského kraje, Minulostí západočeského kraje a historického sborníku Karlovarska.

Příprava a realizace této práce trvala od roku 2018 do současnosti, ve chvíli, kdy se autor pro toto téma rozhodl, nemohl tušit, že do České republiky zavítá čínský virus, který změní životy všech obyvatel státu a znesnadní přípravu této diplomové práce. Doplněním již zmíněných údajů byla jedinečná možnost povídání s panem Štefanem Hittnerem z Chodova, který se uvolil (i díky známosti s otcem této práce), že zavzpomíná na poválečnou dobu. Sezení s panem Hittnerem měl autor naplánováno několik, ale bohužel, i díky zmíněnému viru se konalo jen jedno, a to v září 2020. Po začátku druhé vlny pandemie již na další setkání nedošlo. Bohužel, pan Hittner se vzniku této práce již nedočkal, zemřel na podzim roku 2020. Odešel tak jeden z posledních pamětníků událostí v Chodově a v (Mnichově) Mírové.

1 Geografické vymezení regionu Karlovarsko a Loketsko

Karlovarsko se nachází na severozápadě České republiky. Kraj je jihozápadní součástí Krušnohorské soustavy, konkrétně jde o oblast tzv. Podkrušnohorských pánví (Sokolovská a Chebská pánev, Doupovské vrchy a z části Slavkovský les a krom bohatých nalezišť nerostů a uhlí se zde také vyskytuje velké množství minerálních pramenů.

Loketsko patřilo k nejmenším krajům v Čechách, ze severu bylo ohraničeno pásem hřebenů Krušných hor a státní hranicí, v západní části sousedilo s Chebskem, ale bez výrazného přírodního předělu. z jihu je hranicí Slavkovský les a z části tok říčky Teplá. Východní hranici zase tvoří tok řeky Ohře. Většina oblasti leží v nadmořské výšce 400-800 metrů nad mořem, jen v údolí řeky Ohře jsou níže položená místa. Většina sídel pak leží výše než 500 metrů nad mořem, což má vliv i na počet obyvatel. Složení půdy a její vyšší poloha neumožňovala pěstování nížinných plodin. Na druhé straně se díky bohatým nalezištím nerostných surovin rozvíjel ve zdejší oblasti hornictví a hutnický průmysl.¹

Karlovarsko i Loketsko tvoří přímé okolí obce Mírová. Krajina je to z hlediska výše popsaného velmi členitá a díky okolním pohořím a zčásti přirozeně uzavřená do okolí údolí řeky Ohře. Oblast Karlovarska je proslulá lázeňstvím díky výskytu teplých i studených minerálních vod, ale stejně jako na Loketsku i zde nalézáme místa významná pro těžbu nerostných surovin (v současnosti i minulosti) a nacházíme zde i průmyslová odvětví (vyhlášený je např. porcelán, sklárství). Oblast je bohatá také na nerostné suroviny, například cín, dokonce ve středověku bylo využíváno i železo z místních zdrojů.²

Karlovarský kraj zahrnuje oblast třech bývalých okresů (Karlovarského, Sokolovského a Chebského). Centrem tohoto, co do počtu obyvatel, nejmenšího kraje České republiky je město Karlovy Vary. Na Karlovarsku žije dle údajů Českého statistického úřadu z roku 2019 celkem 294 896 obyvatel, z toho je 145 674 mužů, 149 222 žen. Celkový průměrný věk obyvatel je 42,9 roku. u mužů je to pak 41,5 roku a u žen 44,2 roku.³

¹ ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, str.3.

² KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007; str. 3-4.

³ Počet obyvatel v obcích. Praha: Český statistický úřad, 2019, str. 6.

2 Politicko-správní vývoj

2.1 Oblast Karlovarska a Loketska

2.1.1 Vývoj veřejné správy do 18. století

V době vzniku a formování českého státu měly oba regiony výrazný význam hraničních oblastí s Východofranckou říší a později se Svatou říší římskou. Místní správa měla podobu hradské správy tvořená hradskou soustavou. Jejím základem byla důležitá přemyslovská hradiště (civitates, urbes) a jejich okolí. Základními hradišti byly Praha, Vyšehrad, Děčín, Litoměřice, Bílina, Libice, Plzeň, Sedlec u Karlových Varů, Stará Boleslav. Správní oblast hradiště byla od druhé třetiny 11. století označována jako provincia. v Čechách bylo takových oblastí ve 12. století a v první třetině 13. století asi dvacet.⁴ Kníže na své hrady dosazoval jednotlivě úředníky, kteří byli označeni jako kastelán (castellanus).⁵ Základem vztahu mezi ním a knížetem byl dočasně svěřený úřad (ministerium), což znamenalo službu v zájmu knížete, který za výkon služby udělil úředníkovi léno jako odměnu. Tato správa tak byla založena na lenním vztahu nikoliv na rodové příslušnosti. Zároveň nebyli takto dosazení úředníci spjatí s regionem, který ovládali, neměli charakter samosprávy. Byli výkonným orgánem raně feudálního státu.⁶ Doklady o funkci kastelána od konce 11. století umožňují předpokládat dobudovanou hradskou soustavu. Úřad vznikl pravděpodobně současně s připojením konkrétního území k českému státu z potřeby zabezpečit území z hlediska bezpečnosti. Kastelán byl proto původně vojenský náčelník s úkolem území ovládnout, držet a zabezpečit vojenskou hotovost v případě potřeby. Rozsah jeho pravomocí byl odvislý od vůle knížete a postavení, které si sám kastelán díky svým schopnostem vydobyl. Obecně platilo, že se jeho pravomoc vztahovala na všechno obyvatelstvo obvodu a že jej kníže vybíral na krátkou dobu ze členů své družiny. a že původní vojenský význam hradišť ustupoval do pozadí a postupně rostl význam správních úkolů veřejného pořádku a míru.⁷

Náplní činnosti kastelána bylo spravovat hrad a okolí a měl také velké pravomoci v oblasti vojenské, správní, soudní a berní (vybírání daní – pozn. autor). Později se na hradech objevují další úřednické funkce jako vladař vilik (villicus), který měl soudní pravomoc v menších

⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 37.

⁵ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 17.

⁶ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. vydání, Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 33.

⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 34-37.

sporech, později se jeho funkce pojila s hospodářstvím a shromažďováním peněz pro knížete. Dále tu byli sudí (iudex provincialis), kteří převzali soudní agendu od kastelána. Důležitou funkci měli také celníci (custodes stratarum). Jak už samo označení napovídá, vybírali pro knížete cla a mýta.⁸

Na Karlovarsku a Loketsku je již v 9. století archeologickými nálezy doloženo hradiště v Tašovicích, které sloužilo pravděpodobně jako opěrný bod na místě, kde Ohře opouští soutěsku mezi Krušnohořím a Slavkovským lesem do karlovarské pánve. Dalším důležitým centrem bylo hradiště Sedlec (Zedlitz), zmiňované v historických pramenech poprvé v roce 1130. v letech 1159-1165 tu byl kastelánem jakýsi Záviš. Lze předpokládat, že v té době sloužil Sedlec jako župní hrad Přemyslovcům. v roce 1182 se ale oblasti Sedlecka zmocnil Friedrich Barbarossa za nejasných okolností, umožnila mu to zřejmě napjatá situace v českém knížectví.⁹ v roce 1188 na hradišti působí jistý Wernher označovaný jako economus in Zedlitz, pravděpodobně ministeriál ve službách císaře Friedricha Barbarossy, který měl také v držení nedalekou císařskou falc v Chebu.¹⁰ Po nástupu Jindřicha Břetislava na knížecí stolec v roce 1193 je obnovena vláda českého knížete nad zemí a také na panství na Sedlecku.¹¹

Po ztrátě významu Sedlece, který již svou velikostí a polohou (dodnes ale není přesně lokalizována) nedostačoval, se správní středisko přesouvá do nově budovaného hradu Loket.¹²

V průběhu 13. století se pak z dosud jednotné správy vydělují tři základní směry, a to městská, církevní a vrchnostenská, kde jsou zásahy a dozor vládce jen v nejvyšší rovině a v rozdílné míře. Pro každou z těchto oblastí vzniklo vlastní právní odvětví. Pro šlechtice zemské právo a vlastní stavovská správa, pro měšťany městské právo a městská správa, pro duchovní kanonické právo a církevní správa. Královská správa pak byla rozdělena mezi vlastní moc a stavovskou, o které působily ve své partikulární linii a zároveň se střetávaly při podílu nad výkonem moci v celé zemi. u královské moci šlo např. o lenní či horní správu, ve stavovské o výkon moci nad většinou poddaných, tzv. patrimoniální správu, která vycházela ze zásad emfyteutických a souboru vrchnostenských práv. Veřejná správa se na konci 13. století institucionalizovala, ačkoliv se jednotlivé její části teprve ustavovaly. a stávaly se předmětem

⁸ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 17.

⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 18.

¹⁰ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 12

¹¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 18

¹² KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 16

sporů díky mocenským ambicím šlechty a panovníka. Toto správní rozdělení společnosti pak zůstává v podstatných rysech zachováno až do konce feudálního období.¹³

Hradská soustava přetrvává i ve 13. století, ale na jeho konci v souvislosti s proměnou veřejné správy z pohyblivé na stabilní a centrálně řízenou, postupně dochází k jejímu zániku. Stejně tak zaniká i funkce kastelána, který se případně změnil ve šlechtického majitele hradu. Nově se hlavním hradským úředníkem stal purkrabí (burgravii), jehož pravomoci opět sahaly od správní agendy po soudní záležitosti. Přemysl II. Otakar se pokusil o vytvoření lenních obvodů v okrajových oblastech země s výrazným vojenským účelem a opíral se právě o funkci hradních purkrabích. Leno (pozemek) bylo uděleno dědičně v mužské linii svobodné osobě, která jej se souhlasem lenního pána mohla i zastavit či prodat a zavazovala se vazalskou službou a věrností. Služba měla většinou formu vojenské pomoci. Takto právě Přemysl II. Otakar jednal v případě nově kolonizovaného Loketska ale i dalších příhraničních území.¹⁴

Od století čtrnáctého se důležitou úřední složkou českého státu stali krajští hejtmani. Od konce 13. století se objevuje i funkce poprávců (iusticiarii), kteří stíhali zemské škůdce, psance a zločince a krom vyšetřovací měli i soudní pravomoc spojenou s právem trestat i hrdelním trestem. i když se pak v polovině 14. století objevují i krajští poprávci, v období husitských válek tato funkce zaniká a není obnovena.¹⁵

Zástupci Loketského kraje se pro obranu i v dalších záležitostech často spojovali s chebskou městskou radou, která měla při správě Chebska rozhodující slovo a od 15. století tvořila s okolními ministeriály jednotlivé landfrýdy. Město Cheb bylo ve zvláštním postavení vůči české koruně. Jan Lucemburský potvrdil jeho status říšského města, ale v pozdější době již jeho (Chebu) postavení nebylo tak právně jednoznačné. Chebsko však říšským územím bylo, a proto v jeho oblasti nekonali čeští centrální úředníci, nebyly zde např. vybírány daně. Od roku 1349 si navíc Cheb razil vlastní minci.¹⁶

I z hlediska náboženství mělo Chebsko a Loketsko výjimečné postavení oproti zbytku českého státu. v druhé polovině 16. století se zde vytvořily dvě samostatné luteránské organizace. Na Loketsku to umožňoval šlikovský vrchnostenský řád a v Chebu se v šedesátých letech vytvořila

¹³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 43.

¹⁴ Ibidem, str. 48-51.

¹⁵ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 20-21.

¹⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 70.

luteránská konzistoř tvořená luteránskými kněžími a členy chebské městské rady. Konzistoř pak funguje až do roku 1580.¹⁷

V období husitských válek hrály významnou úlohu městské svazy, které v sobě koncentrovaly významnou politickou i vojenskou moc. Krom pražského a táborského svazu, do kterého patřil i západočeský Tachov, tu byl ještě východní tzv. Menší Tábor, později zvaný sirotčí. Koncem dvacátých let pak vznikl ještě svaz pod vedením Jakoubka z Vřesovic působící zejména v severozápadních Čechách a do kterého patřily např. Žlutice na Karlovarsku.¹⁸

Až do období Bílé hory byli rozhodujícími zemskými úředníky krajští hejtmani, kteří do své funkce zahrnuli i povinnosti poprávců. Voleni byli ze stavovských řad krajským sjezdem, který jim také stanovoval meze výkonu funkce. Až Habsburkové prosadili změnu, kdy si krajského hejtmána sami jmenovali. Ale realita stavovského státu jim nedovolovala porušit zájmy šlechty, proto jmenovali hejtmány hned dva. Jednoho z nižší šlechty a druhého z řad panstva.¹⁹

Změna nastala až v rámci Obnoveného zřízení zemského (OZZ), ve kterém byl krajský hejtman zařazen mezi královské úředníky. Jmenován byl jedenkrát ročně ze stavů usazených v kraji. Zrušen tak byl postup, kdy byl hejtman volen krajským sněmem. OZZ tak podmiňovalo jeho uspořádání vůlí panovníka, jinak platil zákaz jeho uspořádání. Tím byla zlikvidována jedna podstatná složka krajské samosprávy, protože panovník od té doby krajské sněmy už nesvolal.²⁰

Vedle organizovaných sněmů jednotlivých Zemí koruny české existovala v případě loketského kraje výjimka, vyvinul se zde zvláštní sněm. Do jeho kompetencí patřily záležitosti výběru berně a také návrhy na krajského hejtmána a soudce pro Loketsko. v těchto návrzích se mohly uplatnit společné zájmy města a okolní vrchnosti.²¹

Do loketského správního území, které nebylo na rozdíl od jiných krajů jednotným územím, zasahovaly i rozsáhlé enklávy jiných krajů. Jmenovitě to byla část panství Sokolov, které ale bylo součástí kraje Plzeňského, a panství Nejdek, které patřilo kraji Žateckému. Menší přesah mělo i do panství Lázně Kynžvart opět z kraje Plzeňského a Stružná opět z Žatecka.²² Loketsko patřící k vnějším krajům země a ve svých hranicích vymezené obvody jednotlivých vrchností, bylo v 16. století zmenšováno vykupováním těchto lén a ta byla následně připojována dle

¹⁷ Ibidem, str. 189.

¹⁸ Ibidem, str. 77-78.

¹⁹ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 26.

²⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 133.

²¹ Ibidem, str. 95.

²² ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, str.3.

polohy k žateckému či plzeňskému kraji. Na druhé straně byla právě k Loketsku připojována leuchtenberská léna. v roce 1598 vykoupila loketská městská rada purkrabství, které tím de facto zaniklo. Loketský hejtman byl panovníkem jmenován od 15. století na úrovni ostatních hejtmanů navíc s právem udílet léna. Změnu přinesl rok 1537, od kterého hejtmany navrhovala loketská městská rada z místní šlechty. o 25 let později se na návrhu podílela sama místní šlechta, aby se pak v roce 1617 stala jediným navrhovatelem.²³

Jeho postavení vnějšího samostatného kraje zůstalo i nadále zachováno, i když jeho lenní zřízení bylo po třicetileté válce omezováno a Loketsko bylo stále více přizpůsobováno ostatním krajům. v roce 1714 se pak v souvislosti s připravovanou berní reformou odehrála redukce krajů, která měla vliv i na Loketsko a Chebsko, které byly připojeny k Žateckému kraji.²⁴

Od 13. století také roste význam měst, která se stávají samostatně vystupující právníkou osobou. Vliv na jejich pozici ve státě měla privilegia udělená jejich fundátorem (zakladatelem). Ten v dokumentu stanovil městské orgány a jejich pravomoci, povinnosti obyvatel a také systém městského práva, kterým se dané sídlo mělo řídit. Ve 14. a 15. století měl na typ městského práva vliv nedaleký Cheb, takže jak Locket, tak Karlovy Vary se řídily tzv. chebským právem, což byla v českých zemích mezi královskými městy výjimka. Po roce 1610 se řídil Locket i Karlovy Vary Koldínovým městským právem.²⁵

Typ fundátora nám může posloužit jako kritérium třídění středověkých měst. Byla města královská, panská, biskupská, klášterní atd. Stejně tak ale můžeme užít jako kritérium příslušnost ke zvláštnímu městskému stavu. Tu měli jen obyvatelé královských měst. Takto můžeme rozeznávat města svobodná (královská, která jsou majetkem koruny) a města poddanská (podřízena feudální vrchnosti).²⁶ Stejně jako nedaleký Cheb, tak i Locket a Karlovy Vary, jak již bylo zmíněno, byly městy královskými.²⁷

²³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 112.

²⁴ Ibidem, str. 134.

²⁵ Pavel Kristián z Koldína byl staroměstským kancléřem v Praze a jeho práci „*Práva městská království českého*“ předložila komise zřízená k vytvoření obecně přijatelného městského práva jako konečný návrh v roce 1579. Rudolf II. tento návrh schválil. Práce systematicky zpracovávala právo brněnsko-jihlavského okruhu s prolnutím do zvyklostí pražské oblasti a doplněné o prvky římského kanonického práva. Města jihoněmeckého městského právního okruhu, tedy města na jih od myšlené čáry Chomutov, Louny, Slaný, Malá Strana, Kolín, Kouřim, Koldínův zákoník přijala už v roce 1580, města se severoněmeckým právem jej přijala z rozhodnutí zemského sněmu roku 1610. (Hledíková, Janák, 2005 – str. 204 a 222-223)

²⁶ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 27.

²⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 510-511.

2.1.2 Reformy Marie Terezie a Josefa II.

Dva krajští hejtmané zůstávají základem krajské správy až do poloviny 18. století. Ačkoliv už nejsou voleni, ale jmenováni, pořád si tento úřad uchovává převážně stavovský ráz. Pretendenty na tato místa byli totiž stavové usazení na českém území. Úkoly měli hlavně v oblasti veřejné správy, výběru berně a vojenské záležitosti. v průběhu 18. století se mění náplň jejich práce směrem k trestnímu a soukromoprávnímu soudnictví, politické správě a vojenství.²⁸ Instrukce z roku 1731 dávala hejtmanům částečné právo vykonávat kontrolu a dozor nad královskými městy.²⁹

Ačkoliv již v předchozích staletích docházelo ke změnám ve fungování krajské správy, a to zejména s centralizačními snahami Habsburků, došlo k nejvýraznější změně až v roce 1751. 23. ledna 1751 byl vydán císařský reskript, který vyhlašoval zásadní změnu krajské správy. Všechny změny vedly k plné kontrole státu nad veřejnou správou a rušily zbytky starého stavovského zřízení. Zavedeno bylo nové dělení krajů na 16 se zhruba stejnou velikostí. Čtyři největší kraje tak byly rozděleny: Žatecký na žatecký a loketský podíl, Plzeňský na plzeňský a klatovský podíl, Bechyňský na tábořský a budějovický, Hradecký na hradecký a bydžovský podíl.³⁰ Krajskými městy byly v roce 1751: „*Mladá Boleslav, Čáslav, Hradec Králové (1779–1792 byl krajský úřad přenesen do Hoříněvsi), Nový Bydžov (1784–1850 krajský úřad v Jičíně), Chrudim, Litoměřice, Plzeň, Klatovy, Písek (Prácheňský kraj), Tábor, České Budějovice, Žatec, Locket, Praha jako sídlo Kouřimského kraje, dále Rakovnického kraje (od roku 1788 krajské sídlo trvale přeneseno do Slaného), Berounského kraje (z popudu Josefa II. bylo sídlo přeneseno v letech 1788–1792 do Berouna). Praha sama nebyla začleněna do žádného kraje.*“³¹

Krajské úřady byly druhou instancí státní politické správy, která byla následně dělena na 4 stupně:

- Primární stupeň tvořily vrchnostenské či patrimoniální úřady a magistráty měst.
- Sekundární tvořily právě krajské úřady.
- Terciální instancí byly zemské úřady (gubernia).

²⁸ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 42.

²⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 160.

³⁰ ŠTOURAČOVÁ, Jiřina. Vývoj správních institucí českého státu 1526–1848. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 43–73, str. 67–68

³¹ Ibidem, str. 68

- Čtvrtým stupněm byly centrální dvorské úřady.³²

V čele krajů stanul jediný jmenovaný hejtman trvale usazený v krajském městě. To byl rozdíl oproti předchozím zvyklostem, kde bylo sídlem krajského úřadu jeho panství.³³ Za svou službu pobíral odměnu ze státní pokladny. Zároveň získal další pravomoci např. ve školství, průmyslu a obchodu i vůči vrchnostenským a městským úřadům. Každý hejtman byl zodpovědný za výkon svého úřadu a vytvářel kolem sebe skupinu úředníků s patřičnou odborností. Rostl tak byrokratický aparát umožňující centrální řízení státu.³⁴ Hejtmanu byly např. poskytnuty finance na placení krajského sekretáře, který byl do té doby placen hejtmanem, a adjunkta. Ačkoliv stále platilo, že hejtmani byli vybíráni z řad pánů a rytířů s českým inkolátem, na ostatní funkce již pronikali i příslušníci městského stavu. Reformy pak dokončil Josef II., který rozšiřoval pravomoci krajských úřadů i hejtmanů samotných, motivoval úředníky k postupu v úřední soustavě a manipulační instrukcí v roce 1787 zavedl i popis činností jednotlivých zaměstnanců. Ve stejném roce pak jmenoval poprvé hejtmanem osobu z měšťanského stavu. Provedené reformy tak podrobily doзору i nejnižší instance veřejné správy a díky své komplexnosti zůstaly zachovány až do roku 1850.³⁵

Loketský kraj do sebe zahrnoval i chebský okres, který měl i nadále zvláštní postavení. To platilo až do 80. let 18. století, kdy se již nedá hovořit o specifických právech Chebska.³⁶ Cheb však, stejně jako Žlutice na Karlovarsku, zůstal mezi 30 sídly soudů, kterým po reformě práva hrdelního soudnictví v roce 1765 zůstalo právo takto trestat.³⁷

2.1.3 Reformy krajské a okresní správy od 19. století až po konec monarchie

Když v roce 1848 revoluční vlna v zemích Rakouského císařství ochromila státní orgány, byla jako jeden z léků na napětí užita reforma, která dala poslední sbohem systému vrchnostenské správy budované již od středověku. Zrušením poddanství pozbyl tento způsob správy věcí veřejných smysl. 1. ledna 1850 byly dovršeny reformy započaté už za Marie Terezie, jejichž cílem bylo postupně získat pod státní kontrolu veškerou veřejnou správu.

³² Ibidem, s. 43-73, str. 43-67

³³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 160.

³⁴ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 43

³⁵ ŠTOURÁČOVÁ, Jiřina. Vývoj správních institucí českého státu 1526–1848. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 43-73, str. 68-69

³⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 161.

³⁷ Ibidem, str. 221.

Právním podkladem nového členění správy bylo císařské nařízení z 26. června 1849, které do čela korunních zemí ustavovalo místodržitele. Země pak byla rozdělena na kraje, v jejichž čele stanul krajský prezident. Nejnižší správní jednotkou podřízenou přímo krajské správě byly okresy, v jejichž čele byl okresní hejtman. v letech 1850-1855 byly také dle svého vedoucího pracovníka označovány za okresní hejtmanství, někde jako podkrajský úřad.³⁸

Architektem těchto změn byl ministr vnitra hrabě František Stadion. Jeho návrhy v sobě odrážely revoluční roky 1848 a 1849. Nově stvořené okresy se od sebe neměly příliš lišit rozlohou ani počtem obyvatelstva. z hlediska působnosti na sebe převzaly pravomoci vrchnostenské správy (patrimonií) a také bývalých krajských úřadů. Důležité bylo také oddělení soudní a správní agendy. Důraz byl kladen na vzájemnou nezávislost obou těchto částí moci. Kromě okresního hejtmana byli členy hejtmanství ještě okresní komisaři, pro správu daní berní inspektoři a další personál nutný pro chod úřadu už proto, že agenda byla poměrně rozsáhlá. Náležela jim péče o vyhlásování a provádění zákonů, udržování a zjednání bezpečnosti a veřejného pořádku. Dále měly okresní úřady vést evidenci obyvatelstva (narození, sňatky, úmrtí) a obecně statistických dat, v případě nutnosti se měly postarat o přítomné vojsko, disponovaly bezpečnostními sbory jako mohlo být četnictvo. Pod okresní správu také spadalo zdravotnictví, školství, dohled nad zemědělstvím, obchodem a živnostmi (20. prosince 1859 totiž zanikly cechy a cechovní povinnosti – pozn. autor), doprava a cesty (i vodní), církevní záležitosti a celá řada dalších.³⁹ Okresní úřady měly také rozdílnou rozlohu, byly větší, oproti existujícím soudním okresům. Jeden politický mohl zahrnovat dva až tři soudní okresy.⁴⁰

Počátkem května 1849 se stal novým ministrem vnitra Alexandr Bach, který rozhodně nehodlal zachovávat odkaz revolučních let. Jeho osobnost je pak spjata s pojmenováním pro celé období návratu neoabsolutismu v habsburské monarchii. Stal se ústřední postavou represivní politiky a jeho postavení mu umožnily jak tzv. Silvestrovské patenty, tak i úmrtí premiéra Felixe Ludvíka Schwarzenberga v roce 1852.⁴¹ Bachova politika omezovala oktrojovanou Stadionovu ústavu a spíše se orientovala na centralistický systém státní moci, který neposkytuje příliš autonomie nižším orgánům. Již v silvestrovském patentu z 31. prosince 1851 se opět sloučily okresní úřady a okresní soudy. Oddělení zůstávalo jen u vyšších instancí. Také velikost

³⁸ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 48-49.

³⁹ Ibidem, str. 48-49.

⁴⁰ Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005). v Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum), str. 37-38.

⁴¹ Ibidem, str. 19.

jednotlivých jednotek se měnila. Od relativně menších samosprávných okresů ve Stadionově podání se Bach přikláněl k tvorbě větších celků podřízených centrálnímu řízení. Tyto zásady vedly k vydání nejvyšší ustanovení o zřízení a úřední působnosti okresních úřadů, krajských úřadů, místodržitelství a soudních úřadů z 25. ledna 1853, č. 10 ř. z.⁴² Příprava nově navržených okresních úřadů trvala do 12. května 1855, kdy zahájily činnost. v jejich čele stanul okresní představený (Bezirkvorsteher, Bezirkvorstand). Ten měl k ruce jednoho až dva adjunkty, jednoho až dva aktuaře, knihovníka, kancelisty, úřední sluhy a pomocníky. Pravomoci nově vytvořených úřadů tvořily v podstatě velmi podobné oblasti jako jejich předchůdců z mezidobí 1850-1855. Rozdíl, který mezi nimi byl, lze ukázat např. na výběru daní. Zatímco okresní hejtmanství vykonávala správu přímých daní včetně výběru, okresní úřady byly v podstatě servisní organizací pro krajské orgány. Jejich úkolem bylo opatřit podklady pro vyměření daně, vše ostatní vykonával krajský úřad. v podstatě lze říct, že vždy měly okresní úřady pravomoci tam, kde k tomu nebyl určen nějaký nadřízený orgán. Takto nastavené rozdělení působnosti platilo až do roku 1868, kdy došlo ke zrušení krajů a okresní úřady si jejich pravomoci rozdělily společně se zemskými vládami a místodržitelstvím. v soudnictví měly tyto smíšené okresní úřady pravomoc působit v civilních a trestních záležitostech.⁴³ v Čechách bylo okresních úřadů 208 a zřízeny byly v sídle každého okresního soudu pro jeho obvod.⁴⁴

V první polovině 19. století byly krajské úřady významným prvoinstančním orgánem státní správy. v souvislosti s reformami a vznikem nové územní správní sítě byly tyto orgány 26. června 1849 zrušeny rozhodnutím č.295/1849 ř. z. a jejich funkci přebíraly nově vytvořené krajské vlády. Ty získaly řadu pravomocí bývalých gubernií a v některých oblastech byly dokonce podřízeny přímo říšskému ministerstvu vnitra (a obcházely tak i zemské místodržitelství). Pro svou těžkopádnost plynoucí z velké velikosti spravované oblasti a v některých případech i nejasnosti kompetencí byly ještě v roce 1855 reformovány, kdy část své působnosti musely přenést na zemské místodržitelství. Ze sedmi krajských vlád bylo vytvořeno třináct krajských úřadů.⁴⁵ Náplň jejich činnosti pak byla zejména kontrola činnosti okresních úřadů a velké pravomoci měly i v berní oblasti. Velmi záhy se ale ukázala nadbytečnost tohoto článku státní správy mezi okresními a zemskými úřady. 5. června 1860 byl

⁴² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 274.

⁴³ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 50-53.

⁴⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 275.

⁴⁵ Ibidem, str. 275.

vydán zákon č. 243/1860 ř. z., který rušil krajské orgány na Moravě a stejně tak byly postupně rušeny od roku 1862 v Čechách, konkrétně 23. října 1862 bylo vydáno nařízení o zrušení krajských úřadů⁴⁶, aby roku 1868 zanikly úplně.⁴⁷

21. prosince 1867 byl přijat zákon, který znovu stanovil oddělení soudní od výkonu politické správy i na úrovni okresu. Na to navázal zákon č. 41/1868 ř. z.⁴⁸, uváděn i pod číslem 44/1868⁴⁹, kdy byla státní správa organizována jako trojinstanční v pořadí okres – země – stát. Zároveň byla nově zřízena hejtmanství s širší územní působností v čele s hejtmánem s plnou odpovědností za řízení úřadu. Jen v oblasti výběru daní a účetnictví měl zodpovědnost nepřímou a přímou měli berní úředníci. Toto nastavení fungování a rozsahu pravomocí pak zůstává až do zániku monarchie. Agenda okresního hejtmanství byla tvořena a omezena hranicemi okresu:

- Znalost a aplikace říšského práva (odebírat říšský zákoník, tvořit nařízení na provádění zákonů).
- Udržování a kontrola zemských říšských hranic.
- Evidence obyvatel a vedení matrik.
- Spolupůsobnost při sčítání lidu.
- Otázky státního občanství a vystěhovalectví.
- Otázky šlechtických titulů.
- Péče v oblasti sociální (chudinské ústavy), snaha ve spolupráci s četnictvem o likvidaci žebroty.
- Ve zdravotnické oblasti dbaly o oblasti od porodnictví po transporty mrtvol. Ale také např. o usazování zvěrolékařů.
- Dohled v oblasti četnictva.
- Dohled nad spolky, tiskem a časopisy.
- Dohled státní správy nad obcemi. Např. nad tím, zda obce dodržují zákony a nepřekračují meze své pravomoci. Posuzovalo i odvolání proti rozhodnutí obecního představenstva, pokud nepřináleželo k vyšší instanci.
- Církevní záležitosti.
- Oblast manželství (konsensy, dispenze aj.)

⁴⁶ Ibidem, str. 275.

⁴⁷ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 57-59.

⁴⁸ Ibidem, str. 53.

⁴⁹ Srovnej v HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 277.

- Ve vojenství se podílela na přípravě odvodů, ubytování vojska atd.
- Oblast zemědělství, lesnictví a rybolovu.
- Oblast obchodu a řemesel (např. udělování koncesí apod.).
- Vodní, silniční doprava a stavebnictví.
- Podílela se na organizaci voleb do zemského sněmu i říšské rady.
- Oblast daní a správa financí (od vyměření daní, přes jejich výběr až po daňovou exekuci).⁵⁰

Krajský stupeň veřejné správy obnoven nebyl, okresních hejtmanství bylo v Čechách 89. Základem územního rozdělení bylo členění z let 1850-1855, příliš velké okresy byly rozděleny. Politické okresy se pak skládaly ze dvou až tří soudních okresů, ve výjimečných případech se mohla velikost politického a soudního okresu překrývat. i později docházelo ke zmenšování velkých okresů, takže jich v roce 1908 bylo v Čechách 98.⁵¹

2.1.4 Veřejná správa v období 1918-1928

28. října 1918 došlo v Praze Národním výborem k vyhlášení samostatného československého státu. Již v dubnu 1918 ale probíhala příprava na tuto situaci. Byl vytvořen přípravný výbor v obsazení K. Kramář, J. Preiss, A. Rašín, J. Scheiner, F. Pantůček a další. Zhruba v září ukončil výbor svou činnost s dvěma návrhy. Jeden se týkal hospodářství, jehož autorem byl J. Preiss, a druhý politického uspořádání samostatného státu, který připravil F. Pantůček, pozdější předseda Nejvyššího správního soudu. Druhý jmenovaný předpis neboli zákon „o prozatímní vládě říše české“ měl v 29 člancích představovat prozatímní ústavní listinu. Na schůzce 14. října 1918 však zúčastnění politici v čele s Aloisem Rašínem seznali, že takto připravená zákonná předloha je nedostatečná. v noci z 27. na 28. října pak budoucí ministr financí sepsal text prvního zákona státu známého také jako „recepční norma“ a přijatého Národním výborem 28. října 1918. Účelem zákona bylo uchovat dosavadní platné říšské a zemské zákony a nařízení do doby, než budou nahrazeny normami nově vzniklého státu. Cílem bylo zabránit právnímu vakuu a revolučnímu chaosu. Podobně jako rakouskouherský právní řád byla přejata i veřejná správa, kdy ale všechny samosprávné, státní i obecní orgány byly podřízeny

⁵⁰ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 53-57.

⁵¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 277.

Národnímu výboru⁵², což se dělo již první tři dny existence samostatného Československa jak u správních úřadů, tak policejních a soudních institucí.⁵³

Podoba fungující veřejné správy vycházela z předpokladu, že dojde k její výrazné politizaci. Zatímco v době rakouského mocnářství byl ideálem apolitický byrokrat, v době první republiky se stává politicky činným, odpovědným voličům a stranickému sekretariátu. Demokratizace státní správy byla výrazně patrná v obcích, do jejichž zastupitelstev se volilo na základě všeobecného, přímého, tajného a rovného volebního práva dle zásad poměrného volebního systému.⁵⁴

V oblasti soudní byla předpokládána návaznost na rakouskouherskou soudní soustavu k datu 25. července 1914 s tím, že byly zavedeny ještě Nejvyšší kasační a Nejvyšší správní soud. Převzata byla i soustava politických, finančních, školských a ostatních správních orgánů, tj. zemské sněmy a výbory, obecní výbory, okresní zastupitelstva a reprezentace statutárních měst.⁵⁵

Národní výbor v Praze sloužil jako ústřední orgán státní moci a vedle něj vznikla celá síť okresních a místních národních výborů. Ty vznikaly již od června 1918 a v říjnu a listopadu téhož roku byly založeny již ve všech českých okresech. Ačkoliv jejich působení nemělo dlouhého trvání, přebraly na čas veškerou agendu státní správy. Stejně jako pražský Národní výbor byly i tyto orgány konstituovány na základě voleb do říšského sněmu v roce 1911, případně bylo využíváno i paritního zastoupení českých politických stran, kdy každá vyslala do Národního výboru dva až tři své zástupce. Ale členy NV byli i zástupci Sokola, DTJ, národní stráže i některých spolků.⁵⁶ Celkově bylo v Čechách 139 okresních národních výborů a místních 49. Nevznikaly však v německých oblastech v pohraničí. Ve smíšených okresech zastupovaly zájmy českého obyvatelstva, ale koexistovaly s existujícími německými a na některých místech polskými národními výbory, které se k vzniku ČSR nestavěly příliš kladně. Tyto (německé a polské) pak zanikly až v době obsazení pohraničí československou armádou. Na konci roku 1918 ale zanikly i vzniklé Národní výbory⁵⁷ na základě usnesení vlády ze

⁵² SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 96-98.

⁵³ Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005). v Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum), str. 54.

⁵⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 331-332.

⁵⁵ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 100-102.

⁵⁶ Ibidem, str. 144.

⁵⁷ Ibidem, str. 128-131.

4. prosince 1918, výjimkou ale byly právě české NV v menšinových oblastech, které fungovaly až do roku 1920.⁵⁸

Z hlediska samosprávy byly na místní úrovni v provincii Deutschböhmen založeny lidové rady (Volksräte) a v okresech okresní národní rady (Bezirksnationalsräte), jejichž úkolem bylo zastřešovat činnost všech zájmových organizací a politických stran na svém obvodu, podílet se na tvorbě volkswehru pro zajištění bezpečnosti v oblasti a bojovat za právo na sebeurčení příhraničních oblastí. Jejich činnost pak byla ukončena obsazením pohraničí československou armádou v prosinci 1918.⁵⁹

Okresní samospráva si přenesla slabou pozici z doby Rakouska – Uherska i do nově vzniklé republiky. Celá řada politiků proto usilovala o jejich zrušení a v tomto snažení měli oporu i v denním tisku. Výsledkem pak bylo rozpuštění okresních samosprávných orgánů na základě § 81 zákona o okresních zastupitelstvech po volbách do obecních orgánů 15. června 1919 a jejich nahrazení okresními správními komisemi. Ty byly utvořeny dle výsledků komunálních voleb v daném okrese. Komise měly dvanáct členů a zástupce do nich delegovaly jednotlivé politické strany. z hlediska rozsahu funkcí na sebe převzaly pravomoci okresního výboru a okresního zastupitelstva. v čele komise stál předseda, jenž byl příslušníkem nejsilnější politické strany.⁶⁰

Zmíněné novely byly pouze prvním a spíše mezikrokem k významnější přestavbě veřejné správy, která měla být upravena mimo mnoha jiných důvodů pro potřeby sjednocování správy v Čechách, Moravě a Slezsku, ale i na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Zaniknout mělo tradiční ale už přežilé rozdělení na jednotlivé země a nahrazeno mělo být systémem krajů, tzv. žup. Tento úkol byl svěřen ministerstvu vnitra a jeho vypracování zůstávalo zčásti stranou zájmu většiny společnosti, která se ve stejné době spíše zajímala o tvorbu nové Ústavy. Pohledů na fungování a velikost krajů bylo několik. Od kladného přijetí, přes podmínění vzniku zachováním zemského uspořádání. až po razantní odmítnutí. Jedním z významných kritických pohledů ale byl i ohled národnostní. Národní demokracie zdůrazňovala, že realizací záměru předloženého ministerstvem vnitra 30. října 1919 (jednalo se o návrh neoficiální, který však během listopadu pronikl i do denního tisku), by vznikly dvě župy, a to Karlovarská a Českolipská, ve kterých by mělo většinu německé obyvatelstvo. 25. ledna 1920 pak národní

⁵⁸ srovnej HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 350.

⁵⁹ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 165-167.

⁶⁰ Ibidem, 2016, str. 196-197.

demokraté jednoznačně sdělili své stanovisko v Národních listech:⁶¹ „*Jsme pro zachování zemí. ... Vnutí-li nám župy, pak jsme pro ně jedině tehdy, nebude-li v Čechách ani jediného kraje čistě německého.*“⁶²

Odmítavé stanovisko k návrhu reformy zaujaly i zástupci českých menšin v národnostně smíšených okresech, v rezoluci Ústředního výboru obranných jednot českých a národnostně smíšených okresů 19. ledna 1920 se postavili za zachování zemského zřízení. Stejně tak se kriticky vyjadřovali i představitelé německé menšiny, kteří měli výhrady hlavně proto, že nebyli k přípravě přizváni. Přes tyto výhrady došly strany sdružené v koaliční vládě 2. prosince 1919 ve věci župního zřízení ke shodě.⁶³

Velký zápas byl mezi jednotlivými městy sveden o sídlo župy. v Čechách byla zamýšlena Praha, Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Česká Lípa, Louny, Plzeň, České Budějovice a Karlovy Vary. Některá města vyvíjela veškerou snahu, aby byl seznam ještě změněn. Došlo až k výhrůžkám, že se obyvatelstvo opomenutých měst nezúčastní voleb do Národního shromáždění apod. Úspěch měla Mladá Boleslav, která nahradila Jičín a místo Chrudimi Pardubice. Konečné rozhodnutí o podobě právní normy a sídle župních úřadů seznámil tisk veřejnost 28. února 1920. Tato podoba již nedoznala změn a 29. února 1920 byla přijata jako zákon č. 126/1920 Sb. varianta tzv. středně velkých žup po vzoru francouzských departmentů. Jejich počet byl stanoven na 21, z toho bylo 9 českých s centry v Praze (tzv. župa venkovská), Pardubicích, Hradci Králové, Mladé Boleslavi, České Lípě, Lounech, Karlových Varech, Plzni a Českých Budějovicích. Na Moravě pak bylo žup pět, pak jedna Těšínská, na Slovensku jich bylo šest.⁶⁴

Župní zákon předpokládal výkon veřejné správy na základě vertikálního rozdělení moci formou župní – okresní – obecní úřady. Župní úřady měly být podřízeny přímo ministerstvu vnitra, pokud na základě jiných zákonů nespadal výkon jejich funkce do působnosti jiného ministerstva. Přebíraly pravomoci zemských politických správ, výborů a sněmů. Zanikla tak po staletí existující zemská správa. Okresní úřady pak nahrazovaly funkci okresních hejtmanství a zastupitelských okresů. v čele obou orgánů stáli státní úředníci: okresní náčelník, který byl služebně podřízen vedoucímu župy – županovi. u každého župního úřadu byl předpokládán i vznik župního zastupitelstva, které mělo být zčásti tvořeno členy volenými a zčásti jmenovanými ministerstvem vnitra. Každé župní zastupitelstvo si pak vybíralo ze svých řad

⁶¹ Ibidem, str. 250-262.

⁶² Ibidem, str. 262.

⁶³ Ibidem, str. 267-268.

⁶⁴ Ibidem, str. 268-272.

osm členů župního výboru a jejich osm náhradníků. Podobně jako u okresních úřadů i u žup měli nepovinně vznikat župní komise s výjimkou finanční komise, která byla stanovena dle zákona. k provedení některých úkolů mohly být župy sloučeny, měly tak vzniknout tzv. župní svazy, a to český (obsahující všechny české župy a Vitorazsko), moravskoslezský a slovenský.⁶⁵

Realizace župního zákona přinášela celou řadu problémů a překážek, čehož si jeho tvůrci byli vědomi. Nestanovili proto přesnou dobu nabytí účinnosti, ale položili jej do doby neurčené a ponechali vládě možnost stanovit datum vládním nařízením. To umožnilo státním orgánům odkládat jeho účinnost, i když samotné ministerstvo vnitra přípravné práce na zavedení župního uspořádání činily, vláda postupně ztrácela zájem na jeho realizaci, naopak se začalo hovořit o novelizaci župního zákona, který tak nakonec nebyl v Čechách vůbec uskutečněn.⁶⁶

2.1.5 Veřejná správa v období 1928-1938

V letech 1927 a 1928 byl přijat tzv. organizační zákon⁶⁷, který po letech přinášel reformu veřejné správy fungující v Čechách až do té doby dle rakouskousherského vzoru. Ačkoliv byl vydáván za novelu župního zákona z roku 1920, v podstatě jej rušil a nahrazoval novým systémem správy. Dle oficiální verze měl být jen změněn princip 20 žup na 4 země, jinak ale zůstaly zachovány základní principy a duch župního zákona. Příkladem ale budiž část župního zákona o občanských senátech ve správním soudnictví, která sice byla přenesena i do zákona organizačního, ale záměr zůstal jen na papíře, protože k němu nebyly nikdy vydány prováděcí předpisy.⁶⁸ Základními státními celky ustavoval organizační zákon českou, moravskoslezskou, slovenskou zemi a Podkarpatskou Rus. Projednáván byl od března 1927 a kritiku si vysloužil i ze strany vládních stran. Proti návrhu vystoupili i zástupci všech německých stran. s kritickým stanoviskem např. vystoupil člen německé sociální demokracie L. Czech, který se obával omezení práv menšinových národů po stránce národnostní i jazykové. z toho důvodu požádal i o přerušení projednávání zákona ve výboru. Němečtí národní socialisté na sjezdu v Jablonci 4. března 1927 dokonce vyzvali v souvislosti se správní reformou německé ministry k odstoupení z vlády. Ke kritice se přidali i němečtí agráři a křesťansko-sociální lidovci. Ani široká veřejnost však nebyla předloženému návrhu reformy nijak příznivě nakloněna. Ze dříve

⁶⁵ Ibidem, str. 274-284.

⁶⁶ Ibidem, str. 295 a 322.

⁶⁷ Zákon ze dne 14. července 1927 o organisaci politické správy. Beck-online [online]. [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6mjsguwta>

⁶⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 353.

zamýšlené Karlovarské župy se k protestům přidaly zastupitelské orgány měst jako Krajková (Gassengrün), Kynšperk nad Ohří a Bochoř.⁶⁹

Zmíněná kritika zdržela projednávání zákona o 3 měsíce, ale ten byl bez velkých změn předložen do ústavněprávního výboru znovu. Vzhledem k předchozímu jednání mezi vládními stranami už stála v cestě přijetí jen opozice, jejíž pozměňovací či zamítavé návrhy byly ale často přehlasovány.⁷⁰

Pro německou menšinu žijící v pohraničí byla výhodnější verze župního zřízení (2 župy s německou většinou v Čechách, na Těšínsku polsko-německá většina) a na jeho (župního zřízení – pozn. autor) obranu se postavily německé socialistické a občanské strany společně s maďarskými občanskými stranami. Jejich postoj byl z nacionalistického hlediska pochopitelný. Bojovaly za vznik dvou převážně německých žup a proti sloučení Moravy a Slezska. Organizační zákon zmíněné výhody neumožňoval. Nenaplněné připomínky a stálá přítomnost pocitu v části německé společnosti, že ČSR je přechodným útvarem a jediným státem, jehož chtějí být součástí, je velké Německo (ať už ve vizi Mitteleuropy nebo Velkoněmecké koncepce), vedla později k vzniku separatistického hnutí.⁷¹

Pro německé strany, které vstoupily do vládní koalice, konkrétně německé agrárníky (Bund der Land Wirte) a německé křesťansko-sociální demokraty (Deutsche christlich-soziale Volkspartei), bylo velmi těžké vysvětlit, proč nehlasují proti ale pro návrh nového zemského zřízení. Vedeny zájmem lepšího prosazení německých podnikatelských kruhů svůj kladný postoj zdůvodňovaly nutností kompromisu, protože tvořily jen 20% vládní koalice, lepším uplatněním německého obyvatelstva jako celku oproti většině ve dvou župách. Na závěr požadovaly zrušení jazykových nařízení, které však nedokázaly prosadit. Pro německé voliče byl jejich postoj pravděpodobně zklamáním.⁷²

Zákon o organizaci politické správy byl vyhlášen pod č. 125/1927 Sb.⁷³ a měl být účinný od 1. července 1928 na celém území Československa. Vzhledem ke komplikovanosti, náročnosti a také zdržovací taktice některých politických kruhů, která byla např. formulována v rezoluci ze sjezdu zástupců měst, samosprávných okresů a silničních výborů 27. září 1928, však nabyl

⁶⁹ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 341-344.

⁷⁰ Ibidem, str. 347-348.

⁷¹ Ibidem, str. 351-353.

⁷² Ibidem, str. 351.

⁷³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 352.

účinnosti v předpokládaném termínu jen pro Slovensko a Podkarpatskou Rus. Pro Čechy, Moravu a Slezsko se účinnost posunula na 1. prosince 1928.⁷⁴

Základem administrativního rozdělení státu se tak staly jednotlivé země v čele se zemským prezidentem: Čechy ve svém historickém obvodu se sídlem v Praze, Morava sloučená se Slezskem se sídlem v Brně, Slovensko tvořily dřívější župy XV. až XX., sídlem byla Bratislava, Podkarpatská Rus nahradila mukačevskou župu a sídlem byl Užhorod.⁷⁵

Nižšími správními jednotkami se staly okresy a v jejich čele stanul okresní hejtman.⁷⁶ Velikost jejich obvodů a sídla určila vládní nařízení č. 93, které stanovovalo okresy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi⁷⁷ a č. 174/1928 Sb, ve kterém v § 1 vymezilo obvody v Čechách a na Moravě: „*Sídla a obvody okresních úřadů v zemi České a Moravskoslezské se shodují se sídly a obvody dosavadních okresních politických správ, pokud v tomto nařízení není ustanoveno jinak.*“⁷⁸ Počet okresních úřadů dosáhl v Čechách čísla 103, po Mnichovu toto číslo pokleslo na 65.⁷⁹

Dvě třetiny okresního zastupitelstva byly voleny na dobu šesti let ze všech občanů okresu starších 30 let, kteří měli bydliště v daném okresu nejméně dva roky před volbou. Voličem mohl být kdokoliv starší 24 let, který v daném okresu měl bydliště po dobu jednoho roku před volbou. Tyto volby proběhly v letech 1928 a 1935, ačkoliv jejich volební období mělo být šestileté.⁸⁰ Zbývající jedna třetina byla jmenována ministrem vnitra z řad tzv. odborníků z řad sektorů finančních, národohospodářských, sociálních, právních apod. Ve skutečnosti se však jejich výběr prováděl dle politického kláče a jmenování členové museli před volbami do okresního výboru vydat prohlášení, se kterou volební skupinou budou postupovat, jinak byli z možnosti dosazení do zastupitelstva vyloučeni.⁸¹

Počet členů okresního zastupitelstva byl odstupňován dle počtu obyvatel okresu do 40 000 obyvatel to bylo 18 zastupitelů, do 70 000 obyvatel 24 zastupitelů, do 100 000 obyvatel

⁷⁴ Ibidem, str. 362-363.

⁷⁵ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 363.

⁷⁶ Ibidem, str. 363-364.

⁷⁷ Vládní nařízení ze dne 28.6.1928, jímž se určují obvody a sídla okresních úřadů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Epravo.cz [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=4616&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁷⁸ Vládní nařízení ze 27. října 1928, jímž se v zemi České a Moravskoslezské určují obvody a sídla okresních úřadů a některá města se zvláštním statutem podrobují všeobecně platným obecním zřízením. Beck-online [online]. [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4f6mjxgqwt&groupIndex=0&rowIndex=0>

⁷⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 352-353.

⁸⁰ Ibidem, str. 380.

⁸¹ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 366-367.

30 členů a v okresech s počtem obyvatel nad 100 000 čítalo zastupitelstvo 36 členů. Schůze byly svolávány nejméně čtyřikrát do roka okresním hejtmanem a určoval jejich program. Změnu programu musela odhlasovat nadpoloviční většina zastupitelů. Zastupitelstvo pak volilo osmičlenný výbor, který připravoval program jednání zastupitelstva. Také prováděl dozor nad obcemi v dotyčném okrese tím, že schvaloval usnesení obecního zastupitelstva včetně obecních rozpočtů podobně jako zemské úřady schvalovaly usnesení okresních zastupitelstev a dozorovaly jejich činnost.⁸² Výbor měl také šestileté volební období a krom osmi zvolených členů bylo voleno i osm jejich náhradníků. Stejně jako u zastupitelstva byl v jeho čele okresní hejtman. Výbor se scházel častěji než okresní zastupitelstvo, ale jeho zasedání byla neveřejná.⁸³

Okresní úřad jako složka státní moci a okresní zastupitelstvo jako samosprávní orgán vedl okresní hejtman, který stál v čele okresního hejtmanství. Byl nejen přednostou okresního úřadu, ale také předsedou zastupitelstva. Jmenován byl ministrem vnitra na návrh zemského prezidenta. Zastupoval okres navenek, podepisoval písemnosti jménem okresu, bděl nad veřejným pořádkem, bezpečností a veřejnou mravností. Podával i pravidelné zprávy o situaci v okrese nadřízenému orgánu.⁸⁴

Dne 2. prosince se konaly volby do okresních zastupitelstev a v Čechách v nich kandidovalo 14 stran, ze kterých nejúspěšnější byla národně socialistická strana, na druhém místě byla společná kandidátka agrárníků, živnostenské a národně demokratické strany, o třetí místo se dělily komunisté se sociální demokracií.⁸⁵

Další volby do okresních a zemských zastupitelstev byly odloženy zákonem až na 16. květen 1935, aby mohly proběhnout v souběhu s volbami do Národního shromáždění. Nejúspěšnější stranou v zemských volbách se stali agráři (28 míst) následováni sociální demokracií (21 míst) a komunisty (18 míst). Vzestup zaznamenala Sudetendeutsche Partei (SdP) se ziskem 26 míst, německo-maďarské společenství získalo 5 mandátů.⁸⁶

2.1.6 Veřejná správa mezi lety 1938-1945

Karlovarsko i Loketský byly mezi oblastmi, které měly být předány po Mnichovské dohodě Německu. k tomuto aktu došlo 1. října 1938, kdy vydal říšský kancléř a vůdce Adolf Hitler výnos o správě sudetoněmeckých území vyšlý v částce 1. sbírky „*Verordnungsblatt für die*

⁸² SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 373.

⁸³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 380.

⁸⁴ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 373.

⁸⁵ Ibidem, 2016, str. 377.

⁸⁶ Ibidem, str. 381.

sudetendeutsche Gebiete“ vydané v Berlíně 8. října 1938, který určuje přechodnou dobu, po kterou bude vydávat nařízení pro oblast vojenský hlavní velitel.⁸⁷ „Úkolu se chopily operační oddíly bezpečnostní policie a bezpečnostní služby SD (Sicherheitsdienst) v součinnosti s brannou mocí. Součástí převzetí správy nad těmito hraničními oblastmi bylo rovněž zřízení hlavní úřadovny gestapa v Liberci 16. října 1938 a dalších dvou úřadoven v Karlových Varech a Opavě. Liberecká úřadovna dohlížela na činnost karlovarské a opavské úřadovny, avšak všechny tři byly přímo podřízeny Úřadu tajné státní policie v Berlíně. Gestapo sídlilo v Karlových Varech v Obere Schillerstrasse 12 (dnes I. P. Pavlova), SS zřídilo své velitelství v Becherově vile.“⁸⁸

Po vojenském obsazení pohraničí vykonával správu nad tímto územím až do 20. října 1938 velitel okupačních armád generálplukovník Walter von Brauchitsch⁸⁹. Kromě vrchního velitele pozemních vojsk měli pravomoc vydávat právní nařízení a také svolávat výjimečné soudy vrchní velitelé jednotlivých pozemních vojsk.⁹⁰ Při jednotlivých velitelstvích armád byli navíc jmenováni pověřenci pro civilní správu, aby řídili existující správní orgány a převzali administrativní úkoly. Následně pak od 21. října do 30. dubna 1939 byla vydána zásadní zákonná opatření, která upravovala a vytvářela správní síť obsazených oblastí.⁹¹

Po 20. říjnu byl do čela odtrženého území jmenován říšský komisař pro sudetoněmecká území.⁹² k situaci v odstoupeném pohraničí podává zprávu Dr. František Oswald, advokát z Tachova v časopise Právní praxe z 28. listopadu 1938: „...*“říšský komisař pro sudetoněmecká území“, který může za souhlasu příslušného říšského ministra a říšského ministra vnitra nařízeními měniti právo v sudetských zemích platné.*“⁹³ Mohlo však docházet i k situacím, kdy bylo říšské právo zaváděno i mimo rozhodnutí říšského komisaře, a to v případě, že šlo o rozhodnutí samotného vůdce a říšského kancléře nebo příslušného říšského ministra v dohodě s říšským ministrem vnitra. Ten mohl také vydávat právní a správní předpisy

⁸⁷ OSWALD, František. Právní poměry v území odstoupeném Německu. Právní praxe: měsíčník československých právníků. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938, 3(1), 18-21, str. 18.

⁸⁸ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K. Vary, II.díl - válečné tragédie. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-ii-dil-valecne-tragedie>

⁸⁹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.68.

⁹⁰ Ibidem, str. 73.

⁹¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 402.

⁹² Srovnej: Zimmermann (2001), str. 74: hovoří o ustavení K. Henleina za říšského komisaře už k 1. říjnu 1938 s následným přechodným obdobím.

⁹³ OSWALD, František. Právní poměry v území odstoupeném Německu. Právní praxe: měsíčník československých právníků. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938, 3(1), 18-21, str. 18.

potřebné k provedení a doplnění výnosu o správě sudetoněmeckých území.⁹⁴ Klíčové postavení měl při budování správních orgánů říšský ministr vnitra Wilhelm Frick. Na jím řízeném ministerstvu byl zřízen Ústřední úřad pro převod sudetoněmeckých oblastí, a sám Frick vyhlášoval všechny právní a správní předpisy k realizaci Hitlerova výnosu z 1. října 1938. Proto lze říct, že Henleinův vliv byl velmi omezený a jeho komisariát měl funkci spíše poradní.⁹⁵

Zmiňovaný výnos říšského vůdce také řešil právo platné na území odtrženého pohraničí v § 5, kdy ponechával platné právo, pokud neodporuje smyslu převzetí těchto území německou říší.⁹⁶ k výnosu pak byla vydána další dvě nařízení 8. října 1938, v prvním se stanovuje, které právní prameny budou užívány v Sudetech, a to zmíněná „*Verordnungsblatt für die sudetendeutsche Gebiete*“, tedy věstník pro sudetoněmecká území, dále pak „*Reichsgesetzblatt*“, tedy říšský zákoník, jednotlivé věstníky ministerstev a také *Deutscher anzeiger*, což byly oficiální noviny Německé říše, které zveřejňovaly personální a správní předpisy. Jejich šíření zajišťovaly poštovní úřady, případně říšského vydavatelství (Reichsverlagsamt) v Berlíně.⁹⁷ Dále toto nařízení stanovuje, že všechny říšské zákony vyhlášené po 10. říjnu 1938 platí automaticky i pro sudetoněmeckou oblast, pokud není výslovně uvedena výjimka posunující účinnost pro tuto oblast. Právní předpisy říše, které platí pro sudetoněmecká území vyhlášené ve vyhlášovacích listech říše (viz *Deutscher anzeiger*), nabývají účinnosti dnem, který následuje po vyhlášení ve vyhlášovacích listech říše, pokud není stanoveno jinak.⁹⁸

Druhé nařízení se pak dotýkalo osoby říšského komisaře a úpravy organizace správy sudetoněmeckých území. „*Der Reichskomissar für die sudetendeutschen Gebiete*“ měl určen za sídlo Liberec, byl určen nejvyšším správním úřadem pro sudetoněmecká území, zároveň vyšším správním úřadem a zemským policejním úřadem. Náleží mu správní agenda úřadů, které byly nadřízenými orgány pro okresní instanci, dosud sídlících mimo území Sudet. Konrád Henlein byl zmocněn udělovat pokyny úřadovně, obcím a dalším veřejnoprávním subjektům, nad nimiž vykonával bezprostřední dozor. Dokonce mohl se souhlasem říšského ministra vnitra pozměňovat právní normy. Ve funkci říšského komisaře byl přímo podřízen Adolfu Hitlerovi a ve svých rukou díky zmíněným rozsáhlým pravomocím soustředil formálně velkou moc

⁹⁴ Ibidem, str. 18.

⁹⁵ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 74.

⁹⁶ OSWALD, František. Právní poměry v území odstoupeném Německu. Právní praxe: měsíčník československých právníků. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938, 3(1), 18-21, str. 18.

⁹⁷ Ibidem, str. 18, 19, 21.

⁹⁸ Ibidem, str. 19.

v oblasti administrativy, politického a kulturního a hospodářského života.⁹⁹ Ve své činnosti se řídil směrnicemi příslušných říšských ministerstev. k tomu mu byli stanoveni „pověřenci“ (Beauftragte) jako přidělení k říšskému komisaři: a) pověřenec justiční správy, b) pověřenec říšské finanční správy, c) pověřenec říšské poštovní správy, d) pověřenec říšské dráhy, e) pověřenec říšského lestmistra.¹⁰⁰

Okupační moc se však musela vyrovnat s problémem roztržitosti připojeného území, ze kterého nebylo možné vytvořit jednotlý celek, proto byly okrajové oblasti jihočeská, jihomoravská a Hlučínsko připojeny k sousedním správním celkům, kterými byly německé župy a zbytek pak tvořil nově vzniklou tzv. říšskou župu Sudety (Reichsgau Sudetenland).¹⁰¹ Na celkové ploše 22 608,23 km² žilo 2 943 187 obyvatel.¹⁰² Miloš Hlava¹⁰³ však považuje tento název za pozdější viz: „*Striktně vzato však byl termín Říšská župa Sudety (Reichsgau Sudetenland) použit poprvé teprve v zákoně o členění sudeto-německých území z 25. března 1939, který nabyl účinnosti 15. dubna 1939 (srv. např. Kural – Radvanovský a kol. 2002, 92–93; Zimmermann 2001, 122–123). Do té doby se používal termín Sudetská župa (Sudetengau).*“¹⁰⁴

Říšskému komisaři byli na počátku listopadu podřízeni i pověřenci pro civilní správu, kteří byli 7. listopadu přejmenováni na vládní prezidenty (Regierungspräsident) a vykonávali všechnu správu, kterou na sebe nepřevzal právě říšský komisař. Právně bylo sloučení českého pohraničí s Německem provedeno zákonem z 21. listopadu 1938 o „opětném sjednocení“ sudetoněmeckých oblastí s německou říší. Krom území získalo také zhruba tři miliony nových obyvatel, neboť jich v roce 1939 čítala říšská župa sudetská 2 943 000.¹⁰⁵

⁹⁹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 74.

¹⁰⁰ OSWALD, František. Právní poměry v území odstoupeném Německu. Právní prakse: měsíčník československých právníků. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938, 3(1), 18-21, str. 19.

¹⁰¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 402.

¹⁰² ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 123.

¹⁰³ Mgr. Miloš Hlava, Ph.D. působí na katedře historie Univerzity Palackého v Olomouci v sekci archeologie, jeho specializací jsou dějiny archeologie a doba laténská. viz Mgr. Miloš Hlava, Ph.D. Katedra Historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého [online]. Olomouc: FF UP, 2014 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://historie.upol.cz/nc/kontakty/vizitka/empid/80072871/>

¹⁰⁴ HLAVA, Miloš. Zánik Úřadu pro pravěk (Amt für Vorgeschichte): Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. In: Archeologie ve středních Čechách 21, číslo 2. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 2017, s. 443-462. ISSN 1214-3553, str. 444

¹⁰⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 25.

Území sudetské župy bylo rozděleno nařízením říšského komisaře Konrada Henleina z 18. listopadu 1938 na 53 venkovských okresů (Landkreis) v čele se zemským radou (Landrath) a úřadem landrátu (Landratsamt)¹⁰⁶, tyto v podstatě navazovaly na činnost československých okresních úřadů, které v plném rozsahu fungovaly až do 20. listopadu 1938. Konečná podoba venkovských okresů navazujících, pokud jde o rozsah svých pravomocí i strukturálně, na prvorepublikové okresní úřady, byla stanovena 29. dubna 1939.¹⁰⁷

Z hlediska pravomocí propojovaly okresy městské i venkovské státní správu i samosprávnou činnost. k ruce měli mít tzv. okresní rady, kteří byli jmenováni na šest let župním vedoucím nacistické strany (NSDAP). Radové neměli žádnou úřední pravomoc, fungovali pouze jako poradní sbor landráta. v pozdějších letech nebyli vůbec svoláváni a veškerou samosprávnou agendu vyřizoval landrát. Venkovské okresy oproti městským navíc kontrolovaly činnost občanských úřadů (Standesämter). Více o nich v kapitole 2.2.4. Do landrátu byly začleněny i okresní školní úřadovny (Kreisschulämter) a zdravotní úřadovny (Gesundheitsämter).¹⁰⁸

Městských okresů (Stadtkreise) bylo celkově pět a jednalo se o města Liberec, Ústí nad Labem, Cheb, Karlovy Vary a Opava. Také tyto orgány vznikly nařízením říšského komisaře Konrada Henleina z 18. listopadu 1938. v jejich čele stál vrchní starosta (Oberbürgermeister) a fungovaly jako orgány samosprávy. Úkoly státní správy vykonávaly jen v přikázaných záležitostech.¹⁰⁹ z čela Karlových Varů odstupuje po připojení Sudet k říši zvolený starosta a na jeho místo je dosazen na návrh pověřenců z řad NSDAP loajální nacist a pozdější člen SS Richard Russy.¹¹⁰

Významnými normami pro uspořádání v Sudetské župě měly ještě „Zákon o členění sudetoněmeckého území“ z 25. března 1939 a „Zákon o výstavbě správy v říšské župě Sudety“ ze 14. dubna 1939¹¹¹, který vstoupil v platnost 1. května 1939.¹¹² Sudetská župa se díky němu stala první a „vzorovou“ župou v říši. Byla charakterizována jako státní správní celek

¹⁰⁶ Ibidem, str. 402.

¹⁰⁷ k organizaci politické správy v období nacistické okupace na území říšské župy Sudety. ELAW - právní portál [online]. Praha: eLaw.cz, 2020, 2.7.2011 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/k-organizaci-politicke-spravy>.

¹⁰⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 402-403.

¹⁰⁹ Ibidem, str. 402-403.

¹¹⁰ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, II.díl - válečné tragédie. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-ii-dil-valecne-tragedie>

¹¹¹ k organizaci politické správy v období nacistické okupace na území říšské župy Sudety. ELAW – právní portál [online]. Praha: eLaw.cz, 2020, 2.7.2011 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/k-organizaci-politicke-spravy>.

¹¹² ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 123.

a samosprávný útvar pod vedením říšského místodržitele, kterým zůstal Konrád Henlein, který zastával nadále i pozici župního vedoucího NSDAP. Docíleno tak bylo propojení stranického a státního aparátu. Říšská župa Sudety s třístupňovým členěním na místodržitelství, vládní obvody a jednotlivé venkovské a městské okresy se překrývala se stranickou jednotkou, což se nestalo nikde jinde v říši.¹¹³ Ale z praktického hlediska se tak nakonec nestalo ani v sudetské župě. Uzpůsobení okresů NSDAP státním venkovským okresům, sjednocení hranic obcí a místních skupin bylo již v říjnu 1939 odsunut župní organizační kanceláří na dobu po válce.¹¹⁴ Naopak postupně přibývalo kompetenčních sporů mezi stranickými funkcionáři na jedné a zástupci státní správy či samosprávy na druhé straně. Příkladem může být landrát v Teplé na Karlovarsku, který v lednu 1942 psal, že okresní vedoucí NSDAP neustále podává žádosti o propuštění starostů, protože jsou podle něho politicky neúnosní. Podobně se vyjádřil i landrát v Mariánských lázních.¹¹⁵

Zatímco ve státní správě bylo obsazování úředních pozic často problematické a bylo nutné využít vhodných kandidátů z říše, na pozicích župní samosprávy i díky volebnímu výsledku z května roku 1938 byla situace jiná. Až do 18. července 1944 tu pracovalo 3 500 obyvatel sudetoněmeckého původu.¹¹⁶ Sudetští Němci stanuli po počátečních peripetiích také v čele jednotlivých landrátů. v praxi jim bylo po připojení k říši vedoucí postavení odebráno a předáno říšským Němcům. Landrátské úřady byly takto obsazeny beze zbytku. Naopak nižší pozice na úřadech obsazovali zdejší pracovníci. Po roce 1939 již ale došlo k obsazování vedoucích pozic v landrátech sudetskými Němci mezitím vyškolenými v říši. v roce 1941 tak uvádí Zimmermann v župě ve venkovských okresech 26 sudetoněmeckých a 28 říšských landrátů, původ jednoho se nepodařilo zjistit. Společně s městskými kraji pak poměry vypadali v jednotlivých vládních obvodech takto: v chebském 16 místních oproti 7 říšským Němcům, opavský 7 sudetoněmeckých a 8 říšských, ústecký 8 sudetských oproti 13 říšským.¹¹⁷

Bývalý politický okres Karlovarsko se stal jedním ze tří nových vládních obvodů (Regierungs Bezirke), což byla po okresech druhá instance politické správy, a nesl název Eger (Cheb). Zbývajícimi obvody byly Ústí nad Labem a Opava.¹¹⁸ Vládní prezident byl jako oficiální titul zaveden 4. listopadu 1938. v chebském obvodu byl Wilhelm Sebekovsky, původně měl sídlit v Chebu, kam mělo být přeneseno jeho působíště z Karlových Varů, k tomu ale nedošlo. v jeho

¹¹³ Ibidem, str. 123.

¹¹⁴ Ibidem, str. 138.

¹¹⁵ Ibidem, str. 137.

¹¹⁶ Ibidem, str. 132.

¹¹⁷ Ibidem, str. 134.

¹¹⁸ Ibidem, str. 79.

obvodu se nacházelo 18 landrátů od Horšovského Týna po Kadaň a Žatec včetně, jádrem obvodu o velikosti 7 466,79 km² s 803 509 obyvateli bylo Chebsko, dále centrum v Karlových Varech, hospodářská oblast Cheb – Falknov (Sokolov) – Karlovy Vary, průmyslová oblast kolem Stříbra, území západně od Plzně a lázeňský trojúhelník Karlovy Vary – Mariánské lázně – Františkovy lázně.¹¹⁹ Stejně jako místodržitel K. Henlein i ostatní vládní prezidenti měl i Wilhelm Sebekovsky svého zástupce, kterým byl Karl Müller, což nebyl sudetský, ale říšský Němec. Stejně jako na celé řadě dalších úředních míst totiž trpěly Sudety nedostatkem vhodných kandidátů. Zástupci také byli zároveň skutečnými vedoucími administrativy, neboť sudetoněmečtí politici neměli dostatek odborných znalostí pro vedení tak velkých úřadů. Role Müllera byla umocněna v době vojenské služby W. Sebekovskyho. v té době i formálně převzal vedení agendy úřadu.¹²⁰ Ústí nad Labem tvořilo 20 landrátů, a to od karlovarského vládního okresu až po Broumov, a opavský vládní obvod, který zahrnoval zbytek pohraničí, jich čítal 15. Ačkoliv byl úřad vládního prezidenta státním úřadem, měl ve své pravomoci dozor nad venkovskými a městskými okresy jako samosprávnými orgány.¹²¹

Vládní obvody byly tedy podřízeny třetí instanci státní správy, kterým byl úřad říšského místodržitele (Reichsstaathaler) v Liberci. Tento úřad vznikl transformací z Úřadu říšského komisaře, ke které došlo zákonem z 19. července 1939.¹²² v čele nového úřadu stál Konrád Henlein, který zároveň plnil funkci župního vedoucího (Gauleiter) NSDAP, kdy mu byli podřízeni okresní, blokoví a vedoucí jednotlivých buněk NSDAP, a další funkce. Např. komisaře pro říšskou obranu (Reichsverteidigungskommissar). Úřad tak plnil funkci státní správy i župní samosprávy. v čele státní správy zastupoval místodržitele jeden z vládních prezidentů, který fakticky vedl celý úřad místodržitele, a v čele samosprávy šlo o župního hejtmana.¹²³ Župním hejtmanem se stal dr. Anton Kreissl. Tento úřad byl nadějí na zachování specifických sudetoněmeckých zájmů v rámci říše. Měl vlastní rozpočet a mohl plnit veřejné úkoly do značné míry dle vlastního uvážení. Berlínská moc tak měla být omezena pouze na řízení a usměrňování. Zejména měla samospráva pečovat o školství, kultura a pospolitost. Znamenalo to úkoly počínaje památkovou péčí přes muzea, po vlastivědu, ale také biografy,

¹¹⁹ Ibidem, str. 129.

¹²⁰ Ibidem, str. 130-131.

¹²¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 403.

¹²² k organizaci politické správy v období nacistické okupace na území říšské župy Sudety. ELAW - právní portál [online]. Praha: eLaw.cz, 2020, 2.7.2011 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/k-organizaci-politicke-spravy>.

¹²³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 403.

samospráva pečovala až o 2940 obecních knihoven. Dále působila v oblasti zdravotnictví, tělovýchovy, veřejné péče, v oblasti péče o mládež, ale třeba také v hospodářských otázkách.¹²⁴ Župní hejtman měl jako spolupracovníky a poradce určené župní rady, kteří navíc byli v případě potřeby zváni říšským místodržitelem na poradu, kde měli glosovat provádění důležitých opatření ještě před jejich přijetím, zejména pokud byla finanční povahy. Kromě všech politických úřadů působila na území župy ještě celá řada specializovaných úřadů, které byly přiřčeny k jednotlivým stupňům státní správy, případně existovaly zcela samostatně. Komunikaci s nimi vyřizovali k tomu určení pověřenci či styční důstojníci, funkce zřízené při úřadech státní správy.¹²⁵

S linií výkonu státní správy byla propojena ještě linie stranická – členů NSDAP, kdy se územní obvod župy sudetské zpočátku kryl s obvodem župy NSDAP, což se změnilo vznikem protektorátu, kdy se župa stranická rozrostla o pět českých okresů a výrazně tak zvýšila svou oblast působnosti.¹²⁶ Stranická župa Sudety vznikla 30. října 1938 z nařízení Adolfa Hitlera, jejím sídlem byl Liberec a v čele stanul, jak již bylo napsáno, Konrád Henlein a jeho zástupcem byl Karl Hermann Frank. Podle pokynů Rudolfa Hesse měl říšský komisař zahájit převádění SdP do NSDAP, jejíž složky a přidružené organizace měl zároveň za úkol v pohraničí budovat. To jmenování bylo výrazem velké důvěry dané Adolfem Hitlerem Konrádu Henleinovi.¹²⁷ Obě funkce, župní vedoucí NSDAP a říšský komisař sudetoněmeckých území, byly podřízeny přímo Adolfu Hitlerovi a v porovnání s ostatními místodržiteli v jiných zemích¹²⁸ bylo postavení Konráda Henleina mnohem silnější. Tato výhoda plynula jednak z osobní Henleinovy popularity v Sudetech, kde byl vnímán jako symbol boje za osvobození od ČSR. i když během záříjové krize byly jeho vůdcovské kvality zpochybňovány, byl stále i v zahraničí vnímán jako vůdce sudetských Němců.¹²⁹ Druhým důvodem byl již zmíněný plán vytvořit ze sudetské župy vzorovou oblast pro budování nového správního systému připravovaného od

¹²⁴ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 127.

¹²⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 403.

¹²⁶ Ibidem, str. 403.

¹²⁷ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 106-107.

¹²⁸ Např. v Rakousku Arthur Seyss-Inquart zastával pozici říšského místodržitele s administrativními pravomocemi, říšský Němec Josef Bürckel jako župní vedoucí NSDAP odpovídal za podřízení jednotné politické linie (Zimmermann, 2001, str. 107).

¹²⁹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 107.

roku 1935¹³⁰ (naproti tomu Zimmerman tyto snahy datuje již do roku 1934)¹³¹ pro celé Německo a zejména pro oblasti, kde se díky předchozímu historickému vývoji nepodařilo nacistům změny do té doby prosadit.¹³²

Do NSDAP měla být převedena SdP postupně dle rozhodnutí Rudolfa Hesse v mezidobí mezi 5. listopadem 1938 a 11. prosincem 1938. Provedením tohoto úkolu byl pověřen Fritz Köllner¹³³, který v té době zastával funkci župního organizačního vedoucího. Úkolu se zhostil velmi dobře, neboť 11. prosince byl převod ukončen a budování organizačních složek NSDAP v Sudetech dokončeno. Snadnost převodu byla dána podobnou organizační strukturou obou stran. Tedy že SdP byla vystavěna dle vzoru NSDAP. To umožnilo také obsadit vedoucí posty v nově vzniklé stranické župě bývalými funkcionáři SdP. Zachován zůstal i deník Die Zeit, jen

¹³⁰ k organizaci politické správy v období nacistické okupace na území říšské župy Sudety. ELAW – právní portál [online]. Praha: eLaw.cz, 2020, 2.7.2011 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/k-organizaci-politicke-spravy>.

¹³¹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 122.

¹³² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 403.

¹³³ Fritz nebo také Bedřich Köllner se narodil 5. května 1904 v Karlových Varech jako syn zlatníka. Absolvoval obecnou školu a nižší gymnázium. Následně pak ještě obchodní akademii s maturitou. Všechny tři v K. Varech. Po maturitě odešel do Prahy studovat na Právnickou fakultu Německé univerzity, kde úspěšně dostudoval a získal titul doktora práv. Roku 1925 nastoupil do vojenské služby, a po jejím skončení nastoupil v Liberci do Zemské banky. v letech 1927 až 1934 se přesunul do její centrály v Praze. Od mládí byl aktivním členem německých spolků, v roce 1915 spolku Wandervogel, v dospělosti byl i jeho předsedou. Aktivně se podílel na formování organizace Sudetendeutsche Jugendschaft, rovněž byl členem turnerů. v říjnu 1933 spolupracoval s Konrádem Henleinem při budování Sudetendeutsche Heimatsfront, v lednu 1934 byl zatčen a vzat na několik měsíců do vazby pro obvinění z porušení zákona proti republice. přes tuto skutečnost byl Köllner přijat do spolku Kämpferbund der Deutschen, který sídlil v Lipsku a jeho cílem bylo násilné osvobození všech Němců. v roce 1935 byl zvolen poslancem za Sudetendeutsche Partei a tento post zastával až do odtržení pohraničí. Ve své mateřské straně byl vnímán jako významná osobnost a patřil k architektům odtržení pohraničí. 14. září odjel společně s Konrádem Henleinem na jednání k Adolfu Hitlerovi. 4. prosince 1938 (v článku chybně zapsáno 1939 – pozn. autor) byl zvolen poslancem říšského sněmu, současně zastával hodnost Brigadeführer v SA. Od roku 1941 byl povolán do wehrmachtu, kde zůstal až do konce války. Fritz Köllner byl ženat a s manželkou Annou, mimochodem první ženou Karla Hermanna Franka měl tři děti. v roce 1943 se rodina Köllnerova přestěhovala do vily v Liberci, která byla předtím zabavena židovské rodině Rosbachových. Po válce byl postaven před Mimořádný lidový soud v Praze, společně s dalším bývalým poslancem R. Sandnerem. Oba muži byli v americkém zajetí, odkud byli vydáni do ČSR jako váleční zločinci. Senát soudu byl tvořen předsedou JUDr. Stanislavem Řehořem, přísedícími Vilémem Appeltem, Františkem Řápkem, Otýlií Vybíralovou a Václavem Kobylákem. 3. ledna 1947 byli oba shledáni vinnými za úklady o republiku, členství a funkcionářství v protistátních organizacích, Köllner také za zneužití tísne, způsobené národní a rasovou perzekucí. Köllner byl odsouzen k trestu smrti, Sandnera k doživotí. Prvně jmenovaný si podal žádost o milost a tuto posuzovaly státní orgány. Úřad bezpečnostního referenta ONV v Liberci milost doporučil se zdůvodněním, že Anně Köllnerové už byl popraven první manžel a ztrátu druhého by zřejmě špatně nesla. Udělení milosti podpořily i další orgány se zdůvodněním, že šlo o politické činy a že se během 2. světové války Köllner více nepodílel na perzekuci českého obyvatelstva. Prezidentská milost byla podepsána Klementem Gottwaldem 26. dubna 1949 a trest byl změněn na doživotí. Köllner byl amnestován 1955 a vysídlen do SRN, kde se v Bavorsku usadil a zastával veřejné funkce. Např. se stal vrchním radou na ministerstvu veřejných prací. Zemřel 8. listopadu 1986 v Taufkirchenu. v PEJČOCH, Ivo. Trest smrti a milost pro Fritze Köllnera. Vojenský historický ústav Praha [online]. Praha, 20n. 1., 25. 04. 2016 [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: www.vhu.cz/trest-smrti-a-milost-pro-fritze-kollnera/

jeho redakce se přesunula z Prahy do Liberce. Majetek SdP ve výši dvou až tří milionů marek byl po vyrovnání nesplacených dluhů převeden NSDAP Sudety do položky příjmy.¹³⁴

Obavy z toho, že přijetí 1,3 milionu členů SdP by znamenalo příliv i ideologicky ne zcela pevných jedinců bylo vyřešeno odstupňováním přijetí dle data vstupu do sudetoněmecké strany. Proto byla každá žádost projednávána individuálně na mnichovském vedení strany. Přednost při vstupu měli dostat funkcionáři SdP, Německé turnerské jednoty, náčelníci oddílů Freiwilliger Schutzdienst (FS, Dobrovolné ochranné služby) a vůdci všech formací freikorpsu. Pro čekatele vstupu byly zřízeny místní kroužky. Po přezkumu byl nově přijatému členu udělen rudý stranický průkaz, který byl veden jako provizorní. Až po uplynutí dvouleté zkušební lhůty, kdy osvědčili spolehlivost, získali definitivní stranické legitimace. Obavy, že obtížný způsob přijímání odradí od žádostí o vstup do NSDAP řadu bývalých členů SdP, byly záhy zažehnány počtem přihlášek a na konci přijímací akce v červenci 1939 bylo do Mnichova zasláno 458 057 žádostí o vstup s tím, že dalších 2 500 přihlášek ještě zůstalo v Liberci na vedení župy k dalšímu došetření. Do NSDAP tak vstoupilo 16 % obyvatel Sudet, což svědčí o velkém zájmu, ale ani ne polovina členů SdP, když v dubnu 1938 čítala tato strana 1 057 968 členů.¹³⁵ Počet členů pak plynule narůstal a v roce 1943 čítal 526 790 členů.¹³⁶

V říjnu 1938 byla Sudetská župa začleněna i do říšské finanční správy a celé odvětví tak přešlo pod správu říšského ministerstva financí. Postupně byla vybudována nová organizace finanční správy, která se týkala daňových i celních předpisů. Nejvyšší instancí finanční správy v oblasti bývalého československého pohraničí se staly úřady vrchních finančních prezidentů v Karlových Varech a Opavě. Prvně jmenovaný zahrnoval obvody vládních prezidentů v Ústí nad Labem a v Karlových Varech s tím, že zahrnoval i obvody okresů, které byly po odtržení od ČSR připojeny k Bavorsku, tedy Kašperské Hory, Železná Ruda a Prachatice. v roce 1942 však byl úřad vrchního finančního prezidenta v Karlových Varech zrušen a část jeho obvodu byla přidělena vrchnímu finančnímu prezidentovi v Norimberku a druhá část vrchnímu finančnímu prezidentovi v Drážďanech.¹³⁷

Na počátku roku 1942 vydal Adolf Hitler druhý výnos o zjednodušení správy, který vedl k okleštění fungování některých landrátů a odrazil se i v zjednodušení jejich agendy. Tento

¹³⁴ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 108.

¹³⁵ Ibidem, str. 116-118.

¹³⁶ Ibidem str. 119.

¹³⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 404.

proces pak byl dokončen v roce 1944 výnosem o totálním nasazení, kdy došlo přímo zrušení či omezení některých agend.¹³⁸

2.1.7 Veřejná správa mezi lety 1945-1948

V průběhu let 1945-1948 formálně platila Ústava z roku 1920 a rovněž právní pořádek z období tzv. První republiky, jak ale bude uvedeno později, k návratu k politickému zřízení předmnichovského státu nedošlo a ani nebyl zamýšlen. Proto byla připravována nová verze ústavy a ze tří návrhů, a to sociálně demokratický, lidovecký a komunistický, byl nakonec vítězný ten poslední jmenovaný. v květnu 1948 byl přijat, což bylo logickým vyústěním situace po únoru 1948. Již předtím ale pozice KSČ ve společnosti a na politické scéně i díky vztahu k SSSR významně posílila.¹³⁹

Kontury budoucí poválečné veřejné správy už byly promýšleny mnohem dříve, než došlo ke konci druhé světové války a osvobození Československa. Již 17. října 1939 vzniká v Paříži Národní výbor, který se sám prohlásil za zástupce československého lidu až do konce válečného konfliktu a vyhlásil také, že ČSR nezanikla a existuje nadále i mezinárodněprávně.¹⁴⁰

Po porážce Francie a odchodu do Londýna se činnost exilové státní reprezentace prohloubila. 9. července 1940 vzniklo tzv. „prozatímní státní zřízení ČSR“, které tvořily prezident, vláda, perzonálně v podstatě vzešlá z Národního výboru v čele s Msgr. Janem Šrámkem a od 21. července 1940 Státní rada.¹⁴¹ Ta byla ustavena ústavním dekretem prezidenta republiky č. 1/1940 Úředního věstníku československého a v článku 1 ústavního dekretu prezidenta republiky č. 13/1944 byla vymezena doba její činnosti do okamžiku ustavení československé vlády jmenované prezidentem na území republiky. k tomu došlo 4. dubna 1945 a její zrušení bylo součástí vyhlášky předsedy vlády č. 2/1945 Sb. z téhož dne.¹⁴² Funkce rady byla vymezena následovně: „... *poradní sbor prezidenta republiky a jako pomocný kontrolní orgán v rámci zatímního státního zřízení Československé republiky.*“¹⁴³ Státní rada, která měla být jakousi náhradou za Národní shromáždění, byla složena z představitelů politických stran uprchlých do Londýna. z tohoto důvodu měla ze všech tří orgánů nejnižší legitimitu, což se odráželo např.

¹³⁸ Ibidem, str. 405.

¹³⁹ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005).* v Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum), str. 207.

¹⁴⁰ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 409.

¹⁴¹ Ibidem, 2016, str. 409.

¹⁴² WINKLER, Pavel. Dekrety prezidenta republiky z období 1940-1945. Mezinárodní vztahy. Praha: Institut mezinárodních vztahů, 1994, 29(3), 20-29. str. 20.

¹⁴³ Ibidem, str. 20.

při vydávání dekretů a ústavních dekretů, kdy nebyl požadován její souhlas, pouze poradní hlas. Rada mohla mít až 40 členů jmenovaných na jeden rok prezidentem a svým způsobem se pak stala zárodkem pozdější Národní fronty (NF).¹⁴⁴ Téhož dne, kdy byla ustavena rada (21. července 1940) byla prozatímní československá vláda uznána britskou vládou, o čemž československou stranu informoval tehdejší ministr zahraničí Spojeného království lord Halifax.¹⁴⁵

Centrální postavou prozatímního systému byl prezident republiky Edvard Beneš, jehož abdikace po mnichovských událostech byla považována za právně neplatnou, a který tak zaručoval svou osobou ústavněprávní kontinuitu exilové státní moci. Druhým svým dekretem z 15. října 1940 č. 2/1940 Úředního věstníku československého, který byl později uveřejněn jako přetisk pod číslem 20/1945 Sb.¹⁴⁶, stanovoval podmínky zákonodárního procesu. v § 2: „...*Předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, budou vydávány po dobu platnosti zatímního státního zřízení v nezbytných případech prezidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, respektive členové vlády pověřeni jejich výkony.*“¹⁴⁷

Situace řešila nemožnost svolat Národní shromáždění a vkládala do rukou prezidenta pravomoc ustavovat zákony na základě návrhů vlády. Předpokládal i poradní hlas Státní rady, ale nevyžadoval její souhlas. Defacto se měnil ústavní systém směrem k prezidentské republice. Situace, která nastala, byla jistou analogií k roku 1918, kdy vzniklý Národní výbor sám sobě 28. října udělil zákonou pravomoc. Později byl tento zákon uveřejněn jako č. 11/1918 Sb. zákonů a nařízení.¹⁴⁸

Prozatímní státní zřízení skončilo formálně jmenováním nové vlády 4. dubna 1945 a následující den vyhlášením tzv. „Košického vládního programu“. v obnoveném státě sice platila Ústava z roku 1920, ale s četnými změnami a navíc ji měl prezident Beneš na základě

¹⁴⁴ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 409.

¹⁴⁵ WINKLER, Pavel. Dekrety prezidenta republiky z období 1940-1945. Mezinárodní vztahy. Praha: Institut mezinárodních vztahů, 1994, 29(3), 20-29, str. 20.

¹⁴⁶ Ibidem, str. 20.

¹⁴⁷ Dekret č. 20/1945 Sb.: Ústavní dekret prezidenta republiky č. 2 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-20>

¹⁴⁸ WINKLER, Pavel. Dekrety prezidenta republiky z období 1940-1945. Mezinárodní vztahy. Praha: Institut mezinárodních vztahů, 1994, 29(3), 20-29. ISSN 0323-1844. str. 22.

dekretu z 15. října 1940¹⁴⁹ (viz výše) právo v nevyhnutelných případech měnit. Ústavní dekret č. 47/1945 k tomu zmocňoval v nezbytně nutném rozsahu i Prozatimní národní shromáždění.¹⁵⁰

Významnou otázkou pro celý odboj byla otázka územní integrity a národnostního složení obnoveného Československa. Poměrně jasná shoda panovala na zásadě, že má být ČSR obnoveno v předmnichovských hranicích, tedy že je dohoda v Mnichově považována za neplatnou. Podobně postupovaly i ostatní mocnosti zúčastněné na oné konferenci, vyjma Německa, a již během 2. světové války svůj souhlas odvolávaly. 5. června 1945 pak deklarace velmocí o dělení Německa do okupačních zón neobsahovala zmínku o sudetoněmeckých oblastech, čímž de facto potvrzovala jejich navrácení Československu.¹⁵¹

12. prosince 1943 podepsal Edvard Beneš v Moskvě smlouvu o Československo – Sovětském přátelství a spolupráci. v rámci pobytu se navíc sešel se zástupci komunistické strany, aby probral otázky dalšího postupu při boji za samostatnou republiku a také o jejím poválečném uspořádání. v rámci této i dalších debat se probírala otázka, zda má poválečné Československo udržovat ústavněprávní kontinuitu s „první republikou“ nebo by mělo jít o diskontinuitu. Většina relevantních politických sil se postupně postavila za druhou možnost, tedy neobnovovat státní zřízení z doby před rokem 1938. Hlavní zásady řešení stanovil ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/44 Úř. věstníku o obnovení právního pořádku z 3. srpna 1944. Ustavoval, že v platnosti zůstávají všechny normy vydané do 29. září 1938, normy přijaté od 30. září 1938 do 4. května 1945 nejsou součástí platného právního řádu a mohou se užívat jen pokud neodporují Ústavě z roku 1920. Dekrety prezidenta měly být dodatečně schváleny a zůstat v platnosti max. šest měsíců po první schůzi Národního shromáždění. Jejich generální ratifikaci (schválení) provedl ústavní zákon č. 57/1946 Sb.¹⁵² Až do 28. října 1945, kdy došlo k ustavení Prozatimního národního shromáždění nepřímými volbami uspořádanými na základě dekretu prezidenta, byla zákonodárná s výkonnou mocí sloučena a vykonávána prostřednictvím zmíněných dekretů prezidenta republiky. Československo tak nesplňovalo demokratický požadavek na dělbu moci.¹⁵³

¹⁴⁹ Dekret č. 20/1945 Sb.: Ústavní dekret prezidenta republiky č. 2 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-20>

¹⁵⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 422.

¹⁵¹ Ibidem, str. 421.

¹⁵² Ibidem, str. 432.

¹⁵³ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. v Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum), str. 208.

Z hlediska formování poválečné státní správy komunisté prosazovali opětovný vznik Národních výborů (NV), které měly svou tradici v české historii už od revolucí 1848. Měly se stát nástrojem přechodu na nový ústavní systém a fungovat již při vstupu osvobozených vojsk na území Československa. První myšlenky na jejich poválečnou obnovu se patrně objevily už na schůzce mezi komunisty a sociálními demokraty v Kujbyševě na přelomu let 1942 a 1943.¹⁵⁴

V následujících měsících docházelo ke sbližování postojů komunistického a občanského odboje, které vyvrcholilo již zmiňovaným setkáním v prosinci 1943 v Moskvě. Významné bylo další setkání 1. července 1944 mezi zástupci KSČ a prezidentem tentokrát v Londýně, na kterém údajně Edvard Beneš myšlenku národních výborů přijal, ale předpokládal, že budou konstituovány nejdříve půl roku či čtyři měsíce před zhroucením Německa.¹⁵⁵

Národní výbory se tak měly stát základním kamenem přeměny státní správy na zemské, okresní a místní úrovni. k jejich založení mělo dojít v ilegality již v době války, aby se ihned po osvobození mohly zapojit do plnění všech nutných úkolů, a to až do vytvoření řádných orgánů civilní správy. Náplní činnosti národních výborů mělo být sdružovat ve své činnosti úkoly státní správy a také samosprávy. v politických okresech šlo o okresní národní výbory (ONV) a v obcích o místní národní výbory (MNV). Jak z jednání prezidenta Beneše v Moskvě mezi 13. a 20. prosincem 1943 vyplynulo, komunisté předpokládali, že MNV budou voleny přímo lidmi a nepřímou, tedy delegáty z místních a následně z okresních výborů, budou voleny národní výbory okresní a zemské. Všechny zemské národní výbory (ZNV) pak měly tvořit společně provizorní Národní shromáždění. Obě strany jednání se shodly, že je nutné z čelních orgánů odstranit kolaboranty a vyhnat německé obyvatelstvo. Vzhledem k situaci ve státní správě, u které bylo předpokládáno, že po válce bude zcela nefunkční, přistoupila londýnská část exilu na požadavky komunistů stran budování národních výborů. Potvrdilo to i vystoupení prezidenta Beneše v londýnském rozhlasu 3. února 1944, v němž vyzýval k vytvoření národních výborů ve všech obcích, okresech a zemích.¹⁵⁶ Edvard Beneš v něm uvádí: „... se navrhuje, aby v každém místě u nás doma, v každé obci, vesnici a městě, v každém okrese a v každé zemi byl dočasně zřízen národní výbor, nejdříve konspirativní, a v dané chvíli všemi svobodnými a k tomu připravenými občany doma zvolený; byly by to po pádu nacistické diktatury naše první demokratické orgány, které by měly první politická a správní práva hned ve chvíli pádu

¹⁵⁴ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 410-413.

¹⁵⁵ Ibidem, str. 413.

¹⁵⁶ Ibidem, str. 413-414.

*německé moci. o jejich kompetenci bude třeba se včas přesně dohodnout. Vedle místních a okresních národních výborů vytvořily by se volbou z nich revoluční národní výbory zemské a ze zemských národních výborů dočasné revoluční národní shromáždění centrální pro kontrolu první poválečné domácí vlády a pro spoluřízení národních a státních věcí ve chvíli převratu a v prvních dobách po něm.*¹⁵⁷

14. dubna předložila moskevská KSČ představy o uspořádání věcí veřejných na osvobozených územích ČSR. Ve stanovisku k národním výborům setrvala na pozicích z prosince 1943. Londýnská exilová vláda vydala stanovisko 16. dubna 1944 v podobě svolání ke zřízení soustavy národních výborů a zároveň i vytvořila rámcové směrnice pro jejich strukturu a činnost. Další vymezení jejich pravomocí se mělo udít přes dekrety prezidenta Beneše až do ustavení řádného Národního shromáždění. Přestože tímto prohlášením byly národní výbory politicky uznány jako legitimní orgány veřejné správy, předpokládala se stále jejich dočasná působnost. 4. prosince 1944 pak byl vydán ústavní dekret č. 18/1944 Úř. věst. čsl. o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění.¹⁵⁸ o výhradách E. Beneše k působnosti národních výborů, ale také o tom, že by dekrety byly jen výrazem jeho osobní vůle, svědčí jeho výhrada k formulaci, že by NV měly působit ve všech oblastech veřejné správy, která se v dekretu nakonec objevila.¹⁵⁹

3. srpna 1945 pak byl tento dekret republikován vyhláškou ministra vnitra č. 43/1945 Sb. Do textu byl už ale zapracován i § 2 ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 23. června 1945, č. 22 Sb., o vyhlášení právních předpisů, vydaných mimo území republiky Československé. v příloze této vyhlášky je uveden původní text dekretu, který měl být užíván pouze po přechodné období počínající dnem, kdy bude část území státu osvobozena, až do dne, kdy se určí řádně zvolené Národní shromáždění.¹⁶⁰

Článek 1 dekretu se zabýval činností národních výborů a stanovoval podmínky jejich vzniku. Určoval je jako prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejích oborech. Podřizoval jejich činnost v oblasti státní správy vládě. v článku 3 pak stanovoval, že vládní nařízení s platností

¹⁵⁷ BENEŠ, Edvard. Šest let exilu a druhé světové války: řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-45. Páté doplněné vydání knihy Tři roky druhé světové války, k níž úvodní slovo napsal dr. Hubert Ripka. Praha: Orbis, 1946. Stopami dějin; str.395-396.

¹⁵⁸ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 415-416.

¹⁵⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 443.

¹⁶⁰ Vyhláška č. 43/1945 Sb. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-43>

zákona vymezí rozsah jejich činnosti a způsoby volby. Všechna nařízení musí být kontrasignována prezidentem.¹⁶¹

Článek 4 se týkal pohraničních oblastí, tedy oblastí, kde většina obyvatelstva byla tzv. státně nespolehlivá: „*Pro správu obcí a okresů s většinou obyvatelstva státně nespolehlivého jmenují se podle platného práva komisaři po případě komise správní, k nimž se mohou podle místních poměrů přibrati k spolupráci zástupci státně spolehlivého obyvatelstva.*“¹⁶²

V pohraničních oblastech tak, až na několik výjimek, došlo ke zřizování správních komisí (SK). Šlo zejména o politické okresy s vysokým podílem německého obyvatelstva, na jejichž úrovni pak vznikaly okresní správní komise (OSK). Rozsah pravomocí správních komisí byl shodný s rozsahem pravomocí národních výborů. OSK vysílaly do jednotlivých obcí místní správní komise nebo jednotlivé správní komisaře.¹⁶³

Jak již bylo napsáno výše, s národními výbory a správními komisemi bylo počítáno londýnskou exilovou vládou jen na přechodné období konstituování nové státní správy, zejména komunisté však považovali národní výbory za trvalou součást správy nového státu. Tento záměr byl nakonec prosazen, což se odrazilo ve znění V. kapitoly Košického vládního programu, tak v příslušných normativních aktech (vládní nařízení 4/1945 sb. z 5. května 1945 o volbě a pravomocích národních výborů ve znění nařízení vlády č. 44/1945 Sb. ze 7. srpna 1945, kde již nebylo užíváno výrazu prozatimní orgány veřejné správy.¹⁶⁴ a předtím ve vládou schválených směrnicích ministerstva vnitra z 19. května 1945).¹⁶⁵

Ačkoliv bylo předpokládáno, že budou NV odpovědný lidu, nebyly do roku 1954 uskutečněny žádné volby do jejich orgánů. Pouze v září a říjnu 1945 proběhly delegančí volby do ONV a zemských národních výborů. a když v roce 1954 proběhly, pak už se konaly za změněné situace v novém režimu. Národní výbory tak v posledních dnech války zvané ještě také revoluční vznikaly většinou neformálně aklamací na shromáždění občanů. o změně pohledu na veřejnou správu svědčí i dvojí podřízenost národních výborů, které byly jednak podřízeny ministerstvu vnitra a vládě z hlediska státní správy a na druhé straně byly podřízeny vyšším národním výborům. Tyto skutečnosti ale porušovaly prvorepublikové zásady samosprávy, že

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 444.

¹⁶⁴ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 420.

¹⁶⁵ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 42-43

vyšším orgánům je určena pouze pravomoc právního dozoru, nikoliv nadřazenost. Vznikem národních výborů tak byla od počátku výrazně oslabena územní samospráva.¹⁶⁶

V podmínkách, kdy se mnohé NV konstituovaly jen pozvolně, měli nejvýznamnější kompetence předseda a komise v čele s bezpečnostním referentem. a zejména posledně jmenovaná pozice byla nejčastěji obsazována členy KSČ. v pohraničních oblastech měly v rámci správních komisí obrovský význam také funkce osídlovacích, zemědělských a průmyslových referentů.¹⁶⁷

Pozice bezpečnostního referenta (vedoucího bezpečnostní komise) byla významná proto, že do její kompetence na základě Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 18 z r. 1944 a vládního nařízení č.4/1945 Sb. náležel dohled nad bezpečnostními složkami na úrovni okresu. Každý okresní velitel Sboru národní bezpečnosti (SNB), který se konstituoval v poválečném období jako náhrada za zrušené četnictvo, podléhal okresnímu národnímu výboru prostřednictvím bezpečnostní komise ONV. Předseda komise pak byl bezpečnostním referentem a vedl tzv. bezpečnostní referát na ONV (takto nazývány od ledna 1946). Okresní národní výbory měly právo ukládat skrze své bezpečnostní referáty příslušným velitelstvím SNB úkoly a dohlížet na jejich výkon, ale neměly pravomoc zasahovat přímo do jejich realizace z hlediska technického či odborného a nemohly ovlivňovat personální složení příslušného velitelství SNB. Vyňaty byly (ONV) také z řešení utajovaných úkolů politického zpravodajství a státní bezpečnosti. Po proběhlé akci byla příslušnému ONV pouze předána zpráva o průběhu a výsledku akce.¹⁶⁸

Stejnou strukturu i pravomoci měly i okresní správní komise v místech s převahou státně nespolehlivého obyvatelstva. Analogicky měl podobné pravomoci i strukturu zemský národní výbor (ZNV), který byl v této oblasti podřízen ministerstvu vnitra. Toto však neplatilo pro místní národní výbory a místní správní komise, které neměly pravomoci správních úřadů národní bezpečnosti. Výjimku tvořila města, kde byla ředitelství národní bezpečnosti, Praha a statutární města s ústředím národním výborem (ÚNV).¹⁶⁹

Národní výbory měly v poválečném období plnit funkci zaniklé obecní samosprávy, takže vykonávaly např. evidenci obyvatel, v poválečné době velmi podstatné otázky občanství,

¹⁶⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 443-445.

¹⁶⁷ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 44.

¹⁶⁸ KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950: se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. In: Sborník archivu ministerstva vnitra. Praha: Odbor archivní a spisové služby MV ČR, 2003, s. 68-90, str. 78-79.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 68-90, str. 79.

dohlížely na podnikání, školství, spravovaly obecní majetek apod. Měly tak rozsáhlé pravomoci z hlediska veřejné správy, ale stávaly se i ideologickou platformou pro šíření komunistických myšlenek vzhledem k zastoupení členů KSČ v jejich orgánech. Dalším zásadním úkolem bylo řešení otázek souvisejících s mimořádnou poválečnou dobou. z tohoto hlediska byly národní výbory ještě mnoho let po válce zásadním mocenským faktorem v dané oblasti. Prováděly konfiskace majetku Němců, Maďarů a kolaborantů dle dekretů č. 12/1945 Sb. o zemědělské půdě a č. 108/1945 Sb. o ostatním majetku.¹⁷⁰ Dále se zabývaly vyhledáváním zrádců a kolaborantů. a to několika způsoby. Za prvé se podílely na utváření tzv. mimořádných lidových soudů tím, že navrhovaly osoby do pozic soudců. Tyto soudy byly ustaveny hlavou II. v dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.¹⁷¹ a zřizovány pouze v sídlech krajských soudů. Soudní spory rozhodovaly v tříčlenných a pětičlenných senátech. v jejich čele stál předseda, soudce z povolání, jmenovaný prezidentem republiky na návrh vlády z osob, které doporučily ONV. Zbylá místa obsazovali soudci z lidu také na doporučení okresních národních výborů a jmenování byli vládou. Druhý způsob znamenaly kompetence v oblasti přímého výkonu trestního a správního práva jako tzv. provinění proti národní cti. ONV mohly přímo stíhat méně závažné trestné činy zrádců a kolaborantů z období druhé světové války. Tento postup legalizoval dekret prezidenta republiky č. 138/1948 Sb., kde se v § 1 a článku 1 uvádí: „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu, vzbudil veřejné pohoršení, bude potrestán - nejde-li o čin soudně trestný - okresním národním výborem vězením do jednoho roku nebo pokutou do 1 000 000 Kčs nebo veřejným pokáráním nebo dvěma nebo všemi těmito tresty.“¹⁷² Národní výbory navíc posuzovaly politickou a národní spolehlivost občanů a pracovníků, aby pomáhaly ostatním státním orgánům.¹⁷³

Nedílnou součástí agendy národních výborů zejména v pohraničí bylo také řešení národnostní otázky. ONV se podílely společně s MNV a armádou na organizaci odsunu německého obyvatelstva. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. a navazující předpisy jim uděloval

¹⁷⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 445.

¹⁷¹ Dekret č. 16/1945 Sb. Zákon pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-16

¹⁷² Dekret č. 138/1945 Sb. Zákon pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138>

¹⁷³ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 420-421.

pravomoc stanovit rozsah majetku, který podléhal konfiskaci. Jednalo se dle části I. o konfiskaci nepřátelského majetku, jak jej stanovil v § 1. Majetek podléhající konfiskaci vymezoval jako movitý, nemovitý i majetková práva jako cenné papíry apod., který ke dni ukončení německé a maďarské okupace byl ve vlastnictví: „1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo

2. osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo

3. osob fyzických a právnických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé nebo maďarské okupanty nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fyzických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.“¹⁷⁴ Už tak širokou škálu zasažených vlastníků pak rozšiřoval i o majetek, který byl po 29. září 1938 v rukou osob jmenovaných v odstavci 1 a následně v rozhodné době se dostal do vlastnictví osob, v jejichž rukou sice majetek „konfiskaci nepodléhal, leč by podrobení takového majetku konfiskaci neodpovídalo zásadám slušnosti.“¹⁷⁵ Úkolem okresního národního výboru tak bylo posoudit, zda jsou splněny předpoklady konfiskace u majetku, který vypracoval místní národní výbor. ONV tedy aplikoval zmiňovaný předpis a rozhodoval na základě posouzení svých členů. Odvolací instancí proti takovému rozhodnutí byl zemský národní výbor, který mohl případ ONV v kterékoliv fázi posuzování odejmout, sám jej posoudit a rozhodnout. Pokud ZNV rozhodl v první instanci byl

¹⁷⁴ Dekret č. 108/1945 Sb. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-108.

¹⁷⁵ Ibidem.

odvolacím orgánem ministr vnitra. v případě, že šlo o majetek, u kterého nebylo možné určit vlastníka, ale mělo se za prokázané, že byl nepřátelský, mohl okresní národní výbor postupovat dle svého uvážení. Vždy (a nejen v předchozím případě) měl za úkol postupovat ve shodě a dle instrukcí osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy.¹⁷⁶

V případě, že by ONV došel k zamítavému stanovisku stran konfiskace kteréhokoliv majetku, musel toto rozhodnutí sdělit odvolacímu orgánu a ještě veřejnou vyhláškou občanům. Následovala 15 denní lhůta, po kterou bylo možné proti takovému rozhodnutí podat námitky. Nestalo-li se tak, mohlo být zamítavé rozhodnutí vydáno.¹⁷⁷

S konfiskací majetku souvisela další činnost NV v oblastí správy majetku na osvobozených územích. v případě, že hrozilo nebezpečí, že by mohl být majetek ve vlastnictví Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů případně některých organizací a ústavů zcizen, zavlčen do ciziny nebo zničen prchající německou armádou nebo nenechavci z řad tuzemského obyvatelstva, byl zaveden institut tzv. národní správy. Zároveň šlo o majetek, na který se mohly vztahovat budoucí konfiskace či byl opuštěný, ale o němž ještě nebylo rozhodnuto. a do státní správy byl zařazen i majetek, jehož nesprávným užíváním mohla vzniknout škoda na hospodářství. v závislosti na velikosti a rozsahu majetku rozhodovaly o tomto MNV, ONV či ZNV, případně příslušné ministerstvo. Během národní správy ohlížel příslušný národní výbor či komise na řádné hospodaření a vydával povolení národnímu správci k činnostem přesahujícím právě běžné hospodaření např. pronájem či dokonce likvidace apod. Národní správa pak byla příslušným orgánem zrušena v okamžiku, kdy pominuly její příčiny.¹⁷⁸ Kromě jmenování a kontroly národních správců stanovovaly NV přiděly půdy, zajišťovaly osídlování pohraničí, měly významné bezpečnostní pravomoci, vydávaly vysvědčení o národní a státní spolehlivosti, dohlížely na odevzdávání válečného materiálu a na evidenci a náhradu válečných škod, účastnily se regulace pracovních sil.

Národním výborům a správním komisím byly při plnění výše zmíněných bezpečnostních úkolů ku pomoci jednotlivé stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB). Dále pak byly v roce 1946 zřizovány v rámci SNB také silniční kontrolní stanice, pasové kontrolní stanice, eskortní stanice, pohotovostní stanice, pohraniční stanice SNB a na omezenou dobu kontrolní oddíly

¹⁷⁶ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 422.

¹⁷⁷ Ibidem str. 422.

¹⁷⁸ Ibidem, str. 422-423.

SNB, které měly zabránit převážení zcizeného majetku z pohraničí. v pohraničním území působila také ještě Finanční stráž řízená ministerstvem financí.¹⁷⁹

Silniční kontrolní stanice byly zřizovány na základě výnosu HV SNB č. I-1180/1946–Va/3 z 31. ledna 1946 při ONV případně OSK, jejichž pokyny se řídily a kterým podléhaly jako výkonné bezpečnostní složky. Zároveň ale byly samostatnými útvary SNB podléhající oblastnímu velitelství a kryly se s jejich obvody. Jejich hlavní náplní činnosti bylo zajistit bezpečnost na dopravních komunikacích hlavních i okresních.¹⁸⁰

Pasové kontrolní stanice byly zřizovány na výnosu MV č. 8090-VII/3-46 z 21. června 1946 na železničních stanicích a při každé větší silnici užívané k dálkové přeshraniční dopravě. Jejich činnost se řídila předpisy pro stanice SNB, ale její výkon se přizpůsoboval celní správě. Povinností stanic bylo vést záznamy o osobách, které překročily státní hranici, počet kontrolovaných motorových vozidel, vlaků apod. Pokud získali příslušníci pasových kontrolních stanic zvláštní poznatky z hlediska politického zpravodajství, předávali je místně příslušnému národnímu výboru a v opise oddělení Z-VII. Ministerstva vnitra.¹⁸¹

Kontrolní oddíly (KO) vznikaly na základě výnosu ZV SNB v Praze č.j. I-77637/1945 z 15. prosince 1945 a mohli k nim být přiděleni i příslušníci československé armády v případě kontroly vojáků. Jinak oddíly spolupracovaly s železničními strážními oddíly, které zřizovalo ministerstvo dopravy, na kontrole zavazadel posílaných drahou. a to tak, že KO kontrolovaly zavazadla cestujících před nástupem do vlaku, ve kterém už měly pravomoc železniční strážní. Proto byly také KO zřizovány při významných železničních stanicích.¹⁸²

Po přeskupení československé armády z pohotovostního poválečného režimu do mírového fungování přebírají jednotky SNB část úkolů spojených se zabezpečením pohraničního území. Jejich plnění zajišťují pohraniční stanice SNB, okresní, oblastní a zemská velitelství. Šlo o jednotky tzv. druhého sledu, protože v tom prvním působily jednotky finanční správy (FS) ministerstva financí. Ty uzavíraly hraniční přechody, hlídkovaly zde a krom úkolů týkajících se finanční správy také zajišťovaly zpravodajské činnosti. FS byla v pohraničí seskupena do jednotlivých oddělení, spojením několika oddělení vznikala inspektorát a spojením několika

¹⁷⁹ KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950: se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp pořádkovou a kriminální) složku. In: Sborník archivu ministerstva vnitra. Praha: Odbor archivní a spisové služby MV ČR, 2003, s. 68-90, str. 76-77.

¹⁸⁰ Ibidem, str. 76.

¹⁸¹ Ibidem, str. 68-90, str. 76.

¹⁸² Ibidem, str. 68-90, str. 77.

inspektorátů vznikal Vrchní inspektorát finanční správy. Tyto orgány pak podléhaly zemskému finančnímu ředitelství a ministerstvu financí.¹⁸³

První sled pohraničního pásma byl chráněn také pohotovostními pluky národní bezpečnosti (NB), od 4. 9. 1946 přejmenovanými na pohraniční pluky SNB, a výcvikovými středisky. Jejich hlídkování pak udržovalo spojení mezi stálými stanicemi SNB a odděleními finanční stráže. Třetí sled ochrany pak zajišťovala československá armáda, která poskytovala pomoc podle žádostí SNB či FS. Její příslušníci mohli kontrolovat jiné vojáky, a to dokonce i příslušníky spojeneckých armád na hraničních přechodech. Ve skutečnosti však spolupráce těchto složek příliš nefungovala, nedošlo ani k vzájemným poradám NB, FS a SNB. Na některých místech se jejich členové ani neznali navzájem, a navíc byli podezříváni z nedodržování předpisů. Tyto okolnosti vedly dle tehdejších představ ke značné propustnosti státní hranice. Tento stav byl vyřešen 2. prosince 1948, kdy byl přijat zákon č. 275/1948 Sb., který přenášel působnost FS v celém pohraničí na SNB. Sloučením pohraničních útvarů SNB a části prověřených úředníků FS pak vzniká v dubnu 1949 Pohraniční stráž (PS) SNB a tato je doplněna po dohodě ministerstva vnitra s ministerstvem obrany v témže měsíci okamžitě o 500 vojáků prezenční služby a o další 4 000 měla být doplněna po tom, co tito vojáci absolvovali půlroční výcvik a od 1. října 1949 nastoupili do škol SNB. Od listopadu téhož roku pak byla PS SNB přejmenována na Pohraniční stráž při MV.¹⁸⁴

Jednu z nejvýznamnějších složek agendy ONV případně OSK pak tvořilo, stejně jako u MNV, zemědělství v souvislosti s prováděním pozemkové reformy. Již 10. května vydává ministerstvo zemědělství směrnici pro národní výbory o nejnutnějších opětrech v této oblasti. v otázce zemědělství se vycházelo ze zásad formulovaných už v Košickém vládním programu a do právního řádu vstoupily skrze dekret prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel národa českého a slovenského. Takto konfiskovaná půda měla být osídlena dle dekretů č. 27, 28 a 70/1945 Sb. o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a případně dalšími slovanskými zemědělci.¹⁸⁵

Většina členů národních výborů a správních komisí byla rekrutována z řad stran sdružených do Národní fronty, ale do poloviny roku 1946 nebylo neobvyklé, když se jejími členy staly nestraníci zastupující některé „celonárodní“ společenské a zájmové spolky. Kupodivu vztahy

¹⁸³ Ibidem, str. 77.

¹⁸⁴ Ibidem, s. 68-90, str. 77.

¹⁸⁵ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 423-424.

mezi jednotlivými zástupci stran v regionech byly vyhraněnější než na republikové úrovni. Zatímco na centrální úrovni platilo až do 26. května 1946, kdy proběhly volby do Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS), že všechny strany národní fronty byly zastoupeny paritně, v regionech, a to platí zejména pro pohraniční oblasti s menším zastoupením českých obyvatel, se velmi těžko zajišťovalo, aby k takové paritě zastoupení v národních výborech případně správních komisích došlo. Politicky nejaktivnější se ukázali členové komunistické strany, kteří se dokázali nejrychleji zorganizovat a obsadit místa v národních výborech či správních komisích obou stupňů. Díky tomu také velmi důrazně zasahovali do politického života. i když se do podzimu 1945 podařilo ostatním stranám získat částečné zastoupení např. v okresních správních komisích, nebyl okruh jejich sympatizantů v žádném případě tak široký jako u komunistů, čímž se také marginalizovala jejich úloha v těchto orgánech. z toho také plynula zmiňovaná a pochopitelná averze zástupců těchto stran vůči komunistům. i když bylo zastoupení ostatních stran menší, jejich zastoupení přesto brzdilo prosazování plánů KSČ. Přesto bylo i v pohraničí dostatek okresních národních výborů i okresních správních komisí, kde byly paritně zastoupeny i ostatní strany národní fronty, v počtu předsedů okresních orgánů dokonce do května 1946 mírně početně převažovali zástupci nekomunistických stran (ve stavu k 29. srpnu 1945 to bylo 19 ku 24). v Karlových Varech stál v čele OSK zástupce strany lidové. Stávalo se však, že komunističtí členové komisí dosáhli odvolání takového předsedy a jeho nahrazení svým člověkem nebo nekomunistický předseda z nejrůznějších příčin přestoupil do KSČ. Podle statistiky k 27. březnu se zlepšila situace KSČ jen nepatrně (21 ku 22), z hlediska celkového počtu bylo z celkových 456 členů OSK 128 zástupců KSČ, 110 ČSSD, 106 z ČSNS, 79 z ČSL, 21 bezpartijních a z 11 zástupců armádních složek bylo 7 komunistů. Absolutní převahu pak v pohraničních okresních správních komisích, které se následně transformují v okresní národní výbory, získávají komunisté po volbách 1946.¹⁸⁶

Na základě vládního nařízení č. 120/1946 Sb. byly národní výbory všech stupňů obnoveny podle výsledků voleb z května 1946 v jejich obvodu působnosti. Tímto okamžikem oficiálně končilo paritní zastoupení jednotlivých politických stran v národních výborech. v českých zemích získala KSČ 45,2 % mandátů, ČSL 22,9 %, národní socialisté 17,7 %, sociální demokraté 13,2 % a 1,4 % členů nemělo žádnou politickou příslušnost. Komunisté dominovali v ONV, kde měli 43,9 % poslanců, národní socialisté 22,1 %, lidovci 18,7 % a sociální

¹⁸⁶ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 45-46

demokraté 15,3 %. Stejně tak převažovali komunisté i ve vedoucích funkcích národních výborů. 127 předsedů ONV ze 162 bylo členy KSČ, ve zbytku bylo 18 lidovců, osm národních socialistů, sedm sociálních demokratů a dva bez stranické příslušnosti. v místních národních výborech získali komunisté 55 % všech předsedů.¹⁸⁷

2.1.8 Veřejná správa po roce 1948

Únor 1948 přinesl na národních výborech všech stupňů hromadné čistky řízené akčními výbory Národní fronty. Pod jejich dozorem byly odvolávány i jmenovány osoby vyhovující nastupujícímu režimu. Zdůvodnění bylo popsáno v oběžníku ministerstva vnitra, ve kterém byly akční výbory označeny jako orgány vyjadřující vůli lidu. Krom nárůstu počtu zástupců delegovaných komunistickou stranou, narostl i počet zástupců delegovaných do NV společenskými organizacemi. Shodou okolností to byli opět v největší míře členové komunistické strany. Všechny tyto změny neměly zákonnou oporu a byly legalizovány až dodatečně zákonem z 21. července 1948 č. 213/1948 Sb. o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů.¹⁸⁸

Proces formování poválečné státní správy byl dokončen v průběhu roku 1948, kdy byla 9. května přijata nová ústava, která v šesté kapitole o národních výborech v § 123–133 označovala:

„§ 123

Národní výbory jsou podle správní soustavy Československé republiky:

- 1. místní,*
- 2. okresní,*
- 3. krajské.*

§ 124

(1) Národní výbory vykonávají na území, pro které jsou zvoleny, veřejnou správu ve všech jejích oborech, zejména obecnou správu vnitřní, správu kulturní a osvětovou, ochranu práce a správu zdravotní a sociální; správu finanční pak podle zvláštních ustanovení.

(2) Jiným orgánům přísluší výkon veřejné správy jen výjimečně a na základě zákona.

¹⁸⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 445–446.

¹⁸⁸ Ibidem, str. 446.

§ 125

Národní výbory mají jako orgány jednotné lidové správy zejména tyto úkoly:

chrání a posilují lidově demokratické zřízení; spolupůsobí při plnění úkolů obrany státu; pečují o národní bezpečnost; podporují udržování a zvelebování národního majetku; účastní se vypracovávání a provádění jednotného hospodářského plánu; v rámci jednotného hospodářského plánu plánují a řídí hospodářské, sociální a kulturní budování na svém území, zajišťují předpoklady plynulé zemědělské a průmyslové výroby a starají se o zásobování i o výživu obyvatelstva; pečují o národní zdraví; nalézají právo v oboru své působnosti, zejména vykonávají v mezích stanovených zákonem pravomoc trestní.

§ 126

(1) Národní výbory jsou při plnění svých úkolů povinny opírat se o přímou účast a iniciativu lidu a podléhají jeho kontrole. Jejich členové a členové jejich orgánů jsou lidu ze své činnosti odpovědní...¹⁸⁹

Veškeré další náležitosti týkající se fungování národních výborů měl stanovit zákon. v prosinci téhož roku byl vydán zákon č. 280/1948 Sb. o krajském zřízení z 24. prosince 1948 (nebo též 21. prosince 1948¹⁹⁰), který zaváděl krajské národní výbory (KNV) s účinností od 1. ledna 1949. Všechny tyto změny mohly komunisté uskutečňovat po porážce svých politických soupeřů přesně dle svých představ. Jejich hlavním principem byla diskontinuita s prvorepublikovou veřejnou správou, nejjasněji to bylo vidět na zániku zemského zřízení, ke kterému došlo 31. prosince 1948 také zákonem č. 280/1948 Sb. Základním stavebním kamenem systému pak byly národní výbory – místní, okresní a krajské – jako nositelé a vykonavatelé státní moci, aniž by došlo k rozdělení výkonu státní správy a samosprávy. k tomu měly (NV) možnost zasahovat do ekonomické oblasti i dalších sfér života společnosti. Na formování zákona č. 280/1948 Sb. se podílely i samy národní výbory. Ve dnech 26 a 27. června se v Kroměříži uskutečnil jejich celostátní sjezd, jehož hlavní náplní bylo vymezení zásad nového správního zřízení.¹⁹¹ Ačkoliv výsledek a průběh akce byl spíše propagační, než že by měl nějaký hmatatelný legislativní dosah.¹⁹²

¹⁸⁹ Ústava 1948. Parlament ČR: Poslanecká sněmovna [online]. Praha [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

¹⁹⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 447.

¹⁹¹ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 430-431.

¹⁹² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 447.

Ačkoliv se zákon č. 280/1948 Sb. týkal výslovně krajů, předpokládalo se, že se následně bude obdobně postupovat přes okresy směrem k místní správě.¹⁹³ v oddílu 3 paragrafu 10 stanovoval, že byly KNV podřízeny přímo vládě a v jednotlivých oborech své působnosti příslušným resortním ministrům. v případě neplnění úkolů mohly být vládou rozpuštěny.

Kraje byly vyměřeny tak, aby jeden zabíral přibližně 13-14 okresů, rozlohu 5 000 km² a přibližně 500 000 obyvatel, jedinou výjimkou z těchto pravidel byl pražský kraj. v paragrafu 2 odstavci 1 pak byly jednotlivé kraje vyjmenovány: „*Zřizují se tyto kraje:*

A. v českých zemích (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku):

1. kraj Pražský,

2. kraj Českobudějovický,

3. kraj Plzeňský,

4. kraj Karlovarský,

5. kraj Ústecký,

6. kraj Liberecký,

7. kraj Hradecký,

*8. kraj Pardubický, ... “.*¹⁹⁴

Příloha k tomuto paragrafu stanovovala územní popis nových krajů, tedy kterými okresy jsou tvořeny. v případě Karlovarského kraje se jednalo o Aš, Loket, Cheb, Mariánské Lázně, Jáchymov, Nejdek, Kadaň, Sokolov, Karlovy Vary, Kraslice, Teplou a Žlutice.¹⁹⁵

Zároveň pak tento zákon v § 4 odstavci 1 určoval, že bude provedena nová územní organizace okresů. v českých zemích měla být provedena na základě vládního nařízení. Do doby vydání se z hlediska kompetencí a vedení správy postupovalo dle dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 č. 121 Sb., o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory.¹⁹⁶

Krajský (a ve znění pozdějších předpisů) i okresní národní výbor měly stejnou strukturu. Zákon o krajských národních výborech v § 11 stanovoval počet členů KNV dle velikosti kraje, od 36 v krajích do 500 tisíc obyvatel po 72 členů v krajích s počtem obyvatel převyšujícím 1 000 000.

¹⁹³ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 432.

¹⁹⁴ Zákon č. 280/1948 Sb.: Zákon o krajském zřízení. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-280>.

¹⁹⁵ Ibidem.

¹⁹⁶ Ibidem.

v paragrafech 15. až 22. pak vymezoval jednotlivé složky krajského národního výboru. Nejdůležitějším orgánem bylo plénum, resp. plenární zasedání všech členů KNV. To svým usnesením dávalo úkoly výkonným složkám KNV a na svých zasedáních určovalo směr a politiku KNV. Mělo také právo volit si výkonné orgány. Výkonnými složkami byla rada, předseda a jeho náměstkové, referenti a komise. Rada byla utvořena z předsedy, jeho náměstků a referentů a vykonávala usnesení plenárního zasedání KNV prostřednictvím jednotlivých referátů. Zároveň si mohla určit a jmenovat komise jako poradní orgán, které pak schvalovalo plénum, a případně na ně také převést možnost rozhodovat jménem rady v rozsahu, který rada určí.¹⁹⁷

Předseda zastupoval národní výbor navenek a předsedal jednání rady i pléna. Měl funkci představeného všech zaměstnanců a rozděloval je do jednotlivých referátů. Podle velikosti kraje měl jednoho až tři náměstky. Mohl také v případě nutnosti samostatně rozhodnout o záležitostech v pravomoci rady, ale musel si je nechat následně radou schválit. Významným právem předsedy bylo pozastavení výkonu usnesení (opatření) pléna, rady či komise, popřípadě rozhodnutí (opatření) referenta, pokud předseda měl za to, že jmenované akty vybočovaly z mezí jejich působnosti nebo že odporovaly předpisům, směrnicím a pokynům nadřízených orgánů. Předseda o tomto pozastavení informoval v případě usnesení (opatření) pléna či rady věcně příslušný ústřední úřad a ministerstvo vnitra, v případě pozastavení usnesení (opatření) komise a rozhodnutí (opatření) referenta informoval radu. Vykonatelnost usnesení (rozhodnutí, opatření) tak byla posunuta až po rozhodnutí nadřízených orgánů (příslušný ministr či přednosta ústředního úřadu, rada).¹⁹⁸

Jednotlivé agendy krajského národního výboru byly rozděleny do referátů, v jejichž čele stanul plénem zvolený referent. Pro svůj referát měl přidělené zaměstnance, kteří mu byli přímo podřízeni. Referent se pak zodpovídal ze své činnosti plénu a radě, a jeho povinností bylo také řídit se pokyny a předpisy věcně příslušných ústředních orgánů. v odborných otázkách byl referentovi ku pomoci přednosta referátu, kterého určovala rada ze zaměstnanců přidělených k referátu. Potvrzení jmenování pak prováděl ještě ministr vnitra po konzultaci s věcně příslušným ministrem.¹⁹⁹

Vznik a rozsah jednotlivých referátů následně určovala vládní nařízení. Při všech krajských výborech jich bylo zřízeno 11: pro všeobecné věci vnitřní, plánování, bezpečnost, školství,

¹⁹⁷ Ibidem.

¹⁹⁸ Ibidem.

¹⁹⁹ Zákon č. 280/1948 Sb.: Zákon o krajském zřízení. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-280>.

osvětu a tělesnou výchovu, práci a sociální péči, zdravotnictví, finance, vnitřní obchod, zemědělství, hospodářství a technický referát. Již 28. prosince 1948 byla vydána nařízení č. 300-303/1948 Sb., jimiž byly zřízeny čtyři referáty KNV. Další pak byly zřízeny v průběhu lednu a února 1949.²⁰⁰

Bezpečnostní referát měl obstarávat úkoly národní bezpečnosti, a proto se v jeho rámci zřídilo krajské velitelství národní bezpečnosti. Zaměstnance tomuto orgánu přidělovalo ministerstvo vnitra z příslušníků Sboru národní bezpečnosti a ze zaměstnanců obstarávajících úkoly národní bezpečnosti. Organizace a činnost krajského velitelství národní bezpečnosti byla upravena opět ministerstvem vnitra.²⁰¹

Podobně jako přednosta, byl ministrem vnitra potvrzován i krajský tajemník. Toho napřed ustavila rada na základě výběru ze všech zaměstnanců úřadu. Tajemník byl pomocníkem předsedy KNV a byli mu také podřízeni všichni přednostové referátů a zaměstnanci úřadu. Byl povinen se účastnit jednání pléna a rady, ve které měl poradní hlas.²⁰²

Jak již bylo zmíněno, nové uspořádání krajských národních výborů se odrazilo i na orgánech nižší úrovně, tedy okresech. Již v lednu 1949 vyšlo vládní nařízení č. 3/1949 Sb., které upravovalo územní obvody okresů a zároveň zakládalo 35 nových. Konečnou podobu pak dalo okresům vládní nařízení ze 7. června č. 139/1949 Sb. o organizaci lidové správy v okresech, které vytvářelo podobu ONV analogicky ke KNV.²⁰³

Vývoj veřejné správy v padesátých letech byl jen pokračováním trendu započatého už květnovou ústavou z roku 1948 a následnými normami. Do pravomocí KNV postupně přecházely pravomoci zaniklých úřadů katastrálních, společně s ONV převzaly od 1. dubna 1949 na základě zákona č. 87/1949 Sb. kompetence úřadů ochrany práce. v létě 1949 pak na základě vládního nařízení 191/1949 Sb. po zrušení státních obvodních úřadoven pro pozemkovou reformu přešly na KNV jejich úkoly, stejně tak vládním nařízením č. 211/1949 Sb. získaly krajské národní výbory pravomoci zemských komisí zřízených pro scelování hospodářských pozemků a jiných úprav pozemkové držby a zemských komisí technicko-hospodářské úpravy pozemků. Krajské referáty školství, osvěty a tělovýchovy pak nahradily činnost zemských školských rad.²⁰⁴

²⁰⁰ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 433.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

²⁰³ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 433-434.

²⁰⁴ Ibidem, str. 434-435.

Zákon č. 98/1950 Sb. rušil Národní pozemkový fond a následná vyhláška ministra zemědělství č. 530/1950 Ú. 1. převáděla některé jeho kompetence na dotyčné ministerstvo a KNV a ONV. Podobně i vyhláška ministra financí z 31. března č. 224/1950 Ú. 1. přenášela některé úkoly zaniklého úřadu na ONV a KNV.²⁰⁵

²⁰⁵ Ibidem, str. 435.

2.2 Obec Mírová

2.2.1 Vrchnostenská a místní správa v Mírové do konce 18. století

Historické počátky obce Mírová jsou spojeny s působením cisterciáckého kláštera z německého Waldsassenu, který patřil k významným kolonizátorům okolí řeky Ohře až k městu Žatec. Mimo jiné zde získal od budoucí vsi Mírová jeden kilometr vzdálený Chodov. Ten je poprvé zmiňován v listině českého knížete a pražského biskupa Jindřicha Břetislava datované do let 1195-1197. Panovník touto listinou potvrzuje a bere pod svou ochranu všechny državy kláštera na českém území. Podobně jsou tyto potvrzeny papežskou listinou v roce 1185 papeže Lucia III., a to včetně držav získaných za panování císaře Friedricha Barbarossy. Je tedy zřejmé, že klášter získal pod svou správu území okolo (a včetně) budoucí Mírové již před rokem 1185. Zároveň měl svůj majetek potvrzen od obou státních mocí. Do regionu začalo proudit německé obyvatelstvo a postupně změnilo původně slovanský charakter oblasti na převážně německou. a s největší pravděpodobností byl klášter ve Waldsassenu fundátorem obce Münchhof (od roku 1955 Mírová) a také Münchgrün jihozápadně od Mírové.²⁰⁶

Základem správy osady Münchhof byla její feudální podřízenost klášteru ve Waldsassenu. Příslušnost k rezenské diecézi lze předpokládat ještě při vzniku pražského arcibiskupství, ale spíše pro Chebsko a některá další později připojená vnější území mimo centrální oblasti českého státu. Loketsko patřilo v roce 1344 pod žatecký děkanát.²⁰⁷

Vrchnostenská správa i samospráva samotné obce vycházely z tradiční vesnické správy na českém území a také ze zkušeností příchozích obyvatel z oblastí s německy mluvící komunitou. Nejčastěji v každé vsi jmenovala vrchnost jako svého zástupce kmeta, který měl právo vykonávat pravomoci nižšího soudnictví, vyšší si i nadále udržoval pro sebe panovník, případně ji delegoval na úředníky hradské soustavy. Formování vrchnostenské správy po rozpadu hradské soustavy se lišilo v jednotlivých panstvích a záviselo jen na vůli vlastníka. Stejně jako bylo na jeho autonomním rozhodnutí, jak velké požadoval odvody a povinnosti od svých poddaných.²⁰⁸

Vrchnostenská správa vycházela ze specifika, které spočívalo v tom, že znamenala jak správu nad vesnickým obyvatelstvem, pak také vlastní vrchnostenskou (patrimoniální) správu

²⁰⁶ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007. ISBN 978-80-254-8270-4; str. 14-15

²⁰⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 503.

²⁰⁸ Ibidem, str. 229.

velkostatku. a pro výkon hospodářských funkcí na velkostatku si podřídil samosprávu poddanského obyvatelstva jako pracovní síly.²⁰⁹

Od poloviny 13. století došlo k výrazné změně díky vnější kolonizaci pohraničních oblastí. Německé obyvatelstvo s sebou přineslo vlastní právní zvyklosti. Pro nově příchozí bylo zavedeno tzv. emfyteutické právo (někdy také německé), které platilo nejen pro nově vytvořená sídla, ale postupně ovlivnilo i již dříve založené vsi. Založeno bylo na vzájemném vztahu vrchnosti (feudála) a poddaného, který od feudála získal dědičně do držby půdu, kterou mohl obhospodařovat, ale oplátkou k tomu se zavazoval ve stanovených termínech odvádět pevně stanovené dávky. v případě nedodržení podmínek ztrácel právo na půdu. Tímto závazkem tak přiznával i své poddanské postavení vůči vrchnosti.²¹⁰

Feudální vlastník měl tak právo vyžadovat od závislého obyvatelstva, aby obhospodařovalo svěcenou půdu a odvádělo část výdělku. Vesnice měla naopak právo na vlastní samosprávu, která se utvářela od 12. století na podobných základech jako městská správa. Jejím hlavním představitelem byl rychtář (fojt, šoltys), který byl ale dosazen vrchností z řad poddaných. Vedle něj byli jmenováni další zástupci – tzv. konšelé (starší, kmeti, šefové), někdy také přísežní²¹¹. Jejich úkolem bylo řešit menší spory. Úřednické funkce se pak staly součástí dědictví v jednotlivých rodinách.²¹²

Po husitských válkách dědičná funkce rychtáře v Čechách zaniká a nadále byl jmenován vrchností na omezenou dobu, často pouze na jeden rok. Současně ztráceli rychtáři své pravomoci a postupně se stali pouze vykonavateli vůle feudála často i v několika vsích najednou. Většina pravomocí pak spočívala v kontrolní činnosti hospodářských činností, vedl správu hospodářství ve jménu vrchnosti. Všechny tyto činnosti činily z rychtáře spíše nižšího úředníka hospodářství než samosprávný orgán obce.²¹³

V 15. a 16. století docházelo k utužování závislosti poddaných na vrchnosti. Od roku 1402 bylo poddaným zakázáno stěžovat si na vrchnost u zemského soudu, zůstalo jim pouze teoretické právo požádat panovníka o milost. Od 15. století pak docházelo k utužování poddanství, které vyvrcholilo nevolnictvím. v této době byly také zahlazeny rozdíly mezi původním českým a emfyteutickým právem.

²⁰⁹ Ibidem, str. 229.

²¹⁰ Ibidem, str. 229-230.

²¹¹ Ibidem, str. 234.

²¹² SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 29.

²¹³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 234.

Nejnižší správní jednotkou v 16. století bylo panství, jen nevýznamné záležitosti jsou ponechány vesnické samosprávě, která ale funguje pod autoritou a z vůle vrchnosti.²¹⁴ Vrchnostenskou vůli zastupoval v celém panství feudálem jmenovaný úředník označovaný jako vladař, vilik, purkrabí. s utužením poddanství a ekonomickými změnami v 15. a 16. století se rozrůstal i úřednický aparát nutný pro jeho správu. Ve všech panstvích měla správa podobnou strukturu, lišila se ale počtem úředníků potřebných k zajištění jejího výkonu. Od 15. století nahradil v čele vrchnostenské správy purkrabího hejtman²¹⁵ (direktor, regent apod.). Ten měl za úkol řídit se instrukcemi, které mu jeho panstvo vydalo. Do výkonu jeho funkce tedy spadaly nejen hospodářské, ale i finanční, soudní a strážní povinnosti. Úředníci státní správy jako byli kasteláni nebo poprávci apod., kterým by jinak předchozí zmíněné povinnosti měly přináležet, naopak do chodu panství téměř nezasahovali. a pokud ano, pak jedině po žádosti od vrchnostenské správy. Od druhé poloviny 17. století byli hejtmani ještě pověřeni právem rozhodovat ve sporech vrchnosti a poddaných.²¹⁶

2.2.2 Vrchnostenská a místní správa v 19. století po vznik samostatného státu

Až do roku 1848 zajišťovaly nejnižší stupeň veřejné správy vrchnostenské orgány. konkrétně šlo o jednotlivá dominia (pozemkové vrchnosti) a svobodná města. Vrchnosti vykonávaly správu prostřednictvím hospodářských úřadů, v městech byly zřízeny magistráty. Do jejich pravomoci spadala politická, policejní, finanční a soudní správa. Tereziánské a josefínské reformy podřídily dominia kontrole krajských úřadů. Magistráty pak navrhovaly své radní, které ustanovovalo gubernium a apelační soud. Kritériem bylo právnické vzdělání.²¹⁷ Na úrovni měst tak ještě splýval výkon veřejné správy a soudní moc, byť se jinak již od Marie Terezie a následně Josefa II. obě moci oddělují. Josef II. navíc odděluje trestní a civilní řízení. Civilní řád byl vydán v roce 1781 a trestní o sedm let později.²¹⁸

Výkon vrchnostenské soudní pravomoci, která byla vedena pod jménem majitele panství a na jeho náklady byl kontrolován státem. a to tím, že musel být každoročně zasílán výkaz činnosti k příslušnému apelačnímu soudu. Tato praxe měla zajistit výkon všeobecné soudní pravomoci

²¹⁴ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. vydání, Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4; str.79.

²¹⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 231.

²¹⁶ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 29-44.

²¹⁷ Ibidem, str. 65-66.

²¹⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 163.

i na statcích, kde si vrchnost nechtěla nebo nemohla dovolit přezkoušeného soudního úředníka. v každém kraji byly navíc od roku 1788 určeny tři vhodně položené magistráty, kde museli být minimálně dva placení právníci. Na takto vytvořené místní soudy pak mohla vrchnost převést svou soudní pravomoc. Ke dvěma právníkům pak byl delegován třetí soudní úředník, čímž vznikl organizovaný soud. Delegace podléhala schválení a dozoru příslušného apelačního soudu v Praze.²¹⁹

Tento systém byl zlikvidován revolučním rokem 1848 a zrušením poddanství. Nově budované orgány měly formu samosprávy, kde si společenské útvary lidí (např. obce) mohou některé věci vyřizovat samy bez ohledu na státní moc. Takto uspořádané celky by měly formu veřejnoprávních korporací neboli komunální samosprávy.²²⁰ Zároveň byly tyto orgány vnímány jako jakási protiváha centrálně řízeným útvarům. 20. března 1849 v rámci Stadionovy ústavy přinášel provizorní obecní zákon zásadu „*základem svobodného státu je svobodná obec*“.²²¹ Zákon rozeznával tři typy obcí: místní (Ortsgemeinde), okresní (Bezirksgemeinde) a krajskou (Kreisgemeinde). Místní obce tvořily většinou dosavadní katastrální obce zřízené Josefem II. pro berní účely. Místní obce v politickém okrese tvořily dohromady okresní obec a krajské zase zahrnovaly všechny okresní na území jednoho politického kraje. z hlediska působnosti byla rozeznávána přirozená a přenesená. První jmenovaná obsahovala vše, co mohla provést obec ve svých hranicích a co se týkalo jejích zájmů. Druhá spočívala ve vykonávání činností delegovaných na obec státní mocí. Příslušníky místní obce byli její občané (údové, Gemeindemitglieder), kteří museli vždy k nějaké obci příslušet, a také cizinci (přespolní, Auswärgige).²²²

Stadionovo prozatímní obecní zřízení z 20. března 1849 rozlišoval dva typy sídlišť, a to obec a osadu. Ponecháno bylo i názvosloví dle velikosti jako město, městyse čili městečka a vesnice. v každé obci byly zřízeny dva orgány, kterými byl na tříleté období volený obecní výbor. Tento měl ve své pravomoci usnášet se, dozorovat činnost výkonného orgánu, který byl obecním výborem volen, a to bylo obecní představenstvo. Zatímco obecní výbor se usnášel prostou většinou, představenstvo mělo výkonnou pravomoc a tvořené bylo purkmistrem, někdy též zvaným obecní představený či starosta, a ze dvou radních, kteří měli poradní hlas a právo zastupovat purkmistra. Purkmistr měl právo tzv. sistace, tedy prozatímního odložení výkonu

²¹⁹ Ibidem, str. 165-166.

²²⁰ Ibidem, str. 297.

²²¹ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 66.

²²² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 30.

rozhodnutí obecního výboru, jestliže bylo v rozporu se zákonem nebo by působilo obci újmu. Nad samosprávou navíc byla zavedena instituce dozoru, kterou vykonávaly státní orgány i okresní úřady.²²³

Po nástupu nového ministra vnitra Alexandra Bacha došlo ke změnám v obecním zřízení. v roce 1852 byly vydány zásady o organických zařízeních v korunních zemích rakouského císařství, např. šlo o odstranění veřejnosti jednání obecní samosprávy s výjimkou zvlášť slavnostních aktů. Členové obecního představenstva museli být potvrzeni krajským úřadem a skládali slib věrnosti. Obecní výbor nebyl v roce 1854 znovu zvolen, ale jeho členové byli ponecháni ve svých funkcích i nadále. Pokud však klesl jejich počet např. úmrtím nebo rezignací pod usnášení schopný počet, jmenoval další členy ministr vnitra.²²⁴

V roce 1859 bylo vydáno nové obecní zřízení jako ustanovení o domovském právu. Většina zásahů od roku 1852 jím byla odstraněna a roku 1861 proběhly volby do obecních orgánů. v březnu 1862 pak byl vydán rámcový říšský obecní zákoník, který se snažil dopracovat ke kompromisu mezi představou exekutivy získat naprostou kontrolu nad obecní samosprávou a parlamentu, který chtěl dle liberálních představ umožnit obcím co největší možnou míru samostatnosti. Obec pak byla dozorována dvěma nadřízenými orgány, na jedné straně vyšších obcí (okresů) a na druhé straně státní mocí. Snahy velkostatků, aby byly z obecních svazků vyňaty a platila pro ně specifická forma správy, se neprosadila a každá nemovitost tak musela být součástí nějaké obce.²²⁵

Volební právo do obecních orgánů bylo podmíněno majetkovým cenzem. Přináleželo pouze státním občanům mužského pohlaví, kteří nebyli z volebního práva vyloučeni jako např. pachatelé trestných činů a důstojníci armády v činné službě. Předpokladem také byla svéprávnost, zletilost a platba přímé daně v předepsané velikosti. Každý, kdo byl zvolen musel volbu přijmout, výjimky byly přesně stanoveny. Velikost výboru závisela na velikosti obce, obvykle se pohybovala mezi osmi a 36 členy. Volili se také náhradníci, kterých byla početně polovina oproti členům výboru. Hlasovací právo v obecním výboru měl také místní farář v případě, že se jednalo o chudinských záležitostech. Velikost obecního představenstva voleného obecním výborem pak neměl přesahovat více než třetinu počtu členů obecního výboru. Ale počet radních nesměl klesnout pod dva. Pravomoci obou orgánů byly podobné jako u Stadionova návrhu, náplní činnosti byla samostatná působnost, která zahrnovala správu

²²³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 298-299.

²²⁴ Ibidem, str. 299.

²²⁵ Ibidem, str. 299-300.

obecního jmění a záležitostí týkajících se obce v rozsahu platných zákonů a pod dozorem zemského výboru, udílení domovského práva, čestného občanství, záležitosti místní policie; a přenesená působnost, která byla stanovena zákonem. Snaha ušetřit státní finance při výkonu státní moci znamenala stále větší a častější přenášení pravomocí na úroveň obcí, které tak byly nuceny vymáhat pokuty, spolupůsobily při volbách, v živnostenských záležitostech, zdravotnictví, sčítání lidu, sňatcích, zemědělství, sociální péče, starosti o komunikace, spolupracovaly při výběru přímých a nepřímých daní, při vojenských záležitostech a při civilně soudních záležitostech jako bylo vedení pozemkových knih, poručnictví. Měly však také trestněprávní pravomoc. Starosta a dva radní spolu dohromady tvořili obecní trestní senát ve věcech přikázaných obci, což byly např. přestupky proti zákonům a nařízení o místní policii. Trestem byla finanční pokuta, vězení, případně vedlejší tresty. Proti rozhodnutí obecního trestního senátu, stejně jako proti rozhodnutím starosty, se bylo možné odvolat k prvoinstančnímu politickému úřadu. Stále větší pravomoci obcí však také znamenaly velkou finanční zátěž, kterou samy nedokázaly saturovat. Koncem 19. století tak došlo k finanční krizi samosprávy. Ačkoliv se ji obce snažily řešit speciálními poplatky a přírážkami k přímým daním, nedokázaly zastavit zadlužování.²²⁶

2.2.3 Místní správa po roce 1918

Situace po vzniku samostatného československého státu byla v pohraničí poměrně komplikovaná. Státní správa byla podřízena německé vládě provincie Deutschböhmen a zároveň pražskému místodržitelství řízenému Čechy. Proto byla mnohem jednodušší změna z hlediska místní samosprávy, která byla v rukou německého obyvatelstva. Byly zřízeny tzv. Volksräte (lidové rady), které byly v podstatě obdobou národních výborů v českých městech. Tvořeny byly zástupci německých stran a významnějších politických činitelů. Fungování rad nemělo dlouhého trvání, a proto ani neměly přesněji vymezený obsah činnosti. Vedení provincie si představovalo, že jejich náplní bude jakési zastřešení aktivit všech místních orgánů v daném obvodu. Proto také nedocházelo k přílišným kompetenčním sporům mezi radami a místními zastupitelství. Úzce spolupracovaly s tzv. Soldatenräte (vojenské rady), které byly patrně vytvořeny dle rad sovětů v Rusku, o kterých přinesli informace navráťivší se vojáci z východní fronty. Vojenské orgány se však nepodílely na politické správě a přenechávaly ji cele lidovým radám.²²⁷

²²⁶ Ibidem, str. 300-303.

²²⁷ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 164-165.

Česká menšina žijící v pohraničí měla situaci velice komplikovanou, a proto vytvářela národní výbory s určitým zpožděním oproti vnitrozemí. Významné zastoupení a často i většinu v nich měla sociální demokracie a další socialistické strany. Prakticky denně se tyto národní výbory potýkaly s německou většinou a vystupovaly proti německé samosprávě. Na druhé straně byly zástupci národních výborů schopni výjimečně i spolupracovat s německými politiky např. při tvorbě občanských stráží. Národní výbory nakonec pomáhaly s obsazováním oblastí československou armádou. Jejich význam tak byl vyšší než u národních výborů ve vnitrozemí, a proto jejich činnost pokračovala i po ukončení aktivity jejich vnitrozemských protějšků, ke kterému došlo 7. prosince 1918 provoláním československé vlády otištěným 8. prosince v denním tisku.²²⁸ Národní výbory v oblastech s českou národnostní menšinou tvořily výjimku a jejich existence byla centrální vládou mlčky tolerována. Jejich existence byla vnímána jako způsob ochrany českého obyvatelstva. Na svém rozpuštění se nakonec samy usnesly 6. června 1920 v Zábřehu.²²⁹

Oblast obecní samosprávy byla v nově vzniklém státě řešena nejdříve, protože vyžadovala největší míru demokratizace. Ačkoliv už v roce 1907 byli voleni zástupci do říšské rady na základě přímého, rovného, tajného a všeobecného hlasovacího práva, v oblasti samospráv počínaje obcemi a konče zemskými sněmy se volilo stále dle zásad volebního censu.²³⁰

Obecní samospráva a její podoba byly diskutovány již dlouho před říjnem 1918. Po vzniku samostatného státu se již 6. listopadu zabýval touto problematikou Národní výbor. Na základě jeho jednání byla v rámci komise ústavní utvořena tříčlenná subkomise (J. Hoetzel, B. Bobek a V. Joachim), která přišla s návrhem svolat jednání Svazu českých měst a okresů na 10. a 13. listopadu, kde byly projednány první návrhy na úpravu volebního řádu do obecních orgánů a novely obecního zřízení. Od 26. listopadu se pak návrhem na reformu volebního práva do obcí začalo zabývat Národní shromáždění a 1. prosince jej následoval také zákon o změně obecního zřízení.²³¹

Volební řád byl následně přijat 31. ledna 1919 po mnoha diskuzích na plénu Národního shromáždění jako zákon č. 75/1919 Sb. Dle § 1 bylo pasivní volební právo přiznáno všem osobám bez rozdílu pohlaví, které měly nejméně 21 let věku, v obci alespoň tříměsíční pobyt

²²⁸ Ibidem, str. 168-172.

²²⁹ Ibidem, str. 177-178.

²³⁰ Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005). v Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum), str. 69.

²³¹ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 199-200.

počítaje od chvíle vyložení voličských seznamů a nebyly vyloučeny z práva volit. Dle § 4 měl aktivní volební právo přiznán ten, kdo dokonal 26. rok věku, v obci bydlel nejméně jeden rok počínaje dnem voleb nazpět a nebyl vyloučen z práva být volen.²³² Volilo se na základě vázaných kandidátských listin dle zásad poměrného zastoupení a většinový systém byl odstraněn. Stejně tak bylo zrušeno i volební právo právnických osob.²³³

Jednání o obecním zřízení navazovalo na předchozí a výsledkem byl 7. února 1919 zákon č. 76/1919 Sb. Krom dalších změn zaváděl jednotné pojmenování pro čtyři obecní orgány.²³⁴ Dříve užívaný pojem obecní představenstvo nahradil v § 1 názvem obecní (městská) rada, ve stejném paragrafu pak obecní výbor, případně sbor obecních starších pojmem obecní (městské) zastupitelstvo. v § 7 pak stanoví náplň činnosti obecní rady, která tvoří sbor, jemuž předsedá starosta, a který se usnáší o všech věcech, které podle zákona nejsou výslovně vyhrazeny obecnímu zastupitelstvu nebo nejsou zákonem či rozhodnutím zastupitelstva příslušné starostovi.²³⁵

Obecní zastupitelstvo bylo tvořeno devíti až šedesáti členy dle počtu obyvatel obce. Ze svých řad volilo obecní (městskou) radu tvořenou starostou a náměstkem a členy rady. u zastupitelstev s počtem 24 zastupitelů minimálně byli voleni dva náměstci. Nejmenší počet členů rady mohl být tři, a proto také nejmenší počet zastupitelů byl dán číslicí devět. Starosta řídil jednání rady a zastupitelstva a byl společně s náměstkem také volen zastupitelstvem. Zákon č. 122/1933 Sb. stanovoval, že volbu starosty, ačkoliv to před jeho přijetím nebylo třeba, musí nově potvrzovat u obcí, kde sídlil okresní úřad, ministerstvo vnitra a v ostatních zemský úřad.²³⁶

Obec si zároveň měla právo zřizovat poradní a přípravné sbory ve formě komisí, zákonem bylo dle § 14 stanoveno pouze utvoření finanční komise, ostatní např. pro správu obecních podniků byly nezávazné. Finanční komise byla z poloviny volena zastupitelstvem a druhou polovinu ustavoval příslušný dohlédací úřad po dohodě s místními politickými stranami. Dohlédacím úřadem byl okresní výbor případně v další instanci zemský správní výbor. Náplní činnosti finančních komisí byla kontrola obecního hospodaření, a tím výrazně zasahovaly do pravomocí

²³² 75/1919 Sb. Beck-online [online]. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nzwfuya>

²³³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 376.

²³⁴ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 202.

²³⁵ 76/1919 Sb. Beck-online [online]. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nzwfuya>

²³⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 377.

samosprávy, jejíž rozhodnutí finanční povahy mohly napadnout u dohlédacího úřadu. Zmíněná stížnost mohla mít odkladný účinek na výkon rozhodnutí až do jejího projednání. Toto opatření si prosadily zejména občanské strany, které se obávaly nástupu socialistických partají do vedení mnoha měst a obcí.²³⁷

Mimořádnými orgány obce byly ještě vládní komisař a správní komise, jejichž jmenování předpokládalo rozpuštění obecního zastupitelstva zemským úřadem. Následně pak okresní úřad jmenoval jeden z výše zmíněných orgánů, případně oba s tím, že správní komise se pak stávala poradním orgánem vládního komisaře. Tento přechodný stav trval až do ustavení nového obecního (městského) zastupitelstva.²³⁸

Další omezení výkonu samosprávy přinášel § 20: „*Širší sbory samosprávné, po případě státní správa převezmou tyto obory posavadní působnosti obecní:*

1. *Věcný náklad na školství obecné;*
2. *policii bezpečnostní a polní;*
3. *policii zdravotní a mravnostní;*
4. *stavbu a udržování silnic;*
5. *správu chudinskou a ústavy dobročinné.*“²³⁹

Oblast obecního školství a péče o chudé však nakonec z působnosti obcí přeneseny nebyly.²⁴⁰

Mezi další významné zákony upravující obecní zřízení patřily č. 443/1919 Sb. a č. 444/1919 Sb., které upravovaly postavení samosprávných zaměstnanců na roveň veřejnoprávních a přiznávaly jim i patřičný plat. Tato opatření sice zlepšila materiální postavení dotčených úředníků, ale znamenala další zatížení již tak zadlužených obecních rozpočtů. Tento fakt měla napravit rezoluce Národního shromáždění z 26. března 1919, která nařizovala sanaci obecních financí. Ale ani ona nepřispěla ke zlepšení situace.²⁴¹

Ve dvacátých letech docházelo ke změnám v působnosti obecních samospráv a omezení jejich samostatnosti v oblasti finančního hospodářství. Další změny přinesl čl. 5 tzv. organizačního zákona (viz kapitola 2.1.5), který umožňoval ve třech odstavcích:

²³⁷ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 203-206.

²³⁸ Ibidem, str. 206.

²³⁹ 76/1919 Sb. Beck-online [online]. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nzwfuya>

²⁴⁰ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 207.

²⁴¹ Ibidem, str. 208-209.

„(1) Politické úřady mohou vydávati v mezích svého úředního obvodu nařízení též v oboru místní policie svěřené podle zákona obcím, jde-li o nařízení vztahující se na území více obcí nebo nevydá-li obec, již se týče, sama včas nutného nařízení.

(2) Jde-li o území přesahující úřední obvod okresního úřadu, přísluší právo uvedené v předchozím odstavci zemskému úřadu.

(3) Není-li nebezpečí v prodlení, budiž zúčastněným obcím poskytnuta možnost, aby se v přiměřené lhůtě nejméně patnáctidenní vyslovily o chystaném nařízení nebo potřebné nařízení samy vydaly.“²⁴²

Ve třicátých letech pak do obecní samosprávy přinesla změnu úprava volebního řádu komunálních voleb v zákoně č. 122/1933 Sb., která prodlužovala volební období obecních zastupitelstev na šest let a vyžadovala, jak už bylo popsáno dříve, potvrzení starostů nadřízenými orgány – u těch v čele okresních měst to bylo ministerstvo vnitra, v ostatních obcích a městech potvrzoval starostu zemský úřad. Pokud nedošlo k potvrzení volby, starosta a ani jeho náměstci se nemohli ujmout funkcí a toto moratorium trvalo po dobu dalších tří let. Pokud by přesto zastupitelstvo starostu opět zvolilo, mohlo být rozpuštěno a vyhlášeny nové místní volby. v mezní situaci mohl být starosta dokonce jmenován nadřízeným orgánem. Podle ústavně právního výboru bylo toto opatření nutné díky významné pozici starostů ve veřejné správě. Ve skutečnosti šlo spíše o snahu vládnoucích stran uchovat si vliv na územní samosprávu i při ztrátách pozic v komunálních volbách.²⁴³

Starosta se tak stále více stával součástí státního aparátu, kdy vykonával funkce tzv. přenesené působnosti, jejíž rozsah se stále zvyšoval. Obce v jejím rámci měly na požádání státních orgánů pravomoci v oblasti policejní, mohly např. konat výslechy v policejním trestním řízení; řešit živnostenské, volební, zdravotní, zemědělské a dopravní záležitosti. Spolupodílely se na policejním vyhoštění, civilních sňatcích, správě povinného nemocenského a starobního pojištění, spolupracovat s četnictvem při vykonávání zákona o potulných cikánech, přechodném ubytování četnictva atd. Spolupracovaly s finančními úřady, s orgány vojenské správy, soudními orgány, se školskými úřady. Provozovaly veřejné knihovny a vedly pamětní knihy. Starosta měl dokonce právo vykonávat činnost v oblasti přenesené působnosti bez souhlasu zastupitelstva a své konání mu jen dal dodatečně ke schválení.²⁴⁴

²⁴² Zákon ze dne 14. července 1927 o organisaci politické správy. Beck-online [online]. [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6mjsguwta>

²⁴³ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 387-388.

²⁴⁴ Ibidem, str. 388-389.

I přes tři finanční novely byl soustavným problémem obecní samosprávy nedostatek financí. Situace se ještě výrazně zhoršila v době světové hospodářské krize. Na konci roku 1933 tvořily dluhy československé samosprávy 12 miliard korun a jeho umořování vyžadovalo jednu miliardu ročně. Došlo k několika pokusům, jak situaci vyřešit opětovným zvýšením daňových přírážek ke státním daním, založeny byly i zemské pomocné fondy, které na sebe mohly převzít dluhy obcí a okresů zejména z nejpostiženějších oblastí. Fondy však měly jen omezené finance a mohly pomoci jen nevelkému počtu obcí a okresů. a tak ani tento a následné drobnější pokusy situaci příliš nezlepšily.²⁴⁵

Další povinnosti přisoudily obcím na konci třicátých let právní normy týkající se zajištění bezpečnosti Československa. Patřila k nim ochrana před leteckým útokem a s ní související budování protileteckých krytů na vlastní náklady obcí. Obce měly provádět brannou výchovu obyvatelstva.²⁴⁶

Komunální volby byly posunuty z roku 1937 na květen 1938. Ve smíšených okresech narostla podpora Sudetoněmecké strany (SdP) až na 80-85 % na úkor německé sociální demokracie.²⁴⁷

2.2.4 Místní správa mezi lety 1938-1945

Po připojení oblasti západních Čech k nacistickému Německu nadále obec Mírová přináležela k Loketskú, konkrétně k vesnickému okresu Loket (Landkreis Elbogen). Významně se však změnilo pojetí samosprávy, která byla prakticky zlikvidována. Již od listopadu 1938 byla řízena na základě tzv. „vůdcovského principu“, tedy v čele obce nestál občaný zvolený, ale nadřizenými orgány, zpravidla jím byl okresní vedoucí NSDAP²⁴⁸, jmenovaný starosta, případně vrchní starosta v případě městského kraje, pokud podle německého obecního zřízení nespolutupšobili zmocněnci NSDAP.²⁴⁹

Starosta vedl obec za své plné a výlučné odpovědnosti. Ke starostovi byli jmenováni také tzv. přidělenci (Beigeordnete), kteří měli právo zastupovat starostu, a tvořili hieratickou strukturu. První přidělenec byl stálým zástupcem starosty. Analogicky k pozici místostarosty. Ostatní přidělenci zastupovali starostu v přidělených oblastech jako zdravotnictví, školství, policie, sociální péče apod. Právem starosty však bylo v těchto oblastech zasáhnout a řešit jednotlivé

²⁴⁵ Ibidem, str. 390-391.

²⁴⁶ Ibidem, str. 391-392.

²⁴⁷ Ibidem, str. 391-392.

²⁴⁸ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str. 129.

²⁴⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 404.

případy v rámci těchto agend sám osobně. Trvalý styk obecní správy se všemi obyvateli zajišťovali tzv. obecní radové. v každé obci jich bylo dle 12 až 36 dle potřeby s tím, že netvořili společný orgán a nevydávali společná rozhodnutí, ale každý z nich plnil funkci poradce starosty v určité oblasti své odbornosti. Dle zákona byly vymezeny situace, ve kterých se starosta s radními musel radit. Starosta však mohl přijímat rady i od tzv. poradců, kteří byli také jednotlivě přiřazeni k jednotlivým agendám. Radili nejen starostovi, ale mohli v přidělených oblastech či konkrétních záležitostech radit i obecním radům. Synchronizaci mezi obecní správou a stranickou linií zajišťoval zmocněnec NSDAP. Zákon mu umožňoval podstatný vliv na správu obce, aby v jejím řízení kontroloval realizaci stranické (nacistické) politiky. Funkční období starosty a přidělců mělo být 12 let. v případě čestného jmenování do funkce bylo zkráceno na polovinu. Všechny obce byly sjednoceny v Německém svazu obcí (Deutsche Gemeindetag), který byl obdobou podobné organizace fungující v zaniklé ČSR.²⁵⁰

Říšský komisař pro sudetoněmecká území Konrád Henlein poslal 31. prosince 1938 ze svého sídla v Liberci jednotlivým „*Regierungspräsidenten*“ (vládním prezidentům²⁵¹) v Karlových Varech (pro Cheb), Ústí nad Labem a Opavy zprávu pod evidenčním číslem I-J-Nr.522-38-1. týkající se plánovaného „*Amstvorsteherorganisation*“ (organizace vedoucích úřadů). Henlein se v ní vyslovuje k pozici „*die ehrenamtlichen Gemeindevorsteher*“ (čestně jmenovaných vedoucích obecních úřadů) zejména v menších obcích říšské župy Sudety. Vyjadřuje obavu, že nebudou zvládat požadavky státní správy třetí říše v oblasti civilní a policejní správy. Henlein požaduje od úřadů vládních prezidentů, aby do 12. ledna 1939 poslali návrhy, jak tento problém řešit. Za příklad jim dává „*Landbürgermeisterei Rheinlands und Westfalens*“ (kanceláře zemských starostů Porýní a Vestfálska – překlad autor), kde obecní a policejní správa „*in einer Hand liegen*“ (leží v jedné ruce – lze tedy říct, že měl být ve správě obce uplatněn vůdcovský princip – pozn. autor). Vládní prezidenti dostali úkol, aby veřejnou správu v těchto zemích prozkoumali a v odpovědi podrobně popsali, zda by byl studovaný model aplikovatelný a vhodný pro jejich vládní obvody. Druhou možností, kterou jim nabízel, bylo spojení menších obcí pod správu „*die hauptamtliche Anstellung eines Gemeindeschreibers*“ (jednoho hlavního obecního úředníka na plný úvazek). Agenda (civilní a policejní) spjatá s takovým aktem by však znamenala vybrat krom vedoucího také jeho „*ein hauptamtlicher Vertreter*“ (zástupce na plný úvazek). v „*national gefährdeten Bezirken*“ (národně ohrožených okresech²⁵²), kde by

²⁵⁰ Ibidem, str. 404.

²⁵¹ Není-li zmíněno jinak, všechny překlady v následujícím textu této kapitoly provedl autor.

²⁵² Patrně myslel okresy s výrazným podílem českých obyvatel, kde mohl být nedostatek vhodných kandidátů - pozn. autor.

„die Bestellung geeigneter ehrenamtlicher Amtsvorsteher“ (jmenování vhodných čestných vedoucích úřadů) mohlo působit obtíže, by musel být vybrán také (tajemník úřadu). Všechna tato řešení by znamenala nějaké dodatečné výdaje a jejich propočet měl být také zahrnut do odpovědi. Zároveň mají také navrhnout vhodné osoby na jmenování na pozici „*Amtssekretäre*“ (tajemníka), kdy za vhodné považuje „*Lehrer, Beamte usw.*“ (učitelé, úředníci atd.). Zprávu převzal Müller (zástupce Karlovarského vládního prezidenta W. Sebekovskyho – pozn. autor).²⁵³ Úřad vládního prezidenta následně rozesílal jednotlivým landrátům (včetně loketského), aby se vyslovily k oběma možnostem. Loket odpověděl 13. ledna 1939, což bylo ale jeden den po termínu stanoveném Konrádem Henleinem, že se v okrese Loket nachází více obcí s počtem obyvatel menším než 200. Mají „*einen hauptamtlichen Gemeindesekretär*“ (obecního tajemníka na plný úvazek) nebo „*eine nebenamtliche Hilfskraft*“ (pomocnou sílu – asistenta – na částečný úvazek). Někdy se dělí o tyto zaměstnance více obcí najednou. v některých případech byl zmiňovaným asistentem místní učitel. Ačkoliv tyto osoby nebyly technicky vyškoleny, měly někteří velmi dobrou orientaci v záležitostech rozpočtu, práce s financemi a účetnictvím. v některých obcích ale vhodní úředníci chybí. Ačkoliv je pro obce plat asistentů velkou zátěží, přijetí „*einer Hilfskraft*“ (zmiňovaných pomocných sil) je nutné, aby byly splněny všechny administrativní úkoly. Navíc je nutné dodržovat maximální míru opatrnosti v obsazených oblastech (myšleno vzhledem k bezpečnostní situaci – pozn. autor). v současné situaci, sděluje úřad Landrathu Elbogen (Loket – pozn. autor), že nelze navrhnout podrobnosti struktury obecní správy, protože není možné odhadnout výši rozpočtů obcí. Až po důkladném pozorování lze dle takto získaných zkušeností rozhodnout, zda je možné provést integraci obcí. Ústní jednání s jednotlivými starosty již proběhla, ale ti řešení tohoto problému museli odložit z důvodů naléhavější práce. z pohledu landráta v Lokti ale není doporučitelné slučování obcí, protože by tím byla vytvořena nová struktura mezi obcí a okresem. s odstraněním potíží s výkonem civilní správy lze lépe dosáhnout najímáním dalších odborně vyškolených asistentů, případně zpřístupněním vyškolených úředníků okresní správy pro správu místní. a na závěr odpověď vyslovuje domněnku, že bude vhodné pro starosty provést školení „*in einem kommunalpolitischen Schulungslager*“ (ve školním táboře komunální politiky).²⁵⁴

²⁵³ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Loket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 1. Sine, Amstvorsteherorganisation, Reichenberg, 31. 12. 1938

²⁵⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Loket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 1. Sine, Amstvorsteherorganisation, Loket, 13. 1. 1939

Završením debaty byl dopis Konráda Henleina vládním prezidentům z 2. února 1939 titulovaném: „*Massnahmen zur Hebung der Verwaltungskraft kreisangehöriger Gemeinden*“ (Opatření ke zvýšení správní moci okresních společenství), ve kterém shrnuje, že navrhovaná reorganizace obecních samospráv by vedla k redukci jejich počtu a sloučení nevýkonných úřadů s těmi výkonnými. Přípravy budou trvat nějakou dobu s tím, že je nutné mít na zřeteli místní podmínky již před jejich zahájením. Může dokonce dojít ke změně hranic okresů. Při přípravě by měly jednotlivé venkovské okresy spolupracovat „*mit den Kreisleitern der NSDAP*“ (s okresními vůdci NSDAP). a přípravy by měly být provedeny tak, aby mohlo přeskupení vstoupit v platnost 1. dubna 1940 (na počátku nového fiskálního roku). Do 1. července 1939 měli být jmenováni obecní tajemníci pro řešení civilních a policejních záležitostí. Tato informace (jmenování tajemníka se jménem konkrétní osoby) pak měla být sdělena okresním orgánům a dále příslušnému vládnímu úřadu.²⁵⁵ Úřad vládního prezidenta tyto požadavky následně 7. února 1939 předal formou oběžníku č. I/1 Nr. 135/39. všem venkovským okresům ve své oblasti.²⁵⁶

Zákonem o osobním stavu, který nabyl účinnosti 1. května 1939, byl v každé jednotlivé obci byl založen tzv. občanský úřad (Standesamt). Každá obec byla jedním obvodem občanského úřadu, jehož úkolem bylo vést matriky narozených, oddaných, zemřelých a knihu prohlášení za mrtvé. Činnost občanských úřadů byla kontrolována venkovskými okresy.²⁵⁷

2.2.5 Místní správa po roce 1945

Vládní nařízení č. 4/1945 Sb. v paragrafu 6 odstavce 1 a 2 zřizovalo v obcích s převážnou většinou státně nespolehlivého obyvatelstva místní a na úrovni regionů okresní správní komise, které měly dle zákona přibrat ke spolupráci zástupce státně spolehlivého obyvatelstva. Komise měly postavení a vykonávaly funkce totožné s národními výbory, jak stanovoval odstavec 3 stejného paragrafu.²⁵⁸ v podmínkách, kdy se mnohé NV konstitovaly jen pozvolně, měli nejvýznamnější kompetence předseda a člen zabývající se bezpečnostní komisař. a zejména posledně jmenovaná pozice byla nejčastěji obsazována členy KSČ. v pohraničních oblastech měly v rámci správních komisí obrovský význam také funkce osídlovacích, zemědělských

²⁵⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 1. Sine, *Massnahmen zur Hebung der Verwaltungskraft kreisangehöriger Gemeinden*, Reichenberg, 2. 2. 1939.

²⁵⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 1. Sine, č. I/1 Nr. 135/39., Karlsbad, 7. 2. 1939.

²⁵⁷ k organizaci politické správy v období nacistické okupace na území říšské župy Sudety. ELAW - právní portál [online]. Praha: eLaw.cz, 2020, 2.7.2011 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/k-organizaci-politicke-spravy>.

²⁵⁸ Nařízení vlády č. 4/1945 Sb.: Vládní nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-4>

a průmyslových referentů. NV zde byly zakládány zejména z iniciativy českých starousedlíků nebo v dané oblasti přítomných osob české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti.²⁵⁹ Národní výbory vzniklé ještě na okupovaném území si často dávaly přídomek revoluční (RNV) nebo český (ČNV), a takto označené zůstávaly i několik týdnů po konci války.²⁶⁰

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.1.7 politicky nejaktivnější stranou v obnovujícím se Československu byla KSČ. Její zástupci se zdáli nejlépe připraveni na nastalou situaci a dokázali ovlivňovat politický život ve svém okolí. Díky své aktivitě měli komunisté ve veřejné administrativě většinové zastoupení, a to počtem členů, předsedů i bezpečnostních a dalších významných referentů. v některých obcích se dá hovořit o situaci, kdy mají komunisté naprosto jasnou převahu a v podstatě byli neomezenými samovládcí, ať už jako předsedové MNV a MSK nebo jako správní komisaři jmenovaní příslušnými ONV a OSK.²⁶¹

Velkým problémem, se kterým se nově vytvořené orgány musely potýkat, byla evidence jejich činnosti. Na mnoha místech nedošlo k zformování a strukturování úřadů do takové míry, aby byly schopny tvořit a uchovávat běžnou agendu písemné povahy. Zejména o situacích v místě jejich činnosti a v regionu. s podobným problémem se ale potýkala i již existující veřejná správa, které trpěla nedostatkem zaměstnanců díky evakuaci či dokonce útěku. Svou roli hrál i chaos provázející poslední válečné a první poválečné dny. z tohoto důvodu nebyly schopny vykonávat jakoukoliv správní činnost, jež by byla zachycována písemnou formou. v některých menších a odlehlejších obcích a mikroregionech chybí do počátku června i základní dokumentace o tom, kdo v rozhodné době tento region (obec) spravoval. v těchto oblastech je tedy nutné předpokládat, že orgány státní správy ještě do počátku června nebyly zřízeny. Naopak v Karlových Varech, a pak i v některých dalších oblastech, došlo k převzetí moci československými představiteli před příchodem Spojenců. Svůj vliv na tyto kroky mohl mít i projev Konráda Henleina ze 7. května, který před svým útekem na západ apeloval na orgány Říšské župy Sudety, aby předaly moc do rukou československých autorit ještě před tím, než dorazí Rudá armáda. Přesto na některých místech ještě docházelo ke konfliktům mezi ustupujícími vojáky, zástupci okupační moci na jedné a československými představiteli na druhé straně. v některých případech došlo i ke ztrátám na životech. Toto mezidobí tak

²⁵⁹ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 43-44.

²⁶⁰ Ibidem, str. 44.

²⁶¹ Ibidem, str. 45-46

definitivně ukončil až příchod jednotek americké a Rudé armády, kteří pověřovali místní občany případně formující se československé orgány výkonem správních úkonů.²⁶²

Na mnoha místech se do formování prvních poválečných státních orgánů zapojovali i němečtí odpůrci nacismu – dobově zvaní jako tzv. „antifašisté“, kteří byli v této činnosti podporováni postupujícími spojeneckými jednotkami. v některých případech se zapojili jako členové formujících se československých orgánů, jinde se vytvářela struktura paralelně jak v českém, tak v německém protiokupačním prostředí. v odlehklých oblastech dokonce převzali řízení veřejných záležitostí sami němečtí antifašisté. Tento stav však neměl delšího trvání než do července 1945, kdy byla veškerá účast německých odpůrců nacismu na státní správě na příkaz nadřízených orgánů ukončena. Jednou z příčin tohoto postupu byly i časté stížnosti z českého prostředí, ve kterých byli němečtí antifašisté spolu s Němci ze smíšených manželství a s některými starousedlíky líčeni jako osoby „nespolehlivé“. Od 19. května se toto „zbavování se“ nespolehlivých osob dělo na základě směrnic ministerstva vnitra pro národní výbory, do té doby se na odvolávání mohly podílet i armádní složky.²⁶³

Obsazování správních komisí i národních výborů kompetentními lidmi se však ukazovalo v pohraničí jako velice problematické. a to z důvodu nedostatku kvalitních kandidátů, který byl způsoben odchodem českých úředníků do vnitrozemí po Mnichovu 1938 a poválečným odchodem kvalifikovaných Němců. Přitom právě národní výbory a správní komise byly zřizovány jako pomocníci při realizaci vládního programu. Proto byly jejich kompetence široké a stejně tak byl velký jejich význam pro formování politického života. Tento stav trvá v podstatě až do roku 1948, někdy i déle, neboť pražská centrální vláda byla v předávání direktiv do značné míry limitována. Často okolnostmi ryze technického rázu jako bylo chybějící dopravní a telekomunikační spojení s příhraničními oblastmi, kde byly národní výbory a správní komise dost často odkázány na naprostou improvizaci svých členů a musely řešit úkoly, které vnitrozemské orgány neřešily nebo jen okrajově. Např. s již zmíněnou vysokou fluktuací úředníků.²⁶⁴ Společně s okresními se místní národní výbory případně místní správní komise podílely na řešení národnostní otázky. Do gesce MNV a MSK spadala příprava seznamů odsunutých osob, zajištění osídlení svěřené oblasti. Na žádost občanů vystavovali vysvědčení o tzv. státní a národní spolehlivosti apod. Významnou část agendy také tvořily úkoly v oblasti hospodářské, např. zavádění tzv. národní správy, přípravě podkladů pro

²⁶² Ibidem, str. 44-45

²⁶³ Ibidem, str. 45

²⁶⁴ Ibidem, str. 45-46

rozhodnutí o znárodnění a konfiskaci majetku ve svém obvodu, které následně předávaly okresním národním výborům.²⁶⁵

Místní národní výbory (a také místní správní komise) byly poslední částí veřejné správy, které byly po roce 1948 upraveny. Dle vládního nařízení č. 72/1949 Sb. z 8. března byli MNV nápomocni při plnění jejich úkolů. tzv. újezdni tajemníci. v následujícím roce bylo 28. února vydáno další vládní nařízení č. 14/1950 Sb. o organizaci místních národních výborů, které utvářelo místní národní výbor dle stejných organizačních a funkčních zásad jako ONV a KNV (viz kapitola 2.1.8).²⁶⁶

Soustava národních výborů byla funkčně nastavena tak, aby nižší stupně byly podřízeny vyšším. Ačkoliv bylo komunální vlastnictví obcí ještě formálně respektováno a obce jako nejnižší jednotky správy nebyly zrušeny, došlo k podstatné změně jejich kompetencí. Všechny kroky vedly k zrušení jejich samostatnosti i komunálního vlastnictví a „postátnění“ všeho majetku. Stejně tak i výkon samosprávy jako vůle nižších orgánů zanikal a nahradila jej plně kontrolovaná státní moc. Počátkem roku 1950 pak možnost komunálního vlastnictví zanikla i formálně předpisy o obecním hospodaření, které veškerý obecní majetek přesunuly do rukou státu a obce s ním měly pouze úkol hospodařit. Stejně tak se příjmy a výdaje obcí staly součástí státního rozpočtu, aby i v této oblasti zanikla autonomie obcí.²⁶⁷

²⁶⁵ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 422.

²⁶⁶ Ibidem, str. 434.

²⁶⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 447.

3 Stručná historie regionu do konce 2. světové války

3.1 Okresy Karlovy Vary a Locket

3.1.1 Vývoj do roku 1918

Pravěké osídlení oblasti bylo velice obtížné a datuje se do mladší doby kamenné cca před šesti tisíci lety, kdy se přes členitý terén a drsnější klima usazují na Karlovarsku první zemědělci. Vybírali si úrodnější oblasti Chebské kotliny. Archeologové i historici se shodují na osídlení kmeny Únětické a později ze středních Čech příchozí kmeny kultury Knovízské. Zhruba dvě století př. n. l. do oblasti přichází keltské kmeny Bójů, což dokazují naleziště hrobů. o sto let později se zde usazují germánští Markomani, ačkoliv jejich zdejší sídliště nebyly ani četné ani trvalé.²⁶⁸

Slovanští obyvatelé přichází do téměř neobydlených oblastí patrně již v průběhu 5. a 6. století. v 7. století jsou následováni kmeny ze středních Čech a také patrně ze západních oblastí (Lučané) z oblasti řeky Náby. Obživou příchozích bylo převážně zemědělství, ale znali i potřebná řemesla, jako bylo hrnčířství, kovářství a hutnictví.²⁶⁹ Slovanské osídlení v oblasti je doloženo archeologickými nálezy v 9. století, do kterého je datováno osídlení hradiště v Tašovicích (část Karlových Varů – pozn. autor). To však v polovině 10. století zaniklo násilným způsobem. i v této době platí, že byla osídlena zejména úrodné údolí řeky Ohře, hornatější a podhorské oblasti zůstávaly neosídleny. Archeologický výzkum v této oblasti prováděl v letech 1911 Josef Knett, v roce 1925 na něj navázal Anton Bergmann a ve 40. letech zde ještě bádá Dr. Hermann Schroller²⁷⁰. Významným archeologem a historikem, který se také

²⁶⁸ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 4-5.

²⁶⁹ Ibidem, str. 5.

²⁷⁰ Říšskoněmecký prehistorik ze Zemského muzea v Hannoveru. Ve 30. letech jedna z vedoucích osobností archeologie v dolním Sasku. Od roku 1939 až do roku 1945 byl ředitelem Úřadu pro pravěk (Amt für Vorgeschichte), který byl právně konstituován 1. srpna 1939, ale vznikl již od ledna téhož roku. 5. ledna 1939 totiž vydal říšský ministr vědy, výchovy a vzdělávání výnos, kterým pověřil organizováním archeologické památkové péče v Sudetech právě Hermanna Schrollera jako zemského konzervátora pro terénní památky (Landespfleger für Bodentaltertümer). Do funkce byl uveden 15. ledna Konradem Henleinem, říšským komisařem pro sudetoněmecká území. i v Schrollerově činnosti se odrazila snaha říšské moci prezentovat Sudety jako vzorovou oblast Říše, kde jsou provázány orgány státu s orgány strany. v jeho osobě se měla sloučit nejvyšší úřednická i stranická funkce, proto byl také jmenován župním pověřencem pro pravěk župního školícího vedoucího NSDAP (Gaube-auftragte für Vorgeschichte beim Gauschulungsleiter der NSDAP) a k tomu ještě v červnu téhož roku vedoucím Župního pracovního společenství pro pravěk sudetské župy NSDAP (Leiter der Gausarbeitsgemeinschaft für Vorgeschichte des Sudetengaus der NSDAP). Po březnu 1939, kdy působnost sudetské župy NSDAP zasahovala z části i do Protektorátu Čechy a Morava, mohl stranický představitel Schroller zasahovat i do dění v protektorátní archeologii, o což se i pokusil, když se snažil zapojit do zákulisních jednání o obsazení uvolněného místa vedoucího Pravěkého semináře na Německé univerzitě v Praze na jaře 1939. v červenci 1941 byl Hermann Scholler povolán do wehrmachtu a k historické práci se dostal jen v době dovolené,

zabýval dějinami regionu byl PhDr. Anton Gnirs, který v letech 1919 až do své smrti 10. prosince 1933 působil v Lokti jako učitel na místní Státní reálce.²⁷¹

V době mezi 10. a 13. stoletím se zformovaly na území dnešního Karlovarska tři historické kraje. Nejvýchodnější byl v oblasti Žluticka, nejzápadnější bylo ve středním Poohří Loketsko a mezi nimi Karlovarsko. Oblast Chebska nebyla až do roku 1322 trvalou součástí českého státu. Jak již bylo zmíněno výše, obyvatelstvo oblasti bylo převážně slovanského původu, o čemž svědčí i místní názvy, jako říčky Bystřice, Veseřice, Teplá. Město Ostrov nad Ohří ležící cca 10 km severně od K. Varů, bylo založeno Slávkem Velikým z českého rodu Hrabšiců. v druhé polovině 13. a v průběhu 14. století ale dochází k postupnému osídlení hornatých a podhorských oblastí způsobem vnější kolonizace nejčastěji z německých oblastí. Vznikly tak cizojazyčné pohraniční enklávy, které se ještě rozšířily zmiňovaným připojením Chebska v roce 1322.²⁷²

Slavnostní spis věnovaný městem Karlovy Vary k 74. konferenci německých přírodních vědců a lékařů v roce 1902 uvádí, že léčivé prameny v údolí řeky Teplé byly známé slovanskému obyvatelstvu Sedlecké župy již před vládou Karla IV. Od nich pak pochází pojmenování pro divoce stříkající prameny „Wary“, které pak patrně daly název budoucímu lázeňskému městu. Oba názvy, jak Teplá, tak Vary, mají tedy slovanský původ, což nevadilo na konci 30. let 20. století henleinovcům, aby tvrdili, že oblast pohraničí byla německým územím od pradávna.²⁷³

Tím, že na se na Loketsku nenachází rozsáhlé plochy polí s úrodnou půdou, kde by bylo možné pěstovat plodiny jako v nížinných oblastech, byla významnou složkou zdejšího hospodářství těžba nerostných surovin. Na důlní činnost byla navázána celá řada dalších řemesel s ní souvisejících. Okolní lesy navíc nabízely místní vrchnosti dostatek zvěře pro lov. Na ten do zdejší oblasti přijížděl i český panovník, jak lze doložit pověstí o založení K. Varů Karlem IV. v půlce 17. století se na Loketsku nenalézaly velké panské domény, k nimž by patřily stovky vesnic, jako v jiných oblastech. Podle Soupisu poddaných dle víry z roku 1651 pouze tři panství

kdy se vracel do Teplic-Šanova. Za své zásluhy o vznik a fungování Úřadu pro pravěk byl v roce 1940 odměněn Adolfem Hitlerem Sudetskou medailí (Sudetenmedaille). (HLAVA, Miloš, 2017 str. 444-449)

²⁷¹ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Loket: Město Loket, 2004, str. 108-109.

²⁷² GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 5.

²⁷³ Ibidem, str. 20.

v kraji: Sokolov, Loket a Luby měly přes 1 000 obyvatel, dále pak Krajková 914, Kynšperk nad Ohří 835 a Lipnice 527 obyvatel. Ostatní panství nedosahovala ani tří set zapsaných osob.²⁷⁴

Sídlem krajského hejtmana bylo v polovině 17. století město Hertenberg (Hřebený). Hlavním způsobem obživy, stejně jako v jiných krajích, bylo zemědělství a běžná řemesla soustředěná ve větších sídlištích. Charakteristickým oborem hlavně ve vyšších polohách bylo hornictví a na něj navázaná speciální řemesla, která byla v jiných krajích poměrně neobvyklá.²⁷⁵

Loketsko čítalo dle zmiňovaného soupisu poddaných v půlce 17. století 37 různých panství. k nim pak je nutno přičíst panství Nejdek a statek Potočiště. Obojí je možné nalézt v berní rule z roku 1653. Některé statky jsou pak uvedeny v soupisu i v berní rule, ale v prvně jmenovaném zdroji jako součást jiných panství. v berní rule však jsou navíc uvedena i místa, která v soupise nejsou. Především jde o královská horní města: Horní Slavkov, Krásno, Čistá, Jáchymov, Horní Blatná, Boží Dar, Rýžovna, Oloví, ale také královské město Karlovy Vary a panství Kraslice a Bečov. Dle Čáňové²⁷⁶ je absence poddanských horních městeček Kraslice a Bečov, center stejnojmenných panství, stejně jako královských horních měst by mohlo vysvětlovat jejich výjimečné právní postavení, které měla díky těžbě. Proto nemusela soupis vypracovat. Panství Ostrov pak náleželo saskému kurfiřtu Juliu Jindřichovi, což by také vysvětlovalo jeho absenci. Kornov se nacházel v blízkosti Chebska, proto patrně nebyl zařazen do soupisu, Habartov zase držela Helena Dorothea Stöltzin jako saské léno, což ji opět mohlo ochránit před povinností odevzdat soupis. Horní Žďár náležel k vesnicím královského horního města Jáchymov atd. Vzhledem k blízkosti k Sasku jako centru protestanství lze usuzovat, že v oblasti Krušných hor měla tato konfese poměrně slušný ohlas. Čáňová²⁷⁷ uvádí, že i z jiných zdrojů lze usuzovat, že byl na Loketsku poměrně velký počet nekatolíků. To by vysvětlovalo snahy se povinnosti vypracovat soupis vyhnout.

V soupise nechybí zápisy dětí od jednoho roku či dvou a tří let s několika výjimkami. Jednalo se o samotný Loket, kde jsou uváděny děti až od 12 let, na statku Mnichov a v sousedním Jimlíkově od 11 let. v oblastech, kde jsou uváděny děti ve stáří jednoho roku není jasné, zda jsou uváděny i děti pod touto věkovou hranicí. a zda je počet osob úplný. Neboť do soupisu nemusely být zahrnuty osoby působící na panství omezenou dobu.²⁷⁸

²⁷⁴ ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, str.3.

²⁷⁵ ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, str.4.

²⁷⁶ Ibidem, str.4.

²⁷⁷ Ibidem, str.4.

²⁷⁸ Ibidem, str.5.

Zajímavé bylo zpracování jazykové edice soupisu poddaných dle víry.²⁷⁹ Cílem bylo zachovat specifický ráz Loketska rozděleného na celou řadu menších panství s chybějící centrální kanceláří s profesionálními úředníky, kteří by dali zápisům jednotnou formu. Takto musel zápis vyhotovovat nejčastěji samotný vlastník hospodářství. Zvláště je to patrné na úvodní formulí zápisu, která byla kanceláří krajského hejtmána sdělena jednotlivým majitelům. Většinou byla zkomolena tak, že u některých panství postrádá smyslu. Lze předpokládat, že jedinou správnou verzi zapsalo panství Hertenberg (Hřebeny), kde sídlil krajský hejtman (v soupise č. 22): „*Namen deren Leute und Personen, so sich bey meiner Hofhaltung und in meinem Diensten befinden.*“²⁸⁰

Třicetiletá válka napáchala na Karlovarsku (podobně jako v celých Čechách) značné škody. Blízkost k německému území, které bylo centrem bojů, byla v tomto ohledu značnou nevýhodou. Válčící armády se několikrát střetly i v karlovarském regionu, jehož města se často musela vyplácet, aby nebyla vydrancována a vyplněna. Zkázu do kraje přinášeli bez rozdílu vojáci „přátelští“ i „nepřátelští“. Příkladem může být švédské vojsko, které při pokusu dobýt hrad Loket vypálilo dnešní čtvrtě Karlových Varů Rybáře a Tuhnice.²⁸¹ Zároveň se léta válečných konfliktů podepsala na způsobu života obyvatel. Ruku v ruce s válečnou katastrofou přicházela katastrofa zdravotní. Např. v roce 1634 sužovala Karlovarsko velká morová rána. Před ještě větší zdravotní pohromou (morovou ranou) v roce 1713 byly uchráněny jen Karlovy Vary, a to díky klimatickým poměrům vycházejícím z výhodné polohy a přísným hygienickým opatřením. Ostatní lázně v západních Čechách však morová rána toho roku tvrdě zasáhla.²⁸²

Po třicetileté válce fungovala loketská lenní soustava spíše formálně. Území Loketska se přetvářelo v běžný správní obvod s krajskou působností v čele s hejtmanem. Zároveň v druhé polovině 17. století vynakládal loketský patriciát poměrně velké sumy na rozšíření a scelení vlastního panství. Zbavil se tak vzdálenějších vsí Jehličné a Rudolče, naopak nakoupil statky Münchhof a Loučky. Nad všemi směnami, nákupy a prodeji vyčnívá pořízení statku Lipnice,

²⁷⁹ Respektovalo zvláštnosti nářečí tím, že ponechalo vlastní jména osob dle hláskového přepisu a opravovalo jen zjevné chyby. Původní pravopis užívá i u vlastních jmen neněmeckého původu jako např. Catharina, Philip. Jména panství (statků, měst) uvádělo v dnešní podobě, ale také v závorce s původním názvem. Stejně tak jsou v edici soupisu nezměněny různé formy zápisu stejných slov. Tam, kde nebyl zápis dostatečně zřetelný, byla slova zapsána dle dnešního zvyku. Stejně tak pokud byla složená slova původně zapsána odděleně, byla zapsána dle dnešních pravidel – např. u povolání: Breumeister, Dinstmagd. Opraveny byly jen zjevné chyby. (Čáňová, 1993, str.8)

²⁸⁰ ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, str.8.

²⁸¹ BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55, str. 46.

²⁸² Ibidem, str. 46.

který byl získán za 104 000 zlatých od Antonína Jana z Nostitz a Rienecku v květnu 1719.²⁸³ Poslední velkou akvizicí, která panství Loket v podstatě dotvořila, byla koupě statku Dolní Chodov od plankenheimské dědičky Anny Barbory Nesslingerové, které bylo v březnu 1744 vyplaceno 39 600 zlatých.²⁸⁴

Peníze na tyto investice zčásti pocházely z těžby železné rudy, která se rozvíjela mezi městy Nové Sedlo a Vintířov. Stejně jako kolem vsi Jenišov nedaleko Mírové. v oblasti Nového Sedla je rozvoj těžby spjat s podnikatelskými zájmy loketského císařského rychtáře Tobiáše Waldmanna. On a jeho potomci vybudovali podniky, které v oblasti fungovaly až do 18. století. v přibližně stejné době se pak začínaly prosazovat i cechy hrnčířů, které těžily zejména z hojných nalezišť keramické hlíny. Podobně se na loketském hospodářství významně podílelo i lesnictví.²⁸⁵

Snaha o rychlou obnovu hospodářství vedla k utužování poddanství a robotní povinnosti. Stejně jako v dalších oblastech se i na Loketsku v roce 1680 rozhořely na řadě panství a statků vzpoury proti vrchnosti se snahou najít oporu u panovníka. Podobné rebelie se pak opakovaly na počátku 40. let 18. století a v roce 1775. v prvním případě se jednalo o dobu po odchodu francouzských vojsk ve službách Karla Albrechta z českého pohraničí. Francouzští vojáci obsadili v rámci tzv. válek o rakouské dědictví blízký Cheb a obyvatelé Loketska je museli zásobovat proviantem (zejména potravinami). Krom pobytu se snažila vojska působit propagandisticky na místní obyvatelstvo a podněcovat odpor vůči robotním povinnostem.²⁸⁶ Ve druhém případě, kdy došlo k velkému povstání nejen v loketském kraji, není v pramenech krajského soudu v Lokti zmíněn konkrétní postup proti osobám patřícím do loketského panství, ačkoliv se do povstání jistě zapojily osoby z Loketska i Chebska. Odpor proti robotě se tehdy projevil v Sokolově, Bečově a na statcích Skalná, Lesná a Hazlov na Chebsku. Tento fakt by svědčil o tom, že postup vrchnosti vůči poddaným na panství Loket nebyl natolik tvrdý, aby motivoval poddané k rebelii.²⁸⁷

Ačkoli v 17. století v oblasti mezi Novým Sedlem a Vintířovem a u Jenišova zažívá rozkvět těžba železné rudy, již o století později dochází k úpadku těžby této a dalších rud na Karlovarsku, což postihlo celou řadu osobně svobodných horníků v horských oblastech Kraslicka, Jáchymovska a Slavkovska, kteří se museli přeorientovat na jiný způsob obživy.

²⁸³ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Loket: Město Loket, 2004, str. 61.

²⁸⁴ Ibidem, str. 62.

²⁸⁵ Ibidem, str. 68

²⁸⁶ Ibidem, str. 69.

²⁸⁷ Ibidem, str. 69.

Často se jednalo o výrobu krajek, výšivek a hudebních nástrojů a od šedesátých let 18. století také bavlněného zboží. Nejlépe lze tento vývoj sledovat na Ašsku, Chebsku a Kraslicku po roce 1764.²⁸⁸ Blízký kontakt se Saskem, kde bylo bavlnářství již poměrně rozvinuté, znamenalo neocenitelnou výhodu. Krom příze ke tkaní, která byla ze Saska pašována, z něj do karlovarského regionu postupně přicházeli evangeličtí tkalci a přadláci. Dalšími pak byli řemeslníci zabývající se výrobou porcelánu. Jejich příchod umožnila náboženská reforma Josefa II. Výroba bavlny pak byla soustředěna do jednotlivých rodin, které byly vlastně malými firmami. Mezi členy rodiny byly rozděleny činnosti od spřádání po prodej hotového a obarveného výrobku. v roce 1783 jen v Aši pracovalo 50 samostatných tkalců a 20 punčochářů. Někteří z nich se pak stávají zámožnými a dvakrát ročně odváželi své výrobky na trhy do Plzně či Vídně. Tito úspěšní řemeslníci pak najímali méně majetné (většinou až pět), přadláky, kteří pro ně v dílně pracovali. Tímto způsobem vzniklé dílny se postupně transformovaly na prvotní manufaktury. Vznikla také nová zámožná vrstva jejich majitelů. Podobně se na Karlovarsku formovala také výroba hudebních nástrojů, výrobu porcelánu a kameninového zboží, kuchyňského nádobí, krajek, výšivek a tylu.²⁸⁹

V 18. století sepsaný tzv. tereziánský katastr uváděl pro loketské panství 323 poddanských usedlostí, které se nacházely ve 32 lokalitách. Mezi největší vesnice patřila Lipnice s 28, Dolní Chodov s 24 a Nové Sedlo s 23 usedlostmi. z hlediska počtu poddanských hospodářství patřilo loketské dominium k panstvím střední velikosti, z hlediska rozlohy poddanské půdy bylo na šestém místě za Sokolovem, Žluticemi, Bečovem, Stružnou a Ostrovem. Většina hospodářství na panství Locket byla střední velikosti, celková výměra poddanské půdy činila 7 240 strychů (2 063 hektarů), přičemž 4 744 strychů tvořila pole, 551 strychů ladem ležící půda, 208 strychů pastviny, 1 623 strychů louky a 114 strychů les. Nejrozšířenějším způsobem obživy na panství bylo zemědělství, pak zde působila řada řemeslníků jako byli mlynáři, kováři, krejčí, ševci, řezníci a pekaři. Centrem obchodu byl trh v Lokti, ale vzdálenější usedlosti mohly využívat i trhů v Kraslicích, Nejdku či Jindřichovicích.²⁹⁰

Rozloha vrchnostenské půdy řadila Locket na sedmé místo z hlediska kraje za panství Bečov, Ostrov, Sokolov, Stružná, Údrč a Žlutice. Většinu této půdy tvořily lesy o výměře 4 448 strychů, pole 1 768 strychů, louky 501 strychů a pastviny 321 strychů. Vrchnostenskou zemědělskou výrobu zajišťovalo devět hospodářských dvorů. Největšími z nich byl Münchhof

²⁸⁸ BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55, str. 47.

²⁸⁹ Ibidem, str. 47-48.

²⁹⁰ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 68.

(Mnichov) a dvůr Schmalenhof, nejmenší se nacházel v Chranišově. Krom dvorů se podílelo na produkci také pět ovčínů, chov ryb v 55 rybnících a pivovary v Lokti a Lipnici.²⁹¹ Roční výnos panství, který činil 9 003 zlatých, řadil Locket na čtvrté místo v okrese za Bečov, Stružnou a Ostrov.²⁹²

V roce 1750 byl zřízen v Lokti nový krajský úřad, pod který spadalo nově i do té doby oddělené Chebsko. Další reformou pak bylo zrušení nevolnictví a krátce nato i omezení roboty za vlády Josefa II. Pro potřeby daňové správy byl vypracován další, tentokrát josefínský katastr.

Po napoleonských válkách došlo i díky z Anglie se šířící průmyslové revoluci k překotnému rozvoji hospodářství i na kontinentu. Podnikatelé z Karlovarska se snažili udržet krok se zahraniční konkurencí, což se ale dařilo pouze ve dvou odvětvích: textilním a průmyslu porcelánu. Ostatní obory postupně zanikají jako nekonkurenceschopné. Až později, v druhé polovině 19. století, se díky objevům nalezišť hnědého uhlí např. na Sokolovsku rozvíjí těžební průmysl. Konkrétně u Louček u Nového Sedla sloje Josef a Kateřina. Později byly otevřeny i další. Energie z uhlí umožnila také rozvoj sklářství a strojírenství. Rozvoj těžby uhlí na Karlovarsku je neodmyslitelně spjat se jménem Jan David Starck z Kraslic. z malého tkalcovského mistra se stal v první polovině 19. století nejbohatším podnikatelem na Karlovarsku, který zaměstnával až 1 500 lidí. v roce 1828 byl v jeho dolech zaveden první parní stroj v regionu. s rozvojem těžby hnědého uhlí a nutností jeho transportu je pak spojena stavba železniční tratě z Chebu do Chomutova v 70. letech 19. století.²⁹³ Ta byla postavena za rekordně krátkou dobu a její část mezi Karlovými Vary a Chebem otevřena 19. září 1870. o 12 let později pak byla otevřena tzv. vlečka z Chodova do Nejdku.²⁹⁴ Hromadná silniční přeprava osob v autobusech mezi Karlovými Vary a Loktem byla provozována již před první světovou válkou. Po přerušení ve válečných letech pak byla obnovena až 1. května 1927.²⁹⁵

Od dvacátých let 19. století se formovala výroba hudebních nástrojů do dvou regionálních center: v Lubech u Chebu, kde byly vyráběny smyčcové a strunné nástroje, a v Kraslicích, kde se vyráběly dechové nástroje.²⁹⁶

²⁹¹ Ibidem, str. 68-69.

²⁹² Ibidem, str. 69

²⁹³ BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55, str. 48.

²⁹⁴ VLASÁK, Vladimír. Chodov. Město Chodov, 2004, str. 45.

²⁹⁵ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 102.

²⁹⁶ BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55, str. 49.

Stejně jako těžba uhlí se rozvíjela těžba surovin pro porcelánky, zejména po roce 1809, kdy byla v rámci míru ve Vídni Bavorsku postoupena dosud habsburskou monarchií užívaná naleziště kaolínu. Výborná jakost této suroviny z místních ložisek, zvláště ze Sedlce u Karlových Varů, dala vzniknout celé řadě porcelánek. Nejstarší v Horním Slavkově, kterou založil r. 1792 J. J. Paulus, o rok později pak J. M. Weber zakládá další v Klášterci nad Ohří. Další jsou pak v Březové, Chodově, Staré Roli, Karlových Varech, Dalovicích, Merklíně a Bochově.²⁹⁷ Na území Chodova se nacházelo několik porcelánek, jednou z nich byl v západní části Chodova komplex provozů továrny nazvané dle zakladatelů Alberta Richtera, Karla Fenkla a Aloise Hahna – „Richter, Fenkl a Hahn“.²⁹⁸ Tento název si ponechala prakticky po celou dobu existence až do svého zániku v březnu 1948. Její zaměstnanci pak přešli do druhé chodovské porcelánky nebo do porcelánky v Božičanech.²⁹⁹ Továrna umožňovala zaměstnání i místním Němcům, jak vzpomínal pan Hittner: „*To bylo tady, tady jak jsou teď sklady. Richter Fenkl, Hahn. Tam jsem dělal. a potom to zůstalo stát a nepustili mě. Já jsem dát výpověď, tejdne dvakrát. Tak mě nepustili...*“³⁰⁰ Založení porcelánky v městě Loket s sebou přineslo zjištění o nevyhovujícím dopravním spojení v rámci kraje. Hlavní dopravní tepna, silnice mezi Karlovými Vary a Chebem, centrum kraje míjela. Ve třicátých letech byla dokončena její oprava a díky vzniku velkého řetězového mostu ve městě procházela i Loktem. Položení posledního stavebního kamene mostu se účastnil 16. září 1835 císař Ferdinand I., po němž byl i most dokončený až následujícího roku pojmenován.³⁰¹

Nejmladším průmyslovým odvětvím, které se rozvíjelo během 19. století na Karlovarsku, bylo sklárství. To postupem času získalo světovou pověst díky malým dílnám v Novém Dvoře u Blatna, ve Valči, v Tisu, v Leopoldových Hamrech a v Buči u Toužimi a velkým sklárnám v Oloví, Novém Sedle a ve Dvorech.³⁰²

V letech 1826 až 1843 pak byl vypracován tzv. stabilní katastr. Dle něj žilo na loketském městském panství 6 636 obyvatel ve 27 obcích a 5 obcích, které k panství patřily jen částečně. Zemědělská půda, lesy a vodní plochy byly buď v majetku města, nebo v držení jeho poddaných. Vlastnictví půdy o celkové výměře 9 930,7 hektarů bylo rozděleno na 4 079,67 hektarů vlastněných městem a 5 851,03 hektarů. Vrchnostenské zemědělské

²⁹⁷ Ibidem, str. 49.

²⁹⁸ VLASÁK, Vladimír. Chodov. Chodov: Město Chodov, 2004, str. 42.

²⁹⁹ Ibidem, str. 70.

³⁰⁰ Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

³⁰¹ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Loket: Město Loket, 2004, str. 72-73.

³⁰² BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55, str. 49.

hospodaření bylo soustředěno v hospodářských dvorech ve vsích Loučky, Nové Sedlo, Vintířov, Chranišov, Lipnice, Dolní Chodov, Mírová, Jimlíkov a dvorech Schmalenhof a Vogeleis.³⁰³ Rozlehlé lesy o výměru 1 646 hektarů byly pro snadnější správu rozděleny do sedmi revírů. Ulovená zvěř pak byla z části prodávána do K. Varů.³⁰⁴

Revoluční rok 1848 pak na Karlovarsku proběhl poměrně klidně. Události v Praze zde neměly přílišný ohlas a v oblasti se spíše šířila propaganda německých nacionalistů šířící tzv. Velkoněmeckou koncepci.³⁰⁵ Ačkoliv tvořili převážnou většinu obyvatelstva v regionu Němci, přijímali tyto nacionalistické myšlenky spíše vlažně.³⁰⁶ Přesto byla v Lokti podobně jako v dalších městech zřízena národní garda pro ochranu a prosazování revolučních změn. Nezapojila se však do bojových operací a její hlavní činností tak byly slavnostní přehlídky. Nejvýraznějším zásahem do životů zdejších obyvatel tak bylo vyhlášení císařského patentu 7. září 1848 o zrušení poddanství a robotní povinnosti.³⁰⁷ Zrovnoprávnění poddanského a vrchnostenského majetku však nebylo zadarmo, což znamenalo nutnost pro nově svobodné zemědělce zaplatit za tzv. vyvazení gruntu, tedy za část svých předchozích povinností finanční náhradu. Město Locket tak za ztrátu svého postavení feudální vrchnosti získalo 196 000 zlatých.³⁰⁸ Ačkoliv tak mělo možnost investovat do svého rozvoje, začala se ve stejné době projevovat změna postavení města Loket v regionu. To přestávalo být díky své těžko dostupné poloze významným správním centrem oblasti, což vedlo k zániku loketského kraje. Jeho roli pak převzal Cheb a Karlovy Vary, které se rozvíjely výrazně dynamičtěji. Tradice Lokte jako centra i těžba uhlí v jeho blízkosti však vedla k tomu, že 30. června 1859 bylo do města umístěno horní hejtmanství pro chebský obvod. v roce 1872 bylo toto přeměněno na tzv. revírní horní úřad. Ten zde působil až do 12. června 1919, kdy byl přemístěn do K. Varů.³⁰⁹

Na konci 19. století založili vídeňští podnikatelé Max Springer a Ludwig Oppenheimer Loketskou společnost pro porcelánový a uhelný průmysl. Do ní soustředili porcelánku v Lokti a další provozy jako dolové podniky v okolí Nového Sedla. Po odchodu L. Oppenheimera v roce 1884 zůstal podnik Springerovi. Po dalších změnách názvů a ve vlastnické struktuře

³⁰³ Schmalenhof byl hospodářským dvorem u zaniklé obce Hory, Vogeleis hospodářský dvůr u obce Nové Sedlo, viz Matriční zápisy zemřelých (1697–1761) pro celý farní obvod. Porta fontium [online]. Locket: Státní oblastní archiv v Plzni [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.portafontium.eu/register/soap-pn/loket-006>.

³⁰⁴ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 78.

³⁰⁵ BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55, str. 50.

³⁰⁶ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 81.

³⁰⁷ Ibidem, str. 81.

³⁰⁸ Ibidem, str. 82.

³⁰⁹ Ibidem, str. 84.

vstoupila loketská porcelánka a celá řada podobných podniků v západních Čechách do nově vzniklé akciově společnosti nazvané Rakouský porcelánový průmysl v Karlových Varech.³¹⁰

Jak již bylo zmíněno bylo Loketsko osídleno převážně německým obyvatelstvem. Až na konci 19. století ve spojitosti se zánikem poddanství a roboty a také s hospodářským rozvojem oblasti docházelo k příchodu českého obyvatelstva z vnitrozemí. Češi přicházeli hlavně jako pracovní síla do zdejších dolů, proto se také největší české enklávy vytvořily v obcích se silnou koncentrací těžebního průmyslu a hornictva. Tento jev vedl k diferenci mezi Loktem samotným a okolními oblastmi, kdy město čítalo ve svém katastru 10 obyvatel české národnosti (1890), 18 Čechů (1900) a v roce 1910 dle statistiky ve městě nežil žádný Čech.³¹¹ Tzv. Velká válka probíhající v letech 1914-1918 si vyžádala ve městě Loket 148 mužů, kteří padli nebo se již domů nevrátili.³¹² Hospodářská krize na konci první světové války vedla i na Loketsku k velkému sociálnímu napětí, ke kterému se vznikem Československa přidalo napětí nacionální. Německé politické strany nesouhlasily s automatickým připojením k nově vzniklé republice a argumentovaly právě národnostním složením oblasti. Představa autonomie či dokonce odtržení pohraničí od Československa však nenašla pochopení u české politické reprezentace, kterou zastupoval Národní výbor. Němečtí představitelé předpokládali jednání na základě rovnosti a zároveň považovali za nutný svůj vlastní souhlas se začleněním do nového státu, který ale rozhodně odmítli udělit. Nesmiřitelnost postojů obou stran zastavila postupně všechny pokusy o jednání, nepomohla ani protestní nota zástupců čtyř německých pohraničních provincií americkému prezidentu Wilsonovi. Dovolávali se v ní práva na sebeurčení a požadovali plebiscit na dotčených územích, případně nezávislou arbitráž. Rychlejší než reakce zpoza oceánu, byla československá armáda, která byla vyslána během prosince do všech pohraničních oblastí, aby definitivně zastavila pokus o německý puč. Odpor na obsazovaném území byl spíše verbální a Československo navíc získalo oporu ze strany Francie, která v den ukončení vojenské operace (20. prosince) poslala zprávu rakouské vládě, v níž potvrzovala právo československé vlády zabrat pohraničí ještě před výsledkem pařížské mírové konference.³¹³

³¹⁰ Ibidem, str. 84.

³¹¹ Ibidem, str. 111.

³¹² Ibidem, str. 129.

³¹³ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 167-168.

3.1.2 Období od vzniku republiky po Mnichov

Po vzniku samostatného československého státu se v oblasti pohraničí početná německá (ale i polská a maďarská menšina) nehodlala smířit s jeho uspořádáním na základě principu československé národnosti jako majoritní a německého etnika jako minority. Svou roli sehrály i myšlenky velkoněmeckého uspořádání střední Evropy – tzv. Mitteleuropy, které v době první světové války opět rezonovaly mezi německými politiky. z hlediska poválečného uspořádání byla mezi německými politiky rakouské říšské rady přijata sociálně demokratická myšlenka práva slovanských národů na sebeurčení. Po vyčlenění českých zemí pak měly na území Rakouska-Uherska existovat pouze převážně německým obyvatelstvem osídlené oblasti nazývané tzv. Deutschösterreich (česky Německé Rakousko). Tato myšlenka se pak přenesla i do pohraničních oblastí v Čechách i na Moravě.³¹⁴ Hospodářská a mocenská pozice německého obyvatelstva, kterou mělo v době Rakouského císařství, byla v novém státě ohrožena, což v kombinaci s pocitem „trpěné menšiny“ vedlo k odmítnutí vzniklého státu a jeho politické reprezentace.³¹⁵ Představa vzniku Československa, kde by bylo německé obyvatelstvo považováno za národnostní menšinu, však nevznikla až na podzim roku 1918. Velice ostře reagovali němečtí nacionalisté už na tzv. Tříkrálovou deklaraci z ledna 1918. Výsledkem byla rezoluce, kterou vydali němečtí poslanci z českých zemí ve Vídni. v ní odmítali veškeré nároky Čechů na pohraniční oblasti, dokonce požadovali odtržení pohraničních oblastí od vnitrozemí a vytvoření samostatné provincie Deutschböhmen. Centrem této provincie pak měl být Liberec.³¹⁶ Tyto proklamace se setkaly ve Vídni s příznivou odezvou a v květnu 1918 vydala vláda nařízení, které ustavovalo od 1. ledna 1919 samostatnou provincii, přesně dle předloženého návrhu. Nařízení předpokládalo vznik krajského zřízení v Čechách, které mělo být zorganizováno dle národnostního principu, a vznik na sobě nezávislých zemských vlád určených pro německé a české obyvatelstvo podřízených Vídni. Čechy měly mít 13 krajů a v jejich čele měl stanout krajský hejtman. Na západě Čech měl být centrem po Plzni také Cheb. Následující události ale umožnily jen oddělení zemské správní komise na českou a německou.³¹⁷

³¹⁴ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasné slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 7.

³¹⁵ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 8.

³¹⁶ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasné slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 7.

³¹⁷ SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 161-162.

Toto řešení ale rozhodně nepřineslo uspokojení na straně německých politiků. Již 29. října, tedy den po vyhlášení samostatného českého státu, se v zasedacím sále dolnorakouského zemského sněmu ve Vídni sešli němečtí poslanci z českých zemí a stejně jako Německá národní rada v Ústí nad Labem odsouhlasili protest proti připojení území osídlených Němci k Československu. Téhož dne se do Národního výboru v Praze dostavil generální konzul německé říše svobodný pán von Gebstattel s požadavkem na ochranu všech německých obyvatel Prahy a Čech. Vytvoření jednotného státního útvaru však vzhledem k teritorialitě osídlení nepřicházelo v úvahu. Proto vznikly čtyři oblasti Deutschböhmen, která se táhla od Orlických hor po Cheb, dále pak Böhmerwaldgau, Sudetenland, Deutschsüdmähren.³¹⁸

Dne 4. listopadu 1918 byl svolán zemský sněm oblasti Deutschböhmen, aby projednal otázky zahraniční politiky, státní správy, dále pak otázky místní samosprávy vzhledem k nově vzniklým tzv. Volksräte (lidovým radám – pozn. autor) atd. Řešila se také odluka od celostátního aparátu a utvoření nových okresních hejtmanství a jejich regionální vymezení. Stejně jako v českých okresech i zde hrál zásadní roli výsledek v říšských volbách roku 1911. Představitelem výkonné moci v Deutschböhmen se stala zemská vláda v čele se zemským hejtmánem, kterým byl nejprve Rafael Pacher, posléze Rudolf Lodgman von Auen. Zemský sněm dále určil zemský výbor, a to přímo ze svých řad.³¹⁹

Rakouské orgány však nejednaly s přílišným pochopením k zájmům německého obyvatelstva v pohraničí. Jejich přístup byl ryze pragmatický. Bylo zřejmé, že takto vzniklé útvary neoplývají přílišnou nadějí na samostatné „přežití“, a proto se úřady orientovaly přímo na samotné Rakousko nebo vyčkávaly na další události. Za pravdu jim dával vývoj v okresních hejtmanstvích, která byla sice převzata Němci, ale tímto krokem došlo k narušení vazeb s místodržitelstvím řízeným Čechy. 11. listopadu 1918 pak místodržitelství vydalo oběžník, ve kterém zakazovalo okresním hejtmanstvím brát na vědomí pokyny vlády Deutschböhmen. Okresní hejtmanství tak byla sice formálně podřízena pražskému místodržitelství, ale také musela plnit příkazy zemské vlády tvořené Němci.³²⁰

Vznik Deutschböhmen byl v Karlových Varech přijat klidně a nevzrušeně. Hlavní příčinou byla zejména velmi špatná hospodářská situace v oblasti, která trvala v podstatě od konce roku 1916. Ve dnech 17. - 18. července 1918 vyvrcholila hladovou demonstrací žen, které se v davu vrhly na okresní hejtmanství, kavárnu Astoria a byt karlovarského starosty. Všem budovám vytloukly

³¹⁸ Ibidem, str. 162-163.

³¹⁹ Ibidem, str. 163.

³²⁰ Ibidem, str. 163-164.

okna. Na místě zasahovaly četníci a až jejich bodákový zásah demonstrantky vytlačil z lázeňské čtvrti. o necelý půlrok později (3. listopadu 1918) vznikla ve městě německá vojenská rada v reakci na vyhrocenou situaci v pohraničí. Ačkoliv se i v Karlových Varech německé obyvatelstvo upínalo k víře v připojení k Německu či Rakousku. Ve městě však, jak již bylo řečeno, panoval klid, ke kterému přispěla i naděje, že nadcházející mírová konference ve Versailles rozhodne v jejich prospěch. 12. prosince 1918 město obsadila československá armáda, která díky výše zmíněnému téměř nenarazila na žádný ozbrojený odpor.³²¹

Pokus o vyhlášení vlastního státu, ke kterému došlo na podzim 1918 a který byl ukončen příchodem československé armády, nebyl poslední konfrontací mezi německou menšinou a většinovou státní mocí. První měsíce roku 1919 proběhly v Karlových Varech i v celém regionu ve znamení dalších v podstatě každodenních „hladových“ bouří a demonstrací. Na přelomu února a března pak rozhodla československá vláda o kolkování rakouských bankovek, což byl další úder představám o vzniku provincie Deutschböhmen. Následně byla na 4. března 1919 naplánována první slavnostní schůze nově zvoleného Národního shromáždění Rakouské republiky ve Vídni. Zájem o účast měli i němečtí politici z ČSR, s čímž ovšem nemohla československá vláda souhlasit. Německá sociální demokracie tak právě na 4. března vyhlásila generální stávku německého dělnictva v pohraničí a v celé oblasti pak došlo k demonstracím německého obyvatelstva za právo na sebeurčení, které měly být signálem pro jednání v Saint Germain o smýšlení sudetských Němců o setrvání v Československu.³²² Demontrace byly na několika místech potlačeny silou. Také v Karlových Varech německý sociálně demokratický deník Volkswille zveřejnil výzvu k účasti na masovém shromáždění na tehdejší Becherplatzu (Becherově náměstí – dnešním Divadelním náměstí v centru města). Cílem byla podpora požadavku na právo na sebeurčení, nezávislost a svobodu obyvatel pohraničí. Zároveň byl vznesen požadavek na rychlé zlepšení zásobovací situace. Také se mělo protestovat proti hospodářskému, politickému a kulturnímu útlaku. Akce byla přirozeně československými úřady zakázána, ale zákaz nebyl z německé strany respektován. Celý den se nepracovalo a ve 14. hodin se na karlovarském náměstí shromáždilo na 20 000 lidí. Na začátku byla přečtena rezoluce pro zástupce dělnické třídy v rakouském Národním shromáždění, která obsahovala požadavky na okamžité zlepšení sociální situace v Karlových Varech potažmo v pohraničí.

³²¹ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 8.

³²² Na náměstí v Lokti v tomto dni proběhla poklidná demonstrace, jejíž účastníci předali československým orgánům politickou rezoluci požadující ukončení potlačování práv Němců na politické sebeurčení v českých zemích. Viz VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 129.

Zodpovědnými za tento stav byly označeny československé úřady. o čtyřletém válečném konfliktu se nehovořilo. Demonstranti byli těmito projevy rozzuřeni, a i když se na konci vystoupení zástupci německé sociální demokracie snažili dav uklidnit výzvami, že není cílem vyvolávat nepokoje, nešlo dalším událostem zabránit. Velká část demonstrantů se rozhodla opustit náměstí a vydat se do centra města. Vzhledem k nedostatku místa se dav rozdělil na dvě skupiny, které postupovaly podél obou břehů říčky Teplé. Levá skupina dorazila po asi 500 metrech k Vojenskému lázeňskému ústavu³²³, kde byla od prosince umístěna část jednotek československé armády a nouzová nemocnice. Rozzuření demonstranti hrozili směrem k budově pěstmi, zpívali pobuřující písně, nakonec plivali na vrata ústavu i na strážní hlídku československých vojáků. Ta se mohla stáhnout do bezpečí až po tom, co do davu namířila své zbraně. To přimělo protestující Němce opustit prostranství před ústavem a postoupit dále až k dnešní třídě T. G. Masaryka, tehdy Hlavní ulici, kde bylo v domě č. p. 541 (dnes 541/3, sídlí zde kino Čas - pozn. autor) v bývalém hotelu Trautwein umístěno velitelství a kasárny československé posádky. Prostranství v dolní části dnešní Masarykovy třídy se postupně plnilo lidmi, ale zhruba o 200 metrů dále na rohu dnešní ulice Dr. Davida Bechera a již zmíněné třídy T. G. M.³²⁴ došlo k vážnému incidentu. z hlídky na Dolním nádraží se tudy vraceli 3 českoslovenští vojáci a u Skleněného paláce byli přepadeni demonstranty. Následky byly fatální. První z vojáků, Karel Fraus, byl Němci pobodán, konkrétně utřil ránu na hlavě, pravém rameni a ruce. Vojín František Kačerovský byl demonstranty zbit do bezvědomí a následně bezbranně ležící na zemi střelen do hlavy.³²⁵

V reakci na narůstající počet demonstrantů, byly staženy strážní hlídky z prostoru před velitelstvím. Jejich ústup doprovázelo krom urážek i dopadající kamení házené protestujícími Němci. Situaci se pokusil uklidnit šikovatel Vraný, který vyšel před bránu kasáren a vyzval dav k rozchodu. Kolem stojící Němce také upozornil na protiakci vojáků slovy: „*Šest metrů od kasáren, nebo se stane neštěstí!*“³²⁶ v reakci na jeho slova však přiletěla jen další sprška nadávek a kamení, údajně měl po něm někdo dokonce vystřelit. Do oken hotelu lítalo kamení,

³²³ Jedná se o budovu na Mlýnském nábřeží 574/7 u dnešních Dvořákových sadů, cca 500 metrů od Divadelního náměstí. Dnes je v ní umístěn 3 hvězdičkový lázeňský hotel Sadový pramen – pozn. autor.

³²⁴ Stojí zde rohový dům, který nechal v roce 1875 postavit úspěšný obchodník se sklem Hermann Holzner. Po dokončení nazvaný Glaspalast (Skleněný palác) dle prodejny skla, kterou sem majitel přesunul a která zde v poslední čtvrtině 19. století fungovala. Dnes je v přízemí pobočka Sberbank – pozn. autor. Zdroj: Karlovy Vary – Skleněný palác. Památky a příroda Karlovarska [online]. Ostrov nad Ohří: Vertical Images, 2015 [cit. 2020-06-27]. Dostupné z: www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/karlovy-vary-skleneny-palac/

³²⁵ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 9-10.

³²⁶ Ibidem, str. 10.

šrouby z kolejnic a dle výpovědi vojáků i svědků povolanych na blízky městský úřad se z davu ozvaly i výstřely. Jeden z projektilů zranil do ramene kuchaře Hanzlíka, který palbu několika výstřely opětoval. Vojáci se zachovali dle tehdy platného vojenského řádu čl. 516, kterým jim umožňoval po tom, co se ocitli v ohrožení života (první výstřely byly z davu), užít proti civilistům zbraně. Krom pušek také balkon hotelu umístili kulomet. Celá akce se tak neobešla bez obětí na životech. Na straně demonstrantů to byl Wenzel Wagner a Josef Stock, kteří oba zemřeli po převozu do nemocnice, Wilhelm Reinhold skonal v bytě primáře Knospla. a o den později následkům svých zranění podlehl Michal Fischer. Dalších 8 lidí pak bylo vážně zraněno.³²⁷

Dne 5. března pokračovalo napětí mezi státní mocí prezentovanou vojáky a německým obyvatelstvem. Nedaleko hotelu Trautwein chtěla vojenská hlídka zadržet mladého muže, ve kterém poznala jednoho z aktérů předešlé demonstrace. Mladík měl údajně vojáky slovně napadnout a plivat jim do obličeje. Rozruch přivolal další německé obyvatele, kteří se snažili zadržení zabránit. Podle vojáků se pak ozval výstřel, na který odpověděli opět v duchu tehdejších předpisů několika varovnými výstřely do vzduchu. Ty slyšeli vojáci v hotelu Trautwein, a když viděli prchající osoby po ulici, domnívali se mylně, že jde o další přepad posádky. Jejich palba do prostoru před kasárnami už výstražná nebyla. Padl jí za oběť student A. Hahn, tři další osoby byly zraněny.³²⁸ Celkovým výsledkem tragických březnových událostí v pohraničí bylo 52 mrtvých a 84 zraněných.³²⁹

Reakcí na tyto události zasedání městské rady, která vyzvala svým rozhodnutím československé úřady, aby stáhly vojsko z Karlových Varů. Zároveň vydala vyhlášku, aby se občané nesrocovali v prostoru před hotelem Trautwein. Na kolegiu městských poslanců 8. března starosta Hermann Jakob z DNP (Deutsche Nationalpartei – Německá národní strana) poděkoval všem obětem a prohlásil, že: „*Tito lidé budou vždy příkladem národu.*“ Městský rada a redaktor deníku Volkswille Eugen de Witte, jeden z hlavních aktérů shromáždění 4. března odmítl jakýkoliv podíl Němců na násilnost a prohlásil: „*Nechtěli jsme násilí, jsme mírumilovní. Ale stejně tak jsme nevyhledávali diskuze ani s českým vojskem, ani s českou vládou. o svých požadavcích nebudeme jednat s nějakou soldateskou, kterou sem poslali, nebudeme jednat ani s Kramářem a jeho ministry. Chtěli jsme pouze promluvit s Wilsonem a ostatními představiteli dohodových států.*“³³⁰

³²⁷ Ibidem, str. 9-10.

³²⁸ Ibidem, str. 11.

³²⁹ Ibidem, str. 8.

³³⁰ Ibidem, str. 11.

V roce 1919 vydala karlovarská radnice vlastní peníze a vedoucí činitelé poslali výzvu prezidentu USA, aby zabezpečil svobodný status pro Karlovarsko, včetně převzetí protektorátu nad tímto územím.³³¹

V takto zjištěné situaci se v Paříži odehrávala poválečná mírová jednání. Ministr zahraničí Beneš během nich zdůrazňoval, že v rámci nově vzniklého státu neexistuje uzavřené německé sídelní území, dokonce snižoval počet Němců žijících v Československu. Dále pak v jednom z 11 memorand, které pro potřeby konference Beneš a jeho spolupracovníci připravili, konkrétně ve třetím, uvádí, že budou německé menšině zajištěna veškerá práva a němčina bude druhou „zemskou řečí“. Dokonce zde vyslovil tezi o možnosti uspořádání nového státu po vzoru kantonů ve Švýcarsku. Tyto úvahy však byly pouze taktickým manévrem, kterým chtěla československá reprezentace získat souhlas států Dohody se svým postupem v pohraničí a přiřčení těchto převážně německým obyvatelstvem osídlených oblastí k nově vzniklému státu. Po uzavření mírové smlouvy s Rakouskem 10. října 1919 v Saint Germain en Laye, v níž bylo vyhověno československým požadavkům, vzaly myšlenky na aplikaci švýcarského modelu za své.³³²

Příkladem neúčasti na konstituování nového státu může být absence německých politiků při tvorbě ústavy, která byla nakonec 29. února 1920 přijata. Tuto absenci však nelze přičítat politické neaktivitě této minority, která byla jinak na vysoké úrovni. Není tedy divu, že mezi sudetoněmeckými obyvateli nebylo Československo vnímáno jako „jejich“ stát, ale stát Čechů a Slováků, ve kterém jsou pouze „trpěnou menšinou“. a to menšinou velmi početnou, protože na začátku 20. let 20. století žilo v ČSR 3 123 566 Němců s československým státním občanstvím, což bylo 23,3 % obyvatel. v Čechách 2 173 239 (33 %), na Moravě 547 604 (20,9 %), ve Slezsku 252 365 (40,5 %), na Slovensku 139 000 (4,7 %) a na Podkarpatské Rusi 10 460 (1,7 %). k tomu lze ještě připočíst na 95 000 říšských Němců a Rakušanů, kteří žili v ČSR. Celkem německé osídlení zabíralo cca 27 000 km², ale s rozdílnou mírou hustoty a kolísajícím podílem na počtu obyvatel v daném regionu.³³³

Přestože tedy tzv. Únorová ústava nebyla spolutvořena s německou komunitou, pamatovala stejně jako tehdejší právní řád na práva těchto obyvatel ČSR. Platila rovnost před zákonem, menšinová ochrana, možnost hospodářského a politického uplatnění, rozvoj svébytného kulturního a veřejného života, o čemž svědčí velký počet sudetoněmeckých spolků, viz Staněk,

³³¹ Ibidem, str. 11.

³³² STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 8.

³³³ Ibidem, str. 9.

který hovoří o 2 237 spolcích či kulturních organizacích.³³⁴ Zimmerman uvádí dokonce číslo 66 408 organizací německých i českých.³³⁵ v okresech s nejméně 20% podílem německého obyvatelstva bylo možné zřizovat německé školy a v těchto oblastech existovala v podstatě dvojjazyčnost. Na druhé straně jazykový zákon z roku 1920 a jazykové nařízení z roku 1926 nařizovaly jako státní jazyk českoslovenštinu, což bylo problematické při vnitřní komunikaci mezi úřady v oblastech, kde mělo německé obyvatelstvo převahu. a protože vyžadoval znalost „státního jazyka“ po úřednících, komplikoval zaměstnávání Němců ve státní správě a veřejných službách.³³⁶

Přes tíživou hospodářskou situaci na počátku 20. let se i na Loketsku objevily nové technické vynálezy. v době (1923), kdy již provozoval biograf v Novém Sedle, otevřel Max Thomas také stálé kino v Lokti. Loketský elektrotechnik Richard Schneider pak o rok později instaloval svou radiostanici a dopřál tak spoluobčanům potěšení z rozhlasového vysílání. Rozhlas pak nastoupil vítěznou cestu do domácností a stal se tak masovým sdělovacím prostředkem.³³⁷

Během dvacátých let se postupně měnil pohled na ČSR i v sudetoněmecké komunitě. Dobře je to vidět na politických stranách, které v pohraničí vznikly a působily. Levicová Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei (DSAP, Německá sociálně demokratická strana dělnická), komunisté se zapojili do jednotné KSČ, která vznikla odštěpením od sociální demokracie v roce 1921. v témže roce také v Ostrově nad Ohří zakládají němečtí dělníci první buňku komunistické strany na Karlovarsku.³³⁸ Zájmy venkova zastávala strana Bund der Landwirte (BdL, agrárníci), středostavovské, podnikatelské a intelektuální kruhy zastupovaly Deutsche christlichsoziale Volkspartei (DCV, křesťanští sociálové), Deutsche Gewerbeapartei (živnostenská strana) a Deutsch-demokratische Freiheitspartei (DDF, liberální demokraté). Všechny tyto strany nejprve stály společně s nacionálními v opozici proti československému státu. Postupně se však smiřovaly s danou situací a propojovaly svou činnost na základě ideologické blízkosti s českými protějšky, což ovšem neznamená, že by se i v rámci jejich členské základny čas od času neobjevily nacionalistické tendence. Ty však se však nikdy zcela neprosadily. Zmíněné strany upřely své snahy k hospodářskému a sociálnímu úspěchu německého obyvatelstva uvnitř

³³⁴ Ibidem, str. 10.

³³⁵ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.144.

³³⁶ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 9.

³³⁷ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Loket: Město Loket, 2004, str. 117.

³³⁸ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 12.

ČSR. k čemuž měl pomoci vstup do vlády křesťanských sociálů a agrárníků od roku 1926, podobně od roku 1929 zástupce sociálně demokratické strany. Vládní angažmá vedlo tyto strany k větší odpovědnosti za celý stát a zklidnění odstředivých tendencí. Tyto naopak zastávaly nacionalistické strany jako byla Deutsche nationalpartei (DNP, Německá nacionální strana) a Deutsche nationalsozialistische Arbeitpartei (DNSAP, Německá nacionálně socialistická dělnická strana), která byla odnoží německé NSDAP. Po celá 20. léta obě tyto strany neopustily pozici agresivního nacionalismu a své postupy a požadavky přizpůsobovaly dobovým potřebám. Tyto strany navíc čile spolupracovaly s obdobnými skupinami v zahraničí i s některými politiky v Německu a Rakousku. Byly považovány za jakousi „předsunutou hlídku němectví“ a dokonce si osobovaly právo ovlivňovat zahraniční politiku ČSR ve vztahu k Německu a Rakousku. Ačkoliv neměly masový přesah, přesto získávaly řadu sympatizantů z řad dělnictva, sociálně nepřizpůsobivých skupin ale i intelligence a městské střední třídy. Podporu měly také u původně apolitických uskupení, které při snaze o integraci sudetských Němců šířily myšlenky nacionalistických stran. Jednalo se např. o Deutscher Turnerverband, Deutscher Kulturverband, Bund der Deutschen in Böhmen a řadu dalších. Ve volbách však nadále získávaly nejvíce hlasů němečtí sociální demokraté, agráři a křesťanští sociálové.³³⁹

K poměrně poklidnému soužití ve dvacátých letech přispíval i v podstatě tolerantní a demokratický přístup vedení československého státu k německé menšině. Přesto tu bylo stále přítomné napětí vycházející ze střetů v minulosti, ale i z některých prohlášení o ČSR jako národním státu, československém národě a podobně. Toto oboustranné napětí pak mělo vliv na aplikaci národnostní politiky, která některá menšinová práva sudetoněmecké komunity nenaplnovala důsledně. Problémy se objevovaly např. v oblasti školství, obsazování míst ve státní a veřejné správě, ale i poskytování subvencí hospodářským subjektům. Zejména na smíšených územích se československé úřady snažily podporovat české obyvatelstvo. Tento fakt pak přispíval k nedůvěře německé menšiny k ČSR jako státu a nárůstu nacionalistických tendencí jako opozici k přesvědčení, že je cílem československé vlády asimilace sudetoněmeckého obyvatelstva. Ačkoliv dva němečtí ministři zasedali ve vládě mezi lety 1926 a 1929, prosadila tato v letech 1927 a 1928 již zmiňovanou správní reformu (tzv. organizační zákon – kapitola 2.1.5), která mimo jiné potlačovala možnosti samosprávy v německých oblastech. Svou roli v národnostních konfliktech hrála i socioekonomická skladba obyvatelstva pohraničí. v roce 1930 bylo 45.4 % z Němců žijících v ČSR zaměstnáno v oblasti průmyslu

³³⁹ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 10-12.

a řemesel, z toho přináleželo 56,6 % na dělnické a obdobné profese. Průmysl, který se v pohraničí nacházel (textil, sklářství, tovární, řemeslná a domácí výroba exportního zboží), byl navíc velmi citlivý na tržní výkyvy, což přinášelo sociální nestabilitu v těchto oblastech v době ekonomických krizí. k nestabilitě přispěla měnová reforma, která oslabila kapitálové možnosti německých podnikatelů, a zvláště pozemková reforma, která upřednostňovala české zájemce a rozdělovanou půdu. Zároveň se zvýšila závislost podniků na dodávkách a odbytu z vnitrozemí. Na konci 20. let pak byly sudetoněmecké oblasti těžce postiženy hospodářskou krizí, která zasáhla nejdříve již výše zmíněný spotřební průmysl, aby se následně přelila i do dalších odvětví jako je hutnictví, chemický. Nezaměstnanost v těchto oblastech, vzhledem k výše řečenému, dosahovala hodnot vyšších než ve vnitrozemí. v roce 1933 čítala míra nezaměstnanosti v českých zemích 5,5 %, ale v Sudetech to bylo 6,3 %. v roce 1935 se pak pomyslné nůžky mezi oběma čísly ještě více rozevřely, když první činilo 4,7 % a druhé 8,5 %. Tento rozdíl souvisí s oživením ekonomiky, které po krizi nastávalo, ale do pohraničních oblastí dorazilo se zpožděním. Ještě v červenci roku 1936 připadalo na 1 000 obyvatel 73,6 obyvatele bez práce. Přepočteno na 1 000 ekonomicky aktivních to bylo 145,2 nezaměstnaných. Ve vnitrozemí však byla tato čísla výrazně nižší: 24, respektive 56,2 bez práce.³⁴⁰ v Rybářích, dnešní čtvrť Karlových Varů, tehdy však byly samostatnou obcí, bylo 31. října 1934 nezaměstnaných 3 245 osob, což představovalo 25 % obyvatel.³⁴¹

V Karlových Varech bylo německé státní gymnázium, německé dívčí gymnázium, obchodní akademie, odborná střední škola, dívčí odborná škola, soukromá jazyková škola, osm měšťanských a 14 obecných a šest mateřských škol, dvě knihovny, divadlo a několik kin. Také zde byla varietní scéna. Další německé školy byly po celém okrese např. v Ostrově, Jáchymově, Žluticích, Nejdku, Toužimi, Bečově.³⁴² Německé vysoké školství zastupovaly univerzita v Praze a vysoké učení tamtéž a v Brně. Na německých VŠ studovalo ve školním roce 1929/1930 přes 27 % všech vysokoškoláků. o rok později navštěvovalo všechny vysoké školy v ČSR 20,8 % studenti německé národnosti.³⁴³

Sčítání lidu v roce 1930 uvádí Staněk T. počet Němců 3 231 688, kteří měli ale československé občanství, v Čechách to bylo 2 270 943 obyvatel, žijících převážně v pohraničních oblastech, na Moravě a Slezsku to bylo 799 995, dohromady 29,5 % obyvatelstva, na Slovensku pak

³⁴⁰ Ibidem, str. 12-14.

³⁴¹ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 12-13.

³⁴² Ibidem, str. 14.

³⁴³ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 324.

147 501 a Podkarpatské Rusi 13 249 obyvatel.³⁴⁴ Rozmístění Němců v ČSR však nebylo omezeno jen na pohraničí, byť zejména v českých zemích se jednalo o až 3 miliony lidí. Celkem je uváděno 8 471 obcí s německou menšinou a z toho 2 651 převážně německých. Na Moravě a Slezsku pak analogicky 3 325 obcí a 746 převážně německých.³⁴⁵ Není bez zajímavosti, že v letech 1921 až 1929 byl z hlediska demografického vývoje patrný trend snižování porodnosti, úmrtnosti a populačního přírůstku. Karlovarský soudní okres ale patřil k těm oblastem, kde byl přírůstek obyvatelstva nadprůměrný.³⁴⁶

Přes snahu československé vlády a úřadů vypořádat se s tíživou situací sudetských Němců pomocí pozitivních opatření, narůstala v pohraničí sociální a politická nespokojenost, která se záhy přeměnila v nacionalistickou, která byla samozřejmě příživována oficiální i neoficiální cestou z Německa. i když v roce 1929 byla ve volbách stále nejúspěšnější německá sociální demokracie, radikálně nacionalistické strany začaly postupně posilovat, což vyvrcholilo ve volbách v roce 1935. Do ledna 1933 se v pohraničí i přes postupnou radikalizaci udržovaly osobní vztahy mezi českým a německým obyvatelstvem na dobré úrovni. Pořádaly se společné taneční zábavy, uzavírala smíšená manželství.³⁴⁷ Některé kroky veřejné správy však byly přímo v rozporu se snahou o vyšší uplatnění německého etnika a jako by nahrávaly radikálním náladám. Příkladem budiž jazykové zkoušky z československého jazyka, které musel každý úředník vykonat. i tento krok vedl k tomu, že mezi lety 1921-1930 ubylo ve státní správě zhruba 30 000 úředníků a zřízců německé národnosti, a to od železničních zaměstnanců přes poštovní k ozbrojeným složkám. v kontextu dalších událostí i toto posloužilo jako argument, že pro sudetské Němce „není v ČSR místo“ a jedině splnění radikálních požadavků nacionalistů povede k překonání krize. Reakce československé vlády byla pochopitelná, i když nepřilíš promyšlená z hlediska nálady v pohraničí. Vyvrcholila zákazem DNSAP a pozastavením činnosti DNP. Obojí v roce 1933. Radikální dikci však záhy převzala Sudetendeutsche Heimatfront (SHF, Sudetoněmecká domácí fronta) v čele s Konrádem Henleinem, založená jmenovaným ašským učitelem 1. října 1933³⁴⁸. Program SHF volně navazoval na zmíněné zakázané strany a také byl upravován dle situace a potřeb. Strana se definovala jako

³⁴⁴ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 14.

³⁴⁵ Ibidem, str. 14.

³⁴⁶ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 229-230.

³⁴⁷ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 13.

³⁴⁸ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.38.

nacionalistická, antimarxistická, ale zároveň už tehdy její program obsahoval prvky antisemitismu. Pro úřady však byla přijatelná, neboť hlásala nutnost vyrovnání obou národností v rámci stávající republiky a projevovala jí (republice – pozn. autor) loajalitu. Ta byla vážně míněna u umírněných členů hnutí, ale radikálnější členové dříve působící v DNSAP a DNP neskrytě podporovali nesmiřitelná stanoviska k ČSR inspirovaná německým nacismem. Nelze tedy říct, že by byla již od svého vzniku jakousi „Hitlerovou pátou kolonou“. k podřízení politické linie SHF, tehdy už ale pod hlavičkou SDP, zájmům nacistického Německa došlo až na konci roku 1937. Sám Konrád Henlein se ale již v červenci roku 1933 při tělocvičné slavnosti v Žatci vyslovil pro vůdcovský princip a pro princip poslušnosti v rámci Německé turnerské jednoty. Naproti tomu v České Lípě 21. října 1934 vystoupil na manifestaci s projevem, v němž se veřejně distancoval od národního socialismu.³⁴⁹ o heterogenitě SHF svědčí i nejvyšší funkce této strany obsazené členy Německé turnerské jednoty, což byl např. Walter Brand, Hans Neuwirth, Heinz Rutha a Wilhelm Sebekovsky, kteří byli zároveň členy ideologické skupiny Kameradschaftsbund (KB, česky Svaz kamarádů), který byl spíše nakloněn řízení státu po vzoru Rakouska či Itálie. Inspirací pro KB byla práce vídeňského profesora sociologie Othmara Spanna. Ten, ač sám byl pro připojení Rakouska k říši, se snažil se ve své práci o vystavění konceptu stavovského státu. Tato idea byla nejprve NSDAP akceptována a rozvíjena rámci Institutu stavovského státního systému v Düsseldorfu, od roku 1934 však opouštěna, o rok později byl institut zrušen a myšlenkový rozchod byl završen zatčením O. Spanna gestapem v den Anschlussu, kdy zmíněný sociolog vyrazil oslavit spojení Rakouska s Německem.³⁵⁰ Jestliže tedy centrum SHF bylo ovlivněno myšlenkami KB a Spanna, pak na druhé straně v krajích a místních skupinách získávali přední místa politicky zkušení zástupci DNSAP. Toto pnutí mezi centrem a periferií bylo problematické i proto, že právě místní politici měli největší vliv na mínění obyvatelstva ve svém okolí. Od roku 1935 pak ve straně (již SdP) narůstá vliv bývalých členů DNSAP i díky tomu, že většině vypršel tříletý zákaz činnosti a mohli a byli zařazeni na kandidátky parlamentních voleb. Henlein se snažil obě křídla usmířit a posílit svou pozici, ale bez většího úspěchu. Vlivným integračním politikem se naopak stal Rudolf Kasper, který měl velmi dobré kontakty v říši, od 12. prosince 1937 byl zmocněncem NSDAP pro jednání Deutsche Arbeitsfront (DAF, Německá pracovní fronta) a sudetoněmeckého odborového hnutí.³⁵¹

³⁴⁹ Ibidem, str.40.

³⁵⁰ Ibidem, str.42-43.

³⁵¹ Ibidem, str.44.

Vítězné tažení SHF bylo korunováno úspěchem v parlamentních volbách v roce 1935, do kterých vstupovala přetransformována a přejmenována v politickou stranu Sudetendeutsche Partei (SDP, Sudetoněmecká strana). Zisk 1,2 milionu hlasů znamenal 44 poslaneckých a 23 senátorských mandátů.³⁵² Především však jasné vítězství radikálů a porážku ostatních německých politických stran, které, ač už v nich působili i mladí politici jako sociální demokrat Wenzel Jaksch nebo agrárník Gustav Hacker, kteří se snažili o aktivnější vystupování vůči československé vládě, neměly naději oslovit většinu sudetských Němců. Ti stále více souzněli s požadavky Sudetendeutsche Partei. Ačkoliv byli lidé ve vedení SdP spjati s organizací tzv. Kameradschaftsbundu (Společenství kamarádů), které hlásalo fašizující tendence a stát založený na vůdcovském principu, byli v samotném nacistickém Německu ještě v roce 1934 vnímáni jako „říši nepřátelští“. Tato klika, do níž patřili H. Rutha, E. Kundt, W. Brand, W. Sebekowsky, H. Neuwirth a další, byla až v letech 1936/1937 po vnitrostranické krizi upozaděna. Významné postavení získal Karl Hermann Frank (knihkupec z Lokte³⁵³) a další bývalí členové DNSAP plně orientovaní na německý nacismus a plně podporovaní z říše. Konrád Henlein tento proud postupně nejen akceptoval, ale také se mu přizpůsobil, i když se i dále navenek snažil vystupovat vůči ČSR smířlivě. SdP orientovala své zájmy dle nacistického Německa a snažila se postupně z vnitrostátního konfliktu učinit otázku mezinárodní, oč usiloval právě Konrád Henlein při svých cestách do Velké Británie. Napětí eskalovalo na podzim a v zimě 1937, kdy se SdP již zcela přizpůsobila Hitlerově agresivní rétorice a cílem její politiky již nebylo vyrovnání mezi oběma národy, ale zničení ČSR jako státního útvaru a připojení pohraničí k Německu. Umírněnější politici jako W. Brand se ocitli v izolaci.³⁵⁴ Vyjádřením podřízeného postavení SDP vůči NSDAP by mohla být „Zpráva pro Vůdce a říšského kancléře o aktuálních otázkách německé politiky v Československé republice“, v níž ujišťoval Adolfa Hitlera o své loajalitě a přání, aby se řešení problému sudetoněmecké menšiny ujalo Německo s tím, že bude pohraničí připojeno k říši. Konrád Henlein se v ní také přihlásil k nacionálnímu socialismu.³⁵⁵

27. ledna 1938 přináší Karlsbader Tageszeitung (Karlovarské listy) článek reagující na snahu z vnitrozemí pomoci pohraničí. Konkrétně popisuje situaci na Československu, kde byla zveřejněna výzva, aby tam byl vytvořen Národní výbor, který by šel v případě potřeby pomoci

³⁵² STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 16.

³⁵³ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Loket: Město Loket, 2004, str. 127.

³⁵⁴ Ibidem, str. 16-18.

³⁵⁵ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.39.

hraničářům v západních Čechách. Dále článek doporučoval, aby podobné národní výbory vznikly i v okresech Kolín, Kutná Hora, Kouřim, Nymburk, Čáslav, Pardubice, Nový Bydžov, Hořice a v dalších. Tyto okresy by se pak staraly o pomoc 15 západočeským okresům včetně Chebu, Falknova (dnešního Sokolova), Žlutic, Karlových Varů a Lokte. Tedy vesměs okresy, které se po osvobození v roce 1945 staly součástí politického kraje Karlovy Vary.³⁵⁶ Spád událostí byl však natolik rychlý, že jakoukoliv pomoc z vnitrozemí v kritickém roce 1938 prakticky vyloučil.

Situaci v pohraničí rozbouřil projev 20. února 1938, který pronesl Adolf Hitler v říšském sněmu a ve kterém se přímo odvolával na sudetoněmeckou menšinu. o necelý měsíc později pak Anšlus Rakouska posílil přesvědčení mezi německým obyvatelstvem v pohraničí, že by mohlo dojít i na splnění jejich požadavků. Spojení Rakouska a Německa, které bylo versailskými dohodami zakázáno, bylo rázem skutečností, a tak se zdálo, že není nemožné i naplnění vize společného státu všech evropských Němců. Proto se na shromážděních Sudetendeutsche Partei (SdP) ozývalo volání: „Ein Volk, ein Reich, ein Führer“ (jeden lid, jedna říše, jeden Vůdce).³⁵⁷

Ačkoliv většina německého obyvatelstva až nekriticky pohlížela na nacistickou politiku, přesto i v pohraničí žili lidé, kteří před ní varovali. Šlo zejména o sociální demokraty a komunisty, jejichž spolustraníci kvůli pronásledování emigrovali do ČSR a přinesli informace o zločinech nacistického státního aparátu. Henleinovi odpůrci však byli systematicky umlčováni, ať už formou zastrašování nebo fyzickými útoky. Radikálové se cítili posílení i západními státníky, kteří se politikou appeasementu pokoušeli oddálit otevřený konflikt. Ve svém postoji se opírali o veřejné mínění, neboť hrůzy minulé války byly ještě v čerstvé paměti všech a naprostá většina obyvatel Francie a Británie si nepřála její opakování. Sudetoněmecký příklon k nacistickému státu také podporovalo působení propagandy říšského rozhlasu, který své zahraniční vysílání zaměřil zejména na ČSR, což se nedalo říct o jiném státě, kde by žila německá menšina.³⁵⁸ Také finanční podpora nebyla zanedbatelná. v období od května 1936 do srpna 1938 se zachovalo 68 potvrzenek o předání peněz představitelům SdP (nejčastěji peníze přebíral Karl Hermann Frank za účelem stranické práce případně pro časopis Die Zeit) z německého vyslanectví v Praze

³⁵⁶ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 15.

³⁵⁷ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.51.

³⁵⁸ Ibidem, str.51.

v celkové výši 9 270 280 Kč.³⁵⁹ Volker Zimmerman hovoří o podpoře mezi lety 1935 a 1938 ve výši 1 milion říšských marek.³⁶⁰

V roce 1938 veškeré sudetoněmecké mládežnické spolky vystupovaly společně jako Národní mládež sudetoněmecká. Podobně pak s SdP vytvořily nejvýznamnější spolky Sudetoněmecké sdružení. Došlo tak k sdružení zájmů většiny německých obyvatel v pohraničí v jednotné linii. Tento jednotný postup byl uplatňován i v celostátní politice. Po anšlusu Rakouska se již téměř celé Sudety ocitly pod vlivem SdP a spřátelených organizací. Tato situace měla vliv i na ostatní politické strany, kdy se místa v československé vládě postupně vzdal 23. března Svaz německých zemědělců (BdL) a 25. března Christlich Soziale Volkspartei (CSV, Křesťanskosociální strana lidová). Následně zástupci obou stran vstoupili do poslaneckého klubu SdP. Následovali tak své členy, kteří v té době houfně přecházeli do SdP. Jejich původní strany pozastavovaly svou činnost. Jedinou výjimkou byla sociální demokracie v čele s Wenzlem Jakschem. Tento proces proběhl i na Karlovarsku. Konrád Henlein pak mohl prohlásit, že: „že SdP se stala jedinou nositelkou jednotné právní vůle a právního boje sudetského Německa.“³⁶¹ v únoru 1938 měla Henleinova strana 559 614 členů, po sloučení Rakouska a Německa už 770 101, v květnu 1 320 193 a v červnu 1 349 180 (Staněk hovoří o více než 1,3 milionu³⁶²). Při srovnání se sčítáním obyvatelstva v roce 1930, kdy bylo k započítáno 3 070 938 obyvatel Sudet, je tento počet velmi vysoký – 43,93 %.³⁶³

Přes předchozí rozbroje byla tak většina sudetoněmeckých sdružení sjednocena, o což velmi stálo samotné vedení nacistického Německa. 28. března se setkal Adolf Hitler s Konrádem Henleinem, kterého ujistil, že chce sudetoněmeckou otázku brzy řešit. Téhož dne vydal říšský vůdce pokyn, podle kterého měla SdP při jednání s československou vládou vznášet vždy takové požadavky, které nebylo možné akceptovat. Dle této zásady probíhal sjezd sudetoněmecké strany 23. a 24. března 1938 v budově Lázní III. v Karlových Varech. Jako výstup ze sjezdu byl koncipován karlovarský program z 24. dubna 1938, který krom

³⁵⁹ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 268.

³⁶⁰ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.39.

³⁶¹ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 15.

³⁶² STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 19.

³⁶³ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.52.

zrovnoprávnění Němců s Čechy a Slováky, požadoval také svobodu vyznávat „německý světový názor“, tedy nacionální socialismus. Československá vláda tyto požadavky odmítla.³⁶⁴

Karlovarský program čítal osm bodů:

1. Úplná rovnoprávnost Čechů a Němců.
2. Uznání německé menšiny – národní skupiny za právní osobnost.
3. Přesné označení (ohraničení) německého území v ČSR.
4. Plnou národní samosprávu pro toto ohraňčené území.
5. Zákonnou ochranu Němců, žijících mimo toto ohraňčené území v celém Československu.
6. Odčinění hospodářských a národně politických křivd, způsobených Němcům po roce 1918.
7. Výhradní jmenování německých veřejných a státních zaměstnanců na německém území.
8. Úplné přiznání k německému národu a světovému názoru.³⁶⁵

Takto formulované představy odrážely nejen politickou situaci v pohraničí, ale i v samotném Německu. Osm bodů karlovarského programu pak ve zkratce nejlépe vyjadřuje hlavní heslo SdP té doby: „*Heim ins Reich!*“ (Zpět do říše!). o tom, jak tyto požadavky mají vypadat v praxi, bylo možné udělat si představu již o měsíc dříve 26. března 1938, kdy se v Karlových Varech sešlo na 20 000 lidí svolaných SdP. Poslanci za tuto stranu May a Wollner požadovali ve svých projevech územní a kulturní autonomii pro Němce v ČSR a vyhoštění všech československých obyvatel z pohraničí, kterému říkali „Sudetské území“. Jejich projevy byly předneseny v Národním domě v K. Varech, tedy zvaném „Střelnice“. Odtud byly přenášeny do sálu v Lázních III., do hotelu Weber u Chebského mostu v Rybářích a na náměstí před karlovarskou Tržnicí.³⁶⁶

O atmosféře v Karlových Varech a okolí té doby nejlépe vypovídají oslavy prvního máje, které uspořádali jak zástupci českého, tak německého obyvatelstva. Na české manifestace podle zpráv v Karlovarských listech dorazilo cca 5 500 osob. Na akci německých sociálních demokratů se dle odhadů objevilo 15 000 – 20 000 lidí. SdP měla dle odhadů na své akci 36 000 až 45 000 osob. Stejně tak i hesla na zmíněných akcích vyjadřovala zájmy svých účastníků. Na české akci se zdůrazňovala slovanská historie osídlení Karlovarska, Loketska, Žluticka

³⁶⁴Ibidem, str.53.

³⁶⁵ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 16-17.

³⁶⁶ Ibidem, str. 16-17.

a Tepelska. Henleinovci provolávali hesla typu: „*Ein Volk, ein Reich, ein Führer! Heim ins Reich*“. Podle některých zdrojů však byla vysoká účast na akci SdP zajištěna finanční odměnou pro demonstranty (zaplacení cesty, dvou piv darem apod.) a u těch, kteří byli proti výhrůžkou propuštění ze zaměstnání.³⁶⁷

Karlovarské požadavky byly podpořeny také faktem, že část sudetoněmecké veřejnosti měla k jednání s československou vládou negativní vztah. Autonomii považovali za nedostatečné řešení své hospodářské a sociální situace. Pod vlivem propagandy viděli svou budoucnost pouze v rámci německé říše. Situace se vyostřila zejména po anšlusu Rakouska. Německý velvyslanec Ernst Eisenlohr informoval o vzájemných provokacích v pohraničních oblastech. Výsledkem radikalizace a příklonu německých obyvatel k SdP byly komunální volby ve dnech 22., 23. května a 12. června 1938, ve kterých strana získala 1 279 045 hlasů³⁶⁸, tedy téměř 90 % hlasů všech německých voličů.³⁶⁹ v předvolební kampani malovali příslušníci SdP na nejfrekventovanějších veřejných místech ve městě hákové kříže, došlo i na pomalování skály pod Jelením skokem. Výsledky v Karlových Varech byly následující: SdP 81,1 %, němečtí sociální demokraté 16,5 %, KSČ 2,4 %. Nejmenší vítězství zaznamenala SdP v Nejdku, kde získala „jen“ 66,3 %, sociální demokracie 23,7 %, KSČ 10 %.³⁷⁰

Odrazem radikalizace poměrů bylo založení oddílů Freiwilliger Schutzdienst (FS, Dobrovolná ochranná služba) pod velením pozdějšího důstojníka SS Williho Brandnera. Německý velvyslanec pak hlásil do Berlína, že dle jeho informací má tato organizace za úkol stavět se až do příchodu wehrmachtu na odpor Čechům. a při jejich vysídlení z pohraničí na nich vykonat odplatu. FS byla budována pod dohledem Heinricha Himmlera a po vzoru SA a SS. Zároveň byla z říše logisticky podporována. Himmler počítal s funkcionáři FS do pozic velitelů SS, což ukazuje na fakt, že již koncem července 1938 bylo jak ze sudetoněmecké, tak ze strany Říše, považováno jako jediné řešení připojení Sudet k Německu.³⁷¹ Ve výzvě k založení FS Konrád

³⁶⁷ Ibidem, str. 17-18.

³⁶⁸ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.53-54.

³⁶⁹ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 19.

³⁷⁰ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 20-21.

³⁷¹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.54.

Henlein prohlásil: „*FS není žádný parádní útvar, nýbrž sbor bojovníků. FS je nabroušený meč našeho hnutí. Každý člen FS bojuje bezohledně proti všem rušitelům jednoty.*“³⁷²

Jako reakce na vznik henleinovských FS vznikaly oddíly tzv. Arbeiter Wehr (AW, Dělnická obrana) zakládané sociálními demokraty a tzv. Rote Wehr (RW, Rudá obrana), které vytvářeli příslušníci komunistické strany. FS se pak často dostávají do násilných konfliktů nejen s oběma protiskupinami, ale i s Čechy. Na Žluticku, Bečovsku a Toužimsku dokonce dochází k protižidovským pogromům, kdy jsou vybíjena okna a výkladní skříně židovských obchodů a občanů.³⁷³

V reakci na násilí v pohraničí vyhláší československá vláda 21. května 1938 částečnou mobilizaci. Vznikají oddíly Stráže obrany státu (SOS) a došlo k obsazení hranice. SOS jsou tvořeny příslušníky četnictva, státní policie, finanční stráže, železničních a poštovních zaměstnanců, ale též dobrovolníků – civilistů – především z řad studentstva, tělocvičných jednot Sokol a Orel. Do řad SOS se hlásí i členové AW a RW, kteří např. na Jáchymovsku a Nejdecku kácí stromy a staví je jako zátarasy na hraničních silnicích s Německem.³⁷⁴

Politická krize doprovázená deformovanými a přehnanými zprávami říšskoněmecké propagandy během léta narostla do mezinárodního rozměru a hrozila otevřeným vojenským konfliktem mezi Československem a nacistickým Německem. Pokus britské vlády o smírné řešení, které měla podpořit cesta lorda Waltera Runcimana od počátku srpna do poloviny září, vyústil v požadavek odstoupení pohraničních oblastí Německu formulovaný samotným britským vyslancem. Runcimanova zpráva kritizovala československou národnostní politiku a její působení v Sudetech popisovala slovy: „*Československá vláda se vyznačovala [...] nedostatkem citu a porozumění, drobnou intoleranci a diskriminaci.*“³⁷⁵ Ale nebyly to jen požadavky sudetských Němců, které muselo vedení ČSR řešit, podobně ohrožený byl stát požadavky na vyšší autonomii ze strany části slovenských politiků a územních požadavků ze strany Polska a Maďarska.

Runcimanova zpráva podpořila požadavky sudetských Němců, jejichž faktickým vůdcem, ačkoliv nestál v čele SdP, v té době byl Karl Hermann Frank³⁷⁶, který se věren pokynům vůdce

³⁷² GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasné slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 21.

³⁷³ Ibidem, str. 20.

³⁷⁴ Ibidem, str. 21.

³⁷⁵ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.55.

³⁷⁶ Karl Hermann Frank vlastnil knihkupectví na kolonádě nedaleko kostela Máří Magdaleny v Karlových Varech. Ačkoliv se chtěl stát po březnu 1939 protektorem, nedosáhl toho. Zřejmě i díky tomu, že byl, ostatně jako celá

z března 1938, snažil situaci ještě více vyostřit. k tomu mu pomohl Adolf Hitler, který 12. září ve 20:45 vystoupil s projevem na norimberském sjezdu NSDAP, ve kterém zmínil utlačovanou menšinu v československém pohraničí. Projev vyvolal nepokoje řízené a usměrňované SdP. v reakci na ně vyhlásila v těchto oblastech československá vláda stanné právo. i když některá místa hlásila mrtvé a raněné, celkově nelze hovořit o lidovém povstání. Již půl hodiny po projevu A. Hitlera se shromáždil dav před karlovarskou Tržnicí a požadoval připojení k Německu. Odsud se vydal do města za výkřiků vyjadřujících nenávist k ČSR. s okolím K. Varů bylo přerušeno telefonické spojení, rozbíjela se okna a výkladní skříně českých i židovských obchodů. Přemalovávali české nápisy a všude kreslili hákové kříže. Demonstrace pokračovaly i 13. září. v továrnách se nepracovalo, ve školách se neučilo, odstraňovány byly obrazy prezidenta Beneše. v Perninku dav rozbíjel okna, v Horní Blatné, Jáchymově, Teplé a Žluticích došlo k přepadení poštovních úřadů a četnických stanic. v Nejdku byl kolem půlnoci proveden útok skupinou asi sta mladíků z organizace Thurnverein (Tělocvičný spolek) na policejní expozituru.³⁷⁷ Nepokoje stály v pohraničí život 27 lidí z toho 16 Čechů a 11 sudetských Němců.³⁷⁸

Konrád Henlein se 14. září odebral do Berlína, což bylo řadou lidí interpretováno jako útěk a hodnoceno velmi negativně. o den později odtud vyhlásil heslo „*Heim ins Reich!*“ (domů do říše). Dne 15. září byly v Karlových Varech zatčeni všichni městští radní za SdP, pokud již předtím neprchli do Německa.³⁷⁹ Československá vláda pak 16. září v odpovědi na poslední události zakázala SdP. o den později ustavil Adolf Hitler „*Sudetendeutsches freikorps*“ (SFK, Sudetoněmecký sbor dobrovolníků), které tvořily ozbrojené oddíly uprchlíků do říše a podléhající Konrádu Henleinovi. Jejich cíli byla ochrana sudetských Němců a podněcování dalších nepokojů a srážek.³⁸⁰

řada dalších sudetských Němců, vedením říše částečně podceňován. Částečnou odměnou za odvedené služby v době před Mnichovem a poté byla pozice generála policie v protektorátu. z tohoto postavení se podílel na likvidaci Lidic a pronásledování odpůrců režimu. Jako válečný zločinec byl v roce 1947 odsouzen k trestu smrti a popraven v Pankrácké věznici. Zdroj: GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 23-24.

³⁷⁷ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 22-23.

³⁷⁸ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.55.

³⁷⁹ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 23.

³⁸⁰ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.55-56.

18. září byl pak vydán mimořádný rozkaz velitelství SFK, ve kterém bylo přikazováno velitelům praporů a rot, aby zajistili, že budou státní hranice neustále zneklidňovány malými akcemi, pohraniční stanice a jejich posádky měli být neustále napadány malými údernými jednotkami. Dále se měli řídit zásadou: proniknout, rozpoutat zmatek, pokud možno zadržet rukojmí a zmizet. Část sudetských Němců se tak stávala pomocníky nacismu, na druhé straně proti nim působili členové komunistické strany a německé sociální demokracie, která založila tzv. Republikánskou obranu. Ta sloužila jako samostatná jednotka vypomáhající vojenským a policejním složkám.³⁸¹

Zejména po 22. září se vojenské akce freikorpsu staly běžnou rutinou, při kterých docházelo k mnoha ozbrojeným srážkám s československou armádou. v některých příhraničních oblastech dokonce přebírali členové SdP či FS moc, kterou ztrácí 23. září v souvislosti s všeobecnou mobilizací, kdy československá armáda dobyla ztracené pozice zpět. Ani tato částečná porážka však neukončila další vlnu útoků freikorpsu. v pohraničí tak fakticky probíhal konflikt s prvky občanské války. Zaznamenané výsledky jeho činnosti dle Zimmermanna hovoří o 164 „úspěšných akcí, 52 zabitých členů SFK, 110 zabitých a 2029 zajatých Čechů.“³⁸²

Vypjatá politická situace měla svůj dopad i na lázeňské provozy, které zaznamenaly prudký pokles návštěvnosti. Propad platil u československých občanů i zahraničních hostů. v roce 1937 navštívilo Karlovy Vary 47 999 pacientů, o rok později již 27 740.³⁸³

Situaci definitivně vyřešila až Mnichovská dohoda, která stanovila že československé pohraničí bude podstoupeno Německu a jednotky čs. armády začnou tyto oblasti vyklízet 1. října 1938 a pod kontrolou Velké Británie, Francie a Itálie dokončí svůj odsun do 10. dne téže měsíce.

Československo tak přišlo o významná naleziště nerostných surovin, průmyslové podniky a obranná zařízení. Opuštěné území bylo rozděleno na čtyři pásma, do nichž měly postupně vstupovat jednotky německého wehrmachtu. Prvním pásmem byla jihočeská oblast 1. a 2. října, druhým severočeská 1. a 3. října, třetím západočeská oblast 3. až 5. října a nakonec 6. a 7. října čtvrtá oblast severní Moravy a Slezska. Zbývajícím územím měla být obsazena wehrmachtem a zajištěna mezinárodním výborem. Vymezení těchto posledně uváděných oblastí s převažujícím německým obyvatelstvem bylo dalším vítězstvím německé delegace na

³⁸¹Ibidem, str.56.

³⁸² Tato čísla uvádí Zimmermann V., Praha 2001, str. 56. Srovnej Staněk T., Ostrava, 1992 str. 20, který uvádí území 28 679 km² s více než třemi miliony Němců a 300–400 tisíci Čechů, z nichž téměř 194 000 získalo říšskou příslušnost.

³⁸³ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 21.

Mnichovské konferenci. Ta požadovala užít pro vymezení počtů německého obyvatelstva sčítání lidu z roku 1910 a ne z roku 1930, jak požadovala československá strana. Sčítání z doby Rakouska-Uherska totiž vymezovalo národnost dle dorozumivacího jazyka, novější dle národnostního cítění. i z tohoto důvodu se na území Říše ocitla velká skupina českých obyvatel. Podle sčítání lidu z roku 1930 jich bylo na odtržených územích 726 416. Finální smlouva o nových hranicích mezi Německem a ČSR byla podepsána 21. listopadu 1938 a na jejím základu lze vyčíslit čs. ztráty po Mnichovu na 28 860 km² s 3 653 292 obyvateli.³⁸⁴

Vyčíslení ztrát je ovšem obtížné a liší se v různých publikovaných zdrojích. Záleželo vždy na přesném vytyčení hranic a pozdějších korekcích. Průcha uvádí ztráty zhruba 30 % území a třetiny populace. Uvádí, že za novou hraniční čarou zůstalo 1 430 000 Čechů, Slováků a Rusínů. v odtrženém pohraničí cituje údaje ministerstva vnitra o 973 397 tam žijících Češích, což tvořilo 22 % obyvatelstva území podstoupeného Československem. Více v tabulce:

Ztráty území a obyvatelstva ČSR na podzim 1938 ³⁸⁵				
Ukazatel	Území		Počet obyvatel	
	v km ²	v %	v tis.	v %
Předmnichovská ČSR	140 508	100	14 729	100,0
německý zábor	28 291	20,1	3 818	25,9
polský zábor	805	0,6	227	1,5
maďarský zábor	11 833	8,4	972	6,6
Pomnichovská ČSR	99 579	70,9	9 712	66,0

Již v době zvyšujícího se napětí v pohraničí a následně po uzavření Mnichovské dohody uprchlo z těchto oblastí z obavy před radikály, příchozí německou armádou a gestapem mnoho obyvatel české národnosti, ale také židů a německých odpůrců nacionálního socialismu. Zimmermann uvádí před Mnichovskou dohodou 25 000 lidí, následně to dle pražského ministerstva vnitra k 3. prosinci 1938 bylo 151 997 osob. Tento dokument dále rozváděl počty uprchlých na 125 425 Čechů (85,7 %), 14 925 (11,23 %) židů a 11 647 (8,75 %) Němců. Do léta 1939 pak Zimmermann uvádí odhad více než 200 000 lidí.³⁸⁶ Problematické je toto číslo, z důvodu, že do těchto počtů nejsou započítány osoby z pohraničí emigrující do zahraničí,

³⁸⁴ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.57-58.

³⁸⁵ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 427.

³⁸⁶ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.58.

stejně jako německé obyvatelstvo, které bylo jako nežádoucí navraceno zpět do pohraničí a také úředníci státní správy a jejich rodiny, kteří byli do vnitrozemí přeloženi z rozhodnutí nadřízených orgánů.³⁸⁷ Staněk hovoří také o 200 000 osobách, které od podzimu 1938 do srpna 1939 opustily pohraničí. Nejen Čechů, ale také 12 500 německých sociálních demokratů, komunistů a dalších odpůrců nacismu i s rodinami, kteří byli častým terčem útoků henleinovců, a 15 000 Židů. Část z nich byla nedobrovolně vrácena zpět. Uvádí cca 4 000 osob, které odešly do zahraničí. Do něj zamířili i ti, kteří před nacismem prchli do ČSR z Rakouska a Německa – asi 6 000 osob.³⁸⁸ Průcha a kol. uvádí dle sčítání obyvatel v květnu 1939 počet obyvatel sudetské župy 2 943 187 obyvatel. Počet obyvatel byl nižší díky připojením některých území přímo k Německu, odchodu některých sudetských Němců do říše, ale také útoky Čechů a antifašistů do vnitrozemí ČSR, případně do zahraničí. Ve 13 městech nad 20 000 obyvatel žilo jen necelých 18 % populace a chybělo centrum nad 100 000 obyvatel. Nerovnoměrně se vyvíjela i porodnost. v roce 1940 vzrostla v Německem obsazeném pohraničí na 92 766 narozených a o dva roky později to bylo 61 708.³⁸⁹

Podíl sudetských Němců na rozbití ČSR je vzhledem k výše řečenému více než zřejmý. Ve dvacetileté a nesmírně krátké historii samostatného státu ani nebylo možné vytvořit uspokojivou národnostní politiku. Analogií vztahu k Němcům by mohlo být postavení slovenského státu, kterému byly také přislíbeno uspořádání na úrovni federace. k tomu nedošlo a vyvrcholením nacionálního hnutí na Slovensku bylo vyhlášení samostatného státu v březnu 1939.

Svou roli v neřešeném rozporu mezi českým a německým etnikem hrál jednak velice silný vlastenecký étos, který byl obsažen v politickém programu většiny českých stran. Po roce 1918 mělo proběhnout zúčtování s habsburskou minulostí, ve které bylo německé etnikum v Čechách privilegovanější. Již vytvoření provincie Deutschböhmen a následný tvrdý zásah proti autonomním snahám v prosinci 1918 ukazovaly, že soužití obou národností bude komplikované. Ukazoval také, že pohraničí je vnímáno vedením ČSR za integrální součást státu, ke kterému musí být jeho obyvatelé loajální. a pokud bude nutné, bude také počesťováno. Příkladem může být zmiňovaná pozemková reforma, při které byly výrazněji zvýhodňováni čeští obyvatelé, jazykový zákon atd. Všechny tyto kroky vyvolávaly ostrou reakci v německých kruzích. Přesto až do 30. let převládaly v pohraničí snahy aktivně se účastnit budování státu,

³⁸⁷ Ibidem, str.58.

³⁸⁸ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 21.

³⁸⁹ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 511.

o čemž svědčí vládní účast německých politiků. Počátek a průběh hospodářské krize však vynesly na vrchol nové politiky a znamenaly příklon k radikálnímu nacionalismu. Zvítězila představa, že jediná cesta z krize je v připojení k velkoněmecké říši. Tuto představu notně přižívovala říšská propaganda, která byla velmi silná a na sudetské Němce přímo cílená. Zároveň nelze podceňovat působení SdP a k henleinovcům přidružených či alespoň s nimi sympatizujících spolků. Není tedy divu, že se postupně s programem radikálních uskupení ztotožnila drtivá většina sudetských Němců, ačkoliv jejich motivace byla rozhodně různá a nelze také říct, že by schvalovali veškeré kroky SdP. Příkladem může být působení freikorps a poměrně nízká podpora těchto bojůvek. Podobně i později pokud jde o tzv. Křišťálovou noc.

3.1.3 Po Mnichovu

Dne 1. října 1938 překročila československé hranice německá armáda, a právě wehrmacht byl první státní institucí Třetí říše, se kterou se obyvatelé pohraničí setkali. Pro sudetské Němce byli příchozí vojáci hrdinové, kteří je přichází osvobodit. Všudypřítomnou euforii pak nesdíleli jen zarytí odpůrci nacionálního socialismu. Jak uvádí Zimmermann: „*Netrvalo dlouho a vojáci byli ubytováni, lidé se o nocležníky často přetahovali, nikdo nechtěl vyjít naprázdno.*“³⁹⁰ Tento velice kladný přístup nesměl být narušen nevhodným chováním příchozích vojáků, a proto vydal Oberbefehlshaber des Heeres (OBdH, vrchní velitel pozemních vojsk) Walter von Brauchitsch 1. října 1938 k obsazení Československa rozkaz BA/MA³⁹¹, RH 19, XVI/29³⁹², ve kterém uvádí, že vojenské jednotky mají mít na paměti, že jsou v obsazovaných územích vnímány jako osvoboditelé.³⁹³

O průběhu obsazování pohraničí byl v rámci německé armády vypracován dokument typu „*Erfahrungsbericht*“, který by mohl být do češtiny přeložen jako zpráva o zkušenostech či poznatcích. v meziválečném období byl tento typ dokumentu rozpracován v rámci německých ozbrojených složek do podoby normovaného textu a používán po celou dobu druhé světové války. Časový odstup mezi provedenou operací a sepsáním dokumentu nepřesáhl dva a půl měsíce s tím, že byl vždy zpracováván na několika velitelských úrovních. Platilo, že čím nižší

³⁹⁰ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.68.

³⁹¹ Bundesarchiv-Militärarchiv – Freiburg (Spolkový archiv-vojenské oddělení ve Freiburgu) – pozn. autor.

³⁹² ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.417.

³⁹³ Ibidem, str.68.

velitelská úroveň, tím kratší časový úsek uběhl mezi zpracováním a samotnou operací. Na úrovni divizí šlo o pouhé dny.³⁹⁴

Okupace českého pohraničí byla provedena mírovým vojskem, ale jeho organizace zejména početní plně odpovídala bojové situaci. v říjnu 1938 se na okupaci podílela, 2. motorizovaná, 10. a 24. pěší, respektive dodatečně též 1. lehká divize. Do sestavy divizí byly včleňovány i další jednotky (na úrovni pluku a praporu); klasický příklad představuje 10. pěší divize, která obsazovala rozsáhlé území jižních Čech.³⁹⁵

I když tedy německá armáda vnímala obsazování pohraničí jako vojenskou akci, byl udržen mírový princip vojska, zejména jeho územní členění. Do operace byla zapojena dvě velitelství armád („Heeresgruppenkommando“), respektive dvě „skupiny armád“ („Heeresgruppe“) s číselným označením 3, se stanovištěm v Drážďanech, a 5, se stanovištěm ve Vídni. Prvnímu pak podléhaly velitelství IV., VII. a XIII. armádního sboru, druhému pak XVII., XVIII. a XIX. armádního sboru, které odpovídaly podle územního členění Německa jednotlivým branným obvodům („Wehrkreise“). Na nižším velitelském stupni se pak nacházely armádní sbory, každý z nich se skládal ze dvou až čtyř divizí.³⁹⁶

Zajímavou zprávu uvádí zpráva o obsazování pohraničí z 15. listopadu 1938 BA-MA, RH 24-13/243 – Erfahrungsbericht „Einsatz Sudetendeutschland“, která hovoří o československém pohraničním opevnění v originále: *„Bei der starken Ausstattung des deutschen Heeres mit Artillerie und bei der im Laufe des vergangenen Sommers überall durchgeführten Ausbildung im Kampf gegen Befestigungen, wäre zweifellos in einem Tage der Durchbruch durch die tschechische Befestigungsanlage gelungen. Probeschiessen der Artillerie mit Panzer- und Betongranaten, sowie mit Paks ergaben ausgezeichnete Wirkung an den tschechischen Befestigungen, deren Bau nicht überall mit bestem Material ausgeführt zu sein scheint.“*³⁹⁷ v překladu: *„Vzhledem k tomu, že německá pěchota je dostatečně vybavena dělostřelectvem a že během uplynulého léta byl prováděn výcvik v boji proti pevnostem, byl by se průnik českým opevněním bez pochyb podařil v jediném dni. Postřelovací zkoušky dělostřelectva protitankovými a protibetonovými granáty, stejně jako protitankovými kanóny, prokázaly*

³⁹⁴ BINAR, Aleš. „Erfahrungsbericht“ a jeho využití pro dějiny vojenství a vojenského umění: na příkladu okupace českých zemí 1938 a 1939. *Ekonomika a management*. 2016(zvláštní číslo), 9-14, str. 9.

³⁹⁵ Ibidem, str. 10-12.

³⁹⁶ Ibidem, 9-14, str. 10.

³⁹⁷ Ibidem, str. 13.

*vynikající účinnost vůči českým pevnostem, jejichž stavba nebyla vždy provedena tím nejlepším materiálem.*³⁹⁸

Karlovarsko bylo zařazeno do III. etapy obsazování mezi 3. a 5. říjnem. Příchod německých vojáků mohly komplikovat rozmístěné překážky, které vytvořila československá armáda u hranic. v plánu československé armády figurovala i možnost podminovat Chebský most v K. Varech. i na cestě do Karlových Varů se nacházely protitankové zátarasy i protipěchotní překážky. Německé obyvatelstvo je však z iniciativy SdP odstraňovalo. 3. října opouští lázeňské město československá armáda i poslední jednotky SOS, kterým velel nadporučík Běhounek. 4. října v půl šesté ráno odchází z Rybář poslední vyhnaní Češi. o půl hodiny později dorazily do K. Varů první jednotky německého wehrmachtu. Vířily je zapnuté sirény a zvony kostelů. Do poledne byl obsazen i zbytek karlovarského okresu. Ve 13. hodin pak obsadila prostor dnešního divadelního náměstí tanková divize 4. německé armády generála von Reichenaua. To už do K. Varů přijížděl směrem od Bečova Adolf Hitler. Ten na své triumfální cestě do Varů projel i dalším centrem regionu – městem Locket.³⁹⁹ Po nadšeném uvítání v Karlových Varech vystoupil na balkon divadla, odkud pronesl projev přítomným sudetským Němcům: „*Nevěděl jsem, kdy a jakou cestou sem jednou přijdu. Ale věděl jsem, že tady jednou budu stát!*“⁴⁰⁰ s Adolfem Hitlerem do města přijel i Heinrich Himmler, následně také další přední představitelé nacistického státu. Jejich přítomnost měla ukázat, jak moc nacistům záleželo na sudetoněmeckých oblastech. 18. října 1938 byla v Německu zavedena i pamětní medaile „Medaile na památku 1. října 1938“ nebo také tzv. Sudetská medaile, která byla propůjčena osobám, které se zasloužily o připojení Sudet k Německu. Propůjčování probíhalo až do roku 1941 a do 31. prosince 1940 jich bylo vydáno 1 162 617. To v podstatě znamenalo, že ji získal každý druhý dospělý Němec v Sudetech.⁴⁰¹

Jak již bylo řečeno, příchozí němečtí vojáci byli vnímáni jako osvoboditelé. Krom toho přinášeli naplnění víry ve spravedlivější hospodářské a společenské uplatnění sudetských Němců a nelze zapomenout ani na garanci ukončení vypjaté situace v pohraničí při střetech freikorpsu a čs. armády. Všeobecnou euforii nemohla brzdit ani některá problematická rozhodnutí říšské vlády. Příkladem budiž směnný kurz české koruny a říšské marky, který byl

³⁹⁸ Ibidem, str. 13.

³⁹⁹ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 128.

⁴⁰⁰ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 24.

⁴⁰¹ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 25.

pochopitelně stanoven výhodněji pro německou stranu. Během působení civilní správy wehrmachtu byl stanoven kurz 1 říšská marka (RM) ku 10 korunám (Kčs), nařízeními o zavedení říšské marky byl stanoven na 12 feniků za jednu korunu. 1 RM tak měla hodnotu 8,33 Kčs.⁴⁰² Reálný kurz, který uvádí Průcha, byl kolem 1 RM za 6,50 Kč, ale nastaven byl na 1 RM za 8,33 Kč.⁴⁰³ v pohraničí to mohlo znamenat velký hospodářský problém, protože přichozí němečtí vojáci mohli snadno využít výhodné situace a nakoupit pro ně levné zboží, čehož skutečně využila řada důstojníků i řadových vojáků, ale i příslušníků německé policie. Záhy se tak nedostatek potravin a dalšího zboží začal projevovat v některých krajích. i přes snahu nadřízených orgánů této situaci čelit a zastavit ji, k ní i nadále docházelo a vydané příkazy byly často porušovány. Oberkommando des Heeres (OKH, Vrchní velení pozemních sil) vydalo zvláštní nařízení k již zmiňovanému rozkazu W. Brauchitsche z 1. října 1938 o obsazení Československem odstoupených pohraničních pásem, kde se výslovně vyžadovalo, aby bylo zabráněno poškozování obyvatelstva.⁴⁰⁴ Podobně i Heinrich Himmler vydal 27. října 1938 výnos, kdy hovoří o tom, že příslušníci SS a policie podnikli „nákupy většího rozsahu“, na které sudetoněmečtí obchodníci reagovali doplněním zboží, které už ale nakupovali za mnohem vyšší ceny, což vede k růstu cen i pro spotřebitele. Zejména se to projevilo u textilu a koženého zboží. Pro obyvatelstvo potýkající se s nízkými příjmy je ale tato situace neudržitelná, a proto Himmler zakázal nákup kožešin a textilu, které nejsou určeny pro běžnou potřebu.⁴⁰⁵

Pamětník vzpomíná na tuto dobu takto: „*Během zimy 1938/39 byl na hranicích zrušen zákaz vstupu pro návštěvníky, turisty etc. ze staré říše. První den projížděla téměř nepřerušovaná kolona aut a autobusů do Nejdku a dále do Karlových Varů, kde došlo přímo k invazi. Velké, bohatě zásobené obchody v Karlových Varech byly toho dne do večera z velké části vykoupeny (zejména kožené zboží, boty, textil, hodinky, klenoty – všechno věci, kterých byl ve staré říši už nedostatek anebo se v kvalitě zhoršily). Cukrárny a kavárny byly obleženy a systematicky vyjídány, návštěvníci stáli před obchody a ve velkém hltali šlehačku a sladkosti. o této invazi se tehdy hodně mluvilo, její skutečný výprodejní charakter však [...] většinou ještě nikdo nerozeznával.*“⁴⁰⁶

⁴⁰² ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.164.

⁴⁰³ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 514.

⁴⁰⁴ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.68 a 418.

⁴⁰⁵ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.418.

⁴⁰⁶ Ibidem, str.164.

Na druhé straně propagandistické roty wehrmachtu pořádaly manifestace, rozhlasové přenosy s hudbou, zprávami a Hitlerovými projevy. v kinech promítaly filmy a rozdávaly noviny. Zároveň v pohraničí vzpamatovávajícímu se ze zářijové krize přinášela armáda toužebný mír a vojáci nelitovali námahy, aby se prezentovali běžným obyvatelům jako pomocníci. Často rozdávali potraviny ze svých zásob, později pomáhali v zemědělství. To všechno vedlo k až nekriticky kladnému přijímání přítomnosti vojska v pohraničí a občasné výstřelky na tomto faktu nemohly nic změnit.⁴⁰⁷

Další organizací, která v pohraničí ihned po jeho obsazení působila, byla „*Nationalsozialistische Volkswohlfahrt*“ (NSV, Nacionálně socialistická organizace pro sociální výpomoc a dobročinnost. Ta distribuovala potraviny, vypravila pomocný sanitární vlak „Bavorsko“. Konrád Henlein hovořil o několik let později o tom, že jen za prvních 25 dní od obsazení pohraničí poskytla NSV pomoc v hodnotě 41 milionu říšských marek, podobně i zpráva vydaná v „*Leitmeritzer Zeitung*“ (Litoměřické noviny) hovoří o pomoci NSV pro téměř jeden milion osob na zhruba 1 820 výdejních místech potravin do konce roku 1938.⁴⁰⁸ Sudetští Němci tak byli posilováni v dojmu, že se o ně Říše stará a jsou do ní přijímáni jako plnohodnotní členové. Na rozdíl od dob útlaku v Československu.

Největším počinem propagandy však byla návštěva Adolfa Hitlera v sudetoněmeckých oblastech, která započala 3. října a při níž Vůdce navštívil Aš, Cheb, Karlovy Vary a další místa. Obrázek, který se naskytl návštěvníkům, byl všude stejný. Vyzdobené město přichystalo Adolfu Hitlerovi triumfální přijetí a jásající davy jej zdravily jako osvoboditele. Do té doby se kult osobnosti šířil jen rozhlasovým éterem a zprostředkovaně, nyní se mohl plně rozvinout. Výrazně se na tomto vnímání podílela nacistická propaganda, kterou akceptovaly lokální noviny a informovaly o každé části cesty Hitlera v superlativech. Nebylo možné, aby vyšel kritický článek o nějaké negativní situaci v pohraničí. 4. října vytiskl deník „*Die Zeit*“ v Liberci projev Konráda Henleina z Chebu⁴⁰⁹: „*A nemůžeme mu poděkovati krásněji, jemu, jenž nás a naše děti zachránil před jistou záhubou, než přísahou, že ve dnech dobrých i zlých budeme státi po jeho boku. Na nás, na lid Chebska, se může kdykoliv spolehnout.*“⁴¹⁰

Optimistická nálada ve společnosti v pohraničí se zračila i na statistice sňatečnosti, která jinak v průběhu 20. a 30. let setrvale klesala: za rok 1930 to bylo 29 716 sňatků, o pět let později

⁴⁰⁷ Ibidem, str.69.

⁴⁰⁸ Ibidem, str.69.

⁴⁰⁹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.70.

⁴¹⁰ Ibidem, str.70.

24 348, zatímco v roce 1939 se sezdalo 44 078 párů zejména v městských okresech Cheb, Karlovy Vary a dalších. Podobně ve venkovském okrese Loket a Karlovy Vary. Podobně rostla také porodnost: rok 1937 45 060 nově narozených, 1939 to bylo 63 862 a v roce 1940 už 71 149.⁴¹¹

Nová manželství a narozené děti s sebou přinášely tlak na budování infrastruktury, což měla podpořit rozsáhlá bytová výstavba, do které mezi lety 1938-1940 investovalo říšské ministerstvo práce přes deset milionů RM. Podle odhadů bylo třeba zajistit výstavbu až 300 000 nových bytů. Situace se až do začátku války nezlepšila, zejména v Karlových Varech i Chebu byl patrný neustálý nedostatek volných nemovitostí. Stav trval i po začátku 2. světové války, a to přes to, že byly na byty přeměňovány i pokoje v pensíonách, kam během válečných let nejezdili žádní hosté.⁴¹²

České obyvatelstvo odcházelo z pohraničí a perzekuci prožívali i zástupci komunistické a sociálně demokratické strany. Mnohdy to byla až armáda, která ukončovala napadání příslušníků těchto stran ze strany sympatizantů SdP. Mnoho sudetských Němců ale s těmito násilnostmi nesouhlasilo, byť se děly poměrně pravidelně. Výzvy po smíření, ne účtování, se však mýjely účinkem. v ohrožení se ocitli zejména lidé, kteří před Mnichovem aktivně pomáhali československé vládě, jako tomu bylo v případě Republikánských gard. Zásahové komando gestapa v Karlových Varech 8. října 1938 hlásilo, že pokud nebudou její členové vzati do vazby, je třeba počítat s „odvetnými opatřeními“ obyvatelstva.⁴¹³ Podle sčítání obyvatel z roku 1930 žilo v pohraničí 726 416 Čechů, ale dle dalšího sčítání ze 17. května 1939 to bylo už jen 291 198. Ačkoliv z pohraničí bylo přeloženo do vnitrozemí tisíce úředníků a do prosince 1938 uprchlo cca 115 000 Čechů, nelze tento pokles vysvětlit jinak než tím, že řada obyvatel pohraničí české národnosti se přihlásila k německé státní příslušnosti. Zbývajících Češi tak tvořili 9,9 % obyvatel župy Sudety.⁴¹⁴

Ve Falknově (dnešním Sokolově – pozn. autor) přišla řada sociálních demokratů, komunistů, židů a Čechů o práci v místní chemické továrně. Sudetoněmecký šéf podniku se dohodl se stranickým zmocněncem SdP na personální čistce. Okamžitě museli odejít všichni židé, sociálnědemokratičtí zástupci v Republikánské obraně, ale i ostatní členové této strany, a komunisté. Stejně tak byli odejiti i ti, které SdP označila za „element ohrožující stát“ za „živel

⁴¹¹ Ibidem, str.179-180.

⁴¹² Ibidem, str.183.

⁴¹³ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.72.

⁴¹⁴ Ibidem, str.241.

subversivní, destruktivní či asociální. Jednalo se cca o 200 dělníků. Naopak Češi, které SdP neposoudila negativně, mohli zůstat.⁴¹⁵

Klíčovou roli při pronásledování protivníků nacionálního socialismu sehrály tzv. Einsatzgruppen (operační skupiny), které se skládaly z příslušníků gestapa a Ordnungspolizei, (Orpo, Pořádkové policie). Podobně byly nasazeny už v Rakousku, ale přesný plán jejich využití byl vypracován Sicherheitsdienst (SD, bezpečnostní službou) až před sudetskou krizí. Operační skupiny měly do pohraničí proniknout vzápětí po příchodu wehrmachtu a zabezpečit v oblasti „vhodné politické klima“, tedy pronásledovat odpůrce nacionálního socialismu. Ačkoliv bylo jejich využití plánováno pro případ vojenského konfliktu, ke kterému nakonec nedošlo, už záhy po „mírovém“ obsazení Sudet začínají působit na nově připojeném území skupiny z Vídně a Drážďan.⁴¹⁶ Operačním skupinám byla podřízena tzv. Einsatzkommandos (operační komanda) složená z příslušníků Sicherheitspolizei (Sipo, bezpečnostní policie) a Ordnungspolizei (OrPo, pořádkové policie). Za úkol měly zatýkat odpůrce nacionálního socialismu, zabavovat dokumenty, měly právo rozpustit opoziční organizace a obsadit československé policejní stanice. Dalším jejich úkolem bylo vytipovat vhodná města pro zřízení úřadoven kriminální policie a gestapa. i tyto jednotky mohly využít institutu tzv. ochranné vazby, která byla v případě sudetoněmeckých území prodloužena z deseti dnů na čtyři týdny.⁴¹⁷

Oblast Sudet byla Adolfem Hitlerem prohlášena za operační území pozemních sil. Ačkoliv bylo dle paragrafu 2 zákona o obraně říše vrchní velitelství (OKH či OKW⁴¹⁸) zmocněno vydávat příkazy civilním úřadům a institucím, a tedy i zásahovým komandům, docházelo často mezi oběma tělesy k názorovým neshodám o postupu při akcích proti nepřátelům státu. Obě organizace tak mnohdy postupovaly souběžně a mohly si i konkurovat. a to přes výzvy např. Reinharda Heydricha, který komanda vyzýval ke spolupráci s brannou mocí. Pro lepší spolupráci byli k jednotlivým služebnám gestapa přiděleni styční důstojníci wehrmachtu.⁴¹⁹

Tajná vojenská policie se měla soustředit na vojenské úkoly, zásahová komanda vykonávat činnost státní policie. Do sféry činnosti tajné vojenské policie patřilo pátrání po všech aktivitách ohrožujících národ a stát, především rozkrývala špionážní kauzy, vlastizradu, sabotáže,

⁴¹⁵ Ibidem, str.73.

⁴¹⁶ Ibidem, str.79.

⁴¹⁷ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.79-80.

⁴¹⁸ OKW = Oberkommando der Wehrmacht, tedy vrchní velitelství ozbrojených sil.

⁴¹⁹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.80.

neprátelskou propagandu a destrukční činnost. Tyto aktivity také okamžité potírat. Zadržené osoby měla předávat příslušným úřadovněm gestapa. v jižních Čechách dokonce docházelo i k deportaci osob do koncentračních táborů. Došlo tak k zvláštnímu paradoxu, zatímco při násilných akcích proti „nepřátelům státu“ wehrmacht situaci zklidňoval, při politickém pronásledování spolupracovala tajná vojenská policie s gestapem se zdůvodněním, že jde o sociální demokraty, komunisty, nebo protistátní živly.⁴²⁰

Při politických čistkách se ukazoval význam sudetoněmeckých agentů SD, kteří s bezpečnostní službou spolupracovali už od roku 1935. Od června 1938 sestavovala centrála bezpečnostní služby kartotéky o odpůrcích nacionálního socialismu na celém území ČSR. Podobně byly tvořeny kartotéky pro každý jednotlivý kraj. Samotná SdP vytvořila seznam skutečných nebo domnělých nepřátel nacistického státu, který wehrmachtu poskytla už 23. září 1938. Ačkoliv panovala pochybnost nad správností údajů, dle hlášení říšskoněmeckých pracovníků gestapa k odůvodnění jednotlivých zatčení lze soudit, že seznamu hojně využívali.⁴²¹

Karlovarská pracovna gestapa může sloužit jako ukázka nárůstu počtu zatčených v čase. Zpráva o činnosti zásahových komand gestapa v Karlových Varech za 17., 18. a 19. října 1938 v SOAP, ÚVP Cheb, karton 1a. k 17. říjnu hlásilo 387 zatčených osob a v období od 4. října 22 domovních prohlídek. o den později to už bylo 402 zatčených a 32 domovních prohlídek a další den 447 zatčených a 44 domovních prohlídek. 7. listopadu už to bylo 1 157 zatčených osob ve vlastním okruhu působnosti. Gubič uvádí 1 157 osob v době mezi 3. říjnem a 5. listopadem, z toho 83 osob přímo z Karlových Varů.⁴²² Šlo především o německé sociální demokraty, členy KSČ a Republikánské obrany. Pro porovnání v Liberci úřadovna gestapa do konce roku 1938 hlásila 2 500 uvězněných. Situaci zhoršoval i postup čs. vlády, která německé uprchlíky ze Sudet navracela na říšská území, kde byli obratem zatýkáni.⁴²³

Vysoký počet zatčení kritizoval i Reinhard Heydrich, který ve výnosu z 24. prosince 1938 požadoval bedlivější přezkoumání důvodů zadržení: *„Z hlášení o zatčení, jež jsou zde k dispozici, vyplývá, že řada zatčených vězňů na sudetoněmeckých územích je zatčena jen proto, že jim je vytýkáno, že patřili k některé marxistické straně, resp. se dříve protiněmecky angažovali. v některých hlášeních byl důvod ještě nedostatečnější, např. „Čech“, v jiných*

⁴²⁰ Ibidem, str.80-81.

⁴²¹ Ibidem, str.81.

⁴²² GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 26.

⁴²³ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.81 a 424.

případech vůbec neudán. [...] Pokud z vyšetřování nevyplývalo, že se v případě uvězněných jedná o funkcionáře aspoň určitého významu anebo o zvlášť aktivní a zvilé nepřátele Sudetoněmectva, je třeba tyto vězně [...] pokud možno do 30. 12. propustit,“⁴²⁴

Staněk uvádí, že po okupaci pohraničí bylo zatčeno a na kratší či delší dobu internováno 8 000 až 10 000 osob, jen do konce roku 1938 bylo do koncentračního tábora Dachau odvezeno na 2 500 německých odpůrců nacismu. Odpor tak byl ochromen, ale pokračoval i nadále.⁴²⁵

Vzpomínky dvou takto odvezených uvádí Gubič, prvním je Josef Peter, který v roce 1968 vzpomínal na dny po Mnichovu: „*Od roku 1927 jsem byl členem sociálně demokratické strany v Karlových Varech. Byl jsem pokladníkem a od ustavení Rote Wehr jsem byl jejím uniformovaným členem. v roce 1938, v době zvýšeného ohrožení republiky, jsem se při druhé mobilizaci hlásil dobrovolně ještě s dalšími (Leo Löwem, bratry Franzem a Josefem Schindlerovými) na Kladně do Československé armády bránit republiku... Bylo nás tam z Karlovarska 15 Němců. protože naše domácí byla velká nacistka, musela žena s dvouletou dcerkou pryč z Karlových Varů. Setkal jsem se se ženou v Kladně. 1. října jsem šel shánět pro děvče housky a tu jsem dověděl, že generál Syrový ohlásil, že Hitler vstoupí 3. října do republiky. Řekl jsem tehdy ženě: „Máme doma byt, co se nám může stát více, než že přijdeme o hlavu.“ Vrátil jsem se s rodinou přes Chomutov domů. Byl jsem doma asi deset minut, když přišlo pět mužů a napřaženým revolverem s poznámkou rudá svině (roter Schwein) mne vyzvali, abych šel s nimi, že jsem zatčen. Ani mi nedovolili podat ženě ruku a rozloučit se s ní. „Nejsi ani tolik hoden, abys německé ženě podával ruku.“ (Bist nicht so viel wert, daß du einer deutscher Frau die Hand reichst).*

Odvedli mne nejdříve na soud v Karlových Varech (dnešní budova Okresního soudu na Moskevské třídě). Po deseti dnech nás odtud odvedli do Zwickau, kde jsme byli asi 14 dní a odtud potom do Dachau. Dne 24. ledna jsem dostal prudký zápal plic po apelu, který trval od 17 hodin 23. ledna do 15. hodin 24. ledna. Byl to oboustranný zápal plic. Ten apel byl nařízen pro pokus o útěk jednoho německého komunisty – příslušníka Mezinárodní brigády ve Španělsku. Byl jsem dodán do nemocnice. Domů jsem se vrátil 28. února 1939. Nesměl jsem nastoupit jako ošetřovatel do karlovarské nemocnice, kde jsem předtím léta pracoval. Byl jsem přidělen do Mostu. Zde jsem, s pomocí nějakého Svobody, bývalého českého sociálního demokrata, v Chemických závodech v Mostu, dostal zaměstnání ve skladu, kde jsem se po nemoci mohl

⁴²⁴ Ibidem, str.83 a 424.

⁴²⁵ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 21.

zotavit. Až teprve 24. října 1944 přišla řada k rukování i na mne. Nastoupil jsem jako ošetřovatel, ale již 12. května 1945 jsem se vrátil do Mostu.“⁴²⁶

Stereotypér tiskárny v Karlových Varech, Alexander Oehl vzpomínal: „Byl jsem odvezen do Dachau. Došli jsme do Dachau právě v době, kdy byl v Paříži zavražděn Ernst von Rath. Byl to německý vyslanec a byl zavražděn židovským atentátníkem. Ten atentát zavedl příčinu k zběsilému počínání nacistů vypalováním synagog a jinými protižidovskými pogromy. Přijetí v Dachau tomu právě odpovídalo. Fašisté byli zuřiví. Byl jsem do Dachau dodán pravděpodobně proto, že jsem byl příslušníkem Rudé obrany (Rote Wehr) a jako takový jsem se zúčastnil v roce 1938 ochrany Lidového domu v Karlových Varech – Dvorech a jiného majetku sociálně demokratické strany. Když jsem se v březnu 1939 vrátil, musel jsem se znovu hlásit na gestapu. Bylo mi ihned oznámeno, že se na své původní místo stereotypéra do karlovarské tiskárny nevrátím. z pracovního úřadu jsem byl přidělen jako pomocný dělník na dráhu.“⁴²⁷ Vzpomínky obou pamětníků, byly uveřejněny ve Sborníku „Na všech frontách za svobodu vlasti“ vydaném Okresním výborem Svazu protifašistických bojovníků v Karlových Varech v roce 1968 k 50. výročí vzniku ČSR.⁴²⁸

Zatčen byl také známý karlovarský hudebník a přesvědčený antifašista Louis Fűrberg, který vedl kulturní skupinu Echo von links (Echo zleva). Fűrberg byl známý v celém pohraničí díky vystoupením svého uměleckého tělesa, které mělo výrazně antifašistický a protihenleinovský program. Není tedy divu, že měl být po svém zatčení odvezen na Boží Dar a tam měl být popraven. Fűrberg však měl štěstí, že jeho bohatá rodina uplatila členy gestapa a zajistit hudebníkovo propuštění. Další pomoc rodiny mu pak umožnila prchnout přes Jugoslávii na Střední Východ do Palestiny. Tam se ale po válce dostal do zajateckého tábora v Egyptě a propuštěn byl až po intervenci československých úřadů. Do vlasti se vrátil v roce 1946. Po svém návratu se zapojil do komunikace mezi bývalou NDR a ČSR a v roce 1954 se dostává do Výmaru. 23. června 1957 pak umírá na infarkt den před tím, než měl odjet do Karlových Varů na léčebný pobyt.⁴²⁹

⁴²⁶ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 26.

⁴²⁷ Ibidem, str. 27.

⁴²⁸ Ibidem, str. 27.

⁴²⁹ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 27.

Před německou okupační armádou utíká z Karlových Varů celá řada antifašistů. Hugo Ehrlich, poslední tajemník komunistické strany v K. Varech, manželé Václav a Marie Kuplentovi, dělníci z Mosrovy sklárny v K. Varech – Dvorech, prchají do Anglie, kde pracují v těžkém průmyslu a politicky se angažují v hnutí „Lidice budou žít!“ v roce 1945 se vrací do ČSR a do Mosrovy továrny jako dělníci. Nejsou odsunuti a v továrně pracují do důchodového věku. v 80. letech pak zemřeli v Karlových Varech. Dalším uprchlíkem byl jeden z nejbližších spolupracovníků Louise Fűrnerberga, Hanuš Frank, který uprchl do Anglie a zapojil se tam do československého vojska. Byl začleněn do Československé samostatné obrněné brigády a podílel se na obléhání přístavu Dunkerque. Do vlasti se vrací v roce 1945. Do Sovětského svazu prchl Josef Schütz z Perninku, který se na východě stává parašutistou a zasáhne do bojů ve Slovenském národním povstání. Po osvobození je za bojové působení odměněn možností doprovázet prezidenta Beneše jako člen ochranky na cestě z Brna do Prahy v květnu 1945.⁴³⁰

Dalšími pronásledovanými ze strany gestapa se stali němečtí Židé. Na konci 19. století a až do 30. let 20. století jejich počet setrvale rostl. v roce 1910 žilo v Karlových Varech cca 1 600 Židů, v předmnichovském období byl tento počet odhadován na 2 600 osob. Početná židovská komunita v Karlových Varech byla navíc velmi aktivní. To v souběhu s věhlasem místních lázní zajistilo možnost pořádání sionistických kongresů – např. XII. a XIII. v letech 1921 a 1923. Židovská komunita měla podíl na hospodářském vzestupu lázeňského města. Bratři Benediktové stáli u zrodu karlovarského porcelánového průmyslu, ve sklářství nechal nesmazatelný otisk Ludwig Moser a jeho synové, v hotelnictví podnikal Kamil Schwalb (Imperial hotel) a Alois Klein (Parkhotel Richmond). Významné postavení ve městě měla i židovská inteligence. Ještě na počátku roku 1938 působilo v Karlových Varech 40 právníků a 73 židovských lékařů. Dlouhá léta zde žil romanopisec Ernst Sommer. a nelze nepřipomenout mnohaleté působení rabína Dr. Ignaze Zieglera, který byl světově uznávaným nábožensko-filozofickým spisovatelem.⁴³¹

Záminkou pro násilnou akci proti židovskému obyvatelstvu se stala událost v Paříži, kdy židovský mladík zavraždil německého diplomata. Stejně jako v dalších městech v Sudetech (např. ve Falknově), tak i v Karlových Varech v reakci na tento čin hořela místní synagoga. v noci z 9. na 10. listopadu v rámci tzv. Křišťálové noci, byl interiér nacisty vyplněn a budova pobořena. Členové Hitlerjugend v Karlových Varech podle zprávy v tisku exilové sociální

⁴³⁰ Ibidem, str. 28.

⁴³¹ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 50.

demokracie (Deutschland-Berichte der Sopade z roku 1938 a 1939) řádili „jako posedlí“, Židy nahnané před Schützenhaus (Střelecký dům, dnešní Národní dům na třídě TGM) uráželi a plivali na ně. Podle dalšího hlášení se výtržností účastnili zejména mladí lidé, hnali Židy městem a zle s nimi nakládali.⁴³²

Postoj obyvatelstva k těmto akcím byl pravděpodobně odměřený a rozhodně je nedoprovázel jednomyslný souhlas. Zimmerman uvádí jako příklad anonymní článek z pařížských emigrantských novin Die neue Weltbühne z 23. února 1939. v článku autor uvádí, že byl útok na Židy na mnoha místech odmítnut. Akce prováděné zejména jednotkami SA, ponechávaly obyvatelstvo chladným. a když už byli občané Karlových Varů ke spoluúčasti vyzváni, reagovali jen v omezené míře. Dokonce bylo možné pozorovat úlek a zděšení mezi členy SdP. Někteří dokonce volali: „*to spískali Prusové*“. Motivací mohlo být ukázat obyvatelstvo Sudet v dobrém světle, přesto ostře kontrastuje s oficiálními hlášeními, které vznikaly na jednotlivých úřadovnách landrátů (např. služebna v Ústí n. Labem vypracovala devíti bodové hlášení o průběhu akce) a hovoří o souhlasu obyvatelstva s pogromy. Stejně jako pamětníci však nehovoří o jejich aktivní účasti, zároveň ale také nehovoří o vysloveném odporu. Oba zdroje se pak také shodují na tom, že většinu akcí prováděli mladí členové SA a SS.⁴³³

V průběhu noci byli internováni všichni karlovarští Židé. a navíc byli otcové 283 zámožných židovských rodin zatčeni a odvezeni do tábora Buchenwald, kde byli donuceni podepsat listiny, kterými převáděli veškerý svůj majetek na německý stát. Poté byli propuštěni a odvezeni zpět do Karlových Varů. Říše tak získala desítky luxusních hotelů, penzionů, lázeňských domů a obchodů. Tím ale pronásledování neskončilo, 15. listopadu 1938 pak byli tito Židé zatčeni znovu a odvezeni z Karlových Varů.⁴³⁴

Pro internaci židovského obyvatelstva z lázeňského města byla vybrána obec Olšová Vrata, kde bylo zřízeno koncentrační středisko. Přesný počet odvezených Židů z K. Varů není znám, protože část z nich odešla do emigrace ještě před Mnichovem, nebo krátce po něm. Šlo ale jistě o stovky obyvatel. Jisté tak je, že zpátky do města se jich vrátilo jen několik.⁴³⁵

⁴³² ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.89 a 428.

⁴³³ Ibidem, str.90-92.

⁴³⁴ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, II.díl - válečné tragédie. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-ii-dil-valecne-tragedie>

⁴³⁵ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 51.

Průcha a kol. uvádí, že při arizaci židovského majetku v pohraničí (velkých i malých podniků, řemeslných a obchodních živností, hotelů, lázeňských domů – jen v západočeských lázních jich bylo 140), na kterém se podíleli říšští i sudetští Němci došlo k zabavení majetku v ceně 8 673 milionů Kč. Arizace probíhala od roku 1938 nejprve dosazováním správců židovského majetku a ukončena byla v první polovině roku 1940, kdy byl majetek předán novým nabyvatelům.⁴³⁶ Již 24. ledna 1939 naléhal karlovarský vládní prezident na to, aby byla rychle provedena arizace 23 hotelů, 117 lázeňských domů a dalších budov v lázních v bývalé západní části Čech. Ačkoliv měly být tyto předány přednostně zájemcům z řad sudetských Němců, jejich počet nedostačoval na „uspokojení“ nabídky. Proto byly majetky předány společnosti Deutsche Gaststätten-Treuhand GmbH v Berlíně, která je následně měla prodat vhodným uchazečům. Zda pak byly majetky předány do rukou sudetských Němců nelze dokumenty doložit.⁴³⁷

Projevy násilí proti Čechům, židovskému obyvatelstvu a politickým nepřátelům se nijak významně neodrazily v náladě obyvatelstva. To je možné vysledovat na výsledcích doplňovací voleb do říšského sněmu na sudetoněmeckých územích 4. prosince 1938. Jejich průběh měl propagandisticky dokázat, že připojení k říši bylo legitimní. Samozřejmě, že příprava na volby byla jedinečnou příležitostí předvést mohutnost nacistického státního aparátu, počínaje pochody jednotek SA a SS, vyhazováním volebních letáků ze vzducholodi Graf Zeppelin. Kampaň působila pompézně a mohla mít velký vliv na smýšlení lidí v poměrně chudších Sudetech, kteří podobné akce zažívali poprvé. Vrcholem příprav byl projev Adolfa Hitlera v Liberci v den voleb. Na výsledku voleb se kromě propagandy významnou měrou podílela ekonomická a sociální opatření, která byla zahájena v době před volbami. Příkladem bylo zahájení stavby dálnice u Chebu Rudolfem Hessem, v Nejdeckém obvodu byla k pozvednutí morálky navrhována těsnější spolupráce s NSV. Zastaveny měly být i čistky v podnicích. Sám Konrád Henlein propagoval období usmíření.⁴³⁸

Pro přehled o tom, jak volili Češi, kteří zůstali v oblasti Sudet, byly barevně odlišeny volební lístky: zelené s nápisem: „Chceš být i Ty loajálním občanem nového státu a svědomitě vykonávat svou povinnost, a dáváš proto hlas návrhu Vůdce a říšského kancléře?“; bílé pak dostávali sudetští Němci s nápisem: „Hlásíš se k našemu Vůdci Adolfu Hitlerovi, osvoboditeli

⁴³⁶ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 514.

⁴³⁷ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.178.

⁴³⁸ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.94-95.

Sudet a dáváš svůj hlas volebnímu návrhu Nacionálněsocialistické německé dělnické strany?“⁴³⁹ Jak vidno pokračoval kult osobnosti Adolfa Hitlera jako osvoboditele sudetských Němců i v propagandě před a během voleb. Stejně tak působily na české občany výhrůžky Konráda Henleina, jaké následky by měly protihlasy pro celou českou komunitu.

Volební účast dosáhla 98,62 % všech oprávněných voličů. Na území Sudet dostala NSDAP 2 153 687 kladných hlasů, což je 98,78 % všech odevzdaných. Sudetští Němci mohli hlasovat i v jiných oblastech říše, byly pro ně zřízeny speciální volební místnosti. i u těchto voličů dosáhla nacistická strana skvělého výsledku, neboť na území Německa získala 229 572 kladných hlasů, což je 99,72 % odevzdaných, a v bývalém Rakousku to bylo 84 722, což je 99,66 % odevzdaných hlasů. Celkem tedy v těchto volbách dosáhl počet kladných hlasů 2 467 936, tedy 98,9 % voličů. Počet protihlasů byl 27 485, neplatných bylo 5 540 lístků. Prostým odečtem počtu odevzdaných hlasů od počtu oprávněných voličů lze zjistit, že k volbám nedorazilo 34 693 voličů.⁴⁴⁰

K interpretaci volebních výsledků využívá Zimmermann porovnání mezi jednotlivými vládními obvody. Dle předběžného výsledku z 5. prosince bylo v ústeckém kraji napočítáno 99,95 % hlasů, v chebském 99,92 %. zatímco v opavském „jen“ 95,65 %. Tento rozdíl lze vysvětlit početnou českou menšinou žijící právě na Opavsku, zatímco v obou zbývajících obvodech byla silná převaha německého obyvatelstva. Ze všech 27 427 protihlasů bylo z Opavska 21 954 zejména z oblastí, kde žili Češi, zatímco v ústeckém obvodu 2 169 a z chebského jen 488. Podobně u neplatných hlasů jich byla téměř polovina, tedy 2 663 z opavského obvodu. Ačkoliv tedy propaganda a výhrůžky násilím dokázali donutit i německé sociální demokraty a komunisty k volbě NSDAP, protože i neúčast při volbách mohla být vnímána jako negativní krok a možný důvod k perzekucím, v českém prostředí se objevilo dost těch, kteří aktivně protestovali. Nelze ale také zastírat, že drtivá většina hlasů nebyla odevzdána pod nátlakem ale z přesvědčení a že byla výrazem souhlasu německého obyvatelstva s připojením k říši vedené Adolfem Hitlerem. Tuto až euforickou radost nepřehlušily ani násilné události říjnových a listopadových dní, jak je patrné z výsledku voleb.⁴⁴¹

Oddanost Třetí říši byla vyjádřena i tím, že řada bývalých členů Deutscher Turnverband (Německá turnerská jednota) a jednotek freikorpsu vstupovali do SA (Sturm Abteilung), spatřovali v nich nástupce DTV. Až do počátku roku 1939 bylo sestaveno 39 pěších standart,

⁴³⁹ Ibidem, str.97.

⁴⁴⁰ Ibidem, str.97-98.

⁴⁴¹ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.98-99.

6 jezdeckých a jedna námořní. Noví členové SA složili přísahu 31. ledna 1939 v Ústí nad Labem do rukou šéfa štábu Viktora Lutzeho.⁴⁴² Počet členů SA ze Sudet dosáhl v mírové době 180 000, a vzhledem k celkovému počtu v celé říši to byla skupina nejpočetnější. Ještě v lednu 1940 se k SA hlásilo 128 851 sudetských Němců z celkového počtu 904 109.⁴⁴³

Sudetské obyvatelstvo také nelibě neslo rušení některých po desítky let fungujících spolků. Ty, které zůstaly zachovány se musely podrobit jednotné linii strany. 14. října 1938 byl vrchním velitelem vojsk výkonem funkce zvané Stillhaltekommissar (Stiko, likvidační a prolongační komisař) pověřen vedoucí říšské kanceláře NSDAP Albert Hoffmann. Činnost všech spolků na území Sudet závisela na jeho rozhodnutí, které nebylo možné napadnout a nemusel jej ani zdůvodňovat. Do února 1940 jím vedený úřad prověřil 66 408 sudetoněmeckých a českých organizací, z toho 14 204 zůstalo povoleno, 41 244 vymazáno z registru spolků a 10 960 bylo rozpuštěno.⁴⁴⁴

I tento fakt přivil v obyvatelstvu Sudet nedůvěru ve státní orgány, kterou měl již od dob ČSR. Zároveň se mnohdy říšskoněmečtí úředníci chovali přezíravě vůči domácímu obyvatelstvu. Jako příklad může posloužit přeložení řady důstojníků wehrmachtu, protože se sudetskými vojáky zacházeli jako s méněcennými.⁴⁴⁵ Vedení župy ale zasáhlo i proti vlastním činovníkům, pokud shledalo jejich chování nevhodným. To potkalo správce chemického podniku ve Falknově (Sokolově) Josefa Brunnera. Po převzetí továrny v říjnu 1938 společností IG Farben byl dosazen do pozice, ale už na konci října odvolán, protože zaměstnanci podniku dávali velmi hlasitě nesouhlas s jeho jmenováním. v únoru 1939 byl ale jmenován výkonným ředitelem, aniž o tom byla informována Deutsche Arbeitsfront a NSDAP. Proti jeho jmenování se opět postavili zaměstnanci podniku a celá událost získala širokou publicitu.⁴⁴⁶ Pověřenec DAF pro chemii pak prohlásil, že toto Brunnerovo jmenování nemůže být přehlíženo: „*pokud nemá být narušen či zcela ochromen sociální smír mezi zaměstnanci závodu Falknov a pokud by nemělo [...] dojít k otřesu politické důvěry – nejen důvěry zaměstnanců, ale i velké části sudetoněmeckého obyvatelstva – v Německou pracovní frontu [...] a v NSDAP.*“⁴⁴⁷ Konrád Henlein pak na Brunnera uvalil ochrannou vazbu, kterou zdůvodnil nebezpečnou situací.

⁴⁴² Ibidem, str.112.

⁴⁴³ Ibidem, str.112.

⁴⁴⁴ Ibidem, str.139-144.

⁴⁴⁵ Ibidem, str.148.

⁴⁴⁶ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor), str.148-149.

⁴⁴⁷ Ibidem, str.149.

Protestoval proti jeho jmenování a požadoval jeho odeslání na dovolenou. Dozorčí rada pak Brunnerovo jmenování zrušila a dosadila jiného vedoucího pracovníka.⁴⁴⁸

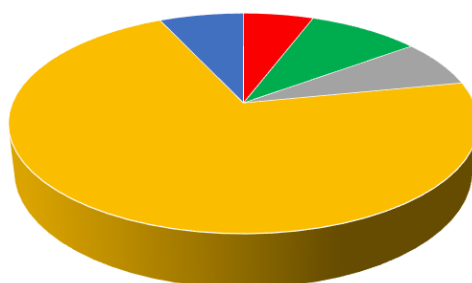
V publikaci „Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland“ z roku 1941, byly uveřejněny výsledky sčítání obyvatel žijících v městském okrese Karlovy Vary a venkovském okrese Locket. Jak je patrné z následující tabulky, žilo v Stadtkreis Karlsbad (městském okrese Karlovy Vary) celkově 53 311 obyvatel (oproti roku 1930, kdy to bylo 54 652), tedy pokles o 1 341 obyvatel, tedy o 2,45 % vzhledem k roku 1930. z celkového čísla z roku 1939 bylo 52 465 osob s domovským právem a 846, tedy 1,59 % bylo osob, které v Karlových Varech pobývaly, ale neměly hlášený trvalý pobyt.

Počet obyvatel Stadtkreis Karlsbad ⁴⁴⁹				
Celkem obyvatel k 17. 5. 1939	Stálých obyvatel k 17. 5. 1939		Obyvatel k 1. 12. 1930	Domácností k 17. 5. 1939
	Celkem	Mužů		
53 311	52 465	23 960	54 652	17 543

Jak z tabulky vyplývá, z celkového počtu obyvatel bylo 23 960 mužů (45,67 %) a 28 505 žen (54,33 %). Obyvatelé městského kraje žili v polovině května, kdy proběhlo sčítání, v 17 543 domácnostech. Věkové složení obyvatelstva je patrné z následující tabulky a grafu:

Věkové složení obyvatelstva Stadtkreis Karlsbad ⁴⁵⁰									
0-6		6-14		14-18		18-65		Nad 65	
P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
3 022	5,8	4 808	9,2	3 651	7,0	37 349	71,1	3 635	6,9

Věkové složení obyvatel Stadtkreis Karlsbad

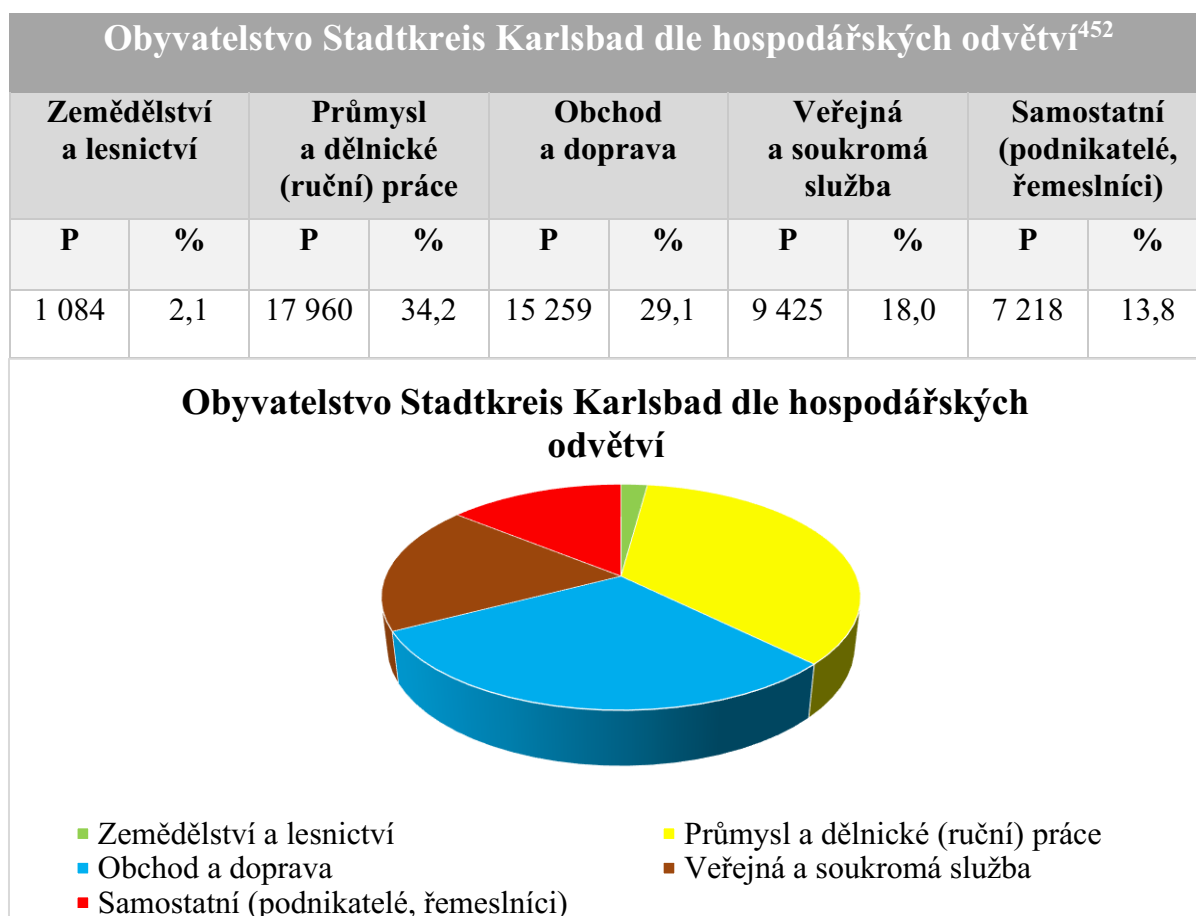
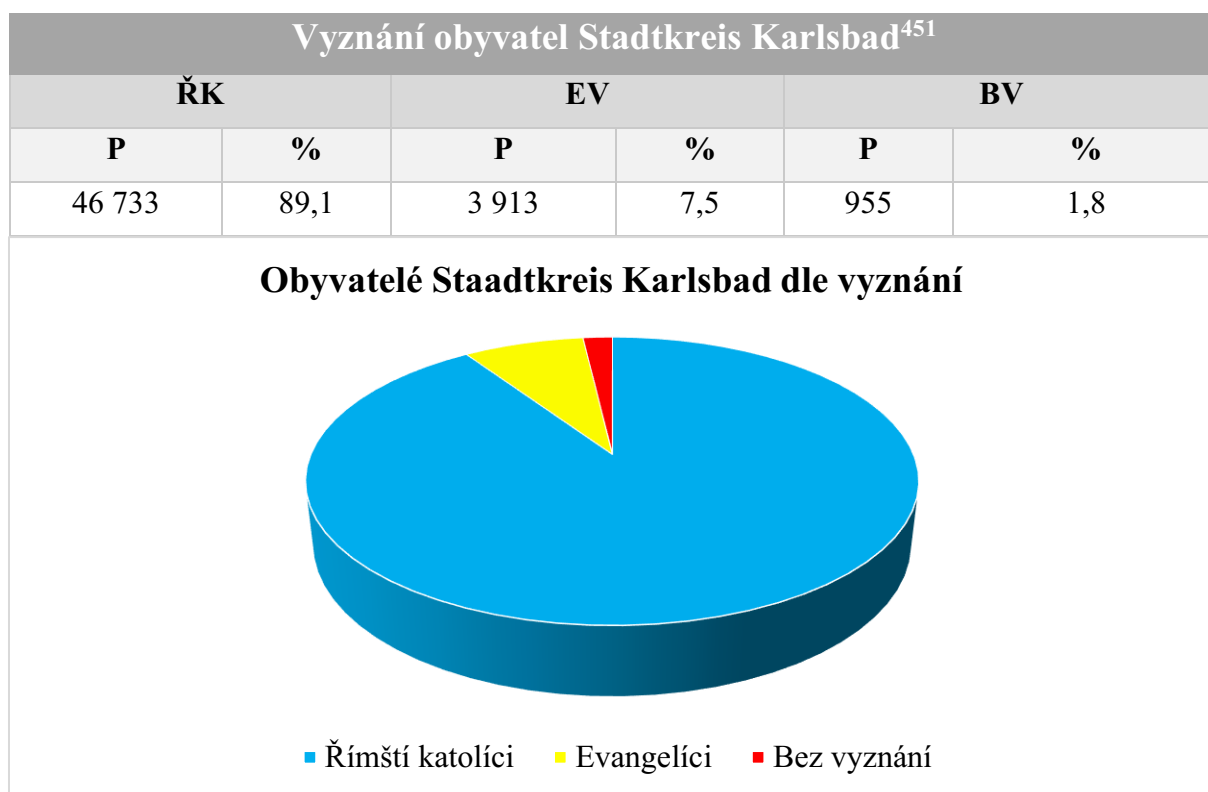

■ 0-6 let ■ 6-14 let ■ 14-18 let ■ 18-65 let ■ 65 a více

⁴⁴⁸ Ibidem, str.149.

⁴⁴⁹ Publikace: Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland (1941), str. 30

⁴⁵⁰ Ibidem, str. 30.

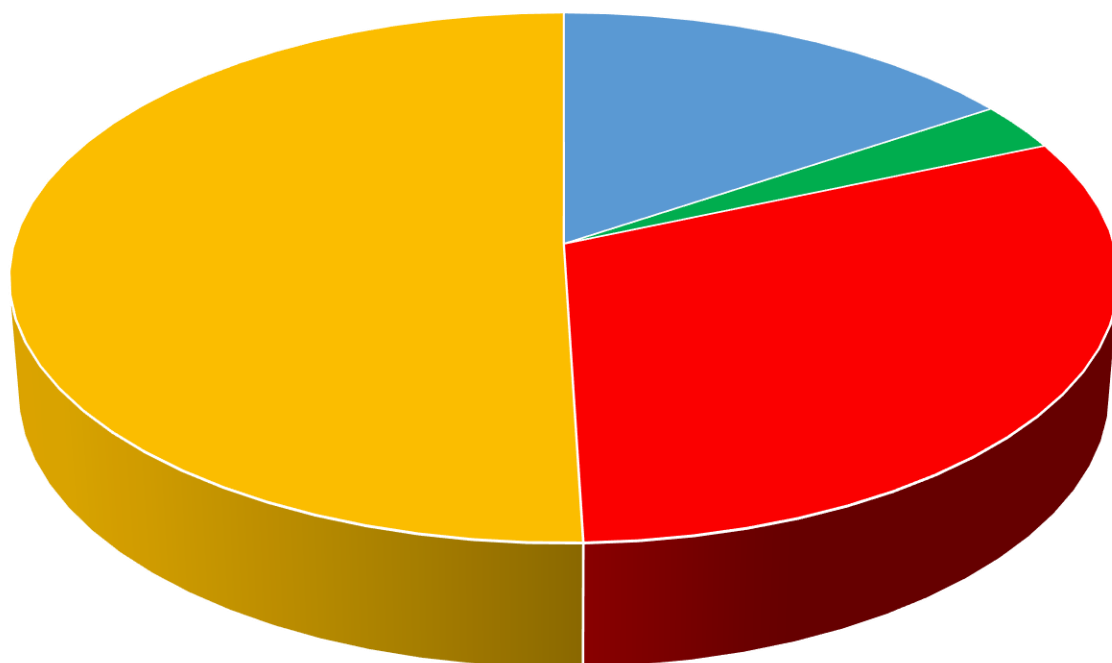

⁴⁵¹ Ibidem, str. 30

⁴⁵² Ibidem, str. 30

Ekonomicky aktivní obyvatelé dle druhu zaměstnání žijící se svými příbuznými bez hlavního zaměstnání ⁴⁵³							
Samostatní (podnikatelé, řemeslníci)		Pomoc v domácnosti		Státní úředníci		Dělníci	
P	%	P	%	P	%	P	%
7 076	13,5	1 310	2,5	14 015	26,7	22 846	43,5

Ekonomicky aktivní obyvatelé dle druhu zaměstnání žijící se svými příbuznými bez hlavního zaměstnání

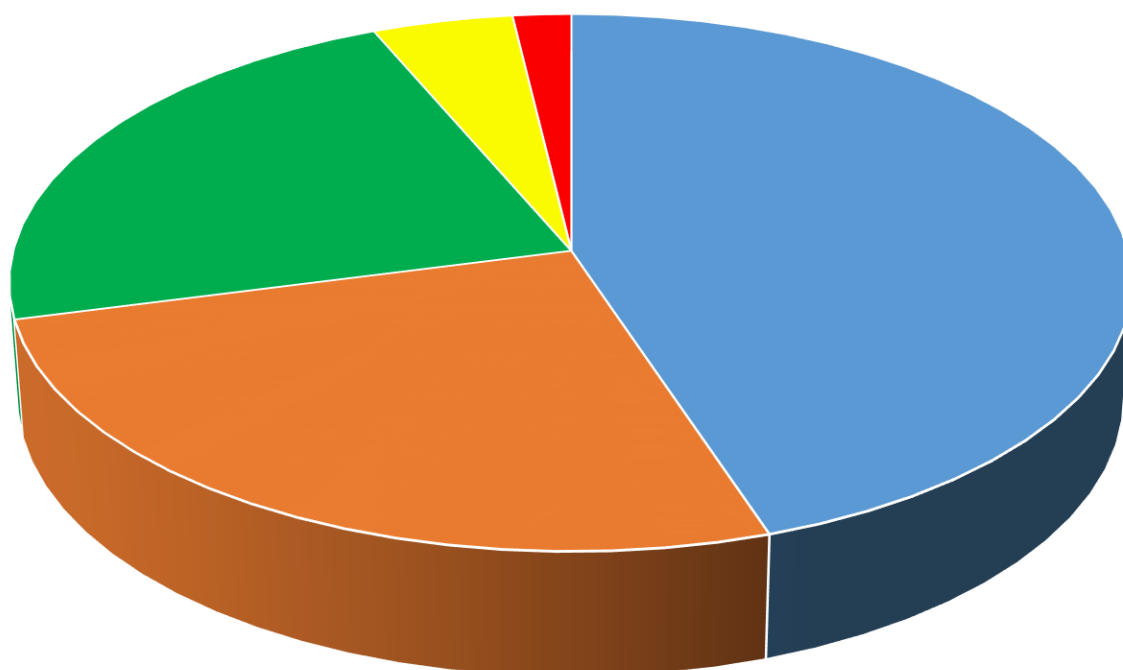

■ Samostatní (podnikatelé, řemeslníci) ■ Pomoc v domácnosti ■ Státní úředníci ■ Dělníci

⁴⁵³ Ibidem, str. 30

Počet zemědělských a lesnických podniků dle obhospodařované plochy v hektarech ⁴⁵⁴									
0,5-2		2-5		5-20		20-100		Nad 100	
P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
119	45,0	69	26,0	60	22,6	12	4,5	5	1,9

Počet zemědělských a lesnických podniků dle obhospodařované plochy

■ 0,5-2 hektary ■ 2-5 hektarů ■ 5-20 hektarů ■ 20-100 hektarů ■ Nad 100 hektarů

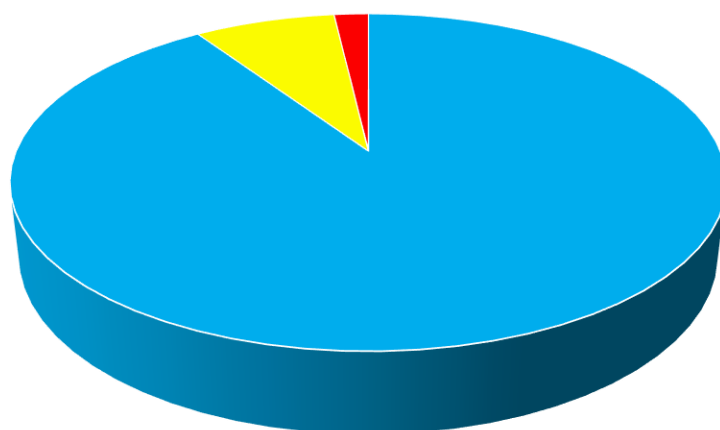
⁴⁵⁴ Ibidem, str. 30

Ve venkovském okrese Locket žilo v Landkreis Elbogen (venkovském okrese Locket) celkově 37 393 obyvatel (oproti roku 1930, kdy to bylo 40 795, tedy pokles o 3 402 obyvatel, tedy 8,34 %, což už je poměrně vysoké číslo, které nemá snadné vysvětlení. Vzhledem k tomu, že došlo k poklesu i v Karlových Varech, je možné předpokládat, že jde o české obyvatelstvo (případně židovské), které z obou okresů odešlo dobrovolně, bylo nuceno odejít nebo bylo případně dokonce vyhnáno. z celkového počtu obyvatel 17. května 1939 bylo 18 221 mužů (48,73 %) a 19 172 žen (51,27 %). Obyvatelé okresu žili v 11 927 domácnostech, což bylo 3,13 obyvatele na jednu domácnost.

Počet obyvatel Landkreis Elbogen ⁴⁵⁵				
Celkem obyvatel k 17. 5. 1939	Stálých obyvatel k 17. 5. 1939		Obyvatel k 1. 12. 1930	Domácností k 17. 5. 1939
	Celkem	Mužů		
37 393	37 393	18 221	40 795	11 927

Obyvatelé Landkreis Elbogen dle náboženského vyznání ⁴⁵⁶					
ŘK		EV		BV	
P	%	P	%	P	%
32 894	88,0	2 924	7,8	761	2,0

Obyvatelé Landkreis Elbogen dle vyznání

■ Římští katolíci ■ Evangelíci ■ Bez vyznání

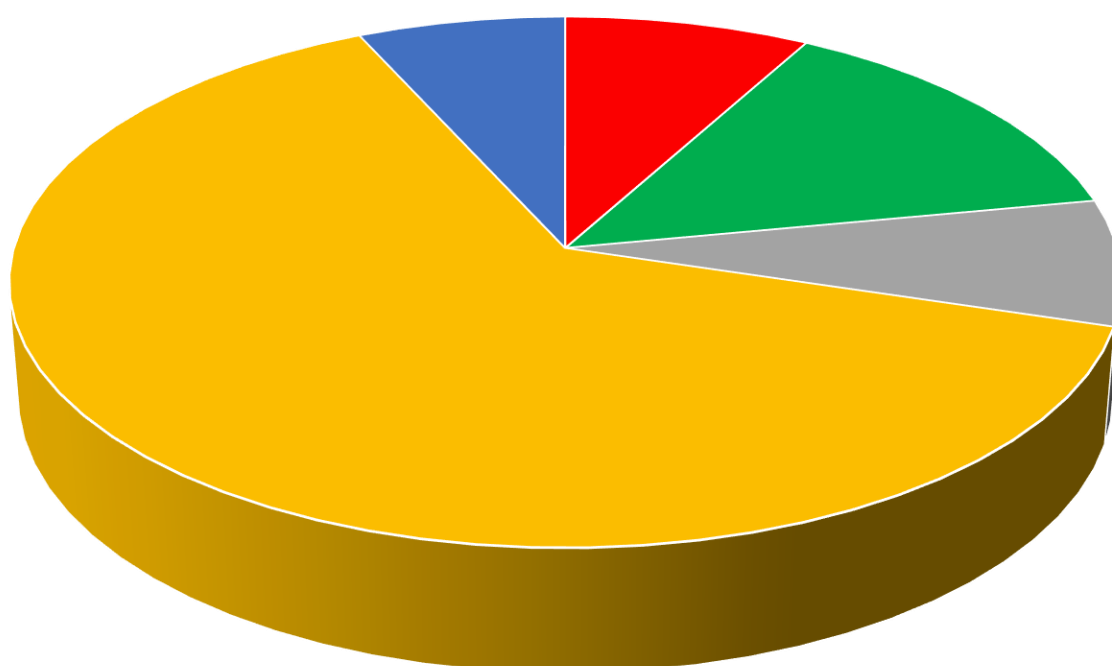
⁴⁵⁵ Ibidem, str. 32

⁴⁵⁶ Ibidem, str. 32.

Věkové složení obyvatelstva venkovského okresu Locket je patrné z následující tabulky a grafu:

Věkové složení obyvatelstva Landkreis Elbogen ⁴⁵⁷									
0-6		6-14		14-18		18-65		Nad 65	
P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
3 021	8,1	5 216	14,0	2 864	7,7	23 734	63,4	2 558	6,8

Věkové složení obyvatel Landkreis Elbogen

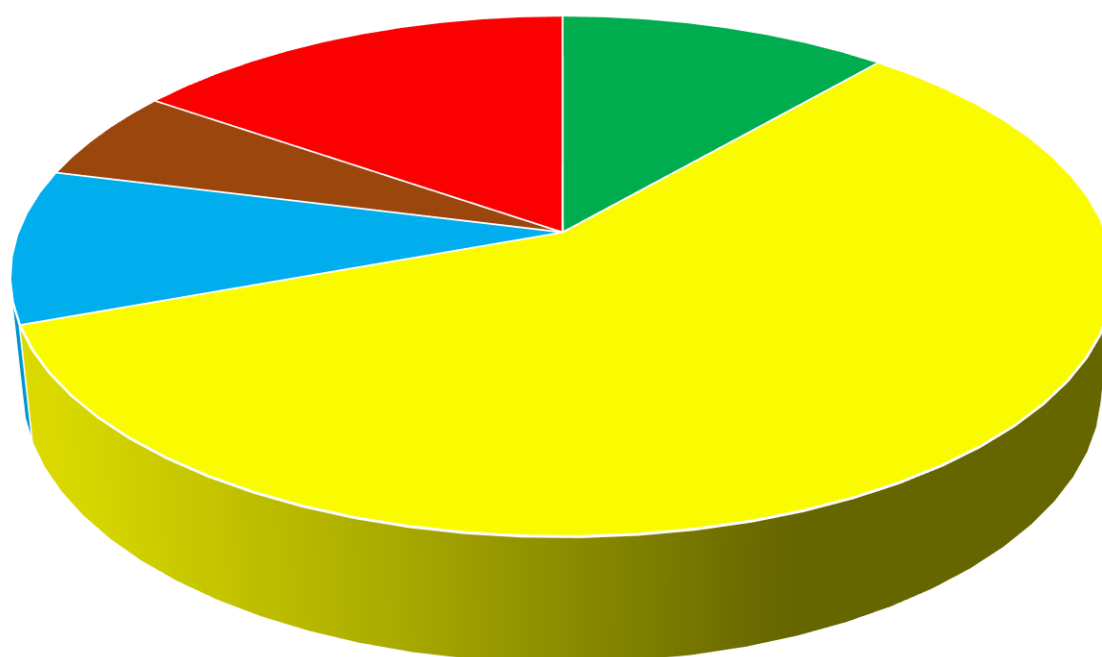

■ 0-6 let ■ 6-14 let ■ 14-18 let ■ 18-65 let ■ 65 a více

⁴⁵⁷ Ibidem, str. 32.

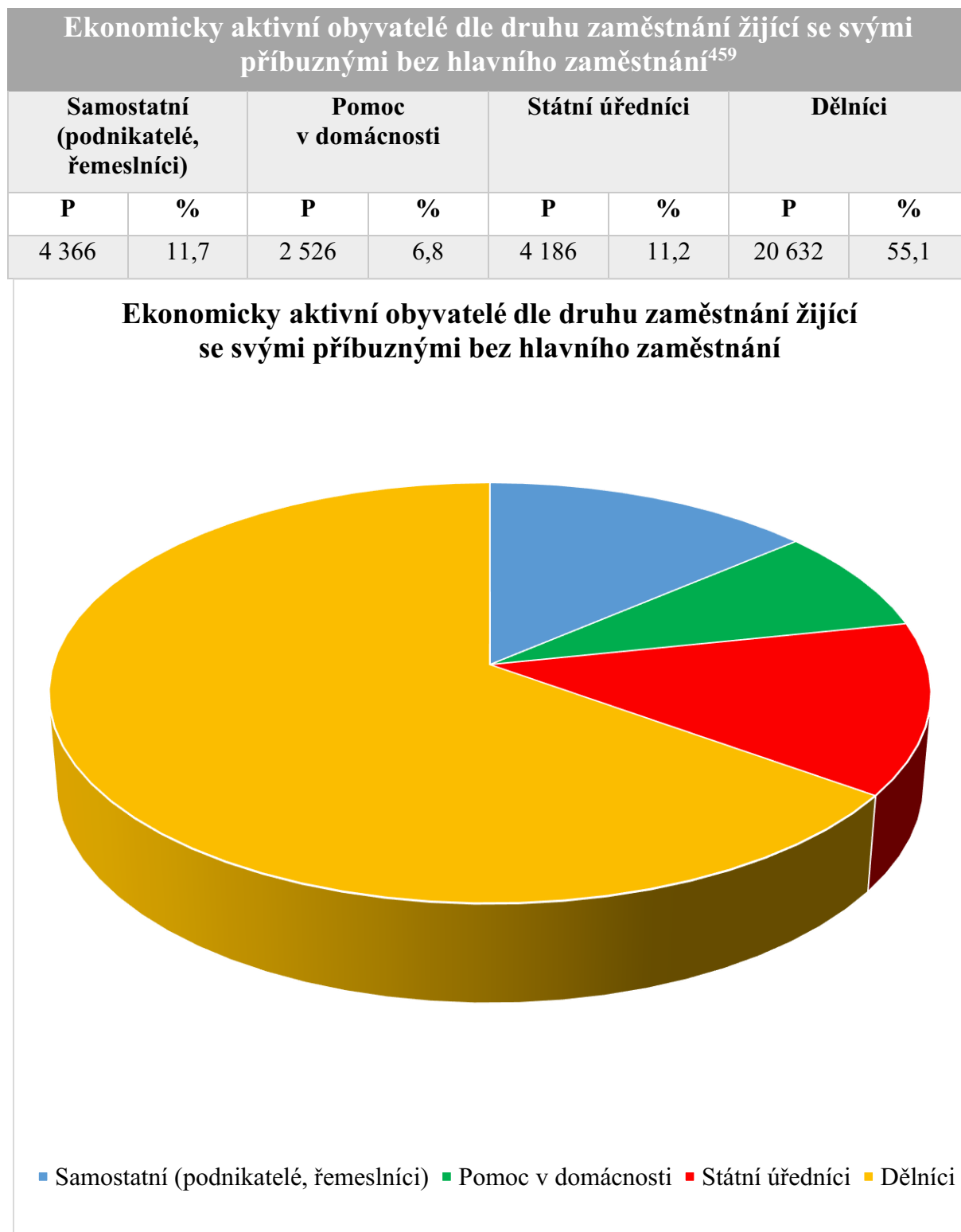
Obyvatelstvo Landkreis Elbogen dle hospodářských odvětví ⁴⁵⁸									
Zemědělství a lesnictví		Průmysl a dělnické (ruční) práce		Obchod a doprava		Veřejná a soukromá služba		Samostatní (podnikatelé, řemeslníci)	
P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
4 207	11,3	21 508	57,5	3 546	9,5	2 117	5,7	5 683	15,2

Obyvatelstvo Landkreis Elbogen dle hospodářských odvětví

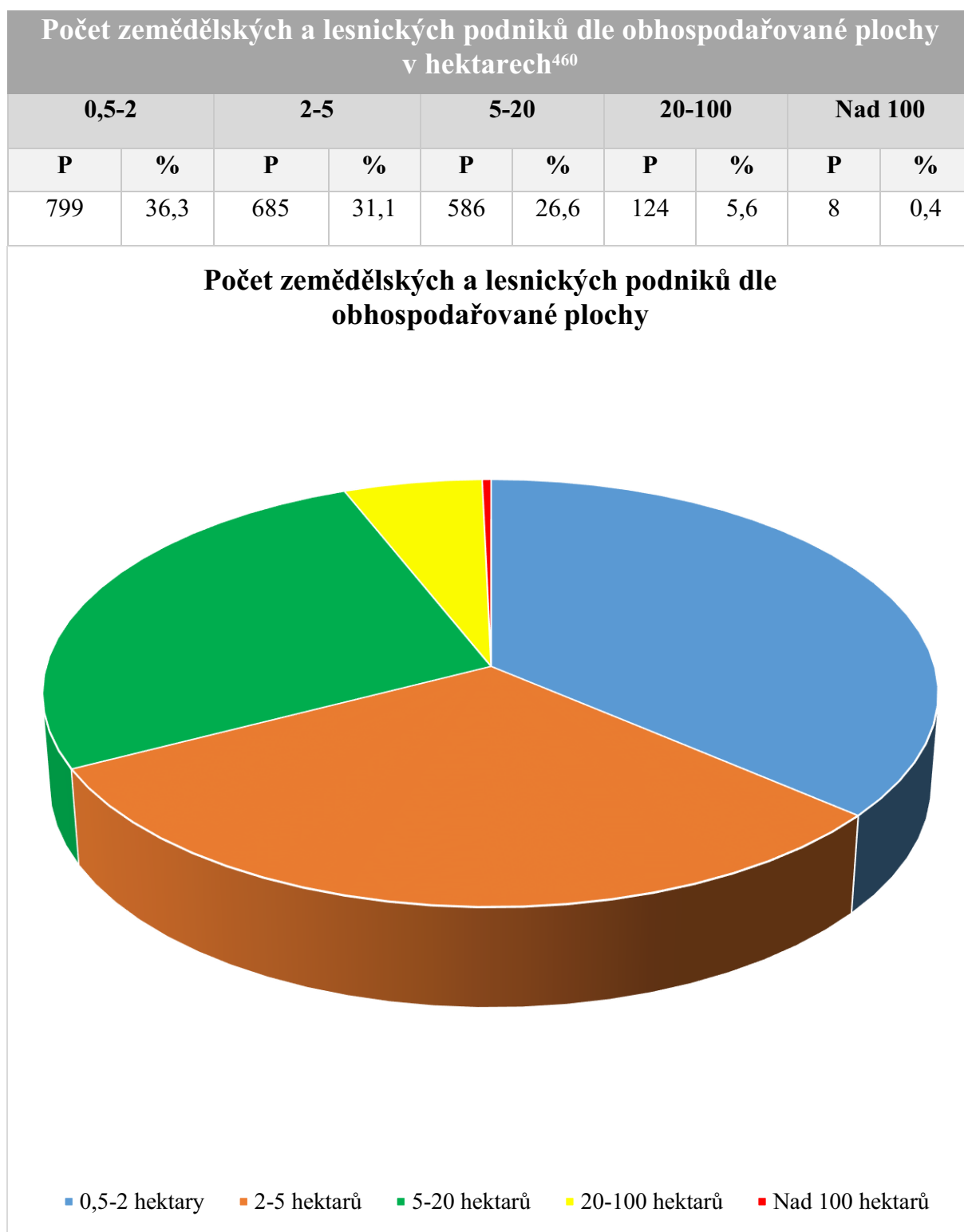

- Zemědělství a lesnictví
- Průmysl a dělnické (ruční) práce
- Obchod a doprava
- Veřejná a soukromá služba
- Samostatní (podnikatelé, řemeslníci)

⁴⁵⁸ Ibidem, str. 32.

⁴⁵⁹ Ibidem, str. 32.

⁴⁶⁰ Ibidem, str. 32.

3.1.4 Karlovarsko a Loketsko v době druhé světové války

Nadšení a euforii z připojení pohraničí k německé říši vystřídal u řady obyvatel na Karlovarsku i Loketsku vystřízlivění z rozpoutání druhé světové války. Dlouhou dobu bylo hlavním zásahem válečných událostí v Lokti odvedení bojeschopných mužů na frontu. Ve městě byl také zřízen vojenský lazaret v opuštěné budově české menšinové školy.⁴⁶¹ Chybějící dělníci v továrnách byly nahrazováni válečnými zajatci z koncentračních táborů. Ale i státní správa trpěla nedostatkem kvalifikovaných zaměstnanců, proto bylo na počátku roku 1943 rozhodnuto o převedení kompetencí loketského landrátu do Falknova (Sokolova). v Lokti zůstala pouze expozitura pro některé správní agendy.⁴⁶²

Podobně bylo v Karlových Varech civilní obyvatelstvo uchráněno od přímých bojů až do roku 1944. a to i díky tomu, že byly K. Vary podobně jako některá další lázeňská města prohlášena za lazaretní a neměla být vystavena např. bombardování. Vše se změnilo po prázdninách roku 1944, kdy 12. září ve 12.34 zvolilo 10 amerických bombardérů 1. americké letecké divize náhradní cíl za nezdařený útok na vodárnu v Mostě. Na Karlovy Vary byly z výšky 8 000 metrů svrženy trhavé pumy (asi 110) o váze cca 25 tun. *„Kobercové bombardování, jež trvalo asi jednu minutu, postihlo postupně dnešní Dvořákovy sady, levý břeh Teplé, Tržnici až k hornímu nádraží. ... Zahynulo 56 žen a 37 mužů. Většina obyvatel seděla u oběda a nevyhledala kryty, proto byly ztráty poměrně vysoké.“*⁴⁶³ Další bombardování lázeňského města se odehrálo v únoru následujícího roku, kdy po náletu na Drážďany došlo u několika letadel k vyhledání náhradního cíle pro odhoz pum, kterým byly slabě protiletecky bráněné Karlovy Vary (oproti flakem silně vybavené rafinerii v Záluží u Mostu). Dne 14. února 1945 bylo *„svrženo 8 trhavých bomb, 300 zápalných, utrpěna 2 těžká a 2 lehká zranění. Dne 17. dubna 1945 před 15. hodinou bombardovalo 55 B-24 Liberatorů 2. americké letecké divize karlovarské železniční uzle 486 trhavými bombami (asi 110 tun). Plný zásah obdržela kolej u Staré Role, v prostoru horního nádraží nebyl nálet příliš úspěšný (jen asi čtvrtina bomb dopadla na určené cíle, proto operační štáby amerického letectva daly rozkaz k opětovnému leteckému útoku na 19. 4.). ... Dne 19. dubna 1945 bylo k náletu na Karlovy Vary určeno 87 bombardérů B-17, které z výšky 5 200 m. svrhly na město asi 170 tun trhavých a 56 tun zápalných pum. Nálet byl proveden devíti leteckými sledy, útok začal v 12.02 a skončil v 12.09. Cílem se stala odbočka na*

⁴⁶¹ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 129.

⁴⁶² Ibidem, str. 129.

⁴⁶³ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, II.díl - válečné tragédie. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-ii-dil-valecne-tragedie>

Johanngeorgenstadt, horní nádraží a západní konec nádraží dolního, s depy a dílnami. Železniční cile byly zasaženy přesně, stejně tak i silniční komunikace v sousedství trati. Rybáře a Tuhnice zachvátilo množství požárů, hořely celé řady domů. ... Po obou dubnových náletech bylo zničeno 171 domů a 21 těžce poškozeno, dalších 158 budov utrpělo střední či lehčí škody. Počet obětí leteckých útoků nelze jednoznačně určit. u trvale hlášených obyvatel se zaregistrovalo 153 zahynuvších, ovšem počet obětí mezi vojáky a uprchlíky je neznámý. Stovky obětí se nacházely v krytech pod rybářskými domy.“⁴⁶⁴

O tři dny později proběhl další nálet, během něhož byly zničeny prakticky všechny mosty přes řeku Ohři ve městě. Na počátku dubna 1945 byl také bombardován Cheb. Dva nálety 8. a 10. dubna zlikvidovaly obytnou čtvrť u vlakového nádraží, které bylo zasaženo také a přeměněno v trosky. Nálety 16. a 17. dubna už připravovaly půdu pro pozemní útok a zaměřily se na infrastrukturu, blízké letiště a protileteckou obranu. Odklizení následků náletů pokračovalo dlouho po skončení válečného konfliktu. Ještě v té době byly v sutinách nalézány ostatky mrtvých těl. Bombardování zasáhlo i Falknov nad Ohří a Kraslice, ale v menším rozsahu. Přesto byly oběti z řad civilistů a vojáků počítány na tisíce.⁴⁶⁵

Přiblížení front ze západu i východu ovlivnilo i život v městě Lokti, kam (stejně jako do celé oblasti Karlovarska) proudily davy uprchlíků z regionů vystavených bojovým operacím. Stejně jako Karlovy Vary i Cheb byl i Locket 26. dubna 1945 vystaven bombardování spojeneckým letectvem. Ten měl znesnadnit obranu nově přichozích německých jednotek. Při útoku byly zasaženy budovy porcelánky firmy Epiag v Lokti. v reakci na blížící se spojenecké jednotky byly zataraseny přístupové cesty do města a most přes řeku Ohři byl připraven k odstřelu. k tomu ale nedošlo, německá armáda upustila od zamýšlené obrany a Locket byl 7. května 1945 nenásilně osvobozen americkou armádou.⁴⁶⁶

3.1.5 Antifašisté na Karlovarsku

Od 30. let a vzestupu Henleinovy strany i na Karlovarsku působili lidé, kteří otevřeně proti šířící se nacionalistické politice aktivně vystupovali. Jejich činnost neukončil ani Mnichov a následně ani propuknutí druhé světové války. v kapitole 3.1.3 jsou uvedené případy karlovarských Němců uvězněných v Dachau Josefa Petra, Alexandra Oehla a uprchlého Louise Fűrnerberga. Nejznámější protinacistickou buňkou byla na Karlovarsku skupina vedená

⁴⁶⁴ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, II.díl - válečné tragédie. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-ii-dil-valecne-tragedie>

⁴⁶⁵ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 85.

⁴⁶⁶ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Loket: Město Loket, 2004, str. 130-132.

Valentinem Meerwaldem, dělníkem sklárny Moser v Karlových Varech – Dvorech. Meerwald byl zakládajícím členem KSČ na Karlovarsku, a také proto byl gestapem zatčen už v říjnu 1938 při akci proti sociálním demokratům a komunistům, odvezen byl do Dachau, odkud byl propuštěn na jaře 1939. Oficiálním cílem měla být převýchova, ale šlo spíše o to zastrašit politické oponenty. Nacisté spoléhali na to, že při vědomí možných následků jejich protivníci upustí od jakýchkoliv protirežimních akcí. u Valentina Meerwalda se však toto zastrašení minulo účinkem. Po svém návratu sice nějaký čas pracoval v Moserově sklárně bez aktivního kontaktu s protirežimními skupinami, ale jen proto, že si byl vědom, že je intenzivně sledován. Jakmile ostražitost strážců opadla, zapojil se opět do odboje. Dle svědků kolem své osoby budoval od roku 1941 skupinu čítající až 100 osob z celého Karlovarska. Cílem Meerwalda bylo přesvědčit ostatní Němce, že i když nacisté mezi lety 1939-1943 dosáhli velkých válečných úspěchů, nakonec je jejich jediným osudem porážka. Další aktivitou byla snaha nejdříve navázat kontakt zejména se sovětskými válečnými zajatci v koncentračním táboru v Karlových Varech a posléze jim pomáhat např. dodáváním potravy, některým dokonce i k útěku. Po několika měsících činnosti byla skupina prozrazena, gestapo ji totiž dokázalo infiltrovat svým konfidentem. k zatýkání však došlo až v červenci 1943, když již měla díky své velikosti a činnosti dle názoru příslušníků gestapa příliš velký vliv na veřejnost. Před soud je pak v roce 1943 postaveno 42 příslušníků odbojové skupiny s Valentinem Meerwaldem v čele. Šest členů skupiny: Valentin Meerwald, Rudolf Otta, Karel Kutschera, Karel Josef Wittrich, Karel Ederer a Josef Ruppert byli za přípravu velezrady a pomoc nepříteli odsouzeni ke ztrátě občanských práv a trestu smrti, který byl pak vykonán v Berlíně 28. června 1944.⁴⁶⁷ Valentin Meerwald má v Karlových Varech – Dvorech na domě, kde žil, pamětní desku. Další rozsudky čítaly od šesti měsíců do dvanácti let odnětí svobody. Václav Bachman a Wilhelm Jasný byli zproštěni viny. Obžalovaní dle výpovědí svědků přijali své rozsudky za přítomnosti rodinných příslušníků klidně a vyrovnaně. Jaké byli jejich další osudy není jasné, Ema Meerwaldová a Arnošt Fisbach odešli po válce do bývalé NDR, Anton Bauer se vrátil do Sadové a Karel Köllner do Doubí. Oba posledně jmenovaní na těchto adresách i zemřeli a jsou zde i pohřbeni. Meerwaldova skupina nebyla jediná, jejíž činnost byla souzena, u chebského zvláštního soudu skončilo více případů protirežimní činnosti. Ale skupina vedená sklářským dělníkem Meerwaldem měla rozhodně největší význam a dosah, možná i v celých západních Čechách. a to se v oblasti Karlovarska nechal shodit i karlovarský Němec Josef Lorenz, který před nacisty utekl v roce 1938 až do SSSR. Nedařilo se mu ale v oblasti uchytit, a nakonec se dostal až do

⁴⁶⁷ BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55, str. 53.

jižních Čech, kde jeho stopa končí. Předpokládá se, že zemřel. Na Karlovarsko se měl také přesunout dříve zmíněný Josef Schütz i s dalšími spolubojovníky. Nelze říct, že by odbojová činnost v tomto prostoru byla rozsáhlá, že by existovaly v řadách sudetských Němců tisíce antifašistů. Přesto ale byli v jejich řadách tací, kteří svůj život v boji proti nacismu byli ochotni a také museli položit.⁴⁶⁸

Mnoho antifašistů opustilo Karlovarsko už v době Mnichova z obavy před pronásledováním, jejich cílem byla zejména Anglie, kde se zformovala početná skupina sociálně demokratických politiků pod vedením Wenzela Jaksche. Jedním z jeho významných spolupracovníků byl pak rodák z Karlových Varů Eugen de Witte, který se také účastnil jednání s prezidentem Edvardem Benešem. v Anglii působil také poslanec československého parlamentu za KSČ Gustav Beuer, který ve 20. letech působil v Karlových Varech jako tajemník místní organizace. Beuer kolem sebe soustřeďoval komunisty uprchlé na ostrovy a snažil se o spolupráci se sociálně demokratickou frakcí Wenzela Jaksche.⁴⁶⁹

V poválečném období se němečtí antifašisté museli podrobit povinnému přezkoumání u antifašistických komisí a později antifašistických výborů, které měly právo jim vydat legitimaci uznaného antifašisty. Komise vznikaly živelně po konci války a bez existující legislativy, která by vymezovala rámec jejich vzniku, fungování a pravomocí. Stejně tak nebylo nijak stanoveno, jak mají v řešení jednotlivých kauz postupovat. Proto se mnoho rozhodnutí řídilo spíše subjektivní než objektivní stránkou věci. Až v srpnu 1945 došlo k vydání příslušné regulační směrnice ministerstvem vnitra. Koncem listopadu 1945 pak začaly být ustavovány řádné antifašistické výbory složené ze zástupců zájmových organizací, především ze Svazu osvobozených politických vězňů (SOPV), Svazu národní revoluce (SNR) nebo Sdružení příslušníků zahraničního odboje (SPZO). Výbory pak přezkoumávaly i dřívější rozhodnutí o vydání antifašistických legitimací a reportovaly dle svého přesvědčení velké množství chyb a omylů. Nejvíce kritiky zaznívalo od SOPV, jehož představitelé hovořili dokonce o antifašistickém boomu, který nekorespondoval dle nich se skutečným počtem takto smýšlejících německých obyvatel.⁴⁷⁰ Pobočka SOPV v Karlových Varech podala žádost k tamní OSK o zrušení všech antifašistických komisí i legitimací se zdůvodněním, že o nich rozhodovali sami Němci. Následující text je ukázkou smýšlení lidí, kteří byli v takových

⁴⁶⁸ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 39-43.

⁴⁶⁹ Ibidem, str. 43-44.

⁴⁷⁰ Ibidem, str. 113.

komisích: „*V místech, kde henleinovci získali 98-99 % hlasů při svobodných volbách nelze mluvit o antifašistech. Ti praví němečtí antifašisté, odpůrci nacismu – bylo jich velmi málo – zemřeli téměř všichni v koncentračních táborech. Antifašistou není ten, kdo poslouchal cizí rozhlas za účelem informativním, nebo si dal od známých potvrdit, že v měsíci březnu a dubnu 1945 prohlašoval, že Německo nezvítězí, ačkoli byl dříve jiného názoru. Antifašisté mají zaplněny byty věcmi, které si u nich uschovali Němci vykazovaní v bytů. Tím dokazují solidaritu se svými soukmenovci a znemožňují nám zajištění národního majetku. Antifašistické legitimace získávají i bývalí členové NSDAP, SA a SS, kteří pak tajně přecházejí do Německa a tam s legitimacemi z ČSR získávají vlivná místa, podniky a obchody. Cítí-li se snad přece někdo z Němců být opravdovým antifašistou, pak je jeho místo za hranicemi, kde se může platně zúčastnit budování lepšího Německa. v koncentračních táborech a věznicích nesetkávali se naši bratři a sestry s německými antifašisty z pohraničí a říše, vězněnými pro politickou nebo protinacistickou činnost. z věznic a táborů známe jen Němce vůči nám vždy zpupné, drzé a zlé, vězněné pro krádeže nebo mravnostní delikty. Známe jen jeden druh Němců s malými odchylkami, v zásadě jsou všichni stejní. s námi a s našimi poměry se nikdy nesžijí a ani o to nestojíme.*“⁴⁷¹ z uvedeného je patrný přepjatý protiněmecký nacionalismus, který je pochopitelný u osob s podobnou životní zkušeností. Je však otázkou, zda takto smýšlející lidé mohli být skutečně nestrannými soudci, kteří se neřídí osobními sympatiemi či antipatiemi. o mnohém vypovídá následné rozhodování o antifašistických legitimacích. Členové SOPV nominovali do nově vzniklého antifašistického výboru dva zástupce, jednoho dodal SNR, dále zde byli dva členové StB a dva dodala zahraniční armáda z řad německých antifašistů. v průběhu jara 1946 pak prověřil výbor všechny dosud vydané antifašistické legitimace s tím, že jich 58,6 % zrušil. Ke 13. květnu 1946 bylo v okrese K. Vary řádně vydáno 1 188 kusů legitimací.⁴⁷² Přes určitou předpojatost členů komise, která nakonec vedla k přehmatům a odebráním legitimací osobám, které na ni měly nárok, nelze vyvrátit fakt, že například v Hroznětíně na Karlovarsku bylo zjištěno vydání antifašistických legitimací i bývalým členům NSDAP.⁴⁷³ Po takových zjištěních se začala situace zabývat i karlovarská úřadovna StB. Ta došla k závěru, že důvěrník bývalé německé sociální demokracie a osoba zodpovědná za odsun antifašistů z Karlovarska, Hugo Müller z Tašovic, zařadil do transportů i vyložené nacisty, aby jim pomohl uprchnout z ČSR i s celým jejich majetkem. Podobně v obci Kfely na Karlovarsku byl za tichého souhlasu vládního komisaře Eduarda Pavlíčka obecní úřad veden úředníkem

⁴⁷¹ Ibidem, str. 113-114.

⁴⁷² Ibidem, str. 114.

⁴⁷³ Ibidem, str. 114.

německé národnosti. Polovina kfelského obyvatelstva pak získala antifašistické legitimace, i když po následném prověření na ně neměl nárok téměř nikdo.⁴⁷⁴ Prověrky udělených legitimací prováděl i výbor na Loketsku. Jak bylo někdy těžké si udržet status antifašisty je možné ukázat na příkladu Bedřicha Eckla z Lokte. Dne 12. března 1946 odeslal bezpečnostní referent OSK zprávu místní vyšetřující komisi antifašistů v Lokti. Odvolává se v ní na oběžník ministerstva vnitra ze dne 7. března 1946, č.j. A-4600-28/2-46. Na základě tohoto oběžníku a po poradě s předsedou OSK Aloisem Kettnerem oznamoval referent vyšetřující komisi, že „bylo usneseno přiznati panu Bedřichu Ecklovi antifašistickou příslušnost.

Žádáme Vás, byste rozhodnutí toto vzali na vědomí, vzhledem k tomu, že jde o osobu, která chce pracovati na výstavbě nového demokratického Německa.

*Žádáme, by rozhodnutí toto nebylo bráno jako zásah do Vašeho rozhodnutí“.*⁴⁷⁵ v reakci na tuto zprávu přišla 20. března 1946 reakce z místní organizace Československé strany národně socialistické (ČSNS). v ní informuje OSK, že nevyslovuje protest proti vydání antifašistické legitimace Ecklovi v Lokti a „*prosíme jen, aby Eckl spolu s rodinou byl odsunut nejbližším transportem.*

Prosíme též, aby jmenovanému ani jeho rodině nebyla doporučena žádost o přiznání čs. státního občanství.“⁴⁷⁶ Pod zprávou byli s „bratrským pozdravem“ podepsání jednatel a důvěrník ČSNS v Lokti. o pět dní později došlo k odpovědi bezpečnostního referátu OSK, ve které se v reakci na předchozí zprávu píše „*pan Eckl bude nejbližším transportem odsunut a československé státní občanství mu nebude přiznáno.*“⁴⁷⁷

V Horním Slavkově tak na základě usnesení rady tamního MNV ze 23. srpna 1946 prověřili chování osob hlásících se k antifašismu. Po důkladné revizi tak bylo uznáno jen 14 případů jednotlivců či rodin.⁴⁷⁸

Přestože celá řada antifašistů si přála být zahrnuta do organizovaného odsunu, což jim přinášelo řadu výhod: možnost vybrat si cílové pásmo (sociální demokraté směřovali do amerického a komunisté do sovětského), cestovat speciálními vlaky určenými jen pro ně, takže i poměrně komfortně apod., zůstalo jich na Karlovarsku na konci roku 1946 poměrně velké množství. To

⁴⁷⁴ Ibidem, str. 115.

⁴⁷⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Zpráva Místní vyšetřující komisi antifašistů v Lokti, Loket, 12. 3. 1946

⁴⁷⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, ČSNS – Eckl – uznání za antifašistu. Loket, 20. 3. 1946.

⁴⁷⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Bezpečnostní oddělení OSK – Eckl – uznání antifašistou, Loket, 25. 3. 1946

⁴⁷⁸ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 117.

bylo trnem v oku zejména nově příchozím osídlencům, zejména ze zjištěných (bytových) důvodů. Ke dni 2. prosince 1946 žilo na Karlovarsku stále ještě 35 587 uznaných antifašistů, což znamenalo 69 % veškerého obyvatelstva německé národnosti. v jednotlivých okresech byla čísla následující: Aš (2 016), Falknov nad Ohří (12 419), Cheb (2 947), Jáchymov (1 236), Karlovy Vary (4 599), Kraslice (2 118), Loket (6 628), Mariánské Lázně (419), Nejdek (2 772), Teplá (209) a Žlutice (224).⁴⁷⁹ o rok později vedl pořad vysoký počet antifašistů pobývajících v oblasti k další vlně prověřování antifašistických legitimací. Tak tomu bylo např. v okrese Falknov nad Ohří, kde místní ONV 20. října 1947 schválil vyhlášku, která povinovala všechny držitele antifašistických průkazů, aby zaslali všechny relevantní důkazy k prověření. Podobně postupovalo i několik dalších okresů. Výsledkem v okresech Aš, Cheb, Jáchymov, Falknov nad Ohří a Teplá bylo ze 2948 navržených případů vyloučeno 1583, tedy 53 %. o rok později, opět 20. října, pak stejný ONV (nyní už Sokolovský) vydal oběžník, kterým ukončoval do budoucna veškeré prověřování antifašistů. To korespondovalo s tím, že již na počátku roku 1948, konkrétně 5. ledna, vydalo ministerstvo vnitra výnos, kterým dočasně přerušovalo vysídlování antifašistů z ČSR.⁴⁸⁰

V obci Mnichov byl prokazatelným antifašistou manžel Němky Anny Päckertové zůstávající v obci Mnichov i po válce v domě čp. 44. Podle výpovědi Rudolfa Marterera⁴⁸¹. „...její muž, který byl pokladníkem Revírní bratrské pokladny ve Falknově, byl pro svůj odmítavý postoj k okupantům uvězněn v koncentračním táboře v Dachau po dobu 7 měsíců (byl funkcionářem Republikánské obrany). Po svém propuštění z tábora byl poslán na vojnu na ruskou frontu, kde byl zraněn a po té na následky tohoto zranění zemřel ve vojenské nemocnici v Polsku. Podle názorů členů t.zv. Antifašistického výboru v Mnichově, který byl složen ze zdejších Němců-antifašistů ihned po skončení okupace, byl zemřelý velmi dobrým člověkem a odpůrcem fašismu...“.⁴⁸² o osm dní později provedl místní akční výbor Národní fronty v Mnichově další výsledky místních německých antifašistů, o čemž byla vypracována následující zpráva.⁴⁸³

Za místní akční výbor NF se účastnili výsledku předseda MAV Karel Kopp a J. Krása. Zapisovatelem byl Karel Dinda. Program jednání byl seřazen dle jednotlivých osob:

⁴⁷⁹ Ibidem, str. 118-119.

⁴⁸⁰ Ibidem, str. 120-121.

⁴⁸¹ Okolnosti a celý text výpovědi bude zmíněn na jiném místě práce – pozn autor.

⁴⁸² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Protokol o svědectví R. Marterera, Mnichov, 12. 3. 1948.

⁴⁸³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Protokol o výsledku místních antifašistů, Mnichov, 20. 3. 1948.

I. Byla dotazována A. Starková, zda splňuje podmínku 1.,2. a 3.,5. dekretu č. 33/45 Sb. pro přiznání antifašistické legitimace. Bylo zjištěno, že nevyhovuje ani jedné podmínce.

II. u A. Glöcknerové bylo konstatováno, že „nemůže rovněž tak přinést nic ke splnění některé z podmínek.“

III. A. Päckertová uvedla, že její manžel byl vězněn v koncentračním táboře po dobu 7 měsíců z důvodů politické persekuce, poté propuštěn domů, postaven pod policejní dohled. a nakonec povolán na vojnu; „sama nijak se proti nacist. režimu aktivně nestavěla.“

IV. K. Rejšek pro zdůvodnění antifašistické legitimace předložil potvrzení o podpoře zajatců, kteří v Mnichově pracovali. „Jinak se nemůže prokázat také zjevnou politickou činností.“

V. H. Soff uvedl jako důvod pro přiznání antifašistické legitimace, že byl starým komunistou a pokladníkem místní organizace. v době zabrání prý všechny doklady „odevzdal okupantům, místo co by se byl měl postarat o jejich zničení.“

VI. F. Gründ zdůvodnil udělení legitimace tím, že jeho bratr byl týden zavřen za to, že povinně nepozdravil v krámě, sám podporoval zajatce jídlem, ale aktivně činný proti okupantům nebyl.

VII. Hippmann Jindřich získal legitimaci na základě předválečného členství v sociálně demokratické straně, rovněž jako někteří ostatní podporoval zajatce, kteří byli v obci. Jinou činnost ale dokázat nemohl.

VIII. J. Päckert byl otcem zemřelého manžela (tchán) A. Päckertové.

IX. Ludvik Schätner podporoval ruské zajatce jídlem, ale jinou činnost není možné prokázat.⁴⁸⁴

⁴⁸⁴ Ibidem.

3.1.6 Koncentrační tábory a pochody smrti na Karlovarsku

Na jaře 1939 vzniká v Ostrově nad Ohří první koncentrační tábor na území Čech, kde jsou uvězněni čeští antifašisté a Židé ze západních Čech. Tábor měl kapacitu kolem 200 lidí. Funkční byl 3 až 4 měsíce, následně byli vězni převezeni do táborů v Německu. Dle výpovědi pamětníků bylo zacházení s internovanými velmi špatné. Všudypřítomné byly nadávky, mučení vězňů apod. Ačkoliv tábor neexistoval více než 100 dnů, bylo v něm dle svědectví přeživších až 75 osob ubito a dalších 25 spáchalo sebevraždu.⁴⁸⁵

Začátek války znamenal pro sudetské Němce povinnost narukovat do wehrmachtu. To ale znamenalo, že v regionu nastal nedostatek pracovních sil. Řešením byl systém zajateckých a pracovních táborů. Na Karlovarsku se počet takových zařízení pohyboval kolem několika desítek. Dle příspěvku „Proti své vůli v našem kraji“ historika Jaroslava Fialy z Ostrova nad Ohří ve sborníku vydaném v Karlových Varech roku 1966 s názvem „Vám, kteří přicházíte“, lze rekonstruovat minimální počty válečných zajatců v průběhu války na Karlovarsku. Vzhledem k nedostatku materiálů je ale třeba předpokládat, že výsledná čísla byla vyšší než v následující tabulce:

TABULKA POČTU VĚZŇŮ v KONCENTRAČNÍCH TÁBORECH NA KARLOVARSKU ⁴⁸⁶		
MĚSÍC	ROK	POČET VÁLEČNÝCH ZAJATCŮ
červenec	1940	441
srpen	1940	634
září	1940	1726
listopad	1940	1891
prosinec	1940	1854
říjen	1941	1823
listopad	1941	1827
březen	1942	2755
duben	1942	2850
červen	1944	4388

⁴⁸⁵ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 28-29.

⁴⁸⁶ Ibidem, str. 30.

Největší část vězňů byla zaměstnána v průmyslu, ať už šlo o porcelánky, sklárny, v kaolinových a jáchymovských dolech. Tábory byly umístěny v blízkosti průmyslových center, některé dokonce v okrajových obcích Karlových Varů. v následující tabulce jsou naznačena místa nacházející se v oblasti Karlovarska, kde byly zřízeny tábory válečných zajatců.

SEZNAM TÁBORŮ s VÁLEČNÝMI ZAJATCI NA KARLOVARSKU⁴⁸⁷	
Obec	Druh tábora
Potůčky	Tábor sovětských a francouzských válečných zajatců.
Boží Dar	Tábor francouzských válečných zajatců.
Horní Blatná	Tábor zahraničních dělníků a vál. zajatců různé národnosti.
Klášterec nad Ohří	Tábor sovětských a francouzských válečných zajatců.
Srní	Tábor francouzských válečných zajatců.
Vrch	Tábor francouzských válečných zajatců.
Jáchymov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Svinov	Tábor italských válečných zajatců.
Boč	Tábor francouzských válečných zajatců.
Okounov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Oslovice	Tábor francouzských válečných zajatců.
Lestkov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Lípa	Tábor sovětských válečných zajatců.
Horní Hrad	Tábor sovětských válečných zajatců.
Korunní	Tábor francouzských válečných zajatců.
Popov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Merklín	Tábor sovětských válečných zajatců.
Oldříš	Tábor francouzských válečných zajatců.
Stráž nad Ohří	Tábor francouzských válečných zajatců.
Nejdek	Tábor válečných zajatců různých národností.
Hluboký	Tábor francouzských válečných zajatců.
Květnová	Tábor francouzských válečných zajatců.

⁴⁸⁷ Ibidem, str. 36-38.

Obec	Druh tábora
Damice	Tábor francouzských válečných zajatců.
Bystřice	Tábor francouzských válečných zajatců.
Vojkovice	Tábor francouzských válečných zajatců.
Tocov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Moříčov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Hájek	Tábor válečných zajatců různých národností.
Velichov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Petrov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Žďár	Tábor francouzských válečných zajatců.
Božíčany	Tábor sovětských válečných zajatců a zahraničních dělníků.
Sadov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Nová Víska	Tábor francouzských válečných zajatců.
Jírov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Lesov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Bor	Tábor francouzských válečných zajatců.
Kyselka	Tábor francouzských válečných zajatců.
Radošov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Lipoltov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Víska	Tábor francouzských válečných zajatců.
Hluboká	Tábor francouzských válečných zajatců.
Obrovce	Tábor francouzských válečných zajatců.
Sedlec	Tábor zahraničních dělníků.
Vysoká	Tábor sovětských válečných zajatců.
Nová Kyselka	Tábor válečných zajatců různých národností.
Zakšov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Trmová	Tábor francouzských válečných zajatců.
Pulovice	Tábor francouzských válečných zajatců.
Stará Role	Tábor sovětských a francouzských válečných zajatců.
Dolní Chodov	Tábor zahraničních dělníků.
Svatobor	Tábor francouzských válečných zajatců.
Doupov	Tábor francouzských válečných zajatců.

Obec	Druh tábora
Tureč	Tábor francouzských válečných zajatců.
Chranišov	Tábor válečných zajatců různých národností.
Karlovy Vary	Tábor sovětských a francouzských válečných zajatců.
Karlovy Vary – Rybáře	Tábor válečných zajatců různých národností a zahraničních dělníků.
Jenišov	Tábor zahraničních dělníků.
Jehličná	Tábor francouzských válečných zajatců.
Vintířov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Dalovice	Tábor sovětských válečných zajatců.
Lučiny	Tábor francouzských válečných zajatců.
Řednice	Tábor francouzských válečných zajatců.
Nové Sedlo	Tábor francouzských válečných zajatců.
Královské Poříčí	Tábor válečných zajatců různých národností – kontrolní obvod strážní roty Němců.
Sokolov	Tábor sovětských válečných zajatců a zahraničních dělníků.
Močidlec	Tábor válečných zajatců různých národností.
Mětikalov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Březová – Háje	Tábor francouzských válečných zajatců.
Čínov	Tábor francouzských válečných zajatců.
Loket	Kontrolní obvod strážní roty Němců.
Březina	Tábor francouzských válečných zajatců.
Javorná	Tábor válečných zajatců různých národností.
Nové Kounice	Tábor válečných zajatců různých národností.
Žlutice	Tábor válečných zajatců různých národností.
Toužim	Tábor válečných zajatců různých národností.
Kolešov	Tábor válečných zajatců různých národností.
Štědrá	Tábor válečných zajatců různých národností.

Pokud bychom si obce zanesly do mapy okresu, zjistili bychom, že drtivá většina táborů byla umístěna v severní části tehdejšího okresu Karlovy Vary, který byl výrazně průmyslovější než oblast na jih od Karlových Varů, kde převládalo zemědělství.

Na konci války v průběhu zimních a následně jarních měsíců 1945 procházely Karlovarskem také tzv. „pochody smrti“. Příkladem může být transport z března 1945, který dorazil do obce Rauschenbach na Mariánskolázeňsku a zůstalo po něm několik hromadných hrobů. 10 000

vězňů z Buchenwaldu, kteří byli odvezeni přes hranice do Čech a následně se měli vydat směrem ku Praze, kde měli být postříleni. Podle jiných údajů měl být směřován k Terezínu. Ani na jednu možnost nedošlo díky zprávám o blížící se Rudé armádě. Transport tak směřoval zpět přes Karlovy Vary, Mariánské lázně, Planou, Tachov až do koncentračního tábora Flossenbürg.⁴⁸⁸ Naopak z Flossenbürgu byl v dubnu 1945 vypraven transport politických vězňů, který na Karlovarsku vedl přes katastry obcí Zádub, Vlkovice, Holubín, Pístov a dále směrem na Planou u Mariánských Lázní. 20. dubna dorazil v počtu čítajícím cca 300-600 vězňů do obce Vlkovice, kde pod širým nebem strávili noc. Na místě přenocování bylo po odchodu transportu nalezeno pět ranou do týla usmrcených těl, která byla na příkaz okresního vedení NSDAP v Mariánských Lázních a tamního úřadu landratha zakopány. Transport se přesouval směrem k Holubínu, ale u obce Martinov byl napaden letouny Spojenců – tzv. hloubkaři. Část vězňů se snažila ukrýt, jejich dozorcí údajně z řad lotyšské jednotky SS zahájili palbu z pušek. Vyprovokovali tak piloty k útoku, který po sobě zanechal mrtvého příslušníka SS (SS-Sturmanna Damasia Bonicka), 30 zabitých vězňů a 18 zraněných, které jejich strážci následně na místě usmrtili. Mrtvé pak pochovali místní do společného hrobu.⁴⁸⁹

Další transport vedoucí přes Karlovy Vary mířil z Bergu do Plavna. Ačkoliv jsou obě místa vzdálena 60 km, trasa byla naplánována na 353 km, což svědčí o tom, že cílem bylo zlikvidovat tímto způsobem co nejvíce vězňů. 8. března prošel další pochod přes Loket 1 600 osob od Karlových Varů na Sokolov. Dalším pochodem, který prošel Karlovarskem byl transport z Johangeorgstadtu. Města, které leží nedaleko českoněmeckých hranic a byl zde umístěn jeden z koncentračních táborů. 16. dubna se odsud vydal transport s 822 vězni nejrozličnějších národností – Rusové, Poláci, Češi, Francouzi, Angličané a další. Cílem jejich cesty byl Terezín. Transport druhý den 17. dubna dorazil na nádraží v Nové Roli, kde byl v té době ženský koncentrační tábor, jehož velitel odmítl vězně přijmout, a ti tak museli zůstat ve vagonech. Vlak zůstal na nádraží celé dva dny. Už první večer z něj na voze taženém koňmi odvezli 41 mrtvých. 19. dubna bylo přeživším přikázáno vystoupit a vyrazit pěšky přes Doubí na nádraží do Karlových Varů – Přehrady, kam dorazili k večeru téhož dne. Stav vězňů byl tragický. Nebyli schopni dalšího pohybu, absolutní vyčerpání si vyžádalo dalších 156 obětí pohřbených v Karlových Varech. Následně se transport vydal na cestu do Terezína. Postupně se k němu přidávaly další skupiny vězňů. Cesta vedla přes Tepličku u Karlových Varů, kde byl po válce nalezen hromadný hrob s 15 mrtvými těly. 27. dubna dorazil pochod do Bochova, na

⁴⁸⁸ Ibidem, str. 31.

⁴⁸⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 60.

místě zůstalo 38 zastřelených či ubitých vězňů. Do místa určení pak dorazilo po 125 překonaných kilometrech a dvaceti dnech 6. května jen 28 osob.⁴⁹⁰

Míst, která patřily k tehdejšímu karlovarskému okresu a kterými prošly tzv. pochody smrti je více: Andělská Hora, Bečov nad Teplou, Boží Dar, Potůčky, Loučná, Doupov, Horní Blatná, Chodov u Karlových Varů. Chýše, Jáchymov, Krásno, Merklín, Měděnec, Teplá, Nejdek, Nové Hamry, Ostrov nad Ohří, Otročín, Perštejn, Přebuz, Stanovice, Stará Role, Kovářská, Štědrá, Toužim, Valeč, Vojkovice nad Ohří, Žlutice.⁴⁹¹

⁴⁹⁰ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasné slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 31.

⁴⁹¹ Ibidem, str. 31-32.

3.2 Historie obce Mnichov/Mírová

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970 popisuje obec Mírová takto: nachází se v Západočeském kraji, v okrese Karlovy Vary, první zmínka o obci je datována do roku 1437, její nadmořská výška je 414 metrů nad mořem a výměra je 466 ha.⁴⁹² Historie obce je tak datována až do období po husitských válkách, ale je nade vši pochybnost jisté, že se započala již dříve. v publikaci Panská sídla západních Čech je k Mírové (Münchhof) uvedeno, že: „*Literatura ojediněle dovozuje, že zde již na přelomu 12. a 13. století stál opevněný dvorec waldsassenského kláštera.*“⁴⁹³ Zda byla osídlena už v době pravěku, není jisté. Informace lze čerpat z rozsáhlé archeologické činnosti, která na Karlovarsku i v okolí Mírové probíhala od začátku 19. století. Nejprozkoumanější oblastí jsou nedaleké Tašovice, ale další výzkumy probíhaly i Karlových Varech – Dvorech, Bohaticích, Rybářích atd. Mezi lety 1938 a 1941 zkoumal oblast Dalovic Viktor Karell, v Tašovicích v letech 1949 a 1950 probíhal výzkum zaštitěný Archeologickým ústavem ČSAV pod vedením Františka Proška.⁴⁹⁴ Archeologické průzkumy potvrzovaly fakta známá z dobové literatury, tedy neustálé potýkání německého a českého vlivu v oblasti pohraničí, které nebylo kolonizováno jen slovanským, ale i germánským obyvatelstvem. Obec Münchhof, Mnichov, Mírová je tak vzorovým příkladem, stejně jako celá řada dalších podobných vsí a vesnic, kde se tento princip podílel na spoluvytváření historie. Je nutné říct, že drtivou část historie byla obec převážně německá. Proto pro její označení bude v následujícím textu užíván počestělý termín Mnichov (vycházející z německého Münchhof), který až v době po 2. světové válce díky společenské situaci začal „vadit“. Díky iniciativě MNV a OSK v Lokti pak došlo ke změně na Mírovou, o čemž ještě bude řeč.

Počet obyvatel a domů v Mírové dosáhl svého vrcholu ve 30. letech 20. století, kdy atakoval hranici 1 000 lidí. Následně se již neustále snižoval. Jak bude popsáno v dalších kapitolách, stal se zásadním zlomem odsun německého obyvatelstva, které se již nikdy nepodařilo početně nahradit. Zvyšování počtu obyvatel v průběhu a na konci 19. století souviselo s rozvojem průmyslové činnosti, intenzivní důlní činností a zlepšováním dopravní infrastruktury. Vývoj počtu obyvatel mezi lety 1850 až 2019 je zachycen v následující tabulce a grafu:

⁴⁹² Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Díl I. Praha: Federální statistický úřad, 1978, str. 354.

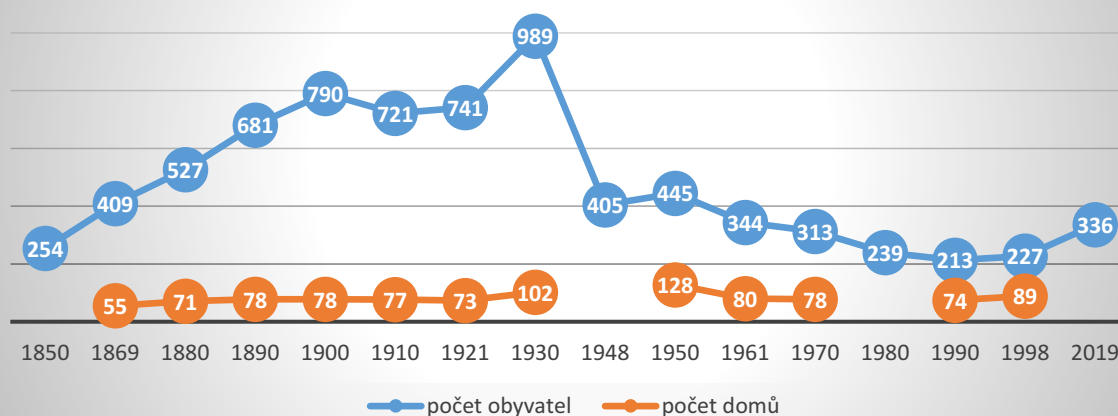
⁴⁹³ KAREL, Tomáš, KNOLL, Vilém a KRČMÁŘ, Luděk. Panská sídla západních Čech – Karlovarsko. České Budějovice: Veduta, 2009, str. 115.

⁴⁹⁴ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 5-6.

Vývoj počtu obyvatel a domů v obci Mírová⁴⁹⁵

rok	počet obyvatel	počet domů
1850	254	---
1869	409	55
1880	527	71
1890	681	78
1900	790	78
1910	721	77
1921	741	73
1930	989	102
1948	405	---
1950	445	128
1961	344	80
1970	313	78
1980	239	---
1990	213	74
1998 ⁴⁹⁶	227	89
2019 ⁴⁹⁷	336	---

Počet domů a obyvatel 1850-2019

⁴⁹⁵ Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Díl I. Praha: Federální statistický úřad, 1978, str. 354-355.

⁴⁹⁶ Údaje o obyvatelstvu a domech let 1980, 1992 a 1998 viz KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 39, 89.

⁴⁹⁷ Počet obyvatel v obcích. Praha: Český statistický úřad, 2019, str. 52.

3.2.1 Stručná historie obce Mnichov do 30. let 20. století

Vznik obce souvisí s kolonizací oblasti z německých příhraničních území a snahou německého císaře Friedricha Barbarossy využít politického, kulturního a náboženského vlivu německé ministeriality. Pro oblast Mnichova to byl zejména klášter cisterciáků ve Waldsassenu, který získal kontrolu nad nedalekým Chodovem. Město poprvé zmiňuje jako Codou český kníže a pražský biskup Jindřich Břetislav v listině, kterou tento panovník bere pod ochranu všechny statky zmíněného kláštera na českém území. Tento akt bývá obvykle datován do let 1195 až 1197.⁴⁹⁸

O tom, že klášter vlastnil panství Chodov již dříve ale svědčí listina papeže Lucia III., který bral v ochranu a potvrzoval nárok waldsassenského kláštera na zboží v chodovské oblasti. Tato listina vznikla v roce 1185⁴⁹⁹, takže je jisté, že klášter získal kontrolu nad oblastí již před tímto datem. Ačkoliv je existence obce Mírová (tehdy ale Münchhof nebo Mönichhof⁵⁰⁰, počestěle Mnichov) doložena až později, je nesporné, že i díky pojmenování (mnišský dvůr – překlad autor) je její vznik a rozkvět spjat s působením waldsassenských cisterciáků, kteří krom budoucí Mírové založili také osadu Münchgrün, který ležel jihozápadně od dnešní Mírové⁵⁰¹. Pravděpodobně šlo při zakládání obce o rozšiřování zemědělské usedlosti, možná dokonce dvorce či tvrze cisterciáků, která se postupně přeměnila v zemědělskou osadu. Právě do 14. století je možné předpokládat vznik gotického panského sídla, není však jistá jeho poloha.⁵⁰² v druhé polovině 14. století je ale klášter s obrovskými dluhy nucen chodovské zboží prodat, což potvrzuje listinou roku 1355 Karel IV.⁵⁰³ Novým majitelem se stal Teist Winkler z Kinsbergu, ale již o desetiletí později vlastní chodovský statek pánové z Hartenbergu, aby je na počátku 15. století vystřídal jakýsi Francin, šlechtic z Lokte. Dalšími pány pak mezi lety 1413 až 1432 byli Fraidlové z Nejdku.⁵⁰⁴

To už ale v českých zemích náboženské a sociální rozpory vybuchly v ozbrojený konflikt. Husitské války sice oblast nepostihly tolik jako jinde, přesto však vedly k zpomalení jejího vývoje. a právě na konci husitských válek, v roce 1437, se objevuje první zmínka o obci. Antonín Profous zapsal k obci Mnichov (budoucí Mírová – pozn autor) toto: „*Mnichov*,

⁴⁹⁸ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 14.

⁴⁹⁹ Ibidem, str. 14.

⁵⁰⁰ Ibidem, str. 15.

⁵⁰¹ Ibidem, str. 15.

⁵⁰² KAREL, Tomáš, KNOLL, Vilém a KRČMÁŘ, Luděk. Panská sídla západních Čech – Karlovarsko. České Budějovice: Veduta, 2009, str. 115.

⁵⁰³ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 15.

⁵⁰⁴ Ibidem, str. 16.

Münchhof, ves 5 km ssv. od Lokte: 1437 den hoff Munchhoff bey Cadaw, Reg. imper. Sigism. 17 v A. lobk. v Roudn.; 1545, 8. Dec., Hans Hofman zu Munichshof, Sedl. z A. m. Lokte; 1586, 23. Apr., Adam Hoffmann von Münchhof, t.; 1638 dva statky v kraji Loketském .. tvrz a ves Mnichow, též ves Gimlikow (dnešní Jimlíkov, nedaleko Mírové směr severovýchod – pozn. autor), DZ. 146 E 4; 1785 Ellbogen: Imblikau .. Münchshof, ein Mhf, Schaller II, 20; 1847 Münchshof, Münichshof 1¼ St. n. von Elbogen am Chodauer Bache, Sommer XV, 15. “⁵⁰⁵

Psala se druhá polovina 15. století a opevněnou tvrz či dvorec vlastnili Hans a Nickel Hoffmanové. v roce 1487 však Mnichov získává Kašpar Šlik v rámci dědictví i s jinými majetky. Ves byla v té době svobodným loketským lénem se všemi právy rytířského zboží.⁵⁰⁶ Patrně pro kontrolu nechal sepsat Kašpar Šlik tzv. loketský urbář, který zaznamenával sociální a majetkoprávní vztahy na tehdejším loketském panství. Jako vlastník obce je v něm jmenován Adam Hofman. Zároveň je zde uvedeno, že Mnichov patří pod hrdelní právo loketské, ale tzv. kárací (rugrecht) právo je svěřeno zvláštnímu soudu v Chodově.⁵⁰⁷ Zboží Adama Hofmana je pak v loketském urbáři rozepsáno dle jednotlivých vlastníků: jeden z dvorů vlastní jakýsi Koyath, po půlce dvora pak Krautsperger, Lanng, Melhorn, Kess Hans a jeden mlynář. v obci se pak nachází 5 domů.⁵⁰⁸ Zdejší manové patrně sídlili v Mnichově na opevněném dvorci či panském sídle. Proto se psali jako Hoffmanové z Münchhofu.⁵⁰⁹ Ve druhé polovině 16. století vlastní Mnichov Kryštof Hoffmann, který však obec v roce 1568 předal Adamu Hoffmannovi a o 31 let později mění Mnichov opět majitele, když je prodán Johannu Florianu Lochnerovi z Palic, který se pak v následujících letech píše jako „Lochner von Palitz auf Münchhof“.⁵¹⁰ To už se blíží tzv. Třicetiletá válka, která s sebou přináší další změnu ve vlastnictví obce. Další z rodu Lochnerů, Volf Kryštof, si totiž vyvolil špatnou stranu konfliktu a za svou podporu Sasů v roce 1631 byl potrestán odnětím majetku. Tvrz a ves Mnichov byly Ferdinandem II. v roce 1633 darovány Alexandru Borrymu, což byl vrchní polní zbrojmistr císařských armád. Jeho bydlíštěm byl hostinec v Lokti „Zum grossen Christophel“ (volný překlad k velkému Christophlovi – pozn. autor) a pokoje, v nichž před ním pobývala hraběnka Adriana Šliková.⁵¹¹

⁵⁰⁵ PROFOUS, Antonín, Vladimír ŠMILAUER a Jan SVOBODA. Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, str. 113.

⁵⁰⁶ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 16.

⁵⁰⁷ Ibidem, str. 17.

⁵⁰⁸ Ibidem, str. 18.

⁵⁰⁹ KAREL, Tomáš, KNOLL, Vilém a KRČMÁŘ, Luděk. Panská sídla západních Čech – Karlovarsko. České Budějovice: Veduta, 2009, str. 115.

⁵¹⁰ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 18.

⁵¹¹ Ibidem, str. 18-19.

Jedinou výraznou vzpomínkou na třicetiletou válku byla nutnost poskytnout 8 mužů z Mnichova na obranu Lokte v roce 1641 před vpádem Švédů.⁵¹² Podle lidového vyprávění se do blízkosti obce Mnichov dostala právě švédská vojska a na polích až do 19. století pak nalézali zemědělci při orbě artefakty odkazující na tuto dobu – např. podkovy. v roce 1638 je také poprvé zmiňována zdejší tvrz. Zda obsahovala původní gotické sídlo, není známo. Také není jasné, jaké na ní probíhaly stavební úpravy.⁵¹³

Po odeznění válečného běsnění se stejně jako na jiných místech habsburské říše sčítaly škody a zároveň byl císař Ferdinand III. přesvědčen o nutnosti kontroly správného vyznání svého obyvatelstva v Čechách a na Moravě. Proto roku 1651 vznikl soupis poddaných podle víry, který uvádí v městě Loket jednoho obyvatele pocházejícího z Mírové, jménem Matz Stöher, Lehrjung, katolického vyznání, 17 let stár. Pobýval v domácnosti Johanna Pfrzschnera, který byl zároveň Mauerer (zedník) a Burger (měšťan), Lehrjung pak bylo označení pro učedníka. Pfrzschner měl krom Matze dvě služby, syna a manželku.⁵¹⁴

Samotná obec Mírová (*Münchhof*) je zpracována společně se sousedním Jimlíkovem (*Imbligkau*), Počernami (*Puttschirn*) a Chranišovem (*Chranissau*). Zpracovával ji Andreas Waldtherr von Langenau, který byl nájemcem panství. Ačkoliv pravděpodobně tento úkol svěřil písaři Balthassaru Pözeltovi, kterého uváděl přímo ve své domácnosti. Úvodní věta zápisu: „*Namen deren Leute und Personen, so sich bey meiner Hofhaltung und in meinem Diensten befinden.*“ viz kapitola 3.1.1 této práce, byla zapsána: „*Namen der Leut beeder Personen uf dem Haus Münchhoffen*“.⁵¹⁵ Stejně tak je v této kapitole 3.1.1 uvedena informace, že v Mírové nebyly zapisovány děti pod 11 let věku, což může mít vliv na počítaný výsledný počet obyvatelstva. Jak Čáňová výpočtem uvádí, mohlo být z hlediska populace toto počet osob mladších 14 kolem 30 %, což rozhodně není zanedbatelné číslo. Pokud bychom tedy vycházeli z této statistiky, mohl by být celkový počet obyvatel na panství Mírová o 20-25 % vyšší.⁵¹⁶

V tabulce je uvedeno jméno, následně stav („f“ = svobodný, „U“ = untetänig = svobodný), povolání, věk, náboženství (zde je určeno „k“ = katolické, „u“ = unkatholisch = nekatolické, u nekatolických bylo uváděno „+“, pokud šlo předpokládat obrácení na víru katolickou, a „-“, pokud nešel předpokládat přechod na víru katolickou. Nečitelný záznam byl označen závorkou

⁵¹² Ibidem, str. 20.

⁵¹³ KAREL, Tomáš, KNOLL, Vilém a KRČMÁŘ, Luděk. Panská sídla západních Čech – Karlovarsko. České Budějovice: Vedita, 2009, str. 115.

⁵¹⁴ ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, str.127.

⁵¹⁵ Ibidem, str.179.

⁵¹⁶ Ibidem, str.5.

a otazníkem.⁵¹⁷ Při překladech povolání jsem využíval znalosti NJ a slovníku řemesel na stránkách Ústavu pro jazyk český AV ČR⁵¹⁸.

Soupis poddaných podle víry k roku 1651 v obci Mírová⁵¹⁹:

Jméno a příjmení	stav	povolání	věk	víra	poznámky
Osoby žijící v domácnosti na velkostatku Mírová. 6 osob.					
Andreas Waldtherr von Langenau aus Öestreich	f	Pachts Inhaber (nájemce pachtu)	37	k	
Anna Waldtherrin, geborne von Carpfenfels	f	Weib (žena, manželka)	22	k	
Balthassar Pözelt	f	Schreiber (písař, úředník)	20	k	
Anna Möckhlin	U	Ausgeberin ⁵²⁰	19	k	
Rosina Schlickhin	f	Waiss*	12	k	
Margaretta Schuldessin	U	Magd (služka, děvečka)	38	k	
Im Mayerhoff zue Münchshoffen. (Osoby pracující na velkostatku?) 10 osob.					
Samuel Friedtl	f	Schlosser (zámečnick)	46	k	
Ursula Friedtlin	f	Weib (žena, manželka)	40	k	
Michael Göessl	U	Knecht (sluha, pacholek)	24	k	
Adam Stöher	U	Knecht (sluha, pacholek)	26	k	
Michael Lein	U	Pohandtsch*	20	k	
Johannes Lein	U	Pohandtsch*	18	k	
Margaretta Modessin	U	Magd (služka, děvečka)	19	k	
Regina Neydthardtlin	U	Magd (služka, děvečka)	27	k	
Maria Leinin	U	Magd (služka, děvečka)	22	k	
Eva Modessin	U	Kälbermägdl děvečka, služka u telat)	15	k	
Münchshoffen (Mírovští) 87 osob.					
Georg Möckhl	U	Richter (rychtář)	68	k	
Margaretta Möckhlin	U	Weib (žena, manželka)	67	k	

⁵¹⁷ Ibidem, str.8-9.

⁵¹⁸ Slovník řeči české. Ústav pro jazyk český AV ČR [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2010 [cit. 2020-04-26]. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/slovníky/pohlslov1783/pohlslov178330.html>

⁵¹⁹ ČÁŇOVÁ, 1993, str.179-181.

⁵²⁰ Slova označená hvězdičkou se autorovi práce nepodařilo přeložit – pozn. autor.

Jméno a příjmení	stav	povolání	věk	víra	poznámky
Martin Möckhl	U	Sohn (<i>syn</i>)	25	k	
Elisabetta Möckhlin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	27	k	
Eva Möckhlin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	12	k	
Johann Bangkhl	U	Bauer (<i>rolník, sedlák</i>)	39	k	
Catharina Bangkhlin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	33	k	
Margaretha Bangkhlin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	13	u	+
Regina	U	Tochter (<i>dcera</i>)	11	u	+
Michael Lay	U	Hausgenoss (<i>spolubydlící</i>)	39	k	
Anna Layin	U	sein Weib (<i>jeho žena, manželka</i>)	50	k	
Johann Zueleger	U	Bauer (<i>rolník, sedlák</i>)	30	k	
Sabina Zuelegerin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	34	k	
Anna Schreinerin	f	Tochter (<i>dcera</i>)	15	k	
Michael Modess	U	Heüssler (<i>chalupník</i>)	50	k	
Catharina Modessin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	43	k	
Maria Modessin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	12	u	+
Georg Fischer	U	Heüssler (<i>chalupník</i>)	36	k	
Maria Fischerin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	36	k	
Ursula Fischerin	U	Hausgenossin, Wittib (<i>spolubydlící, vdova</i>)	76	k	
Johann Frübeckh	U	Heüssler (<i>chalupník</i>)	30	k	
Margaretta Frübackhin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	28	k	
Hainrich Haussner	U	Heüssler (<i>chalupník</i>)	40	k	
Margaretta Haussnerin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	30	k	
Georg Hainzman	U	Wirt oder Schenck (<i>hospodář</i>)	35	k	
Regina Hainzmanin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	30	k	
Hans Georg Hainzman	U	Sohn (<i>syn</i>)	12	u	+

Jméno a příjmení	stav	povolání	věk	víra	poznámky
Georg Kärkert	U	Zimmerman (<i>tesař</i>)	32	k	
Helena Kärgerterin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	58	k	
Christoph Lang	U	Sohn (<i>syn</i>)	23	k	
Maria Langin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	25	k	
Michael Frängkl	U	Zimmerman (<i>tesař</i>)	32	k	
Margaretta Frangklin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	30	k	
Catharina Baumgärtlin	U	Hausgenossin, Wittib (<i>spolubydlící, vdova</i>)	46	k	
Eva Baumgärtlin	U	Ihre Tochter (<i>její dcera</i>)	20	k	
<i>Jméno a příjmení</i>	<i>stav</i>	<i>povolání</i>	<i>věk</i>	<i>víra</i>	<i>poznámky</i>
Christina Leyssnerin	U	Hausgenossin, Wittib (<i>spolubydlící, vdova</i>)	51	k	
Adam Stöher*	U	Gartner (<i>zahradník</i>)	56	k	
Anna Stöherin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	36	k	
Catharina Stöherin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	11	u	+
Mathes Schuester	U	Heussler (<i>chalupník</i>)	36	k	
Catharina Shusterin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	50	k	
Margaretta Leinin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	23	k	
Hans Böhaimb	U	Heüssler (<i>chalupník</i>)	46	k	
Barbara Böhmin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	36	k	
Thomas Böheimb	U	Sohn (<i>syn</i>)	11	u	+
Michael Zueleger	U	Heüssler (<i>chalupník</i>)	79	k	
Barbara Zuelegerin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	64	k	
Sabina Zuelegerin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	40	k	
Margaretta	U	Tochter (<i>dcera</i>)	23	k	blind 521

⁵²¹ Nevidomá – pozn. autor.

Jméno a příjmení	stav	povolání	věk	víra	poznámky
Margaretta Zuelegerin	U	Hausgenossin, Wittib (<i>spolubydlící, vdova</i>)	36	k	
Adam Zueleger	U	Ihr Sohn (<i>její syn</i>)	11	u	+
Martin Stöffel	U	Heüssler, Wittber (<i>chalupník, vdovec</i>)	78	k	
Johannes Stieffel	U	Sohn (<i>syn</i>)	39	k	
Eva Stieflin	U	sein Weib (<i>jeho žena, manželka</i>)	30	k	
Eva Baumgärtlin	U	Hausgenossin, Wittib (<i>spolubydlící, vdova</i>)	58	k	
Elisabetta Baumgärtlin	U	ihre Tochter (<i>její dcera</i>)	16	k	
Georg Würckhner	U	Hausgenoss (<i>spolubydlící</i>)	50	k	
Catharina Würckhnerin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	45	k	
Agnissa Veuerdorben	U	Hausgenossin (<i>spolubydlící</i>)	68	k	
Barbara Kaylin	f	Hausgenossin (<i>spolubydlící</i>)	40	k	
Sabina Kaylin	f	ihre Tochter (<i>její dcera</i>)	11	k	
Mathes Reinel	U	Heussler (<i>chalupník</i>)	40	k	
Margaretta Reinlin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	23	k	
Andreas Rödting	U	Schmid (<i>kovář</i>)	58	k	
Eva Rödtingin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	40	k	
Georg Bangkhl	U	Hausgenoss (<i>spolubydlící</i>)	80	k	
Maria Bangkhlin	U	sein Weib (<i>jeho žena, manželka</i>)	75	u	- (luther- isch?)
Elisabetta Bangkhlin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	27	k	
Melchior Richter	U	Müller (<i>mlynář</i>)	47	k	
Margaretta Richterin	U	Weib (<i>žena, manželka</i>)	40	k	
Martin Richter	U	Sohn (<i>syn</i>)	20	k	
Elisabetta Richterin	U	Tochter (<i>dcera</i>)	14	u	+

Georg Saiffert	f	Schaafmeister (<i>chovatel ovci</i>)	30	k	
Regina Saiffertin	f	Weib (<i>žena, manželka</i>)	24	k	
Johann Haydtler	f	Schafknecht (<i>sluha u ovci</i>)	24	k	
Martin Scherzer	U	Schafknecht (<i>sluha u ovci</i>)	20	k	
Margaretta Baumgärtlin	U	Magd (<i>služka, děvečka</i>)	25	k	
Siemon Zueleger	f	Hirt (<i>pastýř</i>)	52	u	+
Ursula Zuelegerin	f	Weib (<i>žena, manželka</i>)			
Maria Zuelegerin	f	Tochter (<i>dcera</i>)			
Ursula Zuelegerin	U	Weiss			

Celkový počet 103 obyvatel byl patrně ještě vyšší, pokud započítáme pravděpodobný počet dětí do 11 let, které se v soupisu neobjevují. Mnichov tak mohl mít kolem 120 lidí. Většina z nich se hlásila ke katolictví, i když 13 přiznávalo protestantskou víru. Na území obce nebyl žádný využitelný kostel či bohoslužebné místo, a proto „*Die Münchhöffer und Chranissauer gehören nach Unter Codtau in die Pfarr St. Laurentii, die Herr Decanus Wenceslaus Norbertus Peller aus Ellbogen den Gottendienst mitversiehet. Ist die Pfarr zimlich arm und verwust, die Collatur gehöret der frauen von Planckenhaimb. ... 6. 4. 1651*“⁵²² (Mírovští i Chranišovští patří do farnosti sv. Vavřince⁵²³, kde bohoslužby poskytuje pán Decanus Václav Norbert Peller z Lokte. Farnost je to malá a zničená, právo obsadit ji – dosadit kněze – patří ženám z Placnckenhaimb – překlad autor). Soupis pak obsahuje zajímavé údaje o socioekonomickém složení tehdejší obce. Rychtářem byl Georg Möckhl a o hospodářský život se starali sedláci, hospodský, zahradník, krejčí, kovář. Byli zde i chalupníci a pasáci ovci. Majiteli Mnichova byli v té době falknovští (sokolovští) Nosticové, ale už následujícího roku (1652) se jej zbavují a statek prodávají Juliu Albrechtu Libštejnskému z Kolovrat. o další dva roky později pak popisuje hospodářské a sociální poměry v obci berní rula. Je rozhodně zajímavé, že dva roky po soupisu poddaných, který uvádí max. kolem 120 obyvatel, berní rula už zaznamenala 152 lidí v 17 obydlích usedlostech. v roce 1653 byly postaveny dvě nové. Jedna usedlost byla zapsána jako spáleniště. Celkový výměr půdy obhospodařovaný obyvateli Mnichova byl cca 61 ha (219,5 jitra), z toho 126,5 jitra polí a 93 jitra luk, ve výměru není zmiňován žádný

⁵²² ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, str.183.

⁵²³ Kostel sv. Vavřince, byť barokní a mnohem pozdější je v nedalekém Chodově dodnes a je jeho dominantou, lze předpokládat, že na místě dnešní stavby se nacházel již kostel předchozí (pozn autor).

les. Ze zvířectva hospodářského byly 11krát zastoupeni koně (jeden byl starý) a 11 volů. Krom toho zde bylo chováno ještě 39 krav, 42 jalovic, 10 prasat, 2 kozy a 161 ovcí. Na území Mnichova se nacházel jeden panský ovčín a také jeden mlýn.⁵²⁴

Velkého úspěchu dosáhl Christian Hoffmann, kovář z Mnichova, který zvítězil okolo roku 1675 v závodech ve střelbě pořádaných knížetem Luisem von Baden. Krom stříbrného poháru získal mnichovský kovář také čestné občanství města Lokte.⁵²⁵ Propojení s Loktem se v roce 1678 stalo i oficiálním, to si totiž statek Mnichov za 27 000 zlatých⁵²⁶ pořídilo právě panství Locket, kterému pak jeho držení zůstalo. Hned po uzavření obchodu poslal Locket 20 000 florénů ve stříbrných penězích s dvojsprežím hraběti Kolovratovi do Chýší. o 100 let později pak přestává panské sídlo a statek plnit funkci sídla a pravděpodobně někdy na konci 18. století zaniká tvrz, která byla tříkřídlá⁵²⁷ a v dobách „největší slávy“ patrně obklopena vodním příkopem. Tvrz i statek musely ustoupit nově vznikajícímu závodu sv. Antonína Paduánského na výrobu kamence z kyzů z nadloží hnědouhelných dolů. Kde se nacházela tvrz nelze dnes s určitostí určit.⁵²⁸

V první polovině 18. století se zdrojem informací o obci Mnichov stal tereziánský katastr k roku 1748. Münchhof dle něj patřil k dvěma největším vrchnostenským statkům loketského panství.⁵²⁹ Údaje pro obec jsou uvedeny v následující tabulce:⁵³⁰

Hospodáři podle rozlohy orných polí ⁵³¹					
do 1 strychu	1,1 až 5 strychů	5,1 až 15 strychů	15,1 až 30 strychů	30 strychů a více	Celkem
0	2	13	4	0	19

Rozdělení hospodářských usedlostí dle velikosti zemědělské půdy by odpovídalo stupňům:

A) do jednoho strychu – bezzemek, domkař,

B) do 5 strychů – zahradník a domkař,

⁵²⁴ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 19.

⁵²⁵ Ibidem, str. 20.

⁵²⁶ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 60.

⁵²⁷ KAREL, Tomáš, KNOLL, Vilém a KRČMÁŘ, Luděk. Panská sídla západních Čech – Karlovarsko. České Budějovice: Veduta, 2009, str. 115.

⁵²⁸ Ibidem, str. 20.

⁵²⁹ VLASÁK, Vladimír a VLASÁKOVÁ, Eva. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 68.

⁵³⁰ CHALUPA, Aleš, Marie LIŠKOVÁ, Josef NUHLÍČEK a František RAJTORAL. Tereziánský katastr. český. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1964, str. 158.

⁵³¹ Ibidem, str. 158.

C) do 15 strychů – chalupník,

D) do 30 strychů – hospodář.⁵³²

Krom 19 usedlostí se v Mnichově nacházelo ještě 12 domů bez vlastního pozemku (kromě toho, na kterém byly postaveny).

Rozdělení půdy ⁵³³					
Pole (strychy.větele)	Lada	Pastviny (strychy.větele)	Louky (vozy)	Lesy (strychy.větele)	Celkem (strychy.větele a vozy)
188.3	0.0	6.-	54.3	-.1	194.4 a 54.3

K půdě byla ještě nově zavedena nová informace, tzv. bonita půdy, která byla pro Mnichov určena hodnotou 7 stejně jako u většiny obcí na Loketsku. v poznámkách ke katastru je uvedeno, že všechny pastviny jsou obecní. Ve vsi je jeden kovář, dva bednáři a jeden mlynář, který má v nájmu panský mlýn o dvou kolech na nestálé vodě. Místní si přivydělávají příprězemí a povoznictvím v Lokti. Robotní povinnost byla uváděna ve dvou číslech 5 až 32 a 23 až 323 ½ vůči svému feudálnímu pánovi, ergo městu Locket.⁵³⁴

V polovině 19. století měla obec 48 domů a 246 obyvatel. Farností patří Chodovu, stejně jako místní škola je filiálkou školy chodovské a spravuje ji pomocný učitel. v katastru obce se nachází jeden panský dvůr, jedna továrna na kamenec a vitriol⁵³⁵ a také jeden mlýn. Mezi lety 1785-1787 byl v Mnichově založen tzv. minerální závod (nejen) na zpracování vytěženého uhlí z Falknovských dolů. velký rozvoj pak podnik zaznamenal v první dekádě 19. století při výrobě kamence z pyritů, dobývaných zde lomovým způsobem. Pozůstatky ekologicky náročného způsobu těžby surovin jsou v obci patrné dodnes. Skutečný vzestup průmyslu v Mnichově však začíná až s příchodem prvního západočeského opravdového podnikatele – Johana Davida Edlera von Starcka, který koupil od pana Lexmüllera závod i doly Antona de Padua (sv. Antonína Paduánského) v roce 1838.⁵³⁶ Starck se stal věhlasným podnikatelem západních Čech a za své úspěchy byl dokonce povýšen do šlechtického stavu. Nedaleko Sokolova je dodnes obec Davidov. Rok 1848 s sebou přinesl významnou změnu v socioekonomických poměrech,

⁵³² KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 20.

⁵³³ CHALUPA, Aleš, Marie LIŠKOVÁ, Josef NUHLÍČEK a František RAJTORAL. Tereziánský katastr.český. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1964, str. 158.

⁵³⁴ Ibidem, str. 159.

⁵³⁵ Také vitriolový olej – starší označení pro H₂SO₄ – kyselinu sírovou – pozn. autor.

⁵³⁶ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 22.

když byla 7. září zrušena robotní povinnost. Celá společnost tak rázem proměnila své uspořádání z principu hieratického na občanský. Na jedné straně přišli velcí majitelé půdy o levnou pracovní sílu, na straně druhé umožnil zmíněný stav soukromé podnikání v oblasti zemědělství. v téže době dosáhl zmíněný minerální závod vrcholu svých kapacit, kdy vyráběl ročně 100-200 tun kamence, kromě toho zde byla produkována i síra a zelená skalice. Již 21 let potom však přišel zlom, kdy byla všechna dostupná těžební místa vyčerpána a pro další zásobování závodu by musely být suroviny těženy z větších hloubek, což by nepřinášelo dostatečný profit. Minerální závod v Mnichově tak v roce 1869 po necelém století fungování zanikl.⁵³⁷ Přesto se v těžbě uhlí v obci pokračovalo na dolech sv. Antonína Paduánského, Norberti a ještě v později zakoupených Vincenzi. Těžba uhlí stoupala podobně jako těžba ostatních surovin např. kaolínu pro porcelánky. Skoro raketový nástup pak zaznamenala se zprovozněním Buštěhradské dráhy na začátku 70. let 19. století, kdy železnice propojila Prahu, Ústí nad Labem, Karlovy Vary, Chodov, Falknov a Cheb⁵³⁸. Mechanizace, kterou znamenal parní stroj se projevila i v tomto odvětví, odčerpávání vody ze štol pomocí tzv. dědičných štol bylo nahrazeno stroji. Na dole Anton de Padua k tomu došlo v roce 1864. Mechanické čerpadlo užitá v dole mělo výkon 12 koňských sil⁵³⁹ a o tři roky později zde byl osazen i první parní stroj s výkonem 8 koňských sil⁵⁴⁰. v roce 1872 pak byla do dolu Anton de Padua zaražena 47 metrů hluboká těžní a 49,5 metru hluboká čerpací a větrací jáma, na které bylo umístěno parní čerpadlo s výkonem 30 koňských sil⁵⁴¹ značky Belani. Díky těmto a dalším vylepšením dosahovalo roční množství vytěženého uhlí 20 000 tun.⁵⁴² Postupně toto číslo narůstalo až v roce 1885 dosahovalo množství ročně vytěženého uhlí společností Anton de Padua, Vincenzi a Norberti 100 000 tun uhlí ročně.⁵⁴³ Způsob těžby na dole Norberti, nejstarším z jmenovaných byl velmi prostý. Důl byl založen v roce 1848 synem Johanna Davida Starcka Antonem, který jím chtěl zásobovat minerální závod v Mnichově. Důl byl umístěn v katastru obce v prostoru nalevo od trati Chodov – Nová Role s tím, že pokud byla těžební jáma vytěžena, vyhloubila se nová o kus dále a takto se důl posouval severním směrem k obci Božičany a západním k Chodovu. v noci z 18. na 19. března pak důl Norberti postihlo neštěstí, když došlo k požáru dřevěných budov na povrchu a jejich naprostému zničení. o rok později byl zavřen zcela

⁵³⁷ Ibidem, str. 23.

⁵³⁸ v roce 1882 pak na ní navázala tzv. vlečka vedoucí z Chodova do Nové Role a Nejdku přes Mnichov.

⁵³⁹ Koňská síla metrická je zhruba 735,50 wattů, zatímco mechanická koňská síla čítá 745,7 wattů, v převodu tedy mělo čerpadlo na dole Anton de Padua 8 826 wattů nebo 10 148,4 wattů.

⁵⁴⁰ Tedy 6 765,6 W v případě mechanické koňské síly či 5 884 W v případě metrické.

⁵⁴¹ Tedy 25 371 W v případě mechanické koňské síly či 22 065 W v případě metrické.

⁵⁴² KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 23.

⁵⁴³ Ibidem, str. 23.

vytěžený důl Anton Padua, těžba se pak přesunula do prostoru chodovského vlakového nádraží, kde byla těžena mocná sloj Josef, později přejmenovaná na důl Richard. Ten ležel na východ od nádraží v katastru obce Mnichov, ale většina důlních měr byla v Chodově. Založen byl v březnu 1886 Chodovskou společností pro hnědouhelnou těžbu, od které jej později získal velký podnik Dolové a průmyslové závody, dříve J. D. Starck, v Dolním Rychnově. v tomto hlubinném dole se vytěžilo roku 1887 jen 12 568 tun uhlí, ale o 13 let později to již bylo 104 192 tun, což byl výkon, který si důl udržel až do Velké války. Po vytěžení byl roku 1926 uzavřen.⁵⁴⁴ Podobně jako na Falknovsku v Davidově, tak i v Mnichově David Starck pečoval o své dělníky. v obci pro ně nechal svou společnost zbudovat dělnickou kolonii, která je využívána dodnes. Je to také jedna z mála oblastí dnešní obce Mírová, která má i oficiální místní jméno – tzv. „Zechenhaus“ neboli „Na Cechu“. Průmyslová výroba, která zažila prudký rozvoj však vytlačovala původní přirozený způsob obživy, kterým bylo zemědělství. Jak již bylo řečeno, těžba výrazným způsobem zatěžovala krajinu, kterou i po jejím konci nebylo jednoduché přeměnit krajinu zpět na zemědělskou. Během těžby také zmizely téměř všechny lesy. Kromě železničního spojení byla vybudována na Loketsku nová cesta spojující Karlovy Vary, Falknov nad Ohří a Cheb, což znamenalo snížení významu původní cesty, která vedla právě přes obec Mnichov.⁵⁴⁵ Stejně tak i hlavní trasa železnice v regionu procházela Chodovem a Mnichov mýjela v oblasti Na Cechu.

Další změnou, o které již byla řeč v kapitolách o vývoji samosprávy a veřejné správy, bylo nové politické uspořádání. Obec Mnichov se od 1. září 1950 stala součástí soudního okresu Loket, a ten patřil do politického okresu Karlovy Vary. Později v letech 1855-1868 se stal sám polickým okresem, pak byl do roku 1913 součástí politického okresu Falknov nad Ohří. Jeden rok před rozpoutáním tzv. Velké války se opět stal samostatným politickým a soudním okresem Loket.

Pro popis Mnichova na konci 19. století by bylo možné užít publikaci „Special-Orts-Repertorium von Böhmen: Podrobný seznam míst v Čechách“ vydanou roku 1885, která na straně 130 popisuje Münchhof (Mnichov) jako „*Dorf mit E.-H. (ves s j. d.⁵⁴⁶) Kohlenwerk Sch. – Esb. (šk. – žel.⁵⁴⁷)*“⁵⁴⁸, dále popisuje počet domů, kterých ve vsi bylo 71, v nich žilo 527 obyvatel a z toho 260 mužů a 267 žen. Všichni občané obce byli německé národnosti

⁵⁴⁴ VLASÁK, Vladimír. Chodov: Město Chodov, 2004, str. 40.

⁵⁴⁵ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 24-25.

⁵⁴⁶ Jednotlivými domy – pozn. autor.

⁵⁴⁷ Uhelná elektrárna, škola a železnice – pozn. autor.

⁵⁴⁸ Special-Orts-Repertorium von Böhmen: Podrobný seznam míst v Čechách. Wien: Alfred Hölder, 1885, str. 130.

a katolického vyznání.⁵⁴⁹ Další publikací popisující obec byla „Heimatskunde des politischen Bezirkes Falkenau“, která byla vydána v roce 1898. Ta popisuje obec rozloženou kolem obou břehů Chodovského potoka, jen dělnická kolonie (Zechenhaus – pozn. autor) firmy „Montan-Industrialwerke“ ležela odlehle při oblastní silnici. Celkový počet domů v obci čítal 84, z toho 12 se nacházelo ve zmíněné kolonii. Majetek obce byl tvořen lukami, poli a háji, lesy tu žádné nebyly. Obyvatel žilo dle posledního sčítání v obci 681, část z nich se živila zemědělstvím, část v továrně a dolech. Jedna třetina polí je majetkem města Loket, které je pronajímá drobným zemědělcům. Řemeslnou výrobu zajišťuje švec, krejčí, kovář, pekař, mlynář, dále jsou tu dva obchody a sedm hostinců.⁵⁵⁰

Během roku 1884 byl zahájen provoz na dole Friedrichschacht, jehož vlastníkem byla společnost Kohlenindustrieverein z Vídně. Halda této šachty nebyla dobře zabezpečena a každoročně zde docházelo při jarních a podzimních povodních k záplavám níže položených polí. Vzhledem k častým stížnostem místních došla situace až k soudní při mezi vídeňskou společností a obcí, který trval sedm let. Vítězem sporu byl Mnichov a firma Kohlenindustrieverein byla donucena platit odškodnění. To již ale měla šachta nového vlastníka, když ji v roce 1888 koupila společnost Vl. Vondráček a Comp. s rozvojem těžby uhlí a dostatkem kaolinu je pak spojen i založení místní cihelny na výrobu šamotu loketským občanem Reismannem. Později ji získal Paul Georg Richter a rozšířil ji o porcelánku, která však ani nezahájila plně výrobní činnost a v roce 1897 byla zrušena. Ve stejném roce kupují cihelnu bratři Hoffmannové, její provoz rozšiřují a modernizují. Celoročně se tu pak vyrábí červené a šamotové cihly.⁵⁵¹

Výraznou postavou rozvoje obce konce 19. století byl starosta Anton Heintl, který se jím stal v roce 1889. o dva roky později byla postavena jednopatrová budova místního úřadu, ve které byly kanceláře, policejní stanice a byty pro úředníky. Mezi úspěchy jeho působení patří také zřízení obecního vodovodu 1893 a o tři roky později byla postavena budova základní školy.⁵⁵²

Na konci 19. století patřil k významné součásti společenského života, a je tomu tak v Mírově vlastně dodnes, spolek Freiwillige Feuerwehr Münchhof (Spolek dobrovolných hasičů Mnichov). První zápisy z jejich deníku se datují k roku 1892.⁵⁵³

⁵⁴⁹ Ibidem, str. 130.

⁵⁵⁰ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 27.

⁵⁵¹ Ibidem, str. 27.

⁵⁵² Ibidem, str. 28.

⁵⁵³ Ibidem, str. 28-29.

Proměna společnosti v průběhu 19. století ve znamení průmyslové revoluce, kdy obyvatelé přešli z převážně zemědělského způsobu obživy do průmyslového sektoru a zároveň došlo k strmému růstu jejich počtu, s sebou přinesla také značné sociální konflikty. Není tak divu, že ani oblasti Mnichova a Chodova se nevyhnuly dělnické stávkě. Masové stávky v oblasti odstartovala stávka na dole Richard v roce 1894.⁵⁵⁴

Podle „Orts-Repertorium für das Königreich Böhmen“ měl na počátku 20. století Mnichov 78 domů, 790 obyvatel, patřil k chodovské farní diecézi a také tamní poště (což platí dodnes – pozn. autor). Starostou obce byl v roce 1909 Anton Ulbert, ve výboru dále zasedali Anton Böhm, Josef Stiefl, Karl Götz, Josef Kraus, Josef Lenk, Anton Rohm, Wenzl Schmirler a Jakob Zuleger. o sedm let později v době Velké války byl starostou Wenzl Schmirler, ve výboru pak byli Anton Ulbert, Anton Schindler, Anton Rohm, Wenzl Stiefl, Josef Lenk, Lorenz Myeer, Konrad Fuhrmann a Georg Reiter.⁵⁵⁵

Do nadějně rozvíjejícího se života obce zasáhla stejně jako v jiných oblastech první světová válka. i zde byli odvedeni vojáci do Rakousko-Uherské armády. i ve zdejší obci si boje vyžádaly oběti na životech vojáků. Vzpomínku na ně uchovával pomník padlých, který však nepřežil „Damnatio memori“ po 2. světové válce, kdy byl stržen a jeho zbytky zakopány.⁵⁵⁶ v nebezpečí však nebyli jen odvedení vojáci na frontu. v militarizované ekonomice se nedařilo zajistit dostatečné zásobování obyvatelstva. Není tedy divu, že v průběhu a na konci války rostlo společenské napětí. Na podzim 1918 se ke všemu ještě rozšířila epidemie chřipky. Frustrace z prohrané války byla patrná více v oblastech osídlených převážně německým obyvatelstvem, což bylo v podstatě celé pohraničí Českých zemí a Moravy. České obyvatelstvo v tomto ohledu bylo často k válečnému konfliktu a jeho výsledku rezervované. Na povrch se v období všeobjímajícího chaosu vydraly nacionalistické tendence. Český exil v částečné kooperaci s domácím připravoval vznik samostatného státu založeném na soužití Čechů, Slováků a Němců. Tento fakt byl však pro třetí jmenované etnikum těžko přijatelný. Není divu, že došlo k pokusu o vyhlášení samostatného státu, tzv. Deutschböhmen. Tento pokus byl však od počátku odsouzen k nezdaru a na přelomu listopadu a prosince 1918 obsadila pohraničí čsl. armáda. Nešlo však o řešení definitivní, jen by se dalo říct, že šlo o odklad problému.

Ačkoliv byla první poválečná léta z hlediska politického, hospodářského i sociálního velice náročná, přinesla i rozvoj místní ekonomiky. v roce 1919 založila Pražská akciová společnost

⁵⁵⁴ Ibidem, str. 29.

⁵⁵⁵ Ibidem, str. 29.

⁵⁵⁶ Ibidem, str. 30.

Sklárny (Glaswerke A.G.) novou sklárnu, která se měla nacházet v katastru Mnichova, nedaleko železniční stanice Chodov. Vystavěna pak byla v průběhu dalších tří let a ač se katastrálně nacházela v Mnichově, nerozlučně spjata už zůstala s blízkým Chodovem a byla také jako podnik v Chodově označována. Později byl tento fakt užit také jako argument pro převedení pozemků sklárny do katastru města Chodova. v továrně pracovalo 100-150 zaměstnanců na výrobě zrcadlového a plošného skla, později také skleněné stavební obklady. v roce 1921 byla k továrně odbočnou kolejí přivedena z chodovského nádraží železnice a o 11 let později byl ve sklárně postaven 40 metrů vysoký komín, který je dodnes dominantou této oblasti.⁵⁵⁷

Politická situace se postupně uklidňovala, v německém prostředí československého pohraničí se formovali standardní politické strany jako např. „Deutsche sozialdemokratischen Arbeiterpartei (Německá sociálně demokratická dělnická strana). Přesto nelze popřít fakt, že se v programech i tzv. umírněných politických stran nacházely prvky německého nacionalismu a sociálního šovinismu, který byl ale poplatný době, neboť, jak již bylo zmíněno, i z české strany se objevovaly projevy tentokrát českého nacionalismu. Není účelem této práce hodnotit, která ze stran byla více v právu. Lze však konstatovat, že míra identifikace německého obyvatelstva s Československým státem se přímo úměrně zvětšovala s postupující hospodářskou konjunkturou poloviny dvacátých let. a samozřejmě výrazně snížila v době světové hospodářské krize na jejich konci a počátku let třicátých. Na kandidátce zmíněné německé sociální demokracie do prvních komunálních voleb 16. září 1923 se krom jmen politicky činných osob v obci dozvíme také jejich zaměstnání. a byla to vskutku strana práce. Ve volbách tak kandidovalo 12 horníků, dva hospodští, dva skláři, dva železničáři, jeden kovář, jeden zámečník, jeden zaměstnanec cihelny a jeden příležitostný dělník.⁵⁵⁸

V oblasti kulturního života se do spolkové činnosti v obci krom hasičského přidal i myslivecký svaz, do něhož bylo zapojeno několik desítek osob z Mnichova i Chodova. v mysliveckém výboru byl např. Wenzl Zuleger a Anton Ullbert, počátkem druhé světové války např. Josef Soukup. a také zde působil fotbalový klub S. V. (Sport Verein, tedy sportovní klub) Münchhof, který patrně hrál jednu z nižších republikových soutěží.⁵⁵⁹

⁵⁵⁷ Ibidem, str. 30-31.

⁵⁵⁸ Ibidem, str. 31.

⁵⁵⁹ Ibidem, str. 31.

3.2.2 Vývoj Mnichova ve 30. letech a v době 2. světové války

O rostoucím sociálním a nacionálním napětí na počátku 30. let byla již řeč. Hospodářská krize importovaná zpoza oceánu se neblaze projevovala v celé Evropě a Mnichov nebyl výjimkou. „Zlatá“ dvacátá léta skončila, a i když v rámci předchozí dekády vyvstala v soužití Čechů a Němců celá řada problémů, které nebylo možné snadno řešit, či dokonce nebylo možné je vyřešit vůbec. Přesto se míra společenské solidarity a konformity nedala s 30. lety srovnat. Narůstající napětí lze ukázat na příkladu „mnichovského“ recidivisty, pana Josefa Eberta, rodáka z Mnichova ovšem působícího v Nejdku, který ve 20. a 30. letech spáchal celou řadu přestupků. Zpočátku se živil jako slévač železa, později bývá uváděn jako nezaměstnaný či jako komunistický agitátor. Zatímco v roce 1930 byl odsouzen za zakázané hraní karet, v roce 1931 za svolání neohlášené politické schůze, o další rok později za organizaci nepovoleného průvodu, tentýž rok za násilný čin, v roce 1933 už byl ale opět politicky aktivní, když „*svolal a pořádal schůzi bez svolení úřadu*“⁵⁶⁰ o dva roky později byl odsouzen za napadení, kdy stloukl člověka plechovým pravítkem a jako důvod byla uvedena stranická zášť. v roce 1937 si pak zopakoval zakázanou hru v karty.⁵⁶¹

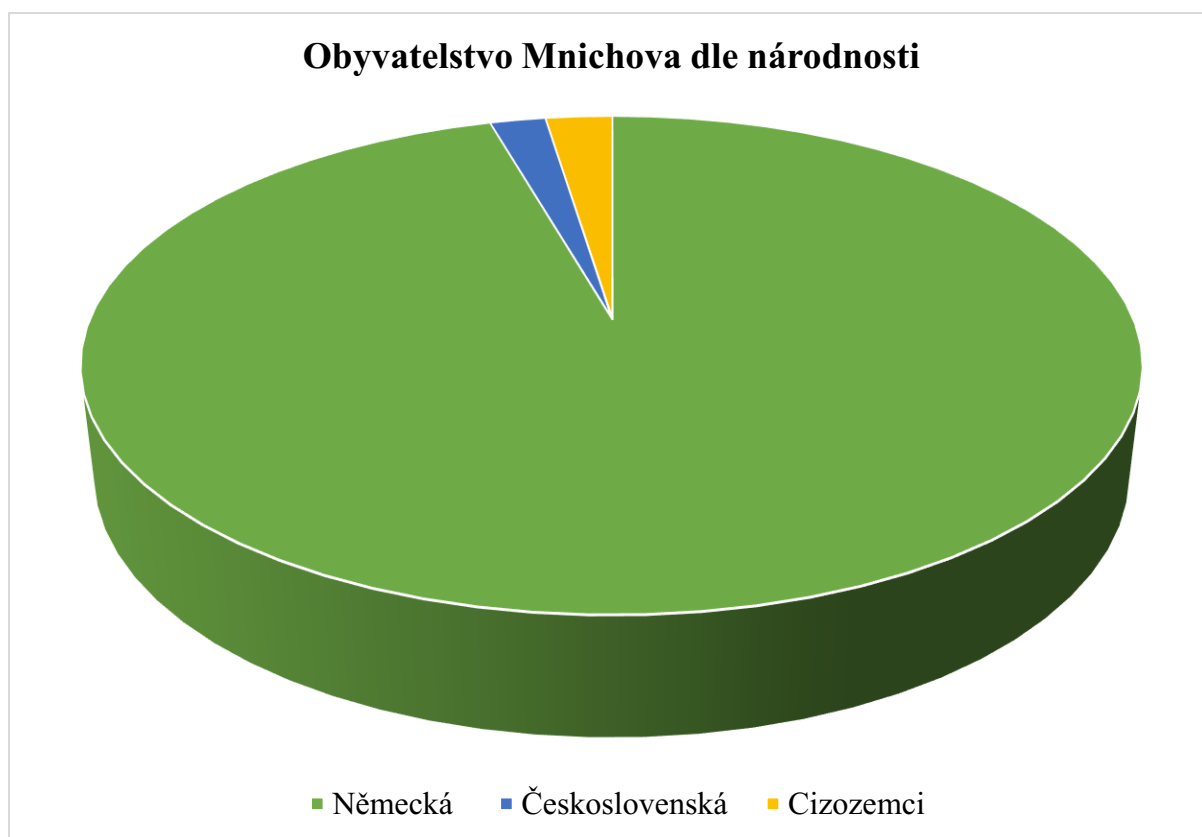
V roce 1930 proběhlo sčítání obyvatelstva, které v obci Mnichov zaznamenalo 102 domů, 989 obyvatel (z toho 945 německé a 20 československé národnosti, dalších 24 osob⁵⁶² bylo označeno jako „cizozemci“). Většina obyvatel se hlásila k římskokatolickému vyznání (825), evangelíků bylo 26, 7 se hlásilo k československé církvi a 131 uvedlo bez vyznání. Ve sčítání se také objevuje v poznámkách údaj, jak byla obec uspořádána: v 74 domech obce (patrně v centrální části kolem Chodovského potoka a dnešní oblast u hřiště) žilo 619 obyvatel. Na tzv. Zechenhausu (Na Cechu) žilo v 17 domech 193 lidí, v místní části Beim Bahnhof (U Nádraží – dnes už jde o Chodov – pozn. autor) se nachází skupina se 3 domy, 31 obyvateli, skupina 4 domů se 112 obyvateli a 3 roztroušené domy se 34 obyvateli.⁵⁶³ Ze zápisu vyplývá, že poměr německého a československého obyvatelstva v obci byl 945:20, což je jeden Čechoslovák na 47 a čtvrt obyvatele německé národnosti. Procentuálně je to 95,55 % Němců a 2,02 % Čechoslováků.

⁵⁶⁰ Ibidem, str. 32.

⁵⁶¹ Ibidem, str. 33.

⁵⁶² Jiří Klsák uvádí, že by mohlo jít o státní příslušníky Německa, kteří zde pracovali jako odborníci v průmyslových závodech. KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 33.

⁵⁶³ Statistický lexikon obcí v Republice československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. v Praze: Orbis, 1934, str.209.

Jak i z předchozího textu vyplývá, byla minulost obce Mnichov vždy propojená s německým živlem. Předcházející výpočty jsou možná přebytné, ale autor práce je sem zařadil úmyslně, aby zdůraznil naprostou převahu německého obyvatelstva v Mnichově nad českým elementem. Navíc je třeba si uvědomit, že tyto počty neplatily jen pro tuto obec. Naopak platily pro většinu pohraničních oblastí, které se více či méně odlišovaly od tohoto příkladu. Lze s jistotou tvrdit, že vůdčí silou těchto oblastí bylo právě německé obyvatelstvo. Jeho rozhodující vliv pro politický a kulturní život v regionu nelze umenšit. Nelze také zapomínat, že tito lidé žili v pohraničí celý svůj život, bylo pro ně domovem. Jejich generace (a generace jejich předků) nezažily většinou jiný domov. Proto v jejich vnímání nešlo v třicátých letech o boj proti domácímu obyvatelstvu, necítili se jako vetřelci. Naopak to byl boj za domov, (Heimat či Vaterland – otčina, zem otců). Také tento boj vnímali jako oprávněný, bojovali totiž proti státu, který nebyl jejich, navíc se k nim dle jejich přesvědčení mnohdy choval macešsky. Proto také v době hospodářské krize zaznamenala tak obrovský vzestup myšlenka německého nacionalismu. v pohraničí se šířilo přesvědčení, že centrum Československa se o problémy periferních oblastí nezajímá, právě proto že jsou převážně německé. a že autonomie (později i požadavek připojení k Německu) není tak „špatný nápad“, protože by politická správa řešila jejich každodenní problémy více než ta současná. „Hlásnou troubou“ těchto myšlenek a katalyzátorem podobných pocitů se stala Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)

vzniklá z předtím zakázané Sudetendeutsche Heimatsfront (Sudetoněmecká vlastenecká fronta). v roce 1936 byl starostou obce Karl Zinner⁵⁶⁴. Na druhé straně se ale rostoucím nacionalismem mezi německým obyvatelstvem stupňovala agresivita vůči v pohraničí žijícím Čechům a také československým státním orgánům. Nelze nevzpomenout přepady četnických stanic v září 1938 v Habartově a Bublavě, po kterých zůstali mrtví čeští četníci. Tato nesnášenlivost pak došla vrcholu po tzv. „Mnichovské dohodě“, která nařizovala Československu podstoupit pohraniční oblasti německé říši. z obce Mnichov pak odchází (z dochovaných zdrojů nelze tvrdit, že by byli vyháněni) občané české národnosti. Zlikvidován, stejně jako v samotném Německu, je ale i politický pluralismus. Jedinou politickou organizací se stala NSDAP (5. listopadu 1938 pohltila SdP a 4. prosince 1938 vyhrála volby do říšského sněmu), utlumen byl i do té doby bohatý spolkový život.⁵⁶⁵

O úmyslu vybudovat z říšské župy Sudety „pokusnou laboratoř“ na nový správní systém již bylo hovořeno v jiné části této práce. o uspořádání místní samosprávy v říšské župě Sudety po roce 1938 bylo podrobněji pojednáno v kapitole 2.2.4 Místní správa mezi lety 1938-1945. v rámci zamýšlené reorganizace místní správy a slučování jednotlivých obecních úřadů do větších celků odeslal 25. května 1939 starosta obce Mnichov informace do úřadu loketského landráta následující zprávu. Byla to reakce na „*Massnahmen zur Hebung der Verwaltungskraft kreisangehöriger Gemeinden*“ (Opatření ke zvýšení správní moci okresních společenství⁵⁶⁶) a starosta obce⁵⁶⁷ ve zprávě píše: „*Bezugnehmend auf Ihre Verführung vom 22. d. M. wird Ihnen mitgeteilt, dass seit dem 1. Oktober 1938 eine Wechselung der ehrenamtliche Sekretäre eingetreten ist.*

Der jetzige Sekretär versieht seine Stellung ehrenamtlich. und nur für die Gemeinde Münchhof. Bei der jetzigen Arbeit wird die Einstellung einer weiteren Schreibkraft notwendig sein.“ (S odkazem na Váš požadavek z 22. tohoto měsíce Vás informuji, že od 1. října 1938 došlo ke změně čestných tajemníků. Současný tajemník vykonává svou práci dobrovolně. a pouze pro obec Mnichov. Aktuální agenda bude vyžadovat, aby byl najat jeden další písař – úředník.⁵⁶⁸

⁵⁶⁴ Karl Zinner (věk 73 let) byl po válce odsunut v předposledním 22. transportu z Nového Sedla 22. října 1946. s velkou mírou pravděpodobnosti jde právě o bývalého starostu Mnichova. Viz: SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 22. transport, 22. 10. 1946.

⁵⁶⁵ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 34.

⁵⁶⁶ Pokud není uvedeno jinak, je autorem překladu dalších textů v této kapitole autor.

⁵⁶⁷ Bohužel na tomto materiálu není možné jméno přečíst.

⁵⁶⁸ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 1. Sine, Massnahmen zur Hebung der Verwaltungskraft kreisangehöriger Gemeinden, Münchhof, 25. 5. 1939.

K zamýšlenému propojení se vyslovil 1. června 1939 „*Der Bürgermeister der Stadt Chodau*“ (starosta města Chodov), který zaslal „*Polit. Lagebericht, Eingemeindung Münchhof*“ (Politická zpráva o hospodaření, začlenění obce Mnichov) na „*Landratsamt Elbogen*“ (kancelář venkovského okresu Locket). Obsahem je situační zpráva o vztazích mezi městem Chodov a obcí Mnichov v té době. Je také reakcí na požadavek vytvořit situační zprávu ze strany loketského landrátu z 15. května téhož roku. Na úvod starosta Chodova konstatuje: „*Mit der Gemeindverwaltung Münchhof sind greifbare Verhandlungen hinsichtlich der Eingemeindung bisher nicht im Gange*“ (hmatatelná jednání o začlenění obce Mnichov zatím nejsou ve hře). v dalším textu pak zmiňuje důvody, proč se mu jeví, že je sloučení správ obou obcí naléhavé. Jako první zmiňuje příklad železniční zastávku říšských drah v Chodově, která „*liegt teils auf dem Gebiete der Gemeinde Chodau, teils aber auch auf jenem der Gemeinde Münchhof*“ (leží zčásti na území Chodova a zčásti na území obce Mnichov), dále pak uvádí příklad „*zur Gemeinde Münchhof gehörige Ortsteil nördlich des Bahnhofes in Chodau*“ (k obci Mnichov patřící území severně od nádraží v Chodově), které je právě z města Chodova (domy na tomto území) zásobeno vodou a světlem. Zároveň obec Mnichov nemůže pokračovat ve stavebním rozvoji této oblasti, protože sama není schopna pro ni světlo a vodu zajistit. Podobně je omezen stavební rozvoj města na jeho východních hranicích, kterou tvoří „*Karlsbader Strasse*“ (tehdejší i dnešní Karlovarská ulice). Proti ní totiž směřuje rozvoj západní části obce Mnichov. Starosta Chodova vyslovuje názor, že „*in kurzer Zeit die Ostgrenze von Chodau und die Westgrenze von Münchhof kaum mehr erkennbar sein wird*“ (v krátké době bude jen stěží možné rozeznat hranici mezi západní hranicí Mnichova a východní hranicí Chodova). z hlediska úřední správy by dle názoru chodovského starosty dostačoval současný úřední aparát v Chodově, aniž by bylo nutné najímat nové úředníky, přestože má obec Mnichov přes 900 obyvatel. Starosta pak hovoří také o tom, že obě oblasti jsou spojeny i kulturně: „*Veranstaltungen in kultureller Beziehung werden in Münchhof keine abgehalten, während jene Veranstaltungen, die ind Chodau stattfinden, von den Bewohner Münchhofs stets besucht werden.*“ Tedy, že na území obce Mnichov se kulturní akce nepořádají a její obyvatelé se tak účastní akcí v Chodově. Na závěr tak starosta Chodov stvrzuje, že „*in vielfacher Hinsicht das Streben nach einer Verwaltungsgemeinde ber beiden Orte vollkommen gerechtfertigt erscheint*“ (v mnoha ohledech se úsilí o propojení obou míst jeví jako naprosto oprávněné), a proto starosta Chodova prosí představitele loketského landrátu o podporu v tomto úsilí. Kdy přesně toto spojení proběhlo tak není zcela jasné, je však pravděpodobné, že to mělo být nejpozději 1. dubna 1940. Datum, které uváděl jako mezní Konrád Henlein, když tuto reorganizaci plánoval. Na druhé straně jsou v archivu landrátu Locket 1938-1945 uchovány dva

dokumenty o pachtu (pronájmu) továrny v obci Mnichov. První, datovaný 14. listopadu 1942⁵⁶⁹, je popisem stavu, ale není zde možné vyčíst, zda vznikl přímo v kanceláři loketského landráta (je pouze nadepsán Elbogen a. d. Eger). Druhý, 16. listopadu 1942⁵⁷⁰, je pak podáním informace o prázdných podnicích v loketském landrátu úřadu vládního prezidenta v Karlových Varech (spolu s jedním podnikem z Mírové jsou zde i další např. pekárna a řeznictví v Chodově, které nebyly v rozhodné době využity).

V prvním dokumentu je popisována aktuální situace podniku: „*Der Betrieb Walderts Erben, Kaolinschlemmerei in Münchhof wurde an die Fa. Otto Spinzig&Co., "Kohlenverwertungsgesellschaft" in Karlsbad Haus "Johore"*⁵⁷¹ *verpachtet. Nach dem Bericht des Bürgermeisters in Münchhof soll dort eine Fabrik zur Herstellung von Kohlenunterzündern errichtet werden. Die Vorarbeiten für die Instandsetzung der Betriebsräume sind bereite im Gange.*“⁵⁷² (Provoz společnosti Walderts Erben, Kaolinschlemmerei⁵⁷³ v Münchhofu, byl pronajat společnosti Otto Spinzig&Co., „Společnost pro využití uhlí“ v karlovarském domě „Johore“. Podle zprávy starosty v Mnichově tam má být postavena továrna na výrobu zapalovačů uhlí⁵⁷⁴. Již probíhají přípravné práce před opravami výrobních hal). Je zajímavé, že zpráva hovoří o starostovi Mnichova, nikoliv o starostovi Chodova. Teoreticky by mohly platit dvě varianty: a) sloučení neproběhlo a po celou dobu války měla obec svého starostu a úředníky, b) proběhlo sloučení úřadů, ale zůstal politický vedoucí obce jako symbol, ačkoliv všechny administrativní činnosti probíhaly v Chodově.⁵⁷⁵ Vzhledem k značným kompetenčním sporům plynoucím z možnosti b) se autor práce přiklání k možnosti a), pro kterou hovoří další dva písemné důkazy: a) zpráva o „*Abwicklung der Wohnungsbaumaßnahmen der früheren Tschechoslowakei in den in das Deutsche Reich eingegliederten Gebieten*“⁵⁷⁶ (Řešení bytové výstavby z doby bývalého ČSR na územích

⁵⁶⁹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 43 Pol 500 01 2, Kaolinschlemmerei Walderte Erben, Münchhof, Elbogen (Locket), 14. 11. 1942

⁵⁷⁰ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 43 Pol 500 01 2, Leerstehende Betriebe, Elbogen (Locket), 16. 11. 1942

⁵⁷¹ Dům v Karlových Varech na současné adrese Palachovo nábřeží 26, měl až do 80. let 20. století na fasádě viditelný nápis „Johore“, poté byl odstraněn. Viz: Dr. Walter Serner (1889-1942): Stationen in Bildern: Karlsbad – Karlovy Vary. Dr. Walter Serner (1889-1942) [online]. Leipzig: Andreas und Mara Mosbacher, 2013 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://walter-serner.de/biografisches/stationen-in-bildern/karlsbad-karlovy-vary/>

⁵⁷² SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 43 Pol 500 01 2, Kaolinschlemmerei Walderte Erben, Münchhof, Elbogen (Locket), 14. 11. 1942

⁵⁷³ Autorovi se nepodařilo přeložit tento výraz. Schlemmerei je hodování. Což nedává smysl.

⁵⁷⁴ Nezdá se to být přesný překlad, ačkoliv opět jediný.

⁵⁷⁵ Nebylo by to nic neobvyklého, podobně v roce 1943 došlo ke sloučení loketského landráta a Falknovského. Viz VLASÁK, Vladimír a Eva VLASÁKOVÁ. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004, str. 129.

⁵⁷⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 55 Ho 500 04, Abwicklung der Wohnungsbaumaßnahmen der früheren tschechoslowakei in den in das Deutsche Reich eingegliederten Gebieten, Münchhof, 20. 6. 1941

začleněných do říše) z 20. června 1941, která hovořila o bývalém židovském majetku v obci – konkrétně o domě čp. 19 Kamillo Fischla. Jednalo se o „*altes baufällige Holzhaus*“ (starý zchátralý dřevěný dům), dům měl být odstraněn a na jeho místě postaven bytový dům; b) komunikace mezi starostou Mnichova, landrátem v Lokti a JUDr. Wendlerem z Chebu v letech 1941 a 1942 o koupi stavebních parcel K.Z. 770 a K.Z. 780, které ale byly součástí pozůstalosti. Poměrně čilá korespondence mezi všemi stranami ukazuje, že obec Mnichov měla v dané době aktivního starostu a patrně i úřední aparát.⁵⁷⁷

Vznik sudetské župy v pohraničí přinesl úředníkům ve třetí říši i požadavek dokonalé orientace v nově získaných oblastech. Bylo tak potřeba nespolehat se na sčítání lidu provedené československou vládou. Proto bylo 17. května 1939 provedeno nové sčítání, které pak bylo uveřejněno v publikaci „Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland“ z roku 1941 (viz tabulka na další straně). Počet obyvatel Mnichova byl 930, z toho bylo 445 mužů a 485 žen. Ti tvořili dohromady 303 domácností.

Počet obyvatel obec Münchhof (Mnichov) ⁵⁷⁸				
Celkem obyvatel k 17. 5. 1939	Stálých obyvatel k 17. 5. 1939		Obyvatel k 1. 12. 1930	Domácností k 17. 5. 1939
	Celkem	Mužů		
930	930	445	989	303

Většina obyvatel Mnichova se, jak je patrné z následující tabulky a grafu, hlásila k římskokatolickému vyznání (816), dále zde bylo 61 evangelíků (trojnásobný nárůst oproti roku 1930 – pozn autor), naopak výrazně poklesl počet obyvatel bez vyznání (15).

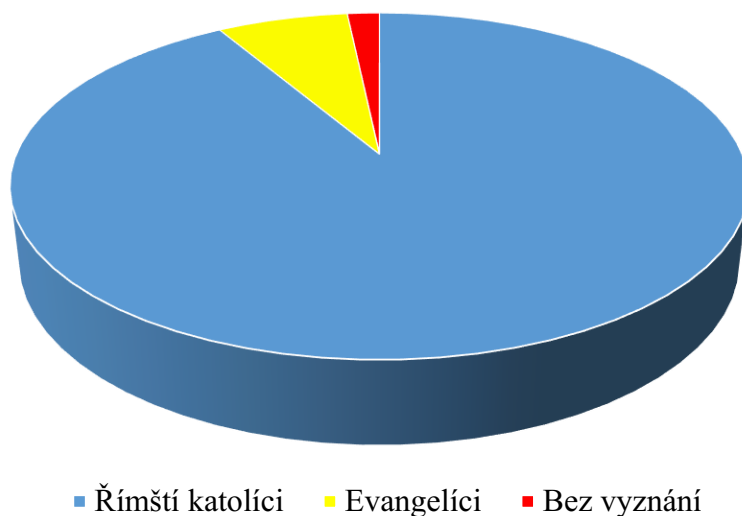
Obyvatelé obce Münchhof dle vyznání ⁵⁷⁹					
ŘK		EV		BV	
P	%	P	%	P	%
816	87,7	61	6,6	15	1,6

⁵⁷⁷ v inventárním označení archivu je chyba, když listiny skutečně pocházejí z let 1941-1942. Viz SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Loket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 56 Ho 500 07 Obec Mnichov-nákup pozemku s pramenem 1940-1941

⁵⁷⁸ Publikace: Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland (1941), str. 34.

⁵⁷⁹ Ibidem, str. 34.

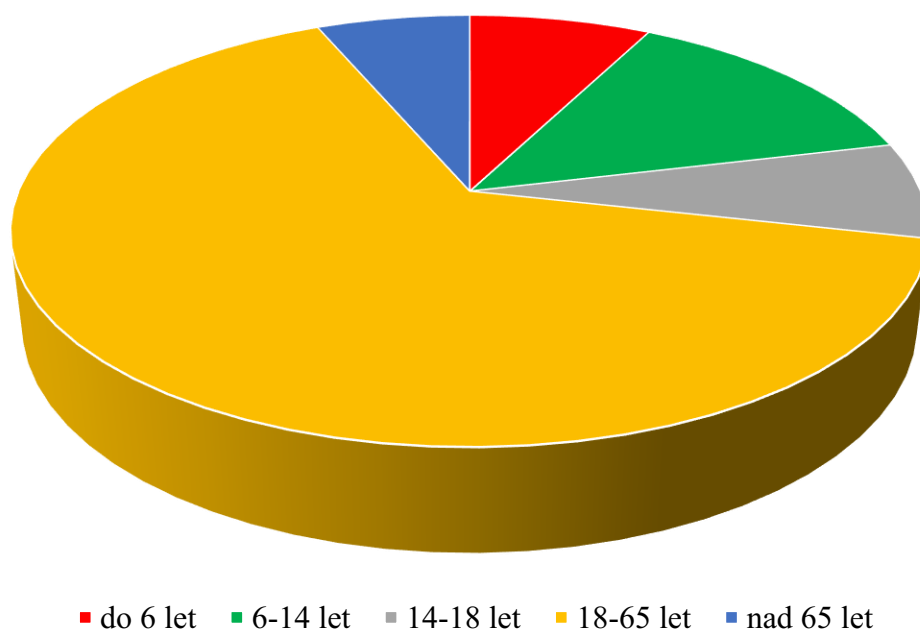
Obyvatelé Mnichova podle vyznání

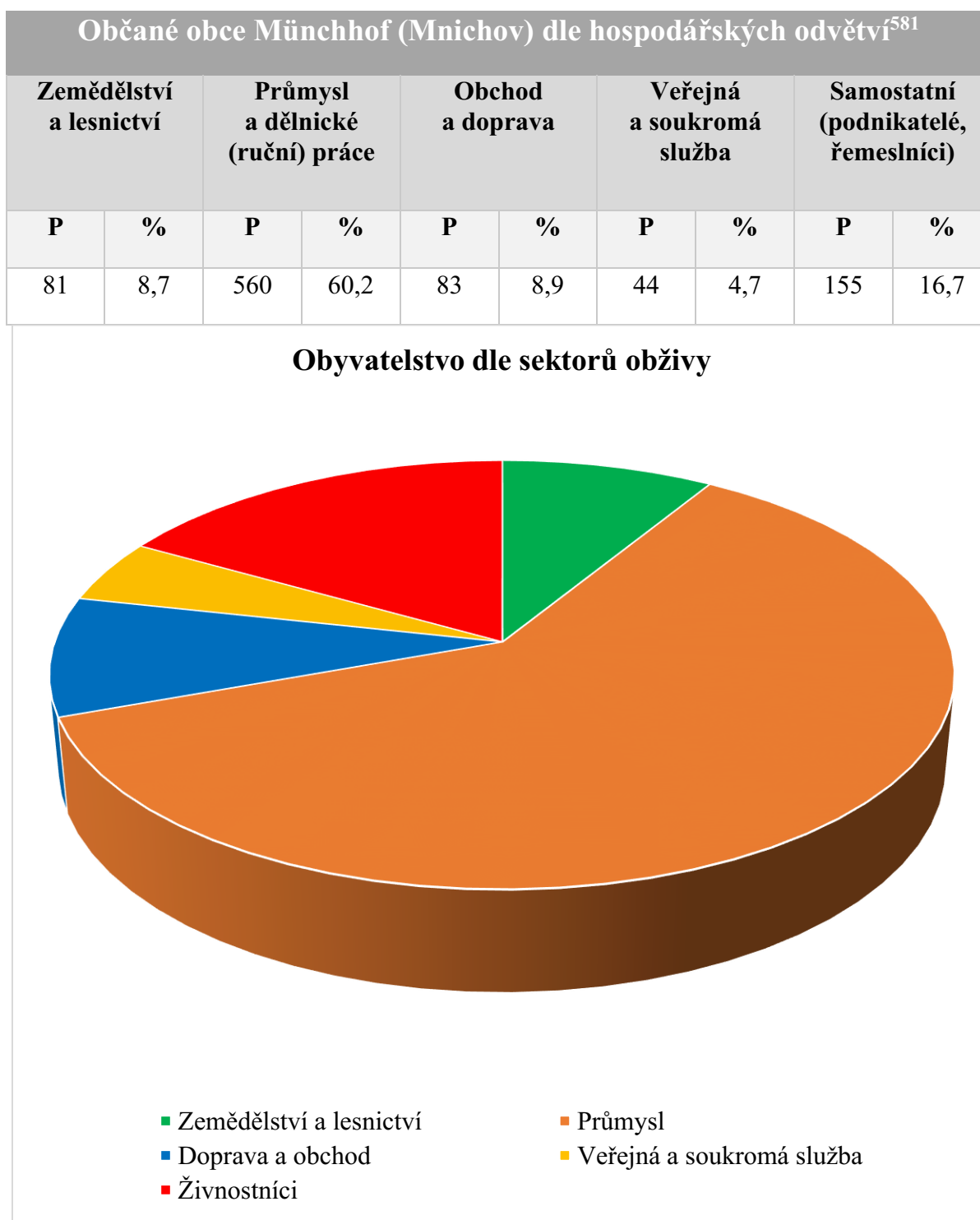
Věkové složení obyvatelstva obce Münchhof (Mnichov)⁵⁸⁰

0-6		6-14		14-18		18-65		Nad 65	
P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
71	7,6	127	13,7	67	7,2	605	65,0	60	6,5

Věková struktura obyvatel obce Münchhof (Mnichov)

⁵⁸⁰ Ibidem, str. 34.

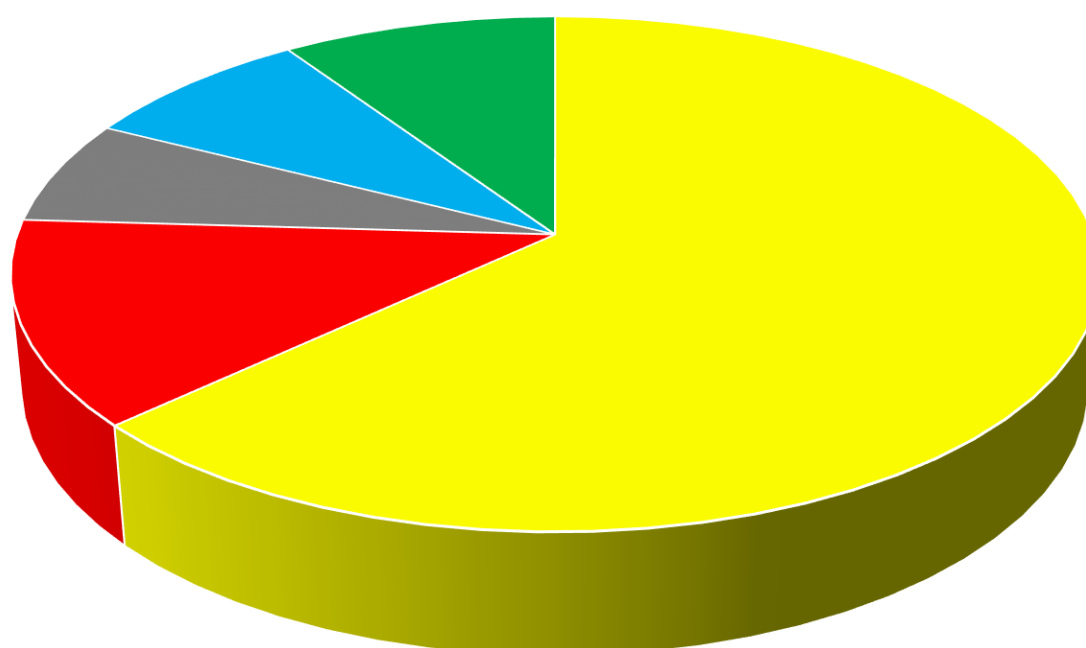

Z předchozího grafu je patrné, jak se během průmyslové revoluce v 19. století proměnila původně zemědělská osada v průmyslovou oblast (alespoň co se týče způsobu obživy svých obyvatel). Také zde působilo mnoho živnostníků, kteří se ve skoro tisícové obci snadno užívali.

⁵⁸¹ Ibidem, str. 34.

Ekonomicky aktivní obyvatelé dle druhu zaměstnání žijící se svými příbuznými bez hlavního zaměstnání ⁵⁸²							
Samostatní (podnikatelé, řemeslníci)		Pomoc v domácnosti		Státní úředníci		Dělníci	
P	%	P	%	P	%	P	%
69	7,4	56	6,0	110	11,8	540	58,1

Občané Mnichova dle zaměstnání v hospodářských odvětvích

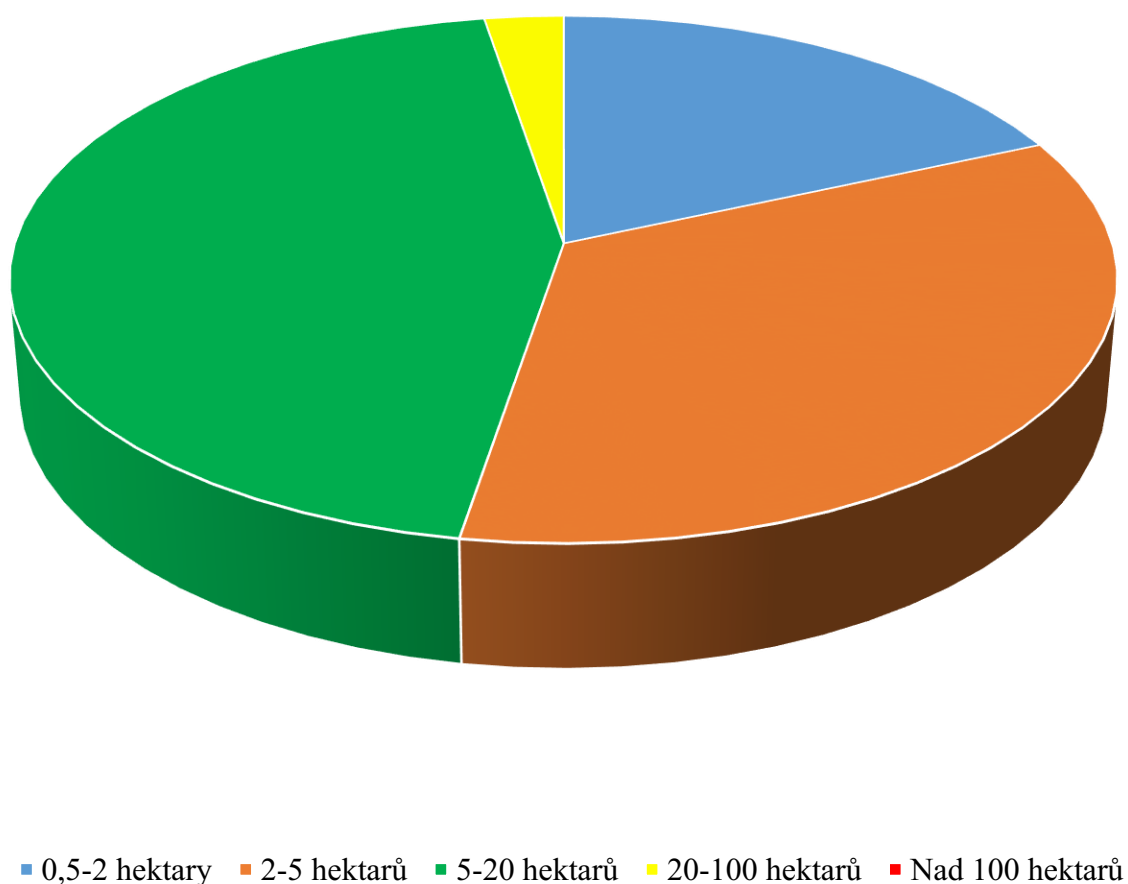
- Dělníci
- Úředníci
- V domácnosti
- Samostatní (řemeslníci a drobní podnikatelé)
- Zemědělci

Za zmínku u tohoto grafu stojí počet osob „zaměstnaných“ v domácnosti. v roce 1939 jde o 6 %, zatímco při odsunu uvádí tuto skutečnost 36,3 % odsunovaných. Tento fakt lze vysvětlit tak, že poklesla zaměstnanost německého obyvatelstva v poválečném období. Zajímavé je také rozdělení zaměstnaných dle sektorů v následující tabulce a grafu:

⁵⁸² Ibidem, str. 34.

Počet zemědělských a lesnických podniků dle obhospodařované plochy v hektarech ⁵⁸³									
0,5-2		2-5		5-20		20-100		Nad 100	
P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
7	18,4	13	34,2	17	44,8	1	2,6	0	0

Počet zemědělských a lesnických podniků dle obhospodařované plochy

Jak je patrné z tabulky i grafu, bylo v obci poměrně početně zastoupeno zemědělské obyvatelstvo, které by bylo možné označit jako domkaře, případně bezzemky s vlastnictvím půdy pod 2 hektary. Nejvíce však bylo chalupníků a hospodářů, pokud by byla užitá terminologie z Tereziánského katastru. Bohaté sedláky s velkou pozemkovou držbou nebylo možné v katastru vůbec nalézt.

⁵⁸³ Ibidem, str. 34.

Každodenní problémy válečného života brzy zastínily prvotní nadšení z připojení k říši. Jak je opět popsáno v jiné části této práce, Německá říše se k nově připojeným oblastem chovala s určitou nedůvěrou, kdy na vrcholná úřednická místa byli zprvu dosazováni Němci z říše, protože měli lepší vzdělání a pracovní předpoklady. Další ranou pak byly odvody do wehrmachtu, kdy značná část dospělých mužů byla převelena na frontu a už se do svých domovů nevrátila. Opuštěná pracovní místa byla obsazována ženami, případně tzv. totálně nasazenými z Protektorátu Čechy a Morava a také válečnými zajatci. Nedaleký Chodov eviduje v období od června 1940 do března 1945 celkem 311 padlých či nezvěstných. Vzhledem k tomu, že počet obyvatel Chodova byl 17. května 1939 dle publikace „Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland“ (1941) 5 480, jednalo se o 5,68 % obyvatel města. Pokud bychom podobných 5 % počítali jako válečné ztráty v Mnichově, pak nám vyjde číslo 47 padlých či nezvěstných.⁵⁸⁴ o jednom padlém a zemřelém v nemocnici v Polsku víme, jednalo se dle výpovědi R. Marterera⁵⁸⁵ o manžela A. Päckertové, který byl odveden na ruskou frontu, kde byl zraněn a následně svým zraněním podlehl v nemocnici ve zmíněném Polsku. Zároveň je možné se dozvědět z výsledků místních antifašistů, které byly provedeny 20. března 1948 akčním výborem MAV⁵⁸⁶, že se v Mnichově v době války nacházeli ruští váleční zajatci. Nelze ovšem z dostupných pramenů určit, jestli zde byli i jiné národnosti. Nelze předpokládat, že by na území obce byl nějaký tábor, lze předpokládat, že šlo o zajatce z některého tábora na Karlovarsku. v kapitole 3.1.6 je zmiňován seznam pracovních táborů na Karlovarsku, kde je patrně chybně uveden KT v Novém Sedle, pravděpodobně namísto tábora v Nové Roli⁵⁸⁷, kde byli vězněni ruští váleční zajatci a vězni i vězenkyně dalších národností. v jarních měsících roku 1945 do Nové Role mířili zajatci z německých koncentračních táborů. Na konci dubna pak byli nuceni tábor ze strachu dozorců před příchozími vojsky Rudé armády opustit a odcházeli různými směry, z nichž jeden byl směrem na Doubí, Bečov a Teplou.⁵⁸⁸ Bylo by tak vysvětleno, že jeden z takových pochodů zajatců odcházel přes obec Mnichov. Dalšími možnostmi v lokalitě by byla obec Božíčany, kde byl tábor sovětských válečných zajatců a zahraničních dělníků. Stará Role⁵⁸⁹ s táborem sovětských a francouzských válečných zajatců. Dolní Chodov, kde byl tábor zahraničních dělníků. Vintířov s táborem francouzských

⁵⁸⁴ VLASÁK, Vladimír. Chodov. Chodov: Město Chodov, 2004, str. 64.

⁵⁸⁵ Viz kapitola o antifašistech na Karlovarsku a působení MAV NF v Mnichově.

⁵⁸⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Protokol o výsledku místních antifašistů, Mnichov, 20. 3. 1948.

⁵⁸⁷ Jeden z pěti pobočných táborů bavorského KT Flossenbürg.

⁵⁸⁸ BRUŽEŇÁK, Vladimír. Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní) a pochodů smrti. Cheb: Svět křidel, 2015. Svět křidel.

⁵⁸⁹ Dnešní část Karlových Varů – pozn. autor.

válečných zajatců. Chranišov, kde byl tábor válečných zajatců různých národností. Přímo v Karlových Varech byl tábor sovětských a francouzských válečných zajatců. Karlovy Vary – Rybáře s táborem válečných zajatců různých národností a zahraničních dělníků. Další možný tábor byl nedaleko Mnichova v Jenišově se zahraničními dělníky.

Zajímavé informace nám může přinést také srovnání počtu žáků pobočné⁵⁹⁰ školy v Mnichově. Počty žáků, které ve své práci uvádí Jiří Klsák⁵⁹¹ jsou doplněny o počty žáků z let 1943/44 a 1944/45 zaznamenané⁵⁹² v Státním okresním archivu Sokolovska v Jindřichovicích:

Počet žáků v obecné škole v Mnichově v letech 1934-1945						
	34/35	35/36	37/38	39/40	43/44⁵⁹³	44/45⁵⁹⁴
1. třída	40	---	58	---	49	40
Chlapci	20	---	29	---	22	20
Děvčata	20	---	29	---	27	20
2. třída	39	57	42	41	39	38
Chlapci	17	23	18	20	17	19
Děvčata	22	34	24	21	22	19
3. třída	46	---	---	---	---	---
Chlapci	18	---	---	---	---	---
Děvčata	28	---	---	---	---	---
Celkem	125	57?	100	41?	88	78

Obecně platilo, že škola v Mnichově fungovala jako dvoj až tří třídní. Byť ve sledovaném období byly děti rozděleny do tří tříd jen jednou⁵⁹⁵. Porovnání počtu žáků v jednotlivých třídách není jednoduché, neboť se způsob spojení tříd během let měnil. v letech 1934/1935 tvořily 1. třídu děti z 1.-2. ročníku, 2. třídu 3.-4. ročník a 3. třídu 5.-8. ročník. Ve školním roce 1935/1936 jsou známy údaje pouze o 2. třídě (4.-8. ročník). v dalším školním roce nejsou data

⁵⁹⁰ Příslušná byla ke škole v nedalekém Chodově.

⁵⁹¹ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 33-34.

⁵⁹² Jde o zápisy do tříd, tedy předpokládané počty žáků ve třídách na následující školní rok. Po sepsání byly odeslány na landrát do Lokte, a ten následně o počtech dětí vyrozuměl úřad vládního prezidenta v Karlových Varech.

⁵⁹³ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 115 L7, Výkazy o výsledcích zápisů do škol 1943-1945, Volksschule Münchhof 1943/44, Karlsbad (Karlovy Vary), 4.8.1943.

⁵⁹⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 115 L7, Výkazy o výsledcích zápisů do škol 1943-1945, Volksschule Münchhof 1944/45, Münchhof (Mnichov), 16. 7. 1944.

⁵⁹⁵ To mohlo souviset i s možností zaměstnat dostatečné množství učitelů.

známy, takže se je nutné posunout až na školní rok 1937/1938, kdy tvořil 1. třídu první až třetí ročník a 2. třídu čtvrtý až osmý ročník. a opět je jeden rok vynechán, takže další data máme až ze školního roku 1939/1940, kdy jsou k dispozici opět údaje jen pro 2. třídu tvořenou pouze čtvrtý až osmý ročník. Ve školním roce 1943/1944 a 1944/1945 byli vyučujícími u 1. třídy Hopf Josef (byl zároveň ředitelem školy) a u 2. třídy Emilie Neumann.⁵⁹⁶

Obec se nejvíce přiblížila realitě války v posledních dnech, kdy celou oblastí (zejména přes železnici, a tím i nádraží v Chodově) procházely transporty německých vojáků a také vojenské techniky.⁵⁹⁷ Tzv. pochody smrti se obci vyhnuly. Mnichov byl „osvobozen“⁵⁹⁸ americkými jednotkami 7. května 1945.⁵⁹⁹

⁵⁹⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 115 L7, Výkazy o výsledcích zápisů do škol 1943-1945, Volksschule Münchhof 1943/44, Karlsbad (Karlovy Vary), 4.8.1943.

⁵⁹⁷ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 33-34.

⁵⁹⁸ Vzhledem k převaze obyvatel německé národnosti by možná její tehdejší obyvatelé spíše užili termín obsazena.

⁵⁹⁹ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 36.

4 Poválečný vývoj ČSR po roce 1945

4.1 Formování poválečné politiky

Situace, která nastala v pohraničí během a na konci 30. let, vedla k logické reakci u československé politické reprezentace. v okruhu prezidenta Beneše se otázka koexistence německého a českého obyvatelstva ve znovuobnoveném státě probírala už před vypuknutím druhé světové války. Prvotní představy počítaly s další přítomností německé menšiny v ČSR, ale také mělo dojít k její početní redukci. Ta měla spočívat v případných mírných územních ústupcích a také přesídlení části sudetských Němců do zahraničí, případně do vnitrozemí. Počítalo se i s užší spoluprací s německými demokratickými stranami. Od 15. března 1939 se ale stále častěji objevovaly návrhy na radikálnější postup vůči německému obyvatelstvu. Objevoval se už i názor, že bude potřeba většinu těchto obyvatel vysídlit mimo území ČSR, což podporovaly zejména vojenské kruhy domácí (např. Obrana národa), ale i exilové v Polsku a Francii. Poukazovalo se na příklady výměny obyvatel po první světové válce na Balkáně mezi Řeckem a Bulharskem a Řeckem a Tureckem. Stejně tak bylo odkazováno na zájem A. Hitlera přesídlit německé obyvatelstvo z Pobaltí, Tyrol a Besarábie do říše. Tyto myšlenky byly ale také kritizovány, zejména ze strany německých demokratických politiků v exilu.⁶⁰⁰

Stranou těchto úvah stály komunisté, kteří se drželi postupu zaštiťovaného Sovětským svazem, respektovali závěry Mnichovské dohody a představovali si ve střední Evropě internacionální vznik republik sovětského typu. Rozpoutanou válku ve shodě s Moskvou považovali za imperialistický konflikt a Beneše a jeho politické soupeře za nacionalisty ve službách západních mocností. Komunisté několikrát odmítli protiněmecký šovinismus vyjadřovanými některými československými politiky. Ještě počátkem března 1940 psalo Rudé právo: „Německý lid, bojující proti německému imperialismu, je naším největším spojencem.“⁶⁰¹

Diskuse o dalším postupu neprobíhala jen mezi jednotlivými částmi domácího a zahraničního odboje, ale také uvnitř zmíněných skupin. Po rozpoutání druhé světové války a v souvislosti s postupem okupačních orgánů vůči českému obyvatelstvu docházelo k jejich radikalizaci. Byla zdůrazňována nutnost tvrdého postihu provinilých osob, ale nebylo výjimkou, že se už objevovaly i názory o postupu proti sudetským Němcům jako celku zahrnujícím konfiskaci

⁶⁰⁰ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 22.

⁶⁰¹ Ibidem, str. 23.

majetku či vysídlení. Tento postup založený na principu kolektivní viny získával s postupujícím časem více a více stoupenců a po válce byl vůči německé menšině skutečně užít.⁶⁰²

Zatímco domácí odboj se ke konci roku 1940 a na jaře 1941 stále více radikalizoval, musel londýnský exil pracovat s mírnější i radikálnější variantou souběžně. Mírnější varianta musela být na stole díky postoji západních spojenců (československá exilová vláda nebyla na jaře 1941 stále Brity uznána) a také spolupráci E. Beneše a sudetoněmeckých exilových politiků, kterým dokonce nabídl místo ve Státní radě. v Británii jich bylo asi 2 000 a německy hovořících Židů cca 5 000. Sudetoněmečtí antifašisté působící v zahraničí se postupně diferencovali do dvou významných skupin. První, kterou reprezentoval zejména Wenzel Jaksch, se sice s československou vládou shodla na společném postupu proti Hitlerovi a nutnosti určitých úprav poválečného postavení sudetských Němců, ale jejich nároky směřovaly k autonomnímu postavení Sudet a de facto k federalizaci státu. Druhý směr byl reprezentovaný levicově orientovanými socialisty např. J. Zinnerem, M. Koutnikem atd. Ti propagovali těsnou spolupráci s československou vládou. Příkladem může být vstup německých antifašistů do zahraničních vojenských jednotek.⁶⁰³

Změnu přineslo léto a podzim 1941, kdy došlo k zapojení SSSR do války, což znamenalo aktivizaci komunistického odboje v Moskvě. v přímé návaznosti na tento akt došlo k uzavření československo-sovětské dohody. Londýnská exilová vláda pak dosáhla dalšího významného úspěchu, když byla definitivně uznána Velkou Británií i USA. Posílení pozic E. Beneše a jeho okolí vedlo k přijetí sebevědomějšího postupu vůči sudetským Němcům. Významné bylo i naléhání domácího odboje, který prosazoval striktní obhajobu předmnichovských hranic. Prezident Beneš pak již v září 1941 přijal za své myšlenky na rozsáhlé vysídlení sudetoněmeckého obyvatelstva, i když si ponechával možnost pracovat i s mírnější variantou poválečného soužití. Svou roli také sehrál později na podzim 1941 nástup R. Heydricha do pozice zastupujícího říšského protektora a vyhlášené stanné právo, takže na schůzce 7. ledna 1942 s Wenzelem Jakschem a dalšími zástupci sudetských Němců popisoval E. Beneš chování Němců v Protektorátu jako vylupování a rozkrádání – materiální a kulturní – celé země, všeobecný teror atd.: „*Něco takového v historii naší země dosud vůbec nebylo a nikdy se na to u nás nezapomene. To všechno nemůže tedy zůstat a nezůstane bez velikých důsledků.*“⁶⁰⁴ E. Beneš pak v rozhovoru zmiňoval hrůzy koncentračních táborů a nazval celý protektorát

⁶⁰² Ibidem, str. 23-24.

⁶⁰³ Ibidem, str. 25.

⁶⁰⁴ BENEŠ, Edvard a NOVOTNÝ, Karel. Odsun Němců z Československa: výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947. Praha: Dita, 1996, str. 23.

„jednou jedinou mučírnu“, jejíž hrůzy se prostě nedají vylicít. Zmínil také volání po odvetě a touhy zbavit se násilím všech Němců: „...*nejen velká revoluční odvěta na konci války ... nýbrž i definitivní náš rozchod s Němci, jejich transfer do říše, prostě – konec.*“⁶⁰⁵

Od počátku roku 1942 tak nejen E. Beneš ale i státní ministr exilové vlády Hubert Ripka a další začínají na veřejnosti otevřeně hovořit o nutnosti transferu menšinového obyvatelstva ČSR. Nahrávala jim k tomu situace v protektorátu a také nacistické zločiny na obsazených územích. Sama říše pak prováděla přesuny německého obyvatelstva z obsazených území do Německa a přesuny romského a židovského etnika. Mezinárodní veřejnost tak byla přijatelněji naladěna na radikální řešení poválečného uspořádání nejen v Čechách, podobný postup plánovala polská exilová vláda. Všeobecně byl vnímán princip kolektivní viny německého národa jako spravedlivý trest za válku a její útrapy. Během roku 1942 a po událostech v Lidicích a heydrichiádě s snažil E. Beneš získat pro radikální postup podporu u M. Molotova, který nevyloučil sovětskou podporu. v červenci vyslovil souhlas britský válečný kabinet s podmínkou, že souhlasit budou všichni spojenci. Důležitým aktem bylo britské prohlášení z 5. srpna 1942, kdy se Británie distancovala od Mnichova a jeho následků.⁶⁰⁶

Na podzim roku 1942 se československá politická reprezentace rozešla s frakcí W. Jaksche, která se sice neustále dovolávala britské podpory, ale vzhledem k válečným událostem se ocitla v politické izolaci. Naopak došlo ke sbližování československých komunistů a německých levicových politiků jako byl J. Zinner a jeho okolí. Toto prostředí zatím odmítalo možnost masového vysídlení, i když se počítalo s potrestáním provinilých osob. Úzká spolupráce obou skupin se pak projevovala na politické orientaci německých antifašistů. Československá vláda však mínila spolupracovat zejména s naprosto loajálními skupinami německých exilových politiků. Na zasedání 8. prosince 1942 byli pověřeni jednotliví ministři, aby se zabývali otázkami odsunu. Vycházelo se z koncepce E. Beneše, která spojovala vysídlení cca 1,5 - 2 milionu obyvatel a současně odstoupení některých okrajových pohraničních oblastí. Komunista L. Freund k tomu v londýnském časopisu Einheit 7. listopadu 1942 dodal, že po potrestání nacistů měla být sudetským Němcům dána všechna národnostní práva.⁶⁰⁷

Od počátku roku 1943 E. Beneš prosazoval zamýšlený transfer obyvatelstva důrazněji, což se projevovalo v diskuzích, které vyvrcholily při československo-sovětských jednáních v prosinci 1943. Prezident E. Beneš se zde mimo jiné setkal s vůdcem komunistické strany Klementem

⁶⁰⁵ Ibidem, str. 23.

⁶⁰⁶ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 26-27.

⁶⁰⁷ Ibidem, str. 28-29.

Gottwaldem a společně došli ke shodě, že po osvobození dojde jak v národnostním, tak v hospodářsko-sociálním ohledu k výrazným a hlubokým změnám. Oboustranně byla akceptována potřeba provést zásahy do života německého a maďarského obyvatelstva v občanskoprávní a majetkové oblasti. Klíčovou byla shoda nad vysídlením větší části těchto menšin, ale také zásahy socializační, tedy zestátnění (znárodnění) velkého průmyslu, dolů, bank a pojišťoven a také shoda na pozemkové reformě. Všechny tyto zásahy byly motivovány vyvozením praktických důsledků z negativních zkušeností z meziválečného období, dopadu velké hospodářské krize a konce třicátých let vrcholících „Mnichovem“. České země a Slovensko se měly stát ve střednědobém horizontu etnicky homogenním územím, národním státem Čechů a Slováků. Předpokládala se sice přítomnost dalších slovanských národností na českém území (Poláků, Rusínů, Ukrajinců), ale stejně jako u částí „nepřátelských menšin“, které musely být v novém státě ponechány z nejrůznějších důvodů, panovalo u politických elit přesvědčení, že budou všechny tyto menšiny během jedné až dvou generací asimilovány.⁶⁰⁸

Podobný společenský konsensus panoval i v uplatňování politické linie socialismu, který měl ve společnosti (byť tento pojem byl chápán různě a stejně různě i způsoby jeho dosažení) značnou řadu sympatizantů, a to zejména v Čechách. Zejména se hovořilo o tzv. „české/československé cestě“ k socialismu, „lidové“ nebo „socializující demokracii“. Svůj vliv na tom mělo období předválečné krize a zklamání z předchozí éry liberálního kapitalismu, následného válečného utrpení, stejně jako osvobození většiny území státu Rudou armádou. v českém prostředí byla navíc do značné míry tradiční preference tzv. „sociální otázky“ a určitého rovnostářství. Někteří historikové a badatelé považují za jeden z důvodů rychlejšího příklonu republiky do sovětské éry vlivu přístup SSSR k řešení odsunu německého etnika. Sovětský svaz byl totiž na rozdíl od západních Spojenců vbez výhrady srozuměn s tím, že bude nucený odchod proveden. Je ovšem třeba říct, že i západní Spojenci byli srozuměni s nutností vytvoření etnicky homogenního státu Československo. Například u Velké Británie získává tato myšlenka sympatie od roku 1942. Komunistická historiografie hovoří o této době (květen 1945 – únor 1948) jako o národní či demokratické revoluci, na níž měl podíl zmiňovaný sociální radikalismus, který měl ještě delšího trvání.⁶⁰⁹

⁶⁰⁸ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 34-35

⁶⁰⁹ Ibidem, str. 34-35

4.1.1 Košický vládní program

Již jednání o poválečné vládě v březnu 1945 ukazovalo, jak dominantní bude pozice komunistické strany v poválečném uspořádání. a to nejen z hlediska personálního obsazení vlády, ale také programu, který měla exekutiva prosazovat. v březnu 1945 se konala jednání čelních představitelů tří českých socialistických stran: Komunistické strany Československa (KSČ), Československé sociální demokracie (ČSSD) a Československé strany národně socialistické (ČSNS). Zásadnímu požadavku komunistů, aby se jednání konala mezi 22. a 29. březnem v Moskvě, bylo vyhověno. Dalšími účastníky byli zástupci Československé strany lidové (ČSL), přizvaní nestraníci a reprezentanti Slovenské národní rady, kterou tvořily Komunistická strana Slovenska (KSS) a Demokratické strany (DS). Cílem setkání bylo sestavení a program poválečné vlády. Nově vytvořená vláda vznikla na půdorysu návrhu, který předložili komunisté. Měla 16 ministrů a 9 tajemníků na ministerstvech národní obrany, zahraničních věcí a zahraničního obchodu, kteří byli také počítáni za členy vlády. Celkem měl kabinet 25 členů, z toho bylo devět Slováků.⁶¹⁰ Osm míst obsadili komunisté (i z KSS), čtyři posty získala DS a také nestraníci, do čela tří resortů vyslali své zástupce ČSNS, ČSSD a ČSL. Skutečné rozložení sil ve vládě však bylo poněkud jiné, protože nestraníci Ludvík Svoboda (ministr národní obrany) a Zdeněk Nejedlý (ministr školství a osvěty) otevřeně sympatizovali s KSČ a později do ní vstoupili. Představitelé domácího odboje byli ve vládě zastoupeni jen slovenskými ministry, londýnská exilová vláda byla zastoupena jen šesti členy. Předsedou vlády se stal sociální demokrat Zdeněk Fierlinger (tehdejší velvyslanec v Moskvě), který po únoru 1948 přivedl ČSSD k začlenění do KSČ. Význam komunistů podtrhávaly i získané posty – Klement Gottwald a Viliam Široký jako náměstci premiéra, Vácav Nosek (ministr vnitra), Július Ďuriš (ministr zemědělství) a Václav Kopecký (ministr informací).⁶¹¹ Nově vytvořená vláda byla první v historii ČSR, ve které zasedli ministři z KSČ.

Po ukončení jednání se přesunuli českoslovenští představitelé na území osvobozeného Slovenska. 3. dubna 1945 překročili hranice předválečného ČSR členové budoucí vlády, prezident Beneš a jeho vojenská a politická kancelář a také sovětský velvyslanec Valerian A. Zorin. Během večera téhož dne dorazili do Košic, které se měly stát jejich dočasným sídlem. Následujícího dne byla slavnostně ustavena nová vláda a dalšího dne byl oficiálně schválen v Moskvě schválený program, který je známý jako „Košický vládní program“. Byť nebyl nijak

⁶¹⁰ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 65.

⁶¹¹ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 36

ústavně závazným dokumentem, v podstatě šlo o katalog základních cílů a úkolů nové vlády pro nejbližší období, pak díky souhlasu všech relevantních politických sil, které se na jeho schvalování podílely, se stal nepřekročitelnou, nedotknutelnou politickou směrnicí a jeho naplňování se stalo fundamentem poměrů v obnoveném státě.⁶¹²

I koncipování programu nové vlády vycházelo z předem připravených (a Sověty posouzených) podkladů, které sestavili zástupci komunistické strany. Při jeho tvorbě zohlednili předchozí dohody s londýnským exilem a požadavky domácího odboje.⁶¹³ Zástupci demokratických stran z Londýnského exilu se vzdali možnosti uplatnit své připomínky a pozměňovací návrhy. Nesrovnalosti, které se týkaly zejména postavení Slovenska v obnovené republice, byly ponechány k pozdějšímu jednání. Kapitola VIII.: *„Strašné zkušenosti, jichž se Češi a Slováci dožili s německou a maďarskou menšinou, které se z velké části staly povolným nástrojem dobytčácké politiky proti republice zvenčí a z nichž se zejména českoslovenští Němci propůjčili přímo k vyhlazovacímu tažení proti českému a slovenskému národu, nutí obnovené Československo k hlubokému a trvalému zásahu. Republika nechce a nebude postihovat své loajální německé a maďarské občany a zejména ne ty, kteří i v dobách nejtěžších zachovali k ní věrnost, s viníky však bude postupovat přísně a neúprosně, ...*

Vláda se proto bude přidržovat těchto pravidel:

Z občanů Československé republiky německé a maďarské národnosti, kteří měli československé státní občanství před Mnichovem 1938, bude státní občanství potvrzeno a event. návrat do republiky zajištěn u antinacistů a antifašistů, u těch, kteří vedli už před Mnichovem aktivní boj proti Henleinovi a proti maďarským iredentistickým stranám a za Československou republiku, kteří po Mnichově a po 15. březnu byli německou a maďarskou státní mocí pro svůj odpor a boj proti tamnímu režimu a za věrnost k Československé republice pronásledováni...

U ostatních československých občanů německé a maďarské národnosti bude československé státní občanství zrušeno. Tito občané mohou znovu optovat pro Československo, přičemž si úřady republiky ponechávají právo individuálního rozhodnutí o každé žádosti. Ti Němci a Maďaři, kteří budou souzeni a odsouzeni pro zločin proti republice a proti českému a slovenskému národu, budou zbaveni československého občanství a vypovězeni z republiky navždy, pokud je nestihne trest hrdelní.

⁶¹² Ibidem, str. 37

⁶¹³ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 66.

*Němci a Maďaři, kteří se přistěhovali na území Československé republiky po Mnichovu 1938, budou z republiky vykázáni ihned, pokud nepodléhají trestnímu stíhání. Výjimku činí osoby, které pracovaly ve prospěch Československa.*⁶¹⁴

Jak je patrné, VIII. kapitola se zabývala postupem vůči Němcům, Maďarům v občanskoprávním, trestněprávním i majetkovém ohledu a ve svém důsledku předpokládala odsun větší části z nich mimo území republiky. Zřejmě i pod vlivem západních Spojenců byly použity opatrné a obecné formulace. Výslovně se hovořilo jen o „vypovězení“ soudně potrestaných Němců a Maďarů (pokud nešlo o hrdelní trest) a vykázání osob, které se do ČSR přistěhovaly po Mnichovu 1938, pokud nebudou trestně stíhány.⁶¹⁵ Německým a maďarským antifašistům na území ČSR bylo přislíbeno potvrzení československého státního občanství. u ostatních se vzhledem k jejich úloze při rozpadu ČSR předpokládalo neobnovení občanství, ale s individuálními výjimkami.⁶¹⁶

Na rozdíl od radikálnějších představ většiny odbojových skupin neobsahoval explicitní znárodnění průmyslu a peněžnictví, ani bezprostřední přechod k centrálnímu plánování. Většina bodů hospodářské a sociální politiky byla schválena skoro bez diskuse dle komunistického návrhu.⁶¹⁷

V IX. kapitole pak byly řešeny zásady trestání provinilých osob, včetně domácích zrádců a kolaborantů. Zabývala se také otázkou politického uspořádání poválečné ČSR: „...*Pokud jde o německé a maďarské válečné provinilce, postará se vláda o jejich okamžité zneškodnění, uvěznění a předání mimořádným lidovým soudům. Při tom nebudou u těchto německých a maďarských provinilců vyšetřovány a trestány jen zločiny spáchané na národech Československa a na československém území, nýbrž i jejich zločiny spáchané na druhých národech, především na spojeneckém Sovětském svazu. Zjištění německých a maďarských provinilců tohoto druhu budou předáni sovětským orgánům... Zvláštní opatření provede vláda v zájmu toho, aby bylo zajištěno souzení a potrestání zrádců, kolaborantů a fašistických živlů z řad českého a slovenského národa. Ve spojení s národními výbory budou všude uvedeny v činnost mimořádné lidové soudy, přičemž jejich příslušnost bude určena místním okruhem a povahou provinění. Pro zvláštní případy týkající se známých a zvláště odpovědných provinilců bude*

⁶¹⁴ Košický vládní program (5. 4. 1945). Moderní dějiny [online]. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2020 [cit. 2020-07-14]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

⁶¹⁵ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 36-37

⁶¹⁶ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009, str. 67.

⁶¹⁷ Ibidem, str. 66.

zřízen Národní soud v českých zemích a na Slovensku. Pro trestní stíhání zrádců a kolaborantů budou všeobecně sloužit za podklady ustanovení dekretu prezidenta republiky o potrestání válečných zločinců... Odhodlána vykořenit fašismus politicky a morálně do všech důsledků, vyhlásí vláda zákaz všech fašistických stran a organizací a nedovolí obnovení v jakékoli formě těch politických stran, které se tak těžce provinily na zájmech národa a republiky (agrární strany, její odnože tzv. živnostenské strany, Národního sjednocení, jakož i těch stran, které v r. 1938 splynuly s ludovou stranou).“⁶¹⁸

Kapitola X. se zabývala vlastnictvím majetku, podniků a firem: „*Ve smyslu dekretu prezidenta republiky o zabezpečení nerušeného chodu hospodářského života v době přechodné budou zajištěny a pod národní správu dány ihned majetky všeho druhu, pokud jsou v držbě, ve vlastnictví anebo ve správě: občanů nepřátelských států, zejména Německa a Maďarska; německých a maďarských občanů Československé republiky, kteří aktivně napomáhali rozbití a okupaci Československa; ostatních občanů Československé republiky, kteří zradili národ a aktivně podporovali německé a maďarské okupanty; akciových a jiných společností, v jejichž správě se nacházely osoby patřící do výše uvedených tří kategorií.*

Zajištění majetku a dosazení národní správy provede příslušný národní výbor v dohodě se závodním výborem dotyčného podniku.

Zajištěný majetek, který dříve patřil dělníkům, úředníkům, živnostníkům, rolníkům a příslušníkům volných povolání a byl jim odebrán v důsledku národní, politické a rasové perzekuce, bude ihned vrácen dřívějším majitelům, resp. jejich právoplatným dědicům. Rozhodují o tom na individuální žádost příslušné národní výbory.

Ostatní zajištěný majetek zůstane pod národní správou až do rozhodnutí příslušných zákonodárných orgánů...“

V kapitole o vývoji veřejné správy po roce 1945 již bylo zmíněno, že Národní výbory se měly stát základní institucí správy státu. v Košickém vládním programu s nimi bylo počítáno a také jim byla svěřena úloha rozhodovat o majetcích zabavených státně kolaborantům, Němcům a Maďarům. Také se zde užívá termín národní správa, která sloužila k výkonu dočasného vlastnického práva na zabaveném majetku. Je také patrné, že v programu není explicitně napsáno, že by byl zabaven veškerý majetek sudetských Němců či Maďarů, případně že bude provedeno znárodnění výrobních prostředků. Ačkoliv byl Košický vládní program poplatný

⁶¹⁸ Košický vládní program (5. 4. 1945). Moderní dějiny [online]. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2020 [cit. 2020-07-14]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

KSČ, nedovolila si zatím československá politická reprezentace takto explicitně hovořit o osudu obyvatelstva v pohraničí Československa. Svou roli zde jistě hrál postoj světových velmocí, které se k možnosti hromadného přesunu obyvatelstva stavěly rezervovaně, možná až na SSSR.

Kapitola XI. se zabývaly řešeními v oblasti zemědělství a rolnictví: *„Vycházejíc vstříc volání českých a slovenských rolníků a bezzemků ... vyrvati českou a slovenskou půdu z rukou cizácké německo - maďarské šlechty, jakož i z rukou zrádců národa a dáti ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků, vítá vláda konfiskaci půdy nepřátel a zrádců, kterou provádí Slovenská národní rada, a její rozdělení mezi drobný zemědělský lid, vláda rozšíří podobné opatření na celé území republiky, přičemž se bude řídit těmito zásadami:*

Bude zřízen Národní pozemkový fond. Do Národního pozemkového fondu vejde veškerá půda, budovy, mrtvý a živý inventář, pokud patřil: německým a maďarským šlechticům a velkostatkářům bez rozdílu státní příslušnosti, jakož i jiným občanům nepřátelských států, zejména Německa a Maďarska; německým a maďarským občanům Československé republiky, kteří aktivně napomáhali rozbití a okupaci Československa; ostatním občanům Československé republiky, kteří zradili národ a aktivně podporovali německé a maďarské okupanty; akciovým a jiným společnostem, které byly spravovány osobami výše uvedených kategorií.

Výše uvedený pozemkový a s ním související majetek bude konfiskován bez náhrady. Konfiskaci provedou a dočasnou správu zkonfiskovaných objektů až do provedení pozemkové reformy zajistí příslušné národní výbory za pomoci rolnických komisí.

Zemědělská půda, nacházející se v dispozici Národního pozemkového fondu, bude rozdělena v českých zemích českým a na Slovensku slovenským a ukrajinským domkářům, malým a středním rolníkům, jakož i zemědělským dělníkům, přičemž bude dána přednost těm, kdož se zasloužili v národně osvobozené boji: jako partyzáni, vojáci, podzemní národní pracovníci, oběti cizáckého teroru aj. Rozdělení bude prováděno správou Národního pozemkového fondu za aktivní účasti národních výborů a speciálních komisí z řad rolnictva a zemědělského dělnictva. z hospodářských budov a inventáře parcelovaných objektů mohou býti organizována družstva pro společné používání budov a inventáře malozemědělci.“⁶¹⁹

Podobně jako v kapitole X., se i tady zatím nehovořilo o uplatnění principu kolektivní viny. Vývody a řešení byly obdobné, zajímavý určitě je fakt, že se už počítá s přestěhováním volyňských Čechů do oblasti českého pohraničí, případně míst, kde byla půda Národním

⁶¹⁹ Ibidem.

pozemkovým fondem rozdělována. Poměrně nenápadně se tu již objevuje myšlenka společného zemědělského hospodaření. v každém případě z obou kapitol vyplývá, že až do jiných legislativních úprav, se dává do rukou národních výborů (a v pohraničí správních komisí) obrovská moc, kdy rozhodovaly o majetcích a skoro lze říci i životech lidí. Zároveň již bylo popsáno, že stejně jako při jednáních o první poválečné vládě a jejím programu, pak také při obsazování národních výborů byli komunističtí zástupci nejaktivnější a rozhodně nejprůpravenější politickou silou (alespoň pokud jde o představy o poválečném vývoji). Tyto okolnosti tak znamenaly koncentraci obrovské moci do jediné politické strany, která teprve po druhé světové válce získala prvně možnost spoluutvářet Československo.

A v kapitole XII. pak ukazovala na budoucí možné vlastnické změny poměrně vágní formulace: „...*Postavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojišťovnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné státní vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství a znovuoživení výroby a obchodu...*“⁶²⁰ Tato pasáž předznamenávala skutečné představy o nově budované republice. Otvírala možnost zabavování majetku a to nejen u velkých firem, ale pod termínem klíčové podniky si bylo možné vyložit různě.

Pokud by se posuzovala pouze znění v tomto programu bez dobového kontextu a předchozích tajných jednání, mohly by věty o zřízení národních správ a konfiskaci zemědělského majetku vyvolat dojem, že se opatření budou týkat jen prokazatelně provinilých osob. i z následujícího postupu vlády je však zřejmé, že se již v té době počítalo s plošnou konfiskací majetku bez náhrady jinonárodního „nepřátelského“ obyvatelstva a nucenému odsunu jeho drtivé většiny. Naproti tomu o nezemědělském majetku a rozsahu jeho konfiskace nebylo ještě v té době rozhodnuto. Postavení a převedení „pod všeobecné státní vedení“ nejdůležitějších průmyslových podniků, energetických a přírodních zdrojů, bankovních institucí byla řešena zvlášť. Slib, že majetek drtivé většiny Němců, kteří se nijak neprovinili, bude podřízen opčnímu právu, však byl brzy zapomenut.⁶²¹

Výsledek jednání o vládě i programu tak je možné považovat za úspěch komunistů, kteří byli sami překvapeni způsobem, jak snadno jejich návrhy prošly. Je možné, že Edvard Beneš, který se osobně jednání neúčastnil, považoval jeho výsledky za dočasné řešení pro první konsolidační fázi po konci války. Výsledky však byly také odrazem vysoké důvěry, které se komunisté těšili zejména v české společnosti díky svým postojům při mnichovské krizi a díky působení v odboji

⁶²⁰ Ibidem.

⁶²¹ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 37

po roce 1941.⁶²² Edvard Beneš také společně s Janem Masarykem neustále připomínal a prosazoval pozici ČSR v poválečné Evropě jako tzv. „most mezi Východem a Západem“. Nerealizovatelnost takové politiky se v ukázala několik let po válce, kdy došlo k rozpadu protifašistické koalice a Československo se ocitlo v sovětské sféře vlivu.

4.1.2 Československé ozbrojené složky

V mnoha pohraničních oblastech představovala dominantní složku československé státní moci armáda, a to až do pozdního léta 1945. Jedním z předních úkolů obnoveného státu patřilo obsazení a osvobození celého území ČSR včetně regionů, které byly v říjnu 1938 odstoupeny Německu. Zejména v těchto oblastech bylo plnění stanovených úkolů výrazně složitější než ve vnitrozemí, protože šlo o oblasti s převahou německého obyvatelstva. v pohraničních regionech navíc sehrávaly ozbrojené složky několik měsíců po válce a na mnoha místech i delší dobu klíčovou roli ve vztahu mezi státní mocí a obyvatelstvem. Jednalo se o jednotky československé armády a další ozbrojené útvary, zejména tzv. revoluční gardy (RG), které měly za úkol plnit úkoly vnitřní státní bezpečnosti. Příkazy dostávali jejich členové z různých míst, některé skupiny navíc postupovaly na vlastní pěst. Represivní opatření, která byla namířena proti „státně nespolehlivému“ obyvatelstvu a která vyvrcholila v první „divoké“ fázi nuceného vysídlení několika set tisíc osob, byla tak prováděna i členy ozbrojených složek, ať už se jednalo o vojáky československé armády, reorganizované policejní a četnické složky i rozmanité „revoluční“ útvary. Příkladem byl rozkaz z 22. května 1945 o zajištění československého území a očištění pohraničních oblastí od „živlů Československu nepřátelských“.⁶²³ Avšak oficiální příkaz k takovému jednání bylo spíše výjimkou, značná část jednotek jednala v prvních poválečných dnech z vlastní iniciativy. Přesto i z tohoto příkazu je patrné, že dobová atmosféra nahrávala násilnému řešení situace a vzhledem k přístupu československých státních orgánů k jednotlivým skutkům, jak bude popsáno dále, nelze tvrdit, že toto jednání bylo pouze dílem jednotlivců a československý stát za něj nenesl odpovědnost. Často byly útoky na německé obyvatelstvo československými vojáky, kteří v oblasti působili jako zástupci státní moci. a jak plyne z rozhodnutí Vojenské rady z 12. května 1945 a rozkazu velitelství Alex z 15. května, byla cílem těchto jednotek eliminace Němců z prostoru pohraničí. o tom ale později.

Na Karlovarsko se dostaly první československé jednotky na přelomu dubna a května 1945. Jednalo se o oddíly složené z osvobozených politických vězňů a válečných zajatců

⁶²² Ibidem, str. 37

⁶²³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 26.

z koncentračních táborů. Do oblasti také přicházeli již zmínění dobrovolníci. Na Nejdecku tak operovala brigáda Železo z oblasti Hořovicka a pražský bojový oddíl Pěšť. v okrese Karlovy Vary zase bývalí příslušníci partyzánského oddílu Kolo na Střele, kteří přišli do lázeňského města již 10. května 1945 a byli posádkou v Kralovicích.⁶²⁴ Vojáci čs armády i dobrovolné oddíly plnili úkoly civilní správy, policie, celní stráže a ochrany hranic. Pro nově se tvořící brannou moc se staly páteří jednotky ze zahraničí – 1. čs. armádní sbor ze SSSR (od poloviny května přejmenován na 1. československou armádu) včetně 1. čs. samostatné tankové brigády a Československá samostatná obrněná brigáda ze Západu. Do jejich struktur byly začleněny a vojenskému velení se podřízeny i různé dobrovolnické a partyzánské skupiny. Od začátku června 1945 byly tyto síly doplňovány nejmladšími odvodovými ročníky s vojenským výcvikem a záložními důstojníky povolány na základě § 27 branného zákona (až do konce roku 1945 na celém území státu trvala tzv. branná pohotovost státu). k 10. červenci měla armáda 190 000 vojáků (oproti pro mírovou dobu předpokládaných 210 000), z toho 130 000 bylo záložníků povolaných k mimořádnému cvičení, na podzim dosahovaly stavy cca 320 000 vojáků, na konci roku pak klesly na 180 000 mužů.⁶²⁵

Již od konce dubna plnilo funkci organizačního ústředí „domácí“ armády v Čechách revoluční vojenské velitelství „Alex“, které se transformovalo z původní zpravodajské skupiny téhož jména. v jeho čele stál do 9. května generál František Slunečko („Alex“ bylo jeho krycí jméno), který se následně stal zástupcem nového vedoucího generála Zdeňka Nováka (významného reprezentanta domácího odboje). 11. května pověřil ministr národní obrany generál Ludvík Svoboda skupinu Alex vojenským zajištěním pohraničí, konkrétně severozápadních, severních a severovýchodních Čech. Záměr využít nově se formující armádu k obsazení pohraničí, zabezpečení státních hranic a „očistění“ tohoto prostoru schválila vláda 14. května.⁶²⁶ Do Nejdku např. dorazila vojenská jednotka z Chebu 22. května 1945 čítající 21 slovenských vojáků pod velením Hviezdoslava Stefana, který byl jmenován vládním komisařem města. o den později rozšířily oddíl nově příchozí síly pod velením majora Miroslava Kočího.⁶²⁷

Dne 12. května rozhodla Vojenská rada při předsednictvu vlády, že cílem armády v pohraničí bude mimo jiné: „*vyčistiti pohraniční území od Němců a Maďarů a zabrániti jim překročiti pak*

⁶²⁴ Ibidem, str. 79.

⁶²⁵ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 48

⁶²⁶ Ibidem, str. 49-50

⁶²⁷ ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 79.

hranice. “⁶²⁸ o tři dny později, 15. května vydalo velitelství Alex rozkaz k vojenskému obsazení Sudet a vyčištění těchto oblastí. v dodatku se objevila tato výzva: „*Všechny Němce vykažte z území historických hranic, Pro udržení chodu zemědělství a průmyslu (papír, sklo, textilie atd.) ponechte dostatečný počet dělníků a zaměstnanců, kteří se podržují na místě jako cizí dělníci bez občanských práv.*“⁶²⁹ Velitelství Alex podléhaly až do konce května, kdy bylo z nařízení velitelství 1. československé armády likvidováno, dvě oblasti: první se sídlem v Hradci Králové a druhá se sídlem v Kladně, která zahrnovala Mělnicko a Lounsko a zasahovala až k demarkační linii americkou armádou. Jedním z úkolů pro velitelství Alex bylo zajistit, aby do prostoru ČSR nevstupovaly osoby jiné než československé národnosti. 25. května byla schválena tzv. prozatímní mírová organizace, v rámci které byly zřízeny 4 vojenské oblasti (VO), které tvořily teritoriální a relativně samostatné operační celky s jednotnou strukturou. Do konce května bylo hlavním štábem ministerstva národní obrany, velitelstvím 1. čs. armády, velitelstvími jednotlivých VO, podřízenými sbory a divizemi vydáno větší množství rozkazů, které konkretizovaly strukturu a rozmístění prvních vojenských jednotek v pohraničí a sdělovaly také instrukce pro jejich další činnost včetně „očistění“ obsazeného terénu od „živlů nepřátelských“. ⁶³⁰ Karlovarsko bylo začleněno do 2. vojenské oblasti se sídlem v Táboře, kde setrvalo až do armádní reorganizace koncem září 1947.⁶³¹

Jednotky, které obsazovaly pohraničí, byly z velké části tvořeny vojáky bojujícími na východní frontě. Tito muži se v SSSR, ale i při následném postupu na Slovensku a v Čechách, stali svědky mnoha zvěrstev páchaných německou armádou. a tyto traumatizující zážitky je přirozeně velmi silně ovlivnily, což je třeba zohlednit při posuzování jejich chování bezprostředně po osvobození. Dobová vyjádření pak je třeba hodnotit podobnou optikou, příkladem budiž „Desatero pro čs. vojáka v pohraničním území“, které vydalo velitelství VO 1 na počátku června 1945 a mimo jiné obsahovalo: „*Německá armáda kapitulovala, ale Němec zůstal naším nesmířitelným nepřítelem. Nepřestaň nenávidět Němce.*“⁶³² Podle armádních rozkazů měly být z vybraných útvarů v pohraničí vytvořeny menší mobilní jednotky zvané „létací“ nebo „asistenční oddíly“. Jejich úkolem bylo „čistit“ hůře přístupné oblasti a sledovat Němce v jednotlivých lokalitách, zda neprovádí nepřátelskou činnost. v případě takového

⁶²⁸ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů.* Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 50

⁶²⁹ Ibidem, str. 50

⁶³⁰ Ibidem, str. 51

⁶³¹ ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948.* Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 79.

⁶³² ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů.* Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 51-52

zjištění proti nim mělo být velmi tvrdě zakročeno, a to s „*brutální náhlostí, vynaložením vši energie ku zničení vyvstalých odporů*.“⁶³³ Kromě výše zmíněných jednotek ovlivňovaly situaci v pohraničí (včetně postupu proti německému obyvatelstvu) regulérní bezpečnostní složky. Okolnosti jejich formování však byly vysoce chaotické, o čemž svědčí, že až do formálního vzniku SNB 30. června 1945, vystupovaly pod různými, často matoucími názvy.⁶³⁴

Již v květnu 1945 vniká na centrální úrovni v rámci rezortu ministerstva vnitra Generální velitelství československé policie (základ pozdějšího hlavního velitelství sboru národní bezpečnosti HV SNB). Vedle něj ještě existuje Zemské četnické velitelství (ZČV). v rámci ministerstva vnitra a jemu podřízených útvarů si cílevědomě budují pozici zástupci komunistické strany. Přispívala k tomu i jejich úzká provázanost s činností bezpečnostních referentů národních výborů (NV) či správních komisí (SK). 19. května jsou pak na základě směrnic ministerstva vnitra zřizovány výpomocné ozbrojené sbory NV (SK). Vystupovaly jako občanské a národní stráže, milice, tzv. místní revoluční gardy aj. Jejich konstituování však probíhalo bez náležité právní úpravy. Vodítkem pro jejich postup bylo všeobecné politické zadání vtělené do konkrétních směrnic a podzákonných předpisů. Zprvu se počítalo také s obnovením struktury četnických velitelství pro větší územní celky (velitelství četnických oddělení – VČO) a okresních velitelství (okresní četnické velitelství – OČV). v pohraničí měly být nasazeny zvláštní četnické oddíly (ČO), které měly obnovit pořádek ve spolupráci s armádou, místními správními a bezpečnostními orgány i finanční stráží (FS - příslušející pod resort financí). Formování četnických stanic a velitelství stanic SNB jako nejnižších článků bezpečnostní služby bylo v pohraničí zkomplikováno kompetenčními spory s NV (SK), které si vytvářely vlastní ozbrojené složky nebo využívaly síly různých „revolučních“ formací, a samozřejmě nedostatek schopných kandidátů. Hlavním garantem vnitřní bezpečnosti byla v pohraničí armáda a nezávisle na ní se v mnoha pohraničních oblastech paralelně vyvíjely činnosti různé bezpečnostní útvary. Hlavním problémem pak byly kompetenční spory těchto orgánů, chyběla jasně vymezená hranice vzájemných povinností a práv.⁶³⁵

Na přelomu května a června 1945 jsou pak vytvářeny za značného angažmá komunistů tzv. pohotovostní oddíly Národní bezpečnosti (PO NB). Zřizovány byly za účelem dostat pohraničí pod kontrolu a přednost v náboru do nich měly příslušníci RG, partyzánských oddílů apod. Vznikl tak např. Pohotovostní pluk 1 NB (PP 1 NB), který od poloviny června zamířil po

⁶³³ Ibidem, str. 52

⁶³⁴ Ibidem, str. 55

⁶³⁵ Ibidem, str. 55-57

částech do pohraničí. První jednotky směřovaly na Ústecko, v následujících měsících do Varnsdorfu, Liberce, Karlových Varů, Chebu. z tisíce zájemců o službu v tomto útvaru, kterému po reorganizaci velel mjr. Oldřich Kryštof (pozdější hlavní velitel SNB), bylo odvedeno kolem 1 600 mužů. Na konci července 1945 jich bylo v pohraničí něco přes tisíc. Úkolem tohoto útvaru bylo střežení státní hranice, různé asistence při zajišťování majetku a hlídání zadržených osob. Dále se pak zaměřil na vysídlovací a další akce represivní povahy. Tyto vojensky vedené, dobře vyzbrojené a motorizované jednotky představovaly významnou sílu a v průběhu roku 1946 se staly základem tzv. pohraničních pluků SNB.⁶³⁶ Od konce května 1945 byla zahájena také činnost orgánů finanční stráže na státních hranicích.⁶³⁷

4.1.3 Přítomnost spojeneckých armád

Celé Slovensko a většinu českých zemí osvobodila Rudá armáda (RA). Americké jednotky sice osvobodily jen přibližně 11 % území Československa, ale více než 20 % pohraničí, na kterém žilo německé obyvatelstvo. Do přelomu listopadu a prosince udržovaly Spojenci na českém a slovenském území poměrně početné vojenské sbory, proto s nimi do kontaktu přišla nějakým způsobem naprostá většina obyvatel a lze říct, že obě armády hrály po tuto dobu v každodenním životě obnoveného státu důležitou roli. Přestože byla ČSR považována za spojence, který přispěl k vítězství ve válce, takže zde Sověti ani Američané neuplatňovali okupační správu, postupovaly obě armády v některých případech dosti razantně a jejich požadavky nebylo snadné z hlediska československé politické reprezentace, místní správy i obyvatelstva jednoduše splnit. Výsledky pobytu americké a Rudé armády se však velmi lišily, a to i v návaznosti na to, jaké teritorium bylo těmito vojsky osvobozeno, tedy jaká byla jeho specifika.⁶³⁸ Demarkační linie byla stabilizována 12. května 1945. Ačkoliv není na některých úsecích dodnes možné přesně stanovit, kudy linie probíhala, lze téměř spolehlivě tvrdit, že směřovala od západního krušnohorského hřebene až k západnímu okraji Novohradských hor v jižních Čechách. a to přibližně v linii Kraslice – Jindřichovice – Horní Slavkov – Rokycany – Starý Plzenec – Nepomuk – Písek – Vodňany – České Budějovice (západní hranice města) – Kaplice – Horní Dvořiště. Na tuto linii se vrátily i americké skupiny, kterým se předtím podařilo postoupit na některých místech až o 30 km do pásma Rudé armády. Například v městské části Karlových Varů – v Rybářích – zůstali američtí vojáci pouze asi deset dnů. Podél demarkační linie pak byly po obou stranách rozmístěny vojenské hlídky kontrolující přechody, přes něž

⁶³⁶ Ibidem, str. 57-58

⁶³⁷ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 79.

⁶³⁸ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 58

mohli civilisté přejít pouze se zvláštním povolením, což mělo zejména v okresech ležících zčásti v sektoru americkém a sovětském za následky značné problémy.⁶³⁹ Na Karlovarsku probíhala hranice mezi sektory linií obcí Bublava, Stříbrná, Nová Ves, Smolná, Rotava, Jindřichovice, Dolní Nivy, Lipnice, Vintířov, Stará Chodovská, Smolnice, Božíčany, Mírová a Hory, odtud pak dále do údolí řeky Teplé, kde pokračovala po hranici okresu.⁶⁴⁰

Kompetence sovětských jednotek byly rámcově dojednány již v mezivládní dohodě uzavřené 8. května 1944. v článku 6 bylo stanoveno, že jakmile přestane být některá osvobozená oblast pásmem válečných operací, převezme tam plný výkon veřejné moci československá vláda. Ta však bude plně nápomocna sovětskému vrchnímu velitelství. v článku 7 bylo dohodnuto, že civilisté budou patřit pod československou jurisdikci, včetně případů provinění vůči Rudoarmějcům. s tou výjimkou, že nepůjde o trestné činy páchané na území válečných operací. Ty pak spadaly pod pravomoc Rudé armády. Nelze stanovit přesný počet vojáků RA, kteří přišli na československé území v době do května 1945 a zdržovali se zde až do přelomu listopadu a prosince, ale podle odhadů se jednalo o několik stovek tisíc, ještě v říjnu 1945 se jejich počet odhadoval na 180 000 mužů.⁶⁴¹

Společným znakem pobytu sovětských vojsk v Evropě pak byl jejich přístup k zásobování, kdy se nespolehali na vlastní potravinové dodávky ze zázemí, ale obstarávali si potraviny přímo na obsazeném území. Tento přístup komplikoval již tak napjatou zásobovací situaci v Československu. Stejně problematický byl i požadavek na ubytování vysokého počtu vojáků, ke kterému byly vyčleněny veřejné i soukromé budovy, někde i celé městské části, což se nesetkalo vždy se souhlasem místního obyvatelstva. Železniční trasy byly zatíženy přepravou vojenského materiálu, válečné kořisti, vojáků i zajatců. Smutným faktem je pak také chování sovětských vojáků vůči ženám, a to zejména německé národnosti, které se často stávaly obětmi znásilnění. v řadě případů však rudoarmějci vystupovali proti represivním zásahům československých orgánů. a přestože se ve vzpomínkách německého obyvatelstva zračí utrpení, které zažívali od ruských vojáků, pak v porovnání s později příchozími Čechy a jejich chováním byli rudoarmějci považováni za lidštější. Některé vztahy mezi sovětskými vojáky a sudetskými Němci dokonce přerostly v přátelství, avšak milostných vztahů mezi německými ženami a sovětskými vojáky bylo rozhodně méně než v případě vojáků amerických.⁶⁴² Nelze

⁶³⁹ Ibidem, str. 58-59

⁶⁴⁰ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 67.

⁶⁴¹ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 59

⁶⁴² Ibidem, str. 59-66

ale tvrdit, že by nedocházelo ke konfliktům mezi příslušníky RA a československými úřady či jednotlivými občany. v Karlových Varech Rybářích byl veřejné schůzi Svazu české mládeže (SČM) zastřelen rudoarmějcem předseda místní organizace tohoto sdružení. Při evakuaci Němců byli příslušníci 1. roty Pohotovostního pluku 1 NB v K. Varech napadání příslušníky RA slovy: „*Češi jsou prasata, s Němci bojovat nechtěli a nyní je vyhánějí automaty.*“⁶⁴³ v Horním Brandu na Jáchymovsku navíc štvála proti Čechům sovětské vojáky Němka Emma Helfertová, která se stala milenkou několika z nich. Sověti pak napadali zástupce československé moci jako předsedkyni MSK v Horním Brandu Annu Šelovou. Dotyčný voják Ivan Ivanovič si vystačil jen s mířením zbraní a slovními výhrůžkami. Huře dopadl podstrážmistr SNB v Jáchymově Jaroslav Tipka, který 27. září 1945 společně se dvěma příslušníky vojenské posádky tamtéž dorazil Helfertovou zatknout. v bytě s ní však byl major Rudé armády, který ji nechtěl vydat, odzbrojil československé vojáky, Tipku udeřil pažbou do obličeje a poté jej zezadu zastřelil. Hlášení 1. roty Pohotovostního pluku 1 NB v K. Varech uvedl, že se jednalo o „*promyšlenou, organisovanou a soustavnou činnost Němců, kteří využívají tímto způsobem slabší jedince RA ve svůj prospěch a štvou proti českému obyvatelstvu i proti českým bezpečnostním orgánům.*“⁶⁴⁴ Dne 23. října 1945 byla v Nejdku provedena noční razie, při níž bylo mnoho žen německé národnosti nalezeno v bytech důstojníků Rudé armády.⁶⁴⁵ Hlášení stejné roty následně popisovalo, že německé ženy svádí ruské vojáky a navádí je k nenávisti ke všemu českému. Svůj podíl viny na tom má prý i karlovarská OSK, která vůči německému živlu postupuje příliš liknavě a nedůsledně. Např. že nevybírá od Němců všechny cennosti a šperky a v ulicích Karlových Varů je pak možné vidět německé ženy ozdobené šperky a v kožiších.⁶⁴⁶ Vojáci RA však nebyli štváni jen proti Čechům a Slovákům, šikanu od nich zažili i němečtí antifašisté. Jako rodina v Drahovicích (čtvrť K. Varů – pozn. autor), kde sovětské vojáky vystěhovali násilně šest rodin německých antifašistů z jejich bytů. v Nejdku zase v noci z 8. na 9. října 1945 napadli vojáci RA tamní české rodiny.⁶⁴⁷ Situace byla vyhrocená natolik, že musel být vydán zákaz pro německé obyvatelstvo vycházet z domovů mimo cest do práce a z práce a při výkonu zaměstnání, chodit ve skupinách větších než tři osoby, používat chodníky (o tomto zákazu mluvil i pamětník z Chodova u K. Varů Š. Hittner).

⁶⁴³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 105.

⁶⁴⁴ Ibidem, str. 105.

⁶⁴⁵ Ibidem, str. 110.

⁶⁴⁶ Ibidem, str. 159-160.

⁶⁴⁷ Ibidem, str. 160.

Nákupní doba jim byla omezena na dobu od 10 do 12 hodin a byla zakázána návštěva hostinců a kaváren.⁶⁴⁸

Vztah sovětských vojáků k německému obyvatelstvu však také odrážel hrůzy, které působili příslušníci wehrmachtu či jednotek SS v Sovětském svazu. a tyto projevy již logicky nebyly nijak dobré: zahrnovaly urážky, fyzické útoky a drancování majetku. Marie Scherzerová z K. Varů na to vzpomíná: „*Když jsme se po třech dnech zas dostali do domu a do bytu, naskytl se nám obraz naprostého zpuštění. v kanceláři byly vyložené skříně, psací stoly, železná kasa atd., peníze, akta, knihy, dokumenty ap. ležely roztrhané a rozházené po zemi, i psací stroj shodili na podlahu. Ještě hůř to vypadalo v bytě, zmizelo prádlo, šaty, peřiny, nádobí a něco z toho, potrháno a pošpiněno, leželo v nedalekém lese. Zbylé věci jako nábytek byly zčásti demolovány, potraviny poházené po zemi a celý byt odporně znečištěn. Byl to otřesný a bezútěšný pohled.*“⁶⁴⁹

Nechvalně známé mezi obyvatelstvem českým i německým bez rozdílu byly nájezdy sovětských vojáků do venkovských oblastí pro zajištění proviantu. Jak bylo již řečeno, zásobování RA bylo ponecháno na obstarání zásob v dané oblasti a mnozí vojáci si hodlali „přilepšit“ na vlastní pěst. Nezřídka s výhrůzkami a zbraní v ruce. Podobné případy byly hlášeny z okresů Teplá, Jáchymov a Nejdek, kde byla patrně situace nejhorší. Ti národní správci, kteří odmítli potraviny vydat, byly často fyzicky napadeni a část z nich raději po opakovaných nájezdech opustila svěřený majetek.⁶⁵⁰ Část lupu pak předávali sovětské vojáky německým dívkám, se kterými udržovali intimní styky. Bývalá německá učitelka Elli Lewitská z Vysoké na Karlovarsku udržovala kontakty se zběhy od RA, kteří drancovali blízké vesnice. v bytě Lewitské bylo následně dle hlášení stanice SNB v Dalovicích z 2. listopadu 1945 při domovní prohlídce zajištěno cca 100 kg hovězího masa. tři pytle pšeničné mouky a mnoho dalších potravin a předmětů denní potřeby.⁶⁵¹

Poměrně obvyklé byly i veřejné výtržnosti, kdy sovětské důstojníky v opilosti střelbou v hostinci terorizovali civilní obyvatelstvo. Podobně běžné bylo pytláctví v lesích, na které si stěžovali obyvatelé Falknovska a Jáchymovska.⁶⁵² Nejhorší spoušť však zanechali vojáci RA těsně před svým odchodem na Žlutickou, kde po nich zůstali vyrabované domy, vypálený statek, mnoho znásilněných žen, a dokonce jeden zavražděný. Nelze však s jistotou určit, že šlo o řadové

⁶⁴⁸ Ibidem, str. 160.

⁶⁴⁹ Ibidem, str. 160.

⁶⁵⁰ Ibidem, str. 160-161.

⁶⁵¹ Ibidem, str. 162.

⁶⁵² Ibidem, str. 162-163.

vojáky RA, protože se Karlovarskem potulovaly různé ozbrojené tlupy v rozličných uniformách, takže mohlo jít o vojenské zběhy, bývalé vězně koncentračních táborů, partyzány s pochybnou minulostí či běžné kriminálníky. i proto bylo okrádáno veškeré obyvatelstvo bez výjimky a nebylo možné zajistit proti těmto útokům efektivní ochranu.⁶⁵³

Rozdílnost chování ruských a amerických vojáků popisuje i Štefan Hittner: „...*my jsme tady byli kolikrát u ty Američani. Ty nám dali cigarety a to. Já jsem nekouřil, ale taky jsme to zkusili zabalit. Jo, Jednou. a to jsme viděli, jak ty ryplíky*⁶⁵⁴ *dole se točily úplně, jak jsme kouřili tu cigaretu. No a Rusáci, když my jsme tam šli, ty nás nechtěli pustit, tak ty chtěli vždycky špiritus. Nějaký chlast. Tak jsme doma, kolikrát jsme měli fakt, ten špiritus, jo, jak byly vařiče ty malý, tak doma jsme je ukradli mámě, tu flaštičku a dali jsme to tam, tak jsme byli kamarádi. Tak nás pustili.*“⁶⁵⁵

Američtí vojáci osvobozovali na českém území nejprve oblasti, které byly převážně osídleny německým obyvatelstvem. Setkávali se tak se situacemi, kdy nebyli vítáni jako osvoboditelé, ale porobitelé. Jeden z vojáků 97. pěší divize ve vzpomínkách uváděl: „Když jsme přešli do Československa, nebyli jsme na přátelském území.“ v kronice 2. pěší divize stálo: „Tady je vítaly nevrlé pohledy a zachmuřené tváře Němců, kteří chodili se sklopenými hlavami a odmítali uznat vítěze.“⁶⁵⁶ Rozdílného přijetí se pak americkým vojákům dostalo na území s převážně českými obyvateli. Tentokrát byli překvapeni nadšeným přivítáním, jakého se jim dostalo. Pro mnoho Němců i Čechů byli tito vojáci prvními zástupci státu za oceánem, exoticky na ně působili zejména Afroameričané.

Otázka prozatímní správy nebyla s americkou stranou řešena podobnou dohodou jako se Sověty. Tato situace byla do značné míry způsobena částečnou izolací Košické vlády (zapříčiněnou sovětskými orgány), ke které se nedostali američtí diplomaté. Na druhé straně neměla americká strana zájem o sepsání podobné dohody. Neúspěchem tak skončilo i jednání Huberta Ripky, který se o její sepsání snažil ještě při svém pobytu v Londýně.⁶⁵⁷

Na osvobozeném území operovaly do přibližně 16. května 1945 útvary V. a XII. sboru 3. americké armády. Jednotky XII. sboru pod velením gen. S. L. Irwina (vyjma 26. divize, která byla začleněna do V. sboru) území Československa opouští a celá oblast je pak kompetenčně

⁶⁵³ Ibidem, str. 163-164.

⁶⁵⁴ Není zcela rozumět – pozn. autor.

⁶⁵⁵ Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

⁶⁵⁶ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 66

⁶⁵⁷ Ibidem, str. 66-67

příslušná velení gen. Clarence R. Huebnera – velitele V. sboru. v polovině června 1945 pak došlo k dalšímu střídání vojsk, kdy V. sbor nahradil XXII. Sbor genmjr. Ernesta N. Harmona, jenž se stal také nejvyšším velitelem amerických vojsk v ČSR. Toto poměrně časté střídání jednotek nemohlo vést k vytvoření jasných pravidel pro spolupráci americké armády a československých orgánů, a i když si američtí velitelé byli vědomi, že se svými vojsky operují na území spojence, byly v některých částech západních Čech uplatňovány zásady specifické pro fungování okupačního správního systému na obsazeném území nepřítele (AMGOT – Allied Military Government of the Occupied Territories). Dělo se tak někdy s podporou pověřených německých starostů, např. v Chebu nebo v Českém Krumlově. Např. část proklamace k obyvatelstvu vrchního velitele spojeneckých sil v Chebu z května 1945: „Každý, komu není jinak uloženo, musí pokračovat ve vykonávání svých nynějších povinností a uposlechnout nařízení vydaných mými polními veliteli.“ Tato opatření však vedla k četným nedorozuměním a zvyšovala napětí mezi americkými vojáky a nově konstituovanými československými orgány. Někteří Češi pak vyjadřovali názor, že se zde Američané chovali jako na „dobytém území“. v souvislosti s tímto postupem je ale potřeba zodpovědět otázku, nakolik v daných oblastech bylo možné předat civilní správu místním orgánům (kolik zde bylo kvalifikovaných osob), a to zejména v oblastech s mizivým zastoupením českého obyvatelstva. Bezpochyby měli velitelé americké armády zájem na urychleném vytvoření fungující správy osvobozených oblastí. Míra spolupráce obou stran tak závisela především na amerických velitelích a zástupcích československé moci.⁶⁵⁸ Jak bude zmíněno později, na Ašsku až do vzniku tamní OSK byla téměř celá civilní správa v rukou amerických vojenských úřadů, které si ke spolupráci často vybíraly německé spolupracovníky. Proto dle zprávy předsedy OSK v Aši Z. Večese nepanovaly mezi českými orgány a těmi americkými příliš dobré vztahy. Američané se v situaci v oblasti orientovali zejména dle zpráv svých německých spolupracovníků a jejich optikou si utvářeli náhled na nutnost některých kroků. Postupně se však spolupráce zlepšovala, a to i po vystřídání 79. americké divize nově příchozí 16 divizí. Americký guvernér v Aši, kapitán Robert G. Wilderotter od 5. tankové brigády, vycházel vstříc požadavkům orgánům SNB a nezasahoval do jejich činnosti. Stejně tak americká vojenská kontrarozvědka (Counter Intelligence Corps, CIC) spolupracovala s místními i okresními bezpečnostními orgány. Co bylo také na Ašsku zaznamenáno, byly konflikty se sovětskými důstojníky-specialisty, kteří se pokoušeli proniknout do pro ně zajímavých průmyslových zařízení či laboratoří.⁶⁵⁹

⁶⁵⁸ Ibidem, str. 67-69

⁶⁵⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 103-104.

Americké jednotky se často zapojovaly do pořádání různých podpůrných akcí, což bylo kvitováno s povděkem, na rozdíl od RA nevznášely nároky týkající se válečné kořisti, nepožadovaly refundace nákladů za pobyt svých vojsk v pohraničí. Pokud už došlo k nějakému poškození soukromého majetku obyvatel či podniků ze strany amerických jednotek, byly tyto řádně uhrazeny. Samozřejmě i v jednotkách US-Army se našli jedinci, kteří porušovali kázeňské předpisy, oproti vojákům RA ale nebyli iniciátory závažnějších trestných činů, nedopouštěli se rabování, znásilňování žen a jiných „nepřístojností“ tohoto druhu. a i když je v dobových úředních pramenech dostatek kritických zmínek o chování Američanů, je nutné vyhodnotit, od koho (zejména šlo o politické sympatie) a za jakým účelem byly takové zprávy vytvářeny. Mnohé dokumenty naopak ukazují, že většina českého obyvatelstva pobyt amerických vojáků vítala a vyjadřovala s ním souhlas.⁶⁶⁰ z Karlovarska bylo přesto hlášeno několik konfliktů mezi americkými vojáky a československými občany. v Bečově nad Teplou došlo 25. července 1945 večer na koupališti ke střetu mezi dvěma koupajícími se příslušníky SNB Václavem Šťastným a Janem Skřivanem a americkými vojáky. Podobně v Mariánských Lázních došlo 5. října 1945 po půlnoci k fyzickému napadení úředníka Františka Leypolda dvěma americkými vojáky. Při útoku byla Leypoldovi dvakrát proražena lebka a zůstal asi hodinu v bezvědomí. „Lépe“ dopadl 12. října 1945 obchodvedoucí Oldřich Bartoš na Benešově třídě u hotelu Continental. Na kladné zodpovězení otázky, zda je Čech, byl dvakrát udeřen pěstí do obličeje. o pět dní dříve byl na stejném místě napaden opilý americkými vojáky student Zdeněk Vinter.⁶⁶¹ Na chování Američanů si stěžovala také četnická stanice v Krajkové na Falknovsku s tím, že nápravu musela zajistit až CIC. Podobně četnická stanice v Lokti poukazovala na špatnou spolupráci s americkou armádou, kdy četníkům nebylo dovoleno samostatně zakročovat a každý zákrok museli konzultovat s velitelem americké posádky.⁶⁶² Většina stížností pak měla podobný obsah. Američtí vojáci se ocitli pod vlivem německých děvčat a vystupovali pak v různých situacích proti československým občanům. Někteří američtí vojáci navíc pocházeli z rodin původem německých, a z tohoto důvodu měli k Němcům blíže. Objevovala se i tvrzení, že jednotky, které do Čech dorazily na vystřídání vojáků osvobozujících pohraničí, ani netušily, že jsou v Československu a chovaly se zde jako v Německu. Dle mínění českých občanů i veřejných orgánů se navíc Američané ocitali pod vlivem důmyslné německé propagandy (např. špatné zacházení s Němci, které bylo

⁶⁶⁰ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 69

⁶⁶¹ ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 104.

⁶⁶² *Ibidem*, str. 104-105.

prvorepublikovou ústavou zakázáno apod.), která měla vliv zejména na řadové vojáky, důstojníci si podle svých rozkazů udržovali odstup a do běžných situací nezasahovali. Mnohé překladatelky u amerických jednotek byly mladé Němky, které dle českých úřadů zneužívaly svého vlivu. Dokonce prý docházelo i k situacím, že američtí vojáci převáželi Němcům cennosti v hodnotě několika milionů korun do Německa.⁶⁶³

Pro některé členy vlády (zejména komunistické ministry a premiéra Z. Fierlingera) byla samozřejmě trnem v oku samotná přítomnost amerických vojenských jednotek, se kterou původně nepočítali. i proto 14. května 1945 K. Gottwald na zasedání vlády požadoval, aby Američané republiku urychleně opustili s odůvodněním, že straní Němcům, brání ustavení národních výborů a zdržují odsun německého obyvatelstva za hranice. Vláda 23. května pověřila státního tajemníka na ministerstvu zahraničních věcí (MZV) Vladimíra Clementise a ministra zahraničního obchodu Huberta Ripku, aby o stažení amerických vojsk jednali v Plzni s generálem Omarem N. Bradleyem, velitelem 12. skupiny armád, k níž příslušela také 3. armáda pod velením generála George S. Pattona. z iniciativy Z. Fierlingera se k této otázce znovu vrátila 7. června, kdy premiér argumentoval hospodářskými, administrativními a finančními obtížemi plynoucími z existence demarkační linie na státním území. V. Clementis dostal za úkol vypracovat text nóty, která byla Američanům předána 21. června 1945. Nóta měla americkou stranu upozornit na potřebu odchodu jejich oddílů a předání civilní správy československým orgánům. Jednání s Američany pak bylo svěřeno ministru zahraničí Janu Masarykovi.⁶⁶⁴

Dne 7. července pak vydává generál E. N. Harmon instrukci č. 33, která patrně reaguje na jednání a nótu československé strany. Instrukce byla určena podřízeným útvarům a zabývá se vedením civilní správy a vztahy s domácími státními autoritami. v dokumentu se uvádí, že: *„politikou vlády Spojených států je jednati s Československem jako se spojeneckou osvobozenou zemí“*, pohraničí je vnímáno jako integrální součást jeho území, kde nelze připustit jakoukoliv německou správu, jež *„musí býti vykořeněna a zničena.“*⁶⁶⁵

Přes tuto jasnou deklaraci amerického postoje byla i nadále ve zpravodajských zprávách pro ministerstvo vnitra a obrany, které byly postupovány i prezidentu Benešovi, zdůrazňována nutnost urychleného odchodu vojáků US-Army (na rozdíl od RA). Argumentovalo se i účelovými, nezřídka zkreslenými informacemi o „okupačním charakteru“ jejich přítomnosti.

⁶⁶³ Ibidem, str. 164-165.

⁶⁶⁴ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 68

⁶⁶⁵ Ibidem, str. 68

Konflikty se spojeneckými vojsky byly v jedné z dobových zpráv popisovány různě. s RA byly konflikty vykreslovány jako hmotného a materiálního rázu, s americkou armádou vždy politického, především šlo o jejich vstřícný postoj k Němcům. v podobném duchu se vyjadřoval i komunistický tisk a v projevech i zástupci KSČ. Vrcholem byl pozdější projev ministra informací Václava Kopeckého, který pronesl na účet Američanů, že spěchali do západních Čech „*ne aby pomohly osvobodovat náš národ. [...] nýbrž aby mohly zachraňovat sudetské Němce a všechny nacisty, gestapáky a zrádce.*“⁶⁶⁶ Tyto a podobně formulované postoje se pak staly součástí oficiální propagandy totalitního státu a deformovaly pohled na poválečné období.

Nejčastěji byl americkým jednotkám vytýkán rozdílný postoj k přístupu k německému obyvatelstvu. Američané byli v posledku těmito lidmi vnímáni lépe než konstituující se čs. orgány, které byly symbolem návratu do mnohdy nenáviděného státu. Někteří dokonce s příchodem amerických vojáků spojovali falešné naděje, že by mohlo pohraničí přeci jen zůstat připojené k Německu.⁶⁶⁷ Nezodpovězenou otázkou zůstává pohled příchozích vojáků na situaci v osvobozeném státě. Zda si uvědomovali, že po přechodu hranic už se nenachází na německém území, byť zde žije převážně německé obyvatelstvo. Zda byli informováni, jak se zdejší politická reprezentace rozhodla řešit otázku pohraničních lokalit. Jestli dokázali pochopit složitost vzájemných česko-německých vztahů. Na rozdíl od okupovaného Německa zde neplatil zákaz těsnějšího kontaktu (tzv. non-fraternization) mezi vojáky a místním obyvatelstvem. Jak začátkem května 1945 poznamenal generál George S. Patton svému nadřízenému O. N. Bradleyemu: „*Češi jsou našimi spojenci a jejich ženy jsou současně mimo zákaz o sbratřování.*“⁶⁶⁸ v praxi však šlo zejména o německé ženy. Je dobré připomenout, že mnoho vojáků US-Army hovořilo také německy, ať už mělo své kořeny v Německu, např. v německých židovských rodinách, nebo pocházeli z českého pohraničí. i z hlediska jazykové vybavenosti, kdy v českém prostředí byla znalost angličtiny mizivá i němčina nebyla dokonalá (navíc k ní existoval odpor), si Američané rozuměli spíše s Němci. Není tedy divu, že celá řada úředních dokumentů vypracovaných správními, policejními i vojenskými orgány obsahuje stížnosti na přátelské kontakty amerických vojáků s německým obyvatelstvem. Stížnosti lze rozčlenit do několika okruhů: Prvním bylo údajné a mnohdy skutečné kladení překážek do výkonu moci čs. orgánům s dodatkem, že Američané se spoléhají na starousedlíky, z nichž někteří zastávali funkce ve správních orgánech nacistického státu. v případě mnoha jiných však šlo o odpůrce nacistického režimu. Řada Čechů, zejména pokud šlo o „revoluční“ funkcionáře,

⁶⁶⁶ Ibidem, str. 68-69

⁶⁶⁷ Ibidem, str. 70

⁶⁶⁸ Ibidem, str. 70

velice nelibě nesla snahu Američanů korigovat nepřiměřené represivní zásahy vůči německému obyvatelstvu, které byly popisovány jako „nadržování Němců.“ Američtí důstojníci skutečně byli mnohdy mírnější pokud šlo o uplatňování pracovní povinnosti, snižování potravinových přidělů nebo domovních prohlídek. Zejména se však snažili zabránit násilným aktům na veřejnosti. z pohledu československého obyvatelstva nebylo možné takové chování pochopit, Američané zase nedokázali pochopit vypjatý protiněmecký nacionalismus většiny obyvatel. Tato disharmonie se projevovala poměrně často a zasahovala do každodenního vztahu vojáků a obyvatel.⁶⁶⁹

Druhým pak milostné poměry amerických vojáků s německými dívkami byly rovněž ve středu pozornosti české veřejnosti. z mnoha zpráv lze usuzovat že v oblasti za demarkační linií šlo o poměrně častý jev. Přesto nelze interpretovat jejich zásahy proti represím jako ovlivněné touto skutečností. i když samy Spojené státy uplatňovaly ve veřejném prostoru různé formy rasové segregace, přesto pro jejich vojáky a důstojníky nebylo přijatelné uplatňovat nelidské zásady zacházení motivované snahou o mstu. Pro československé úřady i obyvatelstvo bylo nejméně přijatelné, že američtí velitelé vydali ve své zóně naprostý zákaz vysídlení autochtoních Němců, který byl přes naléhání čs. úřadů a až na několik výjimek dodržován. v jimi kontrolovaných oblastech (na rozdíl od území pod správou Rudé armády) tak nedošlo k žádnému divokému odsunu sudetských Němců. o tom, že příslušníci US-Army projevovali odpor vůči vyhánění lidí z jejich domovů svědčí i zpráva z Karlovarska, kde měl americký poručík Čechům vyháněním Němce z bytu vyčítat: „*Jak si to představujeme, vyhánět Němce, kteří tam bydlí již přes 300 let a jsou vlastně také Češi.*“ Vedoucí představitel československé mise u amerických jednotek pak doporučoval, že by bylo lepší, kdyby se některé akty odsunu, těžko stravitelné pro Američany, nedály zrovna před jejich očima.⁶⁷⁰ Rozhodně ale nelze tvrdit, že by v pohraničí ovládaném US-Army nedocházelo k přesunům obyvatelstva. Tato oblast i Bavorsko byly pod správou 3. armády, a tak byly na hranicích s Německem umístěny jen běžné silniční zátarasy a hlídky. Lze říci, že kdokoliv, kdo chtěl mohl v prvních týdnech po konci války relativně snadno překročit hranici, což se i dělo. Přes hranici mířily v obou směrech tisíce lidí bez domova z různých evropských zemí (tzv. Displaced Persons - DPs), ať už šlo o válečné zajatce, nuceně nasazené dělníky, ale i říšské a sudetské Němce. Ačkoliv se pak Američané snažili

⁶⁶⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 103.

⁶⁷⁰ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů.* Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 71-72

omezit možnost přechodu, zelenou hranici mezi Rakouskem, Německem a Československem hermeticky uzavřít nešlo.⁶⁷¹

K odchodu spojeneckých armád došlo v průběhu listopadu a prosince 1945. Nejprve se z K. Varů a Nejdku začala stahovat Rudá armáda, v polovině listopadu také americká armáda. Ta např. 15. listopadu z Chebu, 23. listopadu z Kraslic. Před odchodem armády probíhalo slavnostní rozloučení jako např. ve Falknově nad Ohří 28. listopadu 1945. Při té příležitosti byla na budově MSK odhalena děková pamětní deska.⁶⁷² Sovětská vojska pak ukončila stahování z ČSR 15. listopadu 1945 a poslední americké jednotky o pět dní později.⁶⁷³

Ve dnech 20. až 26. července pak v Moskvě proběhlo jednání na úrovni vládních delegací mezi ČSSR a SSSR, zastoupeným V. Stalinem, V. M. Molotovem a ministrem zahraničního obchodu A. J. Mikojanem. o náhradách za osvobození a pobyt Rudé armády v Československu. Na základě takto vzniklé dohody bylo uskutečněno vypořádání majetkových otázek plynoucích z pobytu sovětské armády. Stalin také poprosil své protějšky o nemovitosti na území Prahy a Karlových Varů. v Praze se jednalo o deset objektů nad rámec již získaných pro velvyslanectví v Praze-Bubenči, v K. Varech pak sovětská strana předala část využívaných sanatorií a hotelů, včetně luxusního hotelu Pupp. Rozhodnutím československé vlády pak bylo sovětům do užívání předáno pět hotelů, jedny lázně, pět vil a zámek Gieshügel. Předaná ubytovací kapacita představovala 500 z 4 800 karlovarských hotelových pokojů. Objekty měly sloužit k rekonvalescenci válečných veteránů. Stalin naznačil, že toto vypořádání vnímá jako určitou kompenzaci za návrat sovětského kořistního majetku v hodnotě kolem 7,5 milionu USD do československého vlastnictví (zejména šlo o chemický podnik v Záluží u Mostu).⁶⁷⁴

4.1.4 Státně nespolehlivé obyvatelstvo

Způsob, jakým se politická reprezentace a samotné obyvatelstvo poválečné ČSR vyrovnávalo s existencí německé a maďarské menšiny v pohraničních oblastech, se, jak bylo popsáno v předchozích kapitolách, měnil v čase. Jeho vývoj je nejlépe vidět na prezidentu Benešovi a jeho projevech. Přesvědčení o nutnosti radikálního řešení otázky německého obyvatelstva v pohraničí plynul ze všeobecné shody na kolektivní vině Němců za Mnichov, za vyhnání Čechů z pohraničí, rozpoutání války a útrapy během ní. Postupem času, jak násilných činů ze strany okupační moci v protektorátu přibývalo, se i radikalizoval pohled obyvatel na zacházení

⁶⁷¹ Ibidem, str. 73

⁶⁷² ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 80.

⁶⁷³ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 121.

⁶⁷⁴ Ibidem, str. 122-123.

s původci těchto příkoří. a samozřejmě se tato nálada zrcadlila i v postojích politiků. Na nekompromisním a jak bylo doplňováno „spravedlivém“ postupu vůči německému obyvatelstvu se shodovali všechny strany sdružené v Národní frontě. Jednotícím prvkem doby byl znovuoobnovený český nacionalismus. u některých stran to ale byla setrvalá pozice, jak bylo popsáno např. při debatách o reformě veřejné správy na konci 20. let. o tom, že Němci musí z republiky pryč, se v principu nepolemizovalo. v této problematice bylo dosaženo takové míry politického i společenského konsensu, který se, v nadsázce řečeno, nikdy v novodobých československých dějinách neopakoval. Zejména politické elity a obyvatelé měst byly zajedno v nutnosti vyřešit německou otázku rychle a rázně a že je k tomu v dané chvíli nejvhodnější příležitost. Na formování tohoto názoru neměl vliv pouze prožitek války a plánovaná germanizace českých zemí, ale celkové formování česko-německých vztahů od poloviny 19. století. Není jisté nakolik podobné názory rezonovaly prostředím venkova, jehož obyvatelstvo tvořilo více než polovinu populace. Dobové sdělovací prostředky se více zaměřovaly na prostor měst. Lze jen spekulovat, zda se díky inklinaci k tradičním hodnotám, náboženství a vzájemné blízkosti (oproti anonymitě měst) zde odpor k Němcům projevoval v umírněnějším duchu. Stejně tak se zdrženlivěji k represím vůči německému obyvatelstvu stavěli starousedlíci z oblastí, které byly osídleny převážně Němci. Za svůj postoj a jednání, kterým se mnohdy snažili německé spoluobčany hájit nebo jim pomoci, byli označováni jako „slaboši“ či „zrádci národa“.⁶⁷⁵

Postup vůči německému obyvatelstvu by se dal rozčlenit do 3 částí. První dvě tvořil legislativní rámec, který představovaly zákonné a podzákonné právní předpisy vydávané ve Sbírce zákonů. Represe proti této skupině obyvatelstva (a podobně vůči Maďarům) tak nabývala formy státního útluaku. Tyto dvě části pak doprovázela faktická represe v běžném životě, která mnohdy neměla žádné právní opory. Sudetští Němci tak byli odsouzeni do role občanů bez perspektivy a jediným východiskem se zdál odchod ze země.⁶⁷⁶

Z právního hlediska byl pojem „státně nespolehlivé obyvatelstvo“, který byl podkladem pro sociální a občanské znevýhodnění a aplikaci represivních opatření, stanoven vládním nařízením č. 4/1945 Sb. z 5. května 1945 o volbě a pravomocích národních výborů, dále pak ve vládou schválených Směrnících ministerstva vnitra pro místní a okresní národní výbory z 19. května 1945 a v dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkoprávních

⁶⁷⁵ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 82-84

⁶⁷⁶ ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 16-17.

jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů (§4 a §5). o „státní nespolehlivosti“ nebo o „státně nespolehlivých osobách“ se však zmiňují již některé předválečné předpisy a legislativa exilové vlády v Londýně. Aplikace nařízení č. 4/1945 Sb. pak postihla téměř třetinu obyvatelstva ČSR.⁶⁷⁷

Ve zmiňovaném dekretu bylo v § 4 přesně stanoveno, o které obyvatelstvo se jedná:

„Za osoby státně nespolehlivé jest považovat:

a) osoby národnosti německé nebo maďarské,

b) osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty. Za takové osoby jest na příklad považovati členy Vlajky, Rodobrany, Úderných oddílů Hlinkovy gardy, vedoucí funkcionáře Spolku pro spolupráci s Němci, České ligy proti bolševismu, Kuratoria pro výchovu české mládeže, Hlinkovy slovenské ľudové strany, Hlinkovy gardy, Hlinkovy mládeže, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví, Německo-slovenské společnosti a jiných fašistických organizací podobné povahy.“⁶⁷⁸

§ 6 pak definuje, koho je možné označit za Němce:

„Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásili k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti.“⁶⁷⁹

Státně nespolehlivým tak byl shledán každý, kdo měl německou či maďarskou národnost bez rozdílu. a samozřejmě také ten, kdo s okupační mocí kolaboroval. Pro osoby zařazené do této kategorie mělo takové rozhodnutí dalekosáhlé následky. Ať už se za války provinili domněle nebo skutečně, byli z praktického a právního hlediska postaveni do nelehké situace, šlo v podstatě o jejich vyloučení z společenství plnoprávných občanů. Takto postiženi byli jak

⁶⁷⁷ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 84

⁶⁷⁸ Dekret č. 5/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. *Zákon pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>

⁶⁷⁹ Ibidem.

Němci, Maďaři, tak také Češi a Slováci, kterým bylo vytýkáno skutečné nebo domnělé kolaboranství s nacistickým režimem. Nenávistné kampaně, které rozdmýchávali zejména komunisté a jejich sympatizanti, se dotkly i nevinných lidí. Situace takto křivě nařčených se však v poválečné době začala přeci jen částečně zlepšovat, došlo k řešení sporných případů a některým, byť jen formálním, rehabilitacím. To se však netýkalo německého obyvatelstva. Cílem označení za „státně nespolehlivé“ bylo legitimizovat nejrůznější diskriminační opatření a v konečném důsledku vysídlení Němců (Maďarů) mimo hranice obnovujícího se státu. k tomu cíli směřoval i další legislativní nástroj, a to hromadné odnětí státního občanství. Již od konce roku 1942 byla tato norma připravovaná na exilovém ministerstvu vnitra v Londýně. v průběhu příprav se ukazovalo, že bude tato norma vyžadovat mezinárodní podporu. 9. června 1943 předložil ministr vnitra Juraj Slávik osnovu předpisu k připomínkováním ostatním resortům. v tomto textu ještě nebylo přihlíženo k etnickému principu hromadného odebrání občanství, mělo se týkat osob, které navenek projevovaly náklonost k nepřátelskému státu a porušily tak věrnost ČSR nebo je okupanti považovali za své státní příslušníky. Ať už šlo o úředníky, vojáky z povolání, funkcionáře a členy politických stran apod. Ministerstvo národní obrany přišlo s jinou koncepcí, kdy by státního občanství byli zbaveni všichni obyvatelé s jinou než českou, slovenskou nebo rusínskou (ukrajinskou) národností, kteří měli k 29. září 1938 státní příslušnost ČSR, pokud by se v určené lhůtě neucházeli o uznání svého státního občanství a zároveň nedoložili, že během války nepatřili k uskupením nebo organizacím podporujícím cíle a činnost okupantů. Tím byl legitimizován princip kolektivní viny a zároveň přeneseno důkazní břemeno ze státu na jednotlivé žadatele. Ačkoliv byl tento mnohem radikálnější přístup kritizován ve vládě dle principů mezinárodního práva a zaznívaly i námitky proti plošnému odebrání občanství zhruba čtvrtině předválečného obyvatelstva, prosadil se v průběhu roku 1944 jako oficiální linie čs. vlády.⁶⁸⁰

Poprvé byl záměr plošně zbavit Němce a Maďary státního občanství (s výjimkou osob, které prokáží svůj protinacistický postoj a věrnost ČSR) prezentován Spojencům v memorandu z 23. listopadu 1944 určeném představitelům USA, VB a SSSR. k velké nelibosti čs. vlády zaujaly politické reprezentace VB a USA ve svých odpovědích z jara 1945 vyčkávací pozici. Argumentovaly nutností sjednocení názorů Spojenců na poválečný postup Němcům a německému státu. v osobním rozhovoru E. Beneše s premiérem Winstonem Churchillem bylo prezidentovi ČSR důrazně doporučeno, aby v otázce transferu samostatně, bez vědomí

⁶⁸⁰ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 85-86

a souhlasu Spojenců nic podstatného nepodnikal. Patrně proto prezident v listopadu 1944 nepodepsal osnovu příslušného dekretu schváleného vládou. Také v Košickém vládním programu z 5. dubna 1945 se ze stejných důvodů objevuje pouze obecná formulace, že bude s výjimkou prokazatelných antifašistů a antinacistů (v jejich případě se měla státní příslušnost potvrdit) státní občanství osobám německé a maďarské národnosti zrušeno. Současně se ale připouštěla možnost uplatnit opci na občanství pro blíže nespecifikovanou skupinu osob s tím, že si státní úřady ponechávají právo individuálního rozhodnutí v případě těchto žádostí. Není přesně vyjasněné, kdy byla myšlenka možnosti opce opuštěna, ale 11. května při prezentaci vládního programu K. Gottwald uvedl, že Němci a Maďaři budou považováni za osoby zbavené státního občanství. To byl signál, že lze v brzké době očekávat vydání právních norem, které budou sledovat mnohem radikálnější koncepci. Toto naznačovaly již interní předpisy, které po dobu do schválení příslušného dekretu zabráňovaly drtivé většině německého a maďarského obyvatelstva získat prozatimní potvrzení o čs. státní příslušnosti. Ačkoliv až do přijetí příslušného dekretu byl právní status těchto osob nejasný, přistupovaly k nim státní úřady jako k nežádoucím cizincům. Žádosti o potvrzení státní příslušnosti Němců a Maďarů (dosavadních občanů republiky), které dorazily z ciziny, měly být všechny zamítnuty, čímž byl znemožněn jejich návrat do vlasti oficiální cestou.⁶⁸¹

Definitivní text dekretu o státním občanství byl vypracován na ministerstvu vnitra, ve vládě byl pak schválen v polovině července. s podpisem prezidenta se však čekalo na vyhlášení oficiálních výsledků jednání Spojenců v Postupimi. i tento text však byl podroben kritice. Hlavní osou námitek bylo uznání těch právních kroků okupační správy, které odebraly občanství ČSR všem československým Němcům a přidělily jim občanství německé. Tato legitimizace však odporovala všeobecně uznávaným názorům na neplatnost legislativních opatření okupantů. Československá reprezentace tak zákonnou formou speciálně v otázce občanství tyto kroky uznala. Účelem bylo legitimizovat hromadnou expatriaci dosavadních státních občanů a uvést ji do souladu s mezinárodním právem. Zvolené řešení tak nutilo poražené Německo a Maďarsko přijmout tyto osoby jako své státní občany.⁶⁸²

Po oznámení závěrů postupimské konference včetně stanoviska velmocí k transferu Němců z Polska, Československa a Maďarska 3. srpna podepsal E. Beneš dekret č. 33/1945 Sb., který zbavoval někdejší československé státní občany německé národnosti občanství ČSR k datu, kdy podle právních aktů a doplňujících předpisů Německé říše získali německou státní

⁶⁸¹ Ibidem, str. 85-86

⁶⁸² Ibidem, str. 86-87

příslušnost nebo se z vlastní vůle přihlásili k Němcům. To se týkalo jak naprosté většiny sudetských a za určitých okolností i části tzv. karpatských Němců na Slovensku, tak národnostně nevyhraněného obyvatelstva žijícího zejména na Těšínsku, Hlučínsku a Vitorazsku. Ti českoslovenští Němci, kteří nezískali od okupantů německou státní příslušnost (především osoby ze Slovenska, v Čechách šlo o osoby považované nacisty za Židy), pozbyli státního občanství v den, kdy nabyl dekret č. 33/1945 Sb. účinnost, tj. 10. srpna. Přesné stanovení kategorií „Němec“, „Maďar“, „Čech“, „Slovák“, které se ale objevovalo v předchozích vládních dokumentech, zde chybělo bezpochyby proto, aby si ministerstvo vnitra ponechalo dostatečný manévrovací prostor pro ovlivnění vlastního průběhu expatriace interními směrnici a mohlo flexibilně upravovat svůj postup dle aktuálních potřeb. Aplikace tohoto dekretu pak popírala právo pobytu expatriovaných na území ČSR a byla již předstupněm k vysídlení těchto osob bez čs. státního občanství mimo hranice republiky. Ale v jeho znění byla také ustanovení, která vylučovala některé osoby ze ztráty občanství nebo jim za určitých podmínek poskytovala možnost státního občanství znovu získat. v první skupině zůstalo občanství jen malé skupině Maďarů a Němců, kteří se podle znění dekretu v době zvýšeného ohrožení republiky (tj. po květnu 1938) úředně přihlásili jako Češi nebo Slováci. Popřípadě se mohli za přísných podmínek prokázat jako antifašisté. Posledně jmenovaní žadatelé však museli splnit základní podmínku, že se totiž nikdy neprovinili proti zájmům české a slovenské republiky. a že se aktivně podíleli na boji proti německým okupantům, osvobození republiky či trpěli pod nacistickým terorem. Přes případné doložení všech vyžadovaných náležitostí bylo rozhodnutí o udělení občanství odsouváno až na léta 1947 a 1948. Do té doby bylo těmto osobám udělováno jen prozatimní osvědčení o zachování státního občanství.⁶⁸³

Dvojace bylo postupováno v případě „smíšených“ manželství. Pokud šlo o německé či maďarské ženy provdané za Čechy (Slováky), bylo jim občanství ponecháno. Do konce roku 1946 se však tato praxe netýkala německých (maďarských) mužů takovýchto rodin. Na manželky a děti se pak pohlíželo také jako na cizince. z toho důvodu se řada rodin ocitla v krajně nepříjemné situaci.

Ve všech těchto případech platí, že zmiňovanými postupy ze sebe československý stát sňal břemeno důkazní povinnosti. Toto přešlo na osoby, které musely žádat o občanství – v případě, že nedodaly potřebné dokumenty, bylo jim občanství prostě odňato. Stejně tak jej pozbývaly

⁶⁸³ Ibidem, str. 87-88

v případě pasivity, kdy o navrácení občanství ani nezažádaly. Československé úřady se tak zbavily poměrně komplikované a náročné procedury prověřování jednotlivých občanů.⁶⁸⁴

Zajímavý je rovněž přístup k českým a slovenským občanům, kteří sice o občanství říše ve válečných letech nezažádali, ale přesto se v rozhodné době dopustili provinění proti zájmům Československa. Specifickou skupinou byli tzv. národní „renegáti“, tedy občané, kteří se k německé či maďarské státní příslušnosti přihlásili pod nátlakem nebo jej získali nedobrovolně. Ti museli zažádat o tzv. „osvědčení o národní spolehlivosti“. Postupem času se vůči nim uplatňoval mírnější postup a nakonec tak mohli požádat o navrácení státního občanství.⁶⁸⁵

Pro rozhodnutí o národní příslušnosti byla klíčová úřední šetření provedená po roce 1929. Zejména šlo o sčítání lidu, ale ve výjimečných případech mohlo být přihlédnuto i k jiným objektivním faktorům, pokud zmiňované materiály chyběly. v tomto přístupu byl klíčový dekret prezidenta republiky č. 33/1945 o státoobčanských otázkách, který sice nebyl nikdy novelizován, ale nejrůznějšími prováděcími předpisy a vyhláškami vydávanými až do roku 1953 byla jeho aplikace výrazně modifikována.

Kromě výše zmíněného dekretu, zde byla řada dalších upravujících majetkoprávní situaci. Viz následující kapitoly (např. dekret č. 5/1945 Sb. či 12/1945 Sb.), dalším dekretem byl č. 71/1945, kterým byla zavedena pracovní povinnost německého obyvatelstva. Na základě vládního nařízení č. 54/1946 Sb. byly jejich byty vyňaty ze systému ochrany nájemníků, zákon č. 83/1946 Sb. rušil jejich zaměstnanecké či učební poměry. Dále bylo na základě vládního nařízení č. 216/1946 Sb. zrušeno aktivní i pasivní volební právo do závodních rad podniků německého obyvatelstva, zákony č. 16/1947 Sb., 31/1947 Sb., 142/1947 Sb. a 163/1947 Sb. omezovaly jejich vlastnická práva. Zákon č. 107/1947 Sb. stanovoval přísnější trestání Němců a zákon č. 116/1947 Sb. jim odebíral vojenskou hodnost. Omezení tak zasahovaly trestněprávní, společenskou (např. omezení sňatků, likvidace německé evangelické církve atd.), finanční a majetkovou či sociální oblast (omezení či zrušení některých dávek, nižší přiděly apod.).⁶⁸⁶

Mezi omezení plynoucích z podzákonných opatření patřila povinnost být přihlášen k pobytu a viditelně nosit na oděvu zvláštní označení (např. bílou, žlutou, červeno-bílou či rudou pásku na rukávu, někdy i s písmenem „N“, specialisté v oborech s písmenem „E“). Označení nebylo

⁶⁸⁴ Ibidem, str. 88

⁶⁸⁵ Ibidem, str. 88

⁶⁸⁶ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 17-18.

jednotné a lišilo se i v jednotlivých okresech. OSK v Karlových Varech zavedla rozlišení pro zaměstnané a nezaměstnané Němce. První zmiňovaní nosili červenobílé pásky a u sebe nosili speciální legitimaci, kterou jim RNV zaručoval ochranu. Bílé pásky byly určeny pro nezaměstnané. Červenobílé označení bylo ale kritizováno ze strany obyvatel a sovětských vojenských úřadů, protože byly Němci označeni slovanskými barvami. Proto OSK přistoupila ke změně a červenobílou kombinaci nahradila páska bílá s natištěným číslem. Tato opatření vítaly zejména hlídky na mostech, které již z větší vzdálenosti viděly, koho mohou pustit. Odlišné označení pak byli uznáni němečtí antifašisté a specialisté.⁶⁸⁷ Pan Štefan Hittner na tyto povinnosti vzpomínal: „*ty, bílý pásky jsme měli, antifašisti měli červený, my jsme nesměli na chodníku chodit, chodit, no jako. Němci válku prohráli, ale my jako mladý, my jsme vůbec neměli podíl na tom, co já myslím jo, no tak holt, byli taky fanatici, který nás bouchli, jak jsme šli dolů z toho chodníku, protože jako mladej to neposloucháte takhle jo. No holt jako, a byli lidi zase takhle dobrý. No, nás si nevšimli. To bylo takhle. Já jsem věděl, že válku prohráli jako Němci, tak holt jsme to museli vzít, jak to bylo.*“⁶⁸⁸ Ve Falknově nad Ohří nosili nejprve antifašisté červenou pásku na levém rukávu, pracující Němci červenou s písmenem P a nepracující žlutou. Vzhledem k zneužívání pásek byla praxe změněna tak, že pracující nosili bílou pásku s razítkem závodu, nepracující čistě bílou, tlumočníci německé národnosti světle modrou a antifašisté nemuseli nosit žádnou.⁶⁸⁹ Pracovní povinnost byla stanovena všem Němcům schopným práce a její porušení se trestalo. Pokud byli Němci zaměstnáni, pak zejména ve fyzicky náročných provozech, jako byly doly, průmysl, zemědělství, a to za nižší mzdy či dokonce zcela bezplatně. Pan Hittner na to vzpomíná: „*Ve fabrice jsme měli aspoň nějaký víc peníze, ale to taky Vám musím říct. To taky Němci, Němci měli normálně ještě pětadvacet procent z platu dolů. Takže. To, co jsem vydělal, tak ještě 25... Němci, Češi ne.*“⁶⁹⁰ Často se podíleli na odstraňování následků bombardování jako např. v Chebu. Také byli nasazováni na mimořádné nedělní směny. První taková byla zahájena 23. září 1945 a povinně se jí zúčastnilo 2 500 osob.⁶⁹¹ Porušování těchto povinností přinášelo tvrdé tresty. Německé mládeži byla stanovena podobná pracovní zařazení, i když se chtěla učit např. řemeslu. Jak vzpomínal pamětník Štefan Hittner z Chodova u K. Varů, mistr jim v učení řekl, že stejně nebudou smět dostudovat: „*Já jsem se učil, ale dycky jsme slyšeli, že my stejně, ten náš šéf*

⁶⁸⁷ Ibidem, str. 109.

⁶⁸⁸ Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

⁶⁸⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 109.

⁶⁹⁰ Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

⁶⁹¹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 109.

nerad nás pustil, ale von povídá: „V životě vy už nesmíte mít výuční list“. Jo? No tak jsme ted' to slyšeli. Ale některý, který zůstali, se vyučili ještě potom, pozdějc. Ale my holt jsme nějak, jsem byl ještě s dvouma, jsme tady dělali, ale jak se ty dva odcházeli, tak já jsem odcházel taky. Jo?“⁶⁹²

Německé obyvatelstvo bylo také omezeno v přístupu k veřejné dopravě či svobodném pohybu na veřejnosti. Krátce po skončení války jim byla možnost cestovat veřejnou dopravou dokonce zcela znemožněna. s postupujícím časem a nutností pohybovat se v rámci regionu za prací byla tvrdost opatření postupně zmírňována. Možnost cestovat tak měli zaměstnaní Němci, státně spolehliví s potvrzením o demokratickém a antifašistickém smýšlení. k přepravě jim však byl vyčleněn pouze poslední vagón či více zadních vagónů a neměli nárok na žádné slevy např. dělnické.⁶⁹³ Zdánlivě zmírňujícím se opatřením však neodpovídala směrnice o prozatimních opatřeních proti Němcům Zemského národního výboru z 19. února 1946, která výslovně zakazovala cestování a volný pohyb Němců až na velmi výjemečné případy, kdy jim mohla OSK a později ONV povolit se cestu se znalostí jejího cíle. o výkladu této výjimky však u každého orgánu veřejné správy panovaly jiné představy. Takže když ONV ve Falknově nad Ohří vydal 28. listopadu 1946 Němci Antonu Ungerovi ze Svatavy povolení k cestě do České Kubice, řešil tento případ až Zemský odbor bezpečnosti ZNV v Praze. Unger 29. listopadu odjel, aby předal na hranicích teplé oblečení a prádlo svému nemanželskému devatenáctiletému synovi Josefovi, který tou dobou pracoval ve Fürth am Wald, ale byl zadržen tamní pohraniční kontrolní stanicí SNB. Tamní úředníci postoupili věc do Prahy a Zemský odbor bezpečnosti tvrdě zkritizoval postup úředníků ONV ve Falknově nad Ohří: „*rozhodně neodpovídá těmto směrnicím a ohrožené bezpečnosti v pohraničí*“.⁶⁹⁴

V každodenním životě se diskriminační opatření projevovala především v oblasti zásobování potravinami, které však v pohraničí vážlo i pro československé občany. Německé obyvatelstvo, s výjimkou uznaných antifašistů, dostávalo speciální tzv. židovské přiděly potravin, které měly daleko do uspokojení základních potřeb. Nízké přiděly potraviny tak vyplývaly z dobové situace, ale byly i trestem za válečný konflikt, mnichovskou krizi a druhou republiku. Vzhledem k téměř každodenním kontrolám v německých domácnostech, ve kterých hledaly přebytečné zásoby a okamžitě takové potraviny zabavovaly, nebylo ani řešením obstarat potraviny na černém trhu. Navíc za to hrozily pachatelům velké tresty. Německé domácnosti

⁶⁹² Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

⁶⁹³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 107-108.

⁶⁹⁴ Ibidem, str. 108-109.

neměly nárok na přiděly masa, vajec, mouky, bílého pečiva či mléčných výrobků. Mléko mohly dostat pouze děti do šesti let. v létě 1945 obdrželi Němci nad šest let věku na dobu čtyř týdnů potravinové lístky na 7 300 g chleba, 300 g poživatin (luštěniny, kroupy, ovesné vločky), 125 g kávové náhražky, 8 kg brambor (pokud si nemohli brambory vypěstovat sami), 140 g másla, 300 g umělých jedlých tuků a 1 200 g cukru. Děti do šesti let měly nárok ještě na 250 g umělého medu a ¼ litru mléka denně.⁶⁹⁵ o přidělech a lístcích hovořil pan Hittner takto: „*No a potom byli ještě lístky. Tak lístky. Voni ještě měli přidavkový lístky, aby měli trošku víc. a my jsme neměli. Tak to na tom, to, mi jako tenkrát mě i rodičům trošku vadilo, protože ono se říkalo: „Ty lístky, co my máme jako Němci, to je málo na umírání, jo? a málo. Ne, málo na že..., málo na, abyste byl živěj, a moc, abyste moh umřít.“ Jo? Tak to bylo. Ale to trvalo taky, tak dlouho zase to netrvalo. No. Ale člověk, jak mě bylo potom už pomalu čtrnáct a to, člověk má chuť na kousek masa nebo másla, a to. Já jsem koupil... Já jsem chytal vrabčáky a udělal jsem polívku. z toho... (směje se – pozn. autor). a táta se smál a máma taky. Máma to nevzala a táta to jed potom taky. Člověk udělal to, abyste trošku měl spokojený to ten žaludek, no.*“⁶⁹⁶

Vydán byl také zákaz používat němčinu na veřejných místech. Ve Falknově nad Ohří vydal bezpečnostní referent ONV vyhlášku, která tento zákaz výslovně stanovila pro úřadovny, obchody a živnostenské provozovny. Toto nařízení platilo pro všechny Němce beze zbytku, tedy i pro specialisty a antifašisty. Zákaz však nebyl příliš dodržován ani samotným českým obyvatelstvem. Na příslušné MNV či ONV chodily stížnosti a udání od občanů, kteří uváděli příklady nedodržování zákazu. Jedna z nich si dokonce stěžovala na německé kázání ve Svatavě u Falknova nad Ohří.⁶⁹⁷

Podobně omezené byly možnosti uzavírání tzv. smíšených manželství, povolení k řízení vozidla jim nebyla vydávána, stejně tak licence k vlastnictví radiopřijímačů. v pohraničí se nesměly osoby německé národnosti pohybovat bez zvláštního povolení, vycházet z bytu po určité hodině i nakupování bylo stanoveno jen na určité hodiny atd. Jedinou výjimkou byli prokázání antifašisté z řad německého obyvatelstva, kteří se těmto nařízením nemuseli podrobovat. Podobné výjimky platily i pro osoby významné pro hospodářství tzv. specialisty. Zejména se to týkalo hornictví, kvalifikovaných pozic v průmyslových podnicích a v zemědělství. Podobné úlevy měli i chlapci narození po 1. dubnu 1928 a děvčata narozená po 1. dubnu 1925 ze smíšených manželství, případně děti zcela práce neschopné a jejich rodiče.

⁶⁹⁵ STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991, str.78-79.

⁶⁹⁶ Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

⁶⁹⁷ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 110-111.

Tyto výjimky se řídily dle dekretu č. 33/1945 Sb., který při splnění řady podmínek umožňoval některým osobám úlevy, vyřazení z vysídlení a také dostávat potravinové přiděly stejné jako čeští občané.⁶⁹⁸

I když osoby německé národnosti spadaly do některé ze jmenovaných kategorií a bylo tak s nimi „zacházeno lépe“, neznamenal to, že by pro ně bylo jednodušší znovu získat československé občanství. Jak vzpomíná pan Hittner, byla sice díky specializaci otce jejich rodina vyřazena z odsunu: *„My jsme měli taky jít, jako na odsun hned po čtyřicátém šestém nebo pátém. Ale ze šachty od táty ředitel, který ho nepustil. Tak jsme nemuseli jít. No, tenkrát člověk byl rád, že nemusel jít, protože kdo by chtěl z domova pryč.“*⁶⁹⁹ Ani následně na odchod nepomýšlel: *„...já jsem nikdy o tom nepřemýšlel. To ani naši rodiče ne. a můj děti, my takhle, jak se Smolnice bourali, tak se ptali našich dětí a vaši rodiče půjdou taky? Moje děti nechtěly ani slyšet o tom, jo. To víte, ty už ty děti byly taky tenkrát, jak Smolnice, když bourali, 14, 16, tak to měli taky, že tady měli kamarády a kamarádky a to. Tak nechtěli ani slyšet o tom. Ale já jsem ani nikdy o tom neuvažoval. Povídám, mně nic neschází tady nic. Já jsem prakticky doma tady. Já to tady znám od a až do Zet, tak mně nic nechybělo. Moje žena, moje žena taky říkala, já sem ráda, že ty nezačínat s tím, abysme se vysídlovali nebo to.“*⁷⁰⁰ Opětovné získání československého občanství trvalo ještě řadu let po válce a on sám jej získal až díky sňatku: *„...občanství jsme dostali potom automaticky. Protože já jsem chodil s mojí ženou už a oni nás volali do Varů na nějaký úřad nebo co, to tenkrát. To jsem, to mi bylo takových 20 let. No tak nějak, takže. Napřed volali jí dovnitř. No a zeptali taky tak, my jsme nemohli mluvit hned spolu, tak si vzali mě. No a potom se ptali, proč že chodí se mnou. Že jako, že nemám občanství, a to když by se s náma něco stalo, tak nemáme na nic právo. a ona povídá, my jsme se rozhodli, že se vezmem, tak už to neměníme. Že se známe nějaký pátek. Pak volali mě, mě se ptali to samý. No a von mě povídá, heleďte, trochu se smál, no von povídá, no tak já vám něco řeknu, stejně to občanství dostanete, na vojnu musíte. Nebo třeba se mě ptali, proč nechci občanství. No, kvůli tomu, že abych nemusel na vojnu. On povídá, no stejně, to bude automatický, že stejně půjdete na vojnu. No tak jo, za nějaký čas už jsme měli občanství. Já mám národnost německou. Občanství český.“*⁷⁰¹

⁶⁹⁸ Ibidem, str. 18-19.

⁶⁹⁹ Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

⁷⁰⁰ Ibidem.

⁷⁰¹ Ibidem.

Prokazování příslušnosti k jedné ze zmíněných skupin s nárokem na výjimku bylo vždy na žadateli. Pokud šlo o smíšená manželství, bylo to poměrně jednoduché. Pokud ale někdo chtěl prokázat antifašistické postoje za války, měl to nepoměrně složitější. I proto, že řada žádostí byla neoprávněná. Antifašisté při vystěhování do zahraničí mohli odejít s celým svým majetkem. Panovala tak obava, aby nenastal odliv majetku z pohraničí. Status antifašisty byl vymezen dekretem č. 33/1945 Sb. a oběžníky ministerstva vnitra z 24. srpna 1945 a 13. listopadu 1945. Na ně pak navazovalo vládní usnesení z 15. února 1946 o vystěhování antifašistů z řad Němců. Seznam těchto osob měly za úkol vytvářet sekretariáty stran Národní fronty (sociální demokraté a KSČ) a následně je pak přezkoumaly ONV a OSK. Neprokázané antifašisty ze seznamu vyškrtnly, aby následně postoupily seznamu ministerstvu vnitra, které seznam ještě jednou přezkoumalo. Proces to tak byl nesmírně komplikovaný, kdy z počátku byly jednotlivé žádosti posuzovány subjektivně několika osobami na ONV či OSK, později byly stanoveny výbory, které rozhodovali přeci jen sofistikovaněji a objektivněji. Vysoký počet vydaných legitimací vedl k nelibosti ze strany československého obyvatelstva, a proto byla oprávněnost jejich vydání v následujících měsících a letech neustále přezkoumávána, jak již bylo zmíněno v kapitole 3.1.5.⁷⁰²

Podobně komplikované bylo prokázání statusu specialisty. Specialistou byl označen každý zaměstnanec, který byl důležitý a nenahraditelný v důležitých oblastech a podnicích, zejména v hornictví. V květnu 1945 bylo v průmyslových závodech v pohraničí zaměstnáno 410 000 osob, z nichž bylo cca 290 000 německé národnosti (cca 71 %). Společenská poptávka po všeobecném odsunu se tak dostávala do konfliktu s potřebou zajistit fungování hospodářství. Rozdílně byl také pojímán vztah k německým zaměstnancům v průmyslových odvětvích a zemědělství. Druzí jmenovaní status specialisty neměli.⁷⁰³ Přesto i jejich odsun měl být prováděn až v okamžiku, kdy byla za ně k dispozici náhrada, což se ovšem často nedělo a výsledkem byl pokles zemědělské produkce. Důkazní břímě bylo v tomto případě na zaměstnavateli. Ten zažádal u osídlovacího referátu příslušné OSK o vydání průkazu specialisty. Nevýhodou také byl fakt, že zatímco u antifašistů šlo převážně o osoby odmítající nacistický režim a tudíž vnímali i poměrně pozitivně obnovení Československa, u specialistů se mohlo jednat o aktivní přívržence nacismu, a tudíž i míra loajality k ČSR byla velmi nízká. Výhodou pro ně bylo, podobně jako u antifašistů, že byli vyňati ze všech opatření vůči německému obyvatelstvu. Neztratili bydlení, dostávali potravinové příděly stejné jako

⁷⁰² ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 20-21.

⁷⁰³ ČAPKA, František, SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, str. 29-30.

češkoslovenští občané, obvykle nemuseli ani nosit identifikační pásku. Na druhé straně bylo běžnou praxí, že německým specialistům nebyly vypláceny plné mzdy. Proti podobné praxi se postavilo vedení n.p. Západočeské sklárny ve Falknově nad Ohří, kde byla německým zaměstnancům vyplácena mzda ve výši 2 000 Kčs. Tak nízké ohodnocení vedlo ke ztrátě morálky a produktivity práce, na což vedení podniku poukazovalo v žádosti ministerstvu vnitra, kterou se snažilo vymoci povolení vyplácet Němcům stejné mzdy jako Čechům: „*Svou žádost odůvodňujeme prokleslou pracovní morálkou těchto zaměstnanců, kterou by bylo možno zvýšiti, kdyby naše žádost byla tamním úřadem kladně vyřízena.*“⁷⁰⁴

Veřejnost, i díky jejich možnému nacistickému angažmá, na jejich přítomnost reagovala ještě o mnoho podrážděněji než u antifašistů či členů smíšených manželství. Svou roli hrálo i rozšířené tvrzení, že se specialisté těší nadstandartnímu mzdovému ohodnocení a sociální podpoře. Na toto podezření reagoval ONV v Jáchymově, který 27. listopadu 1947 poslal ZNV do Prahy stálo: „*Jáchymovský okres má dosud 1 340 Němců, z nichž v samotném městě Jáchymově jest 880 Němců, vesměs horníků-specialistů a jejich rodinných příslušníků. Výdělky těchto Němců-horníků jsou vyšší nežli některých Čechů, ježto jde o zkušené lamače, jejichž měsíční výdělek se pohybuje kolem 10 000 Kčs a v některých případech i více. Toto platí pouze o hornících v Jáchymovských dolech. Ostatní němečtí specialisté v okrese pracují většinou v porcelánkách a jejich výdělek se neliší od výdělku Čechů.*“⁷⁰⁵ Není proto divu, že se v každodenním chování obyvatelstva neněmecké národnosti zračila frustrace z válečných let, touha po odplatě, poválečný protiněmecký nacionalismus. a tyto pak byly podobnými zprávami o zvýhodnění německých obyvatel jen umocněny. Stejně tak nelze opominout zřejmé důvody k negativnímu postoji ze strany nově příchozích Čechoslováků. Na OSK a později ONV i jejich místní orgány chodily tisíce udání na nevhodné a provokativní chování Němců označených za specialisty. Není tak divu, že v průběhu roku 1947 došlo podobně jako u antifašistů k prověření vydaných legitimací. Tento akt však všeobecnou negativní náladu vůči specialistům neutišil.⁷⁰⁶ Dle dat z 25. října 1947 bylo na Karlovarsku zaměstnáno v rezortu průmyslu (vyjma hornictví) celkem 6 331 německých specialistů rozdělených do okresů následovně: Aš (1 447), Falknov nad Ohří (483), Cheb (886), Jáchymov (187), Karlovy Vary (884), Kraslice (682), Locket (851), Mariánské Lázně (20), Nejdek (853), Teplá (5) a Žlutice (33).⁷⁰⁷ Další statistika pochází z 8. listopadu 1947 a podrobněji popisuje jednotlivé sektory, nejprve průmysl, ve kterém na

⁷⁰⁴ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 123.

⁷⁰⁵ Ibidem, str. 122-123.

⁷⁰⁶ Ibidem, str. 122.

⁷⁰⁷ Ibidem, str. 123-124.

Karlovarsku pracovalo 6 368 německých specialistů následovně rozdělených po okresech: Aš (1 481), Falknov nad Ohří (483), Cheb (885), Jáchymov (186), Karlovy Vary (884), Kraslice (682), Loket (850), Mariánské Lázně (20), Nejdek (859), Teplá (5) a Žlutice (33). Zajímavé je i rozdělení specialistů dle sektorů. Většina z nich pracovala v průmyslu keramickém, a to okresech Cheb, Jáchymov, Karlovy Vary, Loket, Teplá a Žlutice, sklářském v okresech Falknov nad Ohří, Loket a Mariánské Lázně, textilním na Ašsku a Nejdecku, dřevozpracujícím na Chebsku a Kraslicku a gumárenském v okrese Nejdek. Další početná skupina německých specialistů působila v hornictví, jednalo se celkem o 4 283 osob rozčleněných dle okresů takto: Aš (0), Falknov nad Ohří (2 578), Cheb (89), Jáchymov (253), Karlovy Vary (246), Kraslice (36), Loket (1 062), Mariánské Lázně (2), Nejdek (5), Teplá (10) a Žlutice (2). Celkově tak na Karlovarsku pracovalo 10 651 německých specialistů a s nimi žilo dalších 17 427 jejich rodinných příslušníků, tedy celkově 28 078 Němců.⁷⁰⁸

Negativní přístup k německému obyvatelstvu umocňovaly také zprávy osob vracejících se z koncentračních táborů nebo svědectví o nacistických zločinech na konci války. Toto vše bylo navíc podporováno projevy politiků viz. zmiňovaný Edvard Beneš, který ale nebyl jediný. Lidovecká politička Dr. Helena Koželuhová se vyslovila jasně: „*Máme oprávněný důvod nepovažovat Němce za lidi...*“⁷⁰⁹ Nacionalismus byl obsažen v podstatě ve všech programech politických stran podobně jen v různých „odstínech“. a nebyli to jen politici jako Prokop Drtina, Zdeněk Fierlinger či Zdeněk Nejedly. Antiněmecky vystupoval i přední žurnalista Ferdinand Peroutka, který však později v exilu svá předchozí příkrá slova poměrně mírnil s odkazem na nepřijatelnost kolektivní viny. Zároveň již v tomto ději spatřoval předpolí pro nástup komunistické diktatury. Velkými kritiky odsunu byli i bývalí sudetoněmečtí politici jako sociální demokrat Wenzel Jaksch či bývalý poslanec SdP a NSDAP Hans Krebs, který odsun zkritizoval 15. ledna 1947 i při závěrečné řeči před mimořádným lidovým soudem. Zbývá dodat, že byl odsouzen k trestu smrti.⁷¹⁰ Nelze se divit, že se na veřejnosti příliš neozývala kritika principu kolektivní viny a potlačení presumpce neviny. Strach z příchodu a pobytu Rudé armády či československých revolučních gard v pohraničí dohnal některé jedince i k sebevraždám. a ačkoliv československá vláda vyzývala ke klidu a upuštění od veřejných inzultací Němců, docházelo k neorganizovaným, ale velmi násilným útokům. Toto tvrzení lze podpořit požadavkem České národní rady z 12. května 1945 na ministra vnitra, aby vystoupil v rozhlase a nařídil okamžité zastavení útoků na německé obyvatelstvo. Snaha se však minula

⁷⁰⁸ Ibidem, str. 124.

⁷⁰⁹ HÜBL, Milan. Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců. Svědectví. 1979, XVI. (58), 387-396, str. 392.

⁷¹⁰ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 21-23, 34.

účinkem a už o několik dní později došlo k masovým útokům na Němce v Lanškrouně (17. května), v Brně a Pohořelicích (30. a 31. května), v Přerově (18. června), v Ústí nad Labem-Krásném Březně (30.-31. července), ale také v Teplicích nad Metují, nedaleko Chomutova v Postoloprtech a dalších místech.⁷¹¹

Protože tyto útoky vyvolaly nevoli v západním tisku, vydalo ministerstvo vnitra 14. července 1945 nařízení, které opět vyzývalo k rozlišování mezi provinivšími se Němci a těmi, kteří zůstali republice věrni či trpěli díky nacismu.⁷¹²

Podobně negativně jako k samotným Němcům se stavělo veřejné mínění vůči těm osobám slovanské národnosti, které udržovaly se státně nespolehlivým obyvatelstvem blízké kontakty. Trestem za tuto „zradu“ mohlo být až vypovězení takových tzv. „státně nespolehlivých živlů“ ze země. Na druhé straně státní orgány prostřednictvím ZNV v Praze oceňovaly spolupráci německých obyvatel např. při zjišťování zaminovaných oblastí, nálezech střeliva či proviantu. Zajišťování písemností okupační správy apod. v těchto případech bylo možné poskytnout úlevy, výhody či odměny v závislosti na významu poskytnutých informací.⁷¹³

Německé obyvatelstvo bylo vystaveno celé řadě dalších diskriminačních opatření, mezi která patřila cenzura korespondence, omezování přístupu k informacím likvidací německého tisku či zabavením rozhlasových přijímačů, děti německé národnosti měly omezený přístup ke vzdělání, bývalí příslušníci Hitlerjugend byli využíváni k úklidu měst, případně se museli německí obyvatelé povinně účastnit pohřbů obětí nacistického režimu. i na Karlovarsku platilo, že výjimku z opatření měli antifašisté a specialisté německé národnosti. Nelze zapomenout ani na osoby žijící ve smíšených manželstvích. Stejně tak tvrdost prosazování opatření závisela na konkrétních lidech v čele veřejné správy.⁷¹⁴

⁷¹¹ Ibidem, str. 23-24.

⁷¹² Ibidem, str. 24.

⁷¹³ Ibidem, str. 21.

⁷¹⁴ Ibidem, str. 112-113.

4.1.5 Pozemková reforma

Základem pro poválečné převody majetku se stal již v kapitole o státně nespolehlivém obyvatelstvu zmiňovaný dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. Ten v prvních třech paragrafech řeší, kterého majetku se změna bude týkat:

„§ 1.

(1) Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.

...

§ 2.

(1) Majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky dává se pod národní správu podle dalších ustanovení tohoto dekretu.

(2) Za majetek osob státně nespolehlivých se považuje též majetek těmito osobami převedený po 29. září 1938, leč by nabyvatel nebyl věděl o tom, že jde o takový majetek.

§ 3.

Národní správa budiž zavedena do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých. ⁷¹⁵

V souladu s Košickým vládním programem byly zrušeny veškeré majetkové převody po 29. září 1938. Naplnila se tak snaha o revizi Mnichova alespoň v rovině majetkové. Základem správy zabaveného majetku se měla stát tzv. národní správa. Jejím účelem bylo dostat majetek pod kontrolu osob československé národnosti, které by zároveň dohlížely na nepřerušovaný chod výroby. Národní správa měla být užita i tam, kde se nacházel opuštěný majetek a zatím nebylo rozhodnuto o jeho dalším využití. Tento právní konstrukt ještě sám o sobě neznamenal trvalé vyvlastnění majetku, zabraňoval však vlastníkům s ním jakkoliv disponovat. Cílem tohoto kroku bylo zabránit vyvedení majetku mimo ČSR a odložení rozhodnutí o něm a jeho

⁷¹⁵ Dekret č. 5/1945 Sb.: Dekret prezidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>

vlastnících do chvíle, kdy další postup schválí hlavní vítězné velmoci. Pro podniky a firmy byla situace podobně složitá, dekret se na ně vztahoval v případě jejich využití pro okupační moc a pojednával o tom § 5: „*Za státně nespolehlivé jest z osob právnických považovati ty, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.*“⁷¹⁶ Velmi iniciativní byly při vzniku národních správ tzv. závodní rady, které byly ve větších podnicích a třeba i na úřadech voleny na shromážděních zaměstnanců. k takovému jednání vyzýval již 6. května 1945 rozhlas všechny československé zaměstnance.⁷¹⁷

Souhlas s vytvořením národní správy mohly udělit národní výbory případně v pohraničí správní komise dle velikosti podniku. Konkrétně o tom hovoří § 7:

„1) k zavedení národní správy jsou příslušni:

...

c) u podniků průmyslových, obchodních a jiných živnostenských

aa) při počtu zaměstnanců do 20 místní národní výbor,

bb) při počtu zaměstnanců od 21 do 300 okresní národní výbor,

cc) při vyšším počtu zaměstnanců Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

Při určování počtu zaměstnanců rozhoduje normální provoz v roce 1943.

d) u zemědělských a lesních majetků:

aa) při výměře do 50 ha místní národní výbor,

bb) při výměře přes 50 ha do 100 ha okresní národní výbor,

cc) při výměře přesahující 100 ha Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

e) u obytných domů a stavebních parcel místní národní výbor, převyšuje-li hodnota však 5 000 000 K, okresní národní výbor.

f) u veškerého ostatního majetku

aa) při hodnotě do 500 000 K místní národní výbor,

bb) při hodnotě vyšší než 500.000 K, ale nižší než 5 milionů korun, okresní národní výbor,

⁷¹⁶ Ibidem

⁷¹⁷ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 71.

cc) při hodnotě vyšší než 5 milionů korun Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

g) Jsou-li podniky a majetky, uvedené pod a) až f), působnosti celostátní, zavádí národní správu resortně příslušné ministerstvo.

(2) v případě, že odhad hodnoty majetku [písm. e) a f)], který se dává pod národní správu, jest sporný, určuje jeho hodnotu s konečnou platností orgán vyšší.

(3) v obcích a okresech, kde byla nebo bude místo národního výboru jmenována správní komise, resp. správní komisař, patří zavedení národní správy do jejich příslušnosti.“⁷¹⁸

Rozhodování o jednotlivých podnicích kopírovalo strukturu veřejné správy. Rozdílně se posuzovaly podniky o různém počtu zaměstnanců, v oblasti zemědělství a lesnictví dle výměry pozemku a u obytných domů či stavebních parcel šlo o cenu majetku. Jako rozhodující rok pro určení velikosti byl užit rok 1943, kdy ještě hospodářství v bývalém Československu . Význam národní správy se ukázal třeba v bankovních institucích, kde nahrazovala volené orgány, které byly do té doby odpovědné pouze valné hromadě akcionářů. v pohraničí svěřoval správním komisím dekret stejné pravomoci jako národním výborům.

V §16 pak bylo stanoveno, které osoby se mohly stát národními správci:

„(1) Národním správcem má být ustanovena pouze osoba s patřičnými odbornými i praktickými znalostmi, mravně bezúhonná, státně spolehlivá.

(2) Zpravidla nemá být národním správcem ustanoven ani dlužník ani věřitel podniku (závodu) nebo majetkové podstaty, ledaže orgán příslušný podle § 7 důvodně rozhodne jinak.

(3) Národní správa budiž zpravidla ustanovena ze schopných zaměstnanců dotyčného závodu.

(4) Národním správcem nemůže být jmenován člen národního výboru podle § 7 příslušného.“⁷¹⁹

Dle velikosti podniku byl také § 17 ustavován počet národních správců. u drobných podniků, menších majetků či menších živnostenských provozoven, mohl být národním správcem jednatel. v případě větších podniků to mohl být kolektivní orgán s pěti členy, který rozhodoval na základě většiny. Při výkonu své funkce měly dle § 19. národní správci status

⁷¹⁸ Dekret č. 5/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>

⁷¹⁹ Ibidem

veřejného orgánu. ve smyslu § 68 trest. zák. z 27. května 1852, č. 117 ř. z., § 461 zák. čl. V/1878, resp. § 5 zák. čl. XI/1914.⁷²⁰

K důležitým povinnostem plynoucím z postavení národního správce bylo vykonávat svou funkci s péčí řádného hospodáře, činit rozhodnutí a opatření, pokud jich bylo zapotřebí, a odpovídat za škodu, kterou by způsobil zanedbáním své povinnosti. Dále měl vyhotovit soupis majetku. Ze své činnosti (finanční stav, zaměstnanost, odbyt výrobků apod.) měsíčně skládal národní správce účty nadřízenému orgánu, který jej do funkce jmenoval.

Koncem září 1945 podléhalo národní správě v průmyslu a řemesle 9 302 podniků, v nichž pracovalo 923 486 osob. Ve 457 největších podnicích bylo zaměstnано celkem 664 556 pracovníků. v následující tabulce je patrné, kolik jich bylo a jak velký podíl na celkové zaměstnanosti měly podniky jmenované jednotlivými orgány veřejné správy.

Národní správa v průmyslu a řemesle v Čechách ⁷²¹		
orgán veřejné správy	počet podniků	podíl na zaměstnanosti v %
MNV	4 885	2,3
ONV	2 740	12,2
zemské NV	1 220	13,5
ministerstvo průmyslu	457	72

Dle § 11 končila činnost národních správců ve chvíli, kdy zaniknou důvody, pro které byla zavedena s tím, že bude zrušena ustavujícím orgánem.

Ačkoliv odnětí majetku bylo jistě nepříjemným aktem, pak národní správy neměly mít represivní charakter. Často šlo jen o to, aby nedošlo ke zničení majetku, jako v případě opuštěných domů, podniky, jejichž původní majitelé se nestačili vrátit z exilu nebo koncentračních táborů. v horších případech došlo ke smrti vlastníka a čekalo se na výsledek dědického řízení. Také u družstev se zaváděla jen do doby než bylo navoleno nové vedení. Pokud došlo k vyjasnění situace, velice rychle byly majetky z národní správy vyňaty (viz § 11) a předány právoplatným vlastníkům či jejich dědicům. Národní správa tak představovala ve všech ohledech provizorium a čekalo se na další rozhodnutí. v červnu 1945 došlo ke konečné konfiskaci zemědělského majetku nepřátel a zrádců a v říjnu 1945 pak došlo k vyvlastnění rozhodující části zbývajících majetku v národní správě bez náhrady na základě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. Význam dekretu nespočíval jen v konfiskaci

⁷²⁰ Ibidem

⁷²¹ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 73.

majetku, ale také zřízení Fondu národní obnovy, které byly zřízeny při osídlovacích úřadech a měly zkonfiskovaný majetek dočasně spravovat a udržovat. o těchto fonděch později. Majetek, který byl konfiskován, byl vymezen dle § 1 zmíněného dekretu: „*Konfiskuje se bez náhrady - pokud se tak již nestalo - pro Československou republiku majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva (jako pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví...*“ a dále stanovuje, na které osoby se zmiňovaný dekret vztahuje, jednalo se samozřejmě o vlastnictví: „*1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo*

2. osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo

3. osob fyzických a právnických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé nebo maďarské okupanty nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fyzických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.“⁷²²

Pro konfiskovaný majetek bylo možné vybrat dva způsoby využití. v případě menších podniků, středních a menších zemědělských závodů, řemeslných a obchodních firem a samozřejmě obytných domů bylo užito jako východisko soukromé vlastnictví jednotlivých osob, popřípadě družstev. Pokud jde o velké podniky, pak se takto získaný majetek převedl z Fondů národní

⁷²² Dekret č. 108/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-108>

obnovy na stát. Existenci a činnost Fondů národní obnovy vymezovaly v části II. dekretu paragrafy 3 až 5. Fondy měly, krom ostatních činností, také kontrolovat činnost národních správců a předat majetek novým vlastníkům. v případě, že šlo o soukromé osoby a majetek nezůstal ve vlastnictví státu, stanovoval, že majetek bude na ně převeden na základě přidělových plánů za přejímací cenu. v čele fondu stál předseda jmenovaný vládou po slyšení předsedy osidlovacího úřadu. na základě návrhu ministra vnitra v případě nutnosti jej zastupoval místopředseda. který byl také jmenován vládou na základě slyšení předsedy osidlovacího úřadu a na návrh předsedy fondu. Předseda a místopředseda fondu tvořili společně s předsedou a tajemníkem osidlovacího úřadu radu, která se usnášela nadpoloviční většinou hlasů. v případě rovnosti bylo rozhodnutí na ústřední komisi pro vnitřní osídlení. Fond měl své zaměstnance, kteří vykonávaly jeho agendu. Při každém fondu byl zřízen Stálý poradní sbor. Kontrolu nad jednotlivými fondy pak vykonávalo ministerstvo financí a nejvyšší účetní kontrolní úřad.⁷²³

Nejproblematictější pasáží se jeví § 1, článek dva o nutnosti prokázat své antifašistické smýšlení a chování. Přenáší tak důkazní břemeno na obviněného a vychází se tak z presumpce viny. Tento přístup byl po roce 1989 také nejčastěji kritizován. Další problémy, ale to už při vydání, bylo postavení německých obyvatel Švýcarska a Rakouska (s výjimkou Němců, kteří do Rakouska prchli či byli vystěhováni a až později se stali místními občany), kteří v ČSR vlastnili majetek. Oběma státům bylo přislíbeno, že se majetků jejich občanů dekret nedotkne, ale zejména s Rakouskem probíhala dlouhá dvoustranná jednání.⁷²⁴

Mezinárodně byla konfiskace německého majetku posvěcena na konferenci o reparacích z konce roku 1945 v Paříži. Účastnilo se jí 18 zemí protihitlerovské koalice. Signatáři reparační dohody z 21. prosince 1945 na sebe převzali závazek, že na svém území zkonfiskují německý majetek a disponovat s tímto konfiskátem tak, aby nepřipadl do německého vlastnictví nebo se dostal pod německou kontrolu. v I. části, v článku 2/D tato dohoda také posvětila oprávnění vlády ČSR zkonfiskovat v souvislosti s odsunem do Německa či Maďarska majetek bývalých obyvatel Československa.⁷²⁵

Pozemková reforma, která proběhla ve 20. letech 20. století měla za cíl vypořádat se s posledními zbytky feudálních poměrů a omezením vlivu a moci katolické církve, která byla vnímána jako ideologický spojenec habsburského domu. a v některých případech měla přinést

⁷²³ Ibidem.

⁷²⁴ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 74.

⁷²⁵ Ibidem, str. 74.

i větší „počestění“ pohraničních regionů. Poválečná (po 2: světové válce) pozemková reforma byla výrazně komplikovanějším procesem, který probíhal ve třech etapách.

První etapa, která probíhala v letech 1945-1946 se týkala konfiskace půdy Němců, Maďarů a zrádců a přidělení půdy českým a slovenským zájemcům. v letech 1947-1948 pak následovala revize zmíněné reformy z éry tzv. první republiky. Závěrečná etapa nastala po roce 1948 a byla spojená s nucenou kolektivizací venkova omezující soukromé pozemkové vlastnictví na 50 hektarů.⁷²⁶

První etapu odstartoval dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. z 21. června 1945, který svou působnost omezoval pouze na české země. Dekret v § 1 stanovoval, že: „*(1) s okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví:*

- a) všech osob německé a maďarské národnosti, bez ohledu na státní příslušnost,*
- b) zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivších toto nepřátelství zejména za krise a války v letech 1938 až 1945,*
- c) akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.*

(2) Osobám německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se zemědělský majetek podle odstavce 1 nekonfiskuje.

(3) o tom, lze-li připustiti výjimku podle odstavce 2, rozhodne na návrh příslušné rolnické komise příslušný okresní národní výbor. Pochybné případy předloží okresní národní výbor zemskému národnímu výboru, který je se svým dobrozdáním postoupí ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministerstvem vnitra.“

Výčet osob, kterých se týkalo uplatnění konfiskace majetku, se nelišil od dekretu č. 5/1945 Sb., opět šlo bez rozdílu o Němce i Maďary, i když druzí jmenovaní v českých zemích zemědělský majetek nevlastnili. Jedinou výjimkou z tohoto pravidla byli prokazatelní antifašisté, jejichž případy však musel posoudit ONV, případně okresní správní komise. Naopak další, kdo byli postiženi konfiskacemi byli „zrádci a nepřátelé národa“. Definice této skupiny je opět stejná jako v dekretu č. 5/1945 Sb. Zemědělský majetek, kterého se zabavení týkalo byl definován v § 4: „*Zemědělským majetkem (§ 1, odst. 1) jest rozuměti zemědělskou a lesní půdu, k ní patřící*

⁷²⁶ Ibidem, str. 75.

budovy a zařízení, závody zemědělského průmyslu, sloužící vlastnímu zemědělskému a lesnímu hospodářství, jakož i movité příslušenství (živý a mrtvý inventář) a všechna práva, která jsou spojena s držbou zkonfiskovaného majetku anebo jeho části.“⁷²⁷

V paragrafu 6 pak ustavoval dekret při ministerstvu zemědělství nově zřízenou instituci Národní pozemkový fond, jehož úkolem bylo udržovat majetek zemědělský i lesní plochy až do odezdání přidělcům. Financován byl ze státního rozpočtu a poplatků od přidělců. v následujícím paragrafu (7) pak vyjmenoval, kdo by majetek měl získat. Šlo o osoby slovanské národnosti, které mohly dle bonity majetku či půdy přiděl získat:

- deputátníci a zemědělství dělníci (8-12 ha),
- malozemědělci ve výměře doplňující jím dosud vlastněný pozemkový majetek (do 8 ha orné anebo až do 12 ha zemědělské půdy),
- mnohočlenné zemědělské rodině ve výměře doplňující jí dosud vlastněný pozemkový majetek (do 10 ha orné anebo až do 13 ha zemědělské půdy),
- obcím a okresům k veřejným účelům,
- stavebním, zemědělským a jiným družstvům,
- dělníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům a maloživnostníkům pro stavbu vlastního domu anebo na zřízení zahrady ve výměře nejvýše do 0.5 ha.⁷²⁸

Okresy s převážnou většinou německého obyvatelstva, což se týkalo zejména českého pohraničí, mohly mít problém s dostatkem zájemců o přiděl půdy. Proto se majetek dle článku dva paragrafu 7: „..., *není-li uchazečů české nebo jiné slovanské národnosti, kvalifikovaných ..., zůstává půda ve správě Národního pozemkového fondu pro potřeby vnitřního osídlení.*“⁷²⁹

Tato formulace otvírala možnost vnitřního osídlení pohraničí, případně nabídnout zbývající půdu imigrantům přicházejícím do ČSR z Rumunska, Ukrajiny apod. Za osídlení pohraničí odpovídal další nově vytvořený státní úřad, konkrétně Osídlovací úřad pro české a moravskoslezské oblasti se sídlem v Praze a v Bratislavě pro Slovensko. Zřízen byl dekretem prezidenta republiky ze 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení č. 27/1945 Sb., který ustavoval vnitřní osídlení v § 1 jako „*soubor všech opatření, kterými se podle zvláštních předpisů o tom vydaných má dosáhnouti navrácení všech oblastí Československé republiky*

⁷²⁷ Dekret č. 12/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>.

⁷²⁸ Ibidem.

⁷²⁹ Ibidem.

původnímu slovanskému živlu.⁷³⁰ v paragrafech 2 a 3 pak ustavoval Osidlovací úřad, do jehož čela byl jmenován prezidentem republiky na návrh vlády předseda. Krom Osidlovacího úřadu byla v § 4 ustavena i tzv. Ústřední komise pro vnitřní osídlení. Tato byla zřízena v gesci ministerstva vnitra, který byl také jejím předsedou (mohl se dát zastupovat úředníkem svého rezortu), a byl jí podřízen zmíněný Osidlovací úřad, jehož předsedové se mohli účastnit zasedání komise s poradním hlasem. v článku 2 paragrafu 3 se řeší také jeho náplň činnosti, kterou opět stanoví Ústřední komise: „*Složení, organizaci a činnost osidlovacích úřadů upraví podrobněji statut, který vydá k návrhu ústřední komise vláda; ministr vnitra vyhlásí jej ve Sbírce zákonů a nařízení.*“⁷³¹ Členy komise byli „*zástupcové úřadu předsednictva vlády a ministerstev národní obrany, průmyslu, zemědělství, vnitřního obchodu, ochrany práce a sociální péče, financí a spravedlnosti a dva zástupcové Slovenské národní rady.*“⁷³² Při zřizování komise bylo také myšleno na česko-slovenské vyrovnání, neboť „*Ústřední komise zvolí ze svého středu náměstka předsedy komise; je-li předsedou Čech, jest jeho náměstkem Slovák a naopak. Generálním tajemníkem ústřední komise je zástupce úřadu předsednictva vlády; jeho úkolem je postarati se o to, aby ústřední komise dbala též zájmů těch složek vlády a resortů, jež nemají přímého zastoupení v ústřední komisi.*“⁷³³ Tento dekret pak byl zrušen předpisem 18/1950 Sb.

Ačkoliv se objevily i návrhy na zvýšení poplatku za získanou půdu, zvítězil nakonec názor, že postačuje odvod 1-2 násobku průměrné roční úrody, aby bylo umožněno získat půdu i méně majetným zájemcům. Úhrada půdy ale závisela na bonitě, stavu a poloze půdy s přihlédnutím k majetkovým poměrům žadatele. v případě budov se cena pohybovala v rozmezí jednorozhodného až tříletého nájmu za nemovitost. Desetinu ceny bylo nutné zaplatit při převzetí, zbytek během 15 let i v naturáliích. Aby nebylo možné se získanou půdou spekulovat, hovořilo se v paragrafu 8: „*Zciziti, pronajmouti nebo zatížit majetek, přidělený podle § 7, lze jen s předcházejícím schválením Národního pozemkového fondu.*“⁷³⁴ To v podstatě znemožňovalo svobodné nakládání se získanou půdou. Národní pozemkový fond spravoval také půdu, která se nacházela v málo úrodných oblastech českého pohraničí. Tuto pak předával k hospodaření státním

⁷³⁰ Dekret č. 27/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky ze dne 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení. Poslanecká sněmovna PČR [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2020 [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/271945.html>

⁷³¹ Ibidem.

⁷³² Ibidem.

⁷³³ Ibidem.

⁷³⁴ Dekret č. 12/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>.

statkům a mezi lety 1946-1949 existujícím horským pastevními družstvům. v českých zemích byla zkonfiskována půda o výměře 2 400 449 ha, z toho bylo 995 379 ha lesní půdy. v českém pohraničí bylo zkonfiskováno 1 955 076 ha půdy (z toho 648 135 ha lesů), a to 238 563 vlastníkům.⁷³⁵

Přes snahu o snížení ceny půdy na nejnížší možnou úroveň, zaznamenal Národní pozemkový fond poměrně značné dlužné částky za přidělený zemědělský majetek. Velmi zdoluhavé pak bylo vyčíslování rozsahu dlužných částek. a nakonec byla od roku 1950 tato částka v podstatě jen odhadována. Národní pozemkový fond ji vyčísil sumou 8 087 645 145 Kč, ministerstvo vnitra 9,5 miliardy Kč. Do roku 1948 zaplatili přidělcenci z této částky cca 12 % a do konce roku 1950 jen asi 19 %.⁷³⁶

Výsledky rozdělení zemědělské půdy a lesů jsou patrné v následující tabulce:

Výsledky první etapy pozemkové reformy v českých zemích dle stavu na jaře 1949 (včetně lesů) ⁷³⁷				
Ukazatel	České země		Slovensko	ČSR úhrnem
	vnitrozemí	pohraničí		
Počet osob, jimž byla přidělena půda	65 909	157 495*	79 976	303 380
Individuálně přidělená půda v ha	99 535	937 745	203 463	1 240 743
Případlo státu, obcím a družstvům v ha	345 838	1 017 331**	342 483	1 705 652

*Z toho 109 040 zemědělských rodin, v ostatních případech většinou přiděly do 0,5 ha.

**Z toho 600 344 ha lesů.

Z tabulky vyplývá, že v rámci první etapy rozdělování zemědělské půdy připadalo 76 % na české pohraničí, 8 % na vnitrozemí a 16 % na Slovensko. v českém pohraničí převažovaly menší přiděly půdy a díky tomu tam vznikl poměrně velký počet středně velkých hospodářství s výměrou kolem 10 ha. Zároveň se pozemková reforma stala podstatnou součástí osídlovacího

⁷³⁵ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 77-80.

⁷³⁶ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomia Pragensia. 2007, 15(7), 383-394. ISSN 0572-3043, str. 390.

⁷³⁷ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 81.

procesu. Do poloviny roku 1947 bylo v pohraničí vytvořeno 143 000 usedlostí s 680 000 osobami příslušnými k zemědělství. Do tohoto čísla jsou započítáni i rodinní příslušníci. z hlediska sociální struktury se jednalo především o zemědělské dělníky či maloročníky, dále v menší míře o reemigranty či navrátilí se vojáky. Ve srovnání s rokem 1930 poklesl počet zemědělského obyvatelstva v pohraničí v průměru o 23 %, což byl mírnější pokles, než u celkového počtu obyvatelstva ve stejné oblasti. v některých oblastech bylo navíc zemědělské osídlení v podstatě kompletní, zatímco na Ašsku a v Krušných horách či Českém lese a dalších šlo o třetinu či dokonce polovinu stavu k roku 1930.⁷³⁸

Do pohraničí pak přicházely osoby v rámci organizovaného osidlování, a to ať už z geograficky blízkých, případně podobně výrobně zaměřených vesnic. Pro přestěhování je motivoval zisk zemědělských usedlostí a půdy za výhodných podmínek, kterou by jinak v původním bydlišti nezískali. Přes tuto snahu se v horských oblastech projevoval výrazný úbytek obyvatel a z toho plynoucí nedostatek pracovních sil. v dubnu a květnu 1946 (dva týdny do termínu parlamentních voleb 1946) pak převzaly desetitisíce osídlenců vlastnické dekrety. Celkem bylo na jaře a v létě 1946 dle Lubomíra Slezáka předáno 118 000 dekretů o vlastnictví zemědělského majetku a brzy na to se také začalo s jeho zaknihováním. Přesto se někteří adepti na osídlení do pohraničí nevydali ze strachu před možným postupem KSČ, kdy někteří její představitelé veřejně projevovali názory, že v případě převzetí moci se pokusí nastavit zemědělství dle sovětského modelu. Přesto v první etapě pozemkové reformy v letech 1945-1949 získali drobní zemědělci převážně v pohraničí 59,8 % přerozdělované půdy, celkově to bylo v první etapě 72,7 %. Postupem času se však v druhé a třetí etapě podíl půdy pro soukromníky snižoval a výrazně byl naopak podporován státní a družstevní sektor. v druhé etapě tak získávají soukromí vlastníci 25,8 % půdy a ve třetí jen 3,6 % zkonfiskované půdy. v protipólu rodící se JZD získaly v první etapě 11,3 %, v druhé 55,6 % a ve třetí 76,6 % konfiskované půdy.⁷³⁹

Dalších 30 000 usedlostí bylo rezervováno pro české a slovenské reemigranty, kteří se měli vrátit z Maďarska, Rakouska, Rumunska, sovětského Volyňska, Polska apod. Průcha uvádí ještě údaje Karla Jecha o počtu přistěhovalých do pohraničí, což bylo 700 000 zemědělských obyvatel a z toho 400 000 pracovních sil. Jan Rychlík v příspěvku do sborníku Zemědělství na rozcestí 1945-1948 k mezinárodní konferenci konané ve dnech 22. - 23. září 1998 vyčísľuje počet nově vzniklých zemědělských usedlostí na 95 000 a do roku 1949 došlo k zvýšení tohoto

⁷³⁸ Ibidem, str. 81-82.

⁷³⁹ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomica Pragensia. 2007, 15(7), 383-394. ISSN 0572-3043, str. 389.

čísla na 157 495.⁷⁴⁰ Nebylo také výjimkou, že dosavadní národní správce vlastnický dekret nepřevzal, nebo byl dokonce ze své funkce odvolán. v Česku tak bylo zkontrolováno cca 36 tisíc správců z celkového počtu 82 tisíc a 13 % z nich mělo být odvoláno. Na Karlovarsku byla vyřazena pětina všech národních správců.⁷⁴¹

Pozemková reforma tak splnila několik cílů, které si její tvůrci předsevzali. Byla namířena proti „zrádcům a nepřátelům“ země a v tomto ohledu byli tito připraveni o svůj majetek. Samozřejmě se také vycházelo z přesvědčení, ne neopodstatněného, jak bylo popsáno dříve, že většina Němců se podílela volbou SdP na rozložení ČSR a tudíž šlo pro současníky o zaslouženou odplatu. Půda, konfiskacemi získaná, přešla na stát a následně do rukou jednotlivých Čechů, Slováků a reemigrantů českého původu či s českými předky. Nešlo tedy jen o reformu hospodářskou, ale v podstatě i reformu sociální. Ačkoliv se první etapa nedá charakterizovat jako zaměřená proti velkým vlastníkům, vzhledem ke svému provedení a kritériím, došlo k ztrátě významu velkostatků zejména v pohraničních oblastech, ale v případě kolaborantů či jinonárodnostních vlastníků i ve vnitrozemí. Tím byla oslabena nejzámožnější vrstva, zároveň se díky získanému majetku stali ze zemědělských dělníků maloročníci. Výrazně se tak zlepšila situace venkovského obyvatelstva, kdy tzv. chalupníci nezískali status statkářů, ale oproti nepatrné výměře půdy, na které hospodařili předtím, šlo o výrazný posun. Vzhledem k tomu, že Národní pozemkový fond spadl do gesce ministerstva zemědělství řízeného Júliem Ďurišem z KSČ, získávala tato politická strana sympatie právě v těchto venkovských oblastech. Svou roli sehrál i výše zmíněný fakt, že definitivní předávání vlastnických dekretů bylo načasováno cca dva týdny před termín voleb. a také absolutní sterilita politických protivníků komunistické strany, kteří nebyli schopni programově zaujmout venkovské voliče. To se následně projevilo a ve volbách v květnu 1946 KSČ získala převahu hlasů právě na venkově. Je pak zajímavé sledovat, když se během dalších let do těchto regionů dostávají reemigranti z Volyňska, kteří mají přímou osobní zkušenost se sovětským bolševismem, jak se mezi těmito dvěma skupinami rozchází hodnocení československého režimu a komunistické strany.

Velkým problémem z hlediska efektivity zemědělství však byla poměrně velká nezkušenost nově příchozích se zemědělskými postupy, které bylo nutné v podhorských a horských oblastech pohraničí využít. Někteří nově příchozí navíc v zemědělství nikdy nepracovali. Rozdělení velkostatků na menší celky také přispělo ke snížení produktivity, i když právě

⁷⁴⁰ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 81-82.

⁷⁴¹ Ibidem, str. 82-83.

v pohraničí byly menší zemědělské celky převáděny na společná družstva či státní statky. Svou roli zde hrál neexistující vztah nově příchozích k půdě a snaha získat hlavně nemovitý majetek (obytné domy, stavební parcely). Přesto obojí vedlo ke snížení potravinové produkce, což se projevovalo ještě na přelomu 50. let nedostatkem základních potravin jako bylo mléko, obiloviny – chleba, vejčeka a maso.

4.1.6 Konfiskace nezemědělského majetku

Znárodnění nezemědělského majetku bylo vnímáno dělnictvem jako akt sociální spravedlnosti. Politická reprezentace k tomuto názoru přispívala prohlášeními, že bez hromadného znárodnění nebude možné překonat následky války. Bylo také obsaženo v celé řadě materiálů, které odboj připravil již v době války. Hlavním argumentem zastánců znárodnění již v době války bylo poměrně velké vlastnictví v poměrně úzké skupině osob, která užívala zisky pouze ve svůj prospěch. Transferem majetku mělo být zajištěno rozdělení zisku v celé společnosti. Měla tak zaniknout monopolní struktura hospodářství a hegemonie bank, malé a střední podniky tak měly být konkurenceschopnější. Zamezit se také mělo vývozu zisků do zahraničí, ten měl zůstat v republice k využití na investice, což ve svém výsledku mělo vést k rychlejší poválečné obnově. Nermalou roli hrálo také hledisko nacionální, které zdůrazňovalo nutnost převedení strategických podniků vlastněných Němci do českého a slovenského vlastnictví. Zároveň šlo i o trest pro kolaboranty z řad Čechoslováků. Objevil se i názor, že díky znárodnění bude možné sanovat velký průmysl a banky, které byly předchozí nacistickou hospodářskou politikou přivedeny k bankrotu. Velmi blízké názory na akt znárodnění zastávali sociální demokraté a komunisté, i když byli to právě moskevští komunisté, kteří byli z hlediska formulace procesu znárodnění zdrženlivější než sociální demokraté a příslušníci domácího komunistického odboje. Až v polovině roku 1945 opustila KSČ umírněnou taktiku a ve shodě s odborovým hnutím požadovala rozsáhlé, jednorázové a bezodkladné znárodnění. Československá strana lidová chtěla soukromé vlastnictví velkých výrobních podniků a klíčových odvětví podřídit veřejnému zájmu. Představitelé Československé strany národně socialistické se vyjádřili ve stanovisku z 31. ledna 1945 pro zespolečnění dolů, uhelného obchodu, hutí a těžkého průmyslu, veškerých zdrojů léčebných a lázeňských, a v příslušné oblasti veřejného peněžnictví.⁷⁴²

Přede hrou ke znárodnění průmyslu a bank se stal dekret prezidenta republiky č. 50/1945 Sb. z 11. srpna 1945 o opatřeních v oblasti filmu. Zdůvodnění a rozsah znárodnění byl stanoven již

⁷⁴² Ibidem, str. 85-89.

v hypotéze samotného právního předpisu: „Aby byly odborně zajištěny a zachovány všechny prostředky a zařízení pro výrobu, rozšiřování a veřejné promítání světelných kinematografických filmů a aby jich mohlo být plně využito k prospěchu lidu a státu,

aby v oboru výroby, rozšiřování a veřejného promítání takových filmů byla řádně zabezpečena, udržena a dále rovnoměrně a plánovitě rozvíjena zaměstnanost,

aby tato kulturní a hospodářská práce byla trvale zbavena všech rušivých cizích a všech škodlivých neodborných a z hlediska zájmu lidu a státu nespolehlivých vlivů a činitelů,

a aby byly umožněny řádné přípravy a včasné provedení trvalé úpravy v oboru výroby, rozšiřování a veřejného promítání osvětlených kinematografických filmů podle potřeb a zájmů lidu a státu,⁷⁴³ Pro znárodnění byla vyslovena celá řada argumentů, od zajištění zaměstnanosti, odborné vedení filmové tvorby po zajištění zaměstnanosti v oboru. Jedním z nejdůležitějších však bylo ideologické působení filmu. Veřejné promítání tak bylo svěčeno z větší části národním výborům s tím, že veškeré výtěžky z činnosti měly směřovat zpátky do odvětví. Důležité také bylo zabránit nežádoucím vnějším či nespolehlivým vlivům, které by vystupovaly proti zájmu lidu. o tom, kam se ideologicky měl pod státním vedením ubírat svědčí tzv. husitská trilogie. Již v roce 1947 byl natočen barevný film Jan Roháč z Dubé. Na druhé straně tu však byla studia kresleného a loutkového filmu v Praze a Zlíně, které byly mezinárodně uznávanými.

Na znárodnění průmyslových podniků pracovala komise vedená ministrem průmyslu sociálním demokratem Bohumilem Laušmanem v součinnosti se sedmi odvětvovými subkomisemi a koordinanční subkomisí pod vedením dalšího sociálního demokrata, kterým byl předseda nově vytvořeného Státního úřadu plánovacího K. Maiwald. Osnovu dekretu dokončila komise 23. srpna a následně jej poslala k rezortnímu připomínkování ostatním ministerstvům, odborům a Svazu průmyslu. v této fázi došlo k podstatnému rozšíření počtu konfiskovaných podniků zejména v lehkém průmyslu. Odmítnuty byly návrhy některých komunistických ekonomů, kteří požadovali, aby nebyla vyplácena náhrada za znárodněné podniky i těm vlastníkům, kteří nepatřili do kategorie nepřátel a zrádců. 10. září 1945 byl vládě k projednání předán návrh osnovy dekretu o znárodnění v průmyslu.⁷⁴⁴

⁷⁴³ Dekret č. 50/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o opatřeních v oblasti filmu. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-50>

⁷⁴⁴ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 87-88.

Argumenty proti způsobu a rychlosti znárodnění, které zastávali zejména lidovci a demokratická strana na Slovensku, nebyly ve veřejné debatě příliš zastoupeny. Tyto strany s ním byly v hluboké defenzivě, protože většinový názor společnosti byl souhlasný. Přesto se jejich představitelé proti příliš rozsáhlému znárodnění vyslovovali se zdůvodněními, že jde v politické rovině daleko za sjednaný Košický vládní program, rozhodnout by o něm mělo až řádně zvolené Národní shromáždění, hrozilo také nebezpečí mezinárodní rozepře v případě znárodnění majetku cizinců. Svou roli mohl hrát i fakt, že v řadách podporovatelů těchto stran (na rozdíl od levicových sociálních demokratů a komunistů) mohli být zastoupeni právě tito vlastníci, jejichž ekonomické oslabení by vedlo ke ztrátě politického vlivu zmíněných partají. v ekonomické rovině by rychlá změna vlastníků mohla vést k ohrožení výroby, vzniku státního monopolu a v důsledku toho ohrožení svobodné ekonomické soutěže. Ruku v ruce s tím bylo argumentováno, že předchozí zkušenosti z vedení podniků státem byly nedobré a docházelo ke stagnaci – ty byly vyvraceny tvrzeními, že postátněné podniky budou mít formu samostatně hospodařících subjektů bez navázání na státní rozpočet. Protinávrrhy těchto stran obsahovaly možnosti rozložit znárodnění do několika etap, např. nejprve znárodnit majetek prokazatelně německý či maďarský, obě strany také požadovaly záruky, že nedojde později k znárodnění ostatních podniků, které přesahovaly navrhované limity v znárodnovacích dekrettech. Jak již bylo řečeno, odpor těchto stran narážel na sjednocenou frontu levicových stran, které byly navíc ve své kampani za znárodnění mohutně podporovány veřejným míněním, dělnickými kolektivy, závodními radami a odbory, které dokonce hrozily stávkami. Tento tlak shora i zdola způsoboval, že oponenti znárodnění museli činit četné ústupky z obavy z politické krize.⁷⁴⁵

Etapy znárodnění byly rozděleny do čtyř dekretů, které projednávala vláda na 41 řádných i mimořádných zasedáních mezi 13. zářím a 24. říjnem 1945. Od 15. října pak v rychlém sledu schvalovala všechny čtyři finální texty znárodnovacích dekretů. v závěrečném hlasování je podpořili všichni členové vlády s výjimkou předsedy strany lidové msgre. dr. Jana Šrámka, který se hlasování zdržel. Prezident předpisy podepsal 24. října 1945 a o čtyři dny později při příležitosti výročí vzniku samostatného ČSR byly dekrety vyhlášeny na statisícové demonstraci v Praze na Václavském náměstí. v dalších 200 městech proběhly podobné oslavné demonstrace. Do právního řádu vstoupily předpisy pod čísly 100-103/1945 Sb. Prezident je i s výhradami, kterými se netajil, podepsal. E. Beneš byl zejména proti rozsahu znárodnění a překotnému postupu. Varoval také, že představy dělnictva o rychlém a jednoznačném

⁷⁴⁵ Ibidem, str. 90-91.

materiálním zlepšení, nebudou naplněny. Vyzýval také ke zvýšené produktivitě práce ve všech podnicích.⁷⁴⁶

Dekret č. 100/1945 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků se v oddílu I. v prvním paragrafu věnuje rozsahu znárodnění. Vyjmenovává v 27 člancích všechny podniky, které budou do znárodnění zahrnuty a u některých i přesně stanovení velikosti. Šlo o doly, energetické závody, slévárny, chemické podniky, zbrojařské firmy, podniky pro výrobu skla se zařízením pro nepřetržitý provoz, s denními vanami a sklárny s celkovým pánvovým obsahem přes 1000 litrů, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu, výroby technického porcelánu s více než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940, stavební a technické keramiky s více než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. července let 1938 až 1940, textilní a oděvní průmysl, ale třeba i výroby gramofonových desek. Zároveň si stát ve přesně vyjmenovaných odvětvích ponechával dle paragrafu 3 exkluzivní právo zakládat a provozovat podniky, čímž znemožňoval jejich založení soukromými osobami. Toto právo mohla vláda na návrh ministra průmyslu propůjčit. Zároveň se ale předpokládalo, že bude možné zakládat menší soukromé podniky. Mohlo to být v odvětví průmyslu slévárenském, elektrotechnickém – např. optiky, výroby technického porcelánu a některých dalších. Tyto nově vzniklé podniky pak mohly i překročit svou velikostí kritéria znárodnovacího dekretu a stále by zůstaly v soukromých rukou.⁷⁴⁷

Článek 2 paragrafu 1 pak stanoví, jak jsou započítávány osoby do počtu zaměstnanců: „*Do rozhodného počtu zaměstnanců se započítávají všechny osoby v podniku podléhajícím znárodnění zaměstnané nebo činné, bez ohledu na to, kde pracují nebo pracovaly. u podniku o více stupních se k počtu zaměstnanců v stupni, který udává převládající ráz výrobního zaměření, připočítávají osoby činné ve všech ostatních stupních podniku.*“⁷⁴⁸

V oddílu II. řešil dekret náhradu za znárodněný majetek. v oddílu III. se pak stanovovaly podmínky existence národních podniků a jejich fungování. v posledních IV., V. a VI. části pak přechodná ustanovení stanovovala trestní odpovědnost, účinnost a provedení předpisu.⁷⁴⁹ Struktura národních podniků v oblasti průmyslu se budovala mezi březnem a květnem 1946. Měly postavení samostatných právnických osob, od státu získaly kmenové jmění a rezervní

⁷⁴⁶ Ibidem, str. 91-94.

⁷⁴⁷ Dekret č. 100/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-100>

⁷⁴⁸ Ibidem.

⁷⁴⁹ Ibidem.

fond, ale neručil za jejich závazky. Jednotlivé místní závody pak měly status jednotky národního podniku bez právní a hospodářské samostatnosti. Byla vybudována třístupňová struktura řízení průmyslu: ministerstvo – ústřední ředitelství – oblastní ředitelství. Ústřední ředitelství v sobě soustřeďovalo činnosti z hlediska strategického plánování, technického rozvoje, výzkumu apod. Dále pak dodávalo informace Státnímu úřadu pro hospodářské plánování, který dle nich stanovoval plán výroby. v prvních poválečných letech měli na řízení podniků vliv odbory a samotní dělníci. Po roce 1948 však ve struktuře státních podniků došlo k celé řadě změn, takže se postupně snižoval i podíl zaměstnanců na řízení.⁷⁵⁰

Celkem bylo znárodněno přes 3 000 podniků, což bylo 16,4 % z celkového počtu. k březnu 1947 v nich pracovalo cca 61,2 % všech zaměstnanců průmyslu. z výše uvedeného je jasné, že v některých odvětvích byly znárodněny všechny podniky, v některých odvětvích jako třeba ve sklářském pouze 10,8 % nebo vodárny pouze 2,5 % technických jednotek. Výrobní kapacita znárodněných podniků tvořila zhruba dvě třetiny průmyslového potenciálu země. Pod kontrolou státu navíc byly i četné komunální a družstevní podniky, takže celkový počet státem řízených společností byl ještě vyšší. o 12-15 % podniků v národní správě ale rozhodnuto nebylo a po roce 1947 vláda rozhodla, že budou včleňovány do stávajících národních podniků.⁷⁵¹

Dekret č. 101/1945 Sb. se týkal znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, č. 102/1945 Sb. znárodnění akciových bank a poslední č. 10/1945 Sb. o znárodnění soukromých pojišťoven. Ačkoliv znárodněním bank došlo k jejich oddělení od koncernových podniků, v pohraničí byla situace komplikovanější. Prostřednictvím národních správ si až do počátku roku 1947 udržely dle Průchy svá spojení s průmyslovými a dalšími podniky, které rovněž jako řečené banky podléhaly národní správě. Specifikem pohraničí pak bylo delší fungování původně německých bank, které se dostaly pomocí konfiskátů do českých rukou. České banky si totiž do této oblasti (pohraničí) obtížně nacházely cestu.⁷⁵²

4.1.7 Konfiskace majetku na Karlovarsku

Konfiskaci tzv. nepřátelského majetku, zabezpečení zemědělských prací a znovuoobnovení mírové průmyslové výroby řídily orgány státní správy centrálně a na Karlovarsku ustavila svá oblastní pracoviště. Šlo o Národní pozemkový fond (NPF), Osídlovací úřad (OsÚ) a Fond národní obnovy (FNO). Tyto instituce měly řídit odsun obyvatelstva německé národnosti

⁷⁵⁰ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 103-105.

⁷⁵¹ Ibidem, 2009, str. 94-95.

⁷⁵² Ibidem, str. 97.

a proces vnitřního osídlování Karlovarska, zajištění, správu a následné rozdělování konfiskovaného majetku. Všechny tyto procesy měly klíčový vliv na poválečný vývoj pohraničí. Na Karlovarsko měla vliv Komise pro osídlování pohraničního území zřízená v Plzni na základě dekretu prezidenta republiky o jednotném řízení vnitřního osídlení ze 17. července 1945. Existenci komise potvrdil 31. července 1945 ZNV v Praze a do jejího čela jmenoval kpt. R. Hrbka. Komise byla nadřízena okresům Plzeň, Stříbro, Teplá, Tachov, Mariánské Lázně, Karlovy Vary, Falknov nad Ohří, Locket, Nejdek, Kraslice, Cheb a Aš.⁷⁵³ Ačkoliv hlavní tíha odsunu a osídlení pohraničí stále ležela na OSK a MSK, byly jim zřízeny komise i samotný OsÚ nápomocny. Na Karlovarsku byla zřízena Oblastní osídlovací úřadovna (OOÚ) a Oblastní pobočka FNO. Obojí v K. Varech. v říjnu 1946 byly obě oblastní pobočky sloučeny do Oblastní úřadovny OsÚ a FNO v Karlových Varech.⁷⁵⁴

Konfiskace movitého a nemovitého majetku probíhaly dle dekretu prezidenta republiky č. 12 v případě zemědělského majetku a 108/1945 Sb. pokud šlo o ostatní majetek. Tato akce byla na Karlovarsku zahájena v lednu 1946 a ukončena v říjnu či listopadu téhož roku. Počet konfiskačních výměrů se v jednotlivých okresech lišil: ve Falknově nad Ohří jich bylo 42 280, na Chebsku 28 258 (6 574 na domy a parcely, 3 135 na živnosti, 65 na průmyslové podniky a 18 484 na bytová zařízení a svršky). v okrese Žlutice to bylo 2 820 konfiskací. Nejrychleji byla akce ukončena v okrese Teplá, kde bylo zabaveno 5 149 majetkových podstat.⁷⁵⁵ Zabavený majetek pak sloužil pro následné prodeje, přiděly, začlenění či likvidace, ale až po řádném dokončení konfiskačního procesu. Rozhodnutí o dalším nakládáním s ním pak náležela správním komisím a národním výborům. Movité konfiskáty zadržovaly v tzv. zajišťovacích skladech, kde bylo zboží tříděno. Zde si jej mohli žadatelé o něj zapůjčit či zakoupit. Šlo často o oblečení či vybavení domácnosti. Podle zvláštních předpisů pak byly přidělovány cenné a speciální movitosti jako hudební nástroje, vybavení lékařských ordinací, střelné zbraně apod. Drahé kovy pak byly soustřeďovány v Národní bance československé. Po soupisu movitého majetku byl sepisován nemovitý, především rodinné domy. Ale posuzovaly se i živnosti a průmyslové podniky. Vše přineslo velkou administrativní zátěž, kterou dotyčné orgány zvládaly jen obtížně.⁷⁵⁶

⁷⁵³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 97.

⁷⁵⁴ Ibidem, str. 97.

⁷⁵⁵ Ibidem, str. 98.

⁷⁵⁶ Ibidem, str. 98-99.

4.1.8 Vztah obyvatel Karlovarska k Němcům

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, vztah slovanského obyvatelstva, tedy nejen Čechů a Slováků, k německým osídlencům byl převážně negativní. Nejinak tomu bylo i na Karlovarsku. Právě přístup slovanského obyvatelstva byl přitom rozhodující v míře, v jaké se následně naplňovaly zákonné a podzákonné předpisy vydávané orgány veřejné správy. Bohužel je také pravda, že mnozí si právo vykládali dosti svérázným způsobem, který byl se zachováním zákonných postupů v přímém rozporu a spíše vedl k osobnímu obohacení, případně osobní mstě za válečné roky. Často se jednalo o útoky vedené příchozími vězni z koncentračních táborů, totálně nasazenými cizinci, vojáky spojeneckých armád, ale také s příchodem Čechů a dalších slovanských národností z vnitrozemí ČSR. Ani oficiální orgány státu jako byly správní komise a revoluční gardy situaci neuklidňovaly, protože jejich členové se opět dodržováním platné legislativy a zachováním pořádku příliš nezdržovali. Otevřená agrese vůči Němcům vedla k tzv. divokému odsunu a zároveň jej provázela. Opět je nutné naproti předchozí československé poválečné historiografii zmínit, že tento jev byl státními orgány tolerován a v některých případech podporován, jak bylo ukázáno v dřívějším textu. Nejednalo se tak o nahodilý akt jednotlivců, ale součást státem organizovaného postupu proti Němcům. Ačkoliv právě tento fakt se snažily československé orgány relativizovat, protože poválečné násilné události v pohraničí ČSR byly kritizovány zejména ze strany západních Spojenců. Jak ale uvádí historik Tomáš Staněk, právě západní státy, i když nikterak nadšeně, nakonec posvětily přístup malých spojenců ze střední Evropy (odsun se netýkal jen ČSR – pozn. autor). Tento postup byl ospravedlněn snahou „nějak uklidnit“ středoevropský prostor, který byl zejména pro USA nepřehledný a nevypočitatelný. Možná ještě významnější roli pak hrály oprávněné obavy o vývoj v této oblasti, kdy se jeden po druhém státy střední Evropy dostávaly pod vliv Moskvy a za „padající železnou oponu“. Tím na ně západní velmoci ztratily jakýkoliv vliv. Sovětský svaz podporoval československou stranou navrhované řešení (jako součást globálnějších změn ve středoevropském prostoru), o čemž svědčí přijímání německých uprchlíků v létě 1945 do sovětské zóny. Spontánní útěk a vyhánění Němců tak mohlo po posvěcení konferencí v Postupimi přejít do fáze jejich nuceného vysídlování. Tento akt již nebyl pouhou snahou vyřešit napětí v pohraničních oblastech jednotlivých států, ale šlo o součást promyšlené a za války i Edvardem Benešem zmiňované dějinné nutnosti, se kterou měly přijít státem iniciované a prováděné systémové změny. Jejich cílem pak bylo zúčtovat se „starým světem“ a plánovitě jej nahradit světem lepším, „socializovanějším“, racionálnější

uspořádaným a řízeným.⁷⁵⁷ Tomáš Staněk k tomu dodává: „*Vysídlovací operace uskutečněné v této etapě byly sice zčásti inspirovány „zdola“, kde jistou živelnost nelze opomenout, na jejich přípravě a realizaci se ale vždy tak či onak podílely různé stupně tehdejší státní správy. Nejzávažnější rozhodnutí přitom na základě rámcového plánování přicházela „shora“, o čemž svědčí mj. centrálně řízené zapojení armády. Dalo by se říct, že oba proudy iniciativ a aktivit se v různých proporcích a s různými průvodními jevy slévaly, občas i střetávaly. Sotva lze ale mluvit o „živelnosti“ jako takové.*“⁷⁵⁸ Od divokého a organizovaného odsunu je nutné ještě odlišit migraci prováděnou ustupujícími německými jednotkami (šlo o evakuaci osob). a další významnou skupinou byli Němci prchající z Východu přes československé území na Západ.⁷⁵⁹ a také dobrovolné odchody starousedlíků, kteří se obávali msty ze strany nově příchozího obyvatelstva či jednotek Rudé armády.

Paradoxně (ale možná pochopitelně) měli nejlepší vztahy k německému obyvatelstvu starousedlíci z řad českého či národnostně nevyhraněného obyvatelstva. Pomáhala jim v tom zkušenost z období před rokem 1938, ale i po mnichovské krizi, kdy spolu, pokud Češi neodešli do vnitrozemí, museli zkrátka žít. Často se pak starousedlíci s Němci dále stýkali, zaručovali se za své německé sousedy při jednání o jejich antifašistickém smýšlení apod. Tento postoj nebyl jen záležitostí Karlovarska, ale v podstatě celého pohraničí. Naopak velmi radikální byli nově příchozí, i když i mezi nimi se našly výjimky. Např. Pavla Hašková z Falknova nad Ohří hovořila o svém vztahu k Němcům: „*Po svém příchodu do Falknova jsem Němce strašně nenáviděla. Měla jsem pořád před očima hrůzy zatýkání a poprav českých vlastenců. Postupně jsem ale došla k názoru, že všichni nejsou stejní. Když např. paní Hessová z naší prodejny odcházela do odsunu, přinesla mi na památku broušenou vázu a řekla: „Abyste dobře vzpomínala a připomněla si, že všichni Němci nebyli henleinovci.“*“⁷⁶⁰ Specifické byly případy vztahu některých mužů české národnosti, kteří navazovali milenecké vztahy k německým dívkám a ženám. Takový případ se odehrál i v Mnichově (pozdější Mírové). Podrobněji zmíněn bude později. v některých případech došlo dokonce k porušení právních předpisů, majetkovým deliktům a napomáhání útěku do zahraničí. v Karlových Varech pomocný soudní zřízenec místního Okresního soudu Václav Matoušek 25. ledna 1946 napomohl k útěku z vězení a z republiky Němce Anně Wettenglové, přičemž k tomu využil i služební automobil. v dubnu

⁷⁵⁷ BLAŽEK, Petr a ZEMAN, Pavel. Nechat mluvit fakta: s historikem Tomášem Staňkem o nuceném vysídlení Němců z Československa, jeho odborné práci a studiu dějin česko-německých vztahů. Paměť a dějiny. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 2013(02), 63-74. str. 67.

⁷⁵⁸ Ibidem, str. 70.

⁷⁵⁹ Ibidem, str. 70.

⁷⁶⁰ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 125.

následujícího roku se dobrovolně vrátil do ČSR, byl zatčen a odsouzen za zneužití úřední moci a krádež.⁷⁶¹

V naprosté většině se však německé obyvatelstvo stávalo cílem verbálních či fyzických útoků, které zůstaly nevyšetřeny. Případně, pokud už se dostaly k soudní instanci, byly souzeny velmi mírně. Tragickou zkušenost prožila v Karlových Varech Marie Scherzerová, která byla vězněna v policejní centrále Zlatý kříž ve Waldzeile, a na místě byla svědkyní smrti svého otce a mladší sestry Gertrudy. „*Strčili mne do vedlejší místnosti a pod dozorem jsem se musela rozloučit se svým milým otcem. Hovořil jen tiše a řekl: ‚Pozdravuj ode mne matku,‘ přitom krvácel z úst, nosu a uší, jedno oko bylo tak naběhlé a podlité krví, že ho ani neotevřel. (...) Když jsem došla ke dveřím na dvůr a viděla ven, otec a sestra už tam byli, musela jsem se zastavit. Komisař ve dveřích počítal, střely práskly dvorem, košile na otcových prsou se rudě zbarvila, vzdula se a on klesl pozpátku na zem, hlava udeřila o dláždění. Výstřel sotva dozněl, tu padly dvě další rány a sestra se skácela. Odehrálo se to v několika vteřinách.*“⁷⁶² o poměrech v Karlových Varech poslal zprávu i anonym, který neváhal oslovit samotného prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše. v něm bylo popsáno chování bezpečnostních složek ČSR, ale i vojáků Rudé armády: „*Naše ‚stráž národní bezpečnosti‘ krade. Vojáci, též Rusi, kradli ve dne a v noci, ve dne hodinky, v noci ženy. To je jejich inteligentní vzdělanost. Člověk se až stydí, když vidí, že tři vojáci těžce ozbrojení a ještě vyzbrojení bejkovcem vedou německá děvčata na ulicích karlovarských do práce. Esesáci to také dělali, ano, ale byla to hanba, a že to dělá česká demokracie, je pro nás Čechy ještě větší hanba.*“⁷⁶³

Poměrně častým jevem na Karlovarsku bylo znásilňování německých žen. Nejen vojáky Rudé armády, která tímto smutně proslula již v Maďarsku či Německu, ale i Čechy, Slováky a příslušníky dalších národů. Není možné přesně stanovit počet těchto událostí, protože je třeba si uvědomit, že řada žen ze studu takový čin vůbec nenahlásila, nebo si nechtěla zadat s československými úřady. Soudní moc do takových případů příliš nezasahovala, jako v případě Němky Anny Bittnerové, jejíž tvrzení o znásilnění policejním strážníkem Erichem Blažkem soud prostě neuvěřil.⁷⁶⁴ Podobně soud postupoval i v případě jugoslávského „partyzána“ Milana Gavriloviče, který byl obviněn z několika znásilnění německých žen ve věku 42 až 48 let. Krajský soud v Chebu jej 9. dubna 1946 zprostil obžaloby, protože svědectví žen nepřipustil jako důkaz. Ve zdůvodnění rozsudku je možné se dočíst: „*Obžalovaný byl v době činu 33-letý*

⁷⁶¹ Ibidem, str. 125.

⁷⁶² Ibidem, str. 126.

⁷⁶³ Ibidem, str. 126-127.

⁷⁶⁴ Ibidem, str. 127.

*muž, a to velmi hezký muž. Jest tedy s podivem, že muž tak mladý by hledal pohlavní ukojení u žen tak starých a nevábných. Dále soud uvážil, že obžalovaný, který se prohlašuje za československého partyzána, jest Srb, naproti tomu svědkyně jsou vesměs německé národnosti a jako takové jsou spíše proti bojovníkům proti Německu než pro tyto bojovníky.*⁷⁶⁵ Samozřejmě, že z dnešního hlediska vnímání práva je toto zcela neuvěřitelný a nepřijatelný postup, ale vyhrocená doba vyvolávala takovou atmosféru, kdy někteří lidé mohli mít pocit, že jakékoliv trestné činy proti Němcům jsou povoleny jako msta za válku. Toto tvrzení dokládá příklad bývalého politického vězně z Dachau Františka Jelínka z Kunrátova, který byl za loupežnou vraždu Němce Edwarda Fenkla z Falknova nad Ohří odsouzen na doživotí. Ve své žádosti o milost a prominutí trestu uváděl: „*Domníval jsem se, že tím konám jenom spravedlivou odplatu za činy okupantů a jejich pomahačů a že není mé jednání bezprávné, nýbrž dovolené, ježto oni kradli a loupili nám a vraždili naše lidi, a proto v tomto duševním podvědomí svém jsem se domníval, že mohu jim tyto činy oplatiti.*“⁷⁶⁶

Není tedy divu, že ani za vraždu, pokud ji spáchal propuštěný vězeň z koncentračního tábora na Němci, nenásledoval přísný trest. Toto tvrzení dokumentuje událost z Dolního Rychnova nedaleko Falknova nad Ohří. 8. října 1945 večer došlo k vraždě zemědělského dělníka německé národnosti Josefa Rössla. Toho na statku Oskara Fischera v Dolním Rychnově postřelil Bohumil Remeš a Rössl svým zraněním druhý den podlehl. Remeš byl zatčen, dán do vazby Okresního soudu ve Falknově nad Ohří a měl být souzen za vraždu. Již během přípravného řízení se ale objevovala celá řada intervencí pro jeho prospěch. Leitmotivem byl fakt, že Remeš byl bývalým politickým vězněm z Terezína. o SOPV již byla řeč. o nastavení členů této organizace v Karlových Varech svědčí dopis, ve kterém stálo: „*Neschvalujeme sice zastřelení člověka, ale chápeme nervové rozpoložení politického vězně, který viděl tisíce zavražděných českých spoluvězňů, proto nezastáváme ten názor, aby za jednoho němce, který snad byl v návalu pochopitelného rozčilení zastřelen, trpěla celá dobrá česká rodina.*“⁷⁶⁷ Celý případ se následně protahoval a až 29. ledna 1947 došlo k vynesení rozsudku. Ten byl přesným odrazem doby, ve které byl vynesěn. Remeš byl za vraždu Rössla odsouzen k podmíněnému trestu v trvání pět měsíců tuhého vězení s odkladem na zkušební dobu tří let.⁷⁶⁸ o dobové atmosféře hovoří i Adalbert Sturm z Falknova nad Ohří, který zjistil, že mu jistý kontrolor falknovské mlékárny zcizil majetek (rodinné šperky) ve výši 500 000 korun. Ve své výpovědi, proč ohlásil

⁷⁶⁵ Ibidem, str. 127-128.

⁷⁶⁶ Ibidem, str. 129.

⁷⁶⁷ Ibidem, str. 128-129.

⁷⁶⁸ Ibidem, str. 129.

tento čin až s notnou prodlevou, uvedl: „*Na krádeže tohoto výtečníka jsem přišel teprve později, nemohl jsem však proti němu nic podniknout, poněvadž v té době byly v Čechách loupeže, vraždy a drancování na denním pořádku, a po případném trestním oznámení bychom se ještě sami vydávali v nebezpečí, že budeme zavražděni.*“⁷⁶⁹

Na násilí proti Němcům se ale nepodílelo jen slovanské obyvatelstvo. Stejně tak si počínali i němečtí antifašisté propuštění z koncentračních táborů, případně držitelé antifašistických průkazů. s krutostí některých slovanských pachatelů si vůbec nezdali. a zdůvodnění jejich chování bylo obdobné. Karel Řeháček uvádí i případy, kdy se násilí na Němcích dopouštěli Židé propuštění z koncentračních táborů.⁷⁷⁰

Výpověď Adalberta Sturma i žádost o milost Františka Jelínka ukazují, jak podobně dobovou atmosféru vnímaly obě strany. Není se tak možné divit, že odchod do Německa zvolili i někteří antifašisté, kteří ČSR opouštět nemuseli. Je otázkou, zda právě toto nebylo cílem státních orgánů, které v mnoha ohledech nekonaly nebo konaly nedostatečně. v každém případě se pro mnoho lidí stalo poválečné období příležitostí k bezprácnému zisku a také osobní vendety. Bylo by ale nesprávné nevidět, že tento reflex byl u mnohých vyvolán válečnými i předválečnými útrapami. Také je třeba říct, že se v prostoru Karlovarska neodehrály takové případy jako v Postoloprtech, Ústí nad Labem apod. a v neposlední řadě, jak bylo na příkladech ukázáno, našli se i tací, kteří násilné chování proti Němcům odsuzovali.

⁷⁶⁹ Ibidem, str. 132.

⁷⁷⁰ Ibidem, str. 130.

4.2 Odsun německého obyvatelstva

Ačkoliv americký historik Norman Naimark označuje odsun Němců z ČSR jako etnickou čistku s genocidními prvky, autor této práce se přidržuje spíše terminologie jeho českého protějška Tomáše Staňka. Ten pro období od konce války až do konce roku 1946 používá termín „nucené vysídlení“. Do tohoto termínu zahrnuje poválečné vyhnání či vyhánění trvající do podzimu 1945 (pro toto období také užívá termín „divoký odsun“). Pro migraci z roku 1946 užívá termínu organizovaný/systematický transfer (případně opět užívá termín odsun s tím, že tento pojem vnímá jako „terminus technicus“ užívaný v českém prostředí). Někdy bývá toto období Staňkem označováno také jako Postupimský odsun.⁷⁷¹

Právě Postupimská konference totiž stvrdila osud sudetských Němců žijících v pohraničí. Ačkoliv již na podzim roku 1944 byla k tomuto aktu předešlou nucená evakuace německého obyvatelstva žijícího na Slovensku. Popud k akci vzešel z německé strany a následně probíhala za asistence wehrmachtu jako součást taktiky „spálené země“. Podobně bylo toto opatření aplikováno ve Slezsku a na Moravě, vždy před příchodem Rudé armády. v posledních dnech války, zejména při květnovém povstání, se s ustupující armádou vydávaly na Západ také odhadem tisíce Němců. Jednalo se jak o osoby s bydlištěm v Čechách, tak o uprchlíky z východu či přemístěné z oblastí, kde hrozilo bombardování. Počet těchto běženců byl odhadován až na 800 000.⁷⁷²

Vítězné velmoci na konferenci v Postupimi potvrdily navrhovaný postup vůči německému obyvatelstvu (ale podobně i v Polsku), čímž uvolnily ruce vládě ČSR. 20. listopadu 1945 byl spojeneckou Kontrolní radou pro Německo v Berlíně schválen plán, jak přesídlení provést. Ze 2,5 milionu osob mělo být 1,75 milionu přijato v americké okupační zóně, 0,75 milionu v sovětské okupační zóně. v mezidobí od května do září 1945 ale již k vysídlování docházelo. v dřívější československé historiografii se pro tuto dobu užívají termíny neorganizovaný odsun, nebo též divoký odsun, v německé se setkáváme s termínem vyhánění.⁷⁷³ Na české straně šlo o přístup, který popíral jakoukoliv organizovanou podporu vyhánění a v podstatě jej popisoval jako jednotlivé akty agrese, kterým konstituující se státní moc nedokázala zabránit. v další kapitole se tomuto tématu bude autor věnovat podrobněji. Druhou částí vysídlení německého obyvatelstva byl tzv. organizovaný odsun, který začínal v lednu 1946 a jeho hlavní fáze končila

⁷⁷¹ BLAŽEK, Petr a ZEMAN, Pavel. Nechat mluvit fakta: s historikem Tomášem Staňkem o nuceném vysídlení Němců z Československa, jeho odborné práci a studiu dějin česko-německých vztahů. Paměť a dějiny. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 2013(02), 63-74. str. 70.

⁷⁷² PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 132.

⁷⁷³ Ibidem, str. 132.

na podzim 1946. Tomáš Staněk k tomu uvádí, že díky liknavému postoji Sovětského svazu zahájili představitelé ČSR jednání o o transferu s Američany v Praze 8. - 9. ledna 1946. „Byly dohodnuty podmínky, podle nichž se měl do konce února vypravit do americké zóny v Německu jeden transport denně (zhruba s 1200 osobami ve 40 vagónech po 30 osobách). Počet transportů se měl do začátku dubna zvýšit na dva a pak čtyři denně. Američané věnovali značnou pozornost vybavení odsunovaných osob (potraviny, zavazadla o hmotnosti 30–50 kg, 1000 marek na osobu)...Nejdříve měli odejít osoby, jejichž příbuzní již byli za hranicemi, říšští Němci se měli odsunout (odděleně od starousedlíků) až později, stejně jako opuštěné děti a nemocní... Do sběrných středisek a transportů se neměly zařazovat osoby prokazatelně českého (slovenského) původu, dále Němci, kteří žádali o zachování nebo vrácení československého občanství, těhotné ženy a rodičky. První transporty byly do americké zóny vypraveny 24. –25. 1. 1946 z Mariánských Lázní a Českých Budějovic.“⁷⁷⁴

Karel Řeháček užívá čísla z publikace T. Staňka Odsun Němců z Československa 1945-1947 a uvádí počet Němců v ČSR na konci války dle odhadů na 3,4-3,5 milionu a z toho 3,3 milionu obyvatel sudetoněmecké národnosti. 25. června 1945 to bylo po spontánním či vynuceném odchodu dle vydaných potravinových lístků 2 716 239 civilních obyvatel německé národnosti. Uprchlíků v zóně obsazené americkou armádou bylo k 23. říjnu 1945 dle hlášení Osídlovacího úřadu v Praze 76 498 a v sovětské zóně 30 586, celkem tedy 107 083.⁷⁷⁵ Lubomír Slezák vychází z dat vydaných potravinových lístků a uvádí ke dni 1. května 1945 v pohraničí 3 325 000 obyvatel. a dle údajů Státního úřadu statistického z toho bylo kolem 600 000 české a jiné než německé národnosti (18 %) a 2 725 000 Němců (82 %). v důsledku jednak vyhánění německého obyvatelstva, jednak organizovaného odsunu počínaje lednem 1946 a současně příchodu nových osídlenců se situace v pohraničních krajích radikálně změnila. Podle ústředních osídlovacích orgánů v nich žilo koncem března 1947 celkem 2 496 836 obyvatel, z čehož bylo 161 848 příslušníků německé menšiny. Podle zprávy ministra vnitra V. Noska o průběhu a provádění osídlovací politiky na schůzi osídlovacího výboru ÚNS 9. června 1947 se tehdy nacházelo v pohraničí 93,5 % Čechů a Slováků a jen 6,5 % příslušníků německé menšiny.⁷⁷⁶

⁷⁷⁴ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 63-64.

⁷⁷⁵ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 25-26.

⁷⁷⁶ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomia Pragensia. 2007, 15(7), 383-394. ISSN 0572-3043, str. 383-384.

Hlavní část organizovaného odsunu proběhla od ledna do listopadu 1946, ale údaje o počtu odsunutých se liší. Václav Průcha uvádí jako zdroj spojeneckou Kontrolní radu a počet 2 208 tisíc Němců vystěhovaných do 1. ledna 1947 z ČSR, z toho 1 458 000 do americké a 750 000 do sovětské zóny. Do tohoto počtu bylo zahrnuto i 95 000 antifašistů i s rodinami, kteří odcestovali buď individuálně nebo zvláštními transporty. Část z nich využila při vycestování pomoci sociálnědemokratické strany či komunistů. Statistika Kontrolní rady dále udává, že na německém území bylo krom organizovaně odsunutých k 1. lednu 1947 zjištěno dalších 936 486 Němců z ČSR, z toho 691 941 v sovětském a 223 000 v americkém, 13 897 ve francouzském a 7648 v britském pásmu. Toto číslo může být zkreslené o německé civilisty či vojáky, kteří na konci války pobývali v ČSR, ale trvale zde nežili. Do Rakouska bylo přesunuto 115 000 osob, z nichž část se pak přesunula do Německa a mohla tak být započtena do údajů Kontrolní rady.

Ján Mlynárik ve svém textu *Tézy o vysídlení československých Němců* uvádí na základě úředních zpráv číslo 2 296 000 odsunutých.⁷⁷⁷

Naopak zpráva ministra zahraničí ČSR Jana Masaryka hovořila v rámci organizovaného odsunu do 30. června 1947 o 2 232 000 vystěhovaných Němcích, z toho 1 446 000 do západního Německa a 786 000 do sovětské okupační zóny. Český úřad statistický pak uvádí čísla (viz následující tabulka) i s neorganizovaným odsunem a dodatečným odsunem 1. ledna až 22. května 1947.⁷⁷⁸

Výsledky odsunu Němců z Československa v letech 1945–1947 ⁷⁷⁹			
Forma odsunu	České země	Slovensko	ČSR
Neorganizovaný odsun	650 000	10 000	660 000
Organizovaný odsun	2 100 000	156 000	2 256 000
Dodatečný odsun	70 000	10 000	80 000
Úhrnem	2 820 000	176 000	2 996 000

Řeháček uvádí zprávu OsÚ a FNO v Praze, která udává počet odsunutých z ČSR od 25. ledna 1946 do konce října téhož roku 1 950 000 osob (cca 200 000 měsíčně). Dále zprávu V. Noska prezidentu Benešovi, dle které bylo z povoleného počtu 2,5 milionu osob německé

⁷⁷⁷ DANUBIUS (MLYNÁRIK, Ján). *Tézy o vysídlení československých Němců*. Svědectví. 1978, XV (57), 105–122, str. 107-108.

⁷⁷⁸ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009, str. 133.

⁷⁷⁹ Ibidem, str. 134.

národnosti vysídleno celkem 2 170 598 Němců, z toho 1 420 598 do amerického a 750 000 do sovětského pásma. k transportům bylo užito celkem 1 646 vlakových souprav, 67 748 železničních vozů a 6 580 strojů s potřebným počtem personálu. Dále 4 lazaretní vlaky, 960 automobilů a 12 lodí. Uvádí také 88 614 německých antifašistů vysídlených ve zvláštním režimu. Dále cituje Karla Kaplana, který stanovil počet odsunutých Němců na 2 256 000 a 660 000 osob, které opustily ČSR ještě před zahájením transportů v lednu 1946. Počet Němců, kteří zůstali v ČSR, dle Kaplana 239 911 osob.⁷⁸⁰

Dále pak Karel Řeháček uvádí zprávu vládního zmocněnce pro odsun Němců A. Kučery ministru vnitra V. Noskovi z 21. ledna 1946, která uvádí tato čísla: do 31. července 1947 bylo z ČSR organizovaně odsunuto 2 232 541 osob německé národnosti, z toho 96 176 antifašistů. Do amerického okupačního pásma bylo odsunuto 1 446 059 osob, z toho 53 187 antifašistů, do sovětského 786 482 osob, z toho 42 989 antifašistů. Koncem ledna uvádí zpráva v ČSR necelých 200 000 osob německé národnosti. z tohoto počtu více než polovina (105 000) nepodléhala odsunu. Jednalo se o 27 000 průmyslových specialistů a horníků, 33 000 jejich rodinných příslušníků, 40 000 Němců žijících ve smíšených manželstvích s osobami české nebo slovenské národnosti a asi 5 000 osob německé národnosti vyňatých z odsunu ze závažných důvodů cestou milosti. Zbylých cca 95 000 osob, z toho asi 23 000 antifašistů, kteří se k transferu přihlásili dobrovolně, mělo být ještě odsunuto.⁷⁸¹

Již prostým porovnáním uváděných čísel (počet obyvatel pohraničí 1. května 1945) a následně počtu odsunutých je nutné dojít k závěru, že jde pouze o odhady a lze se jen domnívat, kolik a v které části transferu bylo odsunuto osob. Na konci roku 1946 dle údajů ministerstva vnitra 32 537 německých specialistů (zejména v oborech jako bylo hornictví nebo sklářství), 53 103 jejich rodinných příslušníků, dále Němci ze smíšených manželství, antifašisté, Židé německé národnosti a lidé vyňatí z odsunu cestou milosti pro nemoc, stáří nebo podobné důvody. Dohromady šlo o asi 224 000 Němců, z nichž 57 736 mělo být ještě odsunuto a 18 899 antifašistů se k vystěhování připravovalo.⁷⁸²

Ján Mlynárik uvádí počet sudetských Němců, kteří zůstali v Československu, jako 150 000.⁷⁸³ Rozdíly v udávaných číslech mezi Němci, kteří na území ČSR žili a těmi, kteří v součtu

⁷⁸⁰ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 37-38.

⁷⁸¹ Ibidem, str. 44.

⁷⁸² PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 133-134.

⁷⁸³ DANUBIUS (MLYNÁRIK, Ján). Tézy o vysídlení československých Nemcov. Svědectví. 1978, XV(57), 105–122, str. 113.

organizované a neorganizované etapy republiku opustili, byli interpretováni částí sudetských Němců žijících v Rakousku a Německu jako oběti československého teroru po konci 2. světové války. Nejvyšší odhady takových obětí udávaly číslo až 250 000. Česká i německá historiografie takové zkreslené údaje vyvrací, Václav Průcha uvádí spor mezi generálním tajemníkem Sudetoněmecké rady dr. W. Becherem⁷⁸⁴ a Radomírem Lužou, který v publikaci Odsun vydané ve Vídni polemizuje s výpočty a údaje zmíněného generálního tajemníka. Údaje obou pak přetiskuje Jaromír Smutný. v 90. letech pak působí Společná česko-německá komise historiků a vydává v roce 1996 publikaci „Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století“, v níž je k počtu obětí odsunu uvedeno: „*Dosavadní odhady německých a českých odborníků o těchto číslech se pohybují mezi 19 000 (podle německého „generálního šetření“ – „Gesamterhebung“, které zjistilo přibližně 5 000 sebevražd a přes 6 000 obětí násilných činů) a 24 000 až 30 000 (podle odhadů českých badatelů). Tyto počty ... si vyžadují další odborné přezkoumání.*“⁷⁸⁵

⁷⁸⁴ Walter Becher se narodil 1. října 1912 v Karlových Varech jako jedno ze dvou dětí Antona Ernsta Bechera, navštěvoval základní školu a gymnázium v místě svého rodiště a po maturitě se přestěhoval do Vídně, kde získal doktorát na politologické fakultě Vídeňské univerzity, kde spolupracoval s Othmarem Spannem na díle Platon a Fichte. Stal se také členem myšlenkového okruhu Spannkreis. Už v době studií na gymnáziu se seznámil s okruhem lidí kolem pozdějšího spolku Kameradschaftsbund (Spolek kamarádů) jako byl Heinz Rutha. v roce 1931 se stal členem NSDAP ve Vídni, o členství pak požádal znovu v roce 1940, ale tato žádost byla o dva roky později zamítnuta. Od roku 1933 působil v Sudetendeutsche Heimatsfront (SHF) a pokračuje v členství i po transformaci na Sudetendeutsche Partei (SdP). v SdP pokračoval i v době, kdy se Konrád Henlein otevřeně přihlásil k národnímu socialismu a návratu do říše, což byl požadavek, který lidé (Walter Brand, Heinz Rutha, Walter Heinrich) kolem Kameradschaftsbundu nevznášeli. Ti chtěli stejně jako Walter Becher autonomii v rámci ČSR. Od roku 1935 publikoval v časopisech Ständisches Leben a Deutsche Beiträge zur Wirtschafts- und Gesellschaftslehre. v listopadu 1938 se po krátké epizodě v Drážďanech stává editorem umění, vědy a zábavy oficiálních novin NSDAP v Sudetech – Die Zeit. Amtliche Tageszeitung der NSDAP Gau Sudetenland (Čas, úřední deník sudetské župy NSDAP) v Liberci. v té době psal i antisemitské články, za které se po válce omluvil. v roce 1939 byl v tažení proti členům okruhu Spannkreis v Sudetech zatčen a 6 měsíců vězněn, od roku 1940 slouží ve Wehrmachtu. První dva roky jako zásobovač v Polsku a Francii, poté se stal válečným korespondentem v Postupimi, později do Syčovce v Rusku, kde byl přítomen exhumaci válečných hrobů v Katyni. Po návratu do Postupimi na vojenské škole dosahuje hodnosti poručík, později je opět převelen na východní frontu a v roce 1944 je přítomen ve Varšavě při povstání. 10. srpna 1944 byl Walter Becher vážně zraněn puškou při útoku na nedalekou vesnici Gmina Michałów. z léčení byl propuštěn v březnu 1945 z vojenské nemocnice a sanatoria v Beuthenu (dnes Bytom, Polsko) a poté se ještě léčil v K. Varech. v dubnu byl převelen do Saska a po konci války byl umístěn v americkém zajateckém táboře, odkud byl v červenci téhož roku propuštěn. v témže měsíci spoluzaložil Sudetendeutsche Hilfsstelle (Sudetoněmeckou agenturu pro pomoc), kterou ale Američané v roce 1946 zrušili. Becher se pokusil vrátit do českého pohraničí, ale již v říjnu utíká do Bavorska, kde se usazuje v Mnichově. v roce 1947 se stal zakládajícím členem Sudetendeutschen Rat (Sudetoněmecké rady), jejímž generálním tajemníkem byl mezi lety 1955 a 1982. Mezi lety 1968 a 1982 byl také mluvčím sudetských Němců a v letech 1976 až 1982 předsedou Sudetendeutschen Landsmannschaft (Sudetoněmeckého krajanského sdružení). Po několika pokusech o založení vlastních stran v roce 1967 zakotvil v bavorské Christlich-Sozialen Union (CSU, Křesťanské sociální unii). v roce 1962 obdržel bavorský řád za zásluhy a v roce 1983 evropskou cenu Karla Velikého. Srovnej: BayHStA, SdA Nachlass Walter Becher. Porta Fontium [online]. 2020 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.portafontium.eu/sbguide/bayhsta/891?language=cs>; MÜLLER, Reinhard. Walter Becher. Archiv für die Geschichte der Soziologie in Österreich [online]. Graz: Archiv für die Geschichte der Soziologie in Österreich, 2013 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: http://agso.uni-graz.at/spannkreis/biografien/b/becher_walter.html

⁷⁸⁵ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 134.

Václav Průcha vysvětluje tento rozdíl krom demografického vývoje za války také počtem obětí válečných událostí z řad sudetských Němců, který dle něj činil 200 000 – 232 000 vojáků a civilistů⁷⁸⁶, další ztráty způsobila nacistická perzekuce Židů a antifašistů. Některé oběti mohly být způsobeny i nedostatečnou zdravotní péčí, chybějícími léky a zásobováním obecně. Také již zmíněné sebevraždy. Část sudetoněmeckých vojáků také padla do zajetí mimo ČSR a němečtí zaměstnanci z Československa, kteří po válce přesídlili do Německa či Rakouska, tam po válce také zůstali. a v neposlední řadě mohlo jít i o obyvatele, kteří byli evakuováni před postupem Rudé armády. a na závěr uvádí Václav Průcha příklad Slezska, kde tisíce těšínských (na Těšínsku to bylo kolem 100 000) a hlučínských obyvatel, kteří byli za války nuceni pod nátlakem se přihlásit k německé národnosti. Na základě dekretu č. 33/1945 získali zpět státní občanství a byli vyňati z odsunu, z Hlučínska a Těšínska tak bylo odsunuto nebo dobrovolně odešlo jen několik tisíc osob.⁷⁸⁷

Václav Průcha pak uvádí vývoj počtu obyvatelstva ve srovnání let 1930, 1938, 1945 a 1947, u kterých vychází ze Statistické ročenky z roku 1948. Údaje jsou bez Podkarpatské Rusi.

Vývoj počtu obyvatel v ČSR v tisících				
Datum	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	ČSR
1. prosince 1930	7 109	3 565	3 321	13 995
31. prosince 1938	7 347	3 698	3 564	14 609
31. prosince 1946	5 576	3 114	3 386	12 076
30. září 1947	5 645	3 152	3 427	12 224

Na podzim 1945 vydal prezident republiky dva dekrety o pracovní povinnosti. První z nich byl dekret č. 71/1945 Sb. o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství, ať už šlo o Němce a Maďary, případně o Čechy a Slováky, kteří aktivně usilovali o zisk německého či maďarského státního občanství. Jejich nasazení mělo sloužit k „...odstranění a k odčinění škod způsobených válkou a leteckým bombardováním, jakož i k obnovení hospodářského života rozrušeného válkou...”⁷⁸⁸ a bylo v souladu se závěry konference na Krymu o poválečných reparacích vykonaných formou německé práce. Pracovní povinnost se týkala všech mužů od dokonání 14. roku života až do dokonání 60. roku života, u žen od 15. roku dokonání věku až do 50. roku dokonání věku. Výjimku měly

⁷⁸⁶ Ibidem, str. 134.

⁷⁸⁷ Ibidem, str. 134-135.

⁷⁸⁸ Dekret č. 71/1945 Sb.: o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství. Zákon pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-71>

osoby tělesně nebo duševně neschopné, těhotné ženy od čtvrtého měsíce těhotenství, rodičky po šest týdnů po porodu a ženy pečující o dítě mladší šesti let. Všechny osoby se musely hlásit u místně příslušného národního výboru (MNV) či správní komise (MSK) a následně byly přiděleny okresním národním výborem či okresní správní komisí k pracovní pozici či k pracovní skupině. Vykonávaná práce nemusela náležet k jejich pravidelnému zaměstnání. Za práci jim náležela odměna stanovená ONV či OSK dle místních poměrů. Pokud tito pracovníci vyživovali rodinu, mohl jim být poskytnut příspěvek na její výživu. Za neplnění povinnosti mohli být potrestáni ONV či OSK v závislosti na provinění. Např. v případě nedostavení se k nahlášení u MNV či MSK to bylo odnětím svobody až na jeden rok. v ostatních případech se předpokládalo vydání kázeňského řádu ministerstvem vnitra.⁷⁸⁹

Náplní práce bylo většinou odstraňování válečných škod či jiné obecně prospěšné práce. a naprostá většina takto zaměstnaných byla „nasazena“ na svém stálém pracovišti. Počet takto zapojených osob dle Průchy a kol. stoupal až do března 1946, kdy dosáhl čísla 700 000, aby až do prosince v průběhu odsunu klesal a v prosinci 1946 se snížil na 133 700.⁷⁹⁰

Československá vláda vyhlásila 29. října 1946 vysídlení německých obyvatel z ČSR v podstatě za skončené. Ministr vnitra V. Nosek prohlásil, že proběhlo spořádaným a lidským způsobem a ve své zprávě vyzdvihoval činnost všech zúčastněných orgánů.⁷⁹¹ Přesto proces odsunu probíhal v různých intencích a s přestávkami v podstatě až do počátku 50. let. Pokud jde o Karlovarsko, uvádí Jaroslav Toms následující údaje o počtu odsunutých Němců.⁷⁹²

⁷⁸⁹ Ibidem.

⁷⁹⁰ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 142.

⁷⁹¹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 37.

⁷⁹² TOMS, Jaroslav. k problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: MARTINOVSKÝ, Ivan. Minulostí západočeského kraje XXI. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, s. 27-54, str. 33.

Počet Němců žijících v jednotlivých okresech Karlovarska					
Okres	20.8. až 16. 9. 1945	3. 2. 1946	3. 2. až 30. 3. 1947	z toho antifašistů a specialistů	1. 2. 1948
Aš	49 623	42 947	5 026	4 002	3 694
Cheb	75 189	60 240	4 701	3 027	3 000
Jáchymov	13 519	12 031	3 237	1 239	1 314
Karlovy Vary	66 380	62 780	6 102	4 692	3 800
Kraslice	29 744	29 194	4 595	2 333	1 820
Loket	28 334	34 120	7 248	6 369	6 300
Mariánské Lázně	35 059	32 638	538	423	172
Nejdek	29 913	27 737	3 862	2 624	3 400
Sokolov	61 431	57 621	13 438	12 221	12 013
Teplá	29 434	22 401	711	353	708
Žlutice	25 874	22 578	463	154	937
Celkem	444 500	404 287	49 921	37 437	37 158

4.2.1 Stručný náčrt reflexe odsunu v historiografii a kultuře

Ačkoliv poválečná doba přinesla v ČSR konsenzus mezi politiky a obyvateli (jak vidno i z předcházejícího textu) v jasně negativním pojetí německé menšiny a odsunu jako jediného prostředku k zachování jednotného a fungujícího státu a klima společného antifašismu a strachu z návratu tohoto režimu nedovolovalo kritický pohled na masový transfer německého obyvatelstva, přesto se už v padesátých letech objevila diskuse na toto téma. Samozřejmě nepřekvapí, že se odehrála v poúnorových exilových kruzích kolem J. Stránského, J. Smutného, K. Lisického, E. Táborského, R. Luži, autorů kolem časopisu Skutečnost aj.⁷⁹³

Až v šedesátých letech se otevíral prostor ke kritické debatě k odsunu německého obyvatelstva i v československé společnosti. Příkladem může být filmová produkce, která se výrazně lišila od snímků konce let čtyřicátých a průběhu let padesátých. Samotný odsun německého obyvatelstva byl v týdenících „Týden ve filmu“ a „Československé filmové noviny“ jak v českém, tak i ve slovenském vydání prezentován shodně s českým tiskem jako spravedlivá

⁷⁹³ Odsun/vyhnání sudetských Němců. Antologie textů z disentu a exilu (1969–1989) [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: www.disent.usd.cas.cz/temata/odsunvyhnani-sudetskyh-nemcu/

odplata za nacistické zločiny a podíl sudetských Němců na rozbití Československé republiky. Oproti tištěným médiím a soudobé publicistice však v nich byl znát zřetelný propagandistický záměr ministerstva informací, potažmo československé vlády. Jejich cílem bylo ukázat spořádanost a bezproblémovost odsunu, který navíc musí být nutným krokem, neboť německé obyvatelstvo působí po konci války v pohraničí četné škody svou podvratnou a záškodnickou činností. Filmové šoty dokazovaly na příkladech domnělých i skutečných záškodnických činech nemožnost dalšího soužití obou etnik ve společném státě. Svě místo měly i ukázky zločinů nacizmu, které byly líčeny dle principu kolektivní viny, doprovázeny výzvou, že nesmíme dopustit, aby se něco takového někdy v budoucnosti mohlo opakovat. Ať už šlo o tryznu v Lidicích, nebo nacistické zločiny v Terezíně, či v podzemní továrně u Litoměřic v dubnu 1945. Jiné šoty navozovaly atmosféru poklidného budování nové krajiny a míru, který zavládl po porážce nacizmu. Setkáváme se zde s motivem odplaty, která není pomstou (to není v české povaze), ale zaslouženou odpovědí na zradu Němců v období Mnichovské krize a protektorátu. z celkového počtu 412 filmových šotů, které uvedly od května 1945 do listopadu 1946 oba filmové týdeníky, se věnovalo odsunu jen šest filmových reportáží jedna z roku 1945 a pět z roku 1946.⁷⁹⁴

Stejně jako v dokumentárním filmu, tak i v hraném filmu byli sudetští Němci a jejich odsun znázorňováni podle předem daného schématu. Odsun byl spravedlivým vyvrcholením událostí, které započaly Mnichovem v roce 1938 a pokračovaly obdobím Protektorátu Čechy a Morava. Zejména v budovatelských agitkách je německé etnikum líčeno jako překážka mírového budování nového státu, ve kterém pro podvratné živly není místo. Většina filmů z 50. let tak má velmi podobné schéma, kdy Němec (samozřejmě obyvatel západní části) je zápornou postavou bez kladných rysů. Tento schematismus přetrvává v podstatě až do roku 1989, kdy po demokratizaci poměrů přichází ruku v ruce se společenskou změnou otevření do té doby tabuizované debaty o odsunu. Změna to byla vpravdě revoluční, protože i přes období uvolnění na přelomu 50. a 60. let mají všechny filmy natočené do roku 1989 společné vyloučení jakýchkoliv zpochybnění správnosti a oprávněnosti odsunu.

Zajímavé pro mě bylo, že přes velký počet filmů, které byly mezi lety 1945 a 1989 natočeny o době Protektorátu nebo 2. světové války, Petr Koura uvádí 85 celovečerních hraných filmů, v průměru tedy dva filmy ročně⁷⁹⁵, se jich velmi málo týká tématu odsunu. Možné vysvětlení

⁷⁹⁴ NĚMEC, Pavel. My se nemstíme... Paměť a dějiny. Praha: ÚSTR, 2013, 7(2), 16-23, str. 21

⁷⁹⁵ Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. KOURA, Petr, KOPAL Petr a BLAŽEK, Petr. Film a dějiny. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 219-242, str. 242.

pro tuto skutečnost přináší Čítanka odsunutých dějin, kdy v předmluvě o česko-německých vztazích a sudetoněmecké otázce v době před rokem 1989 se dozvídáme toto: „*Téma odsunu bylo zapovězeným tématem hned od počátku, hned od doby, kdy jsme začali Němce „odsouvat“.*

...

Odsun byl tabuizovaným tématem po celá desetiletí, přičemž síla tabu – záповědi byla úměrná obavám a strachu z německé revanše, který se režimu podařilo v lidech udržovat, či dokonce zveličovat. Tato obava tu přitom byla od konce války a s odsunem souvisela....

Přitom odsun nebylo jediné tabuizované téma ... bylo však privilegovaně tabuizované. Bezprostředně totiž souviselo s nastolením a udržováním komunistického režimu a s tím, co bylo možné chápat jako jeho svéráznou „legitimitu“ – totiž legitimitu, odvozenou ze strachu a nepřítele, nikoli uznání oprávněnosti onoho režimu. Čím více lidé ztráceli víru v realizovatelnost komunistických a socialistických ideálů Tím více jej mohli chápat jako legitimní jen potud, pokud je zbavoval obav z Německa.“⁷⁹⁶

Ve výčtu filmů zabývajících se odsunem německého obyvatelstva lze začít filmem „Nástup“ režiséra Otakara Vávry z roku 1952, vzniklý na motivy stejnojmenné knihy Václava Řezáče, vycházející v časopisu Květy jako román na pokračování, a který už se řadí k budovatelským počínům a zabývá se problematikou odsunu.⁷⁹⁷ Děj je poměrně prostý a obsahuje téměř všechna dobová schémata a klišé. Na Řezáče reaguje svou románovou trilogií Karel Ptáčník. První díl se jmenuje „Město na hranici“ a navazují na něj romány „Noc odchází ráno“ z roku 1963 a o čtyři léta později „Šestapadesátý“. Ptáčník v „Městě na hranici“ podává obraz rozporuplné doby od května 1945 do voleb na jaře 1946. v knize se více stírá rozdíl mezi dobrým a zlým, je zde navíc ukázáno násilí páchané oběma stranami. Ukazuje některé příchozí Čechy jako zločince, kteří rabují, znásilňují a vraždí, což ve své době překročilo četná tabu spjatá s odsunem a osídlováním pohraničí.⁷⁹⁸

Ačkoliv dochází v 60. letech k uvolnění, přesto na Vávru, co do obsahu, naváže v roce 1961 režisér Rudolf Krejčík dvěma podobně pojatými filmy „Pohádka o záměčku, dětech a spravedlnosti“ (1961) a „Pátá kolona“ (1962).⁷⁹⁹ Jako protiklad k takto šablonovitým filmům lze uvést dva příklady: Adelheid (1969) Františka Vlácil na motivy novely Vladimíra Körnera

⁷⁹⁶ Čítanka odsunutých dějin. [Uspořádali]: Pithart, Petr – Příhoda, Petr. Praha: Praga Medias News, 1998, str. 6.

⁷⁹⁷ Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. KOURA, Petr, Petr KOPAL a Petr BLAŽEK. Film a dějiny. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 219-242, str. 224-228.

⁷⁹⁸ RYČL, František. PTÁČNÍK, Karel: Město na hranici. Slovník české literatury [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2020 [cit. 2020-07-22]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1546>

⁷⁹⁹ ŠMIDRKAL, Václav. Armáda a stříbrné plátno: československý armádní film 1951-1999. Praha: Naše vojsko, 2009, str. 60.

⁸⁰⁰ a o 14 let starší film „Zánik samoty Berhof“ (1983) režiséra Jiřího Svobody opět dle předlohy Vladimíra Körnera.⁸⁰¹

V roce 1978 vyšla studie historika Jan Mlynárika „Tézy o vysídlení československých Němců“, která vyšla pod pseudonymem Danubius ve Svědectví č. 57, v českém překladu pak znovu ve Svědectví č. 89-90 v roce 1989. Autorovo pojetí vyvolalo živou a emocionální diskuzi v československém disentu a zároveň se o text začala zajímat Státní bezpečnost, která zjišťovala, kdo se pod pseudonymem Danubius skrývá. Jak uvádí v dopise redakci Svědectví Zdeněk Mlynář, 7. února 1979 „*předvedly orgány SNB řadu čs. občanů při čemž některé z nich zadržovaly od časných ranních hodin až do 22 hodin*“; *týkalo se to více než desítky signatářů Charty 77 nejružnějšího politického zaměření a „všichni byli vyslýcháni na Danubiovu práci“* ...⁸⁰² Přes bezvýslednost pátrání získala komunistická moc nástroj, kterým mohla disent a Chartu 77 diskreditovat, neboť otevřená kritika odsunu z pera Mlynárika nahrávala vykreslení chartistů jako proimperialistických a profašistických posluhovačů.⁸⁰³ Což komentuje opět Mlynář: „...19. února přichází v Rudém právu pan Karel Douděra se svou troškou do mlýna pod mnohoslibným titulkem „Pozoruhodná shoda“ (bez čtení lze vytušit, že tu jde o temné rejdy anonymního Danubia, chartistů a revanšistů, kým si dobře režírované a koordinované.“⁸⁰⁴

Mlynárik v textu rozebírá práci historiků z Německa, Polska, Maďarska a Československa. o německé historiografii popisující odsun se vyjadřuje jako o „vyhnanecké“, ačkoliv přiznává, že zpracovala a podrobně dokumentovala problém vysídlení. Pokračující německé bádání se dle něj soustřeďuje na polooficiální úrovni na sběr dokumentace o násilí spáchaném v době transferů. Badatelům z ostatních zemí vytýká mlčení. a to i historikům mimo režim. Uznává sice, že už v šedesátých letech se na vědeckých konferencích čas od času diskutovalo o problému vysídlení, dělo se tak hlavně z hlediska morálního apelu než jako předmět historického zkoumání. i v době tzv. Pražského jara se diskuse brněnských historiků J. Procházky, V. Blažka a především M. Hübla, odehrávaly v podobném duchu, aby po příchodu vojsk Varšavské smlouvy ustaly úplně, neboť došlo ze strany státní moci k likvidaci vědeckých týmů.⁸⁰⁵ v reakci na tento článek pak Milan Hübl hovoří o této diskuzi takto: „...*(má zřejmě na*

⁸⁰⁰ URBANOVÁ, Eva, URGOŠÍKOVÁ, Blažena a PANZNEROVÁ, Jitka. Český hraný film: Czech feature film. Praha: Národní filmový archiv, 1995, str. 28.

⁸⁰¹ Ibidem, str. 530-531.

⁸⁰² Dopis Zdeněk Mlynáře redakci Svědectví. Svědectví. 1979, XVI. (58), 396–405, str. 396.

⁸⁰³ Odsun/vyhnání sudetských Němců. Antologie textů z disentu a exilu (1969–1989) [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: www.disent.usd.cas.cz/temata/odsunvyhnani-sudetskyh-nemcu/

⁸⁰⁴ Dopis Zdeněk Mlynáře redakci Svědectví. Svědectví. 1979, XVI. (58), 396–405, str. 396.

⁸⁰⁵ DANUBIUS (MLYNÁRIK, Ján). Tézy o vysídlení československých Němců. Svědectví. 1978, XV (57), 105–122, str. 106-107.

*mysli tzv. trialog v literárním časopise Host do domu čis. 5.) ... v disertační práci z r. 1958 jsem se ve dvou podkapitolách zabýval příčinami i důsledky odsunu Němců, se závěrem, že to bylo tvrdé, ale nutné opatření. v trialogu Hosta do domu nastolil téma odsunu spisovatel Jan Procházka, a to čistě z morálního hlediska. Jako historik jsem mu v mnohém oponoval poukazem na historické souvislosti a okolnosti.*⁸⁰⁶

O německém etniku pak Mlynárik hovoří jako o svébytné civilizaci, která se vyvíjela od XIII. století v prostoru českého pohraničí a vytvořila si autentickou kulturu spjatou s místem své existence, kterou nemohlo popřít ani zahladit několik posledních předválečných a válečných let: „*K. Henlein a K. H. Frank neboli organickým dôsledkom vývoja, či akýmsi „vyústením“ toku tejto civilizace na našom území, ale momentálnou historickou anomáliou, nesúvisiacou so zmyslom historickej continuity čs. Nemcov. Prijat’ opačnú tézu znamená tvrdiť, že německé dějiny vyústili v III. ríši a v A. Hitlerovi ... takéto ahistorické deformácie, vznikajúce z pera dvorných historikov poznáme: celý historický vývoj Československa bol iba ťažkou dohrou k poslednému výkriku dejín – socialistickej epochy.*“⁸⁰⁷ Ale zlikvidoval ji odsun, který považuje za porušení základního lidského práva – práva na vlast. Mlynárik také poukazuje, že pokud se ČSR mělo vrátit právně před Mnichov, musely být považovány za neplatné i všechny právní akty nacistické moci později, tedy i změny občanství sudetských Němců. Odsun tedy znamenal zbavení se československého obyvatelstva, uplatnění neakceptovatelného principu kolektivní viny: „*Totalitný režim nacistického Nemecka ... zatiahol mnohých Nemcov do zločinného aktivizmu, čo sa prejavilo najviacej na vyhnani vyše 100.000 Čechov z pohraničia ... v službách okupanta na českom území jako aj v službách armády a policie. To všetko boli akcie zločinnosti, ktoré mali byť trestané individuálne: jednotlivci, uskutočňujúci násilie, mali byť pohnaní ... pred súd národa ... Avšak tento pojem individuálnej viny bol zastrený „kolektívnou vinou“ všetkých čs. Nemcov.*“⁸⁰⁸ Vysídlení německého etnika ale pro ČSR znamenalo ztráty politické, ekonomické a kulturní. Zmiňuje také úlohu komunistické strany ČSR na počátku třicátých let: „*Bola to práve Komunistická strana Československa, ktorá podnecovala, organizovala a viedla masové sociálne hnutia čs. proletárskych nemeckých vrstiev a ktorá neprestávala tvrdiť, že sociálne a národnostne utláčané menšiny ... nemôžu sa v ČSR cítiť jako doma ... Na základe toho KSČ už roku 1931 žiadala pro menšiny úplnu autonomiu. Pozdejšie, po II. svetovej vojne, KSČ na tieto skutočnosti akoby zabudla.*“⁸⁰⁹ a byla to právě KSČ, která z odsunu Němců

⁸⁰⁶ HÜBL, Milan. Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců. Svědectví. 1979, XVI. (58), 387-396, str. 387.

⁸⁰⁷ DANUBIUS (MLYNÁRIK, Ján). Tézy o vysídlení československých Nemcov. Svědectví. 1978, XV. (57), 105-122, str. 108-109.

⁸⁰⁸ Ibidem, str. 110.

⁸⁰⁹ Ibidem, str. 109.

vytěžila největší politický kapitál, Počet aktivních nacistů v řadách Sudetských Němců odhaduje nejvýše na 300-500 tisíc⁸¹⁰ a pro tyto osoby, které se aktivně podílely na akcích proti ČSR, požaduje spravedlivý soud, na základě kterého, pokud by jim byla prokázána vina a byly odsouzeni k trestu nejvyššímu, by byli odsunuti mimo Československo. Uplatnění kolektivní viny dle Mlynárika zasáhlo i občany ČSR, kteří např. žili ve smíšených manželstvích. Hovoří také o násilných činech proti Němcům v Ústí nad Labem, brněnském pochodu smrti a řadě dalších útoků např. Revolučních gard v době tzv. divokého odsunu. Negativním jevem je také počet spáchaných sebevražd. Uskutečněný transfer byla iracionální pomsta bez důkladné analýzy provinění československých Němců a jeho hlavním iniciátorem a teoretickým zdůvodňovatelem byl Edvard Beneš. Mnohé společenské problémy současnosti mají dle Mlynárika právě kořeny v období od roku 1945, ne 1948. Zároveň byl odsun v některých oblastech selektivní, důležité osoby pro hospodářství byly ponechány v republice, protože za ně nebyla adekvátní pracovní náhrada. Stejně tak někteří sudetští Němci, byť se provinily, zůstávali v Československu, protože se staly konfidenty nové státní moci. Jako důkaz možnosti jiného postupu pak Mlynárik ukazuje situaci na Slovensku, kde žila početná maďarská menšina, která měla být v rámci dohod také odsunuta. k tomu ale až na několik tisíc případů nedošlo, protože zamýšlený proces reciproční výměny Maďarů a Slováků selhal. Na rozdíl od maďarského obyvatelstva nebyla Němcům, kteří zůstali, přiznána ani 20 let po válce práva menšiny. a jsou to právě lidská práva, o která jde Ján Mlynárikovi nejvíce, čímž apeluje na exilový disent: *„Ak sa dnes my vehementne hlásime k ľudským právam a bojujeme za ich dodržiavanie, právo na domov a vlasť musíme považovať za prvoradý postulát nielen v súčasnom chápaní, ale aj v historickom zmysle.“*⁸¹¹

Mlynárikův text vyvolal polemiku v samizdatu i v exilovém okruhu. Hned v příštím čísle (58) časopisu Svědectví 13. února 1979 na něj reagovala v samostatné části nazvané „Tribuna svědectví“ redakční rada tvořená Jiřím Horákem, Josefem Jonášem, Radomírem Lužou, Mojmírem Povolným. k Danubiově textu se vyjádřila tak, že *„Aniž bychom zacházeli do podrobného rozboru těchto úvah, shledáváme je v mnoha jejich částech historicky nepřesné, nepodložené nebo dokonce zkreslené. Výklad různých událostí je vyňat z historických a politických souvislostí ... Jako členové redakční rady Svědectví pokládáme za svou povinnost se od těchto úvah veřejně distancovat...“*⁸¹²

⁸¹⁰ Ibidem, str. 110.

⁸¹¹ Ibidem, str. 122.

⁸¹² Tribuna Svědectví: Stanovisko. Svědectví. 1979, XVI. (58), 383, str. 383.

Ve stejném čísle pak uveřejnil svou polemiku s Mlynárikovým textem historik Milan Hübl, kterou napsal v Praze 4. února 1979 pod názvem „Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců“. Hned v úvodu označil Mlynárikův text za „politický pamflet“ a nikoliv seriózní vědeckou práci. Vytýkal mu selektivní přístup k faktům a apriorismus úsudků, kterými se zpronevěřil vědecké metodologii. Následně ji rozebral v osmi glosách. v té první, kterou nazval osobní, se vymezuje vůči zmínkám o sobě a brněnském trialogu v kritizovaném textu: „...na otázku, zda se v dané historické situaci po šestileté okupaci tak, jak proběhla, dalo najít jiné optimálnější řešení – podle mého soudu nikoliv. ...nepovažuji ani nyní z profesního hlediska za správné mistrovat historii, radit zpětně jejím hlavním aktérům, co měli a neměli dělat, ...Přirozeně, že jsem se s Procházkou (v trialogu Host do domu – pozn. autor) shodoval v kritice excesů, zejména v prvních měsících, kdy docházelo k divokým odsunům, ale i tam jsem uváděl na pravou míru některá jeho tvrzení. ...Danubius se mne tedy neprávem dovolává na podporu svých velmi zjednodušených tezí nedbajících historických okolností a souvislostí...“⁸¹³

V druhé glose vyčítá Mlynárikovi metodologická pochybení, zejména neznalost pramenů, kusé informace z české i německé literatury. Text považuje spíše za publicistický bez hlubší znalosti problematiky.

Ve třetí glose historické se pozastavuje nad argumentem, že vývoj v Sudetech mezi lety 1933 a 1938 byl jen momentální historickou anomálií: „Je to tvrzení velmi apodiktické bez jediného skutečného důkazu.“⁸¹⁴ a poukazuje na vývoj od roku 1848 a emancipaci českého etnika, které se bránili právě čeští Němci. Tvrdí dokonce, že: „Dnešní západoněmecká historiografie ... soudí, že čeští Němci svým velkoněmeckým a ještě všenněmeckým postojem byli hrobaři Rakouska a předchůdci nacismu. ...Deutsche Arbeiterpartei, později Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei vznikla v německé části českého severu, odkud se přenesla i do Vídně... Nacismus se nezrodil v Prusku, ale v Sudetech.“⁸¹⁵ v místě potýkání dvou sousedních národů je ideální klima pro vznik nacionalistické a šovinistické ideologie, tvrdí Hübl, ale to také neznamená, že by na obou stranách nebylo dost takových (na německé straně sociální demokraté, na české T.G. Masaryk a Beneš, kteří odmítali krajně nacionalistické přístupy k řešení dějin. k těm dal průchod až vývoj v době první světové války, po vzniku ČSR a před a po Mnichovu.⁸¹⁶

⁸¹³ HÜBL, Milan. Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců. Svědectví. 1979, XVI. (58), 387-396, str. 387-388.

⁸¹⁴ Ibidem, str. 389.

⁸¹⁵ Ibidem, str. 389.

⁸¹⁶ Ibidem, str. 389-390.

V glose o loajalitě vyvrací Mlynárikovu tezi, že v prvním měsíci republiky hledali českoslovenští Němci cestu k loajalitě, když připomíná pokus o založení Deutschböhmen. v pozdějších letech sice převažoval umírněný proud hledající emancipaci v rámci ČSR, ale Hübl připomíná i neustálou existenci radikálního křídla, které následně korunovalo svou snahu o odtržení na konci 30. let 20. století.

V další glose připomíná události šesti let okupace Československa, které dle něj Mlynárik zásadně pomíjí. Kritizuje i jím uváděné číslo 100 000 vyhnaných Čechů z pohraničí a dává do souvislosti se sudetoněmeckými statistikami, které hovořily o 308 255. Navíc se dle Hübla nezmiňuje o 319 000 Česích, kteří v pohraničí zůstali, z nichž 193 000 přijalo říšské občanství, ale ponechali si českou národnost a 115 000 nové občanství nepřijalo, byť se tak vystavovalo nebezpečí perzekuce, případně vystěhování.⁸¹⁷

V šesté glose k periodiku Obzory, které se dle Mlynárika jediné postavilo proti odsunu, hovoří o celospolečenské náladě a názorech. Na příkladu dr. Heleny Koželuhové (jedné z autorek působících ve zmíněném časopisu) a její práce „První kroky“, ze kterých Hübl cituje, ukazuje, že nebyli jen Beneš a Stalin, kteří způsobili odsun. Ukázka z citovaného textu Heleny Koželuhové: „*Ale v jednom jsme všichni zajedno. Němců máme totiž nadosmrti dost. Znamená to, že se jich chceme zbavit za každou cenu a definitivně... Máme oprávněný důvod nepovažovat Němce za lidi...*“⁸¹⁸ Hübl na závěr této glosy tvrdí, že „...*Těžko bychom našli výlevy tak šovinistické v paušálně protiněmeckém duchu u Beneše či Gottwalda.*“⁸¹⁹ Historik by podle něj neměl sloužit ničím zájmům.⁸²⁰

⁸¹⁷ Ibidem, str. 391.

⁸¹⁸ Ibidem, str. 392.

⁸¹⁹ Ibidem, str. 393.

⁸²⁰ Úryvek z projevu Edvarda Beneše z balkonu v radnice v Brně 12. května 1945: „...*Nyní se dáme hned do práce. a budeme dělat pořádek mezi námi, zejména také i zde v městě Brně s Němci a všemi ostatními. (Potlesk.) Můj program je – já to netajím -, že otázku německou musíme v republice vylikvidovat.*“ BENEŠ, Edvard a NOVOTNÝ, Karel. Odsun Němců z Československa: výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947. Praha: Dita, 1996, str.139. Úryvek z projevu na Staroměstském náměstí v Praze 16. května 1945: „*Bude třeba nově formovat politické strany a zredukovat jejich počet proti době předválečné, nově vytvářet poměr Čechů a Slováků a vylikvidovat zejména nekompromisně Němce v zemích českých a Maďary na Slovensku, jak se jen likvidace ta dá v zájmu jednotného národního státu Čechů a Slováků vůbec provést. Heslem naším budiž: Definitivně odgermanizovat naši vlast...*“ Tamtéž...str. 139. Úryvek z projevu při smuteční trýzně v Lidicích 10. června 1945: „...*Neboť, co v celé této hrůze nacizmu Lidice, které se staly smutně nejproslavenějším příkladem německého katanství, vlastně znamenají?*

Lidice a jejich osud jsou nejvýraznějším rysem německé nacistické kultury a německého nacistického systému ... Říkám německého systému – přidává k tomu slovo nacistický – poněvadž nemohu od celého toho nekulturního, barbarického zjevu lidického vraždění z června roku 1942 německý národ jako celek odloučit. ...A nesmíme zapomínat, že hlavními tvůrci, spolupracovníky a vykonavateli tohoto zločinu byli čeští Němci.“ Tamtéž...str. 142-143. Úryvek z projevu na Náměstí republiky v Plzni 15. června 1945: „*Naše vláda vidouc, co znamenala zrada Němců a Maďarů z roku 1938, právem se rozhodla vyčistit republiku od těchto zrádných elementů.*“ Tamtéž...str. 146. Výběr – autor – porovnání, zda se v příkladech projevů E. Beneše po 2. světové válce objevovalo příkré

V předposlední glose vyvrací Mlynárikovi teze o odsunu a odkazuje jej na práce Jana Křena, Václava Kurala a další. Proti tvrzení o rozpadu rodin namítá, že naopak, v případě, že jeden z manželů měl českou národnost, byla celá rodina z transferu vyňata.

Poslední glosou pak komentuje Mlynárikův závěr, že únorový převrat a další dění má svůj původ v odsunu. Pro toto tvrzení ale dle Hübla nepředkládá žádný relevantní důkaz. Navíc dovozuje, že způsob, jakým Mlynárik pojal svůj text, vede k revizi poválečného vývoje včetně revize hranic. Závěrem Hübl hodnotí otázku odsunu a mluví „...o dalekosáhlé výzvě odborné, národní a etické, i když nemohu přijmout Danubiův přístup k této otázce, ani jeho závěry.“⁸²¹

Dalším příspěvkem v započaté diskuzi byl v témže čísle časopisu Svědectví otištěný dopis redakci od Zdeňka Mlynáře, který sice nebyl historikem, ale politikem a politologem, ale zaujal ho spor obou autorů jako projev politického střetu a také reakce STB v Československu, které ve svém dopisu popisuje. Nesouhlasí s Hüblovým radikálním odmítnutím Mlynárikova textu. Uvědomuje si, že je nejen historiografie, ale i celá československá a potažmo středoevropská společnost na pokraji diskuse o poválečných událostech a jejich problematizaci. Hodnotí únor jako změnu politiky, kdy zvítězil totalitní princip, který vylučuje stále více a více lidí z podílu na moci, omezuje jejich práva – stejně jako po roce 1945 byla omezena práva milionů sudetských Němců.⁸²²

V následujícím 59. čísle Svědectví je otištěn text Luboše Kohouta „Kritické poznámky k tezím „Danubia“, který zkritizoval Mlynárikův text podobným způsobem, jako to už předtím učinil Milan Hübl. k debatě se přidává i Marie Lachmanová z kanadské Ottawy, která Danubiovi i Mlynářovi vyčítá nejasnost motivace, kam svými články směřují. Autorka soudí, že více než o historickou pravdu jim jde o budoucnost československo-německých vztahů. Zpochybňuje dále mravní apely v obou člancích obsažené. Na závěr dodává, že pokud někdo považuje odsun za konečný, neznamena to, že jeho vykonání a průběh schvaluje.⁸²³

Dalším počinem v diskuzi byl dopis Rio Preisnera z Pennsylvanie v USA, konzervativně smýšlejícího myslitele, který na diskuzi reagoval po svém tím, že popsal českou společnost doma i v exilu jako dva tábory: většinu pro odsun a menšinu proti odsunu. o situaci v Československu smýšlel následovně: „*Zatímco ve vlasti dochází pod iracionálním sice, ale systematickým tlakem totalitární moci k těžko postižitelným a sledovatelným názorovým*

hodnocení. Výroky podobné dr. Heleny Koželuhové lze v nich dle autora této práce nalézt, byť ne tolik emocionálně a expresivně zabarvené.

⁸²¹ HÜBL, Milan. Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců. Svědectví. 1979, XVI. (58), 387-396, str. 396.

⁸²² Dopis Zdeňka Mlynáře redakci Svědectví. Svědectví, 1979, roč. XVI., č. 58, s. 396-405.

⁸²³ Dopis Marie Lachmannové redakci Svědectví. Svědectví, 1979, roč. XVI., č. 59, s. 569-571.

posunům a možná i k zostření front v této otázce, exil petrifikuje více méně názorové pozice své « vlny » : únorový exil je převážně pro odsun, až na vzácné individuální výjimky, srpnový exil je také pro odsun, ale s vyhraněnou menšinou proti němu, ...Nevůle změnit názory přivezené z vlasti je pro exilovou psychiku příznačná, ...Mnozí dodnes klasifikují odsun jako akci pokrokovou a pro klidnou budoucnost českého národa nezbytnou.“⁸²⁴ Hovoří pak o generaci české inteligence, která se aktivně zapojila do politického života v 30. letech, které Preisner popisuje jako zvláštní směsici masarykismu, trockismu, stalinismu, fašismu, vždy s příslušným aparátem ideologické hantýrky a mýtů. Jejich politická dráha pak vyústila ve vytvoření Národní fronty v letech 1945-1947. Tato politická reprezentace se stala služkou sovětské moci jako v řadě dalších států na Východě či některé intelektuální kruhy na Západě. Zajímavou myšlenkou je pak vymezení hranic Československa, jak Preisner podotýká, čím více na východ, tím je hranice nejasnější. Zatímco s Německem byla dána hranice tradicí, v roce 1918 byla Slovenská hranice ještě velmi nejasná, stejně tak Podkarpatské Rusi. Ačkoliv hranice mezi Českem a Německem byla respektována, neexistovala přesná hranice mezi Čechy a Němci. Odsun pak tuto hranici vytvořil. a paradoxně transferem obyvatelstva německé národnosti a dalším vývojem po roce 1948 se Česko, potažmo Československo odtrhlo od Západu a směřovalo na východ.⁸²⁵

Ve stejném čísle vyšla reakce Radomíra Luži v textu uvozeném „Milý Pavle“, ve kterém označil Mlynárikovy teze za velmi primitivní. Při své kritice vycházel z podobných postojů jako Milan Hübl. Krom nepřijatelnosti revize odsunu pro další existenci Polska a Československa, vyslovil tezi, že by se problematizováním odsunu revidovaly výsledky druhé světové války. Kriticky se také staví k tezi Zdeňka Mlynáře, že se není třeba obávat revize československo-německých hranic, a odůvodňuje ji existencí sudetoněmeckého Landsmanschaftu.⁸²⁶

K textu Zdeňka Mlynáře se vyjádřil Luboš Kohout v článku „K diskuznímu příspěvku Zdeňka Mlynáře“, ve kterém dovozuje, že se Mlynářova pozice příliš neliší od Hüblových Glos, protože oba předpokládají v dalším vývoji Československo jako součást sféry vlivu SSSR.⁸²⁷

Polemika dále pokračovala názory celé řady dopisovatelů exilových i žijících v Československu, jako byli Harry Hochfelder z Londýna, Libor Rouček z Vídně, Ota Filip a Hanuš Hájek, oba z Mnichova. Tribunu svědectví pak uzavírala stať „Dopis anonymnímu

⁸²⁴ Dopis Rio Preisnera. Svědectví, 1979, roč. XVI., č. 59, s. 571–573, str. 571.

⁸²⁵ Ibidem, s. 571–573.

⁸²⁶ Dopis Radomíra Luži „Milý Pavle“. Svědectví, 1979, roč. XVI., č. 59, s. 573–577.

⁸²⁷ KOHOUT, Luboš. k diskuznímu příspěvku Zdeňka Mlynáře. Svědectví, 1979, roč. XVI, č. 59, s. 577–582.

příteli“ Erazima Koháka žijícího v Bostonu, ve které se přihlásil k nutnosti multinárodního státu, dodržování lidských práv a rozpoutanou diskuzi považoval za možnost zbořit stará dogmata, vytvořit živé mravní a historické vědění pro tvorbu představ o budoucnosti. o rok později proběhla na téma odsunu krátká diskuse v exilovém „Právu lidu“, do které byli zapojeni Johann Wolfgang Brügel, Ivan Pfaff a Vilém Prečan. Významný byl zejména „Příspěvek do diskuze“ Bedřicha Loewensteina, který nabídl podobně jako Preisner či Kohák celistvý pohled na problematiku národa a nacionalismu. v textu reagoval na příspěvek „Stanovisko k odsunu Němců“, které vyšlo pod pseudonymem „Bohemus“ a za nímž se skrývali Toman Brod, Jiří Doležal, Milan Otáhal, Petr Pithart, Miloš Pojar a Petr Příhoda, tedy skupina publicistů a historiků, kteří ve svém textu nastiňují pohled na vnímání mravnosti a mravního hodnocení. Pro autory je mravnost nedílnou součástí historického hodnocení. Odmítají tezi, že otevření otázky odsunu povede k revizi státních hranic. v textu dále připomínají následky odsunu v oblastech kulturní, právní, etické, politické, ekonomické i sociální. Zpochybnili také kauzalitu mezi válečnými událostmi a odsunem argumentem, že radikální teze odsunu existovaly již na počátku války. Ve svém pojetí tak navázali na Mlynárikův text.⁸²⁸

Bedřich Loewenstein reagoval kladně na text skupiny autorů Bohemus. podobně jako Preisner chápal problém odsunu z hlediska širšího historického vývoje. Jeho článek „Příspěvek do diskuze“ vyšel v publikaci nakladatelství Akademia v roce 1990 „Češi, Němci, odsun: diskuze nezávislých historiků“. Loewenstein vnímal předmnichovskou krizi jako výsledek mnohaletého vývoje, kdy se postupně od sebe vzdalovaly dvě části původně pluralitní společnosti – Češi a Němci. Na tomto vzdalování měl podle Loewensteina podíl i státní aparát od dob tereziánských. Přirovnává obě strany společnosti k náboženským sektám, které spolu nedokážou komunikovat, cokoliv mimo ně je špatné, hodné zatracení. Popisuje je jako dvě agresivní kmenově jazykové skupiny, které svým příslušníkům zajišťovaly pocit bezpečí z náležitosti k větší skupině, zároveň je však o to více vzdaluje druhé pospolitosti. Což je problém, pokud jde o blízké sousedy. Tyto hranice však byly tvořeny z německé i české strany zároveň. Hospodářská krize v 30. letech pak znamenala prohloubení existující latentní krize. Poválečný odsun pak byl reakcí, revanší Mnichovské krize, ale stejně tak součástí mnohem většího celku snah Stalina o vybudování si předpolí při útoku na západní Evropu.

⁸²⁸ Odsun/vyhnání sudetských Němců. Antologie textů z disentu a exilu (1969–1989) [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: www.disent.usd.cas.cz/temata/odsunvyhnani-sudetskychnemcu/

Diskuse o odsunu sudetských Němců byla v každém případě zajímavá i před listopadem 1989, kdy došlo ke změně režimu. Ale jak je na příkladu Mlynárikova textu, kvůli kterému se podepisoval pseudonymem, patrné. Svobodná mohla být pouze v exilových či samizdatových kruzích. Oficiální linie vládnoucí KSČ byla neměnná a využívala dost často strašení návratem Němců do pohraničí k ovládnutí společnosti. Po Sametové revoluci se stalo téma odsunu německého obyvatelstva jedním z ústředních témat české historiografie a také zahraniční politiky, která vyvrcholila sepsáním česko-německé deklarace. Tabuizovaná debata o odsunu najednou mohla probíhat veřejně a svobodně. v symbolické rovině pak v lednu 1990 nově zvolený prezident Václav Havel neodjel na svou první cestu tradičně na Slovensko, ale právě do Německa. Po roce 1989 také vychází celá řada knih a odborných statí zabývajících se tímto tématem, ale také úlohou Němců v české historii. Tyto diskuse pak navazovaly na disidentské, které byly v krátkosti v předchozím textu popsány. Cenným vkladem byl fakt, že byly následně obohaceny o informace ze strany německých či německy píšících autorů. Na příkladu spolupráce velmi autorsky „plodného“ Tomáše Staňka a švýcarského, německy píšícího, ale češtinu velmi dobře ovládajícího Adriana von Arburga si můžeme tento princip demonstrovat. Tomáš Staněk navíc provedl podrobnou analýzu odborné literatury na dané téma československé i zahraniční provenience v knize „Odsun Němců z Československa 1945-1947“ vydané v Praze 1991, na tuto analýzu pak navázal obdobím mezi lety 1990-1994 Jaroslav Kučera v Soudobých dějinách (č. 2-3, 1994) v článku „Česká historiografie a odsun Němců“. Ve stejném periodiku pak v roce 2002, čísle prvním vyšel článek Slavěny Rohlíkové „Vysídlení Němců z Československa. Výběrová bibliografie literatury z let 1945-2001“ a v následujícím čísle Věry Břeňové „Vysídlení Němců a jeho reflexe v současných česko-německých vztazích. Výběrová bibliografie článků z časopisů a sborníků v letech 1990-2001“. Německý pohled na sudetoněmeckou otázku shrnuje Eva Hahnová v publikaci „Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí“.

Obecně lze říct, že všeobecně přijímaný pohled v české historiografii je, že vyhnání či odsun německého obyvatelstva byl rozhodnut již před rokem 1945, a to událostmi roku 1938, 1939 a dál. Jeden z pohledů na problematiku ukazuje Tomáš Staněk ve své knize Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948), kde na str. 101 shrnuje: „*Záporné zkušenosti s Němci před Mnichovem a po něm, ještě čerstvé zážitky z let okupace a poznatky o rozsahu a zvrácenosti nacistických zločinů posilovaly*

v duchu tezí o kolektivní vině spontánní protiněmeckou averzi.⁸²⁹ Dále uvádí, že „Na odsun a formy jeho uskutečnění existují u nás dodnes více nebo méně odlišné pohledy. [...] ...ale současně by se neměl [...] obcházet [...] fakt, že odchod Němců – alespoň pro danou chvíli – upevnil vnitřní soudržnost československého státu. Němci sice po válečné porážce nepředstavovali v republice významnou politickou sílu, ale za daných podmínek si bylo těžko možné si představit, že by setrvání jejich masy v pohraničí mohlo přispět ke stabilizaci poměrů.“⁸³⁰ Staněk si také všímá rostoucího vlivu Sovětského svazu jako ochránce před Německem a ztrátě státní suverenity: „Obava z německého ohrožení, jež se tehdy pochopitelně přeháněla, byla vyvažována orientací na Sověty a ostatní státy středovýchodní Evropy, které vůči německým minoritám na svém území postupovaly obdobně. [...] Pomoc byla přijata a vděčnost zavazovala.“⁸³¹ Současně s přichýlením k SSSR také vzrůstala moc a vliv KSČ jako představené Stalinovy spojky. Tuto skutečnost uvádí Staněk i jako jednu z cest k únoru 1948: „Přítomnost většího počtu Němců ve státě sice stěží mohla zásadněji modifikovat logiku vývoje směrem k únoru 1948... [...] Manifestovaná ráznost a nekompromisnost v postupu vůči Němcům měla v důsledku mohutné vlny nacionálního radikalismu, jež zasáhla všechny vrstvy společnosti, nezanedbatelný podíl na upevňování pozic jednotlivých politických sil. z této situace dokázala nejúčinněji těžit KSČ.“⁸³²

Za klad související s odsunem považuje konfiskaci nemovitého a movitého tzv. nepřátelského majetku, čímž získal československý stát značné hodnoty. Umožnily tak sociálně stabilizovat společnost: „Konfiskace a přiděl německého majetku uspokojily zejména sociálně slabší skupiny obyvatelstva, které osídlovaly pohraničí.“⁸³³ Konfiskace rozsáhlejších majetků a jejich převod na kolektivní vlastnictví pak umožňoval a usnadňoval masivní socializační nápor po únoru 1948. Ačkoliv byl tento postup kritizován politiky i skupinami těch, kteří si přáli rozšíření soukromého podnikání, bylo rozhodující, že získal masovou podporu velké části společnosti. Zejména u těch, kterým „i drobný přiděl německého majetku poskytoval možnost dočasného zlepšení materiálních poměrů.“⁸³⁴ Za problematické ale považuje Staněk formování nových občanských pospolitostí v pohraničí, což výrazně omezovalo efektivní využití zabaveného a přiděleného majetku. Zároveň díky nízkému počtu nově příchozích a také

⁸²⁹ STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992, str. 101.

⁸³⁰ Ibidem, 1992, str. 97.

⁸³¹ Ibidem, 1992, str. 97.

⁸³² Ibidem, 1992, str. 98.

⁸³³ Ibidem, str. 99.

⁸³⁴ Ibidem, str. 99.

zištnému jednání jedinců i celých skupin či politiků, došlo ke zničení a nenávratnému ztracení společensky i ekonomicky významných hodnot.⁸³⁵

Dalším problémem byl úbytek ekonomicky aktivního obyvatelstva v pohraničí, ke kterému došlo v souvislosti s odsunem. Zde nacionální hledisko jednoznačně převýšilo dle Staňka hledisko ekonomické. Tento fakt se negativně odrazil v obnově poválečného hospodářství a také v atraktivitě pohraničí pro nově příchozí. Odchod německého obyvatelstva s sebou přinášel zánik živností, což v zamýšleném plánu KSČ v přechodu k centrálně plánované ekonomice nebyl negativní jev, ale přinášel s sebou hospodářské problémy, které nebyly dostatečně vyřešeny ani v 50. letech.⁸³⁶

Zároveň si Staněk všímá excesů, které doprovázeli divoký i následný organizovaný odsun. velmi kriticky se staví k faktu, že většina pachatelů za své činy nebyla potrestána a „...že byly dokonce vytvořeny takové právní normy, jež exkulpovaly evidentně provinilé osoby.“⁸³⁷

Jak již bylo v předchozím textu uvedeno, pokud se česká a slovenská historiografie zabývala kriticky odsunem, řešila především otázku jednotlivých excesů, které transfer doprovázely. Také na společenské (mravní) a právní klima, které tyto excesy připustilo. Jak k tomu napsal Pavel Tigrid ve svém Kapesním průvodci inteligentní ženy po vlastním osudu republikou táhly „nespravedlnost, surovost, malost a msta.“⁸³⁸ Emanuel Mandler se v stavěl k poválečnému vývoji a odsunu německého obyvatelstva velmi kriticky ve své knize „Benešovy dekrety. Proč vznikaly a co jsou“ vydané v roce 2002: „...celonárodní jednota za účelem vyhoštění sudetských Němců z jejich domoviny znamenala společenský regres a samo vyhnání Němců bylo genocidní etnickou čistkou, při níž přišlo o život nepoměrně víc obětí než za celých čtyřicet let komunistické vlády.“⁸³⁹

V německé historiografii byly události po skončení druhé světové války pojety výrazně kritičtěji. Je to pochopitelné, protože celá řada badatelů pocházela a pochází ze sudetoněmeckého prostředí. Příkladem může být Rudolf Hilf, vysídlenec a osobní referent sudetoněmeckého mluvčího Rudolfa Lodgmana von Auen, německý bohemista a rodák ze severních Čech Ferdinand Seibt a chebský rodák Peter Glotz, významný německý sociálně demokratický politik a uznávaný politolog. Do této kategorie patří i původem čeští autoři žijící

⁸³⁵ Ibidem, str. 99.

⁸³⁶ Ibidem, str. 100.

⁸³⁷ Ibidem, str. 101.

⁸³⁸ Ibidem, str. 101.

⁸³⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 53.

v německém prostředí, např. Eva Hahnová, Alena Wagnerová a Sidonie Dědinová.⁸⁴⁰ Německá historiografie kritizovala poválečné zacházení s Němci, kteří byli „ztělesněním všeho zla a všeho odporného“. Kritizován byl i princip uplatnění kolektivní viny, který se vztáhl na všechny Němce, jak napsal Peter Glotz v monografii *Die Vertreibung: Böhmen als Lehrstück* vyhnání: České země jako poučný případ, Praha-Litomyšl, 2006): „*Většina sudetských Němců byla samozřejmě ráda, že mohla vyměnit československou státní příslušnost za německou. Beneš je za to chtěl potrestat, a sice všechny, bez výjimky, bez ohledu na to, dopustili-li se zločinů či nikoliv. Zločinem byla již „zrada“ sama o sobě. Nedá se oddiskutovat, že statisíce sudetských Němců spáchaly po všem, co prožily za první republiky, tuto „zradu“ s chutí. Ale všichni?*“⁸⁴¹ u některých německých historiků je možné nalézt snahu vykládat dějiny odsunu (vyhnání) jako následek válečných událostí, příkladem může být Detlef Brandes či znovu Peter Glotz: „*Každý Němec, který si stěžuje na zločiny Rusů, Čechů, Poláků a dalších národů, si musí nejprve ujasnit, že to byl Hitler, kdo ve jménu Německa a s pomocí milionů Němců začal s destrukcí právního a morálního vědomí, kdo zničil důvěru Evropanů v pravidla.*“⁸⁴²

Samotné vysídlování je díky četným svědectvím sudetských Němců vnímán německou historiografií jednoznačně negativně, ačkoliv jako mírně pozitivní okolnost je pojímán fakt, že přesun ze země, která směřovala ke komunistické diktatuře, do amerického okupačního pásma znamenal cestu ke svobodě (to zmiňuje např. Ferdinand Seibt), byť za velmi nejistých okolností. Eva Hahnová a Alena Wagnerová se pak ve svých pracích zabývají tzv. druhým životem vysídleného obyvatelstva německé národnosti v Německu. Hahnová se zabývá i dějinami všedního života vysídlenců a také ženských osudů. Alena Wagnerová na ni navazuje pojetím života druhé generace, přímých potomků odsunutých sudetských Němců.⁸⁴³

Po roce 1989 v oblasti kultury sklídila největší ohlas „Zdivočelá země“ z roku 1991 Jiřího Stránského, které je vyčítána, podobně jako Řezáčovi, přílišná schematičnost postav. Na rozdíl od „Nástupu“ však Stránský líčí komunisty jako negativní postavy a příchod Čechy do pohraničí jako spíše kladné. Jediné společné mají obě knihy negativní pojetí Němců. Problematika nedobrovolného a někdy i násilím doprovázeného odchodu Němců ze Sudet je v různé míře ztvárněna rovněž v Konůpkově knize *Böhmerland 600 cc* (1996), Cejchu (1991) Zdeňka Šmída, ale i v *Nesmrtelném příběhu* (1997) Jiřího Kratochvila, *Druhém loučení* (1994)

⁸⁴⁰ Ibidem, str. 54-55.

⁸⁴¹ Ibidem, str. 55.

⁸⁴² Ibidem, str. 55-56.

⁸⁴³ Ibidem, str. 56-57.

Silvie Richterové, *Ztracených dětech* (1997) Daniely Hodrové či v románech Pavla Kohouta *Hvězdná hodina vrahů* (1995) a *Ta dlouhá vlna za kýlem...* (2000).

4.2.2 Tzv. divoký odsun německého obyvatelstva

Československá historiografie, pokud již mluvila o odsunu, rozdělovala tento akt na dvě části. První, tzv. divoký odsun, pod který bylo zahrnuto období od posledních dnů války do období spojenecké konference v Postupimi od 17. července do 2. srpna 1945. Bylo to také období největšího pronásledování německého obyvatelstva, útoků verbálních i fyzických, přerůstajících až v lynčování. Tradičně je toto období omlouváno jednotlivými státem neřízenými útoky. Diskuse soudobých historiků (zejména T. Staněk, A. Arburg) a materiály, které měl autor této práce k dispozici však vedou k jinému výkladu, který se opírá o následující body popisované i během předchozí kapitoly o formování poválečné politiky:

1. Chování politické reprezentace, která v drtivé většině schvalovala odsun německého obyvatelstva jako jediný přijatelný způsob řešení situace v pohraničí. Termíny, které v těchto projevech zazněly, byly verbálními symboly násilí vůči německému obyvatelstvu. Slovní spojení jako odgermanizovat, v projevu E. Beneše na Staroměstském náměstí 16. května, nebo: „*Řekli jsme si, že německý problém v republice musíme definitivně vylikvidovat*“, což zaznělo od prezidenta republiky o čtyři dny dříve v Brně. Ne náhodou právě v Brně došlo k jednomu z největších poválečných útoků na Němce v ČSR. Tyto a jim podobné projevy (ale nešlo jen o prezidenta republiky) vedly k atmosféře na politické a společenské úrovni, která do značné míry legalizovala a legitimizovala násilí páchané na německém obyvatelstvu.

2. Legislativní příprava vlády na odsun Němců už v období druhé světové války a na jejím konci. Formování Košického vládního programu a následných legislativních dokumentů na ministerstvu vnitra apod., v měsících po květnu 1945, které směřovaly k odsunu německého obyvatelstva. a to přesto, že velmocí se snažily posouvat rozhodnutí o vysídlení Němců nejen z ČSR na pozdější dobu (na konferenci v Postupimi a po ní). Postupimská jednání skončila v srpnu 1945 a první transport proběhl až v lednu 1946, v mezidobí se samozřejmě jednalo, ale je patrná snaha (a opět zejména ze strany západních Spojenců) s tímto způsobem řešení nepospíchat. a vyhánění Němců v období mezi koncem války a jednáními v Postupimi bylo západními Spojenci podrobena tvrdé kritice.

3. Nastolování bezpečnosti v pohraničních oblastech s převahou německého obyvatelstva. v prvních poválečných dnech kontrolovala území armáda západních či východních Spojenců. Ačkoliv i mezi přístupem amerických a sovětských vojáků existovaly rozdíly, obecně lze říct,

že razantní změnou byl příchod a fungování čsl. vojenských jednotek, nebo polovojenských jednotek RG. Jak bude ukázáno, smutně proslulých svou agresivitou a pochybným morálních profilem mnoha svých členů., kdy nebyl oficiální příkaz k vyhánění (i když některé jednotlivé rozkazy by tak vykládány být mohly),

4. Jak již bylo řečeno, situace v pohraničí se lišila i mezi oběma osvobozenými pásmy. Obecně lze říct, i když nelze podcenit zrádnost takové generalizace, že příslušníci RA se na snahu československých orgánů i obyvatel dívali s větší mírou pochopení, která patrně plynula z hrůz, které za sebou zanechaly jednotky wehrmachtu či SS na sovětském území. Přístup spojeneckých vojáků se nelišil jen na dělicí linii západ – východ, ale také jednotku od jednotky, voják od vojáka. v některých případech prameny hovoří o zavírání očí před vyháněním, někde i jednotlivá podpora – zejména u Rudé armády. Na jiných místech se ale vojáci ruští i američtí stavěli proti násilí na německém obyvatelstvu.

5. Dobovou atmosféru pak dokreslují příklady, které autor práce užil v kapitole 4.1.8 o vztahu československého obyvatelstva k Němcům. Lze užít dva nejkřiklavější příklady Františka Jelínka a Bohumila Remeše, kteří své činy obhajovali slovy, že ze společenské atmosféry získali dojem, že se podobné činy smí.

Pokud tyto body shrneme, pak lze konstatovat, že v mezidobí od května do července/srpna 1945 již k vysídlování docházelo s různě velkou aktivní podporou československých orgánů. v dřívější československé historiografii se pro tuto dobu užívají termíny neorganizovaný odsun, nebo též divoký odsun, v německé se setkáváme s termínem vyhánění. Na české straně šlo o přístup, který popíral jakoukoliv organizovanou podporu vyhánění a v podstatě jej popisoval jako jednotlivé akty agrese, kterým konstituující se státní moc přes ojedinělou snahu nedokázala zabránit. Tento přístup popíral fakt, že československý stát a jeho představitelé se aktivně podílel na tvorbě společenské atmosféry doprovázející obnovení ČSR německému obyvatelstvu navzdory. Byl také vyžadován rychlý a tvrdý trest. Jednotlivé chování složek státu (polostátní RG, řadová armáda), vládní představitelé a zbývající politická reprezentace, vedly k tomu, že se vysídlování i v této době dělo poměrně masově. Svým přístupem státní orgány do značné míry uspokojovaly společenskou poptávku, která v brzké době po konci války vyžadovala razantní odvetu za válečné roky. Nelze tak tvrdit, že šlo o tzv. divoký nebo neorganizovaný odsun, ale dle názoru autora práce o jistý způsob organizovaného vysídlení, na kterém se podílely jak státní orgány, tak řadové obyvatelstvo. Tato formulace se opírá o již zmíněný přístup historika Tomáše Staňka. První fáze, tedy tzv. divoký transfer, pak byla zastavena až

socioekonomickými limity v jednotlivých zónách (zejména americké), které byly příchodem tolika uprchlíků zavaleny.

Průvodním jevem prvního i druhého zmíněného způsobu odchodu německého obyvatelstva z pohraničí byly dobrovolné odchody, o kterých mluvil prezident Beneš, když zmiňoval provinilé Němce. o dobrovolné přesídlení se zvýšil zájem po rozhodnutí vítězných mocností v Postupimi, kdy již bylo všem jasné, jaká budoucnost čeká na tzv. sudetské Němce. Zároveň bylo všem jasné, že čím dříve přesídlí do Německa a vybudují si zázemí, např. bydlení, získají dobré zaměstnání apod., tím pro ně lépe. a naopak ti, co budou s odchodem otálet, případně budou zahrnuti do organizovaného odsunu, mohou mít životní vyhlídky mnohem složitější. Podobné výhody měli také prokázaní němečtí antifašisté. Většina žádostí směřovala do americké okupační zóny v Německu či Rakousku, ale někteří se smířili i s přesunem na sever Německa, kde měli údajně získat půdu o výměře 5 hektarů. Legální odchod z ČSR schvalovaly příslušné ONV, OSK či ÚNB potvrzením, že se dotyční v průběhu tzv. zvýšeného ohrožení republiky neprovinili proti zájmům státu nebo jeho lidu či proti nim není vedeno trestní řízení nebo vyšetřování. s povolením ovšem nemohli počítat ty osoby z řad tzv. sudetských Němců, které byly zaměstnány ve zvláště důležitých oblastech průmyslu či za ně neexistovala v dané chvíli náhrada. Uchazeč navíc musel získat povolení od spojeneckých úřadů v oblasti, do které se chtěl přestěhovat. s sebou si mohla každá osoba vzít zavazadlo o hmotnosti max. 30 kg včetně potravin na sedm dní, ale v tomto ohledu panoval poměrně tolerantní přístup. Co bylo zakázáno odnášet, byla hotovost v československé či jiné měně vyjma marek, vkladní knížky, cennosti, listiny a patenty, písemnosti historického významu nebo politického, protistátního a protičeského obsahu. Veškeré náklady spojené s vysídlením padaly na vrub vysídlenců. Přístup orgánů československých i spojeneckých k těmto osobám měl být „lidský“.⁸⁴⁴

Příkladem z loketského regionu může být seznam, který referát vnitřní bezpečnosti OSK v Lokti vypracoval pro ministerstvo vnitra ke schválení. Datován je k 15. listopadu 1945 a obsahuje potvrzení, že osoby jsou antifašisté a touží dobrovolně odejít do Německa. Všech 14 žadatelů bylo z Lokte a měly jim být poskytnuty finanční prostředky ze zbytku markových platidel, které mělo OSK k dispozici. v součtu se jednalo o 15 357 RM, kdy nejmenší částkou bylo 50 RM a nejvyšší 4 682 RM.⁸⁴⁵ Jak je patrné, i na podzim 1945 OSK v Lokti projevovala

⁸⁴⁴ Ibidem, str. 153-155.

⁸⁴⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Seznam: Povolení k vystěhování do Německa dobrovolně pro antifašistu, Loket, 15. 11. 1945

požadovaný lidský přístup, pokud šlo o prokázané antifašisty. a v tomto případě je i patrná jistá snaha pomoci při očekávaném těžkém začátku v nové zemi.

Největší zájem na odsunu Němců mělo československé obyvatelstvo a vláda. Na mnoha místech Karlovarska se např. objevovaly letáky s požadavkem na odsun německého obyvatelstva. Např. v Chebu se objevil leták s textem: „*Němče jdi domů do Říše.*“⁸⁴⁶ Vyhrocenou situaci se snažili přes československé civilní orgány tlumit Američané. Proto např. v týdeníku Chebsko v polovině srpna vyšel k letáku článek: „*Němce můžeme vyhodit z továren a úřadů teprve tehdy, až je budeme moci okamžitě nahradit našimi lidmi. Kdybychom tento postup nedodrželi, vznikla by ve výrobě mezera, kterou si nemůžeme dovolit.*“⁸⁴⁷ o omezení možného dobrovolného odchodu obyvatel německé národnosti z pohraničí na začátku roku 1946 svědčí i zpráva z 9. března 1946 od referenta pro odsun Osídlovacího referátu OSK v Lokti určená OSK v Nejdku. Šlo o žádost o dobrovolný odchod do Německa Karla Wohlraba z Thierbachu, který měl být dle zprávy odsunut jedině případným organizovaným odsunem. Zpráva se odvolávala na oběžník ministerstva vnitra ze dne 26. ledna 1946 č. B 300/465/46, kterým bylo povolování dobrovolného odchodu Němců z území ČSR zastaveno.⁸⁴⁸

Souběžně s dobrovolnými odchody, však docházelo také k násilnému vysídlování či vyhánění osob německé národnosti. Nespokojenost československého obyvatelstva s pomalu probíhajícím odsunem uprchlíků a tzv. okupantů eskalovala konflikty mezi ním a tzv. sudetskými Němci. Napětí se projevovalo lokálními a neorganizovanými často násilnými útoky, které měly za cíl vyhnání německého obyvatelstva z ČSR. To bylo poměrně častým úkazem a probíhalo ve značném spěchu. Vybraní Němci měli na přípravu několik hodin, kdy si museli obstarat zavazadla do 25-30 kg, zásoby potravin a peníze – max. 100 RM. Nesměli vyvážet cennosti. Vybavení, které měli zabalené v zavazadlech bylo několikrát kontrolováno a případně zabavováno. Osobami, které měly být přednostně vysídleny, byli říšští Němci, kteří přišli do pohraničí po roce 1938 a tzv. národních hostů, tedy uprchlíků německé národnosti z Němci za války ovládaných území. Karlovy Vary byly navíc až do konce války, jak již bylo zmíněno, lazaretním městem, takže se jednalo i o raněné vojáky. v Němci obsazených oblastech vznikala internační střediska, do kterých byly tyto osoby umísťovány a posílány dále do Německa. Ani těmto střediskům se nevyhnuly excesy s týráním internovaných – např. v Kolíně,

⁸⁴⁶ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 138.

⁸⁴⁷ Ibidem, str. 138.

⁸⁴⁸ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, žádost o dobrovolný odchod do Německa, Loket, 9. 3. 1946.

Ratiboři, Ostravě, Mirošově či Terezíně atd.⁸⁴⁹ Na tomto tzv. divokém odsunu (transferu) se podílely nejrozličnější skupiny obyvatel v pohraničí. Byly to i složky, které měly udržovat bezpečnost. Zapojovaly se RG a RNV, různé partyzánské oddíly, příslušníci zahraničních armád, Češi a Slováci vracející se z koncentračních táborů. Na rozdíl od evakuace tzv. národních hostů (uprchlíků a okupantů) se však přílivu těchto osob americké i sovětské vojenské úřady bránily a odmítaly je přijímat. Odkazovaly se na nutnost komplexního řešení, které ještě nebylo přijato. Proto zpátky do ČSR vracely i osoby, které z republiky odcházely dobrovolně, což ještě více zhoršovalo už tak špatnou situaci v pohraničí. Zejména západní Spojenci pak kritizovali všechny násilné akce proti německému obyvatelstvu. Terčem kritiky nebylo jen samotné násilí při vyhánění říšských Němců a uprchlíků, ale také vyhánění osob ze smíšených manželství a německých antifašistů. Panovala tak obava, že by mohl být následný proces organizovaného vysídlení komplikován, či ohrožen. Proto např. vystoupil 15. června 1945 prezident Beneš v Plzni na náměstí Republiky a vyzýval ke zdrženlivosti a kázni: „[...] Naše vláda vidouc, co znamenala zrada Němců a Maďarů z roku 1938, právem se rozhodla vyčistit republiku od těchto zrádných elementů. Je to úkol veliký a nemůžeme jej zmoci sami, musíme se o něm dohodnout se Sovětským svazem, s Velkou Británií a se Spojenými státy. a já nepochybuji o tom, že k této dohodě dojde. Víím, že na mnohých místech Němci, jsouce si vědomi své veliké viny, sami naši zemi už opouštějí. Prosím vás, abyste byli v té věci – zvláště zde, kde tak přímo německý problém cítíte – trpělivý a rozvášněný. Slyším z několika stran, že tu a tam se nepostupuje vždy tak, jak by se postupovat mělo. Tato otázka však vyřízena být musí a jsem přesvědčen, že vyřízena bude. Proto radím k rozumnému a opatrnému postupu do té doby, nežli se se Spojenci o všech otázkách v této věci dohodneme.“⁸⁵⁰

Přes tyto snahy byla situace na přelomu července a srpna 1945 tak neúnosná, že 7. srpna vydalo posádkové velitelství v Karlových Varech pro všechny podřízené útvary rozkaz zastavující na přání velitele 22. amerického sboru veškeré násilné vyhánění Němců: „Zastavte ihned veškerý násilný odsun Němců z americké zóny přes hranice. Postarejte se o to všemi prostředky, aby tento rozkaz pronikl v noci ke všem vašim jednotkám až na hranice.“⁸⁵¹ Proti násilnému vyhánění se také postavily všechny regionální politické síly, dokonce i přední představitel karlovarské KSČ Bedřich Šteiner (pozdější poslanec ÚNS a předseda jeho osídlovacího výboru) prohlásil: „Je nemožné, aby během jedné noci byly vystěhovány tři miliony Němců,

⁸⁴⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 26.

⁸⁵⁰ BENEŠ, Edvard a Karel NOVOTNÝ. Odsun Němců z Československa: výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947. Praha: Dita, 1996, str. 146.

⁸⁵¹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 150.

kteří zde žili po staletí. Nejsme v éře stěhování národů, kdy bylo velmi jednoduché pro kočovníky či pastevce sebrat svých pět švestek a posunout se o několik set kilometrů dál. Každá ukvapenost by měla neblahý vliv na naše hospodářství. Pohraničí se musí osídlit plánovitě a co možná s nejnižšími ztrátami. Musíme zachránit, co se dá.“⁸⁵²

Dalším problémem pro rychlý odsun byla hospodářská a sociální situace v jednotlivých okupačních zónách. Ani americká a ani sovětská strana nedokázala zajistit přijetí tak velkého počtu obyvatelstva na svými armádami kontrolovaných územích. Američané tak neumožnili přijímání vysídlenců vůbec, omezený počet po dohodě v polovině června 1945 povolily vysídlit příslušné orgány Rudé armády, ale ani zde se nejednalo o nějak masovou záležitost.⁸⁵³ Americká vláda sdělila diplomatickou nótou ze 12. června 1945, že neodmítá princip transferu obyvatelstva, ale zároveň požadovala na československé straně záruky, že při akci bude zachován veřejný pořádek a bezpečnost nevinných osob. Zároveň zmiňovala vhodnost vyčkat s realizací odsunu na dohodu velmocí v Postupimi a stanovení mezinárodní kontroly. Podobně se na jednání v Postupimi odkazovala i britská vláda v nótě ze 14. července 1945. Ta také upozorňovala i na nutnost konzultace přípravy a průběhu odsunu se Spojeneckou kontrolní radou pro Německo.⁸⁵⁴ k tomuto požadavku se nakonec přidala i sovětská delegace a přes odpor československé strany bylo hromadné vysídlování v první srpnové dekádě formálně přerušeno. Prakticky ale díky benevolenci sovětských okupačních úřadů v malé míře z jimi ovládaných oblastí pokračovalo i nadále.⁸⁵⁵ Muselo se však jednat o oficiální kontrolní místa, přes které bylo možné hranice překročit, jinak to nebylo možné. Příkladem může být celní úřad v Markhausenu, kam se denně dostavovaly zástupy Němců, kteří chtěli dobrovolně opustit ČSR a ve svých papírech měli potvrzení od OSK z Falknova nad Ohří, Karlových Varů, Kraslic, či Mariánských Lázní, že jim tyto komise povolují odchod. Sověti však tento přechod neměli stanovený jako oficiální tzv. kontrolní punkt, takže Němce zase posílali zpátky a neumožnili jim průchod. To vedlo k pokusům o nelegální překročení hranic, na které reagovali hlídkující sovětské vojáky střelbou. Mnoha lidem způsobili střelná zranění a dokonce i smrt.⁸⁵⁶

Přes tlak Spojenců i výzvy československé vlády ke zdrženlivému chování se situace zlepšila jen částečně. To dokazuje směrnice ministerstva vnitra z 1. října 1945, která byla určena pro všechny podřízené úřady a důrazně je napomínala, aby v první řadě vysídlovaly osoby německé

⁸⁵² Ibidem, str. 151.

⁸⁵³ Ibidem, 2011, str. 27.

⁸⁵⁴ RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent), str. 271-272.

⁸⁵⁵ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 29.

⁸⁵⁶ Ibidem, str. 151.

národnosti Československu nepřátelské: „*Nejprve bud'tež vyhošťování Němci nepřátelští republiky a Čechům a v žádném případě osoby, o nichž lze důvodně míti za to, že jim bude státní občanství československé zachováno, případně vráceno. Ve všech případech vyhošťování budiž postupováno s krajní obezřetností, abychom se nezbavovali loyálních Němců a neoponechávali si v zemi záškodníky a zavilé nepřátele republiky a všeho českého. v postupu vůči antifašistům budiž používáno veškeré korektnosti, aby se těmto neznechucoval pobyt na území republiky. v mnohých případech tvrdého postupu proti Němcům byli mnohdy postižení i ti, kteří jako antifašisté byli za hitlerovského režimu pronásledováni a trpěli v koncentračních táborech.*“⁸⁵⁷

Situace na Karlovarsku byla skutečně krizová, proto se 6. listopadu 1945 sešli představitelé OSK okresů Cheb, Mariánské Lázně, Planá, Locket, Falknov nad Ohří, Teplá a Kraslice. Na této schůzce požádal zástupce Kraslic svého kolegu z Falknova nad Ohří, aby se nesnažili posílat „své Němce“ přes Kraslice, protože tyto sovětské úřady nepouští přes hranice. Na druhé straně byla právě OSK z Kraslic kritizována komisí z okresu K. Vary, že provádí neorganizované vysídlování tzv. sudetských Němců v počtu cca 2 000 ze svého okresu do ruské zóny.⁸⁵⁸

Celkovou statistiku tzv. divokého odsunu z Karlovarska je poměrně složité konstruovat, protože již první počáteční číslo, ze kterého je třeba vyjít, není možné určit přesně. Tím číslem je pochopitelně celkový počet Němců, kteří v období na konci druhé světové války na Karlovarsku pobývali. Jak již bylo řečeno v předchozím textu, toto číslo bylo výrazně větší než jen součet starousedlíků, protože oblast čelila přelidnění díky vysokému počtu uprchlíků. Dle odhadů žilo na sklonku války na Karlovarsku 500 000 domácích Němců a k tomu je nutno připočíst stejné, ne-li ještě větší, množství uprchlíků z ostatních zemí pod nacistickou nadvládou. Ve skupinovém inventáři k odsunu Němců z Karlovarska v SOKA Žlutice autoři uvádějí 452 000 tzv. sudetských Němců a 800 000 uprchlíků.⁸⁵⁹ Naopak Jaroslav Toms uvádí 600 000 Němců na Karlovarsku.⁸⁶⁰ První relevantní údaj vychází z počtu vydaných potravinových lístků ve čtvrtém přidělovém období od 20. srpna do 16. září 1945. Jaroslav Toms uvádí na Karlovarsku 444 500 Němců. Jednotlivé počty Němců v okresech Karlovarska byly následující Aš (49 623), Cheb (75 189), Jáchymov (13 519), Karlovy Vary (66 380), Kraslice (29 744), Locket (28 334), Mariánské Lázně (35 059), Nejdek (29 913), Falknov nad Ohří (61 431), Teplá (29 434), Žlutice (25 874).⁸⁶¹ v pátém přidělovém období, které začínalo

⁸⁵⁷ Ibidem, str. 28.

⁸⁵⁸ Ibidem, str. 151-152.

⁸⁵⁹ Ibidem, str. 377.

⁸⁶⁰ TOMS, Jaroslav. k problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: MARTINOVSKÝ, Ivan. Minulostí západočeského kraje XXI.; Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, s. 27-54, str. 33.

⁸⁶¹ Ibidem, s. 27-54, str. 33.

16. září 1945, žilo na Karlovarsku 445 994 Němců. Tento mírný nárůst lze vysvětlit přetrvávající migrací osob německé národnosti z vnitrozemí ČSR do pohraničí.⁸⁶² o měsíc později, 14. října 1945, došlo k úbytku Němců na Karlovarsku. Jedinou výjimkou byl okres Mariánské Lázně, kde naopak došlo k mírnému nárůstu. naopak největší úbytek nastal v okrese Karlovy Vary, kde to bylo o 11 506 osob méně. Oblastní úřadovna osídlovacího úřadu v Karlových Varech 9. ledna 1946 zaslala britskému konzulátu tamtéž zprávu, ve které uvádí, že k datu vzniku OOÚ 15. října 1945 žilo v jejím obvodě 464 329 osob německé národnosti.⁸⁶³ Vzhledem k poválečnému chaosu je však tyto údaje nutné brát pouze jako orientační, protože neexistovala relevantní evidence obyvatelstva a díky migraci se navíc jeho počty stále měnily. v okrese Falknov nad Ohří dle jedné statistiky uváděl 9. srpna 1945 celkem 66 484 obyvatel, z toho 65 005 německé a 1 479 české národnosti a navíc ještě 1 321 cizinců. v polovině srpna téhož roku udává hlášení 82 000 osob německé národnosti, z toho asi 9 000 uprchlíků z Horního Slezska. a 15. září je zase hlášeno celkem 51 533 obyvatel německé národnosti. Podobně v okrese Locket mělo žít k 17. říjnu 1945 ještě 36 781 osob německé národnosti.⁸⁶⁴ Komplikací pro přesné uvádění počtů obyvatel na Karlovarsku přinášely i transporty bývalých německých vojáků skrze území regionu, kteří se po propuštění z amerického či sovětského zajetí vraceli přes Cheb do ČSR. Zničené železniční spojení je nutilo vykonat cestu pěšky, případně využívali vozy americké armády.⁸⁶⁵

4.2.3 Organizovaný odsun německého obyvatelstva

Tzv. organizovaný odsun osob německé národnosti měl započít v létě 1945, následně byl vyjednáán termín zahájení v prosinci 1945. Reálně však vysídlení začalo v lednu 1946. Zdržení bylo zapříčiněno mnoha okolnostmi. Čekalo se na rozhodnutí vítězných mocností na konferenci v Postupimi 17. července až 2. srpna 1945. Československá vláda se na plánovanou vysídlovací akci připravovala dříve a již od začátku června 1945 vydávala příslušné směrnice. Odsun německého obyvatelstva měl započít v létě 1945 všude tam, kde to umožňovala místní situace. Hlavní odpovědnost za přípravy a průběh odsunu byla delegována na ministerstvo vnitra vedené Václavem Noskem. v první řadě měli být vysídleni říšskoněmečtí občané a tzv. národní hosté. Tyto kroky státní správy ukazovaly na jasný program vysídlení pohraničních regionů, a proto nemůže být považován za spontánní akci či okrajový jev.⁸⁶⁶ Plánovaný termín v létě

⁸⁶² ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 139-140.

⁸⁶³ Ibidem, str. 139-140.

⁸⁶⁴ Ibidem, str. 140.

⁸⁶⁵ Ibidem, str. 140.

⁸⁶⁶ Ibidem, str. 27.

1945 však nakonec nebyl uskutečněn, protože připravované plány narážely na odpor americké i sovětské okupační správy v Německu. Ani v jedné z jejich okupačních zón totiž nebyly vhodné podmínky pro přijetí takového obrovského množství vysídlenců. Navíc nebylo jasné, o jak velký počet obyvatel se nakonec bude jednat. Americká strana navíc kritizovala excesy v pohraničí. Jednání s ruskou stranou byla přeci jen úspěšnější, ale i v tomto případě se rozhodnutí odsouvalo až na období po konferenci v Postupimi.⁸⁶⁷

První organizovaný odsun do Německa začal už v květnu 1945, kdy započala evakuace uprchlíků z tzv. německých východních oblastí, zejména z Horního Slezska a Besarabie, ale i okupantů přichozích po 1. říjnu 1938, kteří zvyšovali svou přítomností koncentraci obyvatelstva (nejen na Karlovarsku) nad únosnou mez. Civilní orgány se snažili tuto situaci řešit co nejrychleji a organizovanou evakuací těchto osob snížit počet obyvatel na snesitelné stavy. Navíc veškerá starost o toto obyvatelstvo ležela na bedrech místních a okresních orgánech civilní správy. Zoufalé podmínky, ve kterých tito lidé žili, vyvolávaly jen další sociální napětí mezi Čechy a Němci. Ať už šlo o chybějící finanční prostředky, a pokud ano vlastnili říšské marky, které ale nebyly bankami směňovány, neměli pochopitelně žádný stálý příjem, nárok na potravinové lístky. Zajištění obživy, zdravotní péče, bydlení bylo nutné řešit okamžitě po konstituování institucí veřejné správy. Zejména bydlení bylo palčivým problémem, neboť na konci války žili doslova kde se dalo, např. ve školách a školkách, tělocvičny, hostince i prázdné byty. Proto ve většině okresů vznikala hromadná ubytovací zařízení jako předchůdci pozdějších sběrných a internačních středisek. Např. OSK v Lokti na svém prvním zasedání 26. června 1945 schválila vznik sběrného střediska a zařízení pro společné stravování.⁸⁶⁸ Jak je ale zřejmé z kapitoly 4.2.5 fungovalo zařízení v Nové Roli již o den dříve, kdy zde bylo umístěno 420 osob německé národnosti. Jinou možností namísto internačního tábora bylo sestěhovat více rodin do jednoho bytu, případně odstěhovávat do škol, tělocvičen či nefungujících továren. Takto bylo např. 150-200 loketských Němců nastěhováno do areálu místní firmy Haas a Czjzek, kde byly lůžka zřízena jen pro ženy a děti, muži spali na zemi na slámě. v hromadných ubytovacích zařízeních či střediscích nebyli uprchlíci nějak výrazně střeženi, někde např. v Chebu pro ně byla zřízena pracovní povinnost.⁸⁶⁹ Náklady na zajištění všech základních potřeb tisíců lidí byly velmi vysoké, a proto se snažily československé orgány o urychlené zahájení evakuace těchto osob ze svého území. Kupodivu u těchto lidí nekladla americká ani sovětská vojenská správa žádné velké potíže.

⁸⁶⁷ Ibidem, str. 27.

⁸⁶⁸ Ibidem, str. 141.

⁸⁶⁹ Ibidem, str. 142.

Přesto bylo nutné vyřešit problém nefunkční infrastruktury, nedostatku dopravních prostředků a špatné koordinace evakuace. z tohoto důvodu se čekání na odsun u mnoha osob výrazně protáhlo, což v kombinaci s nedostatečným vybavením internačních zařízení a jejich špatným zdravotním stavem zapříčinilo desítky úmrtí.⁸⁷⁰

Transfer německých uprchlíků byl zahájen prvním transportem 16. května 1945 z Chebu a do Německa jím bylo evakuováno 1 200 osob. Další již probíhaly po stovkách. Využita byla vozidla britské armády, která do ČSR přivážela československé státní příslušníky. Šlo o totálně nasazené na severu Německa. v polovině června byl z Chebu vypraven další větší transport vlakem s 1 000 osob směrem na Marktredwitz.⁸⁷¹

Až do 11. června 1945 nedocházelo v Karlových Varech k systematickému vyhošťování německých uprchlíků. o den později se stal velitelem místní vojenské posádky štábní kapitán Josef Arnošt, který ihned vyhláškou nařídil, aby všech cca 8 000 uprchlíků v okrese, zejména šlo o Němce z Maďarska, Jugoslávie a Německa, opustili během 24 hodin Karlovy Vary bez zavazadel nebo jen s tím nejnutnějším. Představitelé OSK sice nesouhlasili, ale nakonec zmiňovanou vyhlášku posvětil svým podpisem předseda komise. Vyhošťování pak probíhalo jedinou cestou přes Ostrov, Jáchymov a Boží Dar do Německa. Pobočník posádkového velitele por. Otakar Khop k tomu dodal: „*Celá akce se nad očekávání dobře vydařila a již během několika hodin po vyvěšení vyhlášky bylo vidět po ulicích Karlových Varů uprchlíky, kteří se pohybovali směrem ke státním hranicím. Během 24 hodin nebylo v Karlových Varů skoro uprchlíka, až na nemocné, kteří se v této lhůtě vystěhovati nemohli.*“⁸⁷² Po evakuaci uprchlíků docházelo k přesunu tzv. okupantů, tedy říšských Němců, kterých v okrese žilo pět až sedm tisíc. Poté mělo být vysídlováno původní místní obyvatelstvo německé národnosti v následujícím pořadí: důchodci, veřejní zaměstnanci, profesori, učitelé a nepotřební obchodníci. Nejprve byly vystěhovávány celé ulice či bloky domů, vyhošťování si s sebou mohli vzít 7 RM a 25 kg nákladu v zavazadlech na osobu. Zbylý majetek propadl ve prospěch státu. Dotyčné osoby nesměly odcházet se svými doklady, aby nehrozil jejich útěk. Jejich povinností bylo dostavit se do tzv. Markthalle (dnešní karlovarská Tržnice), kde docházelo k jejich rozdělení na práceschopné muže a svobodné či vdané bezdětné ženy. Tyto pak policejní ředitelství Zlatý kříž posílalo do pracovního tábora v Nové Roli. Práce neschopní, staří, nemocní a děti byli nákladními automobily odvázeni do Božího Daru na státní hranice, kde jim

⁸⁷⁰ Ibidem, str. 142-143.

⁸⁷¹ Ibidem, str. 143-144.

⁸⁷² Ibidem, str. 144.

byly vydány legitimace a všechny osoby tak byly vyhoštěny z ČSR do sovětského pásma. Akce zprvu probíhala rychle a denně bylo takto vyhoštěno až 500 osob. Záhy však sovětské úřady počet přijímaných brzdily na 500 evakuovaných pouze dva dny v týdnu, tedy v úterý a čtvrtek, aby pak počet snížily na 250 a následně 125 osob. Dne 10. července 1945 pak odmítlo sovětské vojenské velitelství v Božím Daru převzít jakékoliv uprchlíky.⁸⁷³ Později sice sovětské úřady umožnily další evakuaci přes přesídlovací středisko v Kadani, ale hromadění osob v pohraničí tento fakt nezabránil. Podobně jako sovětské úřady zareagovali také Američané, když 21. července zastavili s okamžitou platností další evakuaci Němců. Neoficiálně tento postup zdůvodňovali určitými přehmaty, které odporovaly právními zvyklostem v době mírové. Ale jedním z hlavních argumentů bylo to, že se československé úřady pokusily „propašovat“ do transportů i tzv. sudetské Němce, jejichž odsun nebyl Američany povolen. Situaci komplikoval i fakt, že do pohraničních regionů přicházeli Němci z celé ČSR, což hrozilo vyvoláním sociální katastrofy. Postižené pohraniční oblasti proto apelovaly na své vnitrozemské partnery, aby pozdržely transporty Němců do doby, než bude dojednáán řádný odsun. k tomu došlo na podzim 1945, kdy bylo zahájena evakuace německých uprchlíků z amerického pásma v ČSR do britského okupačního pásma v Německu. v okrese Falknov nad Ohří např. začala celá vysídlovací akce 4. listopadu 1945, kdy se na OV SNB ve Falknově nad Ohří dostavil správce tamního ÚNB, který přikázal veliteli místní SNB, aby ihned připravil k evakuaci říšské Němce pocházející z britského pásma (vládní obvody Hamburk, Brémy, Hannover, Münster a Düsseldorf) tak, aby mohli být připraveni a po další výzvě se do 24 hodin dostavili do nakládacích stanic. Měli být vybaveni potravinami na 7 dnů, mohli mít neomezené množství příručních zavazadel, cennosti museli ale zanechat v ČSR. Celkově bylo v rámci této akce přesídleno z okresů Cheb, Aš, Falknov nad Ohří, Žlutice a Karlovy Vary 5 500 tzv. okupantů, což naplnilo povolené počty, ale rozhodně neznamenal evakuaci všech uprchlíků náležících do britské zóny. i proto byl následně britský konzulát v K. Varech zaplaven žádostmi Němců o přesídlení do britské zóny, ale hodně z nich bylo odmítnuto.⁸⁷⁴ Evakuace uprchlíků však neměla za cíl pouze Německo, dalšími cílovými destinacemi byly v říjnu 1945 Rumunsko či v listopadu 1945 Rakousko.⁸⁷⁵

K další vlně evakuace uprchlíků a říšských Němců docházelo od 10. prosince 1945 do amerického, britského i francouzského pásma s tím, že Američané projevíli ochotu přijímat transporty o 200-300 osobách prakticky bez omezení. Evakuačními místy byly Mariánské

⁸⁷³ Ibidem, str. 144-145.

⁸⁷⁴ Ibidem, str. 145-146.

⁸⁷⁵ Ibidem, str. 147.

Lázně a Cheb a transporty se konaly zhruba jednou za tři až čtyři dny, aby nedocházelo k přeplnění odsuvných míst. Dne 17. prosince bylo evakuováno z obou míst 1 652 osob (z Chebu 478, Lokte 40, Karlových Varů 9, Mariánských Lázní 421, Lázní Kynžvart 159, Falknova nad Ohří 167, Plané 205, Teplé 49 a z Tachova 124).⁸⁷⁶ Kromě oficiálních transportů z pohraničních oblastí odcházeli menší pololegální a neoficiální transporty tvořené osobami, které si uvědomovaly, že zůstat v nevyhovujících podmínkách v Čechách by byl v podstatě rozsudek smrti. z těchto důvodů nebyly těmito lidem, šlo většinou o starší muže či ženy s dětmi, kladeny americkými či sovětskými úřady větší překážky při překračování hranic. Nejednalo se o nijak masovou záležitost, ale vzhledem k jejich četnosti výrazně ulehčovaly sociální krizi v pohraničních okresech. z okresu Kraslice např. tímto způsobem na konci roku 1945 odcházelo denně tolik lidí spadajících do první odsunové kategorie, že do 15. prosince téhož roku bylo takto z okresu vysídleno 2 800 osob, z toho 2 048 do americké a zbytek do sovětské zóny. Na počátku ledna 1946 pak již žádné osoby z první odsunové kategorie, tedy uprchlíci či okupanti, v oblasti nebyly.⁸⁷⁷

Ačkoliv celá řada Němců chtěla Karlovarsko co nejrychleji opustit, byla i celá řada takových, kterým se do Německa nechtělo. Tento fakt byl patrný při sestavování a následné kontrole evakuačních transportů. v Karlových Varů mělo 10. ledna 1946 předvolání do transportu 303 osob, dostavilo se však pouze 130 z nich, 102 bylo vyřazeno ze zdravotních důvodů, 11 změnilo bez úředního ohlášení bydliště a 60 osob se bez omluvy nedostavilo vůbec. Předvolané osoby navíc rozprodaly či rozdaly cennosti a své byty zanechaly v dezolátním stavu.⁸⁷⁸

O výsledcích dosavadního odsunu a přípravě na organizovaný odsun v průběhu roku 1946 zasílaly jednotlivé OSK zprávy velitelství SPON 2. oblasti v Táboře. Zprávy popisovaly aktuální situaci k datu 15. prosince 1945. Popisují, že ke zmíněnému dni bylo z Karlovarska (bez započtení okresů Teplá a Cheb, jejichž zprávy se nedochovaly) vysídleno 75 000 osob německé národnosti (s oběma okresy to mohlo být kolem 100 000 osob), převážně tzv. národních hostů (uprchlíků a říšských Němců). Jednotlivé okresy se na číslu podílely následovně: Aš (5 514), Falknov nad Ohří (3 081), Jáchymov (718 osob organizovaně, 3 000-3 500 neorganizovaně), Karlovy Vary (asi 10 000), Kraslice (2 800), Loket (asi 5 000), Mariánské Lázně (asi 21 000, především německých příslušníků umístěných v lazaretech), Nejdek (1 600), Žlutice (17 346 neorganizovaně, 3 654 organizovaně).⁸⁷⁹ Stejně zprávy pak

⁸⁷⁶ Ibidem, str. 146-147.

⁸⁷⁷ Ibidem, str. 148.

⁸⁷⁸ Ibidem, str. 148.

⁸⁷⁹ Ibidem, str. 206-207.

obsahovaly i počty obyvatel německé národnosti určených k odsunu. Opět se nedochovaly informace z okresu Teplá. Celkem tedy šlo na Karlovarsku o 390 000 osob rozdělených do okresů: Aš (41 057), Falknov nad Ohří (54 848), Cheb (75 096), Jáchymov (12 000), Karlovy Vary (70 000), Kraslice (18 000), Loket (34 886), Mariánské Lázně (36 000), Nejdek (26 000), Žlutice (22 993). k dokreslení čísel je možné dodat, že OOÚ v Karlových Varech v hlášení z 9. ledna 1946 uvedla, že v její oblasti žilo k 31. prosinci 1945 ještě 436 393 Němců.⁸⁸⁰ v tabulce „Počet Němců žijících v jednotlivých okresech Karlovarska“ v kapitole 4.2. je uvedeno za IX. přidělové období (7. leden až 3. únor 1946) 404 287 osob německé národnosti určených k vysídlení na Karlovarsku. v průmyslu jich pracovalo celkem 36 000 a v zemědělství 9 000. k tomu je třeba přičíst ještě 16 299 německých antifasistů prozatím nezařazených do odsunu.⁸⁸¹

Na základě v Postupimi dohodnutých zásad postupovala Spojenecká rada pro Německo, která 20. listopadu v Berlíně přijala konkrétní plán odsunu a také konečné počty odsunutých domácích, tedy tzv. sudetských Němců z ČSR. Byly stanoveny počty vysídlců z jednotlivých zemí a také jejich rozmístění v okupačních zónách v Německu, časové lhůty odsunu a také byly stanoveny počty odsunutých v jednotlivých etapách. Vysídlení obyvatelé německé národnosti směřovali do dvou okupačních zón: americké a sovětské. Tato fáze odsunu končila 1. listopadu 1946 a v jejím rámci bylo oficiálně přesídleno 2 256 000 Němců.⁸⁸² Takto logisticky náročná operace vyžadovala značné přípravy (vytvoření sběrných středisek se zdravotní a karanténní službou apod.), zajištění dopravních prostředků a tratí (výhradně se jednalo o přesun po železnici). Zároveň také vyžadovala spolupráci několika složek státní moci. Za prvé to byla československá armáda, jež se starala o přesídlence až do přejezdu přes hranice do zmíněných okupačních zón. Vojenská správa vytvořila tzv. Skupiny pro odsun Němců (SPON) a prováděla konečný odsun soustředěných osob za hranice po stránce technické. Odsunutým Němcům také poskytovala zdravotnickou, bezpečnostní a stravovací službu. Karlovarsko bylo podřízeno velitelství 2. vojenské oblasti SPON se sídlem v Táboře. Na jeho území působila tzv. zvláštní SPON (ZSPON) se sídlem původně také v Táboře, ale od 24. ledna 1946 v Plzni. Přednostou ZSPON byl pplk. Josef Werner, zástupcem pplk. Jaroslav Sucharda, přiděleným důstojníkem pplk. Ladislav Jaroš a další důstojníci a poddůstojníci. SPON byla podřízena náčelníkovi štábu.

⁸⁸⁰ Ibidem, str. 207.

⁸⁸¹ Ibidem, str. 207.

⁸⁸² Karel Richter uvádí začátek odsunu na prosinec 1945 a konec 1. srpen 1946. Celkově mělo být vysídleno 2,5 milionu osob, do sovětské zóny 750 000 a do americké 1 750 000. Srovnej: RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent), str. 277.

Spolupracovala také se ZNV či příslušnými OSK a ONV.⁸⁸³ v rámci přípravných prací bylo Wernerovým úkolem zajistit součinnost styčných důstojníků u jednotlivých OSK, ONV či OOÚ. Ti působili jako poradci jednotlivých odsunových referentů, ovlivňovali např. výběr osob určených pro transfer. Po technické stránce řídili přesun Němců ze sběrných středisek na nakládací nádraží. Při 1. oddělení štábu 16. divize v K. Varech byl přednostou SPON již zmiňovaný škpt. Josef Arnošt, jeho pomocníkem npor. Vojtěch Jeřábek, důstojníkem obrany bezpečnosti země (OBZ) npor. František Petřík, důstojníkem zdravotní služby plk. MUDr. Vladimír Asman a důstojníkem intendantní služby mjr. Eduard Klečka. Pro styk s ONV a OSK v oblasti byli jmenováni styční důstojníci, kteří měli za úkol dohlížet na řádné vybavení transportů a na odbavení všech osob již ve sběrných střediscích. Byli to např. pro Kraslice a Falknov nad Ohří plk. Václav Pisinger, škpt. Josef Arnošt v Karlových Varech, por. František Čumpel v Lokti.⁸⁸⁴ Opatření v oboru zdravotní služby řídila epidemická ústředna ministerstva zdravotnictví pro odsun v čele s docentem MUDr. Karlem Raškou.⁸⁸⁵ Na bezpečnost ve sběrných střediscích dohlížely i orgány ministerstva vnitra, jednalo se zejména o oblastní osídlovací úřadovny (OOÚ). s prvními dvěma zmíněnými pak úzce spolupracovaly orgány civilní správy, jež plnily další úkoly k hladkému zajištění odsunu: evidenci odsunovaných a jejich informování, že budou odsunuti. Okresní správa pak také zodpovídala za vybudování, provoz i likvidaci sběrných středisek. k tomu jim byly nápomocny orgány místní správy.⁸⁸⁶

Aby bylo zajištěno jednotné řízení a koordinace všech činností, byl 4. ledna 1946 na základě vládního souhlasu jmenován ministrem vnitra vládní zmocněnec pro odsun Němců JUDr. Antonín Kučera. Příprava a organizace vysídlení byla určena OSK či ONV, kterým zmocněnec a oblastní osídlovací úřady zprostředkovávaly příkazy od ministerstva vnitra. Do sběrných středisek byly postupně soustřeďovány rodiny určené k vysídlení v počtu potřebném pro jednotlivé transporty. výjimkou byli nemocní a přestárlí, kteří byli prozatímně umístění do nemocničních středisek a opuštěné děti do zvláštních útulků. Souběžně s přípravami pak byla provedena evidence veškerého obyvatelstva německé národnosti a na podzim 1945 došlo k jeho rozdělení do osmi odsunových kategorií dle své společenské prospěšnosti. První kategorii tvořili uprchlíci (tzv. národní hosté) a Němci, kteří se na území ČSR přistěhovali po 1. říjnu 1938. Druhou kategorií tzv. provinilci, pokud již nebyli zajištěni v internačních táborech či

⁸⁸³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 215.

⁸⁸⁴ Ibidem, str. 215.

⁸⁸⁵ Ibidem, str. 29-30.

⁸⁸⁶ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142, str. 137

věznicích. Šlo zejména o přední nacisty a jejich rodiny. Třetí pak bývalí veřejní zaměstnanci, kteří se zrušením pracovního poměru stali nezaměstnanými. Do této kategorie s nimi patřili opět i jejich rodinní příslušníci. Do čtvrté spadali zemědělci, páté majitelé podniků a živností, šestou příslušníci svobodných povolání, sedmou dělníci a osmou skupiny, které nebylo možné zařadit do předchozích. Např. opuštěné rodiny, které nebylo možno zařadit do pracovního procesu.⁸⁸⁷ Komplikovaná byla i situace smíšených manželství, vládním usnesením byly schváleny směrnice 14. května 1945 o postavení Němců jako manželů manželek české či slovenské národnosti. Tyto ženy, pokud jejich partneři nebyli vyňati z odsunu, nemusely společně s dětmi absolvovat hromadný odsun, ale bylo jim na základě žádosti příslušnému ONV či OSK uděleno cestovní povolení k překročení hranic a umožněno se tak za manželem vystěhovat. Oba děje – hromadný odsun manžela a přesun rodiny se měly odehrávat, pokud možno, v přibližně stejné době. Ve výjimečných případech, kdy manželka s dětmi sepsala oficiální prohlášení, že se cítí být Němci, mohla být celá rodina zařazena do hromadného transportu. v případě nezletilých dětí, které neměly matku, případně při rozvodu je přiřkl soud otci, musel v takové situaci o případném odsunu rozhodovat poručenský soud. Přes poměrně jasně stanovená kritéria postupu v případě rodin, nebyly výjimečné případy, že zejména americká strana vyřazovala z transportu osoby, u kterých nebyla dodržena sjednaná dohoda o slučování svazků, tedy že české orgány zařazovaly do transportů i neúplné rodinné svazky, což ostatně přiznávalo i samotné ministerstvo vnitra ČSR.⁸⁸⁸

Osídlovací úřad v Praze pak na základě tohoto rozdělení vypracoval plán odsunu, který následně schválila Ústřední komise pro vnitřní osídlení. v první vlně mělo dojít k vysídlení všech osob první kategorie a po nich i Němců s československou státní příslušností z doby před 1. říjnem 1938. Také měly být v první etapě odsunuti všichni zbytní dělníci a nepotřební živnostníci, dále pak postradatelná inteligence. Ve druhé etapě pak mělo následovat všechno ostatní obyvatelstvo německé národnosti vyjma zemědělců. Ti spadali až do třetí etapy, a to dle toho, jak budou postupně jejich majetky osidlovány osobami slovanského původu.⁸⁸⁹ v plánu bylo, že prozatím nedojde k odsunu horníků, lékařů, specialistů ve významných výrobních odvětvích, ředitelů podniků, konstruktérů a jiných odborníků, kteří např. znali výrobní

⁸⁸⁷ Ibidem, 2011, str. 30.

⁸⁸⁸ Ibidem, str. 41-42.

⁸⁸⁹ To však neznamená, že by zemědělci tímto rozhodnutím získali podobná privilegia jako specialisté v průmyslu, šlo jen o racionální kalkul orgánů státní moci, aby nedošlo k výpadkům v potravinářství. Vzhledem k chaotickému postupu některých orgánů se však i tato snaha částečně minula účinkem. Pozn. autor.

tajemství a postupy. Výjimku z odsunu také měly všechny osoby, které podaly žádost o znovupřiznání československého státního občanství.⁸⁹⁰

Německé rodiny před vysídlením obdržely odsunový příkaz, který obsahoval základní pokyny: „Zavazadlo: Každá osoba může si s sebou vzít zavazadlo ve váze kolem 50 kilogramů⁸⁹¹, do nichž uloží věci, které nebude potřebovat asi pět dnů.

Příruční zavazadlo: Vzhledem k tomu, že k hlavnímu zavazadlu nebude mít přístup asi pět dnů, vezměte si s sebou ještě příruční zavazadlo, do něhož uložíte nejn nutnější věci potřebné pro (překlep v knize – pozn. autor) tuto dobu, jako jídelní misku, příbor, ručník, mýdlo, čistící potřeby, přikrývku (peřinu), prostěradlo na postel apod. Každé zavazadlo budiž zřetelně označeno adresou majitele a budiž uzpůsobeno tak, aby mohlo být snadno otevřeno za účelem kontroly.

Doklady: Vezměte s sebou všechny své osobní doklady, jako křestní list, domovský list, evidenční list, občanskou legitimaci (Kennkarte), listky na nevybrané potraviny.

Potraviny: v zavazadle mějte potraviny nepodléhající zkáze na 7 dní.

Peníze: Každý člen rodiny smí si s sebou vzít částku do 1 000 RM.

Cenné věci: Ve zvláštním obalu (příp. pouze v papírové obálce) s přesnou adresou vezměte s sebou:

a) hotové peníze v Kč nebo jiných valutách

b) všechny vkladní knížky a cenné papíry

c) cenné hodinky, fotopřístroje apod.

d) cenné koberce a cenné kožešiny

Kočárky: Dětem do stáří dvou let smíte vzít dětský kočárek.

Klíče od domu a provozoven: Při odchodu z bytu na shromaždiště jste povinen uzamknouti všechny vchody do obytných a provozních místností a přinést klíče řádně svázané a opatřené svojí přesnou adresou... “⁸⁹² Manželé měli povolené snubní prsteny jako cennost, kterou mohou vyvést. Kněží německé národnosti měli výhodu, že si směli s sebou brát i zavazadla do 100 kg

⁸⁹⁰ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, str. 31.

⁸⁹¹ Řeháček uvádí, že se v průběhu odsunu měnila mez pro hmotnost zavazadel, pohybovala se mezi 30 a 70 kg. Srovnej: ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 231.

⁸⁹² RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent), str. 279-280.

hmotnosti, mj. předměty, které potřebovali pro výkon svého povolání (kněžský oděv, mešní roucho, prádlo, breviář, missal, odbornou teologickou literaturu).⁸⁹³ Po doručení svolávacího lístku, na němž bylo také uvedeno přesné datum, kdy se vyzvané osoby měli dostavit na tzv. shromaždiště, muselo být jeho převzetí potvrzeno příslušnou osobou či hlavou rodiny. Dle rozhodnutí OSK v Lokti (za osídlovací referát podepsán M. Poborák) ze dne 24. února 1946 bylo po schůzce s MUDr. Jeromenko rozhodnuto, že den před odchodem na shromaždiště provedou dva lékaři vyslaní zdravotním úřadem osobní prohlídky všech osob. Rovněž při přesunu samotném bude přítomna lékařská kontrola. v případě, že by některé osoby byly ze zdravotních důvodů neschopny odsunu, je na MSK, aby transport doplnila dle evidencí OSK a i u těchto bude provedena lékařská prohlídka. Zároveň bylo též zdůrazněno, aby byly všechny odsunované osoby upozorněny, že si musí obléct čisté prádlo, které během pobytu ve sběrném středisku nesmí měnit, aby byl zajištěn účinek odvšivovací látky (DDT). Špinavé prádlo bude procházet odvšivovací pecí.⁸⁹⁴

Ze shromaždiště byly hromadně přepraveny do sběrného střediska. v den odchodu měli uzamknout všechny vchody do svých bytů či domů, klíčové dírky přelepit papírovou lepící páskou a podepsat ji. Ve Falknově nad Ohří poměrně často docházelo k záměrnému ničení cenných věcí, případně jejich odnášení k antifašistům německé národnosti, dokonce ničení celého bytu (vytopení vodou, ponechání žehličky tak, aby způsobila požár apod.).⁸⁹⁵ Odebírání cenných věcí kontrolovala komise ze zástupců OSK, MSK a berní zprávy, o odebraných věcech byl sepsán záznam. Ještě na shromaždišti byla provedena kontrola dokladů, zavazadel a osobní prohlídka, poté byl transport převeden do sběrného střediska. Dle možností pěšky, autem či vlakem.⁸⁹⁶ o takovém shromaždišti v Chodově u Karlových Varů, které sloužilo i pro obec Mnichov, hovořil pan Hittner: „...*my jsme mohli mít sto kilo na osobu, jo? a teď voni to dali dohromady a tady nahoře, jak je ten kruháč, jak je Lidl*⁸⁹⁷, *tam to vozili ty lidi, tam museli ještě zastavit, jo? a pak složili z toho valníku, a to ty věci. Tam potom kontrolovali tydlety těch sto kilo. To ještě to nejhezčí vzali, to byli taky takoví lidi, kerý neměli dost nikdy. Jo? Ty jako všude, Tak ještě to nejlepší těm Němcům vzali, Tak tohle, že jsme viděli, jsme říkali není hezký. Jo? Když už měl sto kilo, tak sto kilo. Ale když vemeté, my jsme, my jsme to taky už bedny měli,*

⁸⁹³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 231.

⁸⁹⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Organizace přisunu do sběrného střediska Nové Sedlo, Loket, 24. 2. 1946

⁸⁹⁵ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 232.

⁸⁹⁶ Ibidem, str. 232.

⁸⁹⁷ Kruhový objezd v horní části Chodova u nádraží, křižovatka současných ulic Nádražní, Horní, Vintířovská, u Porcelánky. Po 2. světové válce zde nebyl kruhový objezd ale křižovatka a prostranství – pozn. autor.

*protože každý měl strach, že musíme pryč. a bedny musíte nějaký mít, my jsme bedny měli. a ta bedna už vážila moc, a když jste tam dal nějaký věci, tak sto kilo...*⁸⁹⁸

Po příchodu do sběrného střediska byli Němci podrobeni další prohlídce, tentokrát celní. Bylo jim ponecháno jen stanovené množství zavazadel na osobu, šperky, cenné zlaté a stříbrné předměty, kožešiny, peníze a starožitné či historické předměty jim byly odebrány. Po celní prohlídce následovala zdravotní a osobní. Poté také odvšivení (používalo se DDT). Velitel sběrného střediska postupně ověřil všechny údaje a následně vytvořil jmenné seznamy po 30 osobách na jednom listě, což odpovídalo počtu lidí v jednom vagóně. Mezi 30 jmény byl pak vybrán jeden velitel vagónu, jehož jméno bylo na papíře červeně podtrženo.⁸⁹⁹ Poslední den před odsunem provedl úřední lékař prohlídku celého transportu a vydal o ní osvědčení. Zavazadla byla na nádraží odvezena již den před datem odsunu. Každá osoba dostala 1 000 RM, od dubna tato částka klesla na 500 RM, opět byla prohlédnuta zavazadla, tentokrát orgány důchodkové kontroly se svolením Celního úřadu v Karlových Varech. Mělo se zabránit vývozu aktiv z ČSR (např. vkladní knížky, koruny či drahé kovy). Záložní dávky potravin byly stanoveny na tři dny pro 1 200 osob a bylo zajištěno i mléko pro děti. z rozkazu o stravování pro všechny styčné důstojníky v oblasti, který vydalo velitelství 16. pěší divize/1. oddělení SPON 16. února 1946 (č.j. 779) a pod nímž je podepsán náčelník štábu divize škpt. gšt. Josef Vácha, vyplývá, že ministerstvo výživy rozhodlo o třidenním přidělu podle normy XXVIII pro vysídlované Němce takto: kávovina 30 g, různé kroupy 100 g, brambory 1 000 g, mouka pšeničná 00 20 g, umělé tuky jedlé 45 g, sůl 15 g, sušená zelenina 15 g, cukr 120 g, chléb žitný 1 500 g, koření 0,75 g, ocet 0,6 g, Místo 1 500 g žitného chleba bylo možné užít jako náhradu 1 000 g žitného chleba a 500 g bílého pečiva. Dětem do šesti let bylo mimo uvedené dávky potravin možné vydat ještě ¾ litru plnotučného mléka, případně odpovídající množství kondenzovaného mléka.⁹⁰⁰ Pro ilustraci celkového množství potravin lze uvést transport chebských Němců do sovětského pásma 3. srpna 1946, který měl být vybaven potravinami na čtyři dny. Jelo s ním 1 227 osob a vezl 2 454,6 kg chleba, 147,250 kg mouky, 196,50 kg cukru, 73,50 kg margarínu, 24,50 kg soli, 50 kg kávy, 1 635 kg brambor, 24,5 kg sušené zeleniny, 163,5 kg krup, 1,3 kg koření, litr octa a 131 l mléka.⁹⁰¹ v okrese Falknov nad Ohří byla vedena statistika celkové spotřeby potravin a za rok 1946. Šlo o 2 278 kg kávy, 9 593 l mléka, 5 962 kg

⁸⁹⁸ Německé obyvatelstvo Chodova 1945-1950, rozhovor se Štefanem Hittnerem, nar. 1933, žijícím v Chodově a Smolnici v letech 1945-1950, Chodov 5. 09. 2020.

⁸⁹⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 232.

⁹⁰⁰ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Velitelství 16. pěší divize, č.j. 779/1. odděl. SPON. 1946. Odsun Němců – stravování, Karlovy Vary, 16.2.1946

⁹⁰¹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 232-233.

luštěnin, 1 397 kg pšeničné krupice, 1 578 kg soli, 17 kg přepuštěného másla, 32 kg papriky, 2 591 kg umělého tuku, 12 766 kg pšeničné mouky, 10 699 kg cukru, 88 100 kg chleba a 93 900 kg brambor. k tomu bylo na stravování osob prošlých transporty v tomto okrese vynaloženo 1 237 434,53 Kčs a kromě toho jim byl vyplacen evakuační příplatek ve výši 21 887 163,78 RM.⁹⁰²

V den odsunu byli vysídlenci odvedeni či odvezeni na vlakové nádraží a dle již zmiňovaných seznamů po 30 naložení do vagónů. Do každého z nich dávala železniční správa 10 kg uhlí na topení a jednotlivé OSK přidávaly ještě 5-8 kg, což při počtu 40 vagónů znamenalo 600-720 kg na jeden transport. Také zde mělo být jedno vědro s vodou a jedno pro vykonání nutné potřeby. Potraviny nesměly být snědены před příjezdem na hranice a nesměly být uloženy na podlahu, ale podloženy alespoň papírem.⁹⁰³ Naložený transport pak byl odevzdán vojenskému doprovodu a dovezen do příslušných přechodových stanic, kde si jej převzaly příslušné spojenecké orgány. Přechodovými stanicemi byly např. Furth im Wald, Wiesau, Tršnice. Transporty do nich musely dorazit za denního světla a odsunované osoby byly prohlédnuty lékařem nádražní ošetrovny. Vážně nemocní a neschopní transportu byly odvezeni do nemocnice a z transportu byla vyřazena i celá jejich rodina, ostatní zůstali v transportu a ten byl oficiálně převzat smíšenou přijímací komisí. Velitel transportu ještě předal německým pohraničním komisařům tří denní záložní dávku potravin.⁹⁰⁴

Přes jasně stanovený průběh odsunu se objevily stížnosti na ne-konání některých MSK, špatné zajištění dozoru vlaků a podobně. Zpráva z posádkového velitelství v Chodově u K. Varů (blízko obce Mírová) z 2. března 1946 uvádí celou řadu pochybení, ke kterým během transportu došlo. Mezi nimi bylo:

1. Pozdní příchod vysídlenců do sběrného tábora, MSK (MNV) posílají obyvatele z evidence pozdě, a ti na místo dorazí až pozdě večer. Na vině je nedostatek povozů pro zavazadla. Povozy mají zajistit MSK (MNV).
2. Další problémem byl velký počet zavazadel. Stejně tak byla překročena maximální povolená hmotnost zavazadel (50 kg). Naložena byla dětskými postýlkami, židličkami, stoličkami, sedacími vanami apod. Tento fakt dále vedl k nadměrnému přetížení vagónů. Opět byly vyzvány MSK (MNV) k přísnější kontrole hmotnosti zavazadel.

⁹⁰² Ibidem, str. 233.

⁹⁰³ Ibidem, str. 233-234.

⁹⁰⁴ Ibidem, str. 234.

3. Ve vagonech docházelo k povalení kamen, vytržení komínových rour a jejich pohození ve vagonu. Kamna také nebyla vyčištěna od popela. Všechny tyto závady zpráva připisovala nedůsledností velitele transportu, který měl dbát na uklizení a odevzdání vagónu v dobrém stavu od velitele vagónu (určeného Němce). Pokud by toto nenastalo, měl být zpraven důstojník spojenecké armády a zjednána náprava.⁹⁰⁵

Další bod cituji v přesném znění (pozn. autor): „4.) v osobním železničním vagonu 3. třídy dodaném pro vlakový doprovod nebylo světlo (chyběly punčošky).“⁹⁰⁶

5. Do transportu byli naproti všem zákazům přijatí němečtí uprchlíci, kteří byli následně v přejímací stanici z transportu vyloučeni, aby byl transport americkými přejímacími orgány přijat.

6. Vlakové soupravy se vraceli do nakládacích stanic znečištěné.

7. Bylo zdůrazněno, aby velitel transportu řádně a úplně převzal výbavu transportu.

8. Stejně tak bylo připomínáno, aby byla výbava transportu před vyjetím zkontrolována, řádně vybavena uhlím, kbelíky pro tělesné potřeby, lucernami a v každém voze jednou lavicí a také bylo připomínáno, že má být souprava označena nápisem GER a vagony označeny čísly od 1 do 40.

9. Bylo zdůrazněno, že potřebné uhlí v množství 10-20 kg na vagon dodá ředitelství státních drah, v jehož oblasti se transport nakládá. Nespálené uhlí se mělo předávat ne ve vykládací stanici (místo určení transportu v Německu – pozn. autor), ale v přejímací stanici Domažlicích či Chebu na zpáteční cestě.

10. Na přejímací stanici na cestě do Německa, jak bylo stanoveno, musí být nařízeno vyprázdnění kbelíků. Na vykládací stanici v Německu bylo nařízeno uklizení vozu. Poté bude provedena kontrola, zda je ve stejném stavu, jak byl převzat. Poté bylo nařízeno vagony uzavřít a navrátit do ČSR, kde měly být v přejímacích stanicích očištěny a dezinfikovány, což provede pracovní oddíl Němců.⁹⁰⁷

Plán odsunu, tzv. instradační plán, byl stanoven za spoluúčasti ministerstev národní obrany, vnitra a dopravy na každý měsíc minimálně 14 dnů předem. Bylo naplánováno, kolik transportů bude vypraveno z předem stanovených okresů. Jakékoliv zdržení tak mohlo vést k vážnému

⁹⁰⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Hlášení o závadách při odbavování transportů Němců, Posádkové velitelství Chodov, Chodov, 2. 3. 1946

⁹⁰⁶ Ibidem

⁹⁰⁷ Ibidem

narušení harmonogramu a ohrožení dalších plánovaných transportů.⁹⁰⁸ Ačkoliv jednání o převzetí odsunutých probíhala souběžně s přípravami a první transporty měly proběhnout již v prosinci 1945, kvůli různým překážkám a zpožděním první transport, který překročil německé hranice do amerického pásma z Českých Budějovic přes Domažlice a Furth im Wald, byl vypraven až 25. ledna 1946. z hlediska odjezdu byl ale dřívějším transportem vlak z Mariánských Lázní, který ale státní hranici překročil později. Až do června pak transporty putovaly výhradně do amerického pásma se zvyšující se frekvencí. Od 25. ledna to byl jeden denně, od 25. února už dva denně. Zásahu na tom mělo otevření trati Cheb – Wiesau. Od dubna 1946 pak denně jezdily čtyři vlaky a od května dokonce šest. 10. června 1946 byl zahájen transfer do sovětské části okupovaného Německa a tím stoupl počet transportů na osm denně. Od 1. července to bylo už 12 vlaků denně, pak došlo ke zpomalení, kdy za srpen a září jezdilo „pouze“ deset vlaků denně. v říjnu pak počet klesl na šest denně. Kromě těchto regulérních transportů bylo týdně vypravováno ještě 5-10 vlaků a cca 18 autobusů s německými antifašisty, kteří se účastnili odsunu dobrovolně. Na základě vládního usnesení z 15. února 1946 byli tito vyňati ze soustavného odsunu a jejich vystěhování probíhalo odděleně. Bylo tak respektováno přání Spojenců na jednání v Postupimi, aby byl na tyto osoby brán speciální ohled. Ministerstvo dopravy tak pro tyto potřeby vyčlenilo dvě vlakové soupravy s 60 vozy a termíny odsunu byly stanoveny na pondělí, středu a pátek. v každém vlaku cestovalo cca 200 osob seskupených dle možností do rodin. Jejich majetek byl přepravován pomocí nákladních vagonů, které sloužily jeden pro čtyři rodiny. Němečtí antifašisté si směli vzít téměř veškerý movitý majetek, pokud to tedy dovolovaly možnosti přepravy. Na hotovosti mohli mít s sebou až 1 000 RM. Museli se prokázat osvědčením úředního lékaře o zdravotní způsobilosti ne starším než 5 dní. Do konce roku 1946 takto dobrovolně opustilo ČSR 96 176 osob, z toho 42 989 do sovětského a 53 187 do amerického okupačního pásma. Podobně probíhaly mimořádné transporty nemocných, přestárých a dětí. Předávání transportů probíhalo na tzv. přejímacích stanicích, které byly zřízeny v Domažlicích a Chebu pro americké pásmo a v Bad Brambachu a Pirně pro sovětské okupační pásmo.⁹⁰⁹ Do transportů nesměly být zařazeny osoby nemocné či podezřelé z onemocnění epidemiologickými chorobami, ženy pět týdnů před porodem či šest týdnů po něm. Nemocní mohli jet speciálními vagony s lékařským dozorem.⁹¹⁰

Dle již zmíněných čísel dříve v této kapitole mělo být do organizovaného odsunu zařazeno zhruba 400 000 obyvatel Karlovarska německé národnosti s tím, že do první etapy

⁹⁰⁸ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 38.

⁹⁰⁹ Ibidem, str. 31-32, 39-40.

⁹¹⁰ Ibidem, str. 39.

246 521 osob (61 % všech Němců), ve druhé a třetí etapě 157 766 osob.⁹¹¹ Výběr jednotlivých osob a jejich pořadí měly ve své kompetenci na základě nařízení OSK jednotlivé MSK. Rozdělení osob bylo dle kartotéčních lístků vytvořených OSK. v první řadě měly být do odsunu zařazeny osoby znamenající nebezpečí pro vnitřní bezpečnost státu (exponenti nebo přívrženci nacistického režimu, německá inteligence vyjma lékařů a některých duchovních). Dále to měly být lidé v neproduktivním věku či situaci (staří, nemocní, práce neschopní). Ale také rodiny s větším počtem dětí. Pracovně neproduktivní osoby musel schválit a potvrdit okresní úřad ochrany práce, aby se minimalizovala možnost, že bude odsunuta osoba, která je nutná pro fungování průmyslu, případně ji bylo dočasně třeba v zemědělství. Sestavování seznamů tak byla krajně zodpovědná činnost, ke které však nepřistupovala místní samospráva vždy potřebným způsobem. a ačkoliv tak mělo při výběru osob být zohledněno, že např. vlastní nezaopatřené zemědělské stavení s živočišnými zdroji (např. hovězím dobytkem) a neodsouvat je do chvíle, než bude o hospodářská zvířata zajištěna patřičná péče, stávalo se v mnoha lokalitách, že byla podobná stavení i zvířata ponechána bez hospodáře, což snižovalo zemědělskou produkci a přispívalo ke špatnému zásobování pohraničí potravinami.⁹¹²

Druhým kritériem pro stanovení doby odsunu byla krom osoby také lokalita, ve které se dotýčná nacházela. Byly stanoveny pro státní obranu kritické regiony v okresech, jejichž vysídlení bylo prioritou. Podobně měly být zvýhodněny regiony s převažujícím obyvatelstvem slovanského původu. MSK měly zohlednit místní poměry a rozhodnout, zda je nutné vysídlit oblasti celé najednou (zejména šlo o regiony, kde docházelo k častým střetům s odbojným německým obyvatelstvem) případně postupně. Nakonec měly být vysídlovány regiony, na kterých se nacházely významné průmyslové podniky či zemědělská hospodářství.⁹¹³

Termíny transportů z jednotlivých okresů stanovovalo ministerstvo vnitra zhruba na měsíc dopředu, ale vzhledem k mnoha neočekávaným okolnostem docházelo k častým změnám. Vlastní organizaci z Karlovarska měla na starost místní pobočka OOÚ a její přednosta Petr Němejc (později vedoucí II. oddělení oblastní úřadovny OsÚ a FNO), který byl zmocněncem ministerstva vnitra pro odsun Němců. Němejc zahájil svou činnost 15. října 1945 a podléhal mu oblastní velitel SNB v Chebu, 11 okresních velitelů SNB, dále měl k dispozici styčného důstojníka ministerstva národní obrany pplk. Miloše Frgala, styčného důstojníka ministerstva vnitra a SNB škpt. Bohumila Valtra a štábního strážmistra (později praporčíka) SNB Václava

⁹¹¹ Ibidem, str. 207.

⁹¹² Ibidem, str. 209-210.

⁹¹³ Ibidem, str. 210.

Žufníčka, který společně se štábním strážmistrem Václavem Podrackým vedl kancelář obou styčných důstojníků.⁹¹⁴ OOÚ v Karlových Varech úzce spolupracovala s jednotlivými OSK, ale vzájemné vztahy mezi nimi byly velmi napjaté, protože se dle názoru vedoucího OOÚ málo věnovaly přípravě organizovaného transferu německého obyvatelstva. Situace dospěla do fáze, kdy díky jejich nedostatečnému administrativnímu zázemí musela za některé OSK evidenci odsunovaných vypracovávat sama OOÚ. Němejc si stěžoval zejména na předsedu okresní komise v Karlových Varech MUDr. Milana Mixu, který přistupoval k požadavkům OOÚ se značnou neochotou.⁹¹⁵ Zdrojem nevraživosti mezi OSK a osídlovací úřadovnou byla i značná snaha OOÚ zasahovat do pravomocí OSK, např. navrhování či odvolávání velitelů sběrných středisek, dokonce i jednotlivých odsunových referentů při správních komisích. Naopak např. osídlovací referent Miloslav Volráb u OSK ve Falknově nad Ohří si spolupráci s OOÚ velmi pochvaloval.⁹¹⁶

Již tak komplikované sestavování pořadí odsunovaných osob a jednotlivých transportů bylo ještě více komplikováno žádostmi o vynětí z odsunu. Jednalo se zejména o osoby, které byly pro průmyslové podniky nepostradatelné – tzv. specialisté (lékaři, duchovní, ale třeba i zaměstnanci krematorií). Příkladem mohou být chemické závody ve Falknově nad Ohří, kde v lednu 1946 pracovala polovina zaměstnanců německé národnosti, požadovaly ponechání specialistů a také ostatních kvalifikovaných zaměstnanců. u ostatních nekvalifikovaných, kteří sice byli pro chod podniku nepostradatelní, ale mohli být odsunuti, žádalo vedení chemičky jejich okamžité nahrazení českými zaměstnanci, a to s předstihem minimálně týden až dva, aby mohli být zapracováni.⁹¹⁷ Podobně nepostradatelní se ukazovali i zaměstnanci v lesnictví zejména v okrese Kraslice. o vynětí z odsunu svých zaměstnanců se snažily i zemědělské podniky, jejich pracovníci však nezískali status specialistů, a proto mohl být jejich odjezd nejvýše odložen. Také se objevovaly žádosti o vynětí z odsunu u pracovníků (tzv. odborníků) různých provozů povoláných do ČSR z Německa v mezidobí 1938 a 1945, tedy tzv. říšští Němci, kteří měli být odsunuti již během roku 1945. v Karlových Varech tak Národní správa Německé osídlovací společnosti (DAG) žádala ponechat v ČSR říšskoněmeckého státního příslušníka Ericha Heinricha, který byl jako vedoucí úředník této organizace pověřen její likvidací a musel tedy v K. Varech zůstat. Žádost zahrnovala požadavek na ponechání

⁹¹⁴ Ibidem, str. 213.

⁹¹⁵ Ibidem, str. 213-214.

⁹¹⁶ Ibidem, str. 214.

⁹¹⁷ Ibidem, str. 210-211.

Heinricha, jeho rodiny, v té době obývaného bytu, možnost užívat veřejné prostředky a v nutných případech překračovat tzv. policejní hodinu.⁹¹⁸

Na podzim 1946 došlo k pozastavení transportů na žádost americké strany, která řešila sociální krizi ve svém pásmu. Symbolicky poslední řádný hromadný transport proběhl 29. října 1946 z Karlových Varů⁹¹⁹ s převážně karlovarskými Němci. v listopadu pak Američané přijali ještě několik vlakových souprav a bylo podepsáno memorandum, podle kterého měli přijmout na jaře 1947 ještě dalších 100 000 osob. k tomu ale kvůli přetrvávající tíživé sociální situaci v americké zóně již nedošlo. Transporty do sovětského pásma byly ukončeny vyčerpáním stanovené kvóty a poslední byl odeslán 13. listopadu 1946.⁹²⁰

V posledních transportech byli odvezeni v průběhu listopadu 1946 němečtí lékaři, kteří byli dle rozhodnutí ZNV postradatelní. Výjimkou však byli lékaři pracující ve sběrných střediscích a nemocnicích pro osoby německé národnosti. Poslední transporty s německými lékaři vyjízděly 16. listopadu z Trutnova, 19. listopadu z Chebu, 21. listopadu z Českých Budějovic, 24. listopadu z Ústí nad Labem a o tři dny později z Brna. ZNV požadoval, aby byli odsunuti všichni němečtí lékaři, kteří splnili podmínky odsunu. v místech, kde by mohla být postrádána lékařská péče pak měla být nalezena náhrada z řad českých lékařů. Podobně nebyly do transportů zařazovány řádové sestry (vyjma těch z Řádu německých rytířů a těch, které vyučovaly v klášterních školách). Podobně byli ponecháváni na území ČSR i politicky spolehliví němečtí duchovní. Ti mohli být vysídleni pouze se souhlasem pražského ordinariátu.⁹²¹

Ačkoliv byly podmínky transportů jasně stanovené a několikrát kontrolovány na československém území a následně při přebírání i americkými a sovětskými úřady, docházelo ke stížnostem na nedostatečné zaopatření. Často se týkaly přeplněnosti vagonů a jejich nedostatečného vytápění. Československá strana sice některé transporty pokládala z hlediska dodržování pravidel za hraniční, přesto se lze domnívat, že se pokoušela naplnit všechny podmínky ze strachu před ukončením transferu ze strany Spojenců. Přiznávala ale například potíže s uchováváním potravin zejména v letních měsících, kdy se rychle kazily. Proto bylo doporučeno např. pro děti brát mléko kondenzované nebo sušené s vaříčem na ohřev mléčné stravy.⁹²² Podobná porušení pravidel měli na svědomí i odsunovaní Němci, kteří ne vždy

⁹¹⁸ Ibidem, str. 211.

⁹¹⁹ RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent), str. 280.

⁹²⁰ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 32.

⁹²¹ Ibidem, str. 33.

⁹²² Ibidem, str. 38-40.

dodržovali odsunové předpisy týkající se hlavně vyvážení majetku. Československá vláda dbala na to, aby nebylo pohraničí „vyvezeno“ do Německa a k tomuto účelu byly právě stanoveny kvóty na hmotnost zavazadel a zákaz vývozu cenností apod. Při kontrolách dokonce došlo na hlášení o průmyslové špionáži, kdy si zaměstnanci firem s sebou odváželi důležité údaje o výrobě, patentech a vynálezech, či dokonce výrobky samotné. Podobně se např. zamotané do klubka nití, ukryté do dětských panenek či vydáváním za bižuterii snažili vyvézt cenné předměty. Kontroly tak měly být prováděny na příkaz ministerstva vnitra velmi důsledně, a to nejen v zavazadlech vysídlenců, ale měly být prováděné také přísné osobní prohlídky.⁹²³

Podmínky transferu byly striktní. Každý vlak do amerického pásma (přes Domažlice–Furth im Wald nebo Cheb–Wiesau) se skládal ze 40 vagónů viditelně označených číslovkami 1-40, v každém mohlo být maximálně 30 osob. Ty byly sepsány do jednotlivých vagónů a v každém z nich byl jeden spolehlivý pořadatel, který byl povinen vyhotovit seznam cestujících, starat se o pořádek a udržovat klid během transportu. Do sovětského pásma putovaly vlaky po tratích Podmokly-Bad Schandau a Tršnice-Gera, případně Tršnice-Altenburg. Po obou mohly denně kromě neděle projet maximálně tři transporty, každý sestával ze 40 krytých vagónů pro vysídlované Němce a jejich zavazadla. Dále z jednoho až dvou vozů pro nemocné a sanitní personál, dále pak jednoho vozu pro nádobu. Každý vagón mohl čítat maximálně 30 osob a jejich zavazadly. Odsunovaná osoba mohla mít s sebou maximálně 50 kg svých věcí, hotovost ve výši 500 RM nebo 500 okupačních marek, které platily v sovětském okupačním pásmu. Komplikací v sovětském pásmu byla nutnost přestoupit v přejímacích stanicích na německé vlakové soupravy s užšími dveřmi, takže nastával problém s většími zavazadly. Bylo nutné obsah velkých kufrů přebalit do menších, což vedlo k řadě zdržení.⁹²⁴

V letních měsících byla pro odsun využita i vodní cesta po Labi, kdy čluny přizpůsobené pro dopravu osob převážely Němce cca 100 km jihozápadně od Berlína do přístavu Wittenberg v Sasku (město známé díky působení Martina Luthera). a do vzdálenější destinace v Meklenbursku, ovšem s podobným názvem Wittenberge. Na československém území se o stravování pro vysídlence staraly místní úřady, po překročení hranice přicházely na řadu vlastní zásoby odsunovaných Němců, které měly mít pro vlakové transporty připravené na čtyři dny, pokud se jednalo o lodní přepravu na tři až pět dnů dle vzdálenosti k cílovému přístavu.⁹²⁵

⁹²³ Ibidem, str. 40-41.

⁹²⁴ Ibidem, str. 38-39.

⁹²⁵ Ibidem, str. 39.

Celkový počet odsunutých osob německé národnosti z Karlovarska v rámci řádných transferů uvádí Karel Řeháček (užíval statistik ministerstva vnitra zasílaných každých 14 dní kanceláři prezidenta republiky, která se nachází na Pražském hradě a vojenské evidence vycházející z informací přejímacích komisí v Chebu a Domažlicích) takto:

Období	Počet transferů	Počet vysídlených osob	Transfery do amerického pásma	Transfery do sovětského pásma
leden-únor	7	8 093	7 (8 093)	0 (0)
březen	13	15 608	13 (15 608)	0 (0)
duben	25	30 064	25 (30 064)	0 (0)
květen	34	40 941	34 (40 941)	0 (0)
červen	44	53 007	44 (53 007)	0 (0)
červenec	46	55 642	30 (36 135)	16 (19 507)
srpen	44	53 436	20 (24 086)	24 (29 350)
září	27	32 555	25 (30 115)	2 (2 440)
říjen	17	19 490	16 (18 268)	1 (1 222)
Celkem	257	308 836	214 (256 317)	43 (52 519)

K 10. říjnu 1946, což bylo datum těsně před přerušením oficiálního vysídlování německého obyvatelstva, bylo z Karlovarska oblasti vypraveno celkem 246 řádných transportů tzv. sudetských Němců, 4 transporty uprchlíků, 2 transporty nemocných, 1 uprchlíků do britského pásma a 62 transportů antifašistů. Celkově tak 315 transportů. Transporty do amerického pásma mířily především do Bavorska (např. do Dachau, Bayreuthu, Mnichova, Norimberku, Augsburgu) a Hesenska, v sovětském okupačním pásmu zůstávaly v Sasku či Durynsku.⁹²⁶

Počet osob určených k odsunu byl 3. února 1946 stanoven 404 287, pokud k tomu připočteme německé antifašisty (16 349), dojdeme k číslu 420 586 osob. Údaje civilní správy uvádí počet odsunutých 308 836, zatímco vojenská správa 309 161 osob. v prosinci 1946 žilo na Karlovarsku ještě 51 594 osob německé národnosti. z těchto čísel je zřejmé, že v rámci řádného odsunu odešlo mimo ČSR řádným transferem 84 % osob, zhruba 12 000 německých antifašistů opustilo Karlovarsko řádnými automobilovými či železničními transporty. Zbývajících 48 000 osob muselo oblast opustit jiným způsobem. Někteří patrně skrze dodatečné transporty přes Domažlice a Furth im Wald v průběhu listopadu a prosince. Další část byla přemístěna do

⁹²⁶ Ibidem, str. 250.

vnitrozemí ČSR, část (do konce listopadu 1946 se jednalo o 4 782 registrovaných) odešla na základě individuálních povolení, část odešla ilegálně a část přirozeně či nepřirozeně zemřela.⁹²⁷ Právě tento problém tzv. odsunových ztrát není možné snadno kvantifikovat, a proto je zdrojem sporů mezi českou a německou historiografií, jejíž pohledy (včetně oficiálních politických míst) se zásadně rozcházejí. z německé strany běžně zazníval počet 210 000 až 250 000, v některých případech i 460 000 mrtvých. Česká historiografie toto číslo uváděla výrazně nižší. Např. historik Jaroslav Kučera uvádí, že na německé straně se mezi odsunové ztráty započítávají i osoby, které spáchaly sebevraždu, dále pak osoby, jejichž příčina úmrtí byla přirozená nebo bez přímého zavinění československé strany. Sám pak uvádí jako reálnou dolní hranici 19 000 mrtvých.⁹²⁸

Pokud jde o okres Karlovy Vary, byl první řádný transport uskutečněn 28. února 1946 do amerického okupačního pásma. Všechny transporty byly vypravovány ze sběrného střediska ve Dvorech u Karlových Varů. Dle údajů civilní správy z něj bylo do 15. července 1946 vypraveno celkem 19 transportů s 23 144 osobami, kromě toho speciálními transporty odešlo ještě 1 465 antifašistů. o 3 měsíce později 10. října 1946 bylo z okresu K. Vary vypraveno celkem 42 transportů, z toho 39 do americké a tři do sovětské zóny v Německu, a celkem jimi odešlo 50 237 vysídlců. Poslední transport z okresu pak odešel 29. října 1946, Celkově bylo vypraveno 46 řádných, z toho 39 úplných a 7 neúplných transportů, 43 do amerického a 3 do sovětského pásma, celkem bylo odsunuto 51 462 osob. Dle údajů styčného důstojníka ministerstva národní obrany při Osídlovací komisi ministerstva zemědělství v Karlových Varech bylo z okresu vypraveno 48 transportů (45 do amerického a 3 do sovětského) a celkem jimi odešlo 49 934 osob německé národnosti (46 270 do americké okupační zóny a 3 664 do sovětské). Celkové číslo řádně vysídlených z okresu se tak bude pohybovat mezi 50 000-52 000.⁹²⁹ z okresu Loket odjel první řádný transport 5. března 1946 ze sběrného střediska v Novém Sedle. Odtud pak byly vypraveny i všechny další transporty z okresu. Do 10. října 1946 se jednalo o 19 transportů, z toho 18 do amerického pásma a 1 do sovětského, čítající 22 586 osob. Celkem pak bylo z okresu vypraveno 23 transportů, z toho 17 úplných a 6 neúplných. Do americké zóny to bylo 21 a do sovětské 2 transporty. Dle údajů zmiňovaného styčného důstojníka ministerstva národní obrany v K. Varech se jednalo o 21 transportů, z toho

⁹²⁷ Ibidem, str. 250-251.

⁹²⁸ RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent), str. 281-282.

⁹²⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 255.

20 do amerického a 1 do sovětského pásma. Celkový počet vysídlených je odhadován na 25 000.⁹³⁰

Přehledně údaje uspořádal Karel Řeháček v následující tabulce:⁹³¹

OKRES/OBD OBÍ	ÚNOR 1946	DUBEN 1946	ČERVENEC 1946	ŘÍJEN 1946	PROSINEC 1946	ABSOLUTNÍ POKLES	RELATIVNÍ POKLES
Aš	42 947	26 685	17 239	6 990	4 683	- 38 264	- 89 %
Falknov n. O.	57 621	50 371	26 607	14 160	14 153	- 43 468	- 75 %
Cheb	60 240	40 414	26 402	9 730	5 452	- 54 788	- 91 %
Jáchymov	12 031	9 438	5 014	1 640	1 566	- 10 465	- 87 %
K. Vary	62 780	52 641	34 829	7 569	6 723	- 56 057	- 89 %
Kraslice	29 194	22 068	19 972	5 250	5 198	- 23 996	- 82 %
Loket	34 120	25 411	16 609	8 320	7 561	- 26 559	- 78 %
M. Lázně	32 638	18 471	1 985	560	500	- 32 138	- 98 %
Nejdek	27 737	23 470	13 174	4 022	4 160	- 23 577	- 85 %
Teplá	22 401	16 621	8 206	1 240	935	- 21 466	- 96 %
Žlutice	22 578	16 832	10 560	2 047	663	- 21 915	- 97 %
Celkem	404 287	302 422	180 597	61 528	51 594	- 352 694	- 87 %

Na konci roku 1946 zůstávalo na území ČSR stále na 250 000 osob německé národnosti. z tohoto čísla bylo stále 100 000 osob určených k transportu do amerického pásma (v rámci dohody o transportech na jaře 1947) a 23 000 německých antifašistů, kteří se k odsunu přihlásili dobrovolně. k naplnění dohody s americkou stranou o obnovení hromadných transportů kvůli přetrvávajícím potížím v Německu již nedošlo. Dohodnuty byly jen dílčí transporty pod patronací Mezinárodního červeného kříže, které sloužily ke slučování rodinných celků. Celkově šlo o 9 000 osob z ČSR. Podmínky byly méně striktní, např. zavazadla mohla být do hmotnosti 200 kg. Tempo odsunu bylo zhruba 200 transportovaných měsíčně a v průběhu roku 1947 i tyto americká strana zastavila s tím, že nadále posuzovala a přijímala tyto osoby pouze individuálně. Podobně i sovětská strana svolila v únoru 1947 s transporty do svého pásma. Tyto řídilo velitelství SPON v Podmoklech u Děčína. v polovině roku 1948 svolili Američané k obnovení transportů, které pak probíhali tempem 300 osob měsíčně. Vzhledem k převisu zájmu o vystěhování a neochotě americké strany, byla na základě dohody mezi ČSR a Německem vytvořena ještě vedlejší cesta víceméně bez vědomí Američanů, která vedla skrze

⁹³⁰ Ibidem, str. 256.

⁹³¹ Ibidem, str. 259.

Aš-Hof do celních stanic Nové Domy, kde je na základě potvrzení o pobytu Němce v ČSR odbavili bez průtahů českoslovenští celníci, a následovala cca třicetiminutová pěší cesta do Selbu, kde je němečtí celníci opět odbavili a vpustili do Německa. Tam je hned zadržela policejní kontrola a po zaplacení 50 RM pořádkové pokuty mohli pokračovat. Vzhledem k ochotě německé strany přejímat zájemce o vystěhování z ČSR se pohyboval počet osob prošlých touto trasou v létě 1948 kolem 200-300 osob denně. i přes protesty americké strany, které se nelíbilo obcházení jejích úřadů, se počítá, že touto cestou prošlo během roku 1948 až 30 000 osob.⁹³² Podobně byla v září 1948 sjednána dohoda o odsunu Němců do sovětské okupační zóny, jednalo se o 2 088 osob. Převoz byl uskutečněn vlaky československých státních drah až do přejímací stanice v Pirně přes pohraniční stanici Bad Schandau. v každém transportu smělo být maximálně 700 Němců. Náklady si rozdělila československá a německá strana vždy za část trasy ve svých hranicích. Každý jedinec dostal od ČSR potraviny na cestu až do Pirny a na další tři dny navíc. Zároveň si mohl odvést téměř veškerý movitý majetek, který zvládl uvést (ložní prádlo, oděvy, obuv, předměty domácí potřeby atd.). Zároveň musel být každý před odjezdem prohlédnut lékařem a bylo mu vystaveno potvrzení, že netrpí nakažlivou nemocí. Přesto byl ve vlacích zdravotnický doprovod a izolační vůz pro ty, kteří onemocněli cestou. Do transportu nesměly být zařazeny těhotné ženy (osm týdnů před porodem), duševně nemocní, hluchoněmí, osoby nemající v sovětské zóně praceschopné příbuzné nebo sirotkové. Transporty proběhly tři: první 1. října 1948, druhý 20. října 1948 a třetí 10. listopadu 1948.⁹³³

V srpnu a září 1947 probíhal i odsun německých dětí do amerického a britského okupačního pásma. Do 28. srpna 1947 musely být opuštěné německé děti odeslány do sběrného střediska v Maloměřicích na Brněnsku. Jednalo se o děti přímo vyžádané jejich rodiči, případně žijící u československých pěstounů či v zaopatření státními institucemi. Děti musely hovořit dobře německy, měly být starší 14 let nebo tělesně či duševně nemocné. Děti mladší 14 let, zdravé a hovořící převážně či výhradně česky mohly být transportovány jen za podmínky, že si o ně požádali rodiče žijící v Německu. v takovém případě byly do transportu zařazeny i děti, které by si jejich českoslovenští pěstouni rádi ponechali.⁹³⁴

Německé obyvatelstvo, které pracovalo na Karlovarsku v dolech a ve sklárnách, odsunuto nebylo, protože jejich práce byla potřebná, jednalo se o tzv. specialisty. Příkladem mohou být

⁹³² Ibidem, str. 43-45.

⁹³³ Ibidem, str. 45-46.

⁹³⁴ Ibidem, 2011, str. 46.

zaměstnanci v dolech v Novém Sedle u Lokte na Karlovarsku. Ti v městě zůstali i s celými rodinami, tudíž také českou školu navštěvovaly děti německé. Svědectví o této situaci je možné nalézt v záznamech kroniky obecné školy ze školního roku 1948/1949, které uvádí, že téměř polovina všech dětí byla německé národnosti.⁹³⁵ Vzdělávání těchto dětí bylo velice obtížné, neboť většina z nich český jazyk vůbec neovládala. Případně s ním měla velké problémy. Stejně tak panovaly napjaté vztahy ve třídě způsobené nacionálními konflikty mezi německými a českými dětmi.

4.2.4 Přesun osob německé národnosti do vnitrozemí

Složitá sociální situace po konci války v pohraničních oblastech vedla ke snaze přemístit část německého obyvatelstva do vnitrozemí ČSR. Zároveň bylo státním orgánům jasné, že ani při nejpriznivějších podmínkách nedojde k vysídlení 100 % obyvatelstva. Bylo tak důležité stanovit postup, jak se k obyvatelům německé národnosti, kteří zůstanou v republice, chovat. Požadavkem bylo vytvořit na hranicích s Německem (a svou roli zde hrály dějinné zkušenosti z období před tzv. Mnichovem) národnostně homogenní oblast, která by byla „osídlena jenom českými lidmi dobré vůle a poctivého charakteru.“⁹³⁶ Proto mělo dojít k realizaci návrhu, aby „*Němci, kteří tu zůstanou, byli ojediněle rozsídleni do úplně českého prostředí, a aby byli pod stálým bdělým dozorem Stráže národní bezpečnosti.*“⁹³⁷ v prvních poválečných měsících se mělo jednat o celé rodiny uprchlíků a říšských Němců, které by bylo možné využít v zemědělství. Právní rámec této iniciativě dodala dohoda mezi ministerstvy zemědělství na jedné a ochrany práce a sociální péče na druhé straně. Zároveň byla už pro dočasné přesuny v roce 1945 a následně pro trvalé přesuny po roce 1947 užívána norma vydaná prezidentem republiky, tedy dekret pod č. 71/1945 Sb. o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství. Hlavním částí této normy je stanovení pracovní povinnosti pro osoby vymezené v ústavním dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. o úpravě státního občanství u Němců a Maďarů. Osnova dekretu byla koncipována ministerstvem vnitra jako vládní nařízení podle zákona č. 131/1938 Sb. o obraně státu. Cílem těchto norem nebylo vnitřní přesídlení Němců, ale registrace a evidence potenciálně nebezpečných obyvatel a vykonávání stálého dozoru nad nimi, což vyhovovalo stanoveným požadavkům na přístup k neodsunutému německému obyvatelstvu.⁹³⁸ Zároveň také stanovení

⁹³⁵ VLASÁKOVÁ, Eva a VLASÁK, Vladimír. Dějiny města Nového Sedla. Sokolov: FORNICA, 1997, str. 56-65

⁹³⁶ DVORÁK, Tomáš. Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa. 2., upr. vyd. Brno: Matice moravská, 2013. Knižnice Matice moravské, str. 51.

⁹³⁷ Ibidem, str.52-53.

⁹³⁸ Ibidem, str. 53.

pracovní povinnosti při obnově republiky. Dekret č. 71/1945 měl výhodu, že umožňoval časově i místně neomezené pracovní nasazení osob, ke kterému docházelo již od května 1945 až do roku 1946 (viz např. využití německého obyvatelstva v Chebu při odklizení následků bombardování města, zejména jeho nádraží, na konci války – pozn. autor). Šlo o nasazování osoby v internačních táborech, nebo tzv. volné Němce mimo tábory. Tato praxe, která předznamenala využití tohoto nástroje jako trvalého způsobu přesídlení německého obyvatelstva v letech 1947-1948, byla realizována zčásti na základě dílčích právních předpisů a zčásti svévolně na základě rozhodnutí vedoucích internačních táborů apod.⁹³⁹

Vnitřní přesídlování tak pomáhalo již na podzim 1945 řešit komplikovanou situaci v pohraničí, ve kterém zůstávaly desetitisíce osob německé národnosti, některé dle mínění státních orgánů potenciálně nebezpečné či dokonce zapojené do protistátní činnosti, a zároveň bylo až do uzavření dohod se spojeneckými úřady zastaveno vysídlování do sovětského či amerického okupačního pásma. Tak např. z okresu Jáchymov bylo takto přikázáno více než 100 osob do okresů Slaný a Říčany.⁹⁴⁰ Ministerstvo sociální péče se snažilo tyto procesy centralizovat a lépe synchronizovat i s osídlováním pohraničí, protože takto přesunuté osoby uvolňovaly svá bydliště v pohraničí nově příchozím osobám slovanské národnosti. Lze tedy říct, že i když v letech 1945-1946 bylo toto přesídlení prováděno jako dočasný, časově ohraničený zásah, kdy terminálním stádiem byl odsun z Němců z republiky, v případě, že došlo k zabránění majetku a obydlí přesídlence do vnitrozemí (a svěřením do užívání příchozímu slovanskému obyvatelstvu), šlo v podstatě o de facto definitivní a nevratné vysídlení těchto osob z pohraničí.⁹⁴¹ Hlavním motivem však bylo zajistit pravidelný přísun pracovních sil z pohraničí do vnitrozemských regionů dle naléhavosti. Delegace z okresů, které naléhavě potřebovaly pracovní síly, dokonce přijížděly do pohraničí a na místě vyjednávaly o přidělení pracovníků.⁹⁴² Tyto záznamy jsou patrné i v archiváliích OSK a ONV Lokti nad Ohří.

Plán přesunu komplikovaly různé problémy. Již několikrát zmíněné nedostatky v infrastruktuře, nedostatek železničních vagónů, nelze opomenout bezpečnostní riziko a zdánlivě paradoxně také neochota pohraničních okresů uvolňovat potenciální pracovní síly v produktivním věku. Poměrně pochopitelný byl strach, že se pracovní síly nepodaří nahradit z vnitrozemí a že bude průmysl a zemědělství citelně oslaben, ne-li zcela ochromen. Přesto na základě zmiňované dohody mezi ministerstvy mělo být z okresu Karlovy Vary na podzim 1945

⁹³⁹ Ibidem, str. 53.

⁹⁴⁰ Ibidem, str. 53.

⁹⁴¹ Ibidem, str. 54

⁹⁴² Ibidem, str. 53-54.

přesunuto 250 osob do okresu Louny, z okresu Falknov nad Ohří bylo přesídleno 50 rodin dosavadních držitelů zemědělských usedlostí do okresu Vysoké Mýto a již v létě 1945 bylo z Chebska odesláno asi 5 000 Němců na letní a podzimní zemědělské práce na Táborsko.⁹⁴³ Jak neochotné ale byly instituce v regionech uvolňovat pracovní síly lze demonstrovat na transportu z Karlových Varů, po obeslání všech 250 osob určených k přesídlení, se strhla přímo smršť žádostí o zrušení přesídlení, celkem jich bylo 237. Nejčastěji pocházely od místního sovětského vojenského velitelství, ale také od národních správců různých podniků od kadeřnictví po hotely. Výsledkem bylo přesídlení pouhých 13 osob. Podobně dopadl transport naplánovaný na 2. října 1945 do Říčan u Prahy, kam z plánovaných 130 dorazilo pouze 32 osob.⁹⁴⁴ Nastalou situaci kritizovali příslušníci 1. roty Pohotovostního pluku 1 NB v Karlových Varech ve své zprávě, kdy uváděli, že mnozí národní správci se snaží udržet si německé zaměstnance, protože je pro ně tato pracovní síla levnější než česká, případně je zcela zdarma. Čeští dělníci by navíc vytvořili závodní rady hájící zájmy dělníků a kontrolující činnost správce. Podobně kritizovali postup karlovarské redakce Práce, která si chtěla ponechat dva kameloty, kteří jsou ze samé podstaty, dle zmíněné zprávy, velmi nebezpečným živlem.⁹⁴⁵

Podobně jako zmíněná zpráva kritizoval postup českých národních správců i velitel karlovarské posádky škpt. Josef Arnošt. Ten však navíc kritizoval i přístup sovětských vojáků, kteří se dle něj snaží vyurgovat zejména mladé německé dívky, ať už po dobrém či pod pohrůzkou násilí. Situace dle Arnošta dospěla tak daleko, že potvrzení o zaměstnání pro ruskou armádu už má každá mladší Němka.⁹⁴⁶

Dalšími zmapovanými problémy, ke kterým docházelo, byla selektivní potřeba pracovní síly v rámci těchto transportů. Přesněji řečeno, tvořily se transporty na specificky mužské a ženské práce. Takový přístup však nutně vedl k rozdělení manželských párů, ba dokonce celých rodin. Tímto způsobem a také jistou laxností či nedůsledností při evidenci těchto osob docházelo ke komplikacím při následném sestavování odsunových transportů v roce 1946, u kterých bylo podmínko, že na území ČSR již nezůstává žádný jiný rodinný příslušník. Některé osoby se díky chaotickému vedení evidencí dokonce ze záznamů ztratily úplně a udály se i případy, že takto „ztracené“ osoby zůstávaly ve vnitrozemí ještě v 50. letech a ve stejné době došlo i ke shledání některých rodin. Jako ilustraci k tomuto tvrzení lze uvést příklad Františka Vinaře z obce Mnichov řešený v kapitole o MAV NF v Mnichově. Problémem pak byl i návrat těchto osob

⁹⁴³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 156-157.

⁹⁴⁴ Ibidem, str. 157-158.

⁹⁴⁵ Ibidem, str. 158.

⁹⁴⁶ Ibidem, str. 158.

po skončení sezónních prací např. v zemědělství. OSK v Ústí nad Labem tak v pokynech z 23. října 1945 zakazuje další odsun Němců do vnitrozemí z důvodu, že zaměstnavatelé v rozporu s dohodou vracejí po skončení nejintenzivnějších sklizňových prací Němce zpět, i když jejich byty již mezitím byly obsazeny a svršky rozděleny. Nepotřební Němci měli být nahlášeni místnímu úřadu ochrany práce ve vnitrozemí, který se pak měl postarat o jejich další pracovní umístění, případně je umístit do sběrného tábora. v každém případě měl být znemožněn jejich návrat do původního místa bydliště.⁹⁴⁷

Tlak nově příchozích do pohraničí, zároveň i určitá obava z ponechání osob německé národnosti v této oblasti (strach z ilegálních přechodů státní hranice, špionáž, bezpečnostní hrozby analogicky k situaci před Mnichovem, rozbití homogenních německých enkláv a asimilace německého obyvatelstva v českém prostředí) vyvolaly snahu československých státních orgánů o opakování organizovaného přemísťování Němců do vnitrozemí ČSR. Cílem bylo také získat volné ubytovací kapacity pro nové osídlence. k problematice se vyjádřil ministr vnitra V. Nosek takto: „*Rozhodnutí americké okupační vlády o dočasném zastavení transferu přivodilo nám pochopitelně určité vnitropolitické obtíže, s kterými bylo nutno se vypořádat jednak v zájmu státní bezpečnosti, jednak s ohledem na nutnost dokončení osídlení pohraničních krajů. Protože převážná část Němců podléhajících odsunu byla soustředěna právě v blízkosti státních hranic, bylo rozhodnuto, že tyto osoby budou postupně z pohraničních krajů přemístěny do vnitrozemských okresů. Toto opatření je první etapou systematické a důsledné akce, jejím konečným cílem bude očistit osvobozené pohraniční kraje od všech živlů, které pro státní, národní nebo mravní nespolehlivost rozhodně nesmí zůstat trvale v blízkosti státních hranic.*“⁹⁴⁸

K zahájení akce, která pak probíhala v letech 1947 a 1948 a měla za cíl trvalý přesun německého obyvatelstva do vnitrozemí, došlo 22. září 1947, kdy se na ministerstvu vnitra konala porada k tzv. německé otázce. Jako podklad k jednání byly patrně užity statistiky z ledna 1947, které již v dané chvíli zastaraly (nepočítaly s počty osob dodatečně odsunutými a také těmi, kteří republiku opustili po vlastní ose), ale přesto bylo číslo 226 000 Němců v ČSR (z toho 10 000 na Slovensku) využito jako výchozí.⁹⁴⁹ Bylo stanoveno, že německé

⁹⁴⁷ DVOŘÁK, Tomáš. Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa. 2., upr. vyd. Brno: Matice moravská, 2013. Knižnice Matice moravské, str. 54.

⁹⁴⁸ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 47.

⁹⁴⁹ DVOŘÁK, Tomáš. Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa. 2., upr. vyd. Brno: Matice moravská, 2013. Knižnice Matice moravské, str. 56.

obyvatelstvo bude rozděleno do několika kategorií. v první byly osoby určené k vysídlení, tyto měly být společně s rodinami postupně přesunuti do vnitrozemí. Na přesunu mělo spolupracovat ministerstvo vnitra s ministerstvem sociální péče, kompetence k přesunu měl odsunový odbor ministerstva vnitra v čele s vládním zmocněncem pro odsun Němců A. Kučerou. Druhou kategorií byli němečtí specialisté, podle vládního usnesení 22 000 osob, ale vydaných legitimací pro specialisty bylo 33 000. To lze přičíst poněkud volnějšímu výkladu pojmu, a tím i určité libovůli při výdeji osvědčení. Dvořák uvádí 60 875 specialistů v hornictví a ostatním průmyslu.⁹⁵⁰ Proto bylo stanoveno, že v první fázi musí být prověřen status každého tzv. specialisty z odborného a bezpečnostního hlediska. Tím měl být jejich počet výrazně redukován. Třetí kategorií byli antifašisté, kterých bylo dle T. Staňka 23 000⁹⁵¹, čtvrtou pak osoby ze smíšených manželství, kterých bylo napočítáno 46 000⁹⁵². Vzhledem k dosavadní praxi, kdy bylo rozlišováno, zda v onom manželství je německé národnosti muž či žena, byla navržena změna, aby se na oba typy smíšených manželství pohlíželo stejně.⁹⁵³ Pokud budou od čísla 226 000 odečtení antifašisté, specialisté a smíšená manželství, vyjde, že osob podléhajících odsunu mělo žít dle vládních čísel v roce 1947 na území ČSR ještě 96 125 (dle počtů T. Staňka), což je 42,53 %. Pokud bude počítáno, že specialistů bylo 33 000, vyjde 124 000 osob určených k odsunu 54,87 % osob. v každém případě je ale patrné, že poměrně velký počet Němců měl ještě v ČSR zůstat.

Tomáš Staněk však při výpočtu počtu Němců v ČSR na počátku roku 1947 vychází z úředních údajů, a uvádí 216 545 osob neslovanského původu v ČSR. z tohoto čísla se jich mělo ve vnitrozemských regionech nacházet 47 822 (28732 v obvodu Země české a 19 090 v obvodu Země moravské). Dalších 168 723 osob se mělo nacházet v pohraničí (z toho 149 799 v Čechách a 18 924 na Moravě a ve Slezsku).⁹⁵⁴ v některých okresech tvořilo německé obyvatelstvo stále významnou skupinu obyvatel. Např. ve Falknově nad Ohří to bylo 14 012 osob, tedy 40,8 % všech obyvatel. Podobně na tom byl Loket nad Ohří, kde šlo o 7 269, tj. 39,4 %.⁹⁵⁵ Vezmeme si statistiku obce Mnichov, kde na konci září 1947 žilo 184 obyvatel německé národnosti a v žádosti na ONV v Lokti ve věci snížení počtu členů MNV roku 1948 se uvádí počet obyvatel 405. Je tedy zřejmé, že v Mnichově žilo v roce 1947 45,43 % obyvatel

⁹⁵⁰ Ibidem, str. 56.

⁹⁵¹ Ibidem, str. 56.

⁹⁵² Ibidem, str. 56.

⁹⁵³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 47.

⁹⁵⁴ DVOŘÁK, Tomáš. Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa. 2., upr. vyd. Brno: Matice moravská, 2013. Knižnice Matice moravské, str. 55.

⁹⁵⁵ Ibidem, str. 55.

(a toto číslo může být ještě větší, neboť právě v roce 1948 došlo k největšímu počtu zaznamenaných rozhodnutí o přidělení domů novousedlíkům, jak bude nastíněno v kapitole o osídlení obce Mnichov. Ergo celkový počet obyvatel v roce 1947 mohl být menší než 405).

Vysídlení do vnitrozemí bylo synchronizováno se všemi státními úřady a na základě vládního usnesení z 21. října 1947 byly rozšířeny pravomoci vládního zmocněnce pro vysídlení Němců A. Kučery i na přesun německého obyvatelstva do vnitrozemí. Všechna jeho rozhodnutí byla tímto usnesením nadřazena všem úřadům a resortům, které měly dle jeho vůle neodkladně konat tak, aby zajistily co nejplynulejší přesídlení osob. Průběh transferu do vnitrozemí měl být uspořádaný a prost jakýchkoliv excesů, československá vláda tak chtěla zabránit negativní publicitě v zahraničí a také čelit případnému zneklidnění Němců, které by mělo vliv na jejich pracovní morálku a nasazení. Proto také byly až do počátku roku 1948 přerušeny všechny prováděné přesuny.⁹⁵⁶

V rámci první etapy byly přesouvány osoby zahrnuté do odsunu do Německa a jejich rodiny. Umístění záviselo na pracovní potřebě v konkrétním regionu, nejprve jimi byla obsazována volná pracovní místa v zemědělství, později v průmyslu a dolech. k jejich finálnímu transferu mělo dojít z místa nového pobytu. s přesunem však vznikl problém s nedostatečnou ubytovací kapacitou ve vnitrozemí. Přesunuté osoby měly bydlet v bytech, ne v pracovních táborech. Objevily se i logistické problémy, které souvisely s tím, že bylo Němcům umožněno si do míst nového pobytu stávající bytové zařízení jako ložní prádlo, potraviny, palivo, drobné domácí zvířectvo, nebo nástroje nutné pro výkon povolání. Stávalo se také, že se tito vysídlenci vraceli do pohraničí do míst svého bývalého bydliště, aby si odvezli obuv, ošacení apod. v archivu v OSK v Lokti je oběžník 438 odboru bezpečnosti ZNV v Praze pod jednacím číslem 2635/45-ZOB. z 5. listopadu 1945, který byl adresován všem OSK a ONV v zemi České a také ÚNV v Praze ve věci dojíždění Němců z vnitrozemí do pohraničí. Oběžník byl vydán předsedou ZNV L. Kopřivou a píše se v něm: „*V poslední době množí se stížnosti, že soukromé firmy i jednotliví zaměstnavatelé z vnitrozemí, posílají k místním správním komisím osoby německé národnosti, které mají přikázány na práci, aby MSK vydala těmto lidem ze zabavených věcí boty, prádlo atd.*

Ježto tyto osoby jezdí do pohraničí pravidelně jen pod dozorem soukromých osob, jest nebezpečí, že osoby ty mohou sloužiti jako zprostředkovatelé a šířitelé zpráv a šeptané propagandy a ježto není ani vyloučena možnost jejich útěku, žádá zemský národní výbor

⁹⁵⁶ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 48.

o opatření, aby se podobné případy neopakovaly.“⁹⁵⁷ Reakce OSK v Lokti se dochovala ve formě ručně psaného, nedatovaného konceptu odpovědi, která měl být následně po přepsání adresována odboru bezpečnosti ZNV v Praze. Stojí v ní následující: „1.) Němci, kteří byli povoláni na práci do vnitrozemí z našeho okresu, byli řádně vybaveni obuví, prádlem a šatstvem a není proto nutné, aby si jezdili pro tyto věci domů

2.) Bezpečnostní oddělení, které vydává povolení k jízdě, nevydalo žádnému Němci takové povolení, tudíž za toto odpovídají MSK ve vnitrozemí.“⁹⁵⁸ Jak je patrné z textu, obával se ZNV z podvratného konání vnitrozemských Němců v pohraničí, které chtěly mít československé státní orgány pod kontrolou. Stejně tak je patrná jistá rozmrzelost OSK v Lokti z fungování MSK (MNV) ve vnitrozemí. Ještě markantněji je tato nevraživost vidět na situaci, která nastala o dva roky později a řešila se ještě na počátku roku 1948. Šlo o návrat šesti rodin německé národnosti z vnitrozemí do okresu Loket, který proběhl proti vůli pobočky okresního úřadu ochrany práce a ONV v Lokti. Vedoucí pobočky úřadu ochrany práce vydal 23. ledna 1948 pod číslem jednacím II/5-3219-23/1-1948 písemné stanovisko, které shrnuje celý případ a zároveň ukazuje, jaký vztah panoval mezi orgány státní správy v pohraničí a vnitrozemí. v této zprávě určené ONV v Lokti se odkazuje i na jednání se zástupci MSK v Krásnu nad Teplou z 19. ledna 1948. k Případu se vyjadřuje takto: „Zdůrazňuji opět, že po dohodě s bezpečnostním i vysídlovacím referentem zdejšího ONV protestoval jsem co nejrozhodněji na příslušných místech proti podobnému počínání, neboť je jasné, že tímto jednáním je zatěžována jen státní administrativa aniž by se došlo ke konkrétnímu vyřešení situace. Příslušným referentem ministerstva sociální péče p. radou Žákem bylo mi na můj zákrok přislíbeno, že pobočka OÚOP v Nymburce nepošle zpět další odsunuté němce. Jak je však viděti z přípisu OÚOP v Mladé Boleslavi tento příslib nebyl dodržen, naopak dle dnešního hlášení velitelství SNB Krásno n/Teplou strážmistra Drobného navrátili se právě další dvě rodiny.“⁹⁵⁹ Dále zpráva popisuje postup úřadu ochrany práce, který nezrušil tzv. pracovní výměry ONV v Nymburce, ale přidělil do doby, než bude problém vyřešen, jmenované osoby jako lesní dělníky k Lesnímu úřadu v Lokti. Dodává, že dle šetření úřadu nebylo nutné, aby se němečtí pracovníci vraceli do pohraničí, naopak zdejší tuhové a rudné doly zprostředkovaly z řad svých zaměstnanců lesní dělníky pro Lesní úřad v počtu 60 pracovníků. Příčinou bylo dočasné

⁹⁵⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Dojíždění Němců z vnitrozemí do pohraničí, Oběžník 438, Praha, 5. 11. 1945.

⁹⁵⁸ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Zpráva o němcích dojíždějících z vnitrozemí do pohraničí, bez místa určení a nedatováno

⁹⁵⁹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, návrat odsunutých Němců zpět do pohraničí, OÚOP Loket, Loket, 23. 1. 1948.

zastavení důlní činnosti v důsledku zatopení dolů. a jako nutné se jeví splnit těžební plán v dřevozpracujícím průmyslu. Na závěr je vysloven požadavek, aby bylo stanovisko ONV v Lokti následně předloženo ministerstvu sociální péče.⁹⁶⁰ Jako příloha k této zprávě je pak odpověď bezpečnostního referenta ONV v Lokti, který se k celému případu vyjádřil formou dopisu. Ten se dochoval ve formě ručně psaného návrhu a psacím strojem zapsaného konceptu textu a datován byl 6. března 1948. Podporuje tvrzení pobočky OÚOP a kritizuje uskutečněné návraty odsunutých německých rodin, protože „*tyto návraty působí ve zdejších správních okrese nepřekonatelné obtíže ubytovací a hosp. vůbec a v zájmu klidu v celém okrese je nutno, aby další návraty byly vůbec zamezeny, aby se tak docílilo aspoň částečného počeštění pohraničí, které je dosud v poměru k českým osídlencům velmi značně osídleno Němci.*

Trpěním návratu odsunutých Němců byla (další slovo v textu je nečitelné, ale v ručně psané verzi je zapsáno slovo „ohrožena“ – pozn. autor) *pracovní morálka dosud zde zaměstnaných Němců, kteří by byli* (chybí slovo „přesvědčení“, které v původním tužkou psaném textu je – pozn. autor) *o tom, že jim nemůžeme dostatečně poručiti a oslabována nařizovací moc okresního národního výboru a místních národních výborů.*⁹⁶¹

Zpráva MSK v Krásnu pro OSK v Lokti z 23. ledna 1948 v příloze uváděla seznam těchto šesti Němců. o všech šesti osobách rozhodovala závodní rada Jáchymovských a Příbramských dolů. Obě tyto rady vyslovily nesouhlas se zaměstnáním všech šesti osob.⁹⁶² a i když se v pohraničí obecně nedostávalo pracovních sil, je na tomto příkladě patrné, že ani podniky nechtěly takové osoby přijímat. Zajímavý na celém případě je ještě dovětek, který se udál o necelých 6 měsících později, kdy ONV Příbram požadovala, alespoň tak to z kontextu odpovědi vyplývá, deset německých rodin na zemědělské práce, a to výměnou za tamních deset maďarských. Pokud, jak bylo uvedeno v dopise referenta ONV v Lokti, by místní region byl ještě tolik plný Němců, pak si nelze představit, že by došlo za tak krátký čas k tak výrazné změně, aby bylo 16. června 1948 napsáno na ministerstvo zemědělství a v opise Jednotnému svazu českých zemědělců (JSČZ), že nelze uskutečnit plánovanou výměnu rodin, neboť „*Mezi ujednáním úmluvy o výměně a jejím praktickým provedením došlo na zdejších okrese k tak velikému odsunu Němců do Německa, že prostě nezůstala v době výměny zde skoro ani jedna Německá rodina, která by byla zemědělské práce schopna.*

⁹⁶⁰ Ibidem.

⁹⁶¹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Návrat odsunutých Němců zpět do pohraničí, bezpečnostní oddělení ONV Loket, Loket, 6. 3. 1948.

⁹⁶² SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Odsun Němců, MSK v Krásnu, Krásno, 23. 1. 1948.

Proto mohli jsme přidělit jen 2 rodiny okresu Příbram. Nyní se nám podařilo opatřit ještě 5 německých rodin na zemědělské práce pro okres Příbram a připravili jsme jejich odsun na pondělek dne 21. června 1948.“⁹⁶³ z uvedeného rozporu plyne, že buď byla situace s počtem Němců úmyslně nadhodnocena v březnu, nebo naopak úmyslně podhodnocena v červnu. nelze si představit, že by byl za 3 měsíce okres vystaven „tak velikému odsunu Němců“. v lednu píše zástupce OÚOP, že řešení přistěhování Němců v případě šesti navrátilších se rodin z vnitrozemí jen zatěžuje administrativu státu. Je tak docela dobře možné, že se ONV v Lokti cítil natolik „zavalený“ administrativou, že se jeho zástupci jakékoliv další agendě usilovně bránili.

ONV v Lokti však řešil i případ, kdy se osoby německé národnosti, které měly být z pohraničí vysídleny, na odsunové místo nedostavily. v hlášení velitel stanice SNB v Lokti vrchní strážmistr Tuna 20. května 1948 (pod číslem jednacím 2993/1948) sděluje, že „*při odsunu Němců do vnitrozemí dne 19. května 1948 se nedostavily k odsunu tyto osoby:*

Marie Reiterová, nar. v roce 1922, bytem Rozmyšl čp.27 a

Marie Stöcknerová, nar. v roce 1927, bytem Smolnice čp.38.

Odsun ostatních Němců v seznamu uvedených byl proveden.“⁹⁶⁴

Dalším problémem bylo, že celá řada takto přesunovaných osob německé národnosti nebyla zdravotně schopna vykonávat fyzicky náročnou práci, na kterou s nimi bylo počítáno. Vylidněné pohraničí mělo navíc potíže přilákat dostatečný počet kvalifikovaných neněmeckých zaměstnanců, čímž byl ohrožen chod průmyslu, lesnictví a zemědělství. Všechny tyto okolnosti vedly k tomu, že původní zamýšlený počet přesunutých Němců do vnitrozemí nebyl naplněn a zastavil se někde na čísle 30 000 osob.⁹⁶⁵ v oběžníku ministerstva vnitra ze dne 13. srpna 1948 (č. D-300/11 976-1948-DN) se dokonce píše o tom, že je „*přesun do vnitrozemí povahy trvalé a přesunuté osoby něm. národnosti nesmí býti vráceny zpět do pohraničního okresu. [...] ...ve výjimečných případech může býti přes to rodina něm. národnosti vrácena zpět do pohraničního okresu, jestliže dá k tomu příslušný pohraniční okres své svolení.*“⁹⁶⁶

⁹⁶³ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Přesun Němců do vnitrozemí, č.j. 9308/48, ONV Locket, Locket, 16. 6. 1948.

⁹⁶⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Odsun Němců do vnitrozemí, velitelství stanice SNB Locket, Locket, 20. 5. 1948.

⁹⁶⁵ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 49.

⁹⁶⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Osoby něm. národnosti – návrat z vnitrozemí na okres Locket, ONV Locket, Locket, 31. 12. 1948.

Ačkoliv měly všechny orgány veřejné správy podřídit svůj postup zájmu transferu německého obyvatelstva, objevovaly se i regiony, které se stavěly proti těmto opatřením. Klasickým příkladem byly takové, které vydávaly přesunutým Němcům povolení se vrátit do místa původního bydliště v pohraničí (viz výše ONV Nymburk). Ve zprávě ONV Loket z 31. prosince 1948 je velice kritizován přístup vnitrozemských okresů, které si na jaře roku 1948 „vybíraly na zeměděl. práce z pohraničních okresů něm. pracovní síly s příslibem, že si je tam ponechají natrvalo. Když však zem. práce byly skončeny, posílávaly je obyčejně bez souhlasu vedení pohraničních okresů zase zpět. Je pochopitelné, že toto počínání vnitrozemských okresů zneklidňovalo něm. obyvatelstvo v pohraničních okresech a podbívalo jeho pracovní morálku.“⁹⁶⁷ v téže zprávě pak ONV v Lokti popisuje zoufalý nedostatek kvalifikovaných pracovních sil, který jej vedl k požadavku na vnitrozemské okresy pro poskytnutí pracovníků německé národnosti.

Celá akce tak skončila bez očekávaných výsledků a lze ji jednoznačně hodnotit jako neúspěšnou. Ještě na podzim roku 1948 se předseda osidlovacího výboru ÚNS Bedřich Steiner⁹⁶⁸ pokusil v dopise sekretariátu ÚV KSČ intervenovat proti setrvání německého obyvatelstva v pohraničí a požadoval jejich rozptýlení do vnitrozemí. Zdůvodňoval to protičeskoslovenským postojem a provokativním chováním většiny Němců, které zná. v archivu loketského ONV je možné dohledat několik případů, které svědčí o tom, že návraty

⁹⁶⁷ Ibidem.

⁹⁶⁸ Bedřich Steiner (*1. dubna 1913 až 1. října 1983) byl československý politik a právník židovského původu. Za druhé světové války se účastnil bojů na východní frontě, v SNP, získal dokonce dvě vyznamenání. Člen KSČ, zvolen do Ústavodárného shromáždění ČSR v roce 1946, v roce 1948 za volební kraj Karlovy Vary, v parlamentu pak zůstal do roku 1954. Jeden z předních politiků, kteří se zasazovali o transfer německého obyvatelstva. Předsedal vnitrostranickému Osidlovacímu oddělení při ÚV KSČ. s Karlovarskem byl spjat již v prvním volebním období, kdy legislativní iniciativou navrhoval poskytnutí rychlé pomoci zemědělcům postiženým krupobitím na Žluticku (12. září 1946). Zpravodajem byl u zákona o znárodnění některých hostinských a výčepnických podniků a ubytovacích zařízení (5. května 1948). v rozpravě o státním rozpočtu pro rok 1947 mluví též o pohraničí a o národních správách (13. prosince 1946). Další účast v rozpravě (14. února 1947) o zákonu o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku, zkonfiskovaného podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Další příspěvek v rozpravě z 29. května 1947 o zákonu o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic, dále 10. června 1947 o prohlášení min. spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny z 29. května 1947 o činnosti a výsledcích retribučního zákona. Příspěvek měl i v rozpravě o zákonu o poplatkových úlevách při úpravě právních poměrů přestěhovalců, přistěhovalců a některých jiných osob 15. října 1947. Interpeloval vládu ve věci vydání směrnic ke sjednání právní jistoty v konfiskovaném lázeňském majetku dne 25. června 1947. Další interpelace z 11. července 1947 se týkala tzv. zelených legitimací tzv. německých specialistů v průmyslových závodech v pohraničí. Zdroje: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA. Kolektivizace v Československu [online]. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013 [cit. 2020-12-07]. ISBN 978-80-87211-96-0. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2017/10/KOLEKTIVIZACE_KNIHA.pdf, str. 100. JUDr. Bedřich Steiner. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2020 [cit. 2020-12-07]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=286&id=3985>. ŘEHÁČEK, Karel. Voják a politik JUDr. Bedřich Steiner (1913–1983). Digitální knihovna Západočeské univerzity v Plzni [online]. Plzeň, 2017 [cit. 2020-12-07]. Dostupné z: <https://otik.zcu.cz/handle/11025/33733>.

Němců do pohraničí z vnitrozemských okresů se odehrávaly a mnohdy šlo i o samovolné akce, kdy se tito obyvatelé ze dne na den, bez povolení svých zaměstnavatelů, které k tomu jinak potřebovali, rozhodli vrátit se do pohraničí.

Po roce 1948 se již v československém pohraničí nedocházelo k masovým odsunovým akcím. Nelze však říct, že by ustalo úplně, neboť docházelo k dokončování některých vysídlovacích akcí z předchozích let. Dne 1. února 1949 byly zrušeny funkce oblastních zmocněnců ministerstva vnitra pro odsun Němců, výjimkou byly oblastní úřadovny OsÚ a FNO v Karlových Varech a v Praze. Oblastní zmocněnec ministerstva vnitra v Karlových Varech se zabýval zejména kontrolou oblastního sběrného střediska pro odsun Němců v Chebu a agendou spojenou s dílčím odsunem z tohoto střediska. Dalším úkolem bylo sledovat a řídit odsun po vedlejší cestě Aš-Hof. v dalších letech ovlivnil vztahy k německému etniku vznik Deutsche Demokratische Republik (DDR, Německé demokratické republiky), československé úřady pak změnily taktiku a nastalo rozdělování německých obyvatel na „dobré“ a „špatné“. To umožňovalo části osob německé národnosti navrátit československé státní občanství. Souběžně s tím až do roku 1951 probíhal i dílčí odsun Němců, kteří odmítli požádat o státní občanství ČSR a chtěli se vystěhovat do Německa. Toto vysídlování bylo zastaveno až 10. dubna 1951.⁹⁶⁹

4.2.5 Internační tábory a sběrné středisko Nové Sedlo

Pro německé obyvatele, kteří byli v poválečném období vyšetřováni pro podezření z kolaborace s nacistickým režimem, případně mohli páchat trestnou činnost proti obnovované republice, byla zřizována internační zařízení. z předchozího textu je zřejmé, že pro Němce bylo těžké poválečné období, i když nebyli vyháněni z domova. Avšak opravdu těžké životní podmínky panovaly právě v těchto zařízeních. i v tomto případě byla ale na Karlovarsku rozdílná situace, pokud šlo o oblasti kontrolované americkou a Rudou armádou. Američané nesouhlasili, aby se v okresech Falknov nad Ohří, Kraslice a Loket podobná zařízení zřizovala, naopak rudoarmějci s jejich zřizováním v Karlových Varech, Jáchymově a Žluticích neměli nejmenší problém. Postupně ale díky špatné situaci ve vězeňských zařízeních a nemožnosti přesunout internované do americké okupační zóny v Německu, vznikala tato zařízení i v oblastech kontrolovaných Američany. Za vzorová zařízení tohoto typu označovalo ministerstvo vnitra zařízení v Jindřichovicích na Kraslicku a v Chebu v Gabelsbergerově ulici.⁹⁷⁰ Podobně dobře bylo hodnoceno i zařízení, které vzniklo několik kilometrů od obce Mnichov (Mírová) již těsně po skončení ozbrojeného konfliktu v Evropě. Je třeba podotknout, že vznikl na místě a patrně i

⁹⁶⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 50-51.

⁹⁷⁰ Ibidem, str. 133-134.

v budovách koncentračního tábora, který zde zřídili a do dubna 1945 provozovali sami Němci. Na konci června tak bylo v Nové Roli vybudováno kvalitně vybavené a dobře vedené internační středisko pro německé obyvatelstvo. Skládalo se z dřevěných baráků obehnaných dvojím oplocením, ostnatým drátem nabitým vysokým napětím a čtyřmi pozorovacími věžemi s reflektory a kulomety. Středisko se nacházelo v blízkosti továrny na porcelán Bohemia a také u místní železnice, která Novou Roli spojovala s Chodovem u Karlových Varů a následně s Buštěhradskou drahou. Blízkost továrny byla i důvodem, proč zde Němci udržovali koncentrační tábor. Kapacita internačního střediska byla až 3 000 osob, které střežilo 30 dobrovolníků převážně z řad bývalých vězňů koncentračních táborů. k 25. červnu bylo v táboře 420 internovaných Němců, kteří byli využíváni především jako dělníci pro kladenské doly. Koncem března 1946 zde bylo internováno 1624 mužů a 318 žen. Středisko střežilo v té době 44 strážných. Čtyři z nich byli příslušníky SNB.⁹⁷¹ Další internační středisko pro Loketský se nacházelo přímo v Lokti. Umístěno bylo ve věznici okresního soudu na loketském hradě a pojalo 220 až 260 osob. Zřízeno bylo německými antifašisty již v květnu 1945 a po ustavení OSK v Lokti jej převzala československá civilní správa. Velitelem střediska byl od 1. října 1945 do 5. září 1946 rotný Alois Jelínek, po něm až do 5. listopadu 1946 vedl středisko Josef Slíva, a s posledním dnem jeho mandátu středisko také zaniklo. Stavby internovaných osob byly následující: 29. října 1945 (233), 15. března 1946 (215), 15. dubna 1946 (192), 15. května 1946 (234), 15. června 1946 (222), 15. července 1946 (146).⁹⁷² o poměrech v Lokti podal zprávu vězeň Franz Weinhard, který byl 20. července 1945 zatčen ve Kfelích a převezen právě na loketský hrad. o rok později, 22. června 1946 vypovídal: „Denně dvakrát, často i třikrát až čtyřikrát, nás v cele mrskali jezdeckými biči, až jsme krváceli. Přitom jsme křičeli tak hlasitě, že nás i při zavřených oknech slyšela americká hlídka asi 100 metrů vzdálená.“⁹⁷³ Většina internačních středisek v důsledku odsunu a fungování retribučních soudů pozbyla významu v průběhu roku 1946, a proto byla i během tohoto roku rušena. Součástí jejich likvidace pak bylo vyrovnaní všech závazků a pohledávek, kontrola inventáře, hospodaření správy středisek a předání movitého i nemovitého majetku. o budovy táborů projevovaly zájem zejména průmyslové podniky, jako o tábor v Dolním Žandově zažádal n. p. Jáchymovské doly.⁹⁷⁴

⁹⁷¹ Ibidem, str. 134.

⁹⁷² Ibidem, str. 134-135.

⁹⁷³ Ibidem, str. 137.

⁹⁷⁴ Ibidem, str. 136.

Sběrná střediska byla zřizována v celém pohraničí a v některých okresech jich bylo i několik. Střediska byla zřizována a provozována civilní správou (ONV a OSK). Na území Čech jich bylo 75, na Moravě 29 a na Slovensku 85.⁹⁷⁵ v okresech sousedících s Loketskem (Kraslice a Falknov nad Ohří) byla vytvořena přímo v okresních městech. z hlášení styčných důstojníků SPON z podzimu 1945 ale plyne, že právě na Falknovsku nebylo zřízeno jediné sběrné středisko, a přitom přímo ve Falknově nad Ohří se nacházel velký počet uprchlíků německé národnosti ze Slezska, Berlína a britského okupačního pásma v Německu. Podobná situace panovala v okrese Loket, kde bylo alespoň před dokončením sběrné středisko v Chodově u Karlových Varů.⁹⁷⁶ Loketský okres se rozhodl vybudovat hlavní sběrné středisko v Novém Sedle, které leží nedaleko na sever od samotného Lokte. Důvodem bylo umístění místního nádraží na hlavním železničním tahu Karlovarskem – Buštěhradské dráze, která spojuje Karlovy Vary s Chebem. Dnešní železniční stanice však byla postavena až v mezi lety 1973-1980 a doplnil jí také nový úsek trati mezi Chodovem a Sokolovem.⁹⁷⁷ Před osvobozením města se stalo nádraží i železniční trať cílem spojeneckého letectva. 7. května 1945 osvobodila město americká armáda. Ta následně pokračovala až na předměstí Karlových Varů, kam pak dorazily 11. května jednotky Rudé armády. Demarkační linie byla až za Novým Sedlem, které patřilo do americké sféry. Nejblíže k městu procházela obcemi Vintířov a Lipnice, obcházela Chodov a Mírovou a pokračovala směrem k obci Hory a dále na jih. Americká vojenská správa byla v oblasti přítomna do listopadu 1945 a zajišťovala zde základní dohled nad městem i civilní správou. v Novém Sedle sídlila v budově bývalých německých obecných škol. v květnu působila ve městě i revoluční garda, kterou později nahradila československá armáda. Po osvobození začali do města přicházet i čeští obyvatelé z vnitrozemí, převážně působící jako civilní zaměstnanci státní správy. Dalšími nově příchozími byli čeští četníci, ale četnictvo bylo záhy zrušeno a nahrazeno Sborem národní bezpečnosti. Vraceli se také někteří Češi vyhnaní v roce 1938. Český element tu byl ale přítomný i formou smíšených manželství, kdy čeští členové těchto párů zůstali v oblasti i po Mnichovu a pracovali nejčastěji v průmyslu. Obě tyto skupiny byly shodně označovány jako usedlí Češi. Osídlování Nového Sedla pak probíhalo podobně jako v celém loketském okrese. na jedné straně to byli Češi, kteří očekávali v pohraničí pracovní a společenské uplatnění. Ale také reemigranti, viz kapitola 4.5.2

⁹⁷⁵ Ibidem, str. 30.

⁹⁷⁶ Ibidem, str. 217-218.

⁹⁷⁷ VLASÁKOVÁ, Eva a VLASÁK, Vladimír. *Dějiny města Nového Sedla*. Nové Sedlo: Městský úřad, 1997, str. 62

o loketském okrese. Celkem jich bylo do 25. srpna 1947 1935. Některé z reemigrantských rodin se usadily i v Novém Sedle.⁹⁷⁸

Problémem řady okresů byly jednak němečtí uprchlíci, ale také nereálné představy členů OSK o průběhu transferu. Ti si představovali, že jednotlivé transportní soupravy posbírají ze sběrných středisek osoby určené k transferu po dvou stovkách. Realita však vyžadovala koncentraci osob na jednom odsunovacím místě, a to jedno až dvě místa na okres. Proto se ukázalo, že je třeba budovat sběrná zařízení o kapacitě okolo 1 200 osob. 12 z 18 zařízení na Karlovarsku však měla kapacitu pod 1 000 osob. o zřízení sběrného střediska pro celý okres Loket rozhodla loketská Okresní správní komise 1. února 1946.⁹⁷⁹ Umístěno bylo v budově místní obecné školy v Novém Sedle na jihozápadní straně obce. Ta musela přesídlit po dobu fungování střediska do místní měšťanské školy a do svých prostor se vrátila až na školní rok 1947/48. Pro potřeby sběrného střediska byla ještě získána budova SNB.⁹⁸⁰ Zároveň byla zřízena dvě pobočná střediska v Chodově (sloužilo jako pobočné středisko pro tzv. národní hosty) a Horním Slavkově. z těchto míst pak byly větší skupiny Němců přepravovány do Nového Sedla.⁹⁸¹ Středisko v Chodově bylo zřízeno v lednu 1946 v Chodově, kde bylo umístěno ve Winkelhöferově hostinci č.p. 237. Činnost střediska byla ukončena již 15. února 1946.⁹⁸²

Údaje o kapacitě sběrného střediska v Novém Sedle se liší. Vlasáková ve svém článku uvádí 1 400 osob, stejně tak Karel Řeháček uvádí 1 400 osob, ale ten vychází právě z údajů Vlasákové. Velitel střediska ve své zprávě z 16. února 1946 hovoří o 600 instalovaných lůžkách ve druhém patře budovy školy a 201 slamnících. Na dodávku dalších 603 lůžek a 1 100 slamníků se čekalo.⁹⁸³ Je nepochybné, že se postupem času z kapacitních důvodů přidávaly místnosti a postele (palandy) a díky tomu mohlo dojít k nárůstu na ze strany OSK a OOÚ požadovanou kapacitu kolem 1 200 osob.

Z hlášení o postupu prací ve sběrném středisku v Novém Sedle, kterou OSK v Lokti zaslal podepsaný velitel zařízení strážmistr Oldřich Kábele, je možné se dozvědět, že přípravné práce

⁹⁷⁸ VLASÁKOVÁ, Eva a VLASÁK, Vladimír. Dějiny města Nového Sedla. Sokolov: FORNICA, 1997, str. 52-56.

⁹⁷⁹ Karel Řeháček však uvádí, že o jeho zřízení se rozhodlo již na konci roku 1945 a 4. ledna 1946 bylo již projednáváno jeho materiální zajištění. Srovnej: ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 219.

⁹⁸⁰ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 219.

⁹⁸¹ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142, str. 137-138

⁹⁸² ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 225.

⁹⁸³ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Hlášení o postupu prací ve sběrném středisku v Novém Sedle, Nové Sedlo, 16. 2. 1946

na středisku započaly 1. února 1946. Školní místnosti byly vyklizeny a po konzultacích s přítomnými učiteli jejich inventář přestěhován z části do měšťanské školy, z části do budovy SNB a pohřebního ústavu. Celkem bylo převzato 35 místností.⁹⁸⁴ Hlavní sběrné středisko využívalo obou pater objektu vyjma bytu školníka. Po menších stavebních úpravách jako zasklení oken apod., byla budova vyčištěna a vymyta, a po přidání vybavení (dvou a třípatrová lůžka) zde vznikly prostory pro umístění až 1 400 osob⁹⁸⁵, jejichž příjem a odbavování probíhal na dvoře školy, kde byl k tomuto účelu postaven provizorní dřevěný barák. Probíhala zde osobní a zavazadlová prohlídka a k uskladnění větších zavazadel či zabavených věcí.⁹⁸⁶ Dle původních plánů zde v 11 třídách byla v době vzniku zprávy již umístěna lůžka pro ubytování 600 osob s 201 slamníky.⁹⁸⁷ Řeháček uvádí kapacitu v 11 třídách 1 100 osob.⁹⁸⁸ v ubytovacích místnostech pro vysídlence i v místnostech pro pomocný personál kuchyňský a ošetrovatelský byla umístěna kamna k vytápění s příslušenstvím. Každá místnost měla ruční stříkačku k hašení se dvěma vědry pro případ požáru.⁹⁸⁹

V tělocvičně byla vytrhána podlaha z parket (byla pod ní houba) a vybetonována. Dále byla vybavena vodovodem, odpadem a elektrickým osvětlením, které ale bylo nedostatečné. Po odstranění tělocvičného nářadí zde byla zřízena kuchyně se sporákem a 12 kotli o velikosti cca 125 litrů. Při zkoušce bylo zjištěno, že sporák stihl za jednu hodinu uvést vodu ve všech 12 kotlích k varu. a také zjištěno nedostatečné odvádění par. Proto bylo naplánováno do místnosti umístit 2-4 elektrické ventilátory. Potraviny byly uloženy ve sklepě pod tělocvičnou. Na stejném místě byly umístěny i regály pro chléb a místnost pro uskladnění brambor.⁹⁹⁰

Šatny byly přeměněny na strážnici pro dozor a ochranu střediska. v přízemí bylo dále šest místností pro zdravotní službu, které byly vybíleny, byla v nich zasklena okna, instalováno elektrické osvětlení a vybaveny zařízením pro ordinace a lůžky.⁹⁹¹

Ve sklepě pod zdravotnickou místností byla vybudována další důležitá místnost tzv. „odvšivárna“. Byla zde pec, která dokázala místnost vytopit na teplotu 100 °C s tím, že okno v této místnosti bylo zazděno a dveře byly instalovány železné a neprodyšně přiléhající.

⁹⁸⁴ Ibidem.

⁹⁸⁵ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142, str. 138

⁹⁸⁶ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 224.

⁹⁸⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Hlášení o postupu prací ve sběrném středisku v Novém Sedle, Nové Sedlo, 16. 2. 1946

⁹⁸⁸ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 224.

⁹⁸⁹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Hlášení o postupu prací ve sběrném středisku v Novém Sedle, Nové Sedlo, 16. 2. 1946

⁹⁹⁰ Ibidem.

⁹⁹¹ Ibidem.

Naplánováno bylo i opatření místnosti manometrem.⁹⁹² Krom toho byla zřízena další místnost tzv. sauna, ve které byla kamna s jedním kotlem, která sloužila jako suchá, případně parní lázeň.⁹⁹³ v dalších dvou sklepních místnostech byly zřízeny umyvárny, odděleně pro muže a ženy s tím, že zde bude v každé místnosti kolem stěn zavedeno vodovodní potrubí a z těchto trubek mají být po každých 50 cm vyvedeny výpustní kohoutky. Voda měla být odváděna dřevěnými žlaby přímo do kanálu. Kapacita sprch byla 12 až 15 osob najednou a sprchovat se měli teplou vodou. Zakázku na sprchy zařizovala z rozkazu zdravotního úřadu v Lokti firma Frisch a Kreisl z Chebu, která byla pod národní správou. Rozpočet na zřízení sprch byl vyčíslen na 15 000,- Kčs.⁹⁹⁴ Všechny toalety v budově byly v době vzniku zprávy vyčištěny, počítalo se s jejich opravou a následným natřením dehtem a dezinfekčním olejem, materiál k tomu byl objedнан u firmy Havlíček v Lokti.⁹⁹⁵

Dle výše uvedeného rozsahu úprav, je zřejmé, že přípravy na vznik střediska zabraly poměrně velký čas, pravděpodobně tak bylo uvedeno do provozu po 20. únoru 1946, kdy do něj začaly být posílány zásoby potravin. Přípravu komplikoval i nedostatek různých stavebních materiálů, případně nutností vystavit majiteli materiálu či národnímu správci podniku potvrzení o převzetí.⁹⁹⁶ Osoby čekající na transport pak přicházely v jednom přesně určeném dni a zde čekaly na vyřízení všech náležitostí. Přípravy vypravení jednoho transportu trvaly zpočátku šest až sedm dní, později došlo ke snížení potřebného času na polovinu, tedy 3-4 dny. Po celou dobu příprav nebylo možné opustit středisko, výjimkou byly situace, kdy měly odsunované osoby na žádost svých zaměstnavatelů předávat své uvolněné místo nově nastupujícím zaměstnancům (předání agendy apod.). i v tomto případě bylo však povoleno upuštění sběrného střediska jen na jeden den.⁹⁹⁷ První transport obsahující 1 203 osob německé národnosti byl ze sběrného střediska vypraveno 5. března 1946.⁹⁹⁸

Velitelem střediska byl jmenován příslušník SNB v hodnosti nadstrážmistra.⁹⁹⁹ Hlášení o průběhu příprav 16. února 1946, ale i zpráva OSK z 24. února 1946 však uvádí hodnost

⁹⁹² Ibidem.

⁹⁹³ Ibidem.

⁹⁹⁴ Ibidem.

⁹⁹⁵ Ibidem.

⁹⁹⁶ Ibidem.

⁹⁹⁷ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142, str. 138

⁹⁹⁸ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob

⁹⁹⁹ v práci o městě Novém Sedle z roku 1997 uvádí Vlasáková hodnost Oldřicha Kábeleho štábní strážmistr. Srovnej VLASÁKOVÁ, Eva a VLASÁK, Vladimír. Dějiny města Nového Sedla. Sokolov: FORNICA, 1997, str. 57.

št. stržm. (štábního strážmistra – pozn. autor) a jméno Kábele.¹⁰⁰⁰ Jeho úkolem bylo krom dohlížení nad samotným provozem, také zajistit řádný odsun německého obyvatelstva podle Spojenci stanovených pravidel. Zodpovídal za vedení evidence odsunovaných (zapsání do seznamu, vytvoření transportní listiny), jejich ubytování, zachování bezpečnosti, kázně a hygienických pravidel. Zejména z počátku fungování střediska byla jeho úkolem i kontrola a zjišťování nedostatků. Ty se pak po jednání s místními správními komisemi snažil napravit.¹⁰⁰¹ Příkladem může být zpráva velitele sběrného střediska z 27. dubna 1946 pro všechny MSK a stanice SNB, ve které se řeší závady týkající se příchodu vysídlenců do střediska a jejich odbavení:

1. řeší situaci, kdy byly do střediska poslány celé rodiny, z nichž ale jeden člen byl v zajišťovací vazbě, ale na revers (slib) byl propuštěn. Ten byl pak s rodinou odveden do sběrného střediska, ale taková osoba i její rodina musela být z transportu vyřazena, což znamenalo vážné ohrožení pro jeho uskutečnění. Na příště požadoval velitel střediska, aby byl seznam vysídlenců vytvořený OSK předložen dva dny před lékařskou prohlídkou příslušné stanice SNB, která měla seznam přezkoumat a potvrdit.

2. Dle zkušeností z proběhlých transportů nařizoval velitel střediska, aby byla důsledně dodržována váha zavazadel na osobu 50 kg. v případě, že byla zavazadla zatížena méně, vylučovaly americké úřady jednotlivce i celé rodiny z transportu. Št. stržm. Kábele ve zprávě informoval, že bude-li toto zjištěno ve středisku, bude taková rodina okamžitě vrácena MSK.

3. Velitel střediska znovu zdůrazňoval, že přísun osob do střediska musí být ukončen v 18.00. Ačkoliv o tom byly všechny MSK několikrát vyrozuměny, stalo se, že příchod osob byl až po 23. hodině. a v jednom případě dokonce až druhý den, takže všech 50 osob, které dorazily takto pozdě, muselo být vráceno MSK. Velitel střediska znovu apeluje na všechny MSK s připomínkou, že po příchodu osob je třeba vykonat mnoho úkonů, které pokračují často až do pozdních nočních hodin.

Na konci dokumentu pak stržm. Kábele dodal, že odsun je zájem celostátní a nelze v něm brát ohledy na zájmy jednotlivých obcí.¹⁰⁰²

¹⁰⁰⁰ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Organizace přísunu do sběrného střediska Nové Sedlo, Loket, 24. 2. 1946

¹⁰⁰¹ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142, str. 137-138

¹⁰⁰² SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Odsun Němců – závady, Sběrné středisko Nové Sedlo, Nové Sedlo, 27. 4. 1946

Pro usnadnění komunikace s odsunovanými osobami a jako výpomoc pro udržení pořádku měl velitel k dispozici překladatele – Němce ze smíšeného manželství. i většinu dalších funkcí vykonávaly osoby německé národnosti, které velitel pouze kontroloval. Šlo o správce proviantu, kuchaře, skladníka, ale také kancelářské síly. Za svou činnost byly odměňovány hodinovou mzdou. i lékařskou pomoc zastávali němečtí lékaři a ošetřovatelky. z původních dvaceti se postupně jejich počet snížil až na čtyři, které byly odsunuty v rámci posledního transportu. Ten proběhl 26. října 1946. Posledních 24 osob, které ve středisku i po posledním transportu zůstaly, pomáhaly při úklidu budovy a poté byly přiděleny na zemědělské práce. Středisko ukončilo svou práci 30. listopadu 1946 a za dobu svého působení vypravilo 21 úplných transportů (1 do sovětského pásma a ostatní do pásma amerického). Krom těchto úplných vypravilo středisko i dva transporty, které doplňovaly transporty z jiných středisek. Celkově tímto místem prošlo 25 600 osob a na rozdíl od jiných míst v pohraničí zde nedocházelo k žádným výstřelkům proti německému obyvatelstvu. Lze říct, že se velitel i obsluha střediska řídili striktně dle stanovených pravidel pro odsun.¹⁰⁰³

Dne 25. března 1948 pak vznikl v kanceláři ONV v Lokti zápis při příležitosti likvidace sběrného střediska v Novém Sedle. Na schůzce byl zástupce ONV a také zástupce ZNV-ZVS v Praze. Zápis pak měl sloužit jako návod k likvidaci i dalších středisek v okrese, kterými bylo vězení na hradě Loket, v Chodově a v Horním Slavkově. Ze zápisu vyplývá, že pokud nebyla členům ONV známa doba fungování středisek, měla být zjištěna (výsledky zaměstnanců apod.). Stejně jako náplň činnosti, mzdy a odměny zaměstnanců, celkové náklady na provoz, stravování Němců apod. Mělo být zjištěno, kdo vedl veškeré záznamy (o stravování Němců, proviantu apod.). Mělo být také vyjasněno, kdo prováděl prohlídky Němců a co se stalo s případně zabavenými věcmi, zda o nich byly vedeny záznamy atd. Kdo rozhodoval o rozdělení Němců na případné práce a jakým způsobem jim byla za toto vyměřována náhrada. Všechny body v zápise měly být splněny do konce dubna 1948. Zpráva o splnění úkolu měla být dána ZNV-ZVS v Praze XVI., Nádražní tř. 16, telefon 410-28.¹⁰⁰⁴

V tabulce na následující stránce je shrnuto všech 23 transportů, které byly vypraveny ze sběrného střediska v Novém Sedle dle záznamů v SOKa Sokolov v Jindřichovicích.¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰³ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142, str. 137-140

¹⁰⁰⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Zápis z jednání o likvidaci sběrného střediska Nové Sedle, Loket, 25. 3. 1948

¹⁰⁰⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob

Transport číslo	Datum	Počet odsunutých
1	5. 3. 1946	1 203
2	25. 3. 1946	1 201
3	6. 4. 1946	1 200
4	24. 4. 1946	1 203
5	někdy mezi 24. 4. a 20. 5. 1946	nedohledáno
6	20. 5. 1946	1 200
7	29. 5. 1946	1 146
8	6. 6. 1946	1 206
9	13. 6. 1946	1 204
10	19. 6. 1946	1 205
11	25.6. 1946	1 203
12	8.7.1946	1 204
13	14. 7. 1946	1 205
14	7. 8. 1946	1 205
15	19. 8. 1946	1 200
16	30. 8. 1946	1 200 ¹⁰⁰⁶
17	9. 9. 1946	1 204
18	12. 9. 1946	312
19	23. 9. 1946	1 205
20	2. 10. 1946	1 204
21	13. 10. 1946	1 191
22	22. 10. 1946	1 207
23	26. 10. 1946	120

¹⁰⁰⁶ Ale deset vysídlenců neschopných pohybu pro poranění – pozn. autor.

4.2.6 Odsun německého obyvatelstva z obce Mírová

Z dostupných pramenů lze jen velmi těžko určit, kolik obyvatel měla obec Mnichov těsně po konci války. Americké vojsko dorazilo do obce 7. května 1945 a stejně jako v jiných oblastech Karlovarska i zde jistě docházelo k dobrovolnému vystěhování a útekům obyvatel německé národnosti ze strachu před přicházející frontou. Pro dané období bohužel není možné dohledat žádné oficiální zdroje. v archivech SOKa v Karlových Varech a v Jindřichovicích pro bývalý okres Loket nejsou dostupné archiválie pro toto období pro obec Mnichov. a svědectví pamětníků, kteří již nejsou naživu, také nelze využít. nelze tedy s určitostí říct, zda se v obci nacházeli nějakí uprchlíci z jiných částí říše.

Soupis obyvatel k 13. květnu 1939 uváděl v obci Münchhof 930 obyvatel. z doložených údajů není možné vyčíst, kolik bylo tzv. sudetských Němců. To lze dovodit ze Statistického lexikonu obcí v Zemi české. Ten uváděl v Mnichově 989 obyvatel, z toho 945 německé národnosti, 20 národnosti československé a 24 je uvedeno jako cizozemci.¹⁰⁰⁷ Co lze s určitostí doložit, že část obyvatel obce Mnichov byla po jednání v Postupimi také zařazena mezi osoby určené k organizovanému odsunu. Jiří Klsák ve své knize o Mírově uvádí, že měl k dispozici dokument, ve kterém bylo sepsán seznam tzv. postradatelných, tedy obyvatel obce, kteří mohli být odsunuti (autorovi této práce není dokument známý). Na seznamu vypracovaném patrně na počátku roku 1946 bylo uvedeno 235 jmen, což znamenalo zhruba 25,26 % všech obyvatel Mnichova oproti stavu z roku 1939. Šlo o seznam, ve kterém se k potřebnosti osob vyjadřovali představitelé závodů Mnichově, nejčastěji v nedalekém Chodově, Božičanech atd. Vyslovovali se ke každému jménu způsobem: k odsunu vhodní a u nás nepostradatelní nejsou. Dle uváděných jmen navíc Jiří Klsák usuzuje, že šlo o celé rodiny.¹⁰⁰⁸ Podobně je autorovi práce neznámý soupis 21 jmen, ve kterých jsou uvedeni majitelé antifašistických legitimací v obci Mnichov a o kterém opět píše Jiří Klsák ve své publikaci.¹⁰⁰⁹ Do odsunu pak nebyli zahrnuti obyvatelé obce, kteří byli zaměstnáni v okolních závodech, velká část jich pracovala v nedaleké sklárně v Chodově (Západočeské sklárny, závod Chodov). Většina z těchto pracovníků bydlela v části Mnichova Zechenhaus, který byl zmíněné sklárně nedaleko. o své zaměstnance se ale hlásila i porcelánka Heinzmann, Apfelbeck a Langl v Božičanech.¹⁰¹⁰ Zmíněných 235 osob německé národnosti z Mnichova však muselo být odsunuto v rámci organizovaného odsunu. z výpovědi pana Hittnera lze rekonstruovat, že pro ně byly určeny podobné podmínky jako pro

¹⁰⁰⁷ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 33.

¹⁰⁰⁸ Ibidem, str. 38.

¹⁰⁰⁹ Ibidem, str. 37.

¹⁰¹⁰ Ibidem, str. 37-38.

tzv. sudetské Němce z Chodova. Shromaždiště bylo patrně na stejném místě, tedy v Chodově nedaleko vlakového nádraží, kde probíhaly kontroly. Následně směřovali vysídlenci z Mírové do sběrného střediska v Novém Sedle. Dle Jiřího Klsáka se první známý transport do Nového Sedla uskutečnil 16. března 1946 a čítal 107 osob. Další transport pak 16. a 24. května 1946, kdy v souhrnu odešlo 127 obyvatel. 10. června 1946 odchází další transport a 8. srpna 1946 dalších 48. Za dalších 8 dní odchází další transport, tentokrát v počtu 58 obyvatel. v rámci další vlny transportů v průběhu roku 1947 odešlo zhruba v polovině června 36 německých obyvatel, z toho 12 dětí. Nejstaršímu vysídlenci bylo 62 let, nejmladšímu byl rok. Další transport se udál 16. července 1947, kdy bylo odsunuto 24 osob, z toho 5 dětí. Nejstaršímu odsunutému obyvateli bylo 68 let a nejmladšímu 7 let. Poslední zaznamenaný transport je k datu 23. července 1947, kdy odešlo celkem 22 obyvatel, z toho 8 dětí. Nejstaršímu vysídlenci bylo 64 let, nejmladšímu opět 7 let.¹⁰¹¹

Jak je z čísel patrné, odešlo mnohem více osob, než kolik jich bylo k odsunu určeno. Tento nepoměr lze vysvětlit několika důvody:

- a) Mnoho z těchto lidí odcházelo dobrovolně, protože se v prostředí nově konstituovaného státu, kde navíc neměli garantována žádná práva a prozatím ani žádnou budoucnost, nechtěli zdržovat. Jistě jim nevyhovovala také pozice pachatele, i když se třeba sami osobně proti ČSR vůbec neprovinili.
- b) Ačkoliv chtěli zůstat, byli okolnostmi a útoky ze strany československých obyvatel, ale i šikanou úřadů k odsunutí donuceni. Navíc mohli mít oprávněný strach ze vzrůstajících sympatií k dělnické KSČ a odchod do svobodného amerického pásma jim mohl vyhovovat i politicky.
- c) Celá řada osob mohla postupně ztratit status nepostradatelných či specialistů či byla nahrazena nově příchozím slovanským obyvatelstvem, tudíž mohli být zařazeni v pozdějších transportech.
- d) Spojování rozdělených rodin, zejména pokud šlo o smíšená manželství. Podobný případ se stal v Novém Sedle.
- e) Představa o tom, že v Německu získají lepší podmínky, když odejdou dříve. Možnost vybudovat si tam nové a lepší zázemí apod.

¹⁰¹¹ Ibidem, str. 38.

f) Počet obyvatel Mnichova klesl také díky transferům pracovníků do vnitrozemí. Ačkoliv továrny v pohraničí nerady přicházely o své zaměstnance-specialisty, mohlo být nařízeno Osídlovací komisí jejich přesídlení. Jiří Klsák takto uvádí příklad šesti zaměstnanců sklárny Opaxit Chodov ze 23. července 1947 či jednoho pracovníka z porcelánky v Božičanech.¹⁰¹² Jiří Klsák pak ještě uvádí seznam německých obyvatel obce Mnichov k datu 30. září 1947, který uváděl celkem 186 jmen, u přednostů rodin je uváděn většinou i důvod: byli buď prokázáni antifašisté nebo specialisté.¹⁰¹³

Dle informací v SOKa Sokolov, který je umístěný v Jindřichovicích, je možné si utvořit představu o jednotlivých transportech obyvatel Mnichova do Německa. Seznam transportů vypravených OSK Loket čítá 23 položek, ale pro 5. a 15. (19. srpna 1946) transport chybí archivní materiály. v následující tabulce jsou vysídlené osoby z obce Mnichov seřazeny za sebe dle: čísla vagonu, příjmení a jméno, věk (v případě, že je u věku uvedeno písmeno M = monat, month, měsíc), pohlaví, národnost (většinou G – jako německá), zaměstnání v angličtině (zde pro přehlednost už psaná v českém překladu – pozn. autor), cíl cesty (u většiny je toto políčko na dokumentech prázdné, což lze interpretovat tak, že většina odsunovaných neměla jasnou představu, co je za hranicemi čeká). Tyto údaje jsou v tabulkách uvedeny v angličtině, patrně pro snadnou orientaci přijímacích úřadů. Červeně zvýrazněná jména jsou stejně jako v případě materiálů označením velitele vagónu. Ke každému transportu bylo vystaveno potvrzení, že byla zavazadla překontrolována a splňují všechny požadavky. Norma, která užívala se pro kontrolu, byla vydána 6. února 1946 ministerstvem financí pod č.j. 32657/46-IV/5.¹⁰¹⁴ Každý zástupce rodiny navíc musel za své blízké podepsat listinu, že mají v pořádku:

„a) každý člen rodiny má osobní doklady

b) není žádný člen rodiny říšským uprchlíkem neb říšským příslušníkem

c) je rodina úplná a že se nenachází žádný člen rodiny na území ČSR s výjimkou politických a válečných zločinců a válečných zajatců

d) žádný člen rodiny není české nebo slovenské národnosti

e) žádný člen rodiny nežádal o čsl. státní občanství

f) každý člen rodiny má vlastní přikrývku (peřinu nebo vlněnou deku)

¹⁰¹² Ibidem, str. 39.

¹⁰¹³ Ibidem, str. 39.

¹⁰¹⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 10. transport, 19. 6. 1946

g) každý člen rodiny má nejméně 50 kg zavazadel

h) každá osoba obdržela při odchodu ze střediska potravu na 4 dny“.¹⁰¹⁵

Důležitou součástí dokumentů k transportu bylo také zdravotní osvědčení v české, anglické a ruské jazykové mutaci. Bylo v něm napsáno datum poslední prohlídky a text, který potvrzoval zdravotní způsobilost k odsunu u všech osob.¹⁰¹⁶ Jako příklad může sloužit druhý transport ze sběrného střediska Nové Sedlo, pro který bylo vydáno zdravotní potvrzení 24. března 1946, kdy proběhla poslední prohlídka před odjezdem. Je zde zapsáno, že „V transportu jest 1201 lidí podle předloženého jmenného seznamu. Všichni byli lékařsky vyšetřeni a nebyly u nich nalezeny žádné známky ani podezření z infekčního onemocnění epidemického charakteru. Jsou transportu schopni. Všichni byli odvšiveni a poslední zaprášení pudrem D.D.T. bylo provedeno dne 24. III. 1946.“¹⁰¹⁷ Pod potvrzením byli podepsáni: velitel sběrného střediska š. stržm. Kábele, český lékař a němečtí lékaři působící ve středisku.

První odsunutí z Mírové jsou uvedeni v již zmíněném 2. transportu, který byl realizován dne 25. března 1946 ze sběrného střediska Nové Sedlo, okres Loket. Jak již bylo řečeno, 107 obyvatel¹⁰¹⁸ Mnichova dorazilo do Nového Sedla 16. března 1946. Ve sběrném středisku tak zůstali devět dní. Dohromady čítal transport 1 201 osob, z toho 3 chlapci do jednoho roku věku, 12 děvčat do téhož věku, 82 chlapců a 78 děvčat mezi prvním a šestým rokem věku, 94 chlapců a 88 děvčat mezi 6 a 14 lety, 181 mužů a 467 žen mezi 14 a 60 roky, 79 mužů a 117 žen přes 60 let věku.¹⁰¹⁹

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
1	Kemp Anton	49	M	G	funkcionář	
1	Komp Marie	45	Ž	G	v domácnosti	
1	Komp Amalie	44	Ž	G	v domácnosti	
22	Kraus Anton	48	M	G	úředník	
22	Kraus Frieda	45	Ž	G	v domácnosti	
22	Kraus Erich	17	M	G	kancelářský učeň	
22	Kraus Gudrun	4	Ž	G	dítě	
22	Wagner Berta	66	Ž	G	penzistka	

¹⁰¹⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 2. transport, 25. 3. 1946.

¹⁰¹⁶ Ibidem.

¹⁰¹⁷ Ibidem.

¹⁰¹⁸ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 38.

¹⁰¹⁹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 2. transport.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
34	Korb Wenzl	35	M	G	pekař	
34	Korb Heinz	14	M	G	žák	
34	Korb Emma	38	Ž	G	kloboučnice	
34	Korb Peter	3	M	G	dítě	
34	Korb Anna	13	Ž	G	žákyně	
34	Lill Heidemarie	9 M	Ž	G	dítě	
34	Lill Günther	3	M	G	dítě	
34	Lill Heinz	6	M	G	dítě	
34	Lill Marie	42	Ž	G	v domácnosti	
34	Spinnler Marie	70	Ž	G	v domácnosti	
34	Schneider Helga	5	Ž	G	dítě	
34	Schneider Erna	9	Ž	G	dítě	
34	Schneider Erna	33	Ž	G	dělnice	
34	Frank Marie	50	Ž	G	v domácnosti	
34	Götzl Margaretha	2	Ž	G	dítě	
34	Götzl Eduard	5	M	G	dítě	
34	Götzl Rudolf	6	M	G	dítě	
34	Götzl Marianne	8	Ž	G	dítě	
34	Götzl Helene	12	Ž	G	dítě	
34	Götzl Rosa	43	Ž	G	v domácnosti	
34	Götzl Lorenz	49	M	G	pekař	
34	Bachmann Johann	67	M	G	zámečník	
34	Bachmann Aloisia	60	Ž	G	v domácnosti	
34	Kailhauer Julie	36	Ž	G	švadlena	
34	Bergmann Marie	62	Ž	G	v domácnosti	
34	Kailhauer Brigitte	5	Ž	G	dítě	
34	Fuchs Richard	49	M	G	švec	
34	Fuchs Anna	44	Ž	G	v domácnosti	
34	Fuchs Franz	11	M	G	dítě	
35	Götz Rudolf	32	M	G	automechanik	
35	Götz Gabriele	21	Ž	G	v domácnosti	
35	Denk Sylvie	29	Ž	G	v domácnosti	

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
35	Fischer Marie	71	Ž	G	v domácnosti	
35	Fischer Anna	41	Ž	G	v domácnosti	
35	Fischer Rudolf	16	M	G	zemědělec (farmář)	
35	Fischer Edmund	14	M	G	dítě	
35	Fischer Wilhelm	2	M	G	dítě	
35	Fischer Theodor	41	M	G	invalida	
35	Theuerl Ferdinand	33	M	G	svářeč	
35	Theuerl Margar.	29	Ž	G	v domácnosti	
35	Theuerl Monika	9 M	Ž	G	dítě	
35	Theuerl Rosalie	58	Ž	G	v domácnosti	
35	Theuerl Hedwig	25	Ž	G	v domácnosti	
35	Hopf Franz	47	M	G	obchodník – zemědělec ¹⁰²⁰	
35	Hopf Anna	53	Ž	G	v domácnosti	
35	Eckl Anna	38	Ž	G	funkcionářka – v domácnosti	
35	Eckl Bruno	6	M	G	dítě	
35	Dürschmidt Berta	65	Ž	G	v domácnosti	
35	Hirsch Anna	40	Ž	G	v domácnosti	Hilbotstein/Bav.
35	Pleier Erwin	3	M	G	dítě	Hilbotstein/Bav.
35	Pleier Rosa	37	Ž	G	v domácnosti	Hilbotstein/Bav.
35	Soff Josef	55	M	G	penzista	Pschornbach b.Stuttgart
35	Soff Theresia	47	Ž	G	v domácnosti	Pschornbach
35	Landgraf Anna	56	Ž	G	v domácnosti	
35	Landgraf Georg	58	M	G	sklář	
35	Neuberger Emilie	44	Ž	G	v domácnosti	
35	Hampl Marie	72	Ž	G	penzista	
36	Marterer Ernst	22	M	G	elektrikář	
36	Marterer Marie	15	Ž	G	v domácnosti	
36	Marterer Berta	46	Ž	G	v domácnosti	

¹⁰²⁰ Zapsáno trader-farmer.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
36	Marterer Franz	55	M	G	číšník	
36	Marterer Franz	16	M	G	kancelářský učeň	
36	Götzl Oskar	10	M	G	dítě	
36	Bertl Margarete	37	Ž	G	v domácnosti	
36	Kempf Blendine	13	Ž	G	dítě	
36	Kempf Anna	35	Ž	G	v domácnosti	
36	Kempf Brigitte	7	Ž	G	dítě	
36	Kempf Josef	82	M	G	penzista	
36	Pitroff Albin	37	M	G	cukrář	
36	Pitroff Aurelia	37	Ž	G	v domácnosti	
36	Pitroff Watraud	15	Ž	G	dítě	
36	Pitroff Helene	14	Ž	G	dítě	
36	Bauer Peter	1	M	G	dítě	Leusel/Eisfeld
36	Zinner Stefanie	29	Ž	G	švadlena	Leusel
36	Bauer Andress	22	M	G	pracovník prodeje ¹⁰²¹	Untermembach/ Erlangen
36	Bauer Marie	26	Ž	G	dělnice	Untermembach
36	Bauer Anna	62	Ž	G	v domácnosti	Untermembach
36	Bauer Franz	72	M	G	dělník	Untermembach
36	Fink Gertrude	24	Ž	G	prodavačka	Bad Tölz
36	Fink Theresia	51	Ž	G	obchodnice	Bad Tölz
36	Fink Marie	12	Ž	G	dítě	Bad Tölz
36	Gebhardt Karl	67	M	G	dělník	
36	Orgelmeister Gertr.	31	Ž	G	zdravotní sestra	
36	Orgelmeister Monika	3	Ž	G	dítě	
36	Gebhardt Karin	11 M	Ž	G	dítě	
36	Gebhardt Marie	20	Ž	G	v domácnosti	
36	Gebhardt Therese	62	Ž	G	v domácnosti	
37	Böhm Rudolf	39	M	G	zemědělec	
37	Böhm Dora	34	Ž	G	švadlena	

¹⁰²¹ Zapsáno seller worker.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
37	Böhm Ilse	11	Ž	G	dítě	
37	Böhm Theresia	63	Ž	G	v domácnosti	
37	Teibl Anna	19	Ž	G	prodavačka	
37	Soff Franz	10	M	G	dítě	
37	Soff Marie	45	Ž	G	v domácnosti	
37	Soff Reinhold	43	M	G	obchodník	
37	Pommer Franz	14	M	G	dělník	
37	Pommer Adolf	18	M	G	zedník	
37	Pommer Ernestine	41	Ž	G	v domácnosti	
37	Pommer Josef	45	M	G	dělník	
37	Pommer Marianne	5	Ž	G	dítě	
37	Dutz Anton	31	M	G	invalida	
37	Dutz Rosa	31	Ž	G	v domácnosti	
37	Franz Elisabeth	67	Ž	G	v domácnosti	
37	Merkl Marie	41	Ž	G	v domácnosti	
38	Schlosser Anton	45	M	G	švec	
38	Schlosser Alis.	37	Ž	G	v domácnosti	
38	Schlosser Gerh.	14	M	G	kadeřník	

Celkem bylo tímto transportem vysídleno 115 obyvatel Mnichova, zatímco Jiří Klsák k tomuto datu uvádí 107 osob¹⁰²². Rozdíl mohl nastat v užitých zdrojích, pokud by se např. užily zdroje MSK či OSK a následně k tomuto počtu mohly být přidány ještě nějaké osoby individuálně. z celkového počtu odsunutých bylo 44 mužů a 71 žen, 34 osob bylo mladších 14 let (včetně), nejmladším Günther Lill a Monika Theuerl bylo 9 měsíců. Vysídlovaných osob mezi 15. a 60. rokem bylo 66. a konečně osob starších nad 60 let věku bylo 15 s tím, že nejstaršímu Josefu Kempfovi bylo v době odsunu 82 let.¹⁰²³ z hlediska profesí byla struktura transportu předpokládána, protože odsunované měly být zejména práce neschopné osoby, i když penzisté byli pouze čtyři, dělníků či dělnic bylo šest. Pak tu byla zastoupena zaměstnání jako automechanik, číšník, elektrikář, zedník, dvě prodavačky, sklář, svářeč a jedna zdravotní sestra. Ze živností zde byli dva pekaři, kadeřník, kloboučnice, tři švadleny, dva ševci. Také tu byli dva

¹⁰²² KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 38.

¹⁰²³ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 2. transport, 25. 3. 1946

zemědělci (farmáři). Zdaleka nejvíce, vzhledem k vysokému počtu žen v transportu, zde byla zastoupena „žena v domácnosti“, konkrétně ve 39 případech. Pokud k tomu připočteme 36 dětí, jde o 75 osob, tedy 65,22 % všech odsunovaných. a ještě jeden detail stojí za zmínku, z celkového počtu 115 osob uvedlo jen 14 cíl cesty, což je 12,17 %.

Druhý transport ze sběrného střediska Nové Sedlo, který vezl i osoby německé národnosti z obce Mnichov, byl vypraven 6. dubna 1946. o tomto transportu se Jiří Klsák vůbec nezmiňuje. Celkem v něm bylo vysídleno 1 200 osob, z toho 11 chlapců a 7 dívek ve věku do jednoho roku života, 90 chlapců a 68 děvčat mezi jedním a šestým rokem, 103 chlapců a 101 děvčat ve věku šest až 14 let, 173 mužů a 475 žen mezi 14 a 60 roky, 73 mužů a 99 žen pak nad 60 let věku.¹⁰²⁴

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
1	Slach Marianne	19	Ž	G	švadlena	
2	Wittman Alois	55	M	G	zedník	
2	Wittmann Anna	53	Ž	G	v domácnosti	
2	Wittmann Eduard	14	M	G	_ ¹⁰²⁵	

V rámci tohoto transportu tak z obce Mnichov odešly celkově čtyři osoby, jedno dítě, jedna švadlena, zedník a žena v domácnosti.

Celkově čtvrtý a třetí transport týkající se obyvatel z obce Mnichov odešel ze sběrného střediska Nové Sedlo 24. dubna 1946. Celkově obsahoval 1 203 osob německé národnosti, z toho byli 3 chlapci a 4 děvčata, 86 chlapců a 73 děvčat od jednoho do šesti let, 92 chlapců a 101 děvčat mezi šesti a 14 lety, 185 mužů a 512 žen mezi 14 a 60 lety, 61 mužů a 86 žen přes 60 let věku.¹⁰²⁶

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
16	Gleissner Berta	46	Ž	G	v domácnosti	Weiden

V rámci tohoto transportu byla z Mnichova odsunuta pouze Berta Gleissnerová, žena v domácnosti. Pátý transport z Nového Sedla v archivních dokumentech archivu v Jindřichovicích dochován není, ale musel proběhnout mezi 24. dubnem a 20. květnem 1946.

¹⁰²⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 3. transport, 6. 4. 1946

¹⁰²⁵ Zde zápis chybí, ale vzhledem k věku lze předpokládat, že by zde bylo dítě.

¹⁰²⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 4. transport, 24. 4. 1946

Šestý transport ze sběrného střediska Nové Sedlo, okres Locket, proběhl 20. května 1946. Odsunuto bylo 1 200 osob a z tohoto počtu 164 dětí do 6 let, 362 mužů a 674 žen. Jak vyplývá ze zapsaného seznamu osob, byla celková statistika transportu zpracována výrazně zevrubněji než u předchozích, kde byly přesněji rozepsány věkové kategorie a pohlaví vysídlelců.¹⁰²⁷

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
16	Hoyer Rudolf	61	M	G	penzista	
16	Hoyer Hermine	56	Ž	G	v domácnosti	
16	Bachmann Hilde	34	Ž	G	kadeřnice	
16	Bachmann Gerb.	6	Ž	G	dítě	
16	Bachmann Johann	4	M	G	dítě	
16	Hergl ¹⁰²⁸ Karl	52	M	G	horník	
16	Hergl Frieda	49	Ž	G	v domácnosti	
17	Komp Heinrich	48	M	G	obchodník	
17	Komp Charlotte	76	Ž	G	v domácnosti	
17	Hirschman Erna	29	Ž	G	v domácnosti	
17	Hirschman Erika	4	Ž	G	dítě	
17	Hirschman ¹⁰²⁹ Helga	1 ½	Ž	G	dítě	
17	Hirschman Hiltrud	3	Ž	G	dítě	
17	Kleec Anna	70	Ž	G	v domácnosti	
17	Frankl Rudolf	77	M	G	penzista	
17	Frankl Marie	70	Ž	G	v domácnosti	
17	Hoyer Katharine	42	Ž	G	v domácnosti	Dosserheim
17	Hoyer Berta	20	Ž	G	zaměstnankyně	
17	Hüttl Johann	14	M	G	žák	
17	Hüttl Gerta	17	Ž	G	zemědělství ¹⁰³⁰	
17	Hüttl Julia	46	Ž	G	v domácnosti ¹⁰³¹	
17	Hüttl Wenzl	58	M	G	zemědělec (farmář)	

¹⁰²⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 6. transport, 20. 5. 1946

¹⁰²⁸ Původně napsáno Hergeth, ale opraveno na Hergl.

¹⁰²⁹ Původně napsáno Horschman, ale opraveno na Hirschman.

¹⁰³⁰ Označena jako agricultural.

¹⁰³¹ Zapsáno zkomoleně „housejold“.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
17	Stowasser Anna	68	Ž	G	v domácnosti	
17	Stowasser Anton	73	M	G	dělník v porcelánce	
17	Keilwert Amalie	63	Ž	G	v domácnosti	
17	Keilwert Josef	62	M	G	penzista	
17	Dutz Anna	56	Ž	G	v domácnosti	
17	Dutz Gerhard	13	M	G	žák	
17	Dutz Anton	59	M	G	zemědělec (farmář)	
17	Stöhr Rudolf	60	M	G	zemědělec (farmář)	
17	Stöhr Theresia	47	Ž	G	v domácnosti	
17	Stöhr Aloisia	23	Ž	G	v domácnosti	
17	Stöhr Frieda	20	Ž	G	v domácnosti	
17	Stöhr Elisabeth	18	Ž	G	v domácnosti	
17	Stöhr Laura	16	Ž	G	v domácnosti	
17	Stöhr Theresia	11	Ž	G	žákyně	
17	Stöhr Aloisia	62	Ž	G	v domácnosti	
18	Hess Alfred	47	M	G	horník	
18	Hess Valentina	20	Ž	G	dělník	
18	Hess Erika	14	Ž	G	žákyně	
18	Hess Alfred	16	M	G	dělník	
18	Hubl Emma	48	Ž	G	v domácnosti	
18	Hubl Inge	15	Ž	G	žákyně	
18	Hubl Marianne	7	Ž	G	žákyně	
18	Hubl Brigitte	18	Ž	G	služebná	
18	Hess Marie	63	Ž	G	v domácnosti	
18	Hess Anna	35	Ž	G	v domácnosti	
18	Pfeiffer Rudolf	68	M	G	zemědělec (farmář)	
18	Pfeiffer Julie	65	Ž	G	v domácnosti	
18	Pfeiffer Paula	28	Ž	G	v domácnosti	
18	Pfeiffer Josef	38	M	G	zemědělec (farmář)	

V rámci tohoto transportu bylo vysídleno z obce Mnichov celkem 51 osob německé národnosti. z toho bylo 16 osob mužského pohlaví a zbývajících 35 ženského pohlaví. Pokud jde o věkové složení, pak 10 osob bylo mladších 14 let (včetně) s tím, že nejmladší Helze Hirschman byl rok

a půl. Dalších 27 osob bylo ve věku 15 až 60 let a ve věku nad 60 let bylo odsunuto 14 osob. Nejstarším vysídlelencem z Mnichova v tomto transportu byl Rudolf Frankl, který dosáhl 77. roku života. Největší počet odsunovaných tvořily opět ženy v domácnosti (22) a děti (5) i školou povinné (6). Co se týče zaměstnání, byli zde dva dělníci, jeden dělník v porcelánci, dva horníci, kadeřnice, obchodník, tři penzisté, služebná, jedna osoba (Berta Hoyer) s popisem employee, tedy obecným „zaměstnankyně“. v transportu bylo také pět zemědělců označených jako farmer, což by mohlo být interpretováno jako sedlák. Jedna žena, konkrétně Gerta Hüttlová, jejíž příbuzný byl označen jako farmer, byly popsána slovy agricultural, což lze přeložit jako v zemědělská (volně v zemědělství). To by ukazovalo na to, že šlo o rodinnou farmu či hospodářství, které museli členové rodiny v obci Mnichov zanechat. Pouze Katherine Hoyer, tedy jedna osoba z celého transportu (1,96 %), udala místo, kam by chtěla jet: Dosserheim.

Na konci května, konkrétně 29. května 1946 proběhl sedmý transport ze střediska Nové Sedlo. Počet odsunutých osob se tentokrát dostal pod 1 200 osob, přesněji 1 146. z toho bylo 390 mužů, 619 žen, 137 dětí do šesti let.¹⁰³²

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
26	Schürer Rudolf	33	M	G	strojvedoucí	
26	Schürer Hermine	34	Ž	G	v domácnosti	
26	Schürer Christa	8	Ž	G	žákyně	
26	Schürer Burkhardt	5	M	G	dítě	
26	Schürer Lothar	1½	M	G	dítě	
27	Lorenz Ernst	25	M	G	řidič motorového vozidla ¹⁰³³	
27	Lorenz Adolfine	29	Ž	G	v domácnosti	
27	Lorenz Ernst	7	M	G	žák	
27	Lorenz Karl	3	M	G	dítě	
27	Lorenz Karl	54	M	G	řidič motorového vozidla	
27	Lorenz Marie	53	Ž	G	v domácnosti	
27	Mayenfels Marie	28	Ž	G	v domácnosti	Saarbrücken

¹⁰³² SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 7. transport, 29. 5. 1946

¹⁰³³ Zapsáno anglicky jako motor-cardriver.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
27	Mayenfeks ¹⁰³⁴ Helmuth	5	M	G	dítě	Saarbrücken
27	Zinner Frieda	24	Ž	G	dělnice	Hörschweiler
27	Zinner Adelinde	16	Ž	G	v domácnosti	Hörschweiler
27	Hahn Fritz	38	M	G	zaměstnavatel ¹⁰³⁵	
27	Hahn Eleonore	34	Ž	G	v domácnosti	
27	Hahn Christl	9	Ž	G	žák	
27	Hahn Adolf	6	M	G	dítě	
27	Rohm Anton	63	M	G	horník	
27	Radler Anton	43	M	G	zemědělec ¹⁰³⁶	
27	Radler Anna	41	Ž	G	v domácnosti	
27	Radler Roland	17	M	G	pomocník zemědělce ¹⁰³⁷	
27	Radler Doris	15	Ž	G	v domácnosti	
27	Radler Lotte	5	Ž	G	dítě	
27	Radler Theresia	72	Ž	G	v domácnosti	
27	Böhm Wenzl	67	M	G	zemědělec	
27	Donner Anton	39	M	G	drážní dělník ¹⁰³⁸	
27	Donner Anna	33	Ž	G	v domácnosti	
27	Doner Adolf	12	M	G	žák	
27	Donner Franz	9	M	G	žák	
27	Ueberlacker Franz	49	M	G	sklář	
27	Ueberlacker Marie	45	Ž	G	v domácnosti	
27	Ueberlacker Anna	17	Ž	G	sklář	
27	Ueberlacker Erich	15	M	G	_ ¹⁰³⁹	
28	Schindler Alfred	50	M ₁₀₄₀	G	funkcionář	
28	Lanzendörfer A.	14	Ž	G	dělnice	

¹⁰³⁴ Vzhledem k poloze jmen v seznamu lze očekávat, že se jednalo o týž rodinu, jen není jasné, který zápis jména je správný.

¹⁰³⁵ Zapsáno anglicky jako employer.

¹⁰³⁶ Zapsáno jako farmer-convey-ance. Může to být i převoz domácích zvířat nebo farmářských výrobků.

¹⁰³⁷ Zapsáno jako farmer-assistent.

¹⁰³⁸ Zapsáno jako railway-worker.

¹⁰³⁹ Nevyplněno.

¹⁰⁴⁰ Vyplněno ovšem W jako žena. Vzhledem k faktu, že osoba byla zároveň velitelem vozu, proto lze předpokládat, že jde o chybu v prepisu. i výsledné číslo žen a mužů ve statistice transportu je chybné.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
28	Müller Alois	45	M	G	kovář	
28	Müller Frieda	36	Ž	G	v domácnosti	
28	Rejschek Frieda	41	Ž	G	v domácnosti	
28	Rejschek Walter	14	M	G	žák	
28	Rejschek Heinz	12	M	G	žák	
28	Rejschek Anna	5	Ž	G	dítě	
28	Rejschek Oskar	5	M	G	dítě	
28	Rejschek Erika	15	Ž	G	dělnice v porcelánci	
28	Rejschek Marie	17	Ž	G	dělnice	
28	Rejschek Anton	71	M	G	rentiér ¹⁰⁴¹	
28	Rössl Marie	31	Ž	G	v domácnosti	
28	Rössl Heinz	6	M	G	dítě	
28	Zimmerman Rudolf	38	M	G	Nelze určit. ¹⁰⁴²	
28	Zimmerman Erna	36	Ž	G	v domácnosti	
28	Zimmerman Franz	9	M	G	žák	
28	Zimmerman Gertrud	12	Ž	G	žákyně	
28	Zimmerman Luise	5	Ž	G	dítě	
28	Fischer Aloisia	42	Ž	G	v domácnosti	
28	Fischer Roland	11	M	G	žák	
28	Fischer Erika	6	Ž	G	žákyně	
28	Fischer Vera	15	Ž	G	v domácnosti	
29	Wesp Berta	34	Ž	G	v domácnosti	
29	Wesp Günther	6	M	G	dítě	

Tímto transportem bylo z Mnichova odsunuto 60 obyvatel německé národnosti. Celkem 23 vysídlenců bylo mladších (nebo dosáhlo) 14 let života, dalších 33 osob bylo starších 15 a mladších 60 let a osob nad 60 let věku (včetně) byly odsunuty čtyři. Věk nejmladšího vysídlence Lothara Schürera dosahoval 1,5 roku a nejstarší Theresie Radler 72 let. Tentokrát byl transport vyrovnaný ohledně pohlaví. Tvořilo jej 30 osob mužského a 30 ženského pohlaví. Většina žen (18) byla v domácnosti, odsunuto bylo také 11 dětí a 11 žáků či žaček. Dále tu byli tři dělnice a jedna dělnice v porcelánci, jeden drážní dělník, funkcionář, horník, kovář,

¹⁰⁴¹ Zapsáno person of private means.

¹⁰⁴² Zapsáno botter nebo bottar.

pomocník zemědělce, dva řidiči motorového vozidla, což byli rodinní příslušníci, dva skláři, jeden strojvedoucí a jeden drážní zaměstnanec, dva zemědělci, dokonce jeden rentiér. Jen čtyři osoby z celého transportu (6,67 %) měly jasný cíl cesty: Frieda a Adelinde Zinner do Hörschweileru, Mayenfel(k)sovi Marie a Helmut do Saarbrückenu.

Pokud sečteme dva poslední transporty, dojdeme k výsledku 111 odsunutých osob v těchto dvou termínech. Jiří Klsák ovšem hovoří o 127 k 16. a 24. květnu¹⁰⁴³ Rozdíl 16 osob může být opět způsoben jinými zdroji a také tím, že se autorovi této práce nepodařilo dohledat 5. transport, který byl ze sběrného střediska Nové Sedlo uskutečněn. Na druhé straně oproti informacím Jiřího Klsáka v součtu všech odsunutých bylo autorem této práce dohledáno o tři osoby méně, což by mohl vysvětlit transport provedený o více než týden později ze sběrného střediska Nové Sedlo. Vypraven byl 6. června 1946. v tomto osmém ale obyvatelé z obce Mnichov nebyli.¹⁰⁴⁴ Až v následujícím, devátém, který byl datován ke 13. červnu 1946. Ve vlaku odcestovalo do Německa celkem 1 204 osob a z toho 407 mužů, 663 žen a 134 dětí do 6 let.¹⁰⁴⁵

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
7	Glückschald Franz	49	M	G	řezník	
7	Glückschald Berta	44	Ž	G	v domácnosti	
7	Glückschald Ilse ¹⁰⁴⁶	2	Ž	G	dítě	

V tomto transportu odjel z Mnichova řezník Franz Glückschald i s rodinou.

O šest dní později byl z Nového Sedla vypraven další odsunový vlak, v jehož vagonech do Německa odjížděli obyvatelé z obce Mnichov. v transportu 19. června 1946, který vezl 1 205 osob, z toho 398 mužů, 667 žen a 145 dětí do šesti let.¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴³ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 38.

¹⁰⁴⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 1.-8. transport odsunu Němců, seznamy osob, 8. transport, 6. 6. 1946

¹⁰⁴⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 9. transport, 13. 6. 1946

¹⁰⁴⁶ v místě bydliště je napsáno Minichov, ale vzhledem k evidentnímu umístění k rodině jde o překlep.

¹⁰⁴⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 10. transport, 19. 6. 1946

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
23	Laab Richard	53	M	G	zemědělec, obchodník ¹⁰⁴⁸	
23	Laab Gusti	54	Ž	G	v domácnosti	
23	Ulbert Elisabeth	50	Ž	G	farmářka, zemědělec	
23	Fischer Erika	26	Ž	G	v domácnosti	
23	Fischer Ute	3	Ž	G	dítě	
23	Häring Adolf	52	M	G	zemědělec, farmář	
24	Schöttner Wenzel	32	M	G	řidič motorového vozidla ¹⁰⁴⁹	
24	Schöttner Marg.	27	Ž	G	v domácnosti	
24	Schöttner Ursula	6 Mo.	Ž	G	dítě	
24	Schöttner Christa	8	Ž	G	dítě	
24	Kunzmann Reinhard	1	M	G	dítě	
24	Kunzmann Rudolf	16	M	G	švec – učeň ¹⁰⁵⁰	
24	Kunzmann Elfriede	19	Ž	G	dětská sestra	
24	Kunzmann Berta	43	Ž	G	v domácnosti	
24	Kempf Terese	62	Ž	G	v domácnosti	
24	Kempf Rosemarie	10	Ž	G	žákyně	
24	Kempf Gertraud	11	Ž	G	žákyně	
24	Kempf Anna	38	Ž	G	v domácnosti	
24	Kempf Alois	40	M	G	řidič motorového vozidla	
24	Schöttner Anna	73	Ž	G	v domácnosti	
24	Ohnes Walter	17	M	G	truhlář	
24	Ohnes Erna	37	Ž	G	v domácnosti	
24	Ohnes Karl	40	M	G	zedník	
24	Ohnes Margarete	62	Ž	G	v domácnosti	
24	Schöttner Helga	17	Ž	G	prodavačka	
24	Schöttner Berta	39	Ž	G	v domácnosti	
24	Schöttner Alois	41	M	G	dělník	
24	Nentwich Brigitte	5	Ž	G	dítě	
24	Nentwich Bruno	12	M	G	žák	

¹⁰⁴⁸ Zapsáno farmer-osttle-trader.

¹⁰⁴⁹ Zapsáno motorcardriver.

¹⁰⁵⁰ Zapsáno shoemaker-app.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
24	Nentwich Renate	12	Ž	G	žákyně	
24	Nentwich Erna	37	Ž	G	v domácnosti	
24	Moder Anna	61	Ž	G	v domácnosti	
24	Moder Alois	64	M	G	invalida	
25	Scherzer Karl	45	M	G	elektrotechnik	
25	Scherzer Frieda	48	Ž	G	v domácnosti	
25	Scherzer Karl	10	M	G	žák	
25	Scherzer Hannelore	5	Ž	G	dítě	
25	Görgner Adelheid	60	Ž	G	v domácnosti	
25	Maier Barbara ¹⁰⁵¹	83	Ž	G	v domácnosti	
25	Glöckner Anton	80	M	G	horník v penzi	
26	Vieth Richard ¹⁰⁵²	47	M	G	předák ¹⁰⁵³	Buchloe
26	Vieth Marie	47	Ž	G	v domácnosti	Buchloe
26	Kollert Berta	63	Ž	G	v domácnosti	
26	Kunzmann Adelinde	24	Ž	G	v domácnosti	
26	Kunzmann Brigitte	2	Ž	G	v domácnosti	
26	Soukup Hermine	33	Ž	G	v domácnosti	
26	Soukup Arnold	10	M	G	žák	
26	Soukup Isolde	5	Ž	G	dítě	
26	Pittroff Anna	33	Ž	G	v domácnosti	
26	Pittroff Hubert	7	M	G	žák	
26	Sacher Josef	31	M	G	podlahář	
26	Sacher Berta	25	Ž	G	v domácnosti	
26	Sacher Rainer	3	M	G	dítě	
26	Köhler Anna	31	Ž	G	v domácnosti	Augsburg
26	Köhler Edda	7	Ž	G	dítě	Augsburg
26	Köhler Inge	5	Ž	G	dítě	Augsburg
26	Köhler Horst	10	M	G	žák	Augsburg

¹⁰⁵¹ Zapsáno Minichov jako bydliště, ale z kontextu lze s jistotou tvrdit Mnichov.

¹⁰⁵² Zapsáno původně jako Nieth, ale zvýrazněno, patrně perem, V.

¹⁰⁵³ Zapsáno čitelně for, potom nečitelné patrně em? a opět čitelné an. Pravděpodobně mělo být napsáno foreman – předák.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
26	Köhler Walter	8	M	G	žák	Augsburg
26	Held Gotfried	48	M	G	dělník	
26	Held Anna	49	Ž	G	v domácnosti	
26	Held Albine	23	Ž	G	dělnice v porcelánci	
26	Held Herbert	18	M	G	zedník	
26	Held Marie	16	Ž	G	dělnice v porcelánci	
26	Fischer Marie	73	Ž	G	v domácnosti	
26	Keilhauer Karl	24	M	G	mlékař	
26	Keilhauer Anna	24	Ž	G	v domácnosti	
26	Keilhauer Karl	¾	M	G	dítě	
26	Eckl Theresia	68	Ž	G	v domácnosti	
26	Eckl Gisela	35	Ž	G	v domácnosti	
26	Eckl Horst	5	M	G	dítě	
27	Thums Franz	46	M	G	obráběč kovů	
27	Thums Frieda	10	Ž	G	žákyně	
27	Thums Marianne	41	Ž	G	v domácnosti	
27	Thums Hannelore	¼	Ž	G	dítě	
27	Ullsperger Franz	61	M	G	horník v penzi	
27	Ullsperger Marie	60	Ž	G	v domácnosti	
28	Hanus Berta	46	Ž	G	v domácnosti	
28	Hanus Rosa	18	Ž	G	švadlena	
28	Hanus Haidemarie	24	Ž	G	dělnice v porcelánci	
28	Peter Heider	3	M	G	dítě	
28	Wenzl Burkl ¹⁰⁵⁴	64	M	G	číšník	
28	Burkl Marie	48	Ž	G	v domácnosti	
28	Burkl Frieda	23	Ž	G	dělnice v porcelánci	
28	Burkl Josef	18	M	G	dělnice v porcelánci	
28	Burkl Hilde	10	Ž	G	žákyně	
34	Fischer Karl	52	M	G	obraceč porcelánu ¹⁰⁵⁵	

¹⁰⁵⁴ Zjevně zapsáno naopak – příjmení je Burkl a křestní jméno Wenzl.

¹⁰⁵⁵ Zapsáno china-turner.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
35	Schindler Richard	48	M	G	manažer zboží ¹⁰⁵⁶	
35	Schindler Marie	41	Ž	G	v domácnosti	
35	Schindler Susanne	14	Ž	G	žákyně	
35	Tronich Anton	56	M	G	kočí	
35	Tronich Marie	53	Ž	G	v domácnosti	
35	Sadler Anna	24	Ž	G	švadlena	

Dne 19. června 1946 opustilo sběrné středisko prostřednictvím transportu 92 osob z obce Mnichov. Podíl pohlaví, tedy mužů a žen byl 34:58, žen tedy opět byla většina (63,04 %). Věkové složení transportu bylo následující: 27 dětí do 14 roků života (včetně), nejmladší Hannelore Thums bylo v době transportu čtvrt roku, osob mezi 15 a 60 lety bylo ve vagonech 51 a vysídlenců nad 60 (včetně) bylo 14, nejstarším byla Barbara Maier, které bylo v době odsunu 83 let. Vzhledem k výraznému zastoupení žen není překvapením, že o málo více než třetina (34) z odsunutých osob byla v domácnosti. Další početná skupina byly děti (14) či žáci školou povinní (12). Pokud k předchozím třem číslům přičteme dva penzisty a jedno invalidu, opět se nám ukáže, že 2/3 transportu tvořily osoby, které se nějakým způsobem už nepodílely na práci v průmyslu či zemědělství. Přesto je zde patrný mírný nárůst osob, které se právě do těchto odvětví zapojovaly. Zřetelně je to vidět u keramického průmyslu – několik zaměstnanců porcelánek bylo odsunuto už v předchozích transportech. v tomto byl odsunut jeden obraceč porcelánu (lze předpokládat, že šlo o jednoduchou dělnickou funkci), pět dělnic v porcelánce. Dále byli vysídleni dva dělníci, dva řidiči, jeden kočí a další povolání zastoupená jedním či dvěma lidmi. z toho by bylo možné usuzovat, že se právě pokud jde o činnost porcelánek, dařilo nahrazovat německé zaměstnance rychleji než v jiných provozech. a zejména dobře je to vidět na zemědělství a potravinářství, kde byl odsun v podstatě v jednotkách osob. a vyjma jedné zdravotní sestry nebyly z Mírové odsouvání lidé, kteří by se mohli podílet na sociálních službách. Stejně jako na strategickém průmyslu – např. energetickém – výjimku tvořil vysídlený elektrotechnik Karl Scherzer. z hlediska cíle, kam by se vysídlenci chtěli přesunout, pak jen 7 z 92 (7,61 %), a to rodina Viethových a Köhlerových.

¹⁰⁵⁶ Zapsáno jako goods-manager.

Po uplynutí dalších 6 dnů, tedy 25. června 1946, byl ze sběrného střediska Nové Sedlo vypraven další vlak. Tentokrát měl celkem 1 203 pasažérů, kteří měli v cíli své cesty zůstat už natrvalo. z celkového počtu bylo 390 mužů, 667 žen a 146 dětí do šesti let.¹⁰⁵⁷

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
6	Hampl Emilie	34	Ž	G	v domácnosti	
6	Hampl Hilde	11	Ž	G	žákyně	
6	Hampl Anton	9	M	G	žák	
6	Hampl Karin	2	Ž	G	dítě	
6	Kroha Rosa	39	Ž	G	v domácnosti	
6	Kroha Aloisia	13	Ž	G	žákyně	
6	Kroha Anton	40	M	G	kovář	
7	Stiefl Josef	48	M	G	zemědělec, farmář	
7	Stiefl Marie	49	Ž	G	v domácnosti	
7	Stiefl Anton	15	M	G	--	
7	Stiefl Walter	7	M	G	žák	
7	Stiefl Gertrud	21	Ž	G	dělnice	
7	Götz Heinrich	34	M	G	plazier ¹⁰⁵⁸	
7	Slach Anton	28	M	G	zámečník	
7	Slach Sofie	44	Ž	G	v domácnosti	
7	Slach Ilse	18	Ž	G	zaměstnankyně	
7	Jakob Theresia	49	Ž	G	v domácnosti	
7	Jakob Emil	50	M	G	hudebník	
7	Rösel Albine	25	Ž	G	služebná	
7	Fuhrmann Rosa	32	Ž	G	vyšíváčka ¹⁰⁵⁹	
7	Fuhrmann Adolf	12	M	G	žák	
7	Pschorn Adolf ¹⁰⁶⁰	34	M	G	horník	
7	Pschorn Marie	35	Ž	G	v domácnosti	
7	Pschorn Herbert	7	M	G	žák	

¹⁰⁵⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 11. transport, 25. 6. 1946

¹⁰⁵⁸ Autor nedokáže přeložit.

¹⁰⁵⁹ Zapsáno embroiderer – patrně se jedná o švadlenu, která vyšívala látky.

¹⁰⁶⁰ Zapsáno ale Adlf.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
7	Pschorn Franz	¾	M	G	dítě	
7	Lorenz Franz	37	M	G	švec	
7	Lorenz Anna	69	Ž	G	v domácnosti	
7	Wabra Gerlinde	18	Ž	G	zaměstnankyně	
7	Theisinger Amalie	53	Ž	G	farmářka ¹⁰⁶¹	
7	Lenk Theresia	56	Ž	G	v domácnosti	
7	Götz Heinz ¹⁰⁶²	5	M	G	dítě	
7	Götz Melanie	32	Ž	G	v domácnosti	
7	Schmirler Herman	50	M	G	zemědělec, farmář	
7	Schmirler Hedwig	45	Ž	G	v domácnosti	
7	Schmirler Edeltraud	19	Ž	G	švadlena zemědělských oděvů ¹⁰⁶³	
7	Zuleger Adolf	66	M	G	penzista	
7	Zuleger Anna	63	Ž	G	v domácnosti	
25	Schindler Anna	23	Ž	G	dělnice v porcelánce	
25	Schindler Marie	59	Ž	G	v domácnosti	
25	Schindler Josef	68	M	G	sklář	
26	Baier David	56	M	G	horník	
26	Baier Amalie	48	Ž	G	v domácnosti	
26	Baier Erna	20	Ž	G	v domácnosti	
26	Tresolavy Julie	51	Ž	G	v domácnosti	
26	Tresolavy Andreas	54	M	G	zaměstnanec	
26	Richter Anton	54	M	G	dělník v porcelánce	
26	Richter Ida	44	Ž	G	v domácnosti	
26	Richter Hilde	13	Ž	G	žákyně	
27	Seidl Rosa	38	Ž	G	v domácnosti	
28	Riedl Berta	56	Ž	G	v domácnosti	
28	Viehmann Anton	57	M	G	horník	
28	Roth Franziska	50	Ž	G	v domácnosti	

¹⁰⁶¹ Zapsáno jako farmers-woman.

¹⁰⁶² Zapsáno ale jako Heinz Götz.

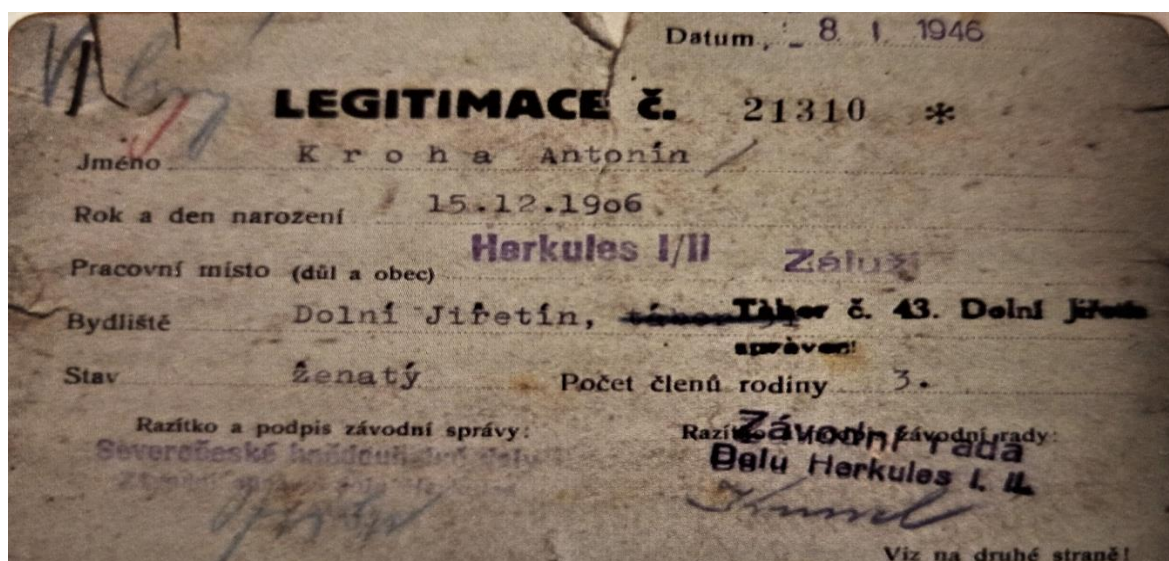
¹⁰⁶³ Zapsáno dressmaker agric.-labuer.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
28	Roth Georg	17	M	G	dělník v porcelánce	
28	Roth Marianne	16	Ž	G	žákyně	
31	Schwager Marie	41	Ž	G	farmářka	Bruchmachtersen a Lebenetodt/Braunschweig
31	Schwager Adolf	8	M	G	žák	
31	Kauer Amelie	73	Ž	G	v domácnosti	
35	Weiss Gisela	34	Ž	G	prodavačka	
35	Weiss Roland	11	M	G	žák	
35	Weiss Christa	3	Ž	G	dítě	
35	Christ Marie	56	Ž	G	v domácnosti	
35	Rejschek Gustav	60	M	G	dělník v porcelánce	Deggendorf
35	Rejschek Klara	61	Ž	G	v domácnosti	Deggendorf
35	Ermold Friedricke	3	Ž	G	dítě	Deggendorf
35	Ermold Harald	33	M	G	v domácnosti	Deggendorf
35	Ermold Harald ¹⁰⁶⁴	5	M	G	dítě	Deggendorf

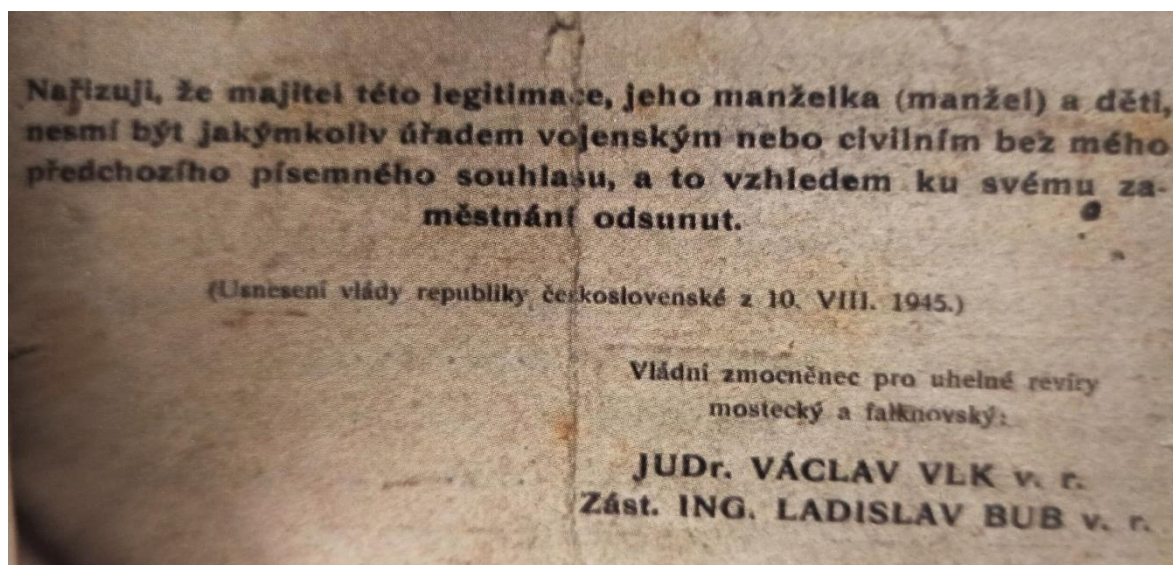
Na konci června opustilo obec Mnichov tímto transportem 66 obyvatel, z toho 27 mužů a 39 žen. Děti do 14 let (včetně) by bylo možné napočítat 15, z toho nejmladší byl Franz Pschorn, kterému v době odsunu byl 9 měsíců, velký počet lidí v aktivním věku, a to 44, nad 60 let (včetně) tu pak bylo 7 osob německé národnosti, ze kterých nejstarší byla Amelie Kauer, již bylo v době vysídlení 73 let. Třetina z odsunovaných (23) působila v domácnosti, a nebyla tedy pro hospodářství ČSR nepostradatelná. Zde je zajímavé zmínit Haralda Ermolda, který byl ve svých 33 letech psán také „v domácnosti“, což by byla, pokud by nešlo o překlep, u muže v dané době velmi výrazná výjimka. Dále zde bylo 6 dětí, 10 žáků, jeden penzista a Anton Stiefl v patnácti neměl u svého jména uvedenou žádnou činnost, lze tedy předpokládat, že ještě nebyl ekonomicky aktivní. v součtu se opět dostaneme na číslo 40 (60,6 %), tedy opět téměř dvě třetiny ekonomicky neaktivních Němců. Opět pokračoval trend zmíněný už v předchozím

¹⁰⁶⁴ Zapsána u něj obec Mnichov, ale jde evidentně o překlepy, stejně jako u něj není uveden cíl odsunu, ale u rodiny ano, proto doplněno.

transportu, zde byly 4 osoby pracující na dělnických pozicích v porcelánce. Za zmínku ale stojí i 4 lidé (2 ženy a 2 muži) zabývající se zemědělstvím s označením farmer. Je zde zmínka i o jednom hudebníkovi, padesátiletém Emilu Jakobovi. Sedm osob pak udalo cíl své cesty (10,6 %). Nejzajímavější z odsunutých je však osud Antona Kroha, který získal 8. ledna 1946 legitimaci č. 21310 od závodní rady dolů Herkules I, II., která znemožňovala jeho odsun viz příložené obrázky z publikace Jiřího Klsáka¹⁰⁶⁵. Přesto ale právě v tomto transportu odjíždí celá tříčlenná rodina Antona Kroha do Německa. Je otázkou, co stálo za touto změnou, zda nahrazení jeho činnosti kováře/obráběče kovů, zda se rozhodl sám o sobě, nebo s ohledem na rodinu. v každém případě výjimka z odsunu netrvala déle než půl roku.

Kroha Anton – legitimace avers

Kroha Anton – legitimace revers

¹⁰⁶⁵ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 38.

Tempo odsunu ale nezpomalilo ani o prázdninách, a tak se další transport, ve kterém odjížděli ze země obyvatelé německé národnosti z obce Mírová konal už 8. července 1946 jako v pořadí již dvanáctý z Nového Sedla. Celkem převážel 1 204 Němců a z toho 431 mužů, 661 žen a 122 dětí do šesti let.¹⁰⁶⁶

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
18	Heidelberger Marie	39	Ž	G	v domácnosti	
18	Heidelberger Sylvia	19	Ž	G	dělnice	
18	Heidelberger Erika	11	Ž	G	žákyně	

Po odsunu rodiny Heidelbergerových se číslo vysídlených Němců z Mírové zvýšilo na 395, alespoň dle dostupných záznamů velitelů transportů. Toto číslo výrazně převyšovalo původně plánovaných 235. Je otázkou, co stálo za tímto zvýšeným počtem, protože obec Mnichov a okolí rozhodně neprosluly velmi výraznými násilnými akcemi proti německému obyvatelstvu. Jak si ukážeme později, poměrně velký počet obyvatel německé národnosti v Mnichově zůstal, což neukazuje na napjaté vztahy. Přesto platí, že pokud vyjdeme ze sčítání obyvatel Mnichova v květnu 1939 930 sečtených lidí a porovnáme je se stavem transportů k 8. červenci 1946, pak bylo z Mnichova k tomuto datu odsunuto v rámci organizovaného odsunu 42,47 % obyvatel. Možná i proto v dalším vysídlovacím vlaku, který byl vypraven 14. července 1946 nebyli lidé z obce Mnichov zastoupeni.¹⁰⁶⁷ To se však mělo změnit a v dalším, již 14. transportu, je opět možné nalézt jména obyvatel Mnichova. Vlak s vysídlení vyrazil 7. srpna 1946 a vezl 1 205 osob, z toho 450 mužů, 672 žen, 103 dětí do šesti let.¹⁰⁶⁸

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
1	Tietz Marie	60	Ž	G	v domácnosti	
1	Schneider Karl	48	M	G	zaměstnanec	
1	Schneider Paula	46	Ž	G	v domácnosti	
1	Schneider Edith	19	Ž	G	švadlena	
1	Dietz Berta	38	Ž	G	v domácnosti	

¹⁰⁶⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 12. transport, 8. 7. 1946

¹⁰⁶⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 13. transport, 14. 7. 1946

¹⁰⁶⁸ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 14. transport, 7. 8. 1946

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
2	Schuster Marie	71	Ž	G	v domácnosti	
2	Panenka Ferdinand	72	M	G	zámečnický mistr	
2	Panenka Marie	74	Ž	G	v domácnosti	
2	Panenka Edmund	47	M	G	zámečnický mistr	
2	Panenka Anna	45	Ž	G	v domácnosti	
2	Panenka Karl	12	M	G	žák	
2	Panenka Sieglinde	12	Ž	G	žákyně	
2	Panenka Edmund	17	M	G	žák	
4	Hirsch Rudolf	47	M	G	sklář	
4	Hirsch Agnes	42	Ž	G	v domácnosti	
4	Bezold Josef ¹⁰⁶⁹	48	M	G	sklář	
4	Bezold Theresia	40	Ž	G	v domácnosti	
4	Bezold Gertrud	18	Ž	G	švadlena	
5	Komp Karl	57	M	G	inženýr	
5	Komp Marie	51	Ž	G	v domácnosti	
5	Voigtmann Marie	74	Ž	G	v domácnosti	
7	Zuleger Emma	42	Ž	G	dělnice	
7	Lorenz Mathilde	57	Ž	G	v domácnosti	
7	Stangl Marie	45	Ž	G	dělnice	
14	Maroneck Marie	60	Ž	G	v domácnosti	
14	Zuber Anna	34	Ž	G	v domácnosti	
14	Zuber Ilse	14	Ž	G	dělnice v porcelánci	
14	Zuber Erika	6	Ž	G	dítě	
14	Steidl Justine	43	Ž	G	v domácnosti	
14	Stedl ¹⁰⁷⁰ Anna	18	Ž	G	nevyplněno	
17	Krämer Franz	49	M	G	dělník	Weiden/Bavorsko
17	Krämer Frieda	48	Ž	G	v domácnosti	Weiden/Bavorsko

¹⁰⁶⁹ u trvalého bydliště zapsáno Mnivhov, ale z kontextu je jasné, že jde o překlep.

¹⁰⁷⁰ Patrně překlep, mělo by být zapsáno Steidl Anna.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
40 (41)	Fenkl Ernestine	45	Ž	G	v domácnosti	
40 (41)	Fenkl Ingeborg	15	Ž	G	v domácnosti	
40 (41)	Fenkl Peter	4	M	G	děti	
40 (41)	Pässler Peter	3	M	G	děti	
40 (41)	Pässler ¹⁰⁷¹ Irmgard	26	Ž	G	kadeřnice	

V tomto transportu došlo k odsunu 37 obyvatel Mnichova s tím, že pět posledních tvořilo 41. vagon, ale patrně byl reálně jen počet lidí ve vagonu 40 rozšířený o větší počet lidí, o čemž svědčí i fakt, že nebyl na tomto papíře (pro vagon 41) označen červenou barvou velitel vagonu. Jedenáct osob bylo mužského pohlaví a 26 ženského. Šesti vysídlencům bylo v době transportu méně než 14 let (včetně), 25 osob bylo ve věku 15 až 59 let a nad 60 let (včetně) bylo stejně jako nejmladších šest. Nejmladším odsunovaným byl Peter Pässler, kterému byly 3 roky, a nejstarší Marie Voigtmann, které bylo 74, stejně jako Marii Panenka. z hlediska ekonomické aktivity zde bylo 17 osob „zaměstnáno“ v domácnosti, 3 děti a 4 žáci či žákyně, u jedné osoby nebylo vyplněno vůbec nic (lze předpokládat, že v rozhodné době nevykonávala žádné zaměstnání), v součtu jde o 25 osob (67,57 %). Odsunuta byla celá rodina předávající si zámečnickou živnost (Panenkovi), dva skláři, dvě švadleny, 3 dělníci a jedna dělnice v porcelánce. Jen 2 osoby (5,41 %) - Krämerovi – uvedli cíl cesty do Weidenu v Bavorsku. Pro tento transport uvádí Jiří Klsák počet odsunutých 48¹⁰⁷² s tím, že v něm bylo sedm dětí (oproti autorovi práce, který dohledal 6), nejstarší osobě bylo 74 a nejmladšímu odsunovanému 3 roky. To by odpovídalo 14. transportu ze 7. srpna, ale Klsák uvádí datum transportu na 8. srpna. Podrobnější informace, bohužel, ve své publikaci nedokládá.

Další transport opustil sběrné středisko v Novém Sedle u Lokte 19. srpna 1948. s velkou mírou pravděpodobnosti by mohl odpovídat odsunu osob z obce Mírová, který Jiří Klsák datuje na 16. srpna 1946.¹⁰⁷³ Bohužel, v okresním archivu v Jindřichovicích archivu je k němu jen

¹⁰⁷¹ v originále materiálu je překlep a napsáno P-ässler.

¹⁰⁷² KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 38.

¹⁰⁷³ Ibidem, str. 38.

jeden jediný statistický údaj, a to o celkovém počtu 1 200 pasažérů, z toho 426 mužů, 653 žen a 122 dětí.¹⁰⁷⁴

V rámci 16. transportu došlo ke změně přejímacích dokumentů, které byly vyplněny německy a jiným způsobem. věku bylo uváděno datum narození, kolonka pohlaví se rozšířila o verzi dítě. v poznámkách se psalo, zda byl odsunovaný členem NSDAP. Hlavní a největší změna však byl způsob vyplnění dokumentu, který byl na rozdíl od předchozích v němčině. Chyběla zde i přesná statistika počtu odsunovaných. a také jednotlivé statistiky (součty osob) vozů dle věku a pohlaví nebyly vyplněny zcela přesně (v mnoha případech autor přepočítal počty mužů, žen, dětí a nebyl správně spočítána). Namísto Co zde bylo navíc, byly dva vozy pro nemocné, které převážely 10+10 osob zařazených dle závažnosti úrazu či nemoci do následujících kategorií (tyto byly i na seznamu převážených ve zdravotnickém vozu):

„I. Duševně choří (budou odsunuti hromadně zvláštními transporty)

II. Slabomyslní,

III. Trvale nemocní,

IV. Dočasně nemocní v ošetřování,

V. Staří lidé, neschopní normálního odsunu a závislí na pomoci druhých,

VI. Slepí,

VII. Hluší a němí,

VIII. Neschopní pohybu pro poranění.“¹⁰⁷⁵

O nemocné v prvním voze se dle seznamu starala zdravotní sestra Anna Steinbachová. z hlediska diagnózy zde byla zastoupena 1 osoba z II. skupiny, 2 z III. skupiny, 1 ze IV., 4 z V. skupiny, a po jedné z VI. a VIII. v druhém voze bylo 6 osob ze III. skupiny, 3 z V. a jedna z VIII. Celkově odešlo transportem 1 200 osob a 20 dalších ve dvou zdravotnických vozech. Většina byla opět žen, konkrétně 628, 460 mužů a 132 dětí (bez osob ve vagonu pro nemocné je to 616 žen, 452 mužů a 132 dětí do šesti let). z obce Mnichov však odjela jen tříčlenná rodina dělníka Adolfa Kühnla.¹⁰⁷⁶

¹⁰⁷⁴ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 15. transport, 19. 8. 1946

¹⁰⁷⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 16. transport, 30. 8. 1946

¹⁰⁷⁶ Ibidem.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
3	Kühnl Adolf	28	M	G	dělník	
3	Kühnl Erna	27	Ž	G	v domácnosti	
3	Kühnl Manfred	7	M	G	žák	

Již v září, přesněji 9. září 1946 byl vypraven další transport z Nového Sedla, v pořadí již sedmnáctý. Tvořilo jej 421 mužů, 675 žen a 110 dětí.¹⁰⁷⁷

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
7	Hippmann Josef	44	M	G	sklář	Eifa/Hesensko
7	Hippmann Marie	12	Ž	G	žákyně	Eifa/Hesensko
7	Hippmann Anna	43	Ž	G	v domácnosti	Eifa/Hesensko
7	Achatz Franz	37	M	G	zaměstnanec	
7	Achatz Frieda	34	Ž	G	v domácnosti	
10	Meronek Franz	40	M	G	dělník	
10	Meronek Anna	40	Ž	G	v domácnosti	
10	Meronek Edith	20	Ž	G	dělnice	
10	Meronek Irene	17	Ž	G	dělnice	

O odsunu těchto tří rodin se Jiří Klsák ve své práci nezmiňuje, po srpnových odsunech zmiňuje až dodatečné odsuny z roku 1947. Podle složení je vidět, že šlo o tři kompletní rodiny zaměstnané v dělnických profesích a Josef Hippmann mohl být zaměstnancem nedaleké (od Mnichova) sklárny v Chodově. a právě i Hippmannovi si přáli dorazit do osady Eifa, což je součást dnešní obce Alden v Hessensku.

V 18. transportu, který byl vypravován z Falknova nad Ohří, bylo 12. září 1946 odvezeno do Německa 312 osob (ve vagonech označených 31-40), zřejmě sloužil jako doplnění počtu transportu právě z Falknova.¹⁰⁷⁸ Další osoby z Mnichova nalezneme až v transportu s číslem 19, který opustil Nové Sedlo 23. září 1946. Tvořilo jej 1 205 osob, z toho 456 mužů, 653 žen a 96 dětí do šesti let.¹⁰⁷⁹

¹⁰⁷⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 17. transport, 9. 9. 1946

¹⁰⁷⁸ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 18. transport, 12. 9. 1946

¹⁰⁷⁹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 19. transport, 23. 9. 1946

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
13	Fuchs Anna	39	Ž	G	švadlena	
13	Fuchs Walter	14	M	G	žák	
22	Fischer Ernst	27	M	G	řezník	
22	Fischer Gertrud	24	Ž	G	v domácnosti	
22	Fischer Berndt	1 ¾	M	G	dítě	
22	Schindler Josef	49	M	G	sklář	
22	Schindler Hermine	49	Ž	G	v domácnosti	
22	Kühnl Franz	39	M	G	topič	
22	Kühnl Antonie	40	Ž	G	v domácnosti	
22	Siegl Agnes	39	Ž	G	v domácnosti	
22	Siegl Siegmund	18	M	G	dělník	
22	Fischer Anna	66	Ž	G	v domácnosti	
22	Wabra Rudolf	42	M	G	kovář	
22	Wabra Angela	39	Ž	G	v domácnosti	
22	Wabra Ingrid	6	Ž	G	dítě	
22	Zuleger Anna	53	Ž	G	v domácnosti	Gundelfingen
22	Zuleger Theresia	83	Ž	G	v domácnosti	Gundelfingen
22	Zuleger Christl	6	Ž	G	dítě	Gundelfingen
22	Zuleger Emma	42	Ž	G	v domácnosti	Gundelfingen
22	Zuleger Anton	47	M	G	zemědělec, farmář	Gundelfingen
23	Wallrer Ernst	37	M	G	dělník	
23	Wallrer Anna	35	Ž	G	dělnice	
23	Wallrer Ernst	9	M	G	žák	
23	Wallrer Annelie	5	Ž	G	dítě	
23	Zinner Anna	56	Ž	G	v domácnosti	
23	Zuleger Adolf	64	M	G	zemědělec, farmář	
23	Zuleger Theresia	53	Ž	G	v domácnosti	
23	Ott Leopold	26	M	G	horník	
23	Kuuzmann Erna ¹⁰⁸⁰	20	Ž	G	v domácnosti	
23	Kunzmann Anton	10	M	G	dítě	
27	Pittroff Johann	33	M	G	dělník v porcelánce	Gundelfingen/ Dillingen

¹⁰⁸⁰ Lze předpokládat, že by mělo být správně napsáno Kunzmann a patrně jde o překlep.

V druhé polovině září byl ze sběrného střediska vypraven transport s 31 osobami německé národnosti z obce Mnichov, z toho bylo 17 žen a 14 mužů. Nejmladšímu odsunovanému Berndtu Fischerovi bylo jeden a třičtvrtě roku, dětí do 14 let (včetně) bylo 7, 21 osob bylo ve věku 15 až 59 let a tři nad 60 s tím, že nejstarší vysídlené Theresii Zulegerové bylo 83 let. Nepřekvapí, že opět převládají osoby působící v domácnosti (12), dětí zde bylo 5 a dva žáci, dohromady tedy 19 ekonomicky neaktivních (61,29 %). z profesí zde byli 3 dělníci, jeden dělník v porcelánce, dva zemědělci (farmáři), další jeden sklář a jeden topič (bohužel není upřesněno kde). Zajímavostí je, že všechny osoby (6 – 19,36 %), které uvedly cíl své cesty, chtěly do Švábska do města Gundelfingen. Jednalo se jak o Zulegerovi, tak o Johanna Pittroffa, který měl v záloze ještě Dillingen.

Ve dvacátém (2. října 1946¹⁰⁸¹) ani ve 21. transportu (13. října 1946¹⁰⁸²) obyvatelé z obce Mnichov nebyli. Další nalezneme až v předposledním, 22. transportu ze sběrného tábora Nové Sedlo. Celkem bylo 22. října 1946 tímto transportem odsunuto 1 207 osob, z toho 499 mužů, 622 žen a 86 dětí do šesti let.¹⁰⁸³

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
12	Zinner Heinrich	45	M	G	zemědělec, farmář	
12	Zinner Rezi	44	Ž	G	v domácnosti	
12	Zinner Karl ¹⁰⁸⁴	73	M	G	penzista	

Jak vidno, odešla z Mírové tříčlenná rodina Zinnerových, zajímavostí jistě je, že mohlo jít o sedláka (statkáře), což by svědčilo, že se sehnala náhrada, nebo již bylo po sklizni a celá rodina mohla být odsunuta.

Poslední transport byl ze Sběrného střediska Nové Sedlo vypraven ve spolupráci s Karlovými Vary. Ze střediska v něm bylo pouze 120 osob. Transport byl odeslán 26. října 1946¹⁰⁸⁵ ze stanice Dvory u Karlových Varů (dnešní Karlovy Vary – Dvory) a je to symbolicky poslední transport vysídlenců v hlavní fázi odsunu, takže i za účasti členů vlády ČSR – viz obrázek na následující straně.¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸¹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 20. transport, 2. 10. 1946

¹⁰⁸² SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 21. transport, 13. 10. 1946

¹⁰⁸³ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 22. transport, 22. 10. 1946

¹⁰⁸⁴ v roce 1936 byl Karl Zinner uváděn jako starosta obce Mnichov. KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 34.

¹⁰⁸⁵ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 23. transport, 26. 10. 1946

¹⁰⁸⁶ Obrázek: NĚMEC, Pavel. My se nemstíme. Paměť a dějiny. Praha: ÚSTR, 2013, 7(2), 16-23, str. 21

Ale jak bude dále uvedeno, následně transporty (i z obce Mnichov) pokračovaly ještě v roce 1947 v rámci tzv. dodatečného odsunu.

Zajímavosti materiálů, které jsou k tomuto poslednímu transportu v archivu v Jindřichovicích k vidění, je, že na nich nejsou uvedena žádná čísla čtyř vozů, které tábor z Nového Sedla ve vlaku obsazoval, stejně jako zde není uvedeno datum transportu, což na všech ostatních bylo. Těžko říct, zda to bylo spěchem, aby byl termín dodržen, než bude do okupačních zón v Německu znemožněn odsun spojeneckými úřady. Také

to bylo jen čtyři dny po předchozím. z dostupných materiálů nelze soudit.

Č.V.	Příjmení a jméno	Věk	Poh.	Nár.	Zaměstnání	Cíl cesty
?	Schuster Heinrich	60	M	G	zemědělec, farmář	
?	Schuster Anna	53	Ž	G	v domácnosti	
?	Schuster Josef	22	M	G	invalida	
?	Bauer Gertrud	26	Ž	G	v domácnosti	
?	Bauer Gustav	33	M	G	slévač, dělník ve slévárně	
?	Bauer Hainz	½	M	G	dítě	

V posledním transportu roku 1946 byly z obce Mnichov vysídleny rodiny Schusterových a Bauerových. u Schusterových je určitě zajímavostí invalidní stav dvaadvacetiletého Josefa. Vzhledem k věku by mohla být možností i jeho služba v armádě a zranění, které mu znemožnilo pracovat. To však nelze z pramenů vyčíst.

4.2.7 Dodatečný odsun v letech 1947-1948

O napětí, které mezi do pohraničí příchozími československými občany vyvolával stav na podzim 1946, kdy byla ukončena hlavní fáze odsunu Němců, přesto jich ale velký (šlo o desetitísíce osob) počet v pohraničí zůstával, byla již řeč. Svou roli zde hrála zkušenost prožité války, ale zmínit lze i zjištěné důvody snadného a levného (někdy i zadarmo) získaného majetku odsunutých osob. Podobná nálada panovala ve vnitrozemí. Diskuse vyvolávaly počty německých antifašistů a také specialistů, kteří zůstávali v ČSR. Postavení německých obyvatel se sice vůbec nezměnilo a rozhodně nepřišlo žádné výrazné zlepšení, ale někteří čeští občané si stěžovali na jejich chování s tím, že jim díky neodsunu narostlo sebevědomí a jsou často drzí a provokují. Napjatou situaci v době po hlavní fázi odsunu potvrzuje hlášení k ONV v Lokti, dle kterého se skupina Němců v Horním Slavkově dopouštěla urážek veřejného činitele. Tím byl bezpečnostní referent MNV v H. Slavkově Lubomír V. Bozděch, který napsal 21. dubna 1947 Hlášení na Němce Hahna K.¹⁰⁸⁷ Bozděch v hlášení popisuje, že předchozího dne krácel kolem ¾ na 6 (z kontextu plyne, že odpoledne) s manželkou, která tlačila kočárek se synem, po „Třídě osvoboditelů“ a před místní mlékárnou oba předešla skupina tří Němců notně posilněných alkoholem, šlo o Arnošta Lugnera z H. Slavkova, Josef Rohm z Hubhofu a Alfréd Kempke z Kounic. a poslední jmenovaný byl tak opilý, že jej ostatní dva museli podpírat. Za nimi pak šli další 3 Němci, konkrétně Karel Kraus, Jan Böcher a Karel Hahn všichni z H. Slavkova, který něco pokřikoval a k tomu Bozděch dodává: „*Jsa upozorněn manželkou , že vyslovuje moje jméno otočil jsem se a viděl , že Böcher mu zacpává dlaní ústa. Hahn však ho kousnul do ruky a Böcher ho proto pustil, takže jsem zřetelně jak mě nazývá , , Sau Bozděch , , ! Když jsem ho zastavil a volal k pořádku řekl , , Sau Bozděch , du wirst in drei Tage tod sein !*, (Čuně¹⁰⁸⁸ Bozděchu, ty budeš do tří dnů mrtvý. – pozn. překlad autor) *což slyšela moje manželka a Němci Kraus a Böcher.*“¹⁰⁸⁹ v reakci na to Bozděch vyzval Hahna, aby jej následoval na stanici SNB. Po cestě dle tvrzení bezpečnostního referenta Němec svou výhrůžku několikrát zopakoval a navíc přidal, že pokud jej Bozděch nepustí „*Kameraden werden deine Frau und das Kind erschliessen,!*“ (Kamarádi zastřelí tvou ženu a dítě – překlad autor).“¹⁰⁹⁰ Chování a pokřikování Hahna cestou na stanici SNB prý budilo velké pohoršení mezi českými obyvateli H. Slavkova. Na stanici pak opilého Němce prohledal prap. SNB Houdek, přičemž

¹⁰⁸⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, ONV Loket, Hlášení na Němce HAHNA K., Horní Slavkov, 21. 4. 1947

¹⁰⁸⁸ Možné také překládat jako prase, svině, svinský.

¹⁰⁸⁹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, ONV Loket, Hlášení na Němce HAHNA K., Horní Slavkov, 21. 4. 1947

¹⁰⁹⁰ Ibidem.

Hahn vykřikoval „*Meine Pistolle Werden sie so wie so nicht*¹⁰⁹¹ *finden*.,“¹⁰⁹² (Moje pistole tak jako tak nenajdete – překlad autor). Bozděch pak dodává, že se Hahn pozvracel a několikrát upadl. Referen také vyjmenovává, jak se skupina Němců sešla a opíjela: „*Rohm a Böcher potkali asi ve 3. hod. na křižovatce u Jahn heimu , Lugnera Kempkeho a Krause a Hahna. Šli všichni do hostince u šachty, kde každý vypili 2 piva a 6 likérů. Kempke jediný vypil o 2 piva více.*“¹⁰⁹³

Bozděch také popisuje rodinné poměry obviněného a vyslovuje domněnku, že ono chování odhaluje jeho skutečné smýšlení, a proto je nutné jej co nejpřísněji potrestat: „*Hahnův otec byl členem NSDAP a Hahn sám jakož i jeho bratr jsou odchovanci HJ. Jest dále vyloučeno , že by mohlo z jeho strany jít o/jakýkoliv (zde Bozděch napsal obě slova dohromady a oddělil je svislou čarou - pozn autor) omyl poněvadž ,věděl dobře kdo jsem , poněvadž mě nejen nazýval jménem , ale i mou úřední funkcí. Žádám o jeho potrestání a o odsunutí do říše neboť v podnapilosti jasně projevil svoje pravé smýšlení.*“¹⁰⁹⁴ Na konci listu je pak razítko MNV H. Slavkov a ručně připsáno obligátní „S pozdravem, dvouletce zdar!“ a podpis pana Bozděcha. Na onom udání je zarážející, jak přesný popis událostí směřující ke konfliktu již druhý den měl pan Bozděch k dispozici. Není pochyb, že SNB a její praporčík Houdek konala velmi rychle a vyslechla všechny aktéry a hlášení o jejich výsledcích podala právě referentu MNV. v hlášení také není jediné slovo, zda se některý z dalších Němců k Hahnovi ve výhrůžkách přidal, nebo jej uklidňovali a snažili se ho brzdit. Jediné, co víme, je, že bylo Böcherovi, při snaze zakrýt Hahnovi ústa dlaní, způsobeno povrchové zranění zuby dotyčného. Nelze domýšlet, nakolik se pan Bozděch cítil ohrožen na životě či měl strach o svou rodinu, rozhodně je ale patrné, že vztah mezi představitelem místní civilní správy a slavkovskými Němci musel být velmi napjatý. o psychickém vypjetí, kterému byl možná pan Bozděch vystaven, by mohl svědčit i značný počet typografických chyb, které při psaní hlášení udělal, a které autor této práce v citacích uvádí (pokud je možné předpokládat, že jej psal na stroji on sám).

Téhož dne je pak dochovaná v SOKa v Jindřichovicích stručné vyrozumění o dalším postupu ve věci Karla Hahna: „*Na základě hlášení bezpečnostního referenta L. Bozděcha budiž dán ihned do odsunu do sběrného střediska ve Dvorech u Karl. Varů Hahn Karel z Horního*

¹⁰⁹¹ v tiskopisu slovo nicht není, je tam dodatečně vloženo a dopsáno tužkou – pozn. autor.

¹⁰⁹² SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, ONV Loket, Hlášení na Němce HAHNA K., Horní Slavkov, 21. 4. 1947

¹⁰⁹³ Ibidem.

¹⁰⁹⁴ Ibidem.

Slavkova ul. Sv. Anny, č.p. 444, který hrubým způsobem na veřejnosti urazil shora jmenovaného bezpečnostního referenta a vyhrožoval mu zabitím.

*Sběrnému středisku budiž podána podrobná písemná zpráva, proč byl odsun proveden.*¹⁰⁹⁵ Je zajímavým faktem, že tuto zprávu podepisuje opět bezpečnostní referent L. V. Bozděch. Stal se tak v celém případě v jedné osobě poškozeným, žalobcem i soudcem. Podle názoru autora této práce by měl být v takovém případě z řízení o odsunu vyňat pro podjatost a měl by o Hahnovi rozhodnout bezpečnostní referát ONV v Lokti. Těžko se pak ubránit dojmu, že přijaté rozhodnutí bylo na úrovni osobní vendety. Na tomto případě je také vidět, jakou moc měli nad životy Němců civilní orgány a že právní principy spravedlivého řízení se po únoru 1948 příliš nedodržovaly.

Proto bylo velkou snahou československé vlády se dohodnout se Spojenci na dalších transportech, které měly proběhnout v roce 1947.

Jiří Klsák uvádí tři dodatečné transporty v roce 1947 z obce Mnichov: „*jeden transport se uskutečnil kolem 13. června 1947, na seznamu z tohoto dne je dalších 36 německých obyvatel Mírové, z toho 12 dětí, nejstaršímu bylo 62 let, nejmladšímu byl rok, další potom 16. července 1947, kdy bylo odsunuto 24 německých obyvatel, z toho 5 dětí, nejstaršímu bylo 68 let, nejmladšímu 7 let, další transport šel do Německa 23. července 1947, celkem 22 osob, z toho 8 dětí, nejstaršímu odsunutému bylo 64 let, nejmladšímu 7 let.*“¹⁰⁹⁶ Údaje, které tak Jiří Klsák uvádí znamenají v součtu dalších 82 osob, které byly odsunuty z obce Mírová.

Dalším příkladem dodatečného odsunu v obci Mnichov bylo vysídlení 3 dělníků německé národnosti, kteří ale v té době pracovali v n. p. Středočeské uhelné a železnorudné doly v Kladně. Šlo o Rudolfa Schnurera, t.č. horník na dole Zápotocký, trvalým bydlištěm v Dubí, bytem však v Mnichově, neboť tam měl svou rodinu. Dalším byl Karel Stöhr, horník na stejném dole, trvalým bydlištěm v Mnichově. a třetím Arnošt Kapellner, také horník na dole Zápotocký, bytem v Mnichově č. 79. Všichni tři obdrželi povolení z Bavorska (americké okupační zóny), že se tam mohou vysídlit oni a s nimi i jejich rodiny dne 3. května 1948. Vysídlení má proběhnout přes stanici Nové Domy u Aše. Podnik byl autorem zprávy, referentem ONV, požádán, aby s nimi přerušil pracovní poměr a uvedl veškeré náležitosti do pořádku nejdéle tři dny před datem odsunu, aby nedošlo k odkladu odsunu. Zajímavá je zmínka, která říká, že

¹⁰⁹⁵ Ibidem.

¹⁰⁹⁶ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 38.

„...může nám býti tato cesta v krátké době uzavřena a zabráněno odsunům, ...“¹⁰⁹⁷ z řečeného plyne, že ještě v dubnu 1948 vynakládali civilní orgány velkou energii na to, aby dokázaly, byť i pouhé tři osoby německé národnosti i s rodinami, odsunout do Německa.

Na bezpečnostní oddělení ONV v Lokti chodily i žádosti členů rodin, jejichž rodinný příslušník se nacházel v Německu a ostatní byli v Čechách. Tyto žádosti byly kladně vyřizovány za účelem scelení rozdělených rodin. Příkladem může být situace ženy z obce Vintířov (nachází se nedaleko Chodova na Karlovarsku). Jmenovaná, Emma Baierová, žádala 22. srpna 1948 o vysídlení do Německa, neboť, jak uváděla, byla reemigrantkou z Horního Slezska, z Petrovic v okrese Opolí. Dále uvádí, že „*Brzy poté, když jsem se vdala byl můj manžel Bohumír Baier vzat na vojnu a od té doby jsem od něho až na několik ústních sdělení neměla žádných zpráv. Teprve nyní po mé reemigraci jsem se dozvěděla, že jest jako válečný zajatec ve Francii. Ihned jsem s ním navázala písemný styk. Právě před několika dny jsem od něho obdržela dopis, ve kterém mě oznamuje, že byl již ze zajetí propuštěn, ale že mu není možno přijeti na území ČSR, protože jest národnosti německé.*“¹⁰⁹⁸ Krom sebe žádala paní Baierová o povolení k vystěhování také pro svou dceru Kristu narozenou dne 16. ledna 1943 v Petrovicích. a uváděla také adresu svého manžela:

„*Bohumir Baier – bei Seidinger –*

Schliersse – Obb. Messnerasse Nr. 2

Zonne U.S.A. Deutschland“¹⁰⁹⁹

K této žádosti se pojí několik zajímavostí, v pravé části listu, který je jinak napsán na stroji, jsou rukou připsány dvě poznámky, nejprve: „*Předvolána na 8. 12. 1948*“ s podpisem velké psací R. Ale hned pod podpisem je další poznámka: „*Jmenovaná odsunuta dne 22. říj* (zapsané datum je dokonce dvakrát přeškrtnuto – pozn autor) *17. listopadu 1948 do ruské zóny přes Vojtanov u Františkových Lázní. Loket 3. 12. 1948*“.¹¹⁰⁰ a druhý podpis stejným písmem, tentokrát čitelně: Rohlíček. z jakého důvodu byla Emma Baierová odsunuta do sovětské zóny, ačkoliv je v žádosti uvedena adresa zóny americké, to z archivního materiálu není možné dohledat. Svou roli mohlo hrát datum, kdy její odsun probíhal, tedy podzim po „Vítězném

¹⁰⁹⁷ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, OSK Loket, Vysídlení do Německa německých příslušníků, Kladno, 27. 4. 1948

¹⁰⁹⁸ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Žádost o povolení k vystěhování do Německa, Vintířov, 22. 8. 1948

¹⁰⁹⁹ Ibidem.

¹¹⁰⁰ Ibidem.

únoru“, je možné, i když se to autorovi této práce nezdá pravděpodobné, že se její manžel přesunul mezitím do ruské zóny.

Prvního října 1948 byl referentem ONV v Lokti Jindřichem Krejzlíkem vytvořen koncept zprávy, která se zabývala dodatečným odsunem. Informoval v ní všechny podřízené MNV, že: „*V příloze zasílám potvrzení mezinárodního Červeného kříže v Německu, US pásma -, kterým žádají osoby německé národnosti o dodatečný odsun svých příbuzných, žijících dosud v ČSR, za účelem sloučení rodinných celků – k dalšímu opatření.*

Připojená potvrzení předejte jmenovaným proti podpisu, aby jim sloužila jako doklad k jejich žádosti o odsun u zdejších úřadu a zároveň k jejich převzetí do Německa.

V případě, že některý jmenovaný z uvedených se již v obci nenalézá, vraťte jeho potvrzení zpět zdejšímu ONV s podotknutím, kdy a kam byl vysídlen, zda do vnitrozemí či mimo hranice ČSR.“¹¹⁰¹

Jak je z textu patrné, dodatečný odsun za účelem slučování rodin nebyl ničím výjimečným a existovala snaha ze strany československé civilní správy těmto žádostem vycházet vstříc. Zároveň je patrné, že ONV v Lokti neměl zcela jasnou představu o pohybu obyvatel německé národnosti v jednotlivých obcích a tímto způsobem se patrně snažil situaci monitorovat.

O odsun do Německa však v pohraničních okresech žádaly i osoby, které jinak pobývaly ve vnitrozemských okresech. Bezpečnostní referát ONV v Lokti posílal 2. prosince 1948 zprávu pro ONV v Nymburce ve věci Arnošta Pötzla, který v Lokti zažádal pro sebe a svou matku, Annu Pötzlovou (ročník 1887) o odsun do Německa, na což také dostal povolení od německých úřadů. ONV v žádosti sděluje, že se jmenovaný narodil 11. dubna 1927 v Horním Slavkově (okres Loket), kam byl v čase žádosti též příslušný. Byl svobodný a národnosti německé. Toho času pracoval jako zemědělský dělník u p. Jaroslava Sládka, rolníka v Kamenném Zboží, č. 47 v okrese Nymburk. a ONV dodává, co uvedl Arnošt Pötzl při návštěvě úřadu v Lokti, že totiž „*jednal o svém odsunu a své matky do Německa přímo s ONV v Berouně, který mu prý sdělil, že toho jsou odsuny zastaveny a proto prý jeho odsun provést nemůže. v případě, že by však byl odsunut zdejším okresem, že by proti jeho odsunu nebylo námitek.*“¹¹⁰² ONV v Lokti se k žádosti vyjadřuje: *Poněvadž se jedná o osoby z našeho okresu a zdejší okres má možnost provést odsun do Německa vedlejší cestou přes Aš, je ochoten odsun Pötzla Arnošta a jeho*

¹¹⁰¹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Koncept. Dodatečný odsun, Loket, 1. 10. 1948

¹¹⁰² SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Zpráva pro ONV Nymburk, Pötzl Arnošt, žádost o vysídlení, Loket, 2. 12. 1948

matky [...] provést v případě, že by ONV v Nymburce dal souhlas k rozvázání pracovního poměru a povolení, aby se mohl navrátit na zdejší okres, aby zde mohly být provedeny veškeré formality za účelem odsunu nutné.

Výlohy s odsunem spojené hradila by si strana sama. ¹¹⁰³ Podobné žádosti mohli posílat i Němci převedení v předchozích letech na práci do vnitrozemí. Ale jak patrně, nejednalo se o masovou záležitost, spíše o jednotlivé případy. Zajímavý je i další žádost, kterou ONV v Lokti řešil, tentokrát se nejednalo o žádost obyvatele německé, ale o ženu české národnosti z tzv. smíšeného manželství. Její manžel pracoval na dole „Maršál Tito“ v Novém Sedle a v roce 1946 byl odsunut. Mohl by jím být Richard Schwarz¹¹⁰⁴, případně Ernst Schwarz¹¹⁰⁵, Před vysídlením se s ním rozešla (ale jak z materiálu plyne nerozvedla), neboť i se synem chtěla zůstat v ČSR a myslela, že sebe i syna snadno uživí. Jak ale uváděla, změnila pod tíhou okolností názor a rozhodla se, že chce být odsunuta za manželem do Německa. Žádost podala pomocná dělnice Anna Marie Schwarzová (ročník 1910) z Nového Sedla 18. června 1948 na bezpečnostní oddělení ONV v Lokti. Ve zdůvodnění píše: *„Pracuji t.č. jako pomocná dělnice u fy. České továrny na láhve v Novém Sedle, můj měsíční příjem činí brutto 1800,- Kčs, což sotva vystačí na výživu nás dvou a nejnutnější ošacování. Když jsem celý den v továrně, nemohu se samozřejmě starati o výživu a výchovu syna tak, jak by se na matku patřilo. Představovala jsem si to v roce 1946 lehčeji, když jsem na sebe převzala tak těžký úkol a nyní jsem byla přesvědčena pravým opakem. Ačkoliv jsem se s manželem rozešla ve zlém, psal mě nyní, abych se k němu zase vrátila, aby syn měl zase otce, že mě vše odpustí a že se o nás bude zase starati jako dobrý otec.*

Po dlouhé úvaze jsem se definitivně rozhodla, poslechnouti manžela a jeti za ním do Německa a prosím proto laskavě o povolení dobrovolného odsunu do Německa. ¹¹⁰⁶ Na druhé

¹¹⁰³ Ibidem.

¹¹⁰⁴ v seznamu vysídlených Němců z roku 1946 je jméno Richard Schwarz z Nového Sedla (ročník 1879) v 16. transportu 30. 8. 1946, ale je uváděn jako dělník v porcelánce. Nechce se také věřit, byť to nelze vyloučit, že by byl mezi manželi rozdíl 31 let – paní Schwarzové bylo v roce 1946 36 let, zatímco výše zmíněnému 67. Navíc byl podle všeho 16. transport výjimečný tím, že směřoval do sovětského okupačního pásma a paní Schwarzová pak mířila do Bavorska. Viz: SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 16. transport, 30. 8. 1946

¹¹⁰⁵ Ernst Schwarz z Nového Sedla, kterému v době odsunu 43 let, by byl rozhodně pravděpodobnější kandidát, jako zaměstnání má zapsáno miner = horník, což by odpovídalo, je tu jediný problém, je zapsán ještě s dvěma osobami stejného jména: Angela Schwarz (žena, 36 let) v domácnosti a Christl Schwarz (žena, 8 let). Pokud by to měl být hledaný manžel, muselo by jít o sestru a neteř, se kterou byli vystěhováni v rámci 21. transportu 13. října 1946, ve vagónu číslo 19 a čísla v seznamu od muže po dítě: 565, 566, 567. Viz SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 65, 9.-23. transport odsunu Němců, seznamy osob, 21. transport, 13. 10. 1946

¹¹⁰⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Žádost o povolení dobrovolného vystěhování za manželem do Německa, Nové Sedlo, 18. 6. 1948

straně žádosti je pak dopsáno, datováno 5. října 1948 a podepsáno opět bezpečnostním referentem Rohlíčkem, že jmenovaná „byla již vysídlena v měsíci srpnu 1948 přes Aš do US – pásma – Bavorska.“¹¹⁰⁷

¹¹⁰⁷ Ibidem.

4.2.8 Hodnocení organizovaného odsunu obyvatelstva mezi lety 1946-1948

Při hodnocení výsledku odsunové akce pro obec Mnichov na Karlovarsku lze vyjít z počtu obyvatel v květnu 1939, který byl 930 obyvatel. Nelze samozřejmě počítat, že se i v květnu 1945 a posléze na počátku roku 1946 nacházel v obci stejný počet obyvatel, ale tento fakt nelze doložit žádnými relevantními údaji z té doby. Druhý údaj, který uvádí Jiří Klsák, je seznam německých obyvatel Mírové k datu 30. září 1947¹¹⁰⁸, což je období po hlavní fázi odsunu v roce 1946 i letním dodatečném odsunu z roku 1947. Na seznamu je dle Jiřího Klsáka celkem 186 jmen se zdůvodněním (zapsaným u předáků rodin), proč byli ponecháni v obci. Nečastějším důvodem je prokázaný antifašismus či nepostradatelnost v zaměstnání – tzv. specialisté.

Počet odsunutých z Mnichova dle údajů z archivu SOKa Sokolov a publikace Jiřího Klsáka			
SOKa Sokolov (Jindřichovice)		Jiří Klsák	
Datum transportu	Počet odsunutých	Datum transportu	Počet odsunutých
25. 3. 1946	115	16.3.1946	107
6. 4. 1946	4	---	---
24. 4. 1946	1	---	---
20. 5. 1946	51	16. a 24. 5. 1946	127
29. 5. 1946	60	---	---
13. 6. 1946	3	10. 6. 1946	???
19. 6. 1946	92	---	---
25. 6. 1946	66	---	---
8. 7. 1946	3	---	---
7. 8. 1946	37	8. 8. 1946	48
19. 8. 1946	3	16. 8. 1946	58
9. 9. 1946	9	---	---
23. 9. 1946	31	---	---
22. 10. 1946	3	---	---
26. 10. 1946	6	---	---
CELKEM	484	CELKEM	340

¹¹⁰⁸ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 39.

Počet odsunutých z Mnichova dle údajů z archivu SOKa Sokolov a publikace Jiřího Klsáka			
SOKa Sokolov (Jindřichovice)		Jiří Klsák	
Datum transportu	Počet odsunutých	Datum transportu	Počet odsunutých
---	---	13. 6. 1947	36
---	---	16. 7. 1947	24
---	---	23. 7. 1947	22
---	---	CELKEM	82

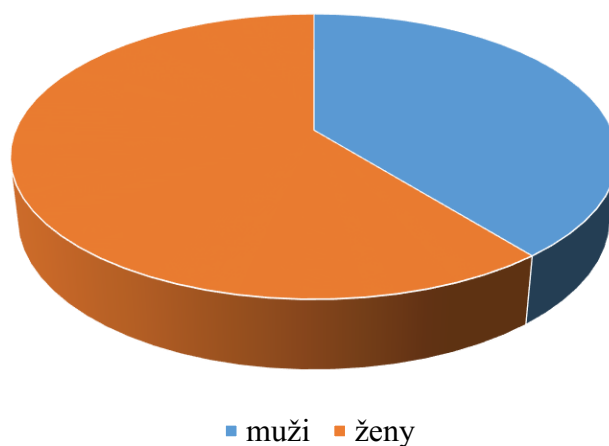
Rozdíl mezi údaji Jiřího Klsáka a archivními materiály v archivu v Jindřichovicích je až 144 osob, pro potřeby tohoto vyhodnocení budou využity informace získané z archivu. Nelze však zapomenout na 82 obyvatel Mírové, kteří byli odsunuti v roce 1947 ve třech transportech zmiňovaných Jiřím Klsákem. Pokud je tedy přičteme k číslu 484, pak se dostaneme k výsledku 566 osob. Vyjdeme-li z předválečného počtu 930 obyvatel a předpokladu, že šlo pouze o etnické Němce, pak bylo za dva roky organizovaného odsunu vysídleno z obce 60,86 % rezidentů. Snížení počtu obyvatel o skoro dvě třetiny tak pro obec znamenalo tragédii těžko srovnatelnou s jakoukoliv předchozí. Pokud pak k číslu 566 připočteme zmíněných 186 osob německé národnosti, které nebyly vysídleny na konci září 1947, pak se dostaneme k číslu 752. a pokud toto číslo odečteme od předválečných 930 občanů, pak byl úbytek obyvatelstva během války (vynecháme-li počet odsunutých organizovaným odsunem a Němce, kteří v obci zůstali) 178 osob (19,14 %). Pokud by byla užita (velmi problematická) konstrukce z kapitoly 3.2.2 o počtu válečných ztrát v blízkém Chodově, kdy se jednalo o přímé účastníky bojů a ztráty byly zhruba 5 %, vysvětlovalo by to v Mnichově ztráty kolem 50 obyvatel, tedy pořád zbývá 128 osob, o jejichž osudu není nic známo (zda přesídlili již během války do jiného města či obce např. do nedalekého Chodova, odešli po konci války do Německa po vlastní ose apod.). Přesné číslo asi nebude, vzhledem k chybějícím pramenům k letům 1945 a 1946 nikdy známo.

Lze tedy říct, a autor práce si uvědomuje do určité míry nepřesnost této statistiky (není zde započítána natalita, mortalita, není zahrnuta možná migrace do a z obce), že po sedmi letech od posledního sčítání zůstala v obci pětina (20 %) z původních obyvatel. Na těchto číslech lze také ukázat (a autor si uvědomuje problematičnost tohoto srovnání), že z hlediska počtu obyvatel a rozvoje obce, byl větším zásahem do historie Mnichova odsun obyvatelstva německé národnosti než druhá světová válka. a to trojnásobně.

A ještě několik dalších údajů k odsunu z roku 1946 (údaje o roce 1947 nejsou dostatečně podrobné pro využití).

Pohlaví odsunutých osob	mužské	ženské
počet	190	294

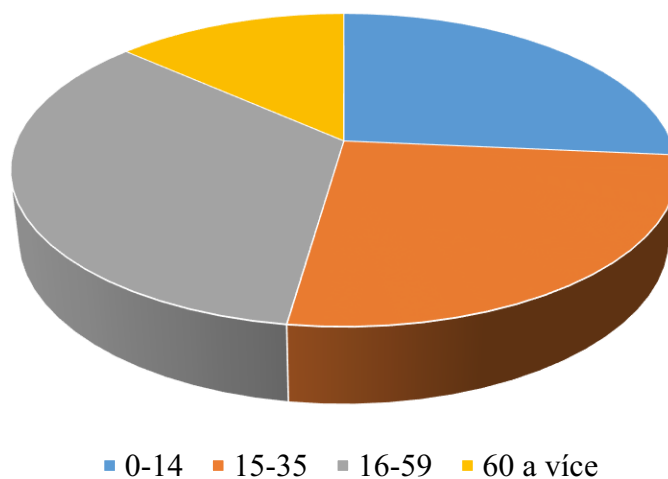
Pohlaví odsunutých osob

Věkové složení odsunutých, celkově nejmladší vysídlenou osobou byla Hannelore Thums, které byly 4 měsíce. Nejstaršími byly Barbara Maier a Theresie Zuleger, kterým oběma bylo 83 let. Jak je z tabulky vidět, byly v transportech věkové skupiny rovnoměrně zastoupené. u skupiny nad 60 je třeba si uvědomit, že doba dožití nebyla v dané době příliš vysoká, a proto poměrně menší zastoupení.

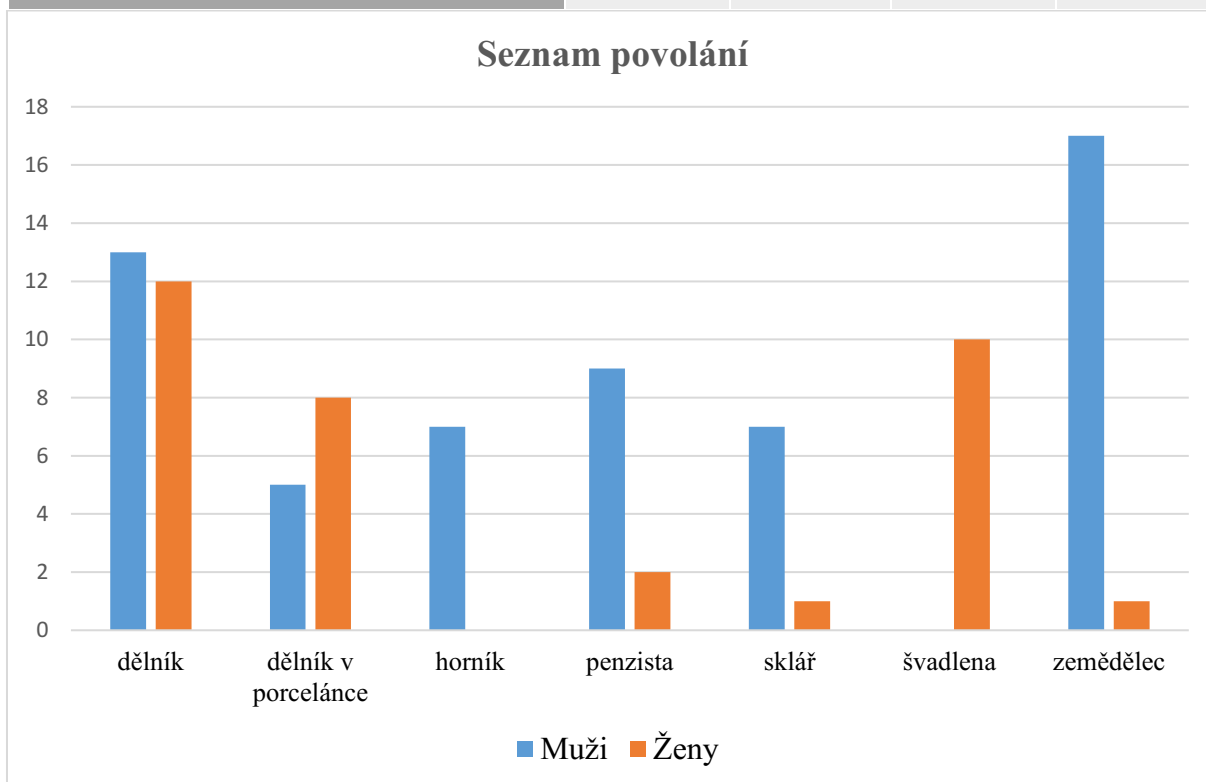
Věkové složení	0-14	15-35	36-59	60 a více
počet	128	125	166	65

Věkové složení

Profesní složení transportů v roce 1946. Pro tabulku a graf poslouží nejvíce se vyskytující zaměstnání (v součtu sedm a více) vysídlených osob, tedy nelze zmínit všechny. Výchozí počet je 484 odsunutých.

Povolání	Muži	v %	Ženy	v %
dělník	13	2,69 %	12	2,48 %
dělník v porcelánci	5	1,03 %	8	1,65 %
horník	7	1,45 %	0	---
penzista	9	1,86 %	2	0,41 %
sklář	7	1,45 %	1	0,21 %
švadlena	0	---	10	2,07 %
v domácnosti	1	0,21 %	175	36,16 %
zemědělec	17	3,51 %	1	0,21 %

4.3 Poválečný vývoj regionu Karlovarsko

Situace Karlovarska na sklonku války nebyla jednoduchá. Na jedné straně zde byly zástupy uprchlíků, které se snažily dostat společně s ustupujícími vojáky do Německa. Tyto vojenské formace byly ještě poměrně početné a dobře vyzbrojené. Jednalo se jak o řadové jednotky wehrmachtu, tak i o oddíly SS a různé polovojenské skupiny. Mezi prchajícími pak bylo civilní obyvatelstvo, ale také příslušníci nacistických politických, správních a justičních orgánů ze všech dříve obsazených území, kteří vzhledem ke svému chování k obyvatelstvu v dobytých oblastech (zejména v Polsku a Sovětském svazu) počítali s pomstou jednotek Rudé armády. o krutém chování sovětských vojáků však nepochybovali všichni uprchlíci. Zajetí v britském či americkém pásmu pak mělo přinést humánnější zacházení.¹¹⁰⁹ Úřad vládního prezidenta v Chebu, který sídlil v Karlových Varech, byl veden zástupcem Karlem Müllerem, neboť jeho vedoucí Wilhelm Sebekowsky bojoval na východní frontě. Müller se snažil alespoň částečně plnit rozkazy, které dostával z Berlína a Liberce. Příkladem budiž opatření ARLZ-Massnahmen (uvolnění, vyklizení, ochromení a zničení), které mělo za cíl zlikvidovat co nejvíce průmyslové a dopravní infrastruktury. a ve svém výsledku ztížit poválečnou obnovu oblasti pro československé orgány. Ačkoliv byl pokyn k jeho realizaci vydán už 22. února 1945 Karlem Hermannem Frankem, nedošlo k jeho plnění v celém rozsahu. Nejvíce se uplatnilo v dopravě, ale průmyslu a zemědělství se dotklo jen výjimečně. Byly i obvody, kde nebylo naplněno vůbec. Na vině byl postupující rozvrat německých institucí s blížícím se koncem války.¹¹¹⁰ Na samém sklonku války se pak řada německých vojáků, ale také úředních osob snažila zachránit na vlastní pěst a dezertovat. To však bylo trestáno tvrdými tresty, kterými se vrchní velení branné moci snažilo navenek zachovat zdání kontroly nad situací. Garantem dodržování stanovených pravidel pak byly tzv. stanné soudy (pro jejich vysokou mobilitu byly přezdívány i jako létající soudy). Na Karlovarsku operoval v posledních měsících války stanný soud pojmenovaný dle svého předsedy majora Helma – soud Helm. Ten zanechal v obci Třebouň řadu popravených vojáků, dokonce i jednoho člena SS, kteří byli pověšeni a následně „vystaveni“ jako odstrašující případy po ostatní se štítkem na prsou s nápisem *Ich bin Fahnenflüchtige*“ (Jsem dezertér). Mrtvá těla mohla být na rozkaz majora Helma snata až po třech dnech a pohřbena do neoznačených hrobů splývajících s okolím. Podobně působil stanný soud „Helm“ i v Bochově, kde krom dezerce řešil i případ překročené dovolené. Ta byla trestána stejně jako dezerce. Tedy smrtí. Pro své působení si soud zvolil budovu bývalé

¹¹⁰⁹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 61.

¹¹¹⁰ Ibidem, str. 85.

německé záložny v Bochově, ve sklepě tamního pivovaru pak bylo improvizované vězení. o poměrech, které panovaly na konci války, nejlépe vypovídá případ štábního svobodníka Waltera Urbana z nedaleké obce Chyš, který byl zajat na silnici nedaleko svého rodiště, když šel navštívit své rodiče a manželku. u sebe však neměl žádné doklady ani potvrzení dovolenky. Ačkoliv se hájil tím, že mu ústní svolení vydal jeho velitel s tím, že se ke své jednotce přidá po jejím předpokládaném příchodu do Chyš, nebyla jeho obhajoba přijata a Urban byl odsouzen k trestu smrti oběšením. Při exekuci se však pod jeho tělem utrhla větev a přeživší Urban spadl na zem. Na příkaz soudu byl zastřelen ranou do týla a následně znovu vytažen na strom. k dokreslení tragičnosti příběhu zbývá dodat, že den na to procházela Urbanova jednotka Bochovem a její velitel potvrdil Walterovu verzi... z Bochova se pak Helmův soud přesunul na Falknovsko a Kraslicko, kde pokračoval obdobným způsobem. Koncem dubna sídlil v obci Jindřichovice v budově místního hostince.¹¹¹¹ v obci se ve válečných letech nacházel i koncentrační tábor.

Přestože byli němečtí vojáci smířeni s blížící se porážkou a jejich hlavním zájmem bylo stažení se do Německa. Neustálá a všudypřítomná propaganda vyzývala vojáky k boji do posledního muže, případně podněcovala civilní obyvatele k ozbrojeným akcím proti postupujícím Spojencům. Útokům měla být vystavena nejen řadová vojska, ale i nově konstituované státní orgány československé správy. Ačkoliv se tyto výzvy týkaly všech ještě německých území, právě Karlovarsko bylo členitostí terénu a blízkostí k Německu ideální pro partyzánský a polovojenský způsob boje. Pokud k tomu připočteme chaos díky vysokému počtu uprchlíků v oblasti, rozdělení Karlovarska demarkační linií mezi Rudou a americkou armádu (podobně jako sousedního Saska a Bavorska), obrovské množství zbraní a munice mezi civilním obyvatelstvem, zfanatizovanou mládež Hitlerjugend (HJ) či příslušníky Volksturm, na něž cílily zaručené zprávy z Říše, že bude válka obnovena a Německo stane po boku Američanů a Britů proti SSSR, lze považovat bezpečnostní situaci na Karlovarsku za velmi rizikovou. Němečtí obyvatelé sice na jedné straně ze strachu před odvetou Spojenců za zločiny wehrmachtu a SS nechtěli otevřeně vystupovat proti příchozím jednotkám, na druhé straně se stavěli na odpor třeba tím, že se jen velmi neochotně zbavovali ukrytých zbraní a munice. Právě odzbrojení civilních obyvatel a vysídlení Němců byly hlavní dva cíle nové československé státní správy.¹¹¹²

¹¹¹¹ Ibidem, str. 63-64.

¹¹¹² z vlastní zkušenosti autora, kdy u příbuzných v Mírově byly v 80. letech při rekonstrukci půdy – vytrhání podlahových prken – nalezeny 2 funkční pistole, které zde ukryli předchozí němečtí majitelé.

4.3.1 Osvobození Karlovarska

Většina oblastí západních a asi třetina jižních Čech (celkem 9026 km²) osvobozena americkými vojáky. Již 18. dubna 1945 pronikly nakrátko americké průzkumné jednotky do oblasti Rossbachu na Ašsku, o dva dny později obsadila americká armáda bez větších problémů město Aš, které nebylo vůbec bráněno. Naopak blízký Cheb byl prohlášen za „*Stützpunkt*“ (základna, opěrný bod, pevnost) a bylo nutné jej bránit. Obranu tvořily jednotky tzv. Volksturm (vytvořené v roce 1944, které byly tvořeny civilními muži od 16 do 60 let), Hitlerjugend a s nimi asi 1 000 vojáků wehrmachtu. v čele obrany stál major Rudolf Geissler. Jednotky SS, které byly v městě také přítomny, se postupně stáhly. Ženám a dětem bylo nařízeno opustit město, které se připravovalo na americký útok. Ten byl zahájen 24. dubna dělostřeleckou přípravou a následujícího dne večer dosáhly průzkumné jednotky hranic města. Útok 97. pěší divize postupoval směrem od Svatého Kříže (obránci města jej čekali od Pomezí). v poledne byla posádka města vyzvána ke kapitulaci, kterou razantně odmítl major Geissler. Stejně nekompromisní byl i Konrád Henlein, ke kterému si již 25. dubna dojel do Kladské pro svolení předat město bez boje starosta Chebu JUDr. Emil Janka. Mělo se tedy bojovat do posledního muže. Ke kapitulaci města pomohla náhoda, kdy se 26. dubna v prostoru dnešní Dragounské ulice střetl americký tank s majorem Geisslerem, který jel na motocyklu z velitelství sídlícího v restauraci Na Výsluní. Velitel města byl na místě zastřelen. Starosta JUDr. Janka pak v odpoledních hodinách podepsal v budově nemocnice kapitulaci Chebu.¹¹¹³ Přesto se ještě čtyři další dny bojovalo o město. 28. dubna dokonce podnikl neúspěšný protiútok Konrád Henlein s jednotkami SS. Další postup amerických vojáků do nitra Karlovarska byl zahájen až 5. května, protože se ještě vyjasňovaly otázky demarkační linie. Ta byla určena po „*západní hranici okresu po tzv. Jalový dvůr u odbočky do Louček a dále po hřebenu k Bečovu n. T., ke Krásnému údolí, po státní silnici Útvinou, Toužimí, Třebouní až do Plzně. Dne 6. května pak začal poslední americký postup, jenž dosáhl Sokolova a Lokte. v Lokti kapituloval vrchní velitel německých sil generál Osterkamp a 8. května již Američané obsazovali levý břeh Ohře.*“¹¹¹⁴ Celé Sokolovsko bylo osvobozeno vojsky, jimž velel generál George S. Patton. Demarkační linie pak byla dalšími dohodami upravena a Sověti tak postoupili ještě do východní části okresu Kraslice, na severovýchod okresu Sokolov a sever okresu Locket.¹¹¹⁵ Karlovarsko

¹¹¹³ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 65-66.

¹¹¹⁴ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, III.díl – konec války. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-iii-dil-konec-valky>

¹¹¹⁵ VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142, str. 137

tak bylo rozděleno na okresy kontrolované Rudou armádou: Karlovy Vary, Nejdek, Jáchymov a Žlutice. Okresy Falknov nad Ohří, Locket, Kraslice, Cheb, Aš, Mariánské Lázně a Teplá pod správou amerických okupačních úřadů.¹¹¹⁶ „Přes energické naléhání Winstona Churchilla a britského ministra zahraničí Antonyho Edena na urychlení průniku amerických jednotek k Vltavě a Labi, jehož zastáncem byl i gen. Patton, vrchní velitel Dwight D. Eisenhower na přání náčelníka sovětského generálního štábu gen. Alexeje I. Antonova 4. května rozhodl, že Američané vzhledem k očekávané sovětské ofenzivě postoupí na československém území jen na předem dohodnutou demarkační čáru Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice. Hluběji měly být vyslány pouze průzkumné skupiny.“¹¹¹⁷ Jedna z těchto skupin dorazila 8. května přes Prahu a Hradec Králové až do prozatimního hlavního stanoviště armád „Střed“ německého generála polního maršála Schörnera ve Velichovkách na Jaroměřsku. Toho na místě nezastihla, neboť již uprchl směrem na západ.¹¹¹⁸

Otevřenou otázkou zůstává, jak by vypadalo formování poválečného Československa, kdyby střední Čechy a Prahu osvobodila americká armáda. Při jejím řešení by se mělo přihlídnout i k tomu, že o osudu ČSR se rozhodovalo již před květnem 1945. Jak prohlásil J. V. Stalin: „*Ten, kdo dobude nějaké území, ten mu vtiskne i vlastní politický systém.*“¹¹¹⁹ Orientaci ČSR na východ předznamenávala již smlouva o Československo-sovětském přátelství z prosince 1943. Tato smlouva společně s představou nemalé části politické čs reprezentace o budování mostu západ-východ, v němž bude obnovená republika hrát zásadní roli, ovlivnila také poválečný vývoj. Sovětský svaz byl vnímán jako záruka bezpečnosti, míru a svobody obnovené republiky. Svou roli hrálo také rozčarování z politiky Francie a Velké Británie ve 30. letech, kdy vrchol znamenala „Mnichovská dohoda“. v tomto kontextu bylo připomínáno, že tuto smlouvu vedení SSSR neakceptovalo.¹¹²⁰

Poslední období války bylo na Karlovarsku ve znamení všeobecného chaosu a rozvratu. Po dubnových náletech a i vlivem přibližující se americké a sovětské armády se město samotné stalo útočištěm pro celou řadu Němců, kteří přechali zejména před Rudou armádou. Byli zde i utečenci ze západu, z měst v Německu, která byla postižena spojeneckým bombardováním (dle zprávy J. Kytýře mohlo být v K. Varech na konci války až 85 tisíc lidí). Kromě uprchlíků zde byli totálně nasazení Češi a mnoho zahraničních válečných zajatců a vězňů, do konce války

¹¹¹⁶ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 67.

¹¹¹⁷ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (eds.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, str. 25

¹¹¹⁸ Ibidem, str. 26

¹¹¹⁹ Ibidem, str. 26

¹¹²⁰ Ibidem, str. 33

zavřených v lágrech.¹¹²¹ Ze severozápadu se na Karlovarsko probíjely jednotky Rudé armády, v oblasti rovněž operovaly jednotky tzv. Vlasovců, kteří měli v Chebu výcvikové letiště. Jejich hlavním zájmem bylo neskončit v sovětském zajetí. Spojenecké akce byly podporovány místními starousedlíky české národnosti či německými antifašisty. Podobně i bývalými vězni z koncentračních táborů. v Nejdku došlo ke spontánním akcím proti okupační moci, kdy místní 7. května strhávali německé nápisy a vyvěšovali české vlajky. Na mnoha místech přebíraly moc ještě před příchodem vojsk tzv. Revoluční národní výbory.¹¹²²

Významnou úlohu při osvobození K. Varů sehrály dvě skupiny Čechů, které se zformovaly nezávisle na sobě po dubnových náletech. Jednalo se o totálně nasazené Čechy kolem D. Krejzy a skupinu bratří Kačenů s J. Šipkou aj. Kytýřem. Alois Kačena, Jaromír Kytýř a Jindřich Houkal, jako ještě žijící členové RNV Karlovy Vary, získali za své činy 10. května 1996 čestné občanství lázeňského města.¹¹²³ Důležitou roli sehrál také Stanislav Segmüller, ostatní členové RNV se shodovali, že byl jakousi duší celé akce. Teprve koncem dubna přijel s kamarádem na kole z Prahy, aby přesvědčil různé lidi německé i české národnosti o nutnosti ušetřit K. Vary bojových operací. Správa města měla přejít do československých rukou. 4. května se konala schůzka obou skupin, na níž byl dohodnut společný postup a založen Revoluční národní výbor (později nazývaný Český národní výbor). J. Šipka byl jeho předsedou. Zástupci RNV se pak ve dnech 5.-8. května setkali s představiteli německé správy (prostředníkem byl W. Christl, účastníkem za německou stranu ing. Weinlich jako okresní vojenský velitel a vedoucí landrátu Karlsbad) a jednali o předání správy města RNV. Němci chtěli jednat s Američany na vlastní pěst, stále doufali v zachování mnichovské dohody a v to, že Sudety zůstanou součástí Německa. Neuspěli, Češi z RNV je předběhli a v Chebu od majora Katka obdrželi zplnomocnění k převzetí města. Neúspěšná byla i snaha Konráda Henleina, který se v rozhlasovém projevu 6. května snažil německé občany uklidnit tvrzením, že Američané dodrží „Mnichovskou dohodu“. Při vlastním pokusu o jednání s Američany byl v Lokti zatčen, převezen do Chebu a poté do Plzně, kde spáchal 10. května sebevraždu.¹¹²⁴

¹¹²¹ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, III.díl - konec války. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-iii-dil-konec-valky>

¹¹²² ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 66.

¹¹²³ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 63.

¹¹²⁴ NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, III.díl – konec války. In: *Muzeum Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <http://www.kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-iii-dil-konec-valky>

RNV se již 8. května chopil správy města plného německých obyvatel a ustupujících jednotek. v Rybářích se Američané usadili od 12. května (možná i o den nebo dva později), na Chebském mostě postavili hlídku se závorou, která pouštěla obyvatele pouze na propustky. Chebský most na demarkační linii opustili Američané 23. května. Jednotky americké i sovětské armády opustily ČSR v listopadu a prosinci 1945.

Rusové dorazili do Karlových Varů 11. května, jednalo se o vojáky 340. gardového pluku 121. gardové divize pod velením plukovníka Burlakova. Druhý den po příjezdu a pod další dva dny začali rudoarmějci drancovat město jako dobyté. Sovětská vojska zůstala v K. Varech až do listopadu 1945. Slavnostní rozloučení se konalo 10. listopadu v Puppě. Stažení armád se však netýkalo sovětských odborníků a poradců v Jáchymově, kteří se živě zajímali o místní uran.¹¹²⁵

Ačkoliv tedy do samotných Karlových Varů američtí vojáci nepostoupili, odehrála se v dubnu 1945 v místní věznici gestapa událost, kterou začala vyšetřovat 21. března o dva roky později pobočka státní bezpečnosti. Šlo o vraždu kapitána americké armády Baileye a dalších 17 amerických zajatců, kteří byli gestapem v té době vězněni. z tohoto činu byla podezřelá trojice osob J. F., F. H. a A. Sch. Dle sdělení amerického úřadu WOG, byl v té době kapitán Bailey a dalších 17 Američanů věznění skutečně na karlovarském gestapu, kde byl velitelem Oberscharführer Fuchs. a že zde byli patrně zavražděni a pohřbeni. Americkou zprávu zapsala československá komise pro vyšetřování válečných zločinů v Augsburgu přípisem ze dne 12. února 1947 čj. 246/1947. Vyšetřování však nevedlo ani k dopátrání místa posledního odpočinku vojáků, ani nemohlo být s jistotou prokázáno, kdo dal příkaz k vykonání této hromadné vraždy.¹¹²⁶

¹¹²⁵ Ibidem

¹¹²⁶ GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997, str. 33-34.

4.3.2 Období po 2. světové válce

Na konci války bylo Karlovarsko ve zvláštní situaci. Postupující fronta ze západního směru a s ní americká vojska. Zároveň postupující Rudá armáda z východu. Obavy z příchozích vojáků vytvořily z oblasti jeden velký tranzitní bod, do kterého se nahustila masa uprchlíků, místního obyvatelstva a postupujících vojáků. Vysoká koncentrace obyvatelstva s sebou přinášela řadu problémů počínaje bezpečností a konče logistickým zajištěním. Nelze opomínat také zdravotní hledisko. Vzhledem k situaci zde ale chyběla autorita, která by problémy dokázala řešit. Rozpad civilní správy uvrhl obyvatele regionu do stavu, kdy byli odkázáni sami na sebe své schopnosti. a v prvních poválečných dnech nebyla situace o moc lepší. Československá civilní správa se konstituovala na Karlovarsku jen pozvolně a neměla díky tomu dostatečné možnosti, aby tíživé problémy svých obyvatel řešila. Vzhledem k tomu, že ani ozbrojené armádní složky nebyly příliš nápomocny, stal se prostor, byť obsazený dvěma armádami, v podstatě územím nikoho, kde na sebe strhávaly reálnou moc více či méně pochybné skupiny vojenských zběhů, bývalých vězňů a dalších osob s nejasnou minulostí. Výsledkem jejich působení byly četné excesy a nezákonné skutky.¹¹²⁷

V prvních květnových poválečných dnech se o bezpečnost na Karlovarsku měla starat německá policie a četnictvo. Vzhledem k demoralizaci v jejich řadách a také etnické příslušnosti si uvědomovala československá vláda nutnost co nejrychleji konstituovat vlastní bezpečnostní složky. Němečtí policisté byli navíc na mnoha místech odzbrojováni jednotkami tzv. Civilní a Národní stráže, která se rekrutovala např. z řad bývalých vězňů koncentračních táborů či německých antifašistů. Tyto oddíly však mohly fungovat pouze dočasně, protože nikým nevycvičení a nezkušení civilisté nemohli vykonávat službu policie, vojska či finanční stráže. v Chebu vykonávali pořádkovou a strážní službu příslušníci československé exilové armády, která se do města přesunula z Německa přes státní hranici u Pomezí. i tato jednotka však byla vystřídána skupinou osvobozených českých a slovenských politických vězňů z Bamberku, Bayreuthu, táborů v Buchenwaldu a Creussenu. k nim se pak přidávali místní občané české národnosti. v Nejdku byla německá policie odzbrojena 8. května a její úkoly byly americkou armádou předány místním občanům české národnosti. Zároveň je uznala za právoplatný pořádkový orgán. v K. Varech byla tzv. Národní stráž vytvořena 10. května 1945.¹¹²⁸

Od druhé poloviny května přicházely do pohraničí poloprofesionální oddíly a dobrovolnické sbory ustavené československou vládou za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti a ochrany státní

¹¹²⁷ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 59-60.

¹¹²⁸ Ibidem, str. 67-68.

hranice do doby, než budou k dispozici řádné bezpečnostní složky. Poloprofesionální útvary sestávaly zejména z partyzánů působících na československém území, dobrovolníci se rekrutovaly z řad studentů a dělníků. Na Karlovarsko přicházely dobrovolnické oddíly od poloviny května. Nejznámějšími příchozími jednotkami byly tzv. Revoluční gardy (RG), jejichž členové pocházeli nejčastěji z Plzeňska, ale také Prahy a dalších oblastí Československa. Plzeň však v tomto hrála nejdůležitější roli, protože právě při tamním Revolučním národním výboru vznikla RG s působností i pro severozápadní Čechy s velitelem Rudolfem Hrbkem. Velitelství RG pak v průběhu května a června 1945 vysílalo jednotlivé oddíly do pohraničních okresů. Do Lokte dorazila četa RG 2. června o počtu 49 mužů z Mýta na Rokycansku pod velením Mikuláše Brustrujaka, do Nejdku přišlo 20 gardistů z Újezda u Plzně pod velením Františka Smolíka, do Ostrova nad Ohří 11 mužů z Plzně. Falknov nad Ohří získal jednotku RG z Prahy o síle 110 mužů. Jejich hlavním úkolem bylo obsadit nádraží, Chlum Sv. Maří, nemocnice, Hornického domu, skladů u nádraží a chemických závodů.¹¹²⁹

Dobrovolnické jednotky sloužily v nelehkých podmínkách a jejich služba byla velmi složitá. Často byli členové RG vystaveni stresovým situacím, převážně německé prostředí, ve kterém se pohybovali, bylo obvykle velmi nepřátelské k Čechům. Přesto sami jejich příslušníci zavadávali příležitosti ke kritice. Chebský historik Václav Jiřík napsal o RG: *„Příslušníci byli oděni do uniforem Rommelova Afrikakorpsu a na paži měli rudou pásku. Ta nezaměnitelným způsobem vstoupila do dějin českého pohraničí. Příznačné bylo, že velmi záhy došlo v lidové mluvě k přejmenování na Rabovací gardy. v jejich řadách se většinou soustřeďovala dělnická mládež bez jakéhokoliv výcviku a se značně svéráznými představami o disciplíně a morálce. [...] ...koncem května byli převeleni do Aše. s jejich službami to bylo všelijaké, na první schůzi správní komise bylo konstatováno, že si nepočínají tak, jak by měli. Dokonce jim bylo pohroženo odvoláním. Nakonec zasáhlo ministerstvo vnitra, které tyto oddíly v červnu 1945 rozpustilo.“*¹¹³⁰

Kritici chování dobrovolných oddílů byli často zastrašováni, dokonce i v oficiálních sdělovacích prostředcích. Naopak zastání našli RG zejména u svých členů a velitelů. Stejně tak našli zastání u regionálních politických představitelů především z řad KSČ. Příkladem může být delegát KSČ z okresu Teplá, který na I. krajské konferenci komunistické strany v Karlových Varech v srpnu 1945 pronesl projev o RG: *„Revoluční garda nebyla takovou, jak*

¹¹²⁹ Ibidem, str. 68-69.

¹¹³⁰ JIŘÍK, Václav. Kupředu levá: historické epištoly z nejzápadnějších Čech. Praha: Epocha, 2008, str. 14-15.

se o ní říkalo, rabovací garda; stáli jsme všichni na svých místech a zachraňovali státu velký majetek. Jestli jinde jim říkali rabovací garda, u nás ne, u nás to byla garda komunistů. ¹¹³¹

O jednotlivých selháních však vypovídal i Václav Andrle, někdejší velitel RG v Chebu a Aši: *„Je právě škoda, že v některých místech se do gard dostali nesprávní lidé a právě počínání v některých místech vrhlo takový špatný dojem i na ostatní místa. (...) Byli to často dobrodruzi, kteří často přišli v uniformách a mluvili o tom, že to sem jdou čistit.*“ ¹¹³²

Není divu, že již od počátku června 1945 se hovořilo o nutnosti likvidace Revolučních gard a jejich nahrazení řádnými bezpečnostními složkami. Ministerstvo národní obrany (MNO) nařídilo rozkazem z 6. června 1945, aby byli k 12. červnu propuštěni všichni příslušníci dobrovolnických a revolučních jednotek. Tento rozkaz však mohl být stěží vykonán. Jednak narážel na odpor RG, např. již zmíněný nadporučík Václav Andrle napsal 20. června 1945 v situační zprávě z Aše, že je bezpečnostní situace na místě tak závažná, že ho nutí odmítnout plánované rozpuštění jednotky k 25. červnu. Podobně reagovala na rozhodnutí MNO i řada dalších velitelů z Karlovarského pohraničí. Po dohodě mezi Policejním ředitelstvím v Plzni a velitelstvím 11. pěší divizi tamtéž rozhodnuto o pozdržení vykonání rozkazu do konce června. Zbytky RG pak byly zlikvidovány nařízením ministerstva vnitra z 3. srpna 1945. ¹¹³³

Souběžně s RG na Karlovarsko přicházely také první regulérní bezpečnostní síly. Jak četnictva, tak policie, vojska či Finanční stráž. a také nově vzniklé Národní bezpečnostní služby, resp. Sboru národní bezpečnosti (SNB). Všechny tyto jednotky byly pomoci z vnitrozemí. Významnou úlohu při jejich konstituování státních bezpečnostních složek na Karlovarsku mělo plzeňské policejní ředitelství. Do loketského okresu tak přijel soustředěný oddíl SNB v počtu 36 mužů 28. května, téhož dne dorazil policejní oddíl také do Karlových Varů. o den později pak dorazila četa Československého policejního motorizovaného oddílu z Plzně do okresu Falknov nad Ohří. Počty příchozích příslušníků četnictva a policie, které byly později sloučeny do SNB, nedostačovaly ke kontrole tak složité bezpečnostní situace, jaká panovala v oblasti Karlovarska. i proto spolupracovaly řádné jednotky s těmi dobrovolnickými. Příkladem může být OSK na Nejdecku, která rozhodla, aby bezpečnostní službu v osadách Hengstererben, Bernov, Fojtov, Vysoká Pec a Tisová vykonávaly i nadále dvou až tříčlenné skupiny bojového oddílu Pěšť. Tyto však byly podřízeny okresnímu četnickému velitelství (OČV) zřízenému v Nejdku 23. května, později okresnímu velitelství SNB. v Karlových Varech bylo obnoveno

¹¹³¹ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 72.

¹¹³² Ibidem, str. 72.

¹¹³³ Ibidem, str. 72-73.

již o deset dní dříve v čele s Cyrilem Kačenou. Bezpečnostní složky pak při plnění svých úkolů spolupracovali s civilní správou (RNV, OSK, MNV a MSK).¹¹³⁴

O stavu bezpečnostních složek (policie a četnictva) se zmiňují jako první dvě zprávy ze služebních cest vysokých důstojníků Zemského četnického velitelství (ZČV) pplk. Vojtěcha Drozdy a mjr. Rudolfa Řezáče z poloviny června 1945. Drozda navštívil během sedmi dnů četnické útvary v pohraničních okresech, které byly obsazeny americkým vojskem. Na Karlovarsku fungovalo dle jeho zprávy všech 11 četnických oddílů v šesti politických okresech (Aš, Cheb, Mariánské Lázně, Teplá, Planá, Tachov), že ale nebyly zatím zřízeny jednotlivé četnické stanice. Hlavním problémem bylo chybějící telefonické spojení a nedostatek pohonných hmot, takže nemohla být zajištěna bezpečnost malé stanice působící v převážně německém prostředí. Ve stejném období konal služební cestu major Řezáč, zabýval se však oblastmi kontrolovanými převážně Rudou armádou. Šlo o obvod četnického oddělení v Karlových Varech, do kterého náležely okresy Kraslice, Falknov nad Ohří, Locket a Nejdek spadající do amerického pásma a Karlovy Vary, Jáchymov a Žlutice, kde působilo sovětské vojsko. v americké zóně byly sice zřízeny četnické oddíly, ale zatím nedocházelo k obnovení četnických stanic. Hlavním důvodem byl dosud nezahájené vysídlování německého obyvatelstva, takže vstup do těchto oblastí byl možný jen na zvláštní povolení. Obnovování četnických stanic a OČV se naopak dařilo v sovětské zóně podle stavu z roku 1938.¹¹³⁵

Četnictvo a policie byly později nahrazeny nově vzniklým Sborem národní bezpečnosti (SNB) podřízeným jak ministerstvu vnitra, tak na příslušných stupních orgánům civilní správy. SNB byla výkonným orgánem úřadů národní bezpečnosti (ÚNB). v listopadu pak došlo k dalšímu prohloubení integrace a koordinace bezpečnostních složek vznikem tzv. koordinačních skupin národní bezpečnosti (KS-NB), které měly za úkol koordinovat činnost bezpečnostní služby ve vybraných okresech. 9. listopadu vznikla KS-NB v Karlových Varech pro okresy K. Vary, Jáchymov, Nejdek, Žlutice a Locket.¹¹³⁶ v rámci SNB měla velký význam tzv. státně-bezpečnostní služba, jejímž úkolem bylo hlavně vyhledávat a vyslýchat nacisty, dokumentovat činnost kolaborantů a zrádců, či ilegálních skupin, které okupanti zakládali na konci války. Pro celé ČSR byla zřízena ústředna státní bezpečnosti, jednotlivé země pak měly zemské úřadovny a jim byly podřízeny oblastní úřadovny, které si mohly zřizovat i pobočky. Tak se tomu stalo i na Karlovarsku, kde byla 1. června 1946 v Chebu zřízena oblastní úřadovna státní bezpečnosti

¹¹³⁴ Ibidem, str. 74-75.

¹¹³⁵ Ibidem, str. 76-77.

¹¹³⁶ Ibidem, str. 77-78.

ro celý obvod Krajského soudu (KS), který sídlil tamtéž, a předtím existující odbočka v K. Varech ji byla formálně podřízena jako její pobočka. Chebskou oblastní pobočku tvořily dále správní okresy Aš, Cheb, Falknov nad Ohří, Jáchymov, Kraslice, Locket, Mariánské Lázně, Nejdek, Tachov, Planá, Teplá a Žlutice se svými pobočkami státní bezpečnosti.¹¹³⁷

Pokud jde o vyhledávání představitelů okupační moci, dosáhly bezpečnostní složky na Karlovarsku několika nezpochybnitelných úspěchů. 31. května 1945 byl v Úšovicích na Mariánskolázeňsku zadržen bývalý senátor za SdP Ludwig Frank s manželkou Luisou. Frank později zemřel ve věznici na Borech. Další senátor SdP a bývalý druhý místostarosta Františkových Lázní Karl Bartl byl zatčen koncem května a držen ve vazbě krajského soudu v Chebu, kde se nacházela od 23. května i manželka Konráda Henleina Emma. Ta byla se svými dětmi zadržena na Manském dvoře (Lehnhof) u Dolního Žandova. Nejstarší z dětí, dcera Gudrun, byla uvězněna společně s matkou a 15. listopadu odvezena do internačního střediska v Třemošné, odkud byla v polovině června 1946 vysídlena do Německa. Ostatní čtyři děti, tedy Ingrid, Horst, Ortrud a Gerhilda, byly umístěny do dětské opatrovny ve Vildštejně na Chebsku, kde zůstaly až do jejího zrušení na konci roku 1945. Poté byly předány do Aše jejich babičce Arnoštce Geyerové. v okrese Žlutice byli zadrženi senátoři SdP Hugo Liehm, Karl Schösser a poslanec za tutéž stranu Quido Klieber. Všichni byli umístěni do prozatímního vězení ve Žluticích.¹¹³⁸

Vyšetřovaly se ale i předválečné zločiny a v Krajkové na Falknovsku tak bylo zadrženo 50 osob z řad předních nacistů, kteří se zapojili do útoku na místní četnickou stanici v roce 1938. Na některých místech se do pátrání zapojily i americké armádní složky. Např. v Aši ještě před zřízením tamního ÚNB zatkla americká vojenská policie asi 700 místních a okresních funkcionářů NSDAP, dalších 200 jich pak zatkly československé úřady.¹¹³⁹

Další významnou funkcí bezpečnostních složek bylo střežení významných objektů, jako byly továrny, letiště, mosty, elektrárny, plynárny, nádraží, pošty a celá řada dalších velkých průmyslových podniků. Příležitostně byla prováděna i kontrola odlehlých oblastí. Důležitou a již zmíněnou součástí práce československých bezpečnostních orgánů bylo pátrání po nelegálně ukrývané munici a zbraních. Stejně tak i vyhledávání a zabavování radiopřijímačů a jiné komunikační techniky německému obyvatelstvu. Československé orgány čelily značnému odporu a málokterí Němci byli ochotni spolupracovat. Situace eskalovala pořádáním

¹¹³⁷ Ibidem, str. 78-79.

¹¹³⁸ Ibidem, str. 81.

¹¹³⁹ Ibidem, str. 81.

tzv. vyčišťovacích akcích, na kterých se podílelo i vojsko. Pokud při nich byly nalezeny u německého obyvatelstva zbraně či podobný zakázaný proviant, byly za to dotyční tvrdě trestáni. Včetně trestu nejvyššího, což zejména v regionech spravovaných Rudou armádou nebylo výjimečné. Např. v okrese Žlutice bylo při těchto akcích zastřeleno pět osob a v sousedním Bochově čtyři.¹¹⁴⁰ Tato praxe sice byla nezákonná, ale představiteli civilní a bezpečnostní správa tolerována, v některých případech dokonce aktivně podporována. OSK v Kraslicích dokonce vydalo vyhlášku, podle které bylo nalezení zbraně u obyvatel německé národnosti trestáno smrtí. Proti platnosti musel po námitce tamního okresního soudu zasáhnout až krajský soud v Chebu, který ji okamžitě zrušil s odůvodněním, že OSK nemá zákonodárnou moc a nemůže měnit platné zákony.¹¹⁴¹

Okresní dozorčí velitelství (ODV) SNB v Karlových Varech a Chebu podalo v polovině srpna 1945 situační zprávu, ve které definuje bezpečnostní situaci jako uspokojivou. Dle zprávy nedochází k žádným excesům ze strany Němců, ale to jen proto, že byli všichni potenciální pachatelé takových akcí již vysídleni do Německa. Přesto upozorňuje, že protistátní činnost nelze v regionu do budoucna vyloučit, protože jde o oblast úplně německou. Pro budoucnost zpráva požaduje, aby německý živel z obvodu zmizel. Zároveň také navýšení početního stavu na stanicích SNB a požadavek na vhodný kádrový profil nových osídlenců pohraničí z vnitrozemí. Aby šlo o osoby dobré, svědomité a spolehlivé. Zejména národnostně uvědomělé.¹¹⁴²

Místní velitelství SNB ve Falknově hlásilo v polovině srpna také uspokojivou bezpečnostní situaci, ale dle názoru velitelství mohla být páchána zatím neobjevená odbojová činnost, neboť jde o region s předválečnou zkušeností v roce 1938. Podobně jako z K. Varů i odsud zazněl požadavek o zvýšení početního stavu členů SNB. Také zde zazněla stížnost na nedokonalé sloučení policie a četnictva, kdy donedávna rozdělené složky po spojení nespolupracovaly nijak dobře.¹¹⁴³

Pokud jde o konstituování civilní správy na Karlovarsku, pak se v oblastech obsazených americkou armádou zřizovaly přímo pod patronací spojeneckých vojáků. Američané dbali na to, aby vznikly v každém městě i menší obci. Předávání moci oficiálním československým orgánům pak mnohdy vázla, v Aši se diskuse mezi americkou a československou stranou protahovaly až do 30. května. Na mnoha místech se civilní správy chopili místní Němci,

¹¹⁴⁰ Ibidem, str. 82.

¹¹⁴¹ Ibidem, str. 83.

¹¹⁴² Ibidem, str. 83-84.

¹¹⁴³ Ibidem, str. 84.

příkladem může být Dolní Žandov na Mariánskolázeňsku, kde po válce nežil jediný Čech. Prvním byl Karel Dolejš, který jako vládní komisař dorazil 24. května 1945. v čele obce se vystřídal Josef Fritsch a Heinrich Bäuml, aby druhý jmenovaný 12. července předal moc nově zřízené místní správní komisi (MSK). v místech s vhodnými podmínkami byly konstituovány již před koncem války revoluční národní výbory (RNV). Vznik RNV v Karlových Varech je popsán v kapitole o jejich osvobození. Výbory byly složené převážně z českých starousedlíků či přichozích osvobozených vězňů z koncentračních táborů v Německu. Takovým příkladem byl Jáchymov, kde RNV založili těsně po válce čeští občané, kteří byli v místě totálně nasazeni. Správu Falknova nad Ohří převzal 10. května RNV, který se skládal z bývalých vězňů koncentračního tábora, učitelů Jindřicha Moudrého, Jana Bartoníka a z totálně nasazeného Čecha MUDr. Rudolfa Špeliny, lékaře zdejší nemocnice.¹¹⁴⁴ Pro dohled nad nově utvářenými RNV či MSK byly určeny okresní úřady z vnitrozemí. Pro okresy Mariánské Lázně, Teplá, Cheb, Aš, Kraslice, Falknov nad Ohří, Locket, Nejdek a Karlovy Vary byl nadřízeným orgánem okresní úřad Plzeň-venkov a pro okresy Žlutice a Jáchymov úřad v Kralovicích.¹¹⁴⁵ Okresní úřady jmenovaly vládní komisaře, kteří v příslušných obcích vedli místní správu do doby ustavení řádných místních národních výborů či místních správních komisí. v průběhu června a července byly RNV na Karlovarsku postupně nahrazovány správními komisemi, do kterých už jmenovali své zástupce politické strany. Výjimkou byli předsedové okresních správních komisí, dosazovaní většinou z Prahy. Proces vzniku OSK a MSK nebyl jednoduchý a není tedy divu, že na konci srpna 1945 byly jmenovány pro celý okres MSK pouze na Ašsku. Ve Falknově proběhla ustavující schůze OSK 8. června 1945 a do jejího čela byl jmenován představitel sociální demokracie Jan Faltin. o 13 dní později byl nahrazen komunistou Václavem Kroužeckým a místopředsdou komise se stal dosavadní předseda RNV R. Špelina. Do čela MSK ve Falknově nad Ohří byl jmenován Miroslav Mancl z Plzně. v okrese Karlovy Vary byl do čela OSK 18. června jmenován ministerstvem vnitra lidovec František Bušta. Komise však zahájila svou činnost již o pět dní dříve. Národní socialista MUDr. Milan Mixa stanul v čele MSK K. Vary, která měla 15. června měla ustavující schůzi.¹¹⁴⁶ s americkou vojenskou správou spolupracoval v Lokti i český vládní komisař, kterým byl od 4. června 1945 JUDr. František Pech vyslaný ONV v Plzni. o deset dní později dorazil pověřenec ministerstva vnitra JUC. Josef Volek. Jeho úkolem bylo ustavit OSK a vést její činnost. Ta vznikla 26. června 1946, kdy na její ustavující schůzi byli zvoleni JUC. Josef Volek předsedou

¹¹⁴⁴ Ibidem, str. 86-87.

¹¹⁴⁵ Ibidem, str. 87.

¹¹⁴⁶ Ibidem, str. 87-88.

a Stanislav Míka místopředsdou.¹¹⁴⁷ Tvorba OSK byla jednodušší, protože v okrese bylo dostatek kandidátů. Mnohem obtížnější bylo vytvářet jednotlivé MSK, a to zejména v menších obcích. Dle hlášení štábního kapitána Josefa Trnky z 1. června 1945 nebyly ve větším počtu obcí v karlovarském pohraničí ustaveny národní výbory či správní komise. Důvodem byla absence osob, které by tuto činnost mohly vykonávat. Tedy až na místní Němce. Proto se často stávalo, že byla MSK tvořena výhradně německými občany v čele s německým předsedou, většinou zástupce sociální demokracie, komunistů či antifašista. v okrese Nejdek mělo českého nebo slovenského předsedu k 8. srpnu 1945 jedenáct z 31 MSK, na Chebsku koncem srpna vznikly MSK ve 23 obcích z 59. v čele 19 byli čeští vládní komisaři a 17 spravovali němečtí antifašisté, podobně i na Falknovsku Krajkové ještě v září 1945 rozhodovali němečtí zaměstnanci. Nebylo výjimkou, že správu obcí, kde ještě nebyla MSK zřízena, převzala jiná obec, jako tomu bylo v případě Habartova na Falknovsku, který spravoval Hrádek a Markvartec.¹¹⁴⁸ v rámci správních komisí a později i národních výborů často docházelo k rozporům mezi jednotlivými nominanty politických stran. Někdy to byla součást předvolební taktiky, jindy lidé citlivě reagovali na snahu některých stran využívat významná výročí k vlastní propagandě. Zároveň ale bylo členství vnímáno jako důležitá politická funkce zástupce obnoveného státu, která přitahovala negativní reakce ze strany radikálního německého obyvatelstva. Dokonce došlo k několika pokusům o atentát jako v Alberově na Loketsku, kde byl spáchán neúspěšný pokus o vraždu předsedy MSK Otakara Frýdla, na něhož neznámý pachatel 12. dubna 1946 večer vystřelil ránu z pistole oknem do jeho kanceláře.¹¹⁴⁹ Podobné útoky však vedly pouze k tvrdým odvetným opatřením k obyvatelům německé národnosti.

Nejtěžším úkolem, před kterým stanuly československé orgány, bylo nahradit zaměstnance civilní správy, kteří spravovali chod orgánů veřejné správy na každodenní bázi. Samozřejmě i na těchto pozicích pracovali v pohraničí převážně občané německé národnosti. Snahou československých orgánů bylo je nahradit, ale na mnoha místech se to ukázalo jako téměř nemožné. OSK v Nejdku ještě 4. února 1946 zaměstnávala 32 českých a 11 pracovníků německé národnosti. Za války však obdobný úřad měl až 72 zaměstnanců, takže bylo jasné, že menší počet lidí nemohl agendu stíhat. Problémem však byl pohled československé veřejnosti,

¹¹⁴⁷ BRTEK, Josef a VLASÁK, Vladimír. Okresní národní výbor v Lokti: Zápisy ze schůzí okresní správní komise. Jindřichovice: SOKa Jindřichovice, 1983.

¹¹⁴⁸ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 88-89.

¹¹⁴⁹ Ibidem, str. 91-92.

kteřá zaměstnávání osob německé národnosti otevřeně kritizovala a byla k nim krajně nedůvěřivá. Trpění byli hlavně proto, aby pomáhali odstranit bývalé pořádky.¹¹⁵⁰

OSK a MSK pokračovaly ve své činnosti až do řádných voleb v květnu 1946, kdy byly nahrazeny zvolenými národními výbory místní a okresní úrovně. Výsledky voleb na Karlovarsku kopírovaly výsledky v Čechách a na Moravě. Zvítězila zde přesvědčivě KSČ, která získala nejvíce hlasů v okresech Žlutice a Teplá (61,4 %), nadpoloviční počet všech hlasů v okresech Falknov nad Ohří 57,8 %, Cheb, Nejdek, Loket 53,7 %, Kraslice a Aš. v okresech Jáchymov, Mariánské Lázně již nadpoloviční většinu nezískala a v okrese Karlovy Vary měla nejhorší výsledek (43,7 %). Druhé místo obsadila Československá strana národně socialistická s 23 %, třetí sociální demokracie 16,9 % a čtvrtá Československá strana lidová 7,3 %.¹¹⁵¹

Nové MNV a ONV byly sestaveny dle volebních výsledků a zejména na okresní úrovni došlo k ovládnutí výborů komunisty. Ve Falknově nad Ohří se OSK naposledy sešla 28. června 1946, ustavující schůzka ONV se konala 2. července 1946. Dosavadní předseda okresní správní komise se stal i předsedou okresního národního výboru. Byl jím komunista Ladislav Prokeš. ONV byl ustaven v K. Varech 16. července 1946, předsedou byl zvolen komunista JUDr. Bohumil Nebáznivý, bývalý předseda OSK v Teplé.¹¹⁵²

Výsledky voleb se propsaly i do složení místních národních výborů. Ze 475 MNV bylo po volbách zvoleno 363 předsedů KSČ, což je 76,42 %, z celkového počtu 5 275 členů bylo 3 208 zástupců KSČ, což bylo 60,82 %. Ve 13 okresech Karlovarska ze 14 byl zvolen předsedou ONV, pouze ve Vejprtech byl zvolen zástupce ČSSD v důsledku vytvoření protikomunistického bloku.¹¹⁵³

Mezi nejvýznamnější úkoly civilní správy na Karlovarsku patřilo podobně jako u bezpečnostních složek zajištění vnitřní bezpečnosti, zásobování obyvatelstva, zabezpečení zemědělských prací, obnova průmyslové výroby a dopravní infrastruktury, organizace zdravotní péče, školství a kultury. Zároveň měly připravovat vysídlení německého obyvatelstva, konfiskace jeho movitého i nemovitého majetku, zavádění národních správ, přípravy na prodejové a přidělové akce a zahájení příprav na osídlení oblasti nově přichozím

¹¹⁵⁰ Ibidem., str. 89-90.

¹¹⁵¹ TOMS, Jaroslav. Předúnorové a únorové Karlovarsko: Příspěvek k dějinám národní a demokratické revoluce v bývalém Karlovarském kraji v letech 1946 až 1948. In: BĚLOHLÁVEK, Miloslav. ARCHIV MĚSTA PLZNĚ. Minulostí západočeského kraje XIV. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1978, s. 15.

¹¹⁵² ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011., str. 90-91.

¹¹⁵³ TOMS, Jaroslav. Předúnorové a únorové Karlovarsko: Příspěvek k dějinám národní a demokratické revoluce v bývalém Karlovarském kraji v letech 1946 až 1948. In: BĚLOHLÁVEK, Miloslav. ARCHIV MĚSTA PLZNĚ. Minulostí západočeského kraje XIV. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1978, s. 15.

slovanským obyvatelstvem. Jedním z nejpalčivějších problémů byla obnova poničené dopravní infrastruktury uvnitř regionu, ale také jeho propojení se zbytkem republiky, které téměř neexistovalo. Následky spojeneckého bombardování a také akcí německých ozbrojených sil byly patrné jak na nádraží v Chebu, které bylo jako důležitý železniční uzel celé oblasti téměř zničeno. Zásahy ale utrpěly i tratě a stanice ve Falknově, Karlových Varech a dalších místech. Spojení mezi Falknovem, Chebem a Mariánskými Lázněmi bylo možné jen po silnici. Také železniční spojení Karlovy Vary-Nejdek-Potůčky bylo bombardováním Dolního nádraží v Karlových Varech přerušeno. Chybějící železniční spojení nutilo dovážet zásoby do pohraničních regionů na nákladních autech, což ale naráželo na nedostatek pohonných hmot. Na obnovu dopravního spojení uvnitř regionu, se zbytkem republiky i se zahraničím byli nasazováni němečtí obyvatelé. Pomocnou ruku podaly i československá a spojenecké armády. Práce se soustředily zejména na opravu spojení Chebu s Plzní a Německem. Cílem bylo umožnit dodávky poválečné pomoci UNRRA a také zajistit trasu pro plánovaný odsun německého obyvatelstva. Fungování železnice ale ztěžoval již zmíněný nedostatek československých zaměstnanců dráhy, tudíž bylo nutné využívat práce německého obyvatelstva. Další oblastí infrastruktury, která vyžadovala rychlou obnovu byla poštovní, telefonní a telegrafní spojení. z Prahy byla zajištěna doprava pošty do K. Varů a zpět pomocí autobusových linek, zřízena byla nouzová telefonní linka. i díky řečenému mohla být pošta v Karlových Varech obnovena již 16. května, čímž patřila k prvním československým úřadům v celé oblasti.¹¹⁵⁴

Vzhledem k výše řečenému byly ze strany domácího obyvatelstva podrobeny československé orgány nejčastěji kritice za nedostatečné zásobování Karlovarska. To z objektivních poválečných příčin skutečně vážlo, často se např. zmiňoval nedostatek železničních vagónů. v dalších kapitolách o odsunu německého etnika bude popsáno, že i díky dalším vnitřním krokům spjatým s vysídlováním státně nespolehlivého obyvatelstva. Ještě v létě 1946 se ve zpravodajském hlášení OblV SNB v Chebu objevují prakticky ze všech okresů oblasti stížnosti na nedostatečné zásobování. Chybělo maso, ovoce, mouka, tuky či mléko, ale i další potraviny či suroviny.¹¹⁵⁵ Ani v roce 1947 se situace díky velkému suchu příliš nezlepšila. Naopak díky velké neúrodě obilí, brambor a zeleniny musely být sníženy příděly potravin na potravinové

¹¹⁵⁴ ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 93-96.

¹¹⁵⁵ Ibidem, str. 96.

lístky jako chléb. Podobně mléko bylo vydáváno především pro děti do šesti let a pro mladistvé. Na situaci parazitoval a svou existencí ji navíc zhoršoval černý trh.¹¹⁵⁶

Úkoly spojené se zemědělským osídlováním, konkrétně např. osídlení konfiskovaných zemědělských usedlostí, plnily tzv. Osídlovací komise ministerstva zemědělství (OKMZ), které sídlily v jednotlivých okresech. Spolupracovaly s jednotlivými správními komisemi a národními výbory, ale podřízené byly přímo ministerstvu zemědělství. k 31. prosinci 1948 však byly OKMZ zrušeny a došlo k vytvoření úřadoven pobočky NPF v Karlových Varech v Chebu, Mariánských Lázních, Sokolově (již přejmenovaný bývalý Falknov nad Ohří), Žluticích a Nejdku.¹¹⁵⁷

Předávání konfiskovaného zemědělského majetku bylo komunisty využíváno propagandisticky a spojováno s významnými výročími. Proto třeba v Chodově u Karlových Varů proběhla oslava prvního výročí osvobození 5. května 1946 pro celý okres Locket. Městem nejprve prošel průvod účastníků a alegorických vozů před budovu městského divadla, kde byly zástupcem ministerstva zemědělství odevzdány novým osídlencům dekrety o převzetí zemědělské půdy do vlastnictví.¹¹⁵⁸ Logickým vyústěním pak byla vděčnost politické reprezentaci a vhození lístek se „správným číslem“ do volební urny.

Obnova průmyslové výroby probíhala také velmi pomalu, některé továrny byly dokonce přemístěny do vnitrozemí např. továrna na výrobu rozmnožovacích strojů Rotaprint z Chebu. Ve stejném městě byla obnovena výroba jízdních kol v továrnách Premier a ES-KA, ve které byla výroba obnovena 1. července 1945 a již 18. září z ní odešla první zásilka 28 vagonů jízdních kol do Turecka. Velmi dobře se dařilo i karlovarským kaolínkám, naopak falknovské uhelné doly musely těžbu zpomalit, protože je brzdil nedostatek nákladních železničních vagónů. Krátce po válce byly doly pojmenovávány po osobnostech či nedávných událostech, tak např. v Novém Sedle u Lokte proběhlo 1. června 1946 přejmenování dolu Union II na důl Maršála Tita a 22. září 1946 důl Konkordia na důl President Truman. Obnovování průmyslové výroby bylo podporováno i politiky z centrální úrovně. Do porcelánky Haas a Czizek v Horním Slavkově tak přijel 28. června 1946 ministr průmyslu Bohumil Laušman.¹¹⁵⁹

Obnovu vyžadovala i zdravotnická zařízení, která z důvodu nedostatku českých zaměstnanců musela udržovat pracovní poměry s německými lékaři a zdravotnickým personálem. České

¹¹⁵⁶ Ibidem, str. 96-97.

¹¹⁵⁷ Ibidem, str. 99-100.

¹¹⁵⁸ Ibidem, str. 100.

¹¹⁵⁹ Ibidem, str. 99.

školy se podařilo otevřít na podzim 1945 s tím, že na některých místech např. v Nejdku či Perninku to bylo již v květnu 1945. Stejně tak bylo zahájeno vydávání českých novin a časopisů. Důležitým aktem bylo také zajištění archivů měst a muzejních sbírek. Naopak méně kulturním aktem bylo odstraňování jakýchkoliv vzpomínek na německé obyvatelstvo. Od pochopitelných akcí jako bylo 24. června 1945 přejmenování tzv. Hitlerovy stráže, rozhledny nacházející se na Schönfeldu v Sokolově, na Československou národní stráž. Po méně pochopitelné jako v blízké Svatavě, kde MSK nařídila 17. února 1946 zlikvidovat pomník obětem první světové války jen proto, že byl v roce 1921 odhalen bez součinnosti německých sociálních demokratů. o likvidaci pomníků s německými nápisy na hřbitovech, křížů stojících u polí a cest nemluvě.¹¹⁶⁰ Není tedy divu, že odstraňování německých názvů se týkalo i měst, která si počestila názvy. Již zmíněný Sokolov a také Münchhof na Mnichov a nakonec Mírovou. u *Falkenau an der Eger* (Falknov nad Ohří) byla situace ještě komplikovanější, protože výraz Falknov byl používán již před rokem 1938 jako počestělá verze názvu města. Přesto sílily snahy vybrat jméno ryze slovanské, což nakonec nastalo výnosem ministerstva vnitra z 8. února 1948. Slavnostní přejmenování pak proběhlo díky únorovým událostem až 31. března 1948 a ačkoliv úřady i obyvatelé přejmenování podporovaly, ozvaly se kritické hlasy z průmyslových podniků, které argumentovaly marketinkovými a obchodními důvody.¹¹⁶¹

Důležitou změnou v politickém vývoji Karlovarska na konci 40. let pak byla revize okresů 1. ledna 1949, o které bude řeč v následující kapitole, kdy zanikl Loketský okres, a jeho části byly rozděleny mezi okresy Karlovy Vary (včetně obce Mnichov) a Sokolov.

¹¹⁶⁰ Ibidem, str. 102.

¹¹⁶¹ Ibidem, str. 102.

4.3.3 Obec Mnichov po 2. světové válce: Větrná či Mírová?

Demarkační linie, která oddělovala spojenecké jednotky, aby nedošlo k jejich střetům, byla nakonec ustálena tak, že Mnichov, byť byl osvobozen americkou armádou, kontrolovaly jednotky Rudé armády. Američané zůstali v centru Chodova a v budově školy (I. základní škola v Komenského ulici – fungovala ještě v 90. letech 20. století) si zbudovali provizorní velitelství. Obec Mnichov zůstala pod sovětskou kontrolou až do listopadu 1945, kdy jednotky RA oblast definitivně opustily. Mezitím na konci května dorazila do Chodova i první československá jednotka.¹¹⁶²

Vývoj obce v dalších dvou letech je zčásti popsán v kapitolách o odsunech obyvatelstva z pohraničí. v archivu OSK a ONV Locket se nenachází informace o vzniku a fungování MSK v Mnichově. Přesto pozdější zápisy ze schůzí MNV v Mnichově byly psány na papíry s úřední hlavičkou MSK v Mnichově/Politický okres Locket. Stejně tak chybí pro rozhodné roky místní kronika, která vznikla až v září 1957. Nelze tak hodnověrně rekonstruovat první měsíce po 2. světové válce. v červnu 1945 byla ustavena OSK v Lokti, která jmenovala pro nedaleký Chodov MSK v počtu šesti lidí. Ta se sešla na řádném zasedání až 5. září 1945. Jejími členy byli čtyři komunisté a dva národní socialisté.¹¹⁶³ Lze předpokládat, že situace v Mnichově byla velmi podobná. Hodnověrné informace o obci je možné nalézt až od roku 1946, kdy byl po volbách ustaven MNV Mnichov a patrně prvním poválečným starostou Mnichova byl zvolen Václav Sinkule¹¹⁶⁴. Jiří Klsák hovoří o ustavení místní rolnické komise 8. ledna 1946. Jejím hlavním úkolem bylo dbát na spravedlivé rozdělování povinností předepsaných nadřízenými orgány, ale také hájit jejich zájmy, spolupracovat s osídlovací komisí, hájit zájmy místních zemědělců, přiděly hnojiv a krmiv a také komunikovat s novousedlíky. Předsedou komise byl zvolen Ladislav Náměstek, místopředsedou Jan Novák a jednatelem František Dohnal.¹¹⁶⁵

Záznamy o školní docházce ze školy v Mnichově uvádí, že pro školní rok 1947/1948 byli žáci (dívky a chlapci společně) zapsáni do dvou tříd, kdy v první bylo 28 žáků, z toho 15 chlapců a 13 dívek. Národnostní složení bylo následující: 13 Čechů, 13 Němců, 1 Slovák a 1 Slezan. Ve 2. třídě bylo celkem 23 žáků, z toho 10 chlapců a 13 děvčat. Mezi nimi 13 Čechů, 5 Němců, 3 Slováci a 2 Slezani. o rok později je již škola pouze jednotřídní, kdy do ní chodí 43 žáky, z toho 16 chlapců a 27 děvčat, z nichž bylo 23 Čechů, 16 Němců, 3 Slováci a 1 Slezan. Další

¹¹⁶² KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 36.

¹¹⁶³ VLASÁK, Vladimír. Chodov. Chodov: Město Chodov, 2004, str. 66.

¹¹⁶⁴ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 40.

¹¹⁶⁵ Ibidem, str. 40.

rok 1949/1950 je zapsáno již jen 36 žáků, z toho 14 chlapců a 22 děvčat bez uvedení národnosti.¹¹⁶⁶

Život v obci je možné mapovat také z pozdějších zápisů místního národního výboru, a to ať už z jednání pléna (zastupitelstva) nebo z jednání rady MNV. Zápisy z těchto schůzí nám ukazují, byť nejsou dochovány úplně, že se velmi často měnilo osazenstvo MNV. z valné většiny to byly důvody nedostatku času členů. Možný je také nezájem o činnost spíše dobrovolnickou, která neskýtala materiální zajištění. Většina schůzí rady i pléna se konala ve večerních hodinách a končila i v době po půlnoci, což znamenalo poměrně velké nároky na čas pracujících. Další možností, kterou je nutné vzít v úvahu bylo přesídlení z obce z důvodu vlastního rozhodnutí (např. odchody do města apod.) a v některých případech i díky služební povinnosti (první předseda MAV NF v Mnichově, řídící učitel Karel Trautner, který byl z místní školy přeložen do školy v Chodově). Vzhledem k tomu, že se v čele obce střídají v podstatě tatáž jména, lze říct, že většina obyvatelstva nejevila výraznější zájem o vedení obce. Tento fakt lze také doložit účastmi na veřejných zasedáních pléna MNV, které sice bylo s předstihem oznamováno, ale přesto ve více než dvouseťhlavé obci nepřilákalo že v době, kdy je již dostatek písemného materiálu pro mapování poválečné historie obce (od počátku roku 1947) byla již ve větší míře dokončena fáze vysídlení německého obyvatelstva během roku 1946 a osídlení příchozími Čechy (jak bude ale ukázáno, do Mnichova přicházeli osoby z Prahy, jižních Čech (Dindovi, Pelískovi, Dohnalovi), Slezska, Slovenska a také Volyňští Češi – viz třídy v místní škole). Jak bylo uvedeno v kapitole o dodatečných odsunech i během roku 1947 docházelo ještě k vysídlování německého obyvatelstva. Stejně tak se v letech 1947-1948 (s menší intenzitou tento jev probíhal i později) v podstatě na každém (či každém druhém) jednání rady či pléna MNV řešily otázky dosídlení obce, tj. udělení národní správy domů, vydávání a prodej konfiskovaného majetku apod. Jedná se z větší části o jednotlivé případy, byť v součtu jde o poměrně velký počet lidí. Vzhledem k tomu, že se jména ve vedení obce od roku 1946 v podstatě stále opakují, podporuje to tvrzení autora, že největší část osídlenců přišla do Mnichova mezi koncem války a rokem 1946, případně počátkem roku 1947. Zbývá se jen řečnický ptát, kam se ztratily zápisy místní osídlovací komise a zápisy MNV z roku 1946. Případně, pokud byla vedena, i obecní kronika. Zda jejich ztráta byla nepozorností či ledabylostí, případně určitým odrazem chaosu let poválečných. Nebo zda se neměly pro události prvních poválečných let dochovat písemné záznamy. To by však byla ničím nepodložená domněnka na úrovni konspiračních teorií.

¹¹⁶⁶ Ibidem, str. 41.

Pro přehlednost jsou všechny dochované projednávané žádosti o národní správu seřazeny později v tabulce v kapitole 4.5.3 Osídlování obce Mnichov. Jak již bylo řečeno, stejně útržkovité jako zápisy z jednání rad jsou záznamy z plenárních zasedání MNV Mnichov. Pro rekonstruování života v obci jsou ale neocenitelným zdrojem informací. Je však na ně nutno stále pohlížet jako na svědky doby, v níž vznikly. Zápis z plenární schůze MNV z 31. ledna 1947 uvádí účastníky zasedání: Jan Novák – čp. 22. a další členové: Náměstek Václav, Pavlík Bohumil, Fořt Stanislav, Pelíšek Karel. Návrh na porotní komisi: Pavlík Bohumil, Náměstek Ladislav, Kejval Antonín, Štěřík Karel. Zájem o domek č. 124 – není ale zapsáno, kdo ji vznesl.¹¹⁶⁷ Návrh pak byl projednán na dalším plenárním zasedání.

Zápis z plenární schůze MNV z 5. února 1947, na kterou zval MNV v Mnichově vyhláškou z 3. února 1947¹¹⁶⁸. Prvním bodem byl investiční plán obce, který zahrnoval výstavbu vodovodu a přestavbu kulturního domu. Funkce v MNV byly rozděleny následujícím způsobem: osídlovací referent s. Kolda, bytový referent: s. Kopp, berní referent: s. Marek. Proběhla i volba obecní finanční komise: Novák Jan – 7 hlasů od MNV, Maršík Josef – 7 hlasů od MNV. Další kandidáti byli: Fořt Stanislav, Pelíšek Karel, Maršík Antonín, z řad obyvatelstva: Náměstek Václav, Pavlík Bohumil. Voleni byli i členové porotní komise: Pavlík Bohumil, Náměstek Ladislav, Kejval Antonín, Štěřík Karel – všichni získali 7 hlasů z MNV. Na konci proběhla volná debata, v níž vystoupil Náměstek Ladislav stran obecního býka.¹¹⁶⁹

Jednání rady ze 23. dubna 1947, které vedl tehdejší předseda MNV Karel Dinda, projednávala žádost družstva „Osvobození“¹¹⁷⁰ o potvrzení přihlášky ke konfiskovanému majetku – předáno osídlovacímu referentu. Také řešila řadu žádostí o národní správu (budou zapsány v kapitole 4.5.3 o osídlení obce Mnichov). Byla projednána i žádost Západočeských elektráren o přechodné ubytování Jana Němečka, která byla předána bytovému referentu. Občan Jaroslav Krása pak žádal o získání králíkárný od Němce Lätllera¹¹⁷¹, předáno osídlovacímu referentu k prošetření. Podobně Ladislav Náměstek žádal o udělení kůlny po Hansi Zimmerovi (nachází se u domu Třesohlavého).¹¹⁷² Podobné body mělo jednání rady 7. května 1947, která řešila žádost o přidělení nábytku pana Adolfa Šejstala – odložena; žádost o převezení nábytku do

¹¹⁶⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 31. 1. 1947.

¹¹⁶⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Vyhláška o zasedání pléna MNV 5. 2. 1947, Mnichov, 3. 2. 1947.

¹¹⁶⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 5. 2. 1947.

¹¹⁷⁰ Místní konzum – obchod – pozn. autor.

¹¹⁷¹ Ze zápisu nelze přesně přečíst jméno – pozn. autor.

¹¹⁷² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 23. 4. 1947.

Chodova pana Štěříka Jiřího – zamítnuto. a nakonec žádost o přidělení nábytku pana Kratochvíla Jiřího – schváleno.¹¹⁷³ Na radě MNV konané 14. května 1947 tak byl řešen Starck Walter, který podal žádost o povolení čtrnáctidenního pobytu v Mnichově, žádost byla předána k vyřízení. Byla řešena i otázka Josefa Procházky, u kterého člen MNV Fořt podal návrh na odvolání dekretů.¹¹⁷⁴

Schůze pléna MNV 23. května 1947 se účastnilo 16 podepsaných osob dle dochované listiny přítomných. Předseda MNV kritizoval práci nových referentů, že nepřebírají řádně svou poštu. Navrhoval také vytvořit funkci obecního pokladníka a K. Kopp připojil návrh svolat schůzi o volbě zemědělské a finanční komise, osvětové rady a vytvořit funkci knihovníka. Také se zmínil o špatné dodávce mléka. Předseda zemědělské komise L. Náměstek si stěžoval na nesprávnosti při sběru a vyúčtování mléka. Následně předseda předčítal slib a noví členové MNV jej skládali veřejně a podepsali jej. Na závěr schůze byly ještě projednávány přípravy stavby vodovodu a znovuotevření místní školy.¹¹⁷⁵

Dne 6. června se pak na další radě MNV projednávala žádost J. Fišera o kamna jeho usedlosti čp. 29, kterou měl vyřídit bytový referent. Dále žádost L. Koldy o vypovězení Františka Vinaře z Mnichova. Měl být proveden protokolární výsledek za přítomnosti osidlovacího referenta, bytového referenta a vyživ. referenta hned následujícího dne 7. června 1947 v 15. hodin.¹¹⁷⁶

Předchozí návrh Karla Koppa z 23. května na tvorby komisí byl přijat, což je patrné z vyhlášky č.j.: 141/5-47 z 9. června 1947¹¹⁷⁷, kterou bylo veškeré občanstvo zváno na schůzi MNV předsedou výboru Karlem Dindou. Ta proběhla 11. června za účasti 25 lidí a na program jednání byla zařazena jako hned druhý bod po zahájení volba finanční a zemědělské komise a osvětové rady. Do finanční rady byl zvolen za MNV Stanislav Fořt a Karel Pelíšek, byl podán návrh ONV na jmenování dalších dvou členů: Josefa Chrudimského a Jaroslava Kovářika, oba přijali. L. Kolda však oznamuje, že podá písemný protest proti průběhu volby finanční komise. Jako pokladník obce byl zvolen Adolf Roflík. Do tříčlenné zemědělské komise byli zvoleni K. Štěřík, B. Kratochvíl a V. Sinkule (ten ale namítá, že už má funkci 6 a další nechce), je tak

¹¹⁷³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 7. 5. 1947.

¹¹⁷⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 14. 5. 1947.

¹¹⁷⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 23. 5. 1947.

¹¹⁷⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 6. 6. 1947.

¹¹⁷⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Vyhláška o zasedání pléna MNV 11. 6. 1947, č.j.:141/5-47, Mnichov, 9. 6. 1947.

nahrazen panem B. Pavlíkem. Do osvětové rady byl zvolen Mar. Krása, P. Krejčů jako knihovník a V. Erben. Dalšími body bylo schválení obecních dávek (dávky za úřední úkony). Čtvrtým bodem bylo schválení smlouvy o obecním býku, po přečtení smlouvy proběhla živá diskuse, následně byl bod podstoupen zemědělské komisi. Dále následovalo projednání vodovodu, který měla projednat rada MNV, a stavební úprava školy pro otevření v září 1947. Schůze skončila 10 minut po půlnoci.¹¹⁷⁸

Na dalším zasedání 15. června 1947 byl v tajné volbě volen nový předseda MNV. Průběh byl dramatický, protože se volba třikrát opakovala a napotřetí při rovnosti hlasů rozhodoval los, který určil (staro)novým starostou Karla Dindu, který volbu přijal. Následně proběhla volba nových referentů: na osídlovací referát byl jednohlasně schválen Stanislav Fořt, bytovou referentkou Marie Satrapová, zemědělský referát měl vést Ladislav Náměstek. Oba byli zvoleni jednohlasně. Na finanční referát byl navržen Lambert Míchal, který byl zvolen pěti hlasy ku třem. Na školský a osvětový referát byl všemi hlasy zvolen Antonín Maršík. Podobně byl zvolen sociálním a zdravotním referentem Václav Roflík. Do čela živnostenského referátu byl zvolen Ignác Klein, zásobovacího referátu Václav Sinkule, mysliveckého a lesnického Bohumil Pavlík a bezpečnostního Karel Pelíšek.¹¹⁷⁹

Mimořádná plenární schůze MNV dne 30. června 1947 za účasti 13 osob projednávala otázku způsobilosti a otevření školní budovy v Mnichově k dalšímu vyučování. Podle posudku soudního znalce architekta Peška z K. Varů konstatoval, že po určitých stavebních opravách by se ve škole vyučování zahájit mohlo. Především by se měly předělat chodby, dveře a okna. Budovu vybít a udělat novou fasádu. Adaptace školy bude hlášena na okres. Jednohlasně byla schválena pracovní povinnost výpomoci na stavbě školy pro všechny muže od 15 do 65 let. Na návrh paní Satrapové byla odhlasována pracovní povinnost i pro bezdětné ženy a dobrovolná povinnost pro ženy s dětmi do 10 let včetně žen německé národnosti. Pracovní povinnost měla být ve výši 30 hodin, případně nutnosti mohla být pracovní povinnost i prodloužena. Každý měl odpracovat 10 hodin týdně.¹¹⁸⁰ Na tuto mimořádnou plenární schůzi pak navázala veřejná plenární schůze 2. července 1947 od 20.30 v hostinci „U Fořtů“¹¹⁸¹ v Mnichově. Na schůzi bylo zváno veškeré obyvatelstvo. Zejména pak rodiče dětí školou povinných. Po seznámení

¹¹⁷⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 11. 6. 1947.

¹¹⁷⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 15. 6. 1947.

¹¹⁸⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis z mimořádného zasedání pléna MNV, Mnichov, 30. 6. 1947.

¹¹⁸¹ Provozovatel – Stanislav Fořt – pozn. autor.

veřejnosti s obsahem předchozího mimořádného jednání dal předseda Karel Dinda hlasovat o tom, zda bude adaptace provedena či ne.¹¹⁸² Je zajímavé, že na konci zápisu není stanovené, jak hlasování dopadlo, ale lze předpokládat, že byl výsledek kladný, protože škola byla v září opravdu otevřena.

O dvanáct dní později proběhla plenární schůze MNV s hlavním cílem: volba předsedy MNV a předání předsednické funkce i referátu. Bohužel ze schůze se dochovala pouze pozvánka¹¹⁸³ oznamující její svolání a listina přítomných¹¹⁸⁴. Průběh schůze nikoliv. Není tak zřejmé, proč v tak krátkém čase proběhla další volba předsedy. Vzhledem k tomu, že byl předsedou Karel Dinda, který se patrně své funkce chtěl vzdát, lze předpokládat, že důvodem mohli být zdravotní problémy nebo časová zaneprázdněnost.

Na jednání rady 23. července 1947 podal Maršík Antonín návrh, aby byl každý pokutován, bude-li přistižen ve zdejší obci v některém uzavřeném bytě bez dovolení MNV pokutou 100,- Kč, což bylo jednohlasně schváleno. Navíc bylo rozhodnuto, že bude vyvěšena vyhláška k pokutování těchto případů.¹¹⁸⁵

Z dalšího zápisu zasedání pléna MNV 11. srpna 1947 je zřejmé, že byl předsedou zvolen Václav Sinkule. Za účasti 10 občanů obce byla řešena adaptace školní budovy. Na návrh starosty bylo rozhodnuto, že řemeslníci zakoupili na vlastní náklady vše, co k dokončení ještě potřebují a obec toto následně proplatila. Výstavby se týkal i další bod, kdy bylo schváleno, že bude podána žádost k ČSD o povolení průkopu pod tratí. Zároveň byla zřízena pětičlenná komise pro budování vodovodu, do které byli navrženi Sinkule Václav, Roflík Václav, Náměstek Ladislav, Novák Jan a Fořt Stanislav. Byli pověřeni jednáním se sklárnou, zda by mohla zajistit dodávky vody pro obec ze svých zdrojů.¹¹⁸⁶ Zasedání rady MNV 20. srpna 1947 mělo na programu řešení otevření místní školy, ke kterému mělo dojít (jako dvoutřídní) 1. září 1947. Bylo rozhodnuto, že správce školy bude bydlet ve školní budově, pro učitelku bude přidělen byt v čp. 87. Bude vymalován a vyčištěn.¹¹⁸⁷ k tomuto je třeba podotknout, že již na

¹¹⁸² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 2. 7. 1947.

¹¹⁸³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Pozvánka na zasedání pléna MNV 14. 7. 1947, Mnichov, 12. 7. 1947.

¹¹⁸⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Listina přítomných ze zasedání pléna MNV 14. 7. 1947, Mnichov, 14. 7. 1947.

¹¹⁸⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 23. 7. 1947.

¹¹⁸⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Listina přítomných ze zasedání pléna MNV 14. 7. 1947, Mnichov, 11. 8. 1947.

¹¹⁸⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 20. 8. 1947.

jaře 1948, takže během školního roku, je řídícím učitelem na škole Karel Trautner, což dokládají zápisy jednání MAV NF. o panu učiteli Šourkovi se ještě prameny zmiňují, o učitelce již vůbec, lze tedy předpokládat, že na své místo nenastoupila, případně velmi brzy skončila a byla nahrazena řídícím Trautnerem. Na radě konané 27. srpna 1947 bylo řešeno objednání katastrální mapy pro katastr obce Mnichov z firmy Archiv map katastrálních Praha 3, Karmelitánská ul. 5, objednávka činila 1 600,- Kčs přibližně a byla jednohlasně schválena. Dále rada projednávala záležitosti pana Koldy, co se týče nábytku z jeho kanceláře v č. 66. Jelikož bylo při kontrole zjištěno, že nábytek není kancelářské zařízení, bude přiděleno zdejšímu učiteli.¹¹⁸⁸

Na zasedání rady MNV 10. září 1947 předseda MNV V. Sinkule podal návrh na zbavení národní správy pana L. Koldy na uhlířskou živnost v Mnichově. Jako důvody uvedl:

„1. nepředkládal doposud čtvrtletní hlášení, čehož byl povinen jako národní správce

2. Neplatil žádné daně týkající se živnosti

3. Zpronevěřil státní majetek v ceně asi 20 000,- Kčs

Návrh jednohlasně schválen. “¹¹⁸⁹

Dne 24. září 1947 zasedla opět rada MNV, která řešila přípisy z ONV Loket v záležitosti nezletilých dětí Sättnerových v Mnichově. Bylo jednohlasně rozhodnuto, aby zůstaly obě děti u otce, jelikož matka se o obě děti vůbec nestará. Za odvolaného L. Koldu byl jako prozatimní národní správce na činnost uhlířskou v Mnichově navržen členem MNV Fořtem Jan Erben, což bylo jednohlasně schváleno. a na závěr schůze byla projednávána žádost A. Roflík o přidělení jedné kůlny dřevěné, která se nachází v čp. 11, ale žádost byla zamítnuta, neboť kolna bude příležitostně sloužit pro školní účely.¹¹⁹⁰

Na X. řádné plenární schůzi MNV 10. října 1947 ve 20.00 v místnosti úřadu proběhla další volba referentů výboru. Bezpečnostním referentem byl zvolen Karel Kopp, školským a kulturním Adolf Šejstal, zásobovacím referentem se stal Jan Chomout. Následně noví referenti složili písemný slib. Do rady MNV byli zvoleni všichni referenti: školský, zemědělský, osídlovací, finanční, bezpečnostní a předseda, tento postup byl jednohlasně

¹¹⁸⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 27. 8. 1947.

¹¹⁸⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 10. 9. 1947.

¹¹⁹⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 24. 9. 1947.

schválen. Školský referent podal zprávu o adaptaci školy, chybí jen dodělat byt učitele. Konkrétně oprava kamen, vymalování kuchyně, natření podlah. Za školnici byla navržena M. Hammerová za měsíční gáži 500,- Kčs. Výstavba vodovodu byla komplikována opravami před čp. 122. Na výkop vodovodu bude stanovena pracovní povinnost, která bude nahlášena ONV. Konkrétní kroky byly odloženy na další plenární zasedání. Na zasedání se také řešil nákup knih pro místní knihovnu, jež měla být otevřena 19. října 1947. Posledním bodem jednání byl návrh na vysídlení do domovoské obce L. Koldy, což bylo schváleno jednomyslně.¹¹⁹¹ Lze se jen domnívat, jaké byly důvody posledního návrhu. v zápisu nejsou zmíněny. Je pravdou, že L. Kolda podal udání na Fr. Vinaře, napadl hlasování pléna MNV. Důvodů by mohlo být mnohem více.

Na jednání rady MNV 29. října 1947 zazněla žádost Štěpána Karla o přidělení ložnice, kterou vrací pan Dědič čp. 61, jednohlasně zamítnuta byla žádost Františka Vinaře o přidělení ložnice jakékoliv. Bohumír Kratochvíl zažádal o zahradu u domu čp. 8. Nájem mu byl povolen, výše poplatku měla být vyměřena po obdržení směrnic.¹¹⁹²

Dům čp. 8 měl však na počátku roku 1947 ještě i jiného nájemníka, jednalo se o kočího Zdeňka Ptáčníka (narozeného 10. ledna 1928) v Novém Strašecí, svobodného, posledním bytem Mnichov čp. 8. Ptáčník byl 16. dubna 1947 odsouzen za trestný čin udavačství dle § 3 a § 11 r. z., kterého se dopustil v roce 1944, čímž zavinil zatčení Čechů, což bylo označeno jako politická zaslepenost. Odsouzen byl na 5 roků těžkého žaláře.¹¹⁹³ Trestný čin v létě 1947 spáchal i bývalý voják německé armády, horník Rudolf Sättler, narozený 19. května 1918 v Jenišově, státní okres Locket nad Ohří, posledním bydlištěm Mnichov čp. 32. v době odsouzení (13. února 1948) byl již rozvedený, protože 5. srpna 1947 v Mnichově „*nařadil manželce-rozčilení*“. Dopustil se tak trestného činu dle § 419 trestního zákona a odsouzen byl na „*2 dny vězení, zotřeseného tvrdým ložem*“ nepodmíněně.¹¹⁹⁴

V listopadu 1947, konkrétně 12., proběhla další schůze rady MNV, kde zažádal H. Klein o povolení investic do živnosti pekařské v částce 50 000,- Kč, což bylo schváleno. Josef Chrudimský požádal o osvědčení o národní spolehlivosti a vysvědčení zachovalosti¹¹⁹⁵, rovněž

¹¹⁹¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 10. 10. 1947.

¹¹⁹² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 29. 10. 1947.

¹¹⁹³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Mimořádný lidový soud v Praze, Trestní list Zdeňka Ptáčníka č.j. XXI 295/47/13, Praha, nedatováno.

¹¹⁹⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ONV Locket – Trestní list Rudolfa Sättlera č.35/48, č.j. T 755/47, Locket, nedatováno.

¹¹⁹⁵ v podstatě dnešní výpis z trestního rejstříku – pozn. autor.

pro manželku, které potřebují k přidělení živnosti obuvnické, odloženo do vyřízení dotazů do obcí posledních bydlíšť.¹¹⁹⁶

Na plenárním zasedání MNV 14. listopadu 1947 bylo řešeno doplnění finanční komise, odstoupivšího K. Pelíška nahradil B. Pavlík. Zde je nutné poznamenat, že jde o stejného B. Pavlíka, jehož syn Jindřich byl již v únoru následujícího roku (1948) akčním výborem NF několikrát napomínán. Po vyzvání Jindřicha, aby vztahu zanechal, tento odmítl, že trvá již dva roky. Je tedy s podivem, když muselo být v obci známo, že tento vztah existuje, že ještě v listopadu 1947 není tento vztah problém. o tři měsíce později je vztah syna příčinou likvidace živnosti otce. Je patrné, že proměna společenských vztahů v celé zemi se „propsala“ i do vztahů na venkově.

Rozvedená E. Sättlerová požádala o příspěvek na nezaopatřené děti. Jak je patrné z jiných zápisů, jejich otec se na ženě dopustil domácího násilí a byl potrestán. Zároveň se s ním manželka rozvedla. Bytový referent požádal o možnost prohlížet doklady novoosídlenců. Také navrhl, že pokud jedná s Němci, chce za jednání v jejich mateřštině 20,- Kčs poplatek. Mezi dalšími body byla stížnost na místního pekaře H. Kleina, že peče dvojí chleba. Ba co je horší, že lepší chleba vyváží mimo obec a horší prodává místním. K. Kopp navrhl, aby mu byla dána výstraha MNV. Také byla řešena záležitost Františka Vinaře, který nepředložil všechny dokumenty. Bylo o ně (ze strany MNV) zažádáno do Prahy, pokud je jmenovaný nepředloží, bylo navrženo, aby byl vyhoštěn z obce.¹¹⁹⁷ Více je případ Františka Vinaře popsán v následující kapitole o působení MAV NF v Mnichově.

Na dalších schůzích se opět řešily především převody movitého majetku, konkrétně skříní a dalšího nábytku apod. v případě nejasností byl vždy kontaktován Fond národní obnovy.

Dvanáctá řádná plenární schůze proběhla již v roce 1948, a to 8. ledna v místnosti úřadu MNV. Během jednání se probírala otázka pouličního elektrického osvětlení a pronájem obecních pozemků.¹¹⁹⁸ o den dříve proběhlo jednání rady MNV, na jehož závěr si stěžoval osídlovací referent Stanislav Fořt, že nemůže zodpovídat za předávání rodinných domů do vlastnictví, neboť nelze na žádném úřadě sehnat patřičné formuláře k vyúčtování národní správy rodinných

¹¹⁹⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 12. 11. 1947.

¹¹⁹⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 14. 11. 1947.

¹¹⁹⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 8. 1. 1948.

domů. Bylo rozhodnuto činit odpovědným ONV.¹¹⁹⁹ Na dalším zasedání rady 28. ledna 1948 se projednávaly okolnosti hospodaření školy a zejména nový rozpočet obce na následující rok ve výši 150 000,- Kčs.¹²⁰⁰ Velmi krátké bylo zasedání rady 4. února 1948, které schválilo pronájem (pacht) pozemků o rozloze cca 2 hektary, 15 ar, 75 m².¹²⁰¹ Dne 18. února se opět schází rada MNV a na svém zasedání povoluje zábavu pořádanou Českou stranou demokratickou. Akce byla plánovaná na 28. února s podmínkou, že bude uhrazen předem poplatek hasičské hlídce. o tom, zda zábava v rozjitřené době skutečně proběhla, se prameny nezmiňují.¹²⁰²

Mimořádná schůze MNV 21. února 1948 v budově výboru reagovala na vyhrocenou politickou situaci. Předseda podal výklad k vládní krizi „*způsobené reakčními živly*.“ Na základě jednohlasného rozhodnutí MNV byly podány spěšné telegramy prezidentu republiky a předsedovi vlády. v příloze. Druhým bodem byl požadavek spolku hasičů na zakoupení domu čp. 2 od obce a na jeho adaptaci pro potřeby hasičského a kulturního domu.¹²⁰³ Telegram Klementu Gottwaldovi (předseda vlády) od předsedy MNV a Jednotného svazu českých zemědělců: „*Národní výbor v Mnichově na schůzi konané dne 21. 2. 1948 usnesl se Vám sdělit, že stojí plně za Vašimi požadavky dnes v rozhlase přednesenými. Utvořte vládu z těch činitelů NF, kteří nám budou zárukou, že Váš budovatelský program bude splněn a kteří budou věrně stát za lidově demokratickým režimem na základě NF.*“¹²⁰⁴

Telegram prezidentu republiky Praha – Hrad.

„*Pane presidente!*

Národní výbor v Mnichově¹²⁰⁵ na své schůzi konané dne 21. února usnesl se požádati Vás, aby byla Vámi přijata demise odstoupivších ministrů a doplnil jste vládu Kl. Gottwalda představiteli Národní Fronty, kteří budou uskutečňovati budovatelský program vlády.“¹²⁰⁶ Je

¹¹⁹⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 7. 1. 1948.

¹²⁰⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 28. 1. 1948.

¹²⁰¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 4. 2. 1948.

¹²⁰² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 18. 2. 1948.

¹²⁰³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis mimořádné schůze MNV, Mnichov, 21. 2. 1948.

¹²⁰⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Telegram. Předseda vlády KL. Gottwald, Mnichov, 21. 2. 1948.

¹²⁰⁵ Skutečně je tam tento překlep, ale je to jen přepis – ne originál – pozn. autor.

¹²⁰⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Telegram. Prezident republiky, Praha – Hrad, Mnichov, 21. 2. 1948.

zajímavé, že pod tímto dokumentem už není uveden předseda MNV, jen JSČZ, místní sdružení Mnichov a jeho předseda Bohumil Pavlík.

Vítězný únor a následné politické čistky se nevyhnuly ani obci Mnichov, působení místního akčního výboru Mnichov vedlo k vypořádání se s některými osobami, které se jako problémové jevily už v zápisech z jednání rady MNV v roce 1947. Nakolik byly důvody tvrdého zásahu proti těmto občanům relevantní, nakolik osobní a nakolik šlo o politický boj, není možné z archiválií dovést. Je nutné (k archiváliím – pozn. autor) přistupovat s určitou rezervou, neboť jsou do značné míry poplatné době svého vzniku. Další řádná plenární schůze MNV v Mnichově proběhla v 19. března 1948 v budově úřadu. Prvním bodem byla stížnost předsedy MNV na špatnou docházku členů rady MNV. Jmenovitě šlo o Jaroslava Římalu. K. Dinda k tomu uvádí, že není vyrozuměn o době jednání rady, proto bylo rozhodnuto, že napříště bude upozorňován písemně. k dalšímu bodu bylo navrženo, aby obyvatelé Mnichova bydlící za dráhou (směr Chodov, v prostoru za železničním přejezdem – pozn. autor), byli přesunuti do domů ve vnitřní části vesnice. Zástupce těchto obyvatel Jan Chomout odmítá tuto možnost a žádá o připojení těchto domů do elektrické sítě, což by stálo přes 10 000,- Kčs. Proto byla tato možnost z rozhodnutí MNV zamítnuta. Dále bylo rozhodováno o zbývajícím nábytku po vysídlených Němcích, který ještě nenašel nové majitele. Bylo schváleno, že bude uskladněn v budově školy.¹²⁰⁷ Na jednání rady 1. dubna 1948 žádal pan Kamajev o přidělení radiopřijímače a šicího stroje, což bylo obcí odmítnuto, neboť neměla v dané chvíli stroje k dispozici.¹²⁰⁸

Dne 14. dubna 1948 se konala řádná plenární schůze s účastí veřejnosti v hostinci u Fořtů a prvním bodem bylo řešení otázek výstavby vodovodu. Opět bylo zopakováno, že se má občanstvo co nejvíce účastnit výkopových prací. Také bylo znovu zdůrazněno, že zejména pro oblast Na Cechu bude nutné zajistit kooperaci se Západočeskými sklárkami, podnik Chodov. Dalším bodem byla nabídka pachtů na obecních pozemcích. Zájemci se měli přihlásit na MNV do konce dubna. V. Náměstek se zmínil o tom, že ze zásahů proti Němcům (patrně myšleno prohlídky A. Päckertové, R. Rohma a dalších – zmíněno v další kapitole práce – pozn. autor) zbyly textilie, které jsou na žádanky k dispozici všem občanům.¹²⁰⁹

¹²⁰⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 19. 3. 1948.

¹²⁰⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 1. 4. 1948.

¹²⁰⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 14. 4. 1948.

Dne 16. dubna proběhlo jednání rady MNV, na kterém byl projednáván přípis ONV o odstranění symbolů připomínající dobu nesvobody (30. září 1938 až 4. květen 1945 – pozn. autor). k tomu je zapsána poznámka, že „*ve zdejší obci se nic podobného nenalézá.*“ Dále byla kladně vyřízena žádost pana Mikuláše Furčíka o přidělení práva domovského v Mnichově. Rada také schválila nutnost vyvěšení vyhlášky v pondělí 19. dubna, aby si obyvatelstvo nachystalo vodu na dva dny, neboť dojde k opravě „*vodovodního kohoutu před Dohnalem*“, kterou měl provést v sobotu od 10 hodin 24. dubna pan Rudolf Sättler (jde o stejného Rudolfa Sättlera, který byl v roce 1947 odsouzen za domácí násilí – pozn. autor). k vodovodu byla ještě projednána pracovní povinnost obyvatel obce, kteří měli pomáhat při výkopu. Pracovní povinnost se týkala všech mužů včetně Němců od 15 do 60 let. Práce bude rozdělena nikoliv dle hodin, ale metrů, které musí každý vykopat. Zároveň bylo rozhodnuto, že dojde ke změně objednávky u firmy Fencel Jarošov z 30 mm rour na 50 mm, pokud nebude poskytnuta záruka, že se ve 30 mm nebudou tvořit usazeniny.¹²¹⁰

O necelý týden později, 21. dubna, byla řešena obecního býka. Bylo schváleno, že na příští plánované schůzi bude vyjednána smlouva s chovatelem býka o výši tzv. „skočného“, které bude rozpočítáno na dva roky, ale v případě, že by bylo moc vysoké, bude rozpočítáno v rozpočtu na 3 roky. Na zmíněném plenárním zasedání 11. května bylo rozhodnuto, že bude rozpočítáno na 3 roky.¹²¹¹ Na schůzi bylo také rozhodnuto, že budou živnostenské podniky v Mnichově zařazeny do třetího rámcového plánu. o přidělení mlýnů mělo rozhodnout ministerstvo výživy.¹²¹²

Před řádným plenárním zasedáním proběhlo ještě zasedání rady MNV 5. května 1948, na které byla schválena žádost pana Karla Dindy o povolení převozu nábytku do Pelce¹²¹³ u Částrova okres Kamenice nad Lipou.¹²¹⁴

Na zasedání pléna MNV 11. května 1948 byl přednesen dotaz od FNO, kde skončil nábytek po vysídleném L. Koldovi. Konstatováno, že v domě místního učitele Josefa Šourky čp. 122.¹²¹⁵

¹²¹⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 16. 4. 1948.

¹²¹¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 11. 5. 1948.

¹²¹² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 21. 4. 1948.

¹²¹³ Rodiště manželky Karla Dindy Jarmily Dindové, rozené Dohnalové, která společně s manželem a částí rodiny (Dohnalovi, Pelíškovi) přesídlila do obce Mnichov a obecně Karlovarského regionu ještě v průběhu léta 1945 – pozn. autor.

¹²¹⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 5. 5. 1948.

¹²¹⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 11. 5. 1948.

o pět dní později se konala mimořádná schůze pléna MNV, na kterém se jednalo o prozatímním ustavení nového starosty, neboť Sinkule Václav si stěžoval na velké pracovní vytížení mimo obec (z pracovních důvodů musel dojíždět do Lokte nad Ohří). Po několika opakováních byl zvolen Stanislav Fořt, který se vzdal funkce osídlovacího referenta. Zástupcem starosty byl zvolen Jaroslav Římal. Novým osídlovacím referentem pak Karel Václavíček.¹²¹⁶

Rada MNV se sešla 26. května 1948 a bylo konstatováno, že MNV provedlo kontrolu ustájení plemenného býka a uzavřelo s chovatelem smlouvu dle stanovených propozic. Kladně byly vyřízeny žádosti pana Jeřábka o úpravy kuchyně a zahrady a ústní žádost Karla Dindy o dětskou postýlku. Bylo stanoveno, že tato mu bude odprodána za 150,- Kčs a vypsána z dispozičního listu pod čsp. M.N.I.-25.¹²¹⁷ Na radě 16. června byl občanu slovenské národnosti Mikloši Rumůnovi přiznána státní podpora.¹²¹⁸ Patrně však nešlo o jediného občana slovenské národnosti v obci. o týden později (23. června) rada na telefonickou výzvu ONV rozhodla, že měl být odebrán radiopřijímač panu Ondřeji Jinčarovi, který zatajil odhadní cenu.¹²¹⁹

Poslední den školního roku 1947/1948 zasedla rada MNV v Mnichově, která rozhodla, že v čp. 108 byla zřízena hasičská strážnice, kde měla pobývat požární hlídka sestávající z jednoho hasiče z místního sboru dobrovolných hasičů (SDH) a jednoho civilního občana z řad mužů od 16 do 60 let. o jejím vytvoření mělo být obyvatelstvo informováno vyhláškou s tím, že nedostavení se na ni se trestalo dle zákona.¹²²⁰ i o prázdninách se konala zasedání rady MNV, která se sešla znovu 7. července. Byla na ni přidělena tři získaná rádia (patrně šlo o přístroje od Němců, kteří opustili obec na jaře 1948 – např. Rudolf Rohm apod.). Na školní výbor ONV v Lokti byla zaslána žádost o přidělení řídícího učitele do místní školy (za odešlého učitele K. Trautnera) s tím, že by měl v Mnichově pobýt delší dobu. Pokud jde o školu, bylo také rozhodnuto, že na obecní náklady bude nakoupeno dříví na zátop.¹²²¹ Schůze rady MNV dne 14. července řešila stížnosti na volně pobíhající zvířectvo po obci. Bylo rozhodnuto, že občané,

¹²¹⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 16. 5. 1948.

¹²¹⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 26. 5. 1948.

¹²¹⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 16. 6. 1948.

¹²¹⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 23. 6. 1948.

¹²²⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 30. 6. 1948.

¹²²¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 7. 7. 1948.

kterým budou volně po obci volně pobíhat kozy, husy či další hospodářská zvířata, budou potrestáni pokutou 300,- Kčs.¹²²²

Na radě 21. července bylo schváleno, že nezletilé děti E. Sättlerové, o které se jmenovaná nestará, budou přiděleny do péče otci, Rudolfu Sättlerovi, což za dohledu sociálního referenta MNV v Mnichově a příslušníků SNB v Chodově proběhne 24. července 1948 v odpoledních hodinách. v obci byl také vyhlášen sběr odpadového železa, který měl proběhnout 25. července a měli se jej účastnit všichni občané nad 15 let.¹²²³

Před řádnou schůzí pléna MNV proběhlo ještě 29. července 1948 zasedání rady, na kterém byly schváleny požární hlídky od 1. srpna 1948. Hlídky měly být každou noc dvě s tím, že první měla fungovat od 22. hodin do 01. hodin a druhá od 01. hodin do 04. hodin. Do hlídek byli obyvatelé stanoveni abecedně. Stanislav Fořt (živnostník z hostince u Fořtů a člen MNV – pozn. autor) zažádal o dovolenou od 6. srpna do 6. prosince 1948 (na další radě bylo rozhodnuto, že bezpečnostní referát za něj převzal Jaroslav Římal¹²²⁴), která mu byla schválena s tím, že za prvé oznámí všem odběratelům piva, že bude u něj v hostinci zavřeno, aby „*si tito mohli případně předem zajistit soudky*“. a za druhé, že v rámci své dovolené navštíví firmu Fencel v Jarošově¹²²⁵ ohledně dodávky trubek pro stavbu vodovodu.¹²²⁶

Schůze pléna MNV proběhla 1. srpna 1948. Opět na ní docházelo ke změnám ve složení rady z důvodu změn u jednotlivých referátů. Bylo nutné nově obsadit referáty zásobovací, osídlovací, finanční, plánovací a školní. Po několika marných pokusech, kdy navržený J. Erben odmítá funkci z důvodů přetížení funkcemi (znovu), podobně i M. Jirků, František Dohnal st. odmítá z důvodu vysokého věku, sestavilo předsednictvo (Fořt, Kopp, Římal) vlastní návrh na obsazení referátů:

zásobovací – Robert Luczy,

osídlovací – František Dohnal st.,

finanční – Miloš Jirků,

¹²²² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 14. 7. 1948.

¹²²³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 21. 7. 1948.

¹²²⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 4. 8. 1948.

¹²²⁵ Jednalo se o Jarošov nad Nežárkou okres Jindřichův Hradec, kde sídlila firma Fencel. Nezaměňovat s Jarošovem na Moravě v okrese Uherské Hradiště, kde sídlí známý pivovar – pozn. autor.

¹²²⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 29. 7. 1948.

plánovací – Jan Erben,

školní – Lambert Míchal.

Všichni vybraní návrh přijali a z pléna nebylo námitek. Dále byl určen zástupce bezpečnostního referenta K. Koppa, který odcházel na dovolenou. Navržen byl R. Šmok, ale to bylo zamítnuto, neboť prý jako Slezan neuměl řádně česky, což by činilo problémy při styku s obyvatelstvem a SNB. K. Kopp měl tak volnou ruku při výběru nástupce s tím, že jej následně mělo MNV schválit. Posledním bodem jednání byl pětiletý plán na rozvoj obce, na jehož přípravu si nový plánovací referent vyžádal více času a spolupráci z řad občanů, kteří měli podávat do jeho rukou návrhy. Bylo dohodnuto, že rada bude tvořena všemi referáty, včetně bezpečnostního. Na návrh Jana Erbena bylo schváleno odvolání rolnické komise pro nevykonávání funkcí a pro labilní postoj předsedy k budovatelskému plánu. Schůze byla ukončena ve 23.50.¹²²⁷

Rada na svém zasedání 1. září 1948 vzala na vědomí výměr ONV o zbourání budovy „*cihelny – povolení fa Komp*“. Také bylo řešeno šetření Osídlovacího úřadu Praha ohledně Šamotových závodů – firma Krupp Fríd¹²²⁸. Rada obce rozhodla předat materiály SNB v Chodově s průvodním dopisem a odkázáním na bývalého národního správce podniku Ing. Frauze. Bývalou firmu Komp a spol. v Mnichově pak dle výměru ZNV, který byl přečten na této radě převzal n.p. Rakovnické závody.¹²²⁹

Rok 1948 přinesl krom pronásledování trestných činů (jak bylo a bude ještě patrné v této kapitole – pozn. autor) a udělování trestů také aplikaci prezidentské amnestie. Krajský soud v Českých Budějovicích se tak 3. září 1948 usnesl v neveřejném sezení, že dojde na základě rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 31. července 1945 čl. 1 (amnestie na tzv. období nesvobody¹²³⁰) k prominutí trestu 2 měsíců žaláře uložený dne 17. dubna 1939 č.j.: Tk v 176/39 dělníku Vojtěchu Pávkovi (narozen 19. dubna 1899), bytem v Mnichově čp. 74. Pávek se měl dopustit zločinu dle § 152 a přestupek § 197, 461 trestního zákona, a to s účinky podle § 1 zákona č.562/19 Sb.¹²³¹ Ve stejném domě jako Pávek pak bydlel od 24. února 1948 i Robert Zrůst, který se přistěhoval do Mnichova a získal zaměstnání v chodovské sklárně. Zrůst byl dle

¹²²⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 1. 8. 1948.

¹²²⁸ Krupp Fried. – pozn. autor.

¹²²⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 1. 9. 1948.

¹²³⁰ v českém právním systému je tak definována doba od Mnichovské dohody 30. září 1938 po počátek Pražského povstání 4. května 1945 – pozn. autor.

¹²³¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Usnesení krajského soudu v Českých Budějovicích o Vojtěchu Pávkovi Nt v 940/48, České Budějovice, 3. 9. 1948.

zprávy ZNV v Praze ze 26. června 1948 odsouzen za provinění proti národní cti dle dekretu č. 138/45 Sb.¹²³², které spáchal tím, že se v roce 1940, ač českého původu, ucházel o německé státní občanství a hlásil se k německé národnosti. Odsouzen byl k veřejnému pokárání a odnětí svobody. MNV v Mnichově v trestních spisech uchovalo několik zpráv od různých institucí, které popisují případ. Důležité je také dodat, že v důsledku amnestie (vládní usnesení z 18. června 1948) nebyl trest 1 měsíce odnětí svobody vykonán.¹²³³ Posledním kriminálním deliktem, který autor dohledal v archivu ONV Locket nad Ohří, byl 15. listopadu 1948 přestupek dle § 3, odstavce 2 vládního nařízení č. 75/1934 Sb., ve znění vládního nařízení č. 71/1938 Sb. a § 1 odstavce 1 vyhlášky ministerstva zemědělství č. 401/1940 Sb.¹²³⁴ Bedřich Novák, rolník z Mnichova (čp. 30), byl odsouzen k pokutě 3 000,- Kčs a v případě nezaplacení 14 dnů odnětí svobody za neoprávněně získaný výdělek ze dřevěné soudkové máselnice. Ta jako nástroj, kterým byl trestný čin spáchán, propadla státu.¹²³⁵

Dne 15. září byl přečten požadavek firmy Fencel na zálohu za dodání vodovodních trubek ve výši 65 000,- Kčs. Na závěr byla řešena nedostatečná účast na zasedáních MNV a bylo dohodnuto, že příští veřejná schůze pléna výboru proběhne v sobotu 26. září 1948 (bohužel se z ní nedochoval zápis).¹²³⁶ Na konci měsíce, 29. září, se konala další rada MNV, která odkázala n.p. Rakovnické závody na katastrální úřad v Nejdku ohledně jejich prosby o zjištění rozsahu majetku firmy Komp.¹²³⁷ Na schůzích rady MNV v říjnu a listopadu byla také projednávána otázka hospodářské ztráty obce během působení tajemníka Václava Erbena (nakonec byl odsouzen za úřední zpronevěru – pozn. autor). Dne 13. října zažádal V. Erben o propuštění ze služeb MNV, což bylo přijato jednomyslně.¹²³⁸ Dne 3. listopadu 1948 byla na radě MNV opět projednávána záležitost Václava Erbena. Bylo také rozhodnuto o likvidaci živnosti Stanislava Fořta (předchozí významný činitel MNV – pozn. autor), což vyřídí živnostenský referent.¹²³⁹

¹²³² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, MNV Chodov – Zrůst Robert – provinění proti národní cti, Chodov, 27. 10. 1948.

¹²³³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ZNV v Praze – Zrůst Robert – TOK-5494-1947, Praha, 26. 6. 1948.

¹²³⁴ Zde bylo opět užito zdůvodnění, že lze užít zákony z doby nesvobody, pokud byly v souladu s demokratickými zásadami čsl. ústavy – pozn. autor.

¹²³⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ONV v Lokti, Trestní nález Bedřicha Nováka č.j. 15640/Jir. C-91-1948, Locket, 15. 11. 1948.

¹²³⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 15. 9. 1948.

¹²³⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 29. 9. 1948.

¹²³⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 13. 10. 1948.

¹²³⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Přípis ONV v Lokti, usnesení rady MNV Mnichov č.j. 203/3-48, Mnichov, 17. 12. 1948.

Stanislav Fořt se po zrušení živnosti přestěhoval do Chodova¹²⁴⁰, což potvrzuje přípis ONV v Lokti nad Ohří ze 17. prosince 1948, jeho funkci převzal od 7. listopadu druhý náměstek Jaroslav Římal, krejčí z Mnichova čp. 125.¹²⁴¹ Na schůzi rady MNV 18. listopadu byla projednávána příprava oslav narozenin Klementa Gottwalda. Týden bude oslava spočívat ve vzorné práci.¹²⁴²

Významné události přinesl nejen začátek, ale pro obec Mnichov i závěr roku 1948. První byla připravovaná reorganizace okresů, která znamenala konec podřízenosti obce pod ONV v Lokti a zařazení pod ONV v Karlových Varech. Druhou důležitou událostí pro fungování MNV v obci byla jeho žádost o obnovení¹²⁴³ a snížení počtu členů místního národního výboru. ONV v Lokti nad Ohří se k této žádosti vyjádřil 6. listopadu 1948 na své schůzi, kdy povolil snížení počtu členů z 15 na 12 (při konstituci MNV v roce 1946 byl pro počet členů určen jako výchozí počet obyvatel v roce 1930: 989, ale ve zprávě se uvádí soudobý počet obyvatel 405¹²⁴⁴) a obnovení výboru doplněním novými členy (bez proběhlých voleb) na základě návrhu místního akčního výboru NF v Mnichově. ONV toto rozhodnutí opřel o § 1 vyhlášky ministra vnitra ze dne 27. února 1948 o přechodné úpravě doplňování národních výborů /Ú.1.I., částka 38/1948, běž. č. 134/. Dosavadní členové a náhradníci MNV, kteří nebudou navrženi MAV NF v Mnichově budou ze svých funkcí odvoláni ONV v Lokti dle § 2 vyhlášky ministra vnitra ze dne 25. února 1948 o přechodné úpravě odvolávání národních výborů /Ú.1.I., částka 36/1948, běž. č. 305/. ONV ještě dodává, že MNV v Mnichově bude vykonávat svou působnost v dosavadním složení až do ustavení a volby složek obnoveného MNV se sníženým počtem členů. Na konci pak ONV hovoří o tom, že snížený počet 7 členů (ale na začátku hovoří o snížení z 15 na 12, pravděpodobně mělo jít o radu – pozn. autor) odpovídá dle § 3 prozatímního organizačního řádu MNV současnému počtu obyvatel. Pod zprávou je podepsán Alois Kettner, předseda ONV a ke zprávě je ještě přidán dovětek, že do osmi dnů se mají zástupci MNV Mnichov dostavit na ONV se seznamem 12 nových členů MNV a 12 jejich

¹²⁴⁰ Zde je nutné si položit otázku, zda byla živnost zrušena, a proto se přestěhoval do Chodova, nebo se chtěl přestěhovat do Chodova a zrušil živnost, na tuto otázku nedávají prameny jasnou odpověď. Na druhé straně celý podzim strávil na dovolené – je možné, že se už z ní vrátit nechtěl – pozn. autor.

¹²⁴¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 3. 11. 1948.

¹²⁴² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 18. 11. 1948.

¹²⁴³ Vyřazení politicky nespolehlivých osob po únoru 1948 a jejich nahrazení lidmi se správným politickým smýšlením – pozn. autor.

¹²⁴⁴ z textu však není jasné, zda jde o obyvatele české národnosti s československým občanstvím, nebo je do tohoto čísla započítáno i německé obyvatelstvo – pozn. autor. Jiří Klsák ale pro 16. leden 1948 uvádí 238 voličů, tedy osob starších 18 let. z toho bylo 121 mužů a 107 žen. Viz KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 41.

náhradníky.¹²⁴⁵ No a třetí významnou událostí – hlavně pro 22 domácností v Mnichově – bylo zasedání rady MNV, které proběhlo ke konci roku 1948. Uskutečnilo se v době, kdy se na místním akčním výboru Národní fronty rozhodovalo, kým budou členové (tedy zástupci občanů) v MNV nahrazeni (přesně dle principů tzv. „lidové demokracie“ nešlo o zástupce zvolené občany, ale vybrané MAV NF, tedy v podstatě KSČ), k čemuž skutečně došlo na začátku roku 1949. Zmíněná schůze rady MNV 11. listopadu 1948 ale proběhla a za cíl měla přidělení rodinných domů (z národní správy) do vlastnictví jednotlivých občanů, s čímž měl MNV následně vyslovit souhlas. Přidělení domů bude konkrétněji rozebráno v kapitole 4.5.5 Poměrně choulostivou záležitostí byl bod jednání, který opět řešil minulého tajemníka MNV V. Erbena. Ten měl být písemně upozorněn, že počínaje 15. listopadem 1948 se měl denně dostavovat na MNV a řádně předávat veškerou agendu svému nástupci. Zároveň bylo přijato usnesení, které mu uložilo povinnost vyřídit veškeré resty od 5. listopadu zpětně. Zároveň se projednávala revize účtu MNV, kterou schválil ONV v Lokti. Při ní byl zjištěn schodek ve výši 38 000 Kč. k obhajobě V. Erbena, že tak vysoké manko v hospodaření neměl, byl sepsán protokol s úředníky ONV v Lokti. MNV k tomu dodává, že částka ve výši 300 Kčs měsíčně vyplácena za přesčasové hodiny dotyčným nebyla přiznána. Toto bylo schváleno radou jednomyslně.¹²⁴⁶ Případ Václava Erbena měl nakonec i trestněprávní dohru. Jak je patrné ze zprávy krajské prokuratury z 15. prosince 1952, byl v té době Václav Erben (narozený 22. července 1916), bytem Mnichov čp. 28, propuštěn z výkonu trestu na zkušební dobu dvou let s tím, že MNV Mnichov byl vyrozuměn, aby mapoval, zda podmínky propuštění dodržuje (např. vést řádný život pracujícího člověka)¹²⁴⁷. v příloze je pak usnesení komise pro podmíněné propuštění při krajském soudu v Karlových Varech, která o tomto rozhodla. V. Erben byl odsouzen 12. března 1951 dle § 181 a 192 i a trestního zákoníku za trestný čin úřední zpronevěry na 10 měsíců.¹²⁴⁸

Zištost byla také (dle rozhodnutí okresního soudu v Lokti) příčinou spáchání trestného činu dle § 460 a 477 trestního zákoníku. Čin se měl stát v Jimlíkově nedaleko obce Mnichov 16. října 1948, kdy byl ukraden fotoaparát a hodinky a zakoupena kradená vejce. Pachatelem

¹²⁴⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Obnovení místního národního výboru v Mnichově a snížení počtu jeho členů, č.j.: 16113/48, Loket nad Ohří, 6. 11. 1948.

¹²⁴⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 11. 11. 1948.

¹²⁴⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Krajská prokuratura v K. Varech, Václav Erben – podmíněčné propuštění Spp: 621/52, K. Vary, 15. 12. 1952.

¹²⁴⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Komise pro podmíněčné propuštění – Václav Erben – PP 1100/52, K. Vary, 22. 7. 1952.

byl svobodný tovární dělník Antonín Ertl, narozený 30. dubna 1930 v Mnichově, kde i dále bydlel v čp. 98. Udělen mu byl trest (14. prosince 1948) na „10 dnů vězení a 750 Kčs event. 3 dny vězení“ nepodmíněně a ztrátou práva volebního. Trest vykonal ve vazbě 2. prosince 1948.¹²⁴⁹

Nové MNV se pak poprvé schází na plenární schůzi 16. ledna 1949 v počtu dvanácti členů. Jednalo se o Petra Marka, Karla Pelíška, Karla Koppa, Ladislava Náměstka, Václava Kamajeva, Terezii Michalovou, Marii Satrapovou, Jana Chomouta, Roberta Luczyho¹²⁵⁰, Adolfa Roflíka, Murkopažického¹²⁵¹ a Jana Švandu.¹²⁵² Je otázkou, zda se mohlo stát, že by se v jedné nepočetné obci sešla dvě podobná jména. Murkopažický Štefan a Mirko Pažický. Zdá se pravděpodobné, že šlo o záměnu jedné osoby vzniklou nedokonalým zápisem na schůzích. Pokud by šlo o jméno Mirko Pažický, pokud je v zápisu, pak je to poměrně překvapivé. Teprve v listopadu 1948 byla povolena národní správa, o kterou žádal u čp. 123 a již v lednu 1949 byl členem MNV? Je otázkou, zda už nepůsobil v obci dříve, či byl známým některého z obyvatel, což by takovou důvěru ostatních obyvatel a zejména MAV NF vysvětlovalo. Autor práce však v pramenech nenalezl žádný důkaz pro jedno z těchto tvrzení. Na této schůzi byl zvolen starostou Petr Marek, jeho zástupcem Karel Pelíšek, druhým místopředsedou Karel Kopp. Do funkcí referentů byli zvoleni tito členové MNV:

bezpečnostní – Karel Kopp,

zemědělský – Ladislav Náměstek,

zásobovací – Karel Pelíšek,

plánovací a finanční – Václav Kamajev,

osvěta a školství – Terezie Míchalová,

živnostenský – Marie Satrapová,

sociální a zdravotní – Jan Chomout,

bytový a osídlovací – Robert Luczy,

¹²⁴⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ONV Loket – Trestní list Antonína Ertla č.175/48, č.j. T 664/48, Loket, nedatováno.

¹²⁵⁰ Jiří Klsák uvádí Luczi, ačkoliv ve většině zápisů je psán s Luczy, stejně tak Terezie Míchalová je u Jiřího Klsáka zapsána krátce jako Míchalová – pozn. autor.

¹²⁵¹ Jiří Klsák uvádí jméno Murkopažický, autor práce však v zápisech i jméno Mirko Pažický. Navíc je jméno Murkopažický v některých případech nečitelné. Mirko Pažický 3. listopadu 1948 zažádal o čp. 123 a zde je poměrně jasně zapsáno, že jde o pana Mirka Pažického – pozn. autor.

¹²⁵² KLSAK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 41.

sběr – Adolf Roflík.

Do rady MNV byli schváleni Marek, Náměstek, Pelíšek, Kamajev, Luczy, Kopp (pravděpodobně také jako místopředseda, ačkoliv v dokumentu není výslovně zmíněn).¹²⁵³

Rada MNV na své schůzi 20. ledna 1949 schválila, že bude zapláceno firmě Fenc1¹²⁵⁴ 58 428,70,- Kčs, zároveň bude firmě zaslán vysvětlující dopis s ujištěním, že o své peníze nepřijde.¹²⁵⁵

Dne 26. ledna proběhlo další řádné plenární zasedání MNV, kde byly probrány jednotlivé referáty a až na výjimky s nimi byla vyjádřena spokojenost.¹²⁵⁶

Dne 2. února bylo na radě MNV vyhověno žádosti paní Laštákové z Jimlíkova¹²⁵⁷ o přidělení živnosti hostinské s podmínkou, že bude krom této živnosti provozovat i řeznictví a uzenářství. Posledním bodem jednání byl vznik černé skládky způsobený obyvateli Chodova, kteří na území obce Mnichov vyváželi popel z kotlů i další materiál. Byl poslán přípis na MNV v Chodově, aby situaci řešil. Mnichov ke skládce umístí tabuli, kterou obstará pan Karel Pelíšek.¹²⁵⁸

Na plenárním zasedání 1. dubna 1949 bylo újezdním tajemníkem (pravděpodobně šlo o zemědělského referenta) zmíněno, že by bylo dobré v obci založit družstvo.¹²⁵⁹ Bylo to patrně vůbec poprvé, kdy se podobná úvaha objevila, alespoň co se oficiálně vedených (a dochovaných) zápisů týče. Založení JZD se pak téměř o rok a půl později stalo skutečností.

Dne 14. dubna 1949 se opět sešla rada, které mimo jiné projednala připravované sčítání lidu a domků v obci. Zaznamenáno i s chybami: „...*řádne domky očísleny, dá se vihláška aby si každý opatřil tabulku a napsat si pořádný číslo baráku aby ta byla čitelný*“¹²⁶⁰

Plenární schůze 24. září 1949 umožňuje nahlédnout do hospodaření obce, které bylo poznamenáno ztrátou připisovanou působení bývalého tajemníka Václava Erbeny. Rozpočet na

¹²⁵³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis ze schůze ustavujícího se MNV, Mnichov, 16. 1. 1949.

¹²⁵⁴ Firma se podílela na budování vodovodu – pozn. autor.

¹²⁵⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 20. 1. 1949.

¹²⁵⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 26. 1. 1949.

¹²⁵⁷ Obec mezi obcí Mnichov a Božíčany – pozn. autor.

¹²⁵⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 2. 2. 1949.

¹²⁵⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 1. 4. 1949.

¹²⁶⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 14. 4. 1949.

rok 1950 představil předseda MNV všem přítomným. Příjmy obce byly vyčísleny na 71 700,- Kčs, vydání 172 300,- Kčs. Schodek hospodaření obce tak činil 106 000,- Kčs. Dále bylo schváleno, že stříkačka, kterou měli k dispozici místní hasiči a propůjčili ji sklárně, mohou po jejím navrácení prodat. Také byl přijat rozpočet na opravy školy ve výši 40 000,- Kčs. Dodatečně ještě bylo přijato, že bude vyplaceno 12 032,- Kčs na uhrazení školního rozpočtu za rok 1949. Ve volné rozpravě bylo rozhodnuto, že bude dům čp. 66 nabídnut zaměstnanci p. z Nejdku¹²⁶¹, aby nemusel denně dojíždět.¹²⁶²

Konec roku 1949 se nese ve znamení prací na vodovodu, ke kterým přispívají i obyvatelé obce. Šlo zejména o zemědělce, kteří již měli po žních. Do akce se zapojil i místní hostinec tím, že montéry stravoval. Vzhledem k nedostatkům v materiálu bylo průběžně schvalováno i jeho dokupování.¹²⁶³ Na schůzi 14. listopadu 1949 pak finanční a plánovací referent Kamajev oznámil občanům a členům MNV postup prací na rekonstrukci vodovodu, který je již ve stavu, že potrubí je položeno, ale voda se zatím nesmí pouštět. Je také konstatováno, že na konečné práce se minulou neděli nikdo nedostavil. Proto bylo přijato, že je potřeba důrazně obyvatelstvo vyzvat k zapojení na dokončovacích pracích. MNV proto vydá oběžník. v rámci jednání bylo také vzato na vědomí, že matriku Mnichova povede blízký Chodov. Soudruzi Fišer a Zámek se zúčastní informativní přednášky o hubení krys, potkanů a hrabošů. Na závěr bylo zdůrazněno, že je třeba místnímu hostinci dát na srozuměnou, že je třeba dodržovat policejní hodinu.¹²⁶⁴

Dne 4. září 1950 došlo k dalšímu významnému mezníku ve vývoji obce Mírová, toho dne byl na MNV v Mnichově sepsán protokol o založení Jednotného zemědělského družstva (JZD) třetího typu¹²⁶⁵. Předsedou byl zvolen Ladislav Náměstek, místopředsedou Julius Vysoký a jednatelkou byla Marie Dohnalová. u sepsání byl také tehdejší předseda MNV Vojtěch Hlavatý a místopředsedkyně Marie Satrapová. Majetek JZD byl 60 hektarů orné půdy, dalších 60 hektarů mělo družstvo získat od obce Loket nad Ohří a 80 hektarů pronájmem od kaolinových dolů. Bylo však nutné sehnat materiál a finanční prostředky na výstavbu velkých

¹²⁶¹ v zápise je vynechané místo na jméno, to ale doplněno nebylo – pozn. autor.

¹²⁶² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 24. 9. 1949.

¹²⁶³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 2. 11. 1949.

¹²⁶⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 14. 11. 1949.

¹²⁶⁵ Dle Ústavu pro studium totalitních režimů byl III. typ JZD „*charakterizován společnou rostlinnou a živočišnou výrobou. Družstevníci byli z větší části odměňováni na základě tzv. pracovních jednotek (PJ) vykonaných pro JZD, jen menší část finančních zdrojů obdrželi jako náhradu za užívání půdy předané do jednotného zemědělského družstva.*“ viz: Typy JZD. Ústav pro studium totalitních režimů [online]. Praha: ÚSTR, 2015 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/zdruzstevnovani/typy-jzd/

budov pro družstvo, neboť se v obci takové nenacházely. Do té doby měl být dobytek ustájen v domech jednotlivých členů družstva. JZD také zažádalo obec, zda by na stavbu družstevních budov mohl být využit materiál z tzv. bouraček. Protokol byl pak potvrzen 11. září na radě MNV.¹²⁶⁶

Faktickým koncem převratných změn, které nastaly po druhé světové válce, došlo 21. ledna 1951, kdy byla svolána schůze s německými obyvateli v místním hostinci. Předseda MNV seznámil přítomné s jejím obsahem. Německy pak německým přítomným sdělil, že republika zaručuje právo na práci každému a nečiní rozdíl práv mezi národnostmi českou a německou. Zároveň jim sdělil, že se mohou zapojit i do práce MNV, Národní fronty a dalších společenských a správních složek.¹²⁶⁷ Autorovi práce není známo, kolik německých obyvatel obce získalo československé občanství před rokem 1953 individuální cestou. Ke generálnímu „pardonu“ a navrácení občanství všem obyvatelům německé národnosti, kteří žili na území Československa, došlo bez rozdílu až v roce 1953, kdy byl přijat 24. dubna zákon č. 34/1953, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství. Zákon měl účinnost od doby platnosti (vyhlášení) tj. 7. května 1953. a ve dvou paragrafech uvádí:

„§ 1

(1) Osoby německé národnosti, které pozbyly československého státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. a mají v den, kdy tento zákon nabude účinnosti, bydliště na území Československé republiky, stávají se československými občany, pokud československého státního občanství nenabývaly již dříve.

(2) Spolu s manželem, po případě spolu s otcem nebo matkou, stávají se československými občany manželky a nezletilé děti osob uvedených v předchozím odstavci, pokud se jimi již nestaly podle uvedeného odstavce, jestliže mají bydliště na území Československé republiky a nejsou příslušníky jiného státu.

§ 2

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr vnitra.“¹²⁶⁸

Pod zákonem jsou podepsáni prezident Antonín Zápotocký, předseda Národního shromáždění Dr. Oldřich John, předseda vlády Viliam Široký a ministr vnitra Václav Nosek.

¹²⁶⁶ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 42-43.

¹²⁶⁷ Ibidem str. 44.

¹²⁶⁸ Zákon, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství: č. 34/1953. Zákon pro lidi [online]. Zlín: AION CS, [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-34/zneni-19530507>

A symbolickou tečkou poválečných změn v obci, pak bylo 9. května 1955 přejmenování z Mnichova na Mírovou. Hledání nového názvu bylo vedeno snahou místních symbolicky se vyrovnat s minulostí a vytěsnit neblahé vzpomínky¹²⁶⁹. Oficiálně byl tento návrh předložen na jednání rady MNV 21. ledna 1955. Schůze vedená předsedou Josefem Fischerem¹²⁷⁰ návrh projednala a odeslala jej na ONV do Karlových Varů. Odbor pro vnitřní věci ONV reagoval na žádost přípisem z 19. února 1955, kde navrhuje v otázce názvu postupovat dle historických událostí či charakteru obce, případně zohlednit její polohu. Sám odbor navrhl několik možných názvů jako Průtočná (podle Chodovského potoka, který obcí protéká), Olešná (dle velkého množství olší v blízkosti zmiňovaného potoka), Podolí (s ohledem na to, že obec leží v dolině) a také Uhelná (v katastru obce byla prováděna těžba uhlí a byla zde předpokládána další dosud neobjevená naleziště této suroviny).¹²⁷¹ Pavla Burdová ve svém příspěvku ve sborníku minulostí Západočeského kraje IX. přichází s částečně jinou verzí událostí. Návrh MNV byl podán, ale zamítnut místopisnou komisí s tím, že odůvodnění je nedostatečné, neboť i jiná místa připomínají neblahé události z minulosti. Namítala (komise) také, že názvů odvozených od slova „mnich“ (jako klášterního majetku) je v češtině více a není proto nutné měnit jméno obce. ONV se ale k žádosti MNV Mnichov připojil s tím, že navrhoval název Větrná podle přírodních poměrů. Poukazovalo se pak také na fakt, že na Karlovarsku se už obec s jménem Mnichov (v Chebském okrese) nachází a mohlo by docházet k záměnám. Byl tak nabízen i název Mnichovanka.¹²⁷² v dalším přípisu, který odbor pro vnitřní věci zaslal MNV do Mnichova 22. února 1955, již změnu názvu povoluje s podmínkou, že pro změnu se musí vyslovit celé MNV, posléze rada ONV, rada KNV a ministerstvo vnitra. Schvalovací proces pak skutečně úspěšně proběhl a na jeho konci se tak Mnichov stal Mírovou.¹²⁷³

V pozdějších letech se stále snižoval počet obyvatel v obci. Blízkost větších měst Chodova a Karlových Varů znamenala lepší pracovní příležitosti i sociální infrastrukturu. Ačkoliv obcí prochází frekventovaná silnice spojující obě větší města a přípojka železnice z Chodova do Nové Role, která umožňovala dopravu zaměstnanců do tamní porcelánky, našla se celá řada obyvatel, kteří dali přednost pohodlí města a z obce odešli. Nejvýraznějším důkazem těchto jevů je snižující se počet žáků ve škole v Mírové, který donutil radu MNV 30. srpna 1965

¹²⁶⁹ Dalším příkladem podobného vymazání historie byla likvidace památníku obětím 1. světové války – pozn. autor.

¹²⁷⁰ v jiných zápisech ze zasedání MNV psán jako Fišer – pozn. autor.

¹²⁷¹ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 48-49.

¹²⁷² BURDOVÁ, Pavla. Změny názvů obcí a osad v západních Čechách po roce 1945. In: Minulostí západočeského kraje IX., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 199-223, str. 208.

¹²⁷³ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ. 2007, str. 49.

k razantnímu kroku. Tehdejší předseda Václav Roflík zahájil zasedání, jehož šestým bodem bylo zrušení místní národní školy. k rozhodnutí byl získán přípis ONV, na radě byl projednán a mělo být postupováno dle návodu odboru školství ONV. Učební pomůcky měly být předány škole v Božíčanech. Na den 25. září byli pozváni zástupci MNV Božíčany a Nové Role v 9 hodin do školy v Mírově ohledně převzetí věcí. Klavír a harmonium budou nabídnuty škole v Božíčanech. Školní budova bude dána odboru průmyslu ONV v K. Varech k dispozici.¹²⁷⁴ Snižování počtu obyvatel a potřebné administrativy vedly až k tomu, že od 1. ledna 1976 do 24. listopadu 1990 byla obec integrována jako osada k městu Karlovy Vary. Obecní úřad se v obci obnovil až po tzv. Sametové revoluci. v současné době má dle zprávy Českého statistického úřadu z roku 2019 obec Mírová 336 obyvatel, z toho 176 mužů a 160 žen. Průměrný věk obyvatel činil 41,5 roku, z toho 41,2 u mužů a 41,8 u žen¹²⁷⁵.

4.3.4 Činnost místního akčního výboru Národní fronty v obci Mnichov

1948-1950

Napjatá politická situace v celé republice se odrazila i na dění v obci, kde byl v místnosti MNV 24. února 1948 založen místní akční výbor Národní fronty (MAV NF). Předsedou byl zvolen místní učitel Karel Trautner. o tři dny později bylo sepsáno na ONV v Lokti pod č.j.: 3145/48 předs. oznámení všem MNV a MSK a následně zasláno i do Mnichova. MNV měly obratem informovat ONV o tom, zda byl v obci vytvořen „*akční výbor z pokrokových občanů*.“ Oznámení mělo být provedeno jmenovitě a hlášený měly být i změny, které se akční výbor rozhodl učinit na MNV či MSK¹²⁷⁶. Hlášení mělo být posláno na adresu: Alois Kettner, předseda ONV, t.č. předseda okresního akčního výboru v Lokti. Na dokumentu je razítko, že bylo oznámení doručeno do Mnichova 3. března 1948. v na stroji psaném dokumentu je pod podpisem pana Kettnera ručně připsáno: hlášení doručeno předsedovi ONV 11/3 1948 K. Koppem.¹²⁷⁷ k tomuto dokumentu je pak připojena (pod č. 73/5 48) i odpověď předsedy MNV v Mnichově Václava Sinkuleho¹²⁷⁸, ve které jmenuje osoby, které byly zvoleny do AV i s jejich bydlištěm a organizací, kterou v něm zastupovali:

¹²⁷⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 30. 8. 1965.

¹²⁷⁵ Počet obyvatel v obcích. Praha: Český statistický úřad, 2019, str. 52.

¹²⁷⁶ Tím je vlastně legitimizoval jako nadřízený orgán, což byl zásah do samosprávy MNV, ale zejména popření legitimacy zvolených zástupců občanů – pozn autor.

¹²⁷⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Všem MNV a MSK, č.j.: 3145/48 předs. Loket, 27. 2. 1948.

¹²⁷⁸ Není uvedeno datum odpovědi, ale z předchozí tužkou napsané poznámky a z obsahu textu je jasné, že muselo jít o období mezi 8. a 11. březnem.

Trautner	Karel	učitel, Mnichov	83	za Svaz přátel SSSR a za učitelstvo (předseda AV NF) ¹²⁷⁹
Erben	Jan	Mnichov	66	za Živnostníky, místopředseda
Krejčů	Petr	Mnichov	106	za ÚRO; jednatel
Náměstek	Václav	Mnichov	124	za ÚRO
Kopp	Karel	Mnichov	112	za státní zaměstnance
Kráska	Jaroslav	Mnichov	100	za KSČ
Míchal	Lambert	Mnichov	109	za KSČ
Náměstek	Ladislav	Mnichov	6	za JZČZ
Chrudimský	Josef	Mnichov	17	za sociální demokracii
Šteřík	Karel	Mnichov	38	za JZČZ
Satrapová	Marie	Mnichov	119	za SOPV
Dinda	Karel ¹²⁸⁰	Mnichov	104	za KSČ

Ačkoliv je v dokumentu zapsáno, že počal fungovat dnem 27. února 1948, první schůze po založení se konala o den dříve (26. února). Hlášení také oznamuje, že byl z AV vyloučen Josef Chrudimský, jelikož „*nebyl do výboru delegován akčním výborem strany soc.-dem. v Mnichově.*“ MAV dle hlášení konal 4 řádné schůze a přijal následující rozhodnutí:

1. vysídlení státně a národně nespolehlivých Františka Vinaře a Josefa Procházky (majitele zábavních podniků),
2. vysídlení Jaroslava Kovářika pro protistátní smýšlení a pobuřující činnost,
3. odvolání Josefa Olišara, skladníka družstva „Osvobození“ pro všeobecnou nespokojenost českého obyvatelstva,
4. udělení výstrahy Jindřichu Pavlíkovi pro udržování známosti s Němkou,
5. vyslovení souhlasu akčnímu výboru Chebského pivovaru se zbavením správy stáčírny piva v Mnichově Josefa Skály,
6. zavedení výstražných tabulek pod pokutou do živností, aby se nemluvalo německy,

¹²⁷⁹ u čtyř jmen je pak tužkou na dokument dopsána poznámka: odstěhoval se. Šlo o Trautnera, Náměstka, Chrudimského, Dindu.

¹²⁸⁰ Jde o příného příbuzného – dědu autora této práce narozeného 3. ledna 1916 – pozn. autor.

7. potrestání Vladislava Hájka ze Západočeských skláren pokutou Kčs 100,- pro ukvapený výrok proti akčnímu výboru,

Kromě zmíněných bodů byla nahlášena i součinnost s SNB v Chodově na vykonání kontrol v německých domácnostech podezřelých z hromadění zásob a jejich vyvážení do Německa, šlo konkrétně o následující osoby a rodiny: Annu Päckertovou, Rudolfa Rohma¹²⁸¹, Jindřicha Stöhra, Jindřicha Russe, Felixe Fechera.

Další částí hlášení pak bylo upozornění, že dne 8. března se funkce předsedy MAV v Mnichově musel vzdát Karel Trautner, neboť byl služebně přeložen ze školy v Mnichově do Chodova. a na konci hlášení bylo také zmíněno, že změny v MNV budou provedeny v co možná nejkratší době přesně dle pokynu ONV doručeného 3. března 1948.¹²⁸²

Dva dny po založení MAV tedy proběhla dle všech indicií mimořádná schůze (většinou probíhaly v zasedací místnosti MNV) a z ní byl pořízen „Zápis ze schůze akčního výboru konané 26. II. 1948“.¹²⁸³ Schůze byla zahájena předsedou akčního výboru p. řídící učitelem Trautnerem. Svolána byla na popud soudruha Čalka¹²⁸⁴. Program schůze byl následující:

- I. Programem schůze bylo očistit obec od nespolečenských živlů. Jako první přišel na program František Vinař. Bylo navrženo a jednohlasně schváleno, aby mu byl dán čas na odhlášení se na pracovním úřadu a pomocí S.N.B. předán na domovskou obec. Jednohlasně mu byla vyslovena nedůvěra. Oznámení u S.N.B. učiní Karel Kopp.
- II. Josef Procházka – návrh Karla Koppa na jeho vysídlení. Jako důvod bylo uvedeno, že se ucházel o německou státní příslušnost. Zprávy o něm jsou na S.N.B. Bylo navrženo také doporučení zrušení jeho živnosti. Vše opět jednohlasně schváleno.
- III. Kovářik¹²⁸⁵ Jar. byla pro protistátní činnost, pobuřující zprávy a klamání úřadu vyslovena nedůvěra akčního výboru s tím, že bylo navrženo vysídlení z obce.
- IV. Ve věci skladníka konsumu „Osvobození“ Olišara Josefa bylo doporučeno odeslat (pro veškerou nespokojenost všeho osazenstva) žádost na ústředí o výměnu. Opět byl tento závěr schválen jednohlasně.

¹²⁸¹ Bratr Anny Päckertové – pozn. autor.

¹²⁸² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Hlášení MAV NF Mnichov ONV v Lokti č.j.: 73/5-48, Mnichov, 8. – 11. 3. 1948.

¹²⁸³ Byla tedy patrně vnímána jako mimořádná, a proto nebyla zaznamenána v odpovědi ONV v Lokti.

¹²⁸⁴ Zástupce ONV v Lokti – pozn. autor.

¹²⁸⁵ v jiných dokumentech (např. MAV NF Mnichov) jako Kovářik – pozn. autor.

V. Na návrh předsedy bylo přijato usnesení, aby každý živnostník na vlastní útraty vyvěsil na viditelném místě ceduli tohoto znění: „Mluvit česky. Češi přednost, neuposlechnutí trestá se pokutou 500 Kč. Akční výb. Podpis.“

VI. Věc: Pavlík – Gruntová. Bohumil Pavlík měl být upozorněn přípisem, aby jeho syn Jindřich (ročník 1926 – pozn. autor) přerušil známost s Němkou Hertou Gruntovou. v případě neuposlechnutí, mělo být následkem vysídlení z pohraničí (syna – pozn. autor).¹²⁸⁶

Akční výbor byl poměrně věrný svému jménu, takže další schůze se konala velmi brzy. Již od dva dny později se sešel opět. Schůzi zahájil předseda MAV řídící učitel Trautner. Karel Kopp referoval o možnostech uskutečnění vysídlení. Dle směrnice S.N.B. v prvním bodu bylo přijato, že všechna usnesení budou postoupena okresnímu akčnímu výboru. k projednání. Další bod projednával řešení situace s živnostníkem Procházkou, usnesení znělo: Procházka odevzdat koncesi a zajistit mu majetek, prošetřit jeho původ a vlastnictví a vykázat z obce. u ostatních bodů (až na bod Pavlík) dle poslední schůze se MAV usnesl všechny vykázat dle možné lhůty z obce. Kovařík¹²⁸⁷ měl být zbaven funkce M.N.V. Dále bylo usneseno, že ten, kdo vyzradí usnesení akčního výboru, bude vyloučen a ponese si následky. a na závěr tu byl další návrh na sesazení z místa a vysídlení, týkal se Josefa Skály.¹²⁸⁸

Zajímavé je, s jakou rychlostí MAV konal. 27. února 1948 pod č.j. 1/48 byla SNB v Chodově poslána zpráva ve věci vysídlení Františka Vinaře, kde stálo: „*Místní akční výbor v Mnichově se usnesl ve své schůzi konané dne 26. II. 48 jednomyslně na vysídlení Frant. Vinaře bytem v Mnichově č. 17, ježto mu byla vyslovena nedůvěra. (hodně nespolehlivý).*“¹²⁸⁹ Ve stejný den byl odeslán i požadavek na vedení konzumního družstva „Osvobození“ v Karlových Varech, kde bylo uvedeno: „*Akční výbor v Mnichově ,pošta Chodov ,žádá Vaše ústředí ,aby zdejší skladník p. Josef Olišar byl odvolán. Důvodem naší žádosti je všeobecná nespokojenost se jmenovaným mezi českým obyvatelstvem.*“¹²⁹⁰ Typografické chyby jsou ponechány úmyslně, neboť tak byl text napsán.

¹²⁸⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Mnichov, schůze MAV NF Mnichov, 26.2.1948.

¹²⁸⁷ v jiných dokumentech (např. MAV NF Mnichov) jako Kovářik – pozn. autor.

¹²⁸⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Mnichov, schůze MAV NF Mnichov, 28.2.1948.

¹²⁸⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, František Vinař, vysídlení, č.j. 1/48, Mnichov, 27. 2. 1948.

¹²⁹⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Josef Olišar, vysídlení, č.j. 4/48, Mnichov, 27. 2. 1948.

Občanům, kteří byli určeni rozhodnutím výboru k vysídlení byl doručen tzv. „Výměr“ s nadepsanými kolonkami pro vyplnění jména a následujícím textem: „Z usnesení akčního výboru Národní fronty v Mnichově přikazuje se Vám, abyste do 3 dnů se vystěhoval z Mnichova.

Upozorňujeme Vás, že jste povinen předati místnímu národnímu výboru v Mnichově veškerý konfiskovaný majetek, který jste nabyt v pohraničí od skončení okupace i v tom případě, byl-li již Vámi zaplacen. o úhradu kupní ceny se obraťte na oblastní úřadovnu Fondu národní obnovy v Karlových Varech. v případě neuposlechnutí tohoto příkazu následují trestní opatření.

*Případné odvolání k nadřízenému akčnímu výboru nemá odkladacího účinku.*¹²⁹¹ Každý výměr měl předán dotyčné osobě, která následně podepsala stvrzenku, že výměr převzala. Ve třech případech (Josef Olišar, František Vinař a Josef Procházka) je zachováno i jejich potvrzení, že 1. března 1948 zmiňovaný výměr převzali.¹²⁹²

Dne 2. března 1948 došlo (je otázkou, zda na nějaké udání, to se v materiálech neuvádí) k prohlídce domu zaměstnankyně sklárny Němky Anny Päckertové (narozena 6. července 1911 v Mnichově) s antifašistickou legitimací č. 1 175. Akční výbor národního podniku Západočeské sklárny závod Chodov se 4. března 1948 otázel v přípisu na okolnosti této události. Zároveň oznámil, že byl s Päckertovou sepsán protokol za přítomnosti předsedy akčního výboru závodu Chodov n.p. Západočeské sklárny soudruha Adolfa Šejstala a Jaromíra Soukupa, který byl jednatelem tohoto výboru.¹²⁹³ Zároveň AV podniku požádal, aby mu byly sděleny příčiny a výsledky prohlídky, aby mohl tyto podklady využít při postupu proti jmenované. a pod dokumentem byli podepsáni oba zmínění zástupci AV skláren.¹²⁹⁴

O osm dní později podal v místnosti úřadu MNV v Mnichově za přítomnosti předsedy MAV Mnichov Karla Koppa a tajemníka MNV Václava Erbeny svědeckou výpověď o antifašistce Päckertové (Mnichov čp. 44) Rudolf Marterer¹²⁹⁵. Na otázku, jak došlo k vystavení antifašistické legitimace Anně Päckertové odpověděl dle protokolu: „A. Päckertová byl přiznán

¹²⁹¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Výměr o vysídlení z Mnichova – vzor – nedatováno.

¹²⁹² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Potvrzení o převzetí výměru Olišar, Procházka, Vinař, Mnichov, 1. 3. 1948.

¹²⁹³ Protokol měl být přílohou tohoto dokumentu, ale bohužel se tato archiválie nedochovala.

¹²⁹⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Dotaz na prohlídku u Němky Anny Päckertové, Chodov, 4. 3. 1948.

¹²⁹⁵ Je otázkou, zda právě tento Němec stál za informacemi o Anně Päckertové a jejím bratrovi. o dalších osm dní později zažádal o možnost vysídlení z obce s tím, že si chtěl odvést svůj majetek. Je namístě se ptát, zda si udáním nechtěl naklonit místní úřady – tuto spekulaci ale není možné doložit hodnověrným důkazem z dostupných archiválií.

charakter antifašisty proto, že její muž, který byl pokladníkem Revírní bratrské pokladny ve Falknově, byl pro svůj odmítavý postoj k okupantům uvězněn v koncentračním táboře v Dachau po dobu 7 měsíců (byl funkcionářem Republikánské obrany). Po svém propuštění z tábora byl poslán na vojnu na ruskou frontu, kde byl zraněn a po té na následky tohoto zranění zemřel ve vojenské nemocnici v Polsku. Podle názorů členů t.zv. Antifašistického výboru v Mnichově, který byl složen ze zdejších Němců-antifašistů ihned po skončení okupace, byl zemřelý velmi dobrým člověkem a odpůrcem fašismu, o čemž však nenabýli přesvědčení u jeho manželky A. Päckertové a legitimace jí byla navržena jen v důsledku zásluh jejího zemřelého muže. Bratr jmenované¹²⁹⁶ byl členem NSDAP.¹²⁹⁷

Stejného dne je datováno podání zprávy MAV NF k tomuto případu zaměstnavateli zmíněné, tedy akčnímu výboru Západočeských skláren v Chodově, kde je zapsáno: „U jmenované byla dne 2./3. 48 za asistence velitelství stanice SNB v Chodově vykonána domovní prohlídka pro důvodné podezření z hromadění zásob všeho druhu a jejich vyvážení mimo hranice ČSR prostřednictvím jiných osob německé národnosti. Výsledek prohlídky potvrdil domněnku nadměrných zásob potravin u bratra jmenované Rudolfa Rohma, který bydlí se jmenovanou ve společné domácnosti. Na Rudolfa Rohma bylo učiněno trestní oznámení velitelstvím stanice SNB a u A. Päckertové, jež je spoluvinicí, vyvodí důsledky MAV v Mnichově.“¹²⁹⁸ Pod zprávou je podepsán předseda MAV v Mnichově Karel Kopp.

Závěr celého prošetřování A. Päckertové a Rudolfa Rohma napsal trestním nálezem ONV v Lokti pod č.j.: 3578/Jir. C-18-1948 ze dne 10. dubna 1948. Ve svém rozhodnutí uznal úředníka Rudolfa Rohma vinným přestupkem dle § 9, odstavce 2, bod 5 vládní nařízení č. 121/39 sb. ve znění vládního nařízení č. 189/1940 Sb. s tím, že rozhoduje dle právních předpisů z doby nesvobody se ONV vypořádal následujícím způsobem: „...právní předpisy z doby nesvobody a použité v tomto nálezu vyhovují ust. čl. 2, odst.1 ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 3. 8. 1944, čís.30/1945 Sb., o obnovení právního pořádku, ve znění zákona čís. 12/1946 Sb., protože neukládají občanům povinnosti, jež by nebyly v souladu s demokratickými zásadami čs. ústavy, ani jim neodnímá právo z těchto zásad vyplývajících.“¹²⁹⁹ Na základě těchto skutečností udělil ONV dle § 11, vládního nařízení

¹²⁹⁶ Rudolf Rohm – pozn. autor.

¹²⁹⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Protokol o svědectví R. Marterera, Mnichov, 12. 3. 1948.

¹²⁹⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Zpráva pro AV Západočeských skláren závod Chodov čj. 10/48, Mnichov, 12. 3. 1948.

¹²⁹⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ONV Loket – Trestní nález – Rudolf Rohm, Loket, 10. 4. 1948.

č. 121/39 Sb. ve znění vládního nařízení č. 189/1940 Sb. Rudolfu Rohmovi následující trest: „...pokutu ve výši 2 500,-, slovy dvatisícepětset Kčs ve prospěch státní pokladny, v případě její nedobytnosti náhradní trest vězení v trvání 7 dnů.

Současně prohlašuje se podle § 8, odst.1 vl.nař.č.393/41 Sb. ve znění vl.nař.č. 163/43 Sb. za propadlé ve prospěch státu zabavené Vám zboží a to: 106 kg mouky bílé, 36 kg cukru a 6 kg fasolí.

neb jde o věci, jímž byl trestní čin spáchán. Ostatní zabavené věci budou Vám MNV v Mnichově vydány.“¹³⁰⁰ Vzhledem k počtu mouky nelze konstatovat, že by měl pan Rohm zmíněné zásoby pro vlastní potřebu, připomíná to příklad, který byl autorem uváděn v kapitole o působení spojeneckých armád v pohraničí, konkrétně o chování Rudé armády, kdy sovětsí vojáci spolupracovali s bývalou německou učitelkou Elli Lewitskou z Vysoké na Karlovarsku, u níž se pak při prohlídce našlo 100 kg hovězího masa. k množství zabaveného materiálu proto ONV dodává: „*Přestupku tohoto dopustil jste se podle zjištění a oznámení orgánů SNB velitelství stanice v Chodově a konaného šetření tím, že jste ve své domácnosti hromadil nad obvyklou míru různé druhy potravin a poživatin, které při nakupování předmětů potřeby jenom na potravinové lístky nemohly býti i při event.výpomoci při zemědělských pracích vyšetřeny, neb při zemědělských pracích z 5 členů rodiny vypomáhali občas jenom dva.*“¹³⁰¹ Dále je R. Rohm poučen o právu se odvolat do osmi dnů ode dne doručení k ZNV v Praze podáním učiněným u ONV v Lokti. Podepsán byl předseda ONV v Lokti nad Ohří J. Krejzlík. Na závěr ještě poznámka, že zabavené věci jmenované v dokumentu mají být zpoplatněny a výtěžek předán úřadu (z kontextu není jasné, zda MNV v Mnichově či ONV v Lokti) a věci nezmiňované v nálezů je možné Rudolfu Rohmovi navrátit. MNV Mnichov vzal zprávu na vědomí 21. dubna 1948. z trestního nálezů také vyplývá, že dohromady v domě s R. Rohmem žila jeho matka, otec jeho otce J. Päckert a ještě dvě nezjištěné osoby. Vzhledem k důchodovému věku J. Päckerta lze s určitou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že dvě zmiňované osoby účastníci se zemědělských prací byla Anna Päckertová a Rudolf Rohm s tím, že dva zbývající členové domácnosti by byla manželka R. Rohma a jejich dítě. Ovšem pro toto tvrzení nemá autor práce žádné pramenné důkazy.

Další řádná schůze MAV proběhla 3. března 1948, zahájil ji předseda p. řídící Trautner a následně předal slovo Karlu Koppovi. Na jednání byl přizváni i někteří z občanů, kteří měli

¹³⁰⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ONV Loket – Trestní nález – Rudolf Rohm, Loket, 10. 4. 1948.

¹³⁰¹ Ibidem.

být z obce vysídleni, hlavním cílem jednání bylo evidentně zjistit, kdo vyrazil tajné informace o počtu vysídlených. Karel Kopp se zeptal skladníka konzumu „Osvobození“ Josefa Olišara: „*Kdo vám řekl, kdo půjde a kdo ne z Mnichova?*“ Olišar odpověděl: „*Řečí je mnoho, a to co se u nás povídalo, možná, že už by jste tu nebyl ani jeden. Pavlíková řekla v krámě z toho si nic nedělejte, my půjdeme také. Mě osobně neříkal nikdo nic. Jedině nemohu však tvrdit, myslím, že něco takového říká Kovařík*¹³⁰², *říkal, že jich půjde deset.*“¹³⁰³

Karel Kopp pak přečetl a informoval členy akčního výboru o provedených prohlídkách (u Anny Päckertové a Rudolfa Rohma – pozn. autor.) a dosavadní činnosti. Zmiňoval se i o Josefu Chrudimském, který byl před tím vyloučen z MAV. Bylo stanoveno, že je nutné ohlásit na Osídlovací úřad že jeho národní správa je zrušena, ale prozatím jej na majetku ponechat, dokud nebude nalezena náhrada. Kopp pokračoval, že je dle pokynů ONV v Lokti třeba odvolat členy MNV za Národně socialistickou stranu.

Poté se předseda akčního výboru dotázal paní Pavlíkové odkud ví, kolik lidí půjde z Mnichova, na to mu odpověděla, že paní Kovaříková říkala, že půjde též pan Chrudimský a pan Sláma. Pan Olišar říkal, že on půjde také. Stalo se to asi v půl páté odpoledne dne 2. března 1948. Přítomní u řeči pana Olišara byli paní Polívková, Pavlíková, paní Chrudimská, slečna Marta Štěříková a dvě Němky. Další otázka předsedy směřovala na Josefa Olišara: „*Jak jste věděl že jste taky postižený?*“ Ten odpověděl: „*Myslím, že něco říkal Vinař.*“ Další otázka pak směřovala na Františka Vinaře: „*Jak jste věděl, kdo jde ven?*“ Jeho odpověď: „*Ten den když jsem já odešel z M.N.V. šel jsem k p. Olišarovi a říkám, já už to mám. Už si to nesu. p. Olišar. z toho si nic nedělejte, já to mám také k očekávání. a jmenoval, kteří všichni ještě půjdou.*“¹³⁰⁴ z celého vyšetřování pak vyšlo najevo, že zprávy vynesl pravděpodobně člen akčního výboru J. Chrudimský. Během jednání se dostavili dva zástupci ONV v Lokti a jeden z nich (soudruh Čalek) vykázal Josefa Chrudimského z další schůze s tím, že sociální demokraté stále nemají akční výbor.

Posledním bodem jednání byl majetek vysídleného Josefa Procházky. Usnesením akčního výboru bylo nařízeno, že jmenovaný odevzdá traktor. Traktor musel být v pořádku, tj. schopen provozu a valník (vozik krytý) dopraví na určené místo. Provedením jsou pověřeni Erben Jan, Náměstek Lad. Kopp Karel.¹³⁰⁵

¹³⁰² v jiných dokumentech (např. MAV NF Mnichov) jako Kovařík – pozn. autor.

¹³⁰³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 3.3.1948.

¹³⁰⁴ Ibidem

¹³⁰⁵ Ibidem

Hlavním bodem jednání MAV konaného 8. března 1948 v místnosti obecního domu byla volba nového předsedy akčního výboru. Stávající předseda ji zahájil, ale před volbu byly předřazeny ještě některé další body. Prvním bylo řešení výroků pana Hájka, kterým se vyjádřil na adresu místního akčního výboru a soudruh Kopp navrhl, aby výrok před akčním výborem a následně i v tisku odvolal. v případě, že by se tak nestalo, měl zaplatit pokuta. Nakonec však byla uložena pokuta ve prospěch obecné školy ve výši 100 Kčs. a tuto jmenovaný po výsledku před akčním výborem skutečně zaplatil.¹³⁰⁶ Dalším bodem byla stížnost na Jaroslava Kovářika z domu č. 54. Jmenovaný měl projevovat protistátní činnost, šířit pobuřující zprávy a klamat úřad. Veřejně prý mluvil proti zestátnění, a proto mu místní akční výbor navrhl vysídlení. Tento důvod bude uveden v odpovědi na dotaz akčnímu výboru západočeských skláren, kde je Jaroslav Kovářik zaměstnán.

V odpovědi na výzvu ONV č. 3145/48 předs. ze dne 27. února 1948 v otázce vyživovací komise bylo připsáno, že všechna práva a povinnosti přejímá akční výbor. Na závěr byla provedena volba předsedy MAV za odstupujícího s. Trautnera. Navržen a schválen byl soudruh Karel Kopp. S. Trautner mu funkci předal a popřál hodně zdaru v práci. Soudruh Kopp pak poděkoval s. Trautnerovi za jeho vykonanou práci. Také bylo zvoleno, že po dobu nemoci jednatele Krejčů zastupuje s. Náměstek Václav, který byl i zapisovatelem této schůze.¹³⁰⁷

O týden později, tedy 15. března 1948, se v místnosti obecního domu konala další schůze akčního výboru. Po zahájení předsedou K. Koppem ještě projednávala záležitost pana Kovářika, který se ohradil proti užití formulace v předchozím zápisu, že se dopustil protistátní činnosti. Na základě jednání MAV bude toto ze zápisu vyškrtnuto¹³⁰⁸ a Ú.O.P. v Lokti bude zaslán přípis, aby byl Kovářik zaměstnán ve vnitrozemí.

Dalším bodem byl radioaparát pana Fišera, který neměl české doklady. Proto bylo přijato, že mu bude přístroj odebrán a teprve až je získá, bude mu navrácen. k tomu bylo navíc přijato obecné usnesení, že budou z bezpečnostních důvodů odebrány radioaparáty všem osobám německé národnosti.

Dalším bodem bylo ujednáno a schváleno odvolání členů v MNV za stranu národně socialistickou. Obsah dalšího bodu je nutné uvést tak, jak byl přesně zapsán: „~~Komunistická strana v Mnichově navrhuje na doplnění v Místním národním výboru.~~“¹³⁰⁹ Tento text i na tak

¹³⁰⁶ v zápisu z jednání je slovo zaplatil skutečně zvýrazněno podtržením – pozn. autor.

¹³⁰⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 8.3.1948.

¹³⁰⁸ Kovářik odmítl, že by se dopustil protistátní činnosti, ale ostatní delikty nerozporoval.

¹³⁰⁹ Celá věta byla přeškrtnuta – pozn. autor.

malé obci ukazuje, jakým způsobem a v čím zájmu bylo postupováno. Lze říct, že v této jedné krátké větě je obsažen princip všech změn, které prováděly MAV. Ale protože se psal teprve březen 1948, bylo ještě nutné zachovat zdání demokratičnosti. Proto byla věta přepsána přijatelnějším způsobem: „*Akční výbor navrhuje do M.N.V. tyto členy. V. Náměstek za R.O.H. K. Dinda za dobrovolné hasiče v Mnichově,*

J. Krása za S.S.S.R.“¹³¹⁰

V zápise bylo také uvedeno, že 18. března 1948 proběhne v 7. hodin večer prošetření antifašistů za účasti soudruhů Dindy, Krásky, V. Náměstka, Štěříka a Koppa. Postup v této věci byl stanoven směrnicemi.

Do národního akčního výboru byl pak delegován za hospodářskou skupinu hostinských živností ústředního svazu pro cizinecký ruch (okresní skupina v Lokti nad Ohří) delegován soudruh Stanislav Fořt, což místní akční výbor v Mnichově bez námitek přijal.¹³¹¹

Dne 20. března 1948 provedl místní akční výbor Národní fronty v Mnichově další výsledky místních německých antifašistů, o čemž byla vypracována zpráva. Prověřováni byli: A. Starková, A. Glöcknerová, A. Päckertová, K. Rejšek, H. Soff, K. Gründ, Hippmann Jindř., J. Päckert, Schätner Ludvik. Více o tomto záznamu bylo uvedeno v kapitole o antifašistech na Karlovarsku.¹³¹²

Na další schůzi 22. března 1948 přednesl zprávu o sjezdu AV v Karlových Varech předseda místního akčního výboru Karel Kopp. Krom řešení bytové situace předpokládaného vysídlence Josefa Skály bylo zajímavým bodem projednávání žádosti dvou nových osídlenců o domy čp. 119 a 121. Na schůzi bylo navrženo, aby byl p. Skálovi zajištěn byt, protože do konání schůze neopustil dům čp. 136 a nepředal jej svému nástupci. Bylo rozhodnuto mu dát výměr jako v předchozích případech, aby do 3 dnů musel opustit Mnichov. k novým osídlencům se pak vyslovil předseda Kopp, neboť pocházeli ze stejné oblasti jako on, tedy z Hraničova¹³¹³. Předseda k tomu řekl: „*Odchází z Hraničova, kde budou rádi postrádáni.*“ Předseda dodal, že je osobně zná a nedoporučuje schválit jejich žádost s tím, že žádosti budou zodpovězeny tak, že zmíněné domy budou poskytnuty obyvatelům obce bydlícím za dráhou. Významným bodem jednání bylo také projednání prověření antifašistů, které proběhlo 20. března 1948, kdy bylo

¹³¹⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 15.3.1948.

¹³¹¹ Ibidem.

¹³¹² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Protokol o výsledku místních antifašistů, Mnichov, 20. 3. 1948.

¹³¹³ Dřívější název pro obec Chrástov ležící mezi Novým Sedlem a Chodovem – pozn. autor.

rozhodnuto o ponechání tohoto statusu následujícím: R. Martererovi¹³¹⁴, H. Liebmannovi a J. Päckertovi. Zároveň zmínění antifašisté oznámili, že budou odcházet do Německa a vyslovili přání prodat své radioaparáty. To jim bylo povoleno pod podmínkou, že tak učiní pouze v obci Mnichov. k vysídleným obyvatelům ještě zazněla jedna zmínka, a to konkrétně o J. Olišarovi, který dle zápisu stále nevrátil mycí stůl a skříň. Pokud tak nečiní, bylo rozhodnuto, že bude podáno trestní oznámení.¹³¹⁵

Na následujících schůzích byla schválena mimořádná vyživovací komise při MNV. Dále byla řešena otázka odvolání Josefa Skály proti zbavení vedoucího místa. Ke svému odvolání zaslal 14 příloh o svém dobrém chování. Přesto MAV NF trvala na svém původním rozhodnutí.¹³¹⁶ a také v otázce zmíněných vysídlovaných Němců žádal předseda MAV NF o souhlas, zda je možné jim vyměnit nábytek, který si s sebou měli vzít za staré kusy, což bylo schváleno.¹³¹⁷

Na další schůzi 25. dubna 1948 byla projednána žádost MAV v Chodově, který zažádal akční výbor v Mnichově, aby rozhodl o zrušení hostince Bohumila Pavlíka. To bylo odloženo s tím, že rozhodnuto bude, až dorazí z Chodova písemné doklady a důvody. Dále byla řešena situace s Josefem Skálou, který dostal výměr o vysídlení, což ale neprovedl. Bylo rozhodnuto, že bude předvolán na úterý na 17. hodin na MNV k podání vysvětlení.

Dalším bodem byla příprava na volby do Národního shromáždění 30. května 1948, kdy byl podán návrh na volební komisi s následujícím obsazením: členové: Krejčí Petr, Erben Jan Fořt Stanislav, Kopp Karel, Krása Jaroslav a náhradníci: Dinda Karel, Marek Petr, Satrapová Marie, Jeřábek Karel, Roflik Václav.

Na závěr byla projednána zpráva vyživovací komise o nutnosti apelovat na zemědělce, aby ještě zvýšili množství dodaného obilí a také vajec či mléka.¹³¹⁸

Na schůzi 10. května 1948 se pak za účasti 9 členů AV krom řešení složení volební komise a dodávek potravin projednával návrh podat okresnímu akčnímu výboru žádost o zbavení státní spolehlivosti těmto osobám, které byly vysídleny: Jaroslav Kovářík, Josef Procházka a František Vinař. Zároveň byl podán návrh na odnětí volebního práva. Opět šlo o Jaroslava

¹³¹⁴ Je to stejný R. Marterer, který svědčil proti Anně Päckertové a jejímu bratrovi R. Rohmovi – pozn. autor.

¹³¹⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 22.3.1948.

¹³¹⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 26.3.1948.

¹³¹⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 8.4.1948.

¹³¹⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 25.4.1948.

Kovářika¹³¹⁹, Josefa Procházku, Františka Vinaře a Jindřicha Pavlíka.¹³²⁰ Posledně jmenovaný se totiž 8. května 1948 dostavil na MNV ve věci vztahu s Němkou Hertou Gruntovou. Byl napomenut, že musí vztahu zanechat, že by mohl být v důsledku veřejného pohoršení jako nepolepšitelný občan české národnosti z obce vyhoštěn. Pavlík odmítl vztah ukončit s tím, že již známost udržuje dva roky. Téhož dne poslal MNV v Mnichově zprávu o jednání s Jindřichem Pavlíkem ONV v Lokti nad Ohří.¹³²¹ Dne 11. května pak byla akčnímu výboru hospodářské skupiny Loket nad Ohří zaslána zpráva o uzavření hostince p. Bohumila Pavlíka (otce J. Pavlíka) v Mnichově. Materiál ukazuje, že za jednotlivými případy, ač zdánlivě objektivně zdůvodněnými mohla být osobní zášť, či dokonce konkurenční boj viz tento případ. Ve zprávě se uvádí: „Na žádost p. Stanislava Fořta, hostinského z Mnichova, člena akčního výboru hospodářské skupiny sdělujeme:

Místní akční výbor v Mnichově po uvedení této věci na program své schůze odložil projednání uzávěry hostince na pozdější dobu. Jelikož důvody uváděné k požadovanému uzavření byly velmi závažné, byla celá věc postopena¹³²² k vyjádření okresnímu akčnímu výboru a bude po tomto znovu a s konečnou platností projednána.“¹³²³

Následujícího dne, konkrétně 12. května 1948, vznikl přípis pro volební komisi při MNV v Mnichově, kde byl předložen seznam osob s překážkou volebního práva. Byli zde uvedeni:

Kovářík	Jaroslav,	úředník,	Plzeň, Kleisslova č. 11,
Procházka	Josef,	zábavní podnik,	poslední adresa Dolní Rychnov, Sokolov
Vinař	František,	kožešnický dělník,	Karlovy Vary, Masarykova č. 33
Pavlík	Jindřich,	truhlář,	Mnichov, čp. 69
Skála	Josef,	sládek,	Mnichov, čp. 136

Seznam byl předložen k opatření ve voličských seznamech a k vyrozumění obcí nynějšího bydliště jmenovaných.¹³²⁴ Stejná zpráva byla zaslána OAV v Lokti nad Ohří, kde bylo u Kovářika, Procházky a Vinaře doplněno, že jim byla zároveň odňata státní spolehlivost.

¹³¹⁹ Uveden v dokumentu jako Kovařík, v jiných jako Kovářík – pozn. autor.

¹³²⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 10. 5.1948.

¹³²¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Sdělení ve věci Jindřicha Pavlíka z Mnichova, Mnichov, 8. 5. 1948.

¹³²² v dokumentu je skutečně napsáno postopena místo postoupěna – pozn. autor.

¹³²³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Uzavření hostince p. Pavlíka v Mnichově, Mnichov, 11. 5.1948.

¹³²⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Seznam osob s překážkou volebního práva pro volební komisi Mnichov, Mnichov, 12. 5. 1948.

Zároveň byla ve zprávě uvedena prosba, aby byla vyrozuměna oblastní úřadovna FNO o převodu konfiskovaného majetku u prvních tří osob, které už v obci nebydli.¹³²⁵ OAV pak odeslal 11. června 1948 v odpovědi otázku, jaké byly konkrétní důvody k odnětí národní spolehlivosti Procházkovi, Kovaříkovi¹³²⁶ a Vinařovi a doprovodil to komentářem: „*Podotýkáme, že vyznačení překážky výkonu práva volebního bylo věcí volební komise, která podle zákona o volbách rozhodla, avšak odnímání nár. a státní spolehlivosti nutno doložit důvody.*“¹³²⁷ Odpověď na tuto zprávu byla do Lokte zaslána 25. června 1948. Bylo v ní konstatováno, že: „*Josef Procházka není čsl. státním příslušníkem, František Vinař měl styky s Němci podle našich informací u ministerstva vnitra, oba tedy národní a státní spolehlivost vůbec neměli.*

Jaroslavu Kováříkovi byla odňata v Mnichově pro pobuřování obyvatelstva řečmi proti státnímu zřízení.“¹³²⁸ z dochovaných archiválií není možné prokázat, zda si MAV vyžádal skutečně nějaké materiály u ministerstva vnitra. Stejně tak se jeví nepravděpodobně, že by byl národním správcem jmenován někdo, kdo neměl československé státní občanství, zejména, pokud by nebyl státně či národně spolehlivý. Tato odpověď nejvíce připomíná situaci, že se nějaký důvod najít musel. u Františka Vinaře je dochovaný ještě jeden dokument z 5. června 1947, který by svědčil o jeho chování za války. Jednalo se o žádost Ladislava Koldy z Mnichova čp. 26, který podle zápisu požadoval „*okamžité (bez lhůty) vypovězení pana Františka Vinaře bytem v Mnichově čp. 17 do Německa jako německého příslušníka, nebo přeložení jeho do vnitrozemí a to s těchto důvodů, že jmenovaný který pochází posledním bydlištěm z Prahy XIV., Krchlebská 84/c, byl za války sice čechem (na zapřenou) ale nikdy nebyl čechem skutkem. Jako svědek Ladislav Kolda bývalý správce obecních domů na Pankráci (Liška) jako domovník domu čp. 84/c, který víkdo jak se za okupace chval, ždá za okamžité jeho vyhoštění z obce Mnichova. Výše jmenovaný Frant. Vinař byl po národní revoluci zajištěn v bezpečnostní vazbě po sedm měsíců na krajském soudě na Pankráci. Nemáme doklady o jeho státní spolehlivosti, a máme zato za co se vydával ve vlce*“¹³²⁹ *že takovým asi zůstal dodnes.*“¹³³⁰

¹³²⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Seznam osob s překážkou volebního práva pro OAV Loket, Mnichov, 12. 5. 1948.

¹³²⁶ v tomto dokumentu uveden opět jako Kovařík.

¹³²⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Seznam osob s překážkou volebního práva pro OAV Loket – odpověď OAV NF v Lokti – č.j.: 490/48-2.Kl., Loket, 11. 6. 1948.

¹³²⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Odpověď MAV NF v Mnichově OAV NF v Lokti, Mnichov, 25. 6. 1948.

¹³²⁹ Text přepsán doslovně s četnými překlepy a chybami – pozn. autor.

¹³³⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Žádost o vypovězení F. Vinaře z obce podaná L. Koldou, Mnichov, 5. 6. 1947.

K tomuto zápisu byl přiložen ještě protokol ze 7. června 1947 pod číslem 140/3-47 o výpovědi Františka Vinaře, který se dostavil na MNV na základě žádosti Ladislava Koldy. u jeho sepsání byl přítomen Karel Pelíšek (bezpečnostní referent MNV), Stanislav Fořt (osídlovací referent MNV), Václav Sinkule (zásobovací referent MNV), Antonín Maršík (bytový referent MNV) a Václav Erben (tajemník MNV). Vinař popisoval, že působil mezi lety 1919-1938 jako živnostník v Užhorodu, pak přesídlil (7. listopadu 1938) do Prahy, kde byl do 28. června 1939 bez zaměstnání, poté přesídlil do Mukařova u Jablonce nad Nisou jako vedoucí továrny na kožešiny a čepice fy Liddi Pfeiffer, Nádražní č. 22. Ale jelikož byl prohlášen za Čecha, byl propuštěn. Do prosince 1939 pak pracoval doma na výrobě klobouků (načerno). Koncem března 1940 se pak přestěhoval znovu do Prahy XIV, Krchlebská 84 c. Pracovním úřadem byl přidělen jako čepičář k letišti ve Kbělicích u vojenských dílen. Po šesti měsících byl na 8 dní zavřen za sabotování práce a následně propuštěn. v té době také obdržel dopis od gestapa s výzvou, aby se dostavil na pracovní úřad. Tam mu byl dopis odebrán panem Fialou a byl mu předán příkazovací výměr do továrny Janeček v Praze-Pankráci, kde měl nastoupit jako člen závodní policie (Werkschutz). Po třech měsících byl ale shledán nespolehlivým a ihned propuštěn s tím, že v následujících 6 měsících nesmí přijmout žádné zaměstnání v Praze. Nastoupil tak v Moravské Ostravě na místo dílenského mistra v továrně na čepice fy Tatra, Pilař a Vodička. Přesně po půl roce se vracel do Prahy, kde získal místo ve firmě Beran, továrna na kožešiny, kde pak zůstal do konce války.

Na udání L. Koldy odpověděl, „*že se nikterak nezakládá na pravdě, jelikož jsem po rodičích rozeným Čechem od Pardubic, což ověřuje můj křestní list.*“

K zatčení pak uvedl, že po návratu z práce 27. května 1945 dostal předvolání na policejní revír 55 i s manželkou, kde byl velitelem stanice zadržen, odebrány mu doklady s tím, že po dobu jejich ověření bude ve vazbě, která bez výsledku trvala do 13. prosince 1945, kdy byl po předvedení před vyšetřujícího soudce propuštěn. Po návratu domů nenalezl svou ženu ani pět dětí, a když se na ní dotazoval na MNV v Praze XIV. bylo mu odpovězeno, „*že moje paní odjela udánlivě do Norimberka, což si do dnešního dne nedovedu vysvětlit.*“ Vinař pak pokračuje, že v domě, kde bydlel byl domovníkem pan Kolda, o kterém se dozvěděl, že se přestěhoval do Mnichova u K. Varů, a proto za ním do obce přijel, aby se zeptal na osud své rodiny, o které Kolda ale také nic nevěděl. Poté Vinař odjel do Chebu, kde přes ONV získal místo ve sběrném táboře repatriačního úřadu v Mnichově v Bavorsku, kde působil až do 15. listopadu 1946. Po vyhoření tábora a bez jakékoliv informace o své rodině odešel zpět do Mnichova, kde již zůstal. Dodal také, že zažádal o osvědčení národní spolehlivosti a osvědčení

o státním občanství 19. února 1947 u ONV v Praze XIV. Žádost nebyla do doby výpovědi u MNV v Mnichově vyřízena.

V reakci na pana Koldu uvedl Vinař, že žádá odůvodnění udání, a že také žádá vysvětlení, „*kam se poděly kožešiny z mého bývalého bytu na Pankráci, o kterých mi bylo řečeno paní Pilnou z domu, která v něm dodnes bydlí, že je pan Kolda odnesl a prodal svému bratrovi Eduardu Koldovi, kožešníku ze Spořilova, nynějším pobytem na Praze I, Michalská ulice. Uvádím, že pan Kolda Ladislav podporoval za okupace Němce Wollmanna potravinami. Wollman byl zaměstnán na letišti a z ukradeného materiálu zhotovoval kasety a modely letadel, které mu pan L. Kolda vyměňoval na vesnicích za potraviny. (máslo, vejce, sádlo, mák). s českými některými nájemníky v domě měl pan Kolda neustálé spory, kdežto Němcům nadřezoval.*“¹³³¹ Vzhledem k tomu, že odchod F. Vinaře byl oddalován až do zásahu akčního výboru NF následujícího roku, lze s jistotou tvrdit, že žádosti L. Koldy nebylo vyhověno. Na čí straně sporu však byla pravda je těžké soudit. v každém případě lze říci, že příběh, který vyprávěl F. Vinař má na některých místech trhliny. Lze si např. jen stěží představit, že zaměstnanec, který by byl potrestán za sabotování by byl předvolán gestapem na úřad práce, kde by jej čekalo zařazení do závodní policie. Je také otázkou, jaké národnosti byla manželka a jeho pět dětí. Je možné, že šlo o smíšené manželství, kterého chtěl během války využívat. Motivace pana Koldy je v tomto případě také nejasná. Dobová atmosféra však takovému chování a vzájemnému obviňování (byť bez důkazů) nahrávala.

Dne 20. května 1948 se konala v místnosti MNV schůze MAV, jejíž hlavní náplní byla příprava na blížící se volby do Národního shromáždění, které měly proběhnout již 30. května. Ještě před tímto datem ale měla být v obci dle rozhodnutí MAV vykonána tzv. směna vítězství, v níž měl každý občan odpracovat osm hodin ve prospěch obce. Rozhodnuto bylo, že bude uskutečněna 23. května 1948. Dalším bodem schůze byla výzva předsedy Karla Koppa, aby členové akčního výboru působili cíleně na obyvatelstvo, aby volilo jednotnou kandidátku¹³³². k tomuto účelu měl být navíc 25. května uspořádán veřejný projev pod záštitou MAV Mnichov, na němž pronese projev předseda OAV soudruh Hladký. Vyrozumění o projevu bude provedeno oběžníkem. Soudruzi Štěřík a Dinda dostali za úkol pozvat reemigranty ze Slezska a Volyňské Čechy na tento veřejný projev.¹³³³

¹³³¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Protokol o výpovědi Františka Vinaře, Mnichov, 7. 6. 1947.

¹³³² Jednotná kandidátka Národní fronty – pozn. autor.

¹³³³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 20. 5.1948.

Zde je opis toho, jak vypadala pozvánka na tuto akci:¹³³⁴:

Akční výbor NF v Mnichově.

21. května 1948

Dne 25. května 1948 o 20 hod večerní bude v Mnichově v hostinci „U Fořtů“ uspořádán veřejný projev pod záštitou akčního výboru NF v Mnichově, na němž bude referovat předseda Okresního akčního výboru v Lokti soudr. Hladký. Vyzýváme všechno občanstvo, aby se tohoto projevu zúčastnilo v počtu co největším.

Předseda MAV:

Kopp K.

Další schůze místního akčního výboru se konala za přítomnosti 7 členů z 11. června 1948 a projednávala stížnost na pana Jaroslava Hovorku, který napadal slovně členy MNV. Předseda MAV Karel Kopp podal návrh, aby panu Hovorkovi byla udělena písemná důtka s tím, že v případě neuposlechnutí a dalšího pokračování výpadů vůči veřejným osobám, bude z obce vysídlen. Tento návrh byl jednomyslně přijat. Dále se opět řešil případ rodiny Pavlíkovi, kdy se syn stýkal s Němkou Hertou Grundovou a otec byl vyzíván, aby synovi tyto kontakty zakázal, což se však nepovedlo, neboť syn Jindřich nejen, že se s Němkou dále stýkal, ale po jejím vysídlení do Německa se pokusil přejít hranice za ní. Za to měl být potrestán otec Bohumil Pavlík tím, měl být zbaven všech funkcí v M.N.V. o schválení tohoto návrhu pak měla být podána zpráva OAV NF. MAV také rozhodla, že je třeba vyzvat předsedu KSČ v Mnichově, aby podal návrhy na členy a náhradníky MNV. Na závěr požádal předseda Karel Kopp o dočasné uvolnění z funkce ze zdravotních důvodů, po dobu jeho nepřítomnosti jej měl zastupovat místopředseda Jan Erben.¹³³⁵

V další hodnotící zprávě pro OAV NF v Lokti pak po opakování již zapsaných informací z 11. března 1948 přibyla poznámka o vykonání kontroly součinnosti S.N.B. u těchto Němců: Pekrtová¹³³⁶, Romová, Šterová, Rusová a Pechrová z důvodů podezření hromadění zásob. Zpráva bohužel není nijak datována ani zde není uveden adresát.¹³³⁷ u Němky Päckertové je však z jiných pramenů doloženo, že prohlídka proběhla 2. března 1948. Lze tedy předpokládat, že ostatní prohlídky mohly být učiněny ve stejný či tomuto datu blízký den. Formát vypracování

¹³³⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Pozvánka na veřejný projev 25. 5. 1948, Mnichov, 21. 5. 1948.

¹³³⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 11. 6. 1948.

¹³³⁶ Jedná se o český přepis, správně by mělo být Päckertová – pozn. autor.

¹³³⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Zhodnocení činnosti MAV NF Mnichov, Mnichov, nedatováno.

by odpovídal konceptu, který byl následně přepsán „načisto“. Oficiální dokument se ovšem autorovi práce nepodařilo dohledat.

V karlovarském archivu se dochovaly zápisy z dalších dvou jednání MAV v Mnichově, které byly pro další vývoj obce velmi významné, týkaly se totiž zásadních změn z hlediska samosprávy. První ze zmíněných se konala 7. prosince 1948 v místnosti MNV. Všech šest zúčastněných členů MAV bylo seznámeno s přípisem ONV, který se týkal nového složení MNV v Mnichově. Jmenování nového MNV bud provedeno po 1. lednu 1949, a to z důvodů „*převedení obce Mnichova okresem do K. Varů.*“ Od prvního ledna 1949 tak došlo k reorganizaci okresů a obec Mnichov se stala součástí okresu Karlovy Vary. Dále byl na návrh K. Koppa vyloučen z MAV soudruh Erben Jan. Důvodem byly různé machinace v lidosprávě týkající se peněz. Za místopředsedu MAV byla zvolena soudružka Satrapová Marie. Předseda MAV Karel Kopp požádal, aby byl ze zdravotních důvodů zbaven funkce předsedy. Jeho žádost však byla přítomnými členy zamítnuta. Na závěr bylo rozhodnuto, že příslušné složky v Mnichově budou obeslány, aby navrhly své členy na doplnění MAV.¹³³⁸ Den po Novém roce 1949 se konala další schůze MAV za přítomnosti pěti členů. Soudruh Kopp, předseda akčního výboru, zahájil schůzi a hned ve druhém bodě se účastníci věnovali jednáním o místním národním výboru. Byl pronesen návrh, aby strana KSČ a všechny příslušné složky odvolaly své staré členy MNV a jmenovaly své nové zástupce. Důvodem bylo, že úřadující místopředseda MNV soudruh Římal „*vůbec neplní své povinnosti a možno říci přímo sabotuje.*“ Ani ostatní členové národního výboru se neúčastní jednání rady a ani schůzí plenárních. Veškerou práci na MNV tak zastávají v podstatě tři lidé, kteří nemohou všechny úkoly zvládnout. Stejně tak bylo rozhodnuto, že bude odvolána původní rolnická komise při MNV a L. Náměstek jako zemědělský referent národního výboru byl pověřen sestavením nové. Stejně tak byla projednána stížnost na chování soudruha Luczy, který byl zvolen do čela výživové komise. Místní akční výbor navrhuje, aby soudruh Luczy nebyl volen do MNV, poněvadž se neřídil předpisy pro mimořádné vyživovací komise jako její předseda. Schůzi ukončil soudruh Kopp s provoláním „*Pětiletce zdar a naší práci čest!*“¹³³⁹

Na konci měsíce, konkrétně 28. ledna 1949 proběhla schůze MAV, na které se měnilo vedení. Předseda Karel Kopp oznámil, že ho strana KSČ odvolala z funkce a předal funkci místopředsedkyni soudružce Satrapové. Významný byl také oběžník referátu bezpečnosti

¹³³⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 7. 12. 1948.

¹³³⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 2. 1. 1949.

ONV, který byl na schůzi přečten. Týkal se začleňování lidí vyhýbajících se práci o zařazování do pracovních táborů. Na schůzi bylo stvrzeno odvolání členů MNV a jmenování nových (jejich výčet byl již zmíněn v předchozí kapitole). Těmi byli soudruzi Marek Petr, Kopp Karel, Náměstek Ladislav, Pelíšek Karel, Kamajev Václav¹³⁴⁰, Míchalová Terezie, Satrapová Marie, Chomout Jan, Luczy Robert, Roflík Adolf, Murkopažický Štefan, Švanda Jan. Jejich náhradníky byli určeni: Krejčů Petr, Zámek Jaroslav, Václavíček Karel, Kašťánek Stanislav.¹³⁴¹

Na konci března 1949 pak proběhla v místnosti MNV další schůze, kdy za účasti pěti členů došlo k navržení nového předsedy MAV Mnichov soudruha Lamberta Michala, který svou kandidaturu přijal a byl jednohlasně schválen. Dále byla kandidátkou na místopředsedkyni Marie Satrapová. a poté, co kandidaturu přijala, byla opět jednomyslně přijata.¹³⁴²

Další podstatná schůze pro vývoj obce se v karlovarském archivu nachází ve dvou verzích, a to v ručním zápisu přímo ze schůze a následném přepisu na psacím stroji. Jednání proběhlo 31. srpna 1950 v místnostech MNV v Mnichově. Schůzi zahájil předseda MAV, soudruh Michal¹³⁴³, přečetl došlou poštu vysvětlil mezinárodní situaci.¹³⁴⁴ Podal zprávu o žňové situaci v obci Mnichově, o vykonané spolupráci při žních. Bylo poukázáno na to, že Jan Erben, bytem Mnichov čp. 22, neukázal pochopení pro spolupráci ve skupinách společné práce zemědělství. MAV se usneslo, že dá na vědomí výboru KSČ, aby se touto otázkou zabýval při založení JZD, aby nedošlo pak v družstvu k nepříjemnostem, neb JZD může dát podklad dobrý za spolupráce všech zemědělců. Došlo také ke jmenování tzv. soudců z lidu, resp. v obci Mnichov byl navržen soudruh Náměstek Ladislav, bytem Mnichov čp. 6. Tuto věc mu měli sdělit soudruzi Michal a Lehký. Dále se projednával zemědělské záležitosti, např.: „*Boj proti mandelince bramborové proběhl dobře, zapojilo se všechno obyvatelstvo.*“¹³⁴⁵

Na konci následujícího měsíce, 26. září 1950, na další schůzi podal vysvětlení k usnesení z posledního jednání ohledně Erbena Jana z Mnichova Náměstek Ladislav, dále se členové MAV zavazují, že budou propagovat pomoc bojujícímu Korejskému lidu. a nejdůležitější zmínka navazovala na konstatování, že žně proběhly úspěšně. Bylo zapsáno, že bylo založeno

¹³⁴⁰ Jeden z Volyňských Čechů v obci.

¹³⁴¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 28. 1. 1949.

¹³⁴² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 25. 3. 1949.

¹³⁴³ Ve verzi v ruce je psán jako Míchal, na stroji krátce – Michal.

¹³⁴⁴ Týkalo se zejména probíhající Korejské války, jak plyne z dalších záznamů – pozn. autor.

¹³⁴⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 31. 8. 1950.

JZD třetího stupně a složky národní fronty se aktivně zapojily do práce. MNV se též zapojil. Přidělený důvěrník vykonával své práce svědomitě ku spokojenosti občanstva.¹³⁴⁶

Jak je patrné, akční výbor NF si od počátku připsal poměrně rozsáhlé funkce. v podstatě v danou chvíli suploval a vyřazoval funkci MNV. Svá rozhodnutí si pak nechal potvrzovat na okresní úrovni. Až neuvěřitelná, z dnešního pohledu, se zdá jeho pravomoc rozhodovat o vysídlení občanů z obce (není zde zmíněno, zda by vysídlení mělo proběhnout do vnitrozemí či za hranice státu). Je zde patrná i stálá snaha vymezit se vůči německému obyvatelstvu. Stejně tak poplatná době, ale rozhodně neslučitelná s dnešní představou liberální demokracie je pravomoc tohoto nevoleného orgánu rozhodovat o složení MNV v Mnichově. z hlediska fungování akčního výboru je patrné, že v počátcích po svém vzniku se schůze konaly poměrně často s frekvencí jednou týdně i častěji. v pozdějších měsících a letech se již frekvence snižovala a také se snižovala účast na jednáních. Zprvu šlo až o 9 lidí, v roce 1949 a 1950 se stávalo, že se sešlo jen 5 členů komise. o to větší moc ale tento malý počet občanů koncentroval ve svých rukou. Obsahem schůzí pak bylo vymezení se proti občanům, kteří se z různých důvodů „ocitli“ na indexu. Nakolik zde hrály roli objektivní důvody nespokojenosti v obci, na což se členové MAV odvolávali, a nakolik subjektivní důvody politického boje, na což by některé zápisy ukazovaly (viz zmínka, co si přeje KSČ a co MAV), nelze s odstupem rozhodnout. Lze také uvažovat o čistě osobních důvodech vzájemných nevraživosti mezi obyvateli obce – viz rozhodnutí o zamítnutí žádosti o poskytnutí domů 119 a 121 občanům Chranišova. Stejně tak intenzivně se řešily úniky informací z jednání a kritika či urážky MAV či MNV, za což hrozilo až vysídlení z obce (což se opět z dnešního pohledu může zdát až neuvěřitelné).

¹³⁴⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 26. 9. 1950.

4.4 Osidlování pohraničí

Situace v pohraničí po nuceném odchodu německého obyvatelstva nebyla jednoduchá. Ve vyliďněných městech a vesnicích se setkávaly zbytky původního obyvatelstva s nově příchozími, ať už to byly skupiny vnitřních imigrantů přicházejících s podobných regionů z celého Československa, tak reemigranti, kteří přicházeli ze zahraničí a nejrozumnějších míst. Tato heterogenní směsice mohla těžko v nějaké zvlášť krátké době vytvořit fungující a jednolitou společnost. Každá ze skupin přinášela jiné zvyky, jiné hodnoty a jiná sociální pravidla. Zejména byl patrný rozdíl mezi vnitřními migranty a reemigranty přicházejícími mnohdy z hospodářsky a kulturně slabších oblastí. Tento rozdíl lze dokumentovat na příchozích tzv. volynských Čechů, kteří přicházeli z oblastí SSSR. Jejich praktické zkušenosti se tak výrazně lišily od názorů místních Čechů, že byli ti reemigranti často označováni za buřiče a politicky nespolehlivé. Podobně specifický byl i příchod romského etnika ze Slovenska a Maďarska. Obecně šlo o rozdíly kulturní, náboženské apod. Na druhé straně byl výhodný nižší věk nově příchozích, kteří tak uzavírali sňatky a zakládali v novém životním prostředí rodiny, což zvyšovalo populační přírůstky. Většina z nově příchozích viděla v pohraničí šanci na budování vlastního života a být nešlo zabránit ojedinělým výstřelkům, kdy v některých případech přišli lidé s touhou po snadném zbohatnutí rabováním, někdy naopak žádali o možnost přesídlení zpět do vnitrozemí apod., většinou šlo o dlouhodobé usazení.

Odsun německého obyvatelstva logicky vedl ke snížení počtů obyvatel, což se ani vnitřní migrací ani reemigrací nedařilo úplně zvrátit. v některých obcích se, jak bude patrné i na Mírové, výrazně snížil počet obyvatel, některé dokonce zanikly. Ačkoliv se hustota osídlení snížila po celé republice, v pohraničí byl tento jev nejmarkantnější, i když i zde panovaly poměrně velké rozdíly. Například v okrese Loket, kde převládal zemědělský způsob obživy, byla hustota obyvatel větší než v některých vnitrozemských okresech. Podobně silně osídlené byly i některé pohraniční průmyslové okresy v severních či severozápadních Čechách. Na sklonku roku 1947 sdělil ministr vnitra V. Nosek, že v 7 správních a 11 soudních okresech pohraničí byly silně nedosídlené desítky venkovských obcí.¹³⁴⁷ Průcha a kol. uvádí, že počátkem února 1945 žilo v českém pohraničí několik set tisíc Čechů, koncem května 1947 to bylo 2,4 milionu Čechů, Slováků a dalších obyvatel neněmeckých národností, kteří nahradili cca polovinu odsunutých Němců.¹³⁴⁸

¹³⁴⁷ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2007, 15(7), 383-394. ISSN 0572-3043, str.384.

¹³⁴⁸ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 137.

Zajímavým dokumentem byl odhad osídlení v pohraničních oblastech v roce 1947 Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy sepsaný v Praze 22. srpna 1946 a rozeslaný všem ONV v pohraničí.¹³⁴⁹ Zpráva informuje Okresní národní výbory v pohraničí, že OsÚ vypracoval plán osídlení a konkretizuje jej pro okres Locket. Plán vychází ze srovnání dat z roku 1930 a cílovým číslem v roce 1947. Odhady uvádí pro jednotlivé obory a oblasti zvlášť: „*Prvá skupina zemědělství a lesnictví, v druhá skupině jest uveden předpokládaný počet obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu /průmyslem rozumí se všechny výrobní živnosti o více než 20ti zaměstnancích/, včetně rod. příslušníků; třetí skupina udává počet obyvatelstva v živnostech a obchodech /výroba řemeslná a obchod/, ve skupině čtvrté jsou zařazena ostatní povolání /doprava, veřejná správa, svobodná povolání apod./, pátá skupina jest hustota obyvatelstva na 1 km²;...*“¹³⁵⁰ Na základě takto zadaných údajů lze tuto tabulku vypracovat, jen je pro přehlednost přidán celkový počet obyvatel okresu¹³⁵¹:

	1. skupina	2. skupina	3. skupina	4. skupina	5. skupina	6. skupina
1930	4 014	20 841	8 164	7 776	196	40 795
1947	2 200	9 500	4 000	3 300	92	19 000

Ve zprávě je také uvedeno, že OsÚ v Praze žádá jednotlivá ONV, aby k tomuto plánu vypracovaly svá stanoviska a tato (a případné dotazy) zaslaly studijnímu oddělení OsÚ v Praze k rukám RNC M. Blažka. Na adresu Praha X., Invalidovna, telefon 804-45 kl.85.

Dále OsÚ zdůrazňuje: „...že, souhrnná čísla odhadu, která byla do budovatelského plánu Národní fronty, nemohou býti v žádném případě překročena a žádají se proto ONV, aby z tohoto celostátního hlediska posuzovaly jednotlivé dílčí předpoklady osídlení v okresech. Celkem pohraničí v roce 1947 /po skončeném odsunu/ bude mít cca:

670.000 zemědělců včetně rod. příslušníků

770.000 zaměstnanců průmyslu, včetně rod. příslušníků

560.000 zaměstnanců v obchodech a živnostech

550.000 příslušníků ostatních povolání

¹³⁴⁹ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Osídlení, Odhad osídlení v pohraničních oblastech v roce 1947, OsÚ a FNO, Praha, 22. 8. 1946.

¹³⁵⁰ Ibidem.

¹³⁵¹ Ibidem.

*celkem: 2 550.000 všeho obyvatelstva.*¹³⁵² Zároveň OsÚ žádá od ONV, aby s těmito údaji nakládaly jako s důvěrnými, ale jako s čísly, podle kterých bude plánováno osídlení a výroba v pohraničí. Pod zprávou byl za předsedu OsÚ podepsán Ing. Karel Janů.

Ztráty v počtech obyvatel v pohraničních okresech dnešního Karlovarského kraje (a pro srovnání i některé okresy současného Středočeského kraje) jsou patrné z následující tabulky dle Statistické ročenky z roku 1948:

Přítomné obyvatelstvo dle okresů k 22. květnu 1947 ¹³⁵³					
země, správní okres	výměra v km ²	Počet obcí	Přítomné obyvatelstvo		
			1930	1947	na 1 km ² v r. 1947
Čechy	52 052	8 448	7 109 376	5 626 566	108
ČSR	127 827	15 093	13 998 497	12 164 631	95
Aš	142	22	44 998	19 582	138
Cheb	455	61	76 979	34 336	75
Karlovy Vary	242	49	90 655	47 067	194
Kraslice	172	24	38 881	12 612	73
Loket	208	34	40 795	19 201	92
Mariánské Lázně	322	38	33 414	16 171	50
Nejdek	242	31	37 682	13 235	55
Falknov nad Ohří	292	57	61 629	38 652	132
Teplá	388	65	24 757	9 891	25
Žlutice	498	96	27 499	13 040	26
Kutná Hora	551	120	58 672	49 322	90
Nymburk	240	41	33 900	30 367	127
Příbram	708	109	57 740	47 206	67
Rakovník	645	73	54 110	44 181	68

Nerovnoměrnost v osídlování se pak v dalších letech dále prohlubovala. v roce 1948 se objevily mezi neosídlenými regiony pohraničí především okresy v podhorských a horských oblastech, které neskýtaly příliš možností pro úspěšnou zemědělskou činnost. Dle údajů Lubomíra Slezáka bylo ve 29 okresech zjištěno 364 jen slabě obsazených venkovských obcí. Nedostatečně

¹³⁵² Ibidem.

¹³⁵³ Statistická příručka československé republiky 1948. Praha: Státní úřad statistický, 1948, str. 11-.

osídlené regiony pohraničí představovaly v roce 1947 kolem 16 % jeho celkové rozlohy. v celém pohraničí byla v roce 1930 hustota obyvatel 127 osob na 1 km², koncem roku 1952 představovala 84 obyvatel na 1 km². Byla tak o 33,9 % menší. což by ukazovalo na osídlení pohraničí jen z 66,1 %. úbytek obyvatelstva však postihl celou republiku, která měla v roce 1952 oproti roku 1930 nižší hustotu o 14,1 %. z toho vyjde upravené číslo úbytku osídlení pohraničí z 33,9 % na 19,8 %.¹³⁵⁴ Průcha a kol. uvádí, že v pohraničních okresech dle výkladové zprávy k rozpočtu roku 1948 vykazovaly minimální hustotu osídlení stejně jako v roce 1930 převážně zemědělské okresy Karlovarska: Žlutice, Teplá; a mimo něj dalších šest, které měly stejně jako dva jmenované mezi 21 a 35 obyvateli na km².¹³⁵⁵ Přesto však šlo o pětinu obyvatel, a tento nedostatek se začal záhy projevovat jak v zemědělství, tak v průmyslu, kdy docházelo k útlumu výroby v jednotlivých odvětvích, zejména pak těch, které byly lokalizovány právě do pohraničních oblastí. Ukázkou problémů, které vznikaly díky nedostatku pracovních sil, může být žádost správy dvora Nové Sedlo pod správou n.p. Falknovské hnědouhelné doly. Jednalo se o možnost povolení zaměstnání zemědělských dělníků německé národnosti, vzhledem k tomu, že „*není možné sehnati zaměstnance slovanské národnosti pro náš podnik, neb zaměstnance na roveň jim postavené...*“¹³⁵⁶. Žádost obsahovala i zajímavou informaci, že se v té době v Novém Sedle nacházeli i dělníci bulharské národnosti, o kterých se však vyslovuje s vyloženým despektem, protože „*...se zaměstnanci bulharské národnosti jsou špatné zkušenosti, fluktace a lajdáctví.*“¹³⁵⁷ o zoufalém stavu panujícím ve dvoře Nové Sedlo byl informován i zemědělský referát ONV, konkrétně soudruh Šípek, na schůzi 21. listopadu 1948. Vedení statku tak požadovalo, aby na něj byli přiděleni němečtí dělníci z vnitrozemí, kteří by mohli pomoci „*splniti závazek nadkontingentních prasat a abychom udrželi dobytek ve stájích, který nemá kdo krmiti.*“¹³⁵⁸ Dále si vedení statku stěžuje na to, že mu v jarních měsících roku 1948 bylo odebráno několik sil německé národnosti, aniž za ně byla poskytnuta náhrada ze strany OÚOP. Také je problémem, že místní zemědělci nechtějí na polích pachtovat, proto vedení dvora prosí, aby „*této naší žádosti bylo vyhověno, abychom podle ní mohli plánovati s výkrmem nadkontingentních prasat a abychom vůbec měli*

¹³⁵⁴ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomia Pragensia. 2007, 15(7), 383-394. ISSN 0572-3043, str.384-385.

¹³⁵⁵ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 138.

¹³⁵⁶ SOA Plzeň – SOKa Sokolov, archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213, č. kart. 66, Povolení zaměstnání zemědělských dělníků národnosti německé, Správa dvora Nové Sedlo, Nové Sedlo, 24. 11. 1948.

¹³⁵⁷ Ibidem.

¹³⁵⁸ Ibidem.

nějaké pracovní síly, trochu odborné.“¹³⁵⁹ Pokud by však přeci jen došlo k zamítnutí žádosti, požadovalo vedení dvora písemné potvrzení vynětí z povinného výkrmu prasat a snížení počtu dobytka na polovinu.

Koncem roku 1947 se přistěhovalecký „boom“ výrazně zpomalil, což mělo příčinu jednak ve vyčerpání volných kapacit osob žijících ve vnitrozemí, se vzrůstající nabídkou volných pracovních míst tamtéž a z toho plynoucí zlepšující se hospodářskou situací obyvatelstva, které tak postrádalo motivaci odcházet ze svých domovů do nejistoty v příhraničních regionech. Nově se také začal projevovat jev, o kterém již byla řeč. Očekávání nově příchozích byla poměrně velká, opuštěný majetek a slibovaná půda do trvalého soukromého vlastnictví byly velkým motivátorem. Na druhé straně přicházela řada lidí nezkušených v oblasti zemědělství, případně se způsobem zemědělství, které se uplatňovalo v náročnějších podmínkách příhraničního pásu. a právě zemědělství osídlenci tvořili většinu těch, kteří z pohraničí opět odcházeli do vnitrozemí. Nelze také zapomínat na povinné limity odvodů zemědělských komodit a vážnou zásobování potravinami právě v pohraničí v poválečných letech, jak vidno třeba ve zprávách MNV Mírová na začátku 50. let. Na základě zprávy kontrolní inspekční skupiny ministerstva zemědělství a lesního hospodářství z 11. března 1957 lze dovodit, že národní výbory příliš nejevily zájem o potřebné materiální podmínky a kulturní život osídlenců a následně i dosídlenců. Styk s nimi a vyřizování jejich žádostí bylo ponecháno na libovůli několika funkcionářů státní správy. Jak již bylo řečeno, vážlo zásobování potravinami, zvláště v menších a obtížněji dosažitelných obcích. Např. v Karlovarském kraji se v průběhu dosídlování nerozšířila distribuční síť, takže 35 zdejších obcí stále zůstávalo bez prodejen a kulturní a osvětová činnost se omezovala jen na pořádání tanečních zábav.¹³⁶⁰ Velkou roli při odchodech z pohraničí také hrála sociální skladba osídlenců. Zejména v prvních třech letech po válce mělo pohraničí pověst místa velmi nebezpečného a neklidného, kde se ještě pohybovaly zbytky německých jednotek a celá řada nově příchozích nebyla tak morálně bezúhonných jako většina. Jak uvádí Lubomír Slezák „...nemálo pochybných existencí, kriminálníků a zlatokopů, přicházejících s myšlenkou rychlého a nezákonného obohacení a co nejrychlejšího návratu zpět do vnitrozemí, případně do jiných, „bezpečnějších“ míst pohraničí. Bylo jich zde daleko víc než ve vnitrozemí a nutno přiznat, že tehdejší bezpečnostní orgány jen s obtížemi zvládaly všemožné nepravosti a excesy, k nimž v pohraničí docházelo.“¹³⁶¹ Podobně se o „kvalitě“ osídlenců

¹³⁵⁹ Ibidem.

¹³⁶⁰ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomia Pragensia. 2007, 15(7), str. 388.

¹³⁶¹ Ibidem, str. 393.

zmiňuje zpráva OblV SNB v Chebu z července 1946, která popisuje atmosféru a chování nově příchozích slovy, že v oblasti „*kvete kriminalita, vzmáhá se prostituce, alkoholismus a rozmařilý způsob života*.“¹³⁶²

Průcha a kol. k tomu uvádí, že se jednalo o osídlence, kteří považovali svůj příchod do pohraničí jako provizorium. Přidělený majetek nechali chátrat, aniž by o něj projevovali zájem. z pohraničí odešli, docházelo i k případům rabování.¹³⁶³ Ačkoliv byly dekretem prezidenta republiky č. 38/1945¹³⁶⁴ ze dne 31. července 1945 stanoveny tvrdé tresty – viz „§ 1 *Kdo využívaje mimořádných poměrů způsobených válkou nebo poválečným stavem pro sebe nebo jinou neoprávněnou osobu odejme cizí věc movitou hodnoty nikoli nepatrné, která je v budovách či místnostech nebo na pozemcích majitelem opuštěných nebo poškozených jakýmikoli válečnými činy, na př. leteckým či jiným bombardováním, dopustí se drancování a bude potrestán za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let. Byl-li však pachatel opatřen zbraní anebo byl-li čin spáchán s několika spolupachateli nebo za okolností obzvláště nebezpečných nebo zneužil-li pachatel jemu svěřené veřejné funkce, bude potrestán těžkým žalářem od deseti do dvaceti let nebo na doživotí*.“¹³⁶⁵ Ještě zajímavější je paragraf, který umožňoval vyhlásit stanné právo: „§ 4 *Zločin uvedený v § 1 patří ke zločinům, při jejichž zvláště nebezpečném šíření může být prohlášeno stanné právo*.“¹³⁶⁶ Na vyhlášení stanného práva nedošlo, ale nelze říct, že by se zločiny jmenované v prvním paragrafu neděly.

Lubomír Slezák uvádí, že souhrnná zpráva ministerstva zemědělství z jara 1949 popisuje v mezidobí od května 1945 do 31. prosince 1948 odešlo z pohraničí přes 27 000 zemědělských osídlenců, což představovalo zhruba 20 % celkového počtu. Zároveň také platí, že jen malá část z opuštěných majetků byla obsazena novými národními správci. Většina z nich byla opuštěna. Národní pozemkový fond předpokládal, že tento jev bude pokračovat a odhadoval, že počet odchozích zemědělských osídlenců bude mezi 23–24 %. Brzy se ukázalo, že to bylo odhad správný, protože do konce roku 1949 vzrostl celkový počet zemědělských osídlenců, kteří opustili pohraničí na 35 886 osob, což dle let bylo: v roce 1946 1 525, v roce 1947 již 8 666, v roce 1948 17 455 a v roce 1949 8 240.¹³⁶⁷

¹³⁶² ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011, str. 100.

¹³⁶³ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 138.

¹³⁶⁴ Dekret prezidenta republiky č. 38/1945 Sb.: o přísném trestání drancování. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-38>.

¹³⁶⁵ Ibidem.

¹³⁶⁶ Ibidem.

¹³⁶⁷ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomia Pragensia. 2007, 15(7), 383-394, str. 385.

Důvody, proč noví osídlenci z pohraničí odcházeli, však nemuseli souviset jen s obtížným způsobem obživy, zejména právě v zemědělství. Odchody zaznamenala i průmyslová odvětví, která byla lokalizována do této oblasti. Průmysl byl centralizován a slučovány menší podniky ve větší, měnil se sortiment výroby a v některých případech docházelo i k přemístění průmyslu do jiných oblastí republiky, např. na Slovensko či do slabě industrializovaných regionů. Tyto změny probíhaly i proti zájmům jednotlivých národních správců s odkazem na zájem veřejný. Tato praktika se stala na počátku roku 1946 terčem kritiky předsedy Osídlovacího úřadu Miroslava Kreysy: „*Osídlovací plán... se nemůže spokojiti restrikcí průmyslu v pohraničí a jeho přenášením... do hospodářsky zanedbaných krajů... a musí trvati v zájmu osídlování a v zájmu budoucí prosperity hospodářské na restrikci i ve vnitrozemí.*“¹³⁶⁸ Zároveň byla československá vláda ve schizofrenní pozici. Na jedné straně se snažila co nejvíce zrychlit proces odsunu německého obyvatelstva ze strachu před zastavením přijímání Němců do americké okupační zóny, na druhé straně se některé dostávala zprávy z místních institucí a národních správ s žádostmi o zpomalení tempa odsunu a redukci počtu odsunutých z důvodu nedostatku kvalifikovaných pracovních sil a potřeby naplnit výrobní úkoly. Pohnutky byly samozřejmě i ziskové s touhou po zisku firem, který se bez dostatku kvalitních zaměstnanců nekonal. Průcha a kol. uvádí příklad ze 27. září 1946, kdy Ústřední plánovací komise kritizovala, že jsou do odsunu zařazováni, případně sami odchází, němečtí horníci, ačkoliv vládní nařízení předpokládalo jejich ponechání v ČSR.¹³⁶⁹

Největší nárůst odchodů byl zaznamenán v přelomovém roce 1948, kdy došlo k dramatické změně politického režimu a před nově ustavenými akčními výbory Národní fronty (AV NF), které měly jako jeden z hlavních úkolů své činnosti likvidaci skutečných i domnělých nepřátel nového režimu, uprchla celá řada lidí do vnitrozemí. o rok později číslo zase pokleslo, což bylo patrně spojeno s tím, že byla zavedena řada opatření, která odchod z pohraničí znesnadňovala, ne-li znemožňovala. Dotyčný např. musel žádat o povolení přesídlení.

Svou roli sehrála i skutečnost, před kterou varovaly ostatní političtí konkurenti KSČ, že bude po nástupu komunistů k moci prosazován kolektivní způsob zemědělství, což se skutečně od roku 1949 začalo dít v rámci programu tzv. socialistické přestavby zemědělství, kdy cestou násilné likvidace soukromého vlastnictví a budování jednotných zemědělských družstev a státních statků mělo být dosaženo vyšší formy podnikání. Mnozí osídlenci vyjádřili svůj

¹³⁶⁸ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 139.

¹³⁶⁹ Ibidem., str. 139.

nesouhlas s tímto postupem tím, že buď úplně odešli z pohraničí a zanechali své podíly ladem, případně odešli do jiného regionu pohraničí a do jiného hospodářského sektoru mimo zemědělství. Jak ale připomíná Lubomír Slezák, odpor osídlenců ke vstupu do JZD byl v pohraničí výrazně nižší než v ostatních regionech republiky, protože tento postup nabízel příležitost k odpuštění všech finančních závazků, které díky zisku této půdy měli. To umožnilo několik dílčích předpisů a zejména 2. února 1956 schůze kolegia ministerstva zemědělství, které při přípravě materiálů pro vládní usnesení konstatovalo: „*Zastavuje se placení splátek za majetek vnesený do společného hospodaření a za půdu u těch přídělců – členů JZD IV. typu a členů JZD III. typu, kde peněžní důchod družstva je rozdělován výhradně podle pracovních jednotek.*“¹³⁷⁰ Osídlenec tak bezplatně převedl trvale půdu na družstvo s tím, že v případě, že by chtěl následně z družstva vystoupit a získat ji zpátky, musel by zaplatit finance dlužné za tuto půdu. Tím si stát zajistil praktickou nevystoupitelnost z JZD. u těch, co do družstva vstoupit nechtěli, byla platba pohledávek nastavena tak, aby byla splacena nejdéle do 10 let. Ačkoliv šlo o částku v úrovni jedné či dvou úrod, mohla být pro soukromého zemědělce natolik likvidační, že pod tímto tlakem raději vstoupil do JZD.

Právě únorem 1948, kdy započala vládnoucí úloha KSČ v Československu, končí dle Lubomíra Slezáka počáteční velká etapa v poválečném vývoji pohraničí, charakterizovaná odsunem Němců a jeho novým osídlením. Následovala etapa druhá, která probíhala přibližně do roku 1953. Během této etapy se stále ještě řešily úkoly etapy první, ale vzhledem k fungování komunistického režimu byly podmínky natolik jiné, že nelze obě etapy slučovat a dle Slezáka tak nelze nazývat v té době probíhající obydlování pohraničí osídlováním v původním slova smyslu. Zejména je třeba mít na paměti nástup řízeného a kontrolovaného hospodářství, i když v některých rysech začínalo již dvouletkou 1947-1949. Další kontrolovanou oblastí byl politický a společenský život přesně dle marxistických zásad. Obojí se v projevovalo v celé republice, takže i v příhraničních oblastech. v době mezi 22. květnem 1947 až 1. březnem 1950 došlo k přirozenému přírůstku 128 000 osob, v důsledku odchodů ale ubylo 77 000 osob, celkový rozdíl – tedy nárůst obyvatel – byl 51 000. Mezi 1. březnem 1950 a podzimem 1953 představoval populační nárůst v pohraničí 152 000 osob, zatímco odešlo 32 000 osídlenců. Rozdíl tak činil 120 000 obyvatel. Za celou druhou etapu vzrostl počet osob žijících v pohraničí

¹³⁷⁰ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomia Pragensia. 2007, 15(7), 383-394, str. 390.

o 7,4 %, zatímco ve vnitrozemí byl přírůstek 5,1 %. Vzrostla i hustota osídlení z 84 osob na km² v roce 1952 na 86 osob na km² v roce 1953.¹³⁷¹

Odchody ze zemědělských regionů, na rozdíl od těch průmyslových, kde tento jev slábnul, se ukázaly i problematickými vzhledem k zemědělské produkci. Proto se v nejvyšších orgánech komunistické strany rozhodlo a příslušná ministerstva pak byla patřičně zaúkolována, aby napříště byla věnována zvýšená pozornost právě okresům s převahou zemědělského osídlení. v polovině září 1953 tak bylo přijato vládní usnesení, v němž byla samostatná část věnována právě zemědělským problémům pohraničí. v usnesení bylo nařízeno provést revizi organizovaného náboru pracovních sil v zemědělských oblastech a okamžitě zastavit organizovaný nábor z pohraničních krajů a okresů, kde je nedostatek pracovních sil v zemědělství. Dále měli být zejména mladí lidé získáváni pro dobrovolné přesídlení do těch okresů a oblastí, které jsou nedostatečně osídleny. Zejména do krajů České Budějovice, Plzeň a Karlovy Vary. Tamní jednotná zemědělská družstva měla být podpořena tím, že jim budou např. poskytnuty finanční úlevy při nákupu umělých hnojiv či práci strojových a traktorových stanic. Ředitelé státních statků obdrželi progresivní prémie za úspěšné hospodaření na převzaté půdě, která do té doby ležela ladem. 60 % investic do bytové výstavby, které měly státní statky k dispozici, mířilo právě do pohraničí. Od podzimu 1953 tak začíná třetí etapa osídlování, která se dle Lubomíra Slezáka obecně v dobové publicistice označuje jako dosídlování a je ze všech tří nejdelší, neboť trvá až do konce padesátých let 20. století. i nadále se o něm však hovořilo i v některých vládních dokumentech či materiálech statistického úřadu z let šedesátých.¹³⁷²

Vládním usnesením č. 150 z 26. ledna 1954 o rozvoji hospodářství pohraničních okresů byl stanoven plán zaměřený na zemědělství s následujícími úkoly:

- zajistit rozvoj zemědělské výroby v závislosti na přírodních a ekonomických podmínkách,
- zabezpečit dobrovolné přesídlení pracovníků z vnitrozemí a zlepšit sociální a kulturní poměry v pohraničí.

Plnění tohoto plánu bylo postupně kontrolováno, např. na začátku roku 1957 uskutečnila kontrolní inspekční skupina ministerstva zemědělství a lesního hospodářství a následně 11. března 1957 podala kolegiu ministerstva rozsáhlou inspekční zprávu o průběhu posledních tří let dosídlování. Členové skupiny navštívili zemědělské správy krajských národních výboru

¹³⁷¹ Ibidem, str. 386.

¹³⁷² Ibidem, str. 386-387.

(KNV) v Českých Budějovicích, Karlových Varech, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Olomouci a v Brně. a také několik JZD. Ze závěru zprávy vyplývalo, že příslušné KNV věnovaly pozornost pouze náboru nových zaměstnanců, přivítání nových osídlenců a vyplacení jednorázových podpor. Další osud nově příchozích je nezajímal. Podobně neutěšená byla i situace stran ubytování těchto osob. Pro tyto účely byly adaptovány rodinné domky i byty, ale prováděna byla dlouho a nekvalitně. To některé z osídlenců patrně odradilo, takže připravená obydlí zůstávala prázdná a musela být opět po čase nákladně opravována. Stejně tak vázlo i vylepšování pracovních podmínek v pohraničí. Tyto faktory vedly k tomu, že připravené plány dosídlení nebyly nikdy naplněny. Např. plán stanovil získat do konce roku 1956 celkem 26 034 nových zaměstnanců, zatímco reálně přišlo jen 16 890, což jsou zhruba dvě třetiny předpokládaného počtu. Od tohoto čísla je ale nutné ještě odečíst odchozí osídlence, kterých bylo 3 862, takže výsledné plnění plánu je 50,04 %. Závěr zprávy tedy konstatoval, že dosídlování v podstatě kryje úbytek obyvatelstva, zvýšení počtu zaměstnanců v zemědělství se odehrálo jen v několika málo okresech.¹³⁷³

Další nedostatky byly zjištěny i v evidenci odchodů a ve vybírání doosídleneckých příspěvků od těch, kteří pohraničí opustili. v Karlovarském kraji činily pohledávky za 401 rodinami, které odešly, 1 300 000 Kčs.¹³⁷⁴

Dosídlování se dostalo také na program jednání X. sjezdu KSČ v červnu 1954, kde bylo rozhodnuto zvýšit počet pracovníků trvale činných v zemědělství v pohraničních okresech nejméně o 70 000 osob. Počet okresů určených k dosídlování se během 50. let každoročně měnil. v roce 1954 jich bylo 28 (jedním z nich bylo samostatně město Karlovy Vary), ve kterých žilo souhrnně 867 000 obyvatel, v roce 1955–37, 1956–27, 1957–41, 1958–35, 1959–39. Některé z nich se v seznamu objevily jen jednou. Některé, jako např. Cheb, Aš, Toužim, byly v seznamu po všechny roky.¹³⁷⁵

Osídlování a dosídlování pohraničí nesplnilo díky vnějším příčinám svůj hlavní cíl, čímž byl rozvoj průmyslové a zemědělské výroby. Mezi tyto příčiny patřil stále přetrvávající velký nedostatek pracovních sil způsobený neustálou fluktuací zaměstnanců, případně špatnou pracovní morálkou těch, co zůstali jen proto, že neměli kam odejít. Svou roli hrály i politické změny a nucená kolektivizace, i když se jí v pohraničních oblastech nebránili zemědělci tolik jako jinde v republice. Zemědělská produkce tak byla nejen díky horším přírodním podmínkám

¹³⁷³ Ibidem, str. 387-388.

¹³⁷⁴ Ibidem, str. 388.

¹³⁷⁵ Ibidem, str. 387.

nesrovnatelná s úrovní ve vnitrozemí. Při hledání příčin odchodů osídlenců nelze také zapomínat na světovou politickou situaci, ke které se vyjadřovala i pohraniční MNV. Svět na prahu a v průběhu studené války znamenal nebezpečí pro pohraničí zejména v čas od času opakující se mantře komunistické strany o zájmu sudetských Němců o návrat do vlasti, které přiživují imperialistické síly. Tato mantra byla užívána hlavně v časech, kdy bylo třeba ukázat vnějšího nepřítele a otupit odpor občanů vůči KSČ. Ačkoliv se řídicí orgány snažily ještě do konce 50. let neustále motivovat jak vedoucí pracovníky JZD k nabírání nových členů, tak volné síly z vnitrozemí k odchodu do pohraničních regionů, nedosáhly tyto akce předpokládaných výsledků. Svou roli sehrála také vysoká míra útěků z pohraničí viz výše. Přesto v 50. letech docházelo k výrazným přírůstkům obyvatelstva v pohraničí, a to zejména díky vysoké porodnosti mladých rodin osídlenců a dosídlenců. Lubomír Slezák uvádí tato čísla: „...počty obyvatel v pohraničí od roku 1953 přímočaře narůstaly. Nebyl to však důsledek dosídlování, ale především vysoké přirozené reprodukce tamního obyvatelstva (v roce 1957 představovala 11,2 promile proti 5,9 promile v celých českých krajích, v roce 1958 činila 9,6 promile proti 5,0 promile v českých krajích, v roce 1959 to bylo 7,6 promile proti 3,3 promile v českých zemích).“¹³⁷⁶ Zároveň část nových osídlenců a dosídlenců přestala opouštět pohraničí jako celek, ale docházelo k stěhování v rámci příhraničních regionů a tato mobilita byla doprovázena i změnou oboru obživy.

Naopak Průcha a kol. hodnotí výsledek osídlovací akce v pohraničí kladně: „Nedostatky a hospodářské ztráty však nemohly překrýt celkový úspěch osídlovací akce. Noví pracovníci zvládali v relativně krátké době četné profese, které byly dříve doménou Němců, a průmyslová výroba i v průběhu odsunu rostla. v hlavních zemědělských oblastech českého pohraničí byla zabezpečena kontinuita reprodukčního procesu, ale horské oblasti zůstaly jen slabě osídleny a část půdy tam byla určena k zalesnění.“¹³⁷⁷

Od šedesátých let pak byl uplatňován program navržený v roce 1957 O. Šimůnkem, který na základě analýzy dokládal, že pro úspěšnost zemědělských dosídlovacích akcí nemá význam jen samotná práce v zemědělství, ale také všestranný rozvoj regionu počínaje bytovou výstavbou, budováním infrastruktury a konče investicemi do budování průmyslových podniků. Tento

¹³⁷⁶ Ibidem, str. 392.

¹³⁷⁷ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 138.

pilotní projekt komplexního dosídlování byl zahájen v deseti okresech, na Karlovarsku to byla Toužim a Aš a později byly přidány i další.¹³⁷⁸

4.5.1 Vnitřní osídlování

Jak již bylo popsáno a vyčísleno v předchozí kapitole, do pohraničí se přesouvaly celé rodiny z oblasti Čech, Moravy, Slezska i Slovenska. Na obci Mnichov je však vidět, že migrace neprobíhala jen z vnitřních regionů republiky, ale i v samotných pohraničních regionech. Je otázkou nakolik to byli třeba novoosídlenci z vnitrozemí, kteří přicházeli do jiných obcí ze zjištěných důvodů. Na každém místě se snažili vytěžit ze svého pobytu co nejvíce. Následně pak pokračovali do další osady. Další skupinou mohou být ti, kterým se z nějakého důvodu v nové obci nedařilo (konkurence živností, komunitní neshody apod.). Je třeba si uvědomit, že pro všechny osídlence příchozí z vnitrozemí nemusel být tento krok vůbec jednoduchý. Vytvářet si nové sociální vazby bylo poměrně obtížné, i když lze předpokládat, že stejně jako v případě Mnichova se často stěhovaly početnější rodiny, které se vzájemně podporovaly. Buď se usadily ve stejné obci, případně se často stýkaly.

Jednou z významných skupin, které se podílely na vnitřní migraci, byli také Romové. Ze 7 000 Romů v českých zemích jich bylo za války vyvražďeno asi 5 800, ale hned po konci války nastalo stěhování Romů do západní části republiky ze Slovenska, takže soupis z roku 1947 jich uvádí v Čechách 16 752. Na Slovensku se poválečný počet Romů pohyboval kolem 100 000, což byl počet podpořený i reemigrací z Rumunska a Maďarska. Trend vnitřní migrace z východní do západní části republiky pak pokračoval i dále, takže v roce 1950 bylo v českých zemích, a to převážně v pohraničí, 35 % romské populace v ČSR. Nově příchozí Romové pocházeli z jiného kulturního prostředí, což způsobovalo nemalé problémy v soužití s ostatním obyvatelstvem. Mnozí z nich byli ještě navyklí na kočovný způsob života. Největším problémem však byla poměrně vysoká míra negramotnosti.¹³⁷⁹ v kapitole o obci Mnichov po 2. světové válce je uvedeno, že kočující Romové představovaly poměrně velký problém. Reakce MNV v Mnichově i obyvatel spíše než o hlubokém rasismu (i když ten nelze v takto vypjaté době vyloučit), šlo o špatné zkušenosti místních s kočujícími Romy. Jak bylo zapsáno na schůzi 6. října 1948, kdy bylo konstatováno, že: „*Naše obec je často navštěvována zábavními podniky a cikáni jsou zde denním hostem, proto je nejvíš nutné zakázat jim odchod aby se zamezilo*

¹³⁷⁸ SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomia Pragensia. 2007, 15(7), 383-394, str. 392-393.

¹³⁷⁹ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 132.

častým krádežím slepic.“¹³⁸⁰ z tohoto důvodu byl na tomto jednání zakázán podomní obchod.¹³⁸¹ Podobně na zasedání rady MNV 23. června ukazovala reakce na žádost „Spoj. Sedleckovildštej.“¹³⁸² o přidělení rodinných domků v obci, na špatné zkušenosti občanů obce s kočujícím obyvatelstvem. v usnesení rady se dočteme „do obce cikány přijímat nebudeme.“¹³⁸³ o dva roky později (sobota 9. září 1950) pak v příloze Svobodného slova¹³⁸⁴ pro Karlovarský kraj na straně 5 vyšel článek „Zamezit kočovný život cikánů“, ve kterém se píše: „K návrhu bezpečnostního referenta jednotného národního výboru v Karlových Varech rada rozhodla soustředit v obci Mnichově cikánské rodiny, které se dosud stále stěhují s místa na místo. k tomuto účelu technický referát provede nezbytnou úpravu domků, aby tyto rodiny měly kde bydlet. Rodinám, které odmítnou zařadit se do pracovního poměru a povedou nadále kočovný život, budou odebrána jejich koňská spřežení.“¹³⁸⁵ Tento článek byl velmi ostře přijat v samotné obci a na jednání pléna MNV se k němu strhla velká diskuse.

4.5.2 Reemigrace

V rámci repatriace a reemigrace se do ČSR vrátilo dle Průchy v době od osvobození do 30. září 1948 dle ne zcela úplné statistiky ministerstva sociální péče 946 773 osob, z toho asi 150 000 krajanů – reemigrantů, kteří před válkou žili v zahraničí. 800 000 repatriantů tvořili lidé vracející se do vlasti z nucených prací, koncentračních táborů a věznic v Německu či jinde. Podle jiných odhadů mohlo být v téže době reemigrantů až 200 000 a z toho 107 000 bylo spjato se zemědělstvím. Na základě zákona č. 31/1947 Sb. byli reemigranti preferováni při přidělech obydlí a půdy. v českém pohraničí získalo 11 484 rodin přistěhovalců hospodářství se 103 378 ha půdy.¹³⁸⁶

Nejpočetnější skupiny reemigrantů přijížděly ze SSSR, Maďarska, Rumunska, Jugoslávie, Polska, Rakouska a Francie. Přesto tu ale byly i exotičtější destinace, odkud se lidé vraceli, např. Latinská Amerika. Ze Zakarpatské Ukrajiny mohli na základě dohody se Sovětským

¹³⁸⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 6. 10. 1948.

¹³⁸¹ Ibidem.

¹³⁸² Nade vši pochybnost se jedná o n.p. Spojené Sedlecko-vildštejnské kaolinové a hlinné doly Karlovy Vary, viz Vyhláška ze dne 7.3.1946 o zřízení národních podniků průmyslu stavebních hmot a keramiky – Spojené Sedlecko-vildštejnské kaolinové a hlinné závody, národní podnik. EPRAVO.CZ [online]. Praha 1: EPRAVO.CZ, 2021 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=13890&Section=1

¹³⁸³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 23. 6. 1948.

¹³⁸⁴ List Československé strany socialistické – pozn. autor.

¹³⁸⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 23. 6. 1948.

¹³⁸⁶ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009, str. 130.

svazem přesídlit do ČSR občané české a slovenské národnosti a rovněž i s rodinami příslušníci československé armády ruské a ukrajinské národnosti, kteří se účastnili bojů za osvobození republiky. Pro přestěhování do republiky se rozhodla většina z tzv. volyňských Čechů. Ti přicestovali do ČSR v době od února do června 1947 ze SSSR v 91 transportech. Pro jejich zemědělskou zdatnost (až 80 % z nich byli rolníci) a znalosti pěstování chmele, byli často usídlení v oblasti Žatecka, Litoměřicka, Mikulovska, Slezska a Hané. z celkového počtu 33 171 osob, které se v roce 1947 přistěhovaly ze SSSR, byla volyňských Čechů většina. Naopak pro Sovětský svaz optovalo kolem 10 000 volyňských Čechů a z ČSR se vystěhovalo do SSSR dalších 8 556 lidí.¹³⁸⁷

Dohoda o reemigraci byla podepsána i s Rumunskem, odkud jen v roce 1947 přijelo téměř 13 597 převážně Slováků a velká většina z nich v 18 k tomu vypravených transportech. Pro ČSR byla tato skupina velmi vítaná, protože profese příchozích byly potřebné, ať už to byli skláři, horníci, cihláři, zedníci a zemědělstí dělníci.¹³⁸⁸

Odsunuté německé obyvatelstvo bylo v loketském okrese nahrazováno nově příchozími Čechy i reemigranty z nejrůznějších států. Do 25. srpna 1947 jich dorazilo 1935. z toho bylo 285 rodin ze Slezska, které sem přicházely z části kvůli poválečné změně hranic mezi Polskem a Německem, 85 rodin přicházelo z Německa, 55 rodin z Volyně, 50 rodin z Maďarska, 9 z Francie, 1 rodina z Číny, 13 rodin z Rakouska a 17 z Belgie.¹³⁸⁹

4.5.3 Osídlování obce Mnichov

O průběhu osídlování obce Mnichov nejsou v archivech k dispozici ucelené materiály. Chybí úplně jednání místní správní komise, která v obci s určitostí působila a řešila vysídlení obyvatel německé národnosti a osídlování obce českými občany. Ačkoliv se na její existenci odkazují OSK v Lokti, máme zachované hlavičkové papíry MSK Mnichov, na které se psaly zápisy ze schůzí MNV Mnichov, její archiválie chybí. Podobně tak z této doby není k dispozici místní kronika, která by pokrývala svými zápisy toto období. v karlovarském archivu je uložena kronika obce Mírová (je zpřístupněna i online) až od roku 1957. Autor práce tak neměl při stanovení počtů příchozích snadnou úlohu. z fragmentovaných zápisů, které máme, tedy zápisy žáků do místní školy, plenární jednání MNV a zasedání rady MNV. Lze do určité míry rekonstruovat národnostní složení příchozích obyvatel. Stejně tak je možné zčásti rekonstruovat

¹³⁸⁷ Ibidem, str. 131.

¹³⁸⁸ Ibidem, str. 131.

¹³⁸⁹ VLASÁKOVÁ, Eva a VLASÁK, Vladimír. Dějiny města Nového Sedla. Sokolov: FORNICA, 1997, str. 56-57.

seznam stavení, které byly převzaty příchozími do národní správy a které zpustly po druhé světové válce natolik, že musely být zařazeny do tzv. bouraček. Na následujících stranách bude podrobný výčet dohledaných zápisů o žádosti tzv. národních správ uvedených na jednáních MNV a MAV NF Mnichov. Stejně tak se autor pokusil ztotožnit čísla domů s jednotlivými vlastníky opět ze stejných zdrojů.

Jak uvádí Jiří Klsák, prvními doloženými obyvateli české národnosti po 2. světové válce byli členové místní rolnické komise, která byla ustavena 8. ledna 1946. Předsedou byl zvolen Ladislav Náměstek, místopředsdou Jan Novák (čp. 22) a jednatelem František Dohnal st. Dne 13. září 1946 svolal starosta Sboru dobrovolných hasičů v Mnichově schůzi, na níž byli vyzváni novoosídlenci, aby se zapojili do činnosti SDH s tím, že „*mnozí staří odešli a sám pan Dohnal se cítil příliš starý.*“¹³⁹⁰ v rámci schůze bylo navrženo nové vedení sboru: starostou Ladislav Náměstek, náměstkem Emil Novák, 1. velitelem Václav Sinkule, 2. velitelem Antonín Maršík, strojmisty Karel Jeřábek a František Dohnal ml., pokladníkem pak Jaroslav Římal a samaritány Petr Marek, Václav Náměstek a Josef Fišer.¹³⁹¹ Jak je patrné ze zápisů MNV a MAV, setkáváme se s těmito jmény v druhé polovině 40. let ve správě obce neustále a v různých obměnách. Lze si to vysvětlit i tak, že to byli první lidé, kteří v poválečném období přišli do obce a vybudovali si respekt u všech ostatních příchozích obyvatel. Mohli být také známí ostatním ve svých původních bydlištích a této známosti využili při příchodu do pohraničí, aby se ujali politických funkcí.

Již na prvním dochovaném plenárním zasedání MNV Mnichov (31. ledna 1947) byla vznesena žádost o dům čp. 124, která byla následně projednána 5. února 1947 na dalším jednání pléna. Na osazení domku č. 124 přišly 3 žádosti v pořadí: 1. Náměstek Václav; 2. Dinda Karel; 3. Satrapová Marie. Osídlovací referent doporučuje hlasování veřejnosti – tajné hlasování jednohlasně schváleno, následně získal pro sebe dům č. 124 Náměstek Václav s 18 hlasy, Dinda Karel získal 7 hlasů, Satrapová Marie 3 hlasy a 5 lístků bylo prázdných. Na schůzi bylo podepsaných 10 členů MNV a 13 hostů (což ale nekorresponduje s počtem odevzdaných lístků při hlasování, těžko určit proč).¹³⁹²

Na jednání rady 23. dubna 1947 byly řešeny tyto žádosti o národní správu: Josefa Chrudimského o národní správu na dům čp. 17 – souhlas, O. Keleše dům čp. 111 (Václavíček)

¹³⁹⁰ KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007, str. 40.

¹³⁹¹ Ibidem, str. 40.

¹³⁹² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 5. 2. 1947.

– přešetří osidlovací referent, vyslovena nedůvěra, Karla Dindy o dům čp. 104 – schváleno, B. Kratochvíla o dům čp. 47 – předáno osidlovacímu referentu, J. Chomouta o čp. 130.¹³⁹³

Na další radě 7. května je opět řada žádostí o národní správu: čp. 127 Sokola Štefana – schváleno po do dodatečném předložení dokladů, čp. 126 paní Ibllová Emilie – schváleno, čp. 111 pana Jočmema¹³⁹⁴ Josefa – schváleno, čp 126 nebo 66 Sedlecko Windlheimské závody – zamítnuto. Na pořad jednání rady se pak k podobným případům přidávají i tzv. „bouračky“. v těchto případech šlo o opuštěná stavení, která již nebyla ve stavu, aby mohla být poskytnuta do národní správy. Až dodnes jsou na některých místech v Mírové patrné zbytky základů či sklepů takových domů. Materiál z bouraček pak byl využíván v obci k obecní výstavbě. Na radě MNV konané 14. května 1947 tak došlo i na bod, kdy měla rada připravit návrh na tzv. „bouraček“ na některé z dalších jednání – příprava trvala až do října.

Dne 6. června 1947 se pak na další radě MNV projednávala žádost J. Fišera o kamna jeho usedlosti čp. 29, kterou měl vyřídit bytový referent. Zároveň byla přijata žádost o národní správu čp. 111., R. Novák – po předložení papírů a předání domů ve vnitrozemí k disk. tamějšímu NV – udělat dotaz na tamější NV.¹³⁹⁵ Na konci července řeší rada žádosti: Antonína Šejstala o přidělení domku čp. 113 a nábytku – jednohlasně schváleno, pana Karla Pelíška o jednu kůlnu dřevěnou od domu čp. 132 – jednohlasně schváleno.¹³⁹⁶

Na jednání pléna MNV dne 11. srpna 1947 byla prvním bodem bytová situace L. Koldy z čp. 66 (patrně z důvodu nevyhovujícího stavu – pozn. autor), kde byla tímto rozhodnutím odebrána národní správa a přemístěna i s živností do čp. 26. Stejně tak i nábytek z čp. 66 vyjma klavíru, který byl na návrh Ignáce Kleina přemístěn do školy. Dále byla L. Koldovi odebrána hoblovačka (truhlářský stroj – pozn. autor), která byla na návrh L. Náměstka ponechána k dispozici obci. Bylo také rozhodnuto, že bude dán náhradní byt horníkovi Františku Theissigerovi i s nábytkem u č. 24.¹³⁹⁷

Rada 20. srpna 1947 řešila ubytování učitele a učitelky určených ONV z Lokte, tj. Josefa Šourku z Řevnic jako správce školy, který byl nakonec ubytován v čp. 122 a učitelka Marie

¹³⁹³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 23. 4. 1947.

¹³⁹⁴ Bohužel není ze zápisu čitelné příjmení – pozn. autor.

¹³⁹⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 6. 6. 1947.

¹³⁹⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 30. 7. 1947.

¹³⁹⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Listina přítomných ze zasedání pléna MNV 14. 7. 1947, Mnichov, 11. 8. 1947.

z Kotvrdovic¹³⁹⁸. Škola bude dnem 1. září 1947 otevřena jako dvoutřídní. Správce školy bude bydlet ve školní budově, pro učitelku bude přidělen byt v čp 87.¹³⁹⁹ Rada MNV dne 27. srpna 1947 jednoznačně schválila žádost pana Veselňáka Jakuba, dělníka ze sklárny o udělení národní správy na dům čp 82.¹⁴⁰⁰ Zajímavá situace nastala na zasedání rady MNV 10. září 1947, kdy byl v domku v čp. 87, kde měla užívat byt nově nastoupivší učitelka, odsouhlasen byt k předání Adolfu Roflíkovi. Situaci lze vysvětlit tak, že se jednalo o dům (minimálně) se dvěma bytovými jednotkami. Druhou možností je, že byla nakonec učitelka místní školy ubytována jinde. Případně došlo k tomu, co bylo psáno výše, že z Moravy vůbec do Mnichova nedorazila. Je však s podivem, že z archivních materiálů nelze dohledat, jak byla situace řešena. Na tomtéž zasedání byla řešena otázka náhradního bytu pro L. Koldu, bylo mu nabídnuto bydlení v čp. 8 nebo čp 133 na Cechenhausu. Dále byla řešena žádost pana Sokola Štefana o přidělení domku čp. 72 – odloženo z důvodů nepředložení žádných potřebných dokladů. Štefan Sokol se tak trochu ocitl v Hlavě XXII., neboť potřebným dokumentem bylo tzv. vysvědčení zachovalosti¹⁴⁰¹. Musel si tak o něj souběžně podat žádost, ale MNV v Mnichově mu jej odmítl vydat s tím, že do té doby v obci nebydlel a že se musí obrátit na MNV v blízkém Chodově.¹⁴⁰² Pan Sokol byl od roku 1946 zaměstnancem n.p. Západočeské sklárny podnik Chodov, což uvádí ve své žádosti o vysvědčení zachovalosti. Naštěstí pro něj bylo dalším šetřením zjištěno, že již v době podání žádosti v obci bydlel, což bylo nakonec konstatováno na další radě 24. září 1947 a dalšího dne mu vysvědčení bylo vydáno.¹⁴⁰³ Na tomto zasedání rada MNV řešila žádost, která potvrzuje různost osídlení Mírové po 2. světové válce. Jeden z reemigrantů ze Slezska v Mnichově, Kratochvíl Jiří z čp 128, zažádal o vydání domovské příslušnosti v Mnichově, právě proto že je emigrant ze Slezska. Protože doložil veškeré doklady, byla jeho žádost jednohlasně schválena. Přijata byla i žádost Západočeských skláren o přidělení rodinného domku čp 115 s tím, že se zavazují hradit veškeré opravy – řešení bylo odloženo na plenární zasedání¹⁴⁰⁴ 10. října 1947, kdy plénium schválilo přidělení bytu

¹³⁹⁸ Bohužel v dokumentu není čitelné příjmení učitelky. Obec Kotvrdovice se nachází v okrese Blansko – pozn. autor.

¹³⁹⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 20. 8. 1947.

¹⁴⁰⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 27. 8. 1947.

¹⁴⁰¹ Výpis z rejstříku trestů – pozn. autor.

¹⁴⁰² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 10. 9. 1947.

¹⁴⁰³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Žádost o vysvědčení zachovalosti Štefana Sokola, Mnichov, 10. 9. 1947.

¹⁴⁰⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápis zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 24. 9. 1947.

čp. 98 panu Josefu Ertlovi. Zmíněná žádost Západočeských skláren o dům čp. 115 byla zamítnuta, se zdůvodněním, že sklárny dosud nevyužily všech zabraných domů, které měly v obci k dispozici. Až do vyšetření pak bylo odloženo rozhodnutí o žádosti Mořice Grünbergera o národní správu fy Deuk v Mnichově čp. 68.¹⁴⁰⁵ Jak již bylo napsáno, dva roky po konci druhé světové války byly některé opuštěné domy v Mnichově v tak dezolátním stavu, že bylo nutné navrhnout jejich demolici. Proto se schůze rady MNV Mnichov 15. října 1947 zabývala tímto bodem a jednohlasně schválila odeslat na FNO a NPF v K. Varech návrh na tzv. bouračku dvaceti domků v bídém stavu tj. čp. 1, 2, dodatečně 5, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 19, 21, 29, 32, 36, 39, 47¹⁴⁰⁶, 50, 52, 59, 105, 134.¹⁴⁰⁷ Na jednání rady MNV 29. října 1947 zazněla žádost Štěřika Karla o přidělení ložnice, kterou vrací pan Dědič čp. 61. Pan Ludvík Grillo zažádal o národní správu domu čp. 115. k domu čp. 8, o kterém na jednání rady o týden dříve (22. října 1947) zaznělo, že je v přednostním právu národního podniku Bohemie Božičany, přináležela zahrada, o kterou zažádal Bohumír Kratochvíl (což by mohlo znamenat, že tento dům získal).¹⁴⁰⁸ Na počátku roku 1947 bydlel v čp. 8 odsouzený kočí Zdeněk Ptáčník.¹⁴⁰⁹ v domě čp. 32 bydlel Rudolf Sättler.¹⁴¹⁰ Na zasedání rady MNV 12. listopadu 1947 byla řešena žádost F. Peška o rezervování domků čp 116 pro zaměstnance – již vyřízeno osidlovacím referentem. Dále žádost Alžběty Kamajevé k přepsání národní správy čp. 103 na její jméno, což bylo schváleno. Bylo také vzato na vědomí, že Štefan Sokol odmítl národní správu domu čp. 72.¹⁴¹¹

Dne 7. ledna 1948 byla projednávána žádost Františka Vinaře o národní správu čp. 40, což bylo jednohlasně zamítnuto, a žádost firmy Gard o udělení národní správy na budovu zkonfiskovanou německé firmě Komp&Co v Mnichově, která byla odložena do řádného prošetření žadatele.¹⁴¹² Dvanáctá řádná plenární schůze proběhla 8. ledna 1948 v místnosti úřadu MNV. Důležitým bodem byla žádost reemigrantů o odklad splátek za přidělené usedlosti.

¹⁴⁰⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 10. 10. 1947.

¹⁴⁰⁶ Není bez zajímavosti, že dům čp. 47 byl ještě v dubnu 1947 poptáván B. Kratochvílem – pozn. autor.

¹⁴⁰⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 15. 10. 1947.

¹⁴⁰⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 29. 10. 1947.

¹⁴⁰⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Mimořádný lidový soud v Praze, Trestní list Zdeňka Ptáčníka č.j. XXI 295/47/13, Praha, nedatováno.

¹⁴¹⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ONV Loket – Trestní list Rudolfa Sättlera č.35/48, č.j. T 755/47, Loket, nedatováno.

¹⁴¹¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 11. 11. 1947.

¹⁴¹² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 7. 1. 1948.

Jednalo se o Reinh. Šmoka, Bedřicha Nováka, Karla Skeříka¹⁴¹³ a Alžbětu Slavíkovou. Žádostem bylo vyhověno.¹⁴¹⁴ Na dalším zasedání rady 28. ledna 1948 byla schválena adaptace obecního domu čp. 40.¹⁴¹⁵ Zasedání rady 4. února 1948 schválilo, že bude provedena oprava střechy obecního domu panem Aubrechtem z Chodova a že obecní dům čp. 2 bude prozatím ponechán¹⁴¹⁶. Dne 18. února se opět schází rada MNV a na svém zasedání potvrzuje přidělení domu čp. 54 paní Marii Satrapové po vystěhování pana Kovaříka.¹⁴¹⁷

Dle seznamu členů MAV NF lze určit i jejich bydliště v obci Mnichov: Trautner Karel čp. 83, Erben Jan čp. 66, Krejčů Petr čp. 106, Náměstek Václav čp. 124, Kopp Karel čp. 112, Krása Jaroslav čp. 100, Michal Lambert čp. 109, Náměstek Ladislav čp. 6, Chrudimský Josef čp. 17, Šteřík Karel čp. 38, Satrapová Marie čp. 119, Dinda Karel čp. 104.¹⁴¹⁸

Z rozhodnutí MAV bylo z obce vysídleno několik lidí, včetně Františka Vinaře, kde stálo: „*Místní akční výbor v Mnichově se usnesl ve své schůzi konané dne 26. II. 48 jednomyslně na vysídlení Frant. Vinaře bytem v Mnichově č. 17, ježto mu byla vyslovena nedůvěra. (hodně nespolehlivý).*“¹⁴¹⁹ Jedním z důvodů bylo patrně udání L. Koldy (čp. 26), jak bylo již uvedeno dříve. MAV NF také vyšetřoval místní Němce, např. antifašistku Päckertovou (Mnichov čp. 44) s níž v domácnosti žil i Rudolf Rohm. Na MNV o nich svědčil R. Marterer¹⁴²⁰ (čp. 31)¹⁴²¹. Na další schůzi 22. března 1948 bylo zajímavým bodem projednávání žádosti dvou nových osídlenců o domy čp. 119 a 121, kterým na zásah předsedy Karla Koppa byla žádost zamítnuta. Na schůzi bylo navrženo, aby byl p. Skálovi zajištěn byt, protože do konání schůze neopustil dům čp. 136 a nepředal jej svému nástupci. Bylo rozhodnuto mu dát výměr jako v předchozích případech, aby do 3 dnů musel opustit Mnichov.¹⁴²² Dne 12. května 1948, vznikl přípis pro volební komisi při MNV v Mnichově se seznamem osob s překážkou volebního práva. Kovářík

¹⁴¹³ i v zápise napsáno Skeřík, takže patrně nejde o záměnu s Karlem Šteříkem – pozn. autor.

¹⁴¹⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 8. 1. 1948.

¹⁴¹⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 28. 1. 1948.

¹⁴¹⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 4. 2. 1948.

¹⁴¹⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 18. 2. 1948.

¹⁴¹⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Všem MNV a MSK, č.j.: 3145/48 předs. Loket, 27. 2. 1948.

¹⁴¹⁹ Ibidem.

¹⁴²⁰ Na jaře 1948 však opouští obec Mnichov a odchází do Německa – pozn. autor.

¹⁴²¹ Je otázkou, zda právě tento Němec stál za informacemi o Anně Päckertové a jejím bratrovi. o dalších osm dní později žádal o možnost vysídlení z obce s tím, že si chtěl odvést svůj majetek. Je namístě se ptát, zda si udáním nechtěl naklonit místní úřady – tuto spekulaci ale není možné doložit hodnověrným důkazem z dostupných archiválií.

¹⁴²² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, schůze MAV NF Mnichov, Mnichov, 22.3.1948.

Jaroslav, úředník, Plzeň, Kleisslova č. 11; Procházka Josef, zábavní podnik, poslední adresa Dolní Rychnov, Sokolov; Vinař František, kožešnický dělník, Karlovy Vary, Masarykova č. 33; Pavlík Jindřich, truhlář, Mnichov, čp. 69; Skála Josef, sládek, Mnichov, čp. 136. Seznam byl předložen k opatření ve voličských seznamech a k vyrozumění obcí nynějšího bydliště jmenovaných.¹⁴²³

Další řádná plenární schůze MNV v Mnichově proběhla v 19. března 1948 v budově úřadu. Druhým bodem bylo projednání došlých žádostí o národní správu. Miloslav Jirků (vedoucí strojní stanice) zažádal o čp. 111, ale žádost nebyla kolkována, takže o ní nebylo rozhodnuto. Karel Dinda zažádal o přidělení domu čp. 54 do národní správy, ale MNV již přislíbilo rozhodnutím rady dům M. Satrapové, zároveň s tím, že si jmenovaná bude v domě zřizovat trafikou. Po debatě o vhodnosti domu pro zřízení trafiky proběhlo hlasování a dům zůstal přislíben M. Satrapové. Zdeňku Královi byl přidělen byt v čp. 80 s podmínkou přestěhování v případě ubytování nového skladníka v konzumu „Osvobození“. Dále byla projednávána žádost o dům čp. 72 Anežky Babišové z Chodova, rozhodnutí bylo odročeno do projednání žádosti osídlovacím referentem Stanislavem Fořtem se jmenovanou.¹⁴²⁴ Tento bod měla na programu rada MNV 3. března 1948, kde bylo konstatováno, že jmenovaná žádá o dům za účelem zřízení drůbežárny. Žádost byla schválena pod podmínkou předložení řádných osobních dokladů. Stejně tak bylo rozhodnuto ve školní záležitosti, že učitel Šourka Josef (čp. 122) bude ponechán ve škole (žádost inspektorátu v Lokti) do konce školního roku 1947/1948. Na závěr schůze bylo jednohlasně rozhodnuto o zrušení národní správy Šmída Václava v čp. 9 hned od následujícího dne (4. března), protože tento dům neobývá a nepečuje tak o něj jako řádný hospodář.¹⁴²⁵ Jednání rady 1. dubna 1948 rozhodovalo o žádosti Zemědělské strojní stanice 158 ze Sokolova, která žádala o přidělení budovy čp. 69 (hostinec) – pana B. Pavlíka. Žádost patrně odmítnuta s tvrzením, že zástupci stanice doposud nepožádali dle vyhlášky 1587. a navíc „*pan Pavlík nemá nikde přidělenou hospodářskou usedlost.*“ Naopak kladně byla vyřízena žádost Karla Jeřábka (čp. 110) o přestavbu chlívků a kůlničky na uhlí. Stejně tak kladně byla vyřízena žádost n.p. Západočeské sklárny podnik Chodov o přidělení domu čp. 72. Paní Babišová byla zbavena národní správy se zdůvodněním, že se do domu nehodlala přestěhovat

¹⁴²³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Seznam osob s překážkou volebního práva pro volební komisi Mnichov, Mnichov, 12. 5. 1948.

¹⁴²⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 19. 3. 1948.

¹⁴²⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 3. 3. 1948.

a že jí šlo jen o pozemky u stavení. z toho vyplývá, že nechtěla dům opravit, tudíž nepřistupovala ke stavení s péčí řádného hospodáře. Odnětí národní správy tak bylo jednohlasně schváleno, stejně jako přidělení domu sklárnám. o národní správu domu čp. 111 žádal pan Miloš Jirků, což bylo odloženo, dokud nedodá kolkovanou žádost a řádné doklady.¹⁴²⁶ Na dalším zasedání 7. dubna pak bylo rozhodnuto, že lhůta na odevzdání vyprší 14. dubna 1948, pak nárok padá.¹⁴²⁷ Dále byla na tomto jednání rady přidělena národní správa domu čp. 9 panu Hanylíku Václavovi. Naopak další žádost o domky čp. 67 a 136 ze strany Západočeských skláren byla zamítnuta s tím, že přednostně o tyto domy po Chebském pivovaru zažádalo již Hospodářské družstvo v Karlových Varech, které zde chtělo vytvořit skladové kapacity. Žádost družstva byla schválena. o národní správu domu čp. 136 se ucházel i Václav Raška se stejným výsledkem jako sklárny.¹⁴²⁸ Ze zápisu nelze dovodit, k jakému účelu zamýšlely sklárny či pan Raška dům čp. 136 využít, zda to měly být také skladové prostory. Je otázkou, jaký byl stav a účel budov ve chvíli, kdy je užívaly Chebské pivovary. Na dalším jednání rady 16. dubna se však o této budově hovoří jako o vile¹⁴²⁹, tedy nelze předpokládat, že by to byl jen sklad (navíc v ní bydlel skladník Chebských pivovarů pan Skála). Je tak překvapivé, že rada rozhodla o využití obytných prostor pro skladové účely. Dle zápisu z další rady lze dovozovat, že obec jen respektovala vzájemnou dohodu (smlouvu o nájmu) Chebských pivovarů a karlovarského hospodářského družstva.

V přípisu, který byl 27. dubna 1948 adresován ONV Loket nad Ohří byli jmenováni vlastníci vykázaní MAV NF z obce:

Procházka Josef, zaměstnání: zábavní podnik, Mnichov čp. 9

Kovářík¹⁴³⁰ Jaroslav, úředník, Mnichov čp. 54

Vinař František, kožešník, Mnichov čp. 17

Olišar Josef, skladník, Mnichov čp. 80

Skála Josef, skladník, Mnichov čp. 136.

¹⁴²⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 1. 4. 1948.

¹⁴²⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 7. 4. 1948.

¹⁴²⁸ Ibidem.

¹⁴²⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 16. 4. 1948.

¹⁴³⁰ Zde uveden jako Kovářik.

S poznámkou, že jmenovaní byli vykázáni z obce v třídní lhůtě a z důvodů dosídlení obce jim byl zadržen nábytek, přidělený jim FNO. Pod dokumentem byl podepsán předseda MNV.¹⁴³¹

Dne 16. dubna proběhlo jednání rady MNV, které rozhodovalo o žádosti Jaroslava Hovorky o národní správu domu čp. 119, což bylo jednohlasně schváleno. Zároveň pan Hovorka žádal o výměnu nábytku, což bylo odmítnuto s tím, že je třeba žádat u FNO. Hospodářské družstvo K. Vary pak žádalo přípisem o vyjmutí přidělu vily čp. 136, kterou najmuli od Chebského pivovaru.¹⁴³² Na zasedání rady MNV 5. května 1948 byla schválena žádost pana Grilla o udělení národní správy na dům čp. 79. Naopak zamítnuta byla z bezpečnostních důvodů žádost paní Kludské z Karlových Varů o dům čp. 9, ve kterém chtěla zřídit drůbežárnu. Panu Fořtovi bylo povoleno obdělávání zahrádky u domu čp. 44.¹⁴³³

Na zasedání pléna MNV 11. května 1948 se řešila otázka Otakara Šuberta, který žádal o byt v obci, ale byl odmítnut, neboť byl postižen vysídlovacím výměrem MAV v Chodově. Jmenovaný tak byl patrně nucen se přesunout do vnitrozemí. o jeho dalším osudu není v materiálech nic psáno. Šlo však o poměrně běžnou situaci, kdy občan Mnichova, či Chodova přešel mezi oběma sídly. Další žádost byla od E. Neudertové, která prosila o přestěhování do vedlejšího bytu v čp. 33, po J. Päckertovi, který odešel z Mnichova do Německa. Žádost byla předána bytovému referentu. Stejně tak do Německa patrně odešel R. Rohm, po němž zůstala kuchyně, o kterou zažádal H. Klein z čísla 44. Stejnou žádost podal K. Václavíček a M. Lamačová, jejich vyřízení však bylo odloženo na později.¹⁴³⁴

Rada MNV se sešla 26. května 1948 a schválila žádost pana Jana Hájka o udělení národní správy na dům čp. 101. Podobně rozhodla i v případě Františka Kadeřábka z Rotavy, který žádal o udělení národní správy na dům čp. 87. a do třetice bylo vyhověno žádosti o národní správu pana Adolfa Mareše z Karlových Varů na dům čp. 17. Naopak žádost pana Denky z Chranišova o přidělení národní správy na dům čp. 104 byla odložena do vyšetření.¹⁴³⁵ Na další radě o týden později byla schválena žádost pana Petra Krejčů o výměně národní správy

¹⁴³¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová NAD 1688, Př. č. 101/2006 karton 1, Přípis 97/5–48, Mnichov, 27. 4. 1948.

¹⁴³² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 16. 4. 1948.

¹⁴³³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 5. 5. 1948.

¹⁴³⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 11. 5. 1948.

¹⁴³⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 26. 5. 1948.

domu čp. 106 za dům čp. 104, čemuž bylo vyhověno. Na dům čp. 106 pak byla schválena žádost o národní správu pana Ziky z Vodné u Bečova s tím, že pokud bude možné, bude později přidělen i nábytek. Stejně tak uspěl Josef Maršík s žádostí o národní správu čp. 129. a schválena byla také žádost pana Formánka z Břežánek¹⁴³⁶, který poptával národní správu na dům čp. 121. Naopak definitivně byla zamítnuta žádost pana Denky z Chranišova. Ústní žádost pana Boudy o přidělení rodinného domku po předložení dokladů podle možnosti vyřízena. Rada se také usnesla odvést nábytek a železo po panu Voborském.¹⁴³⁷ Na zasedání rady 9. června 1948 došlo k paradoxní situaci, kdy byla na radě schválena národní správa pana Valkomna čp. 129 (ten byl však na předchozí schůzi schválen panu Josefu Maršíkovi – změna rozhodnutí není nijak komentována). Panu Trundovi, vedoucímu družstva „Osvobození“ čp. 59, byla schválena žádost o přidělení domu v čp. 80 po bývalém vedoucím. Stejně tak kladně byla vyřízena žádost pana Lehkého z Kamence o udělení národní správy na dům bez udání konkrétního čísla. Byl mu přidělen domek čp. 106 (což opět negovalo předchozí rozhodnutí rady z 2. června u pana Ziky z Vodné).¹⁴³⁸ Na radě 16. června byl občanu slovenské národnosti Mikloši Rumůnovi přiznána státní podpora. Byla také řešena bytová situace v domě čp. 80, který byl přidělen novému vedoucímu konzumu „Osvobození“ s tím, že stávající obyvatelé pan Král a paní Králová obdrželi výměr o vyklizení bytu a nutnosti se přemístit do vedlejšího bytu téhož domu. Důvodem bylo, že se paní Králová svévolně bez podání oficiální žádosti nastěhovala do tohoto bytu. Radou MNV jim tak žádný byt nebyl přidělen.¹⁴³⁹ o týden později (23. června) byla radou odložena na další zasedání téhož orgánu žádost o přiděl domu čp. 124 pana Petráška z Fojtova¹⁴⁴⁰. Další rozhodnutí rady bylo optikou dnešní doby rasistické. Šlo o žádost „*Spoj. Sedleckovildštej.*“¹⁴⁴¹ o přidělení rodinných domků v obci, které bylo přislíbeno ale až po ústní domluvě. Naopak rozhodnuto bylo o domku čp. 72 přislíbeném Západočeským sklárnám, do kterého podnik navrhl pana Krásu, což bylo schváleno. Dále bylo rozhodnuto na prosbu Chebského pivovaru, že pan Skála bude ze strany MNV písemně vyrozuměn, ať vyklidí svůj

¹⁴³⁶ Německy Briesen. Byla to obec nacházející se v okrese Teplice, cca 2,5 km od Bíliny. v roce 1970 úředně zanikla v důsledku postupující těžby uhlí v oblasti – viz Břežánky (Briesen). Zaniklé obce [online]. Pavel Beran, 2019 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1446631

¹⁴³⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 2. 6. 1948.

¹⁴³⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 9. 6. 1948.

¹⁴³⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 16. 6. 1948.

¹⁴⁴⁰ Část dnešního Nejdku – pozn. autor.

¹⁴⁴¹ Nade vši pochybnost se jedná o n.p. Spojené Sedlecko-vildštejnské kaolinové a hlinné doly Karlovy Vary, viz Vyhláška ze dne 7.3.1946 o zřízení národních podniků průmyslu stavebních hmot a keramiky – Spojené Sedlecko-vildštejnské kaolinové a hlinné závody, národní podnik. EPRAVO.CZ [online]. Praha 1: EPRAVO.CZ, 2021 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=13890&Section=1

dům v bývalých budovách Chebského pivovaru. Paní Králové byla prodloužena lhůta na vystěhování z bytu v čp. 80 do 30. června 1948.¹⁴⁴² Dne 30. června 1948 zasedla rada MNV v Mnichově, která rozhodovala o udělení národní správy domu čp. 129 na základě žádosti pana Horkého z Hraničova¹⁴⁴³, rozhodnutí odloženo na příští radu po prošetření. Schválena žádost Zdeňka Krále o přidělení domu čp. 124 s podmínkou, že si podá řádnou žádost a v domě bude bydlet, jinak bude dům přidělen řádnému zájemci. v souvislosti s tím byla zamítnuta žádost pana Svobody ze Smolnice¹⁴⁴⁴ o dům čp. 124 s tím, že mu byl nabídnut byt v čp. 24. Stejně tak byl odmítnut pan Petrášek z Fojtova. Pan Josef Maršík zažádal o zrušení národní správy na dům čp. 34 s tím, že žádá o pronájem krámu, zahrádky před domem a bytů, ve kterých v současné chvíli bydlí. Toto bylo schváleno pod podmínkou, že se jedná pouze o dočasné řešení, dokud nedorazí jiný nájemce, kterému bude udělena národní správa. v čp. 108 byla zřízena hasičská strážnice.¹⁴⁴⁵ i o prázdninách se konala zasedání rady MNV, která se sešla znovu 7. července. Prvním bodem byla žádost Bedřicha Nováka o přidělení domku čp. 14 a rada s tímto neměla námitek. Bylo také rozhodnuto o žádosti pana Horkého z předchozího zasedání, které bylo také vyhověno. Byla přidělena i tři získaná rádia (patrně šlo o radiopřístroje od Němců, kteří opustili obec na jaře 1948 – např. Rudolf Rohm apod.). Byl přečten přípis od komise z Nejdku o dekrettech o vlastnictví půdy, konkrétně šlo o pana Nováka Bedřicha čp. 30, paní Polívkovou čp. 26 a pana Šmoka R. čp. 15.¹⁴⁴⁶ Schůze rady MNV dne 14. července řešila přidělení budovy čp. 43 pro místní strojní družstvo, které ji chtěla jako skladiště. Toto bylo schváleno s tím, že dosud budovu využívala paní Slavíková, která měla být vyrozuměna o nutnosti vyklizení domu. Dále byl na rok pronajat dům čp. 40 opět strojnímu družstvu Mnichov (jako kanceláře do 1. července 1949 za 500,- Kč)¹⁴⁴⁷. Také byla zrušena národní správa panu Marešovi z K. Varů, neboť se do stanovené lhůty nenastěhoval. Dále bylo rozhodnuto o udělení národní správy na dům čp. 17, ale není uvedeno komu, jen je zde napsána podmínka, že se dotyčný musí nastěhovat do určené doby. Dalším bodem byla zpráva ONV o zamítnutí využití konfiskovaného majetku paní Marie Pomerové z čp. 51. Toto vzala rada na vědomí. Žádost

¹⁴⁴² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 23. 6. 1948.

¹⁴⁴³ Pravděpodobně z Chranišova – dřívější název – pozn. autor.

¹⁴⁴⁴ Obec nedaleko Chodova a Vřesové, dnes už zaniklá, jmenuje se tak i část Chodova – pozn. autora.

¹⁴⁴⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 30. 6. 1948.

¹⁴⁴⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 7. 7. 1948.

¹⁴⁴⁷ Není zde uvedeno, zda ročně či měsíčně, ale vzhledem k tomu že další dům čp. 2 byl V. Sinkulemu pronajat za 100,Kčs na 6 let, je možné, že šlo o roční pronájem – pozn. autor.

pana Zdeňka Grillo o přidělení domu čp. 107 po Kyrhofově národní spořitelně¹⁴⁴⁸ byla přesunuta na příští radu 21. července, na které byla schválena.¹⁴⁴⁹ Před řádnou schůzí pléna MNV proběhlo ještě 29. července 1948 zasedání rady, které vzalo na vědomí zrušení národní správy na dům čp. 87 Josefa¹⁴⁵⁰ Kadeřábka, který se nároku zřekl. Dům bude v budoucnu přidělen jinému nájemci. Naopak o dům čp. 113 požádal Karel Novotný, což bylo schváleno pod podmínkou, že se nastěhuje do 31. srpna 1948, o čemž bude písemně vyrozuměn. Bylo také vyhověno žádosti Rudolfa Reinholda, který se chtěl přestěhovat do čp. 96.¹⁴⁵¹ Zasedání rady MNV 1. září 1948 odložilo žádost Západočeských skláren o dům čp. 87 s tím, že musí prošetřit všechny předložené doklady. Byla zrušena národní správa na dům čp. 17, který měl spolu s žádostí o živnost Juraj Janota¹⁴⁵². Důvodem bylo nedodržení termínu nastěhování. Alois Makšín se v obci Mnichov chtěl ucházet o živnost obuvnickou, na základě rozhodnutí rady se měl do obce dostavit, neboť živnost byla stále volná.¹⁴⁵³ v roce 1948 byl omilostněn dělník Vojtěch Pávek bytem v Mnichově čp. 74.¹⁴⁵⁴ Ve stejném domě jako Pávek pak bydlel od 24. února 1948 i Robert Zrůst, který se přistěhoval do Mnichova a získal zaměstnání v chodovské sklárně.¹⁴⁵⁵ Dne 15. září se na dalším zasedání rady řešila žádost Západočeských skláren o dům čp. 115, což bylo schváleno pod podmínkou, že bude domek skutečně obýván a řádně udržován v pořádku.¹⁴⁵⁶ Na konci měsíce, 29. září, se konala další rada MNV, která schválila žádost pana Šimarda o národní správu čp. 113. z tohoto důvodu pak nevyhověla žádosti pana Lautrbacha z Nejdku, který žádal o stejný dům.¹⁴⁵⁷ Dne 3. listopadu 1948 byla na radě MNV schválena žádost Mirka Pažického o přidělení domu čp. 123. Jaroslav Římal, krejčí z Mnichova čp. 125, na schůzi převzal funkci po Stanislavu Fořtovi, který se odstěhoval do

¹⁴⁴⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 14. 7. 1948.

¹⁴⁴⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 21. 7. 1948.

¹⁴⁵⁰ Zde je skutečně u domu veden jako Josef Kadeřábek, i když 26. května je zapsán jako Kadeřábek Frant. Jde však o stejný dům, takže i o stejného člověka – pozn. autor.

¹⁴⁵¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 29. 7. 1948.

¹⁴⁵² Na nedochovaných srpnových zasedáních mu musela být národní správa přidělena. Příjmení není příliš čitelné – pozn. autor.

¹⁴⁵³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 1. 9. 1948.

¹⁴⁵⁴ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Usnesení krajského soudu v Českých Budějovicích o Vojtěchu Pávkovi Nt v 940/48, České Budějovice, 3. 9. 1948.

¹⁴⁵⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ZNV v Praze – Zrůst Robert – TOK-5494-1947, Praha, 26. 6. 1948.

¹⁴⁵⁶ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 15. 9. 1948.

¹⁴⁵⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 29. 9. 1948.

Chodova.¹⁴⁵⁸ Velmi podstatné zasedání rady MNV pro osud novoosídlenců proběhlo ke konci roku 1948, konkrétně 11. listopadu 1948 měla za cíl měla přidělení rodinných domů (z národní správy) do vlastnictví jednotlivých občanů, s čímž měl MNV vyslovit souhlas. Šlo o následující domy:

1. Marek Petr, č.p. 27 – všeobecně doporučeno.
2. Kopp Karel, čp. 112 – všeobecně doporučeno.
3. Michal Lambert, čp. 109 – všeobecně doporučeno (snížení o 15 %).
4. Dohnal František, čp. 31 – všeobecně doporučeno
5. Kejval Antonín, čp 55 – všeobecně doporučeno (zamítnuta žádost o snížení přejímací ceny)
6. Koudelka Rudolf, čp. 45 – všeobecně doporučeno (snížení o 10 %)
7. Roflík Adolf, čp. 116 – všeobecně doporučeno (snížení o 10 %)
8. Sinkule Václav, čp. 123 – všeobecně doporučeno (snížení o 5 %)
9. Jeřábek Karel, čp. 110 – všeobecně doporučeno
10. Hájková Emilie, čp. 127 – všeobecně doporučeno (snížení o 10 %)
11. Lehký František, čp. 106 – všeobecně doporučeno
12. Horký Josef, čp. 129 – všeobecně doporučeno
13. Satrapová Marie, čp. 54 – všeobecně doporučeno (snížení o 10 %)
14. Krása Jaroslav, čp. 100 – všeobecně doporučeno
15. Grillo Ludvík, čp. 107 – všeobecně doporučeno
16. Švanda Jan, čp. 131 – všeobecně doporučeno
17. Pelíšek Karel, čp. 122 – všeobecně doporučeno
18. Roflík Václav, čp. 114 – všeobecně doporučeno (snížení o 10 %)
19. Iblova Marie, čp. 126 – všeobecně doporučeno (zamítnuta žádost o snížení přejímací ceny)
20. Hovorka Jaroslav, čp.119 – všeobecně doporučeno
21. Šimorda Antonín, čp. 113 – všeobecně doporučeno

¹⁴⁵⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 3. 11. 1948.

22. Chomout Jan, čp. 130 – všeobecně doporučeno

Na závěr tohoto bodu bylo přijato usnesení, že bude-li něco změněno, musí být dotyční o tom uvědoměni. Druhým důležitým bodem pak bylo obnovení MNV a žádost o redukci počtu členů MNV, která byla odeslána ONV. z této žádosti je pak možné odvodit, kolik občanů žilo v té době v obci Mnichov.¹⁴⁵⁹ Václav Erben bytem Mnichov čp. 28 dle informací z roku 1952¹⁴⁶⁰ byl během podzimu 1948 obviněn ze zpronevěry. Nakonec byl za tento přečin uvězněn. Stejně tak byl nakrátko uvězněn tovární dělník Antonín Ertl z čp. 98.¹⁴⁶¹ Na schůzi rady MNV 18. listopadu byla projednána a zamítnuta žádost o udělení národní správy na dům čp. 87 pro Jaroslava Hlaváčka z Lázní Kynžvart, dům už byl přislíben jinému správci. Stejně byla odmítnuta žádost Jana Chomouta o parcelu a dům čp. 132 vedle svého domu. Dům čp. 132 byl určen k demolici a materiál, o který pan Chomout stál, byl určen již jinému zájemci. Parcela pak bude rozdělena mezi okolní domy.¹⁴⁶²

Rada MNV na své schůzi 20. ledna 1949 schválila, že dům čp. 5 bude zařazen do bouraček.¹⁴⁶³

Dne 26. ledna proběhlo další řádné plenární zasedání MNV, kde byla projednána žádost Josefa Horkého o zřeknutí se národní správy na čp. 129¹⁴⁶⁴ a dům čp. 44 měl být po povolení od Národního pozemkového fondu (NPF) zařazen do tzv. bouraček.¹⁴⁶⁵

Dne 2. února byla na radě MNV projednána a schválena žádost strojního družstva v Mnichově o přidělení domku čp. 111 pro své zaměstnance. Schválena byla i žádost pana Lamače o přidělení domku čp. 129, z tohoto důvodu nebylo možné vyhovět žádosti pana Murkopažického¹⁴⁶⁶, který chtěl směnit svůj stávající dům čp. 121 za 129.¹⁴⁶⁷ Zasedání rady MNV 4. března 1949 rozhodlo o přidělení domu čp. 102 do národní správy Adolfu Musilovi. Dům čp. 21 měl být zařazen do tzv. bouraček, ale protože dostal MNV námitky proti tomuto

¹⁴⁵⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 11. 11. 1948.

¹⁴⁶⁰ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, Krajská prokuratura v K. Varech, Václav Erben – podmíněčné propuštění Spp: 621/52, K. Vary, 15. 12. 1952.

¹⁴⁶¹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Trestní spisy správní, ONV Loket – Trestní list Antonína Ertla č.175/48, č.j. T 664/48, Loket, nedatováno.

¹⁴⁶² SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 18. 11. 1948.

¹⁴⁶³ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 20. 1. 1949.

¹⁴⁶⁴ Dům měl možnost si odkoupit, ale evidentně tuto možnost nevyužil – pozn. autor.

¹⁴⁶⁵ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.22, Zápisy z plenárních zasedání MNV 1947-1949, Zápis zasedání pléna MNV, Mnichov, 26. 1. 1949.

¹⁴⁶⁶ Zde je jméno Murkopažický zapsáno poměrně zřetelně, okolnost, že měl v držení dům čp. 121 by naznačovala, že šlo skutečně o dvě osoby – Mírko Pažický čp. 123 a Murkopažický čp. 121 – pozn. autor.

¹⁴⁶⁷ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 2. 2. 1949.

roku, musel jej obnovit.¹⁴⁶⁸ Dne 14. dubna 1949 se opět sešla rada, na které byla schválena žádost pana Pitroffa o přidělení bytu v čp. 60. Stejně tak bylo povoleno nastěhovat se do bytu v čp. 87 panu Kuzníkovi z Jimlíkova. Panu Eduardu Dlouhému z Černavy okr. Kraslice bylo odpovězeno, že jeho žádosti o dům čp. 111 nemůže být vyhověno, ale že si může vybrat jiný dům. Dále bylo projednáváno připravované sčítání lidu a domků v obci. Zaznamenáno i s chybami: „...řádne domky očísleny, dá se vihláška aby si každý opatřil tabulku a napsat si pořádný číslo baráku aby ta byla čitelná“¹⁴⁶⁹ i po tomto datu docházely na MNV žádosti o přiděl domu či bytu. Pro potřeby této práce je ale právě sčítání lidí, domů a bytů limitním termínem, se kterým budou informace o obci srovnávány. Právě proto, že jsou zdrojem informací pro období sčítání 1950.

4.5.4 Statistické vyhodnocení osídlení obce Mnichov

Všechny informace z předchozí kapitoly bude autor práce srovnávat s údaji, které jsou známé ze sčítání obyvatel roku 1930 (989 obyvatel a 102 domů), 1939 (930 obyvatel), 405 obyvatel roku 1948 a rok 1950, kdy zde žilo 445 obyvatel ve 128 domech. Připomínám i početní stav německého obyvatelstva na konci září 1947, kdy bylo v Mnichově ještě 184 lidí německé národnosti.

V první řadě je zajímavým údajem počet obyvatel bydlících v jednotlivých domech. Hustotu osídlení vesnice by mohlo být matematicky určeno, pokud bude počet obyvatel vydělen počtem domů. Samozřejmě jde o průměrné a do značné míry zavádějící číslo, které rozhodně nezohledňuje fakt, že v některých staveních mohli žít vícečetné rodiny a v jiných jen pár či dokonce pouze jednotlivec. Přesto mohou tato čísla posloužit pro základní orientaci a kvantitativní i kvalitativní změnu v poválečném období. Získaný údaj také koresponduje s faktem, že v pohraničí se utvářely kvalitativně zcela nové typy společností. Na rozdíl od komunit, jejichž členové zde do té doby žili desítky let společně a logicky mohli mít k sobě blíž, novoosídlenci mohli i sdílet společné stavení. Zároveň pořizovací náklady staronových domů nebyly tak vysoké, aby si je nemohly jednotlivé rodiny dovolit. Všechny tyto okolnosti dohromady vedly k výrazné atomizaci nově formované společnosti, což je jev, se kterým se pohraničí (zejména západní) potýká dodnes. Pokud jde o čísla, je na první pohled jasné, že ačkoliv se zvýšil o jednu čtvrtinu počet obývaných stavení, počet obyvatel se snížil na polovinu,

¹⁴⁶⁸ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 4. 3. 1949.

¹⁴⁶⁹ SOA Plzeň – SOKa Karlovy Vary, Archivní fond – MNV Mírová – karton č.4, inv.č.23, Zápisy ze zasedání rady MNV 1947-1949, Zasedání rady MNV, Mnichov, 14. 4. 1949.

respektive na 45 % předválečného stavu. z toho lze odvodit průměrný počet lidí na stavení v roce 1930 činil (989/102) 9,70 obyvatele na dům. a v roce 1950 (445/128) 3,48. v roce 1930 si tak lze snadno představit, že ve stavení žili prarodiče, rodiče a děti najednou, zatímco v roce 1950 šlo v podstatě o rodiče s jedním až dvěma dětmi. Zajímavou statistikou je počet dětí v Mnichově. Ve školním roce 1949/1950 do první třídy místní školy (1., 2. a 3. ročníku) chodilo 36 žáků. Pokud se pustíme na pole spekulací¹⁴⁷⁰, které můžeme odvodit od počtů žáků ve školním roce 1947/1948, kdy bylo v první třídě 28 a ve druhé 23, odpovídal by počet dětí o dva roky později cca 80-100. Tedy pokud budou započteny i děti do 6 let. Lze také předpokládat, že několik dětí z obce (zejména šlo o děti z části Na Cechu)¹⁴⁷¹, jejich počet není autorovi práce bohužel znám, docházelo do školy v Chodově, která jim byla geograficky bližší. Celkově byl počet dětí zhruba 20-25 % všech obyvatel. Zdá se, že předpoklad, že šlo z hlediska domácností zejména o rodiny s dětmi, nemusí být až tak liché. Na druhé straně, celou řadu rodin mohl (v případě nízkého věku dítěte) náročný přesun do nového prostředí v pohraničí odradit. Vzhledem k věkové struktuře vysídlených Němců, jak byla prezentována v kapitole 4.2.8 Hodnocení organizovaného odsunu, lze s velkou mírou pravděpodobnosti tvrdit, že osídlení pohraničí výrazně přispělo k proměně věkové struktury v regionu i v samotné obci Mnichov/Mírová. Na druhé straně, nelze tvrdit, že by se nepřesouvali i lidé starší. za všechny příklady lze jmenovat Františka Dohnala st. a ml.

Tabulka v následující podkapitole je pokusem o sestavení přehledu (i když neúplného) osudu osídlenců a jednotlivých stavení v obci. Autor vychází z předpokladu, že se počet Němců v Mnichově snižoval, když je např. v práci zmiňován odchod Päckertových včetně R. Rohma, R. Marterera aj. v každém případě byl počet německých obyvatel v obci menší než 184 (září 1947), ale dostatečně velký, aby byl zájem na konání schůze 21. ledna 1951, kde byli vyzváni předsedou MNV, aby se zapojili do práce MNV, Národní fronty a dalších společenských a správních složek. Je možné předpokládat, že ze zmíněných 445 obyvatel byla zhruba jedna čtvrtina německého obyvatelstva, pak by bylo nutné dohledat až 350 jmen českých osídlenců. Neocenitelnou pomůckou by byly výsledky sčítání 1950 jen pro obec Mnichov (z hlediska národnosti, obsazení domácností apod.), ty však autor neměl při tvorbě práce k dispozici. Jak již bylo řečeno, při sčítání roku 1950 bylo osídleno 128 domů 445 obyvateli.

¹⁴⁷⁰ Autor si uvědomuje, že většina z těchto čísel se jen opírá o skutečné statistiky. Jediná reálná čísla jsou počty sčítaných v letech 1930 a 1950. a také počty žáků ve škole v Mnichově – pozn. autor.

¹⁴⁷¹ Tento fakt vyplývá z dalších záznamů rady a pléna MNV od 50. let až do roku 1965, kdy byla škola uzavřena. a de facto to byl jeden z důvodů uzavření – pozn. autor.

Autor práce vyabstrahoval z fragmentovaných zápisů schůzí rady a pléna MNV, ale i místního akčního výboru Národní fronty a získal tak až 197 záznamů o domech či obyvatelích obce.

Z hlediska frekvence zápisů je 1x zastoupen rok 1946, kdy jde ale jen o údaj o bydlišti člena rolnické komise. 65x je zastoupen rok 1947, 121x rok 1948 a 9x rok 1949, kdy byly zápisy stále řidší a následně proběhlo sčítání, které již bylo několikrát zmíněno. v rámci tohoto výčtu zápisů se autorovi podařilo dohledat osud 87 stavení (samozřejmě v základních obrysech) ze 128 dle sčítání roku 1950, což je 67,97 %. Na druhé straně, toto číslo je poznamenáno několika nepřesnostmi. u 23 domů bylo rozhodnuto o tzv. bouračce, tedy o jejich demolici. Ačkoliv pak byly čp. 2 a čp. 21 z bouraček vyňaty, nelze předpokládat, že by bylo zbývajících 21 zahrnuto do sčítání jako prázdná stavení. Tímto nám klesá objasnění osudů stavení v obci na 51,56 %. a u 3-5 stavení je otázka jejich využití jako kanceláře, skladu, případně kombinace obojího s bytovou jednotkou. Dům čp. 40 sloužil jako kanceláře, čp. 108 jako hasičská zbrojnice, čp. 43 jako skladiště, stejný osud patrně potkal dům čp. 67. Otázka je, jak dopadl dům 111, který chtělo místní strojní družstvo nejdříve jako skladiště a posléze pro své členy možná i jako bydlení. Je tedy možné počítat, že neobytných prostor, které nebyly zahrnuty do sčítání v roce 1950 bylo až 5. Ze 128 stavení tak tabulka částečně objasňuje osud 47,66 %.

U vlastníků či národních správců jednotlivých stavení je uvedeno celkem 108 různých občanských jmen, ať už slovanského původu či původu německého. Dále je zastoupeno 9 různých společností, nejčastěji národních podniků a někdy šlo o obecní budovy, kdy jsou tyto označeny MNV. Mezi těmito lidmi je zastoupeno 18 různých profesí, nejčastější je dělník či dělnice v továrně (může jít i o chodovskou sklárnu). Mezi živnostmi je zastoupený hostinský¹⁴⁷², kočí, kožešník či kožešnický dělník, obuvník, krejčí. Bohužel, u drtivé většiny obyvatel na seznamu není z archivních materiálů možné dohledat, jakou pracovní činnost zastávaly. Lze v každém případě předpokládat, že výrazným zaměstnavatelem byly n.p. Západočeské sklárny podnik Chodov i vzhledem k tomu, jak často v obci poptávali jejich zástupci národní správu u domů. Dalším významným zaměstnavatelem mohli být porcelánky. Průmyslové podniky v Mnichově, jak byly vybudovány na konci 19. století a v meziválečném období, ztrácely na významu. Příkladem může být místní cihelna, u které bylo rozhodnuto o zrušení provozu a zbourání budov. Dnes je jedinou památkou na ni stejnojmenný rybník nedaleko místa, kde stála.

¹⁴⁷² Jde o pana Pavlíka, na seznamu není pan Fořt, který zastával také tuto živnost, než odešel do Chodova – pozn. autor.

Nebylo výjimečné, jak z tabulky vyplývá, že jedna budova měla i v poměrně krátkých úsecích postupně za sebou několik národních správců. Případně se o jednu budovu ucházelo více zájemců současně. Toto je přesněji popsáno v předchozí kapitole o osídlování Mnichova. Smutnými rekordmany v tomto ohledu jsou následující budovy: čp. 17, která měla 4 různé národní správce, podobně jako čp. 8, čp. 72 také. u budovy čp. 80 může trochu klamat fakt, že zde byly minimálně dva byty, to platí i pro čp. 87. v každém případě se u obou objevilo pět různých osob či společností. u budovy čp. 111 je to také pět různých jmen osob či firmy. u tohoto stavení je ještě otázkou, jak bylo nakonec využíváno.

V tabulce v příští kapitole je zestručněn obsah předchozí kapitoly a informace v ní jsou seřazeny dle data záznamů.

4.5.5 Tabulka jednotlivých zápisů o budovách v Mnichově 1946-1949

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Profese	Poznámka
08.01.1946	22	Novák Jan		bydliště/ člen rolnické komise
05.02.1947	124	Náměstek Václav		schváleno po hlasování
16.04.1947	8	Ptáčník Zdeněk	kočí	odsouzen na 5 let těžkého žaláře za udavačství proti Čechům
23.04.1947	17	Chrudimský Josef		schválena národní správa
23.04.1947	47	Kratochvíl Bohumír		předáno osídlovacímu referentu
23.04.1947	104	Dinda Karel		schválena národní správa
23.04.1947	111	Keleš O.		přešetří osídlovací referent, vyslovena nedůvěra
23.04.1947	130	Chomout Jan		schváleno, i když nejprve předáno osídlovacímu referentu
07.05.1947	66	Sedlecko Windlheimské závody		zamítnuta žádost
07.05.1947	111	Jočmem? Josef		schválena národní správa
07.05.1947	126	Iblova Emilie		schválena národní správa
07.05.1947	126	Sedlecko Windlheimské závody		zamítnuta žádost
07.05.1947	127	Sokol Štefan	dělník ve sklárně	schváleno po do dodatečném předložení dokladů
14.05.1947	66	Hovorka Jaroslav		nutno před rozhodnutím předvolat Lad. Koldu
14.05.1947	68	Západočeské sklárny podnik Chodov		předáno osidl. referentovi
06.06.1947	17	Vinař František	kožešnický dělník	bydliště/od roku 1946 v obci
06.06.1947	29	Fišer J.		bydliště, předáno bytovému referentu – řešení kamen v čp. 29

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Profese	Poznámka
06.06.1947	111	Novák R.		po předložení papírů a předání domů ve vnitrozemí k disk. tamějšímu NV – udělat dotaz na tamější NV
23.07.1947	119	Rott Karel		odložena z důvodů nepředložení řádných dokladů
30.07.1947	113	Šejstal Antonín		žádost o přidělení domku a nábytku – jednohlasně schváleno
30.07.1947	132	Pelišek Karel		žádost o 1 kůlnu dřevěnou od domu čp. 132 – jednohlasně schváleno
11.08.1947	24	Theissinger František	horník	schváleno – náhradní bydlení
11.08.1947	26	Kolda Ladislav		schváleno – výměna za čp. 66
11.08.1947	66	Kolda Ladislav		bydliště
20.08.1947	87	??? Marie	učitelka školy	místní
20.08.1947	122	Šourka Josef	učitel	schváleno ubytování
27.08.1947	82	Veselňák Jakub	dělník ve sklárně	schváleno jednohlasně
10.09.1947	8	Kolda Ladislav	živnostník (krejčí)	náhradní byt, bylo možné vybrat ze dvou variant
10.09.1947	72	Sokol Štefan	dělník ve sklárně	odloženo z důvodů nepředložení žádných potřebných dokladů
10.09.1947	87	Roflík Adolf		schváleno jednomyslně
10.09.1947	98	Ertl Josef		schváleno přidělení bytu
10.09.1947	133	Kolda Ladislav	živnostník (krejčí)	náhradní byt, bylo možné vybrat ze dvou variant
10.09.1947		Grünberg Mořic		odloženo o přidělení fy Deuk Mnichov 68
24.09.1947	115	Západočeské sklárny podnik Chodov		zavazují se veškeré opravy uhradit – žádost odložena na plenární zasedání

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Povolání	Poznámka
24.09.1947	128	Kratochvíl Jiří (reemigrant ze Slezska)		bydliště, žádost o domovskou příslušnost
10.10.1947	115	Západočeské sklárny podnik Chodov		zamítnuto
15.10.1947	1	MNV		bouračka
15.10.1947	2	MNV		bouračka
15.10.1947	5	MNV		bouračka
15.10.1947	7	MNV		bouračka
15.10.1947	10	MNV		bouračka
15.10.1947	11	MNV		bouračka
15.10.1947	12	MNV		bouračka
15.10.1947	13	MNV		bouračka
15.10.1947	14	MNV		bouračka
15.10.1947	19	MNV		bouračka
15.10.1947	21	MNV		bouračka
15.10.1947	29	MNV		bouračka
15.10.1947	32	MNV		bouračka
15.10.1947	36	MNV		bouračka
15.10.1947	39	MNV		bouračka
15.10.1947	47	MNV		bouračka
15.10.1947	50	MNV		bouračka
15.10.1947	52	MNV		bouračka

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Povolání	Poznámka
15.10.1947	59	MNV		bouračka
15.10.1947	105	MNV		bouračka
15.10.1947	134	MNV		bouračka
22.10.1947	8	Navrátil		zamítnuto, jelikož má na čp. 8 přednostní právo národní podnik Bohemie Božičany.
22.10.1947	80	družstvo „Osvobození“		zamítnuto, neboť jej hodlá obec držet sama
22.10.1947	115	Sokol Štefan	dělník ve sklárně	odložena do předložení řádných dokladů
29.10.1947	8	Kratochvíl Bohumír		schváleno – pronájem zahrady u domu čp. 8
29.10.1947	61	Dědič		bydliště, v domě měl ložnici, o kterou žádal Karel Štěřík
29.10.1947	115	Grillo Ludvík		Není známo rozhodnutí
12.11.1947	72	Sokol Štefan		odmítl národní správu – vzato na vědomí
12.11.1947	103	Kamajeva Alžběta		přepsání národní správy na její jméno – rozhodnuto a schváleno
12.11.1947	116	Peško F.		schváleno pro zaměstnance – již vyřízeno osidlovacím referentem
07.01.1948	40	Vinař František	kožešnický dělník	zamítnuta žádost o národní správu
07.01.1948		Firma Gard		odložena žádost do řádného přešetření o budovu zkonfiskované německé firmy Komp&Co
28.01.1948	40	MNV		schváleno – adaptace tohoto obecního domu
04.02.1948	2	MNV		schváleno – oprava střechy, zrušení bouračky
13.02.1948	32	Sättler Rudolf	horník	bydliště
18.02.1948	54	Strapová Marie	trafikantka	schválena národní správa
26.02.1948	9	Procházka Josef	zábavní podnik	vysídlení z obce – MAV NF
26.02.1948	17	Vinař František	kožešnický dělník	vysídlení z obce – MAV NF

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Povolání	Poznámka
26.02.1948	54	Kovářík Jaroslav	úředník	vysídlení z obce – MAV NF
26.02.1948	80	Olišar Josef	skladník	vysídlení z obce – MAV NF
02.03.1948	44	???		bydliště/Němec
02.03.1948	44	???		bydliště/Němec/Němka
02.03.1948	44	???		bydliště/Němec/Němka
02.03.1948	44	Päckertová Anna	dělnice ve sklárně	bydliště/Němka
03.03.1948	9	Šmíd Václav		zrušení národní správy
03.03.1948	122	Šourka Josef	učitel	schváleno ponechání domu do konce šk. r. 1947/1948
08.03.1948	6	Náměstek Ladislav		bydliště
08.03.1948	17	Chrudimský Josef		bydliště
08.03.1948	38	Štěřík Karel		bydliště
08.03.1948	66	Erben Jan		bydliště
08.03.1948	83	Trautner Karel	učitel	bydliště
08.03.1948	100	Krása Jaroslav		bydliště
08.03.1948	104	Dinda Karel	dělník	bydliště
08.03.1948	106	Krejčů Petr		bydliště
08.03.1948	109	Míchal Lambert		bydliště
08.03.1948	112	Kopp Karel		bydliště
08.03.1948	119	Satrapová Marie	trafikantka	bydliště
08.03.1948	124	Náměstek Václav		bydliště

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Povolání	Poznámka
19.03.1948	54	Satrapová Marie	trafikantka	schválena národní správa
19.03.1948	72	Babišová Anežka	rolnice?	odročeno do osobního jednání S. Fořta se jmenovanou
19.03.1948	80	Král Zdeněk	skladník	schváleno – dočasně, než dorazí nový skladník
19.03.1948	111	Jirků Miloslav	vedoucí stanice strojní	odloženo – žádost nebyla řádně kolkována
20.03.1948	31	Marterer Rudolf		bydliště
22.03.1948	119	neznámý občan z Hraničova 1		zamítnuto na přímělu K. Koppa
22.03.1948	121	neznámý občan z Hraničova 2		zamítnuto na přímělu K. Koppa
22.03.1948	136	Skála Josef	skladník/sládek	vysídlení z obce - MAV NF
01.04.1948	69	Zemědělské strojní stanice 158 ze Sokolova		zamítnuto, pan Pavlík zatím nemá jiné bydliště
01.04.1948	72	Západočeské sklárny podnik Chodov		schválena národní správa
01.04.1948	72	Babišová Anežka	rolnice?	zrušení národní správy
01.04.1948	110	Jeřábek Karel		bydliště
07.04.1948	9	Hanylík Václav		schválena národní správa
07.04.1948	67	Hospodářské družstvo K. Vary		schváleno – pronájem
07.04.1948	136	Hospodářské družstvo K. Vary		schváleno – pronájem

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Povolání	Poznámka
10.04.1948	44	Rohm Rudolf	úředník	bydliště/Němec
16.04.1948	119	Hovorka Jaroslav		schválena národní správa
16.04.1948	136	Hospodářské družstvo K. Vary		zrušení pronájmu (vynětí přidělu)
20.04.1948	69	Pavlík Bohumil	hostinský	bydliště
20.04.1948	69	Pavlík Jindřich	truhlář	bydliště
05.05.1948	9	Kludská		zamítnuto
05.05.1948	79	Grillo Zdeněk		schválena národní správa
11.05.1948	31	Päckert J.		odstěhoval se do Německa (již předtím)
11.05.1948	31	Neudertová E.		předáno bytovému referentu
11.05.1948	44	Klein H.		bydliště
26.05.1948	17	Mareš Adolf		schválena národní správa
26.05.1948	87	Kadeřábek František/Josef		schválena národní správa
26.05.1948	101	Hájek Jan		schválena národní správa
26.05.1948	104	Denko		odloženo rozhodnutí o žádosti
02.06.1948	104	Krejčů Petr		schváleno – výměna za čp. 106
02.06.1948	104	Denko		zamítnuto
02.06.1948	106	Krejčů Petr		bydliště
02.06.1948	106	Zika		schválena národní správa
02.06.1948	121	Formánek		schválena národní správa

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Povolání	Poznámka
09.06.1948	59	Konzum Osvobození		obchod
09.06.1948	80	Trunda	vedoucí družstva "Osvobození"	schválena národní správa
09.06.1948	106	Lehký František		schváleno udělení národní správy
09.06.1948	129	Valkomn		schválena národní správa
16.06.1948	80	Králová		vystěhování z bytu – neoprávněné zabráni bytové jednotky - udělena panu Trundovi
23.06.1948	72	Krása Jaroslav		schváleno
23.06.1948	124	Petrášek		odloženo
30.06.1948	24	Svoboda		nabídnut místo 124
30.06.1948	34	Maršík Josef		schváleno zrušení národní správy
30.06.1948	108	SDH Mnichov		hasičská zbrojnice
30.06.1948	124	Král Zdeněk		schváleno s podmínkou, že se opravdu nastěhuje
30.06.1948	124	Petrášek		zamítnuto
30.06.1948	129	Horký Josef		odloženo
07.07.1948	14	Novák Bedřich		schválena národní správa
07.07.1948	15	Šmok R.		dekret o vlastnictví půdy
07.07.1948	26	Polívková		dekret o vlastnictví půdy
07.07.1948	30	Novák Bedřich		dekret o vlastnictví půdy
07.07.1948	129	Horký Josef		schválena národní správa

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Povolání	Poznámka
14.07.1948	17	Mareš Adolf		zrušena národní správa
14.07.1948	40	strojní stanice Mnichov		schváleno – pronájem kanceláří
14.07.1948	43	strojní stanice Mnichov		schváleno vytvoření skladiště
21.07.1948	107	Grillo Zdeněk		schváleno
29.07.1948	87	Kadeřábek František/Josef		zrušení národní správy
29.07.1948	96	Reinhold Rudolf		schváleno přestěhování se do čp. 96
29.07.1948	113	Novotný Karel		schválena národní správa
01.09.1948	17	Janota Juraj		zrušena národní správa
01.09.1948	???	Makšín Alois	obuvník	schváleno přijít do obce
03.09.1948	74	Pávek Vojtěch	dělník	bydliště
15.09.1948	115	Západočeské sklárny podnik Chodov		schválena národní správa
29.09.1948	113	Šimorda Jaroslav		schválena národní správa
27.10.1948	74	Zrůst Robert	dělník ve sklárně	bydliště
03.11.1948	123	Pažický Mirko		schválena národní správa
03.11.1948	125	Římal Jaroslav	krejčí	bydliště
11.11.1948	27	Marek Petr		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	31	Dohnal František		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	45	Koudelka Rudolf		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	54	Satrapová Marie		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	55	Kejval Antonín		stanovena cena odkupu do vlastnictví

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Profese	Poznámka
11.11.1948	100	Krása Jaroslav		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	106	Lehký František		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	107	Grillo Ludvík		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	109	Míchal Lambert		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	110	Jeřábek Karel		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	112	Kopp Karel		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	113	Šimorda Jaroslav		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	114	Roflík Václav		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	116	Roflík Adolf		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	119	Hovorka Jaroslav		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	122	Pelíšek Karel		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	123	Sinkule Václav		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	126	Iblová Marie		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	127	Hájková Emilie		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	129	Horký Josef		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	130	Chomout Jan		stanovena cena odkupu do vlastnictví
11.11.1948	131	Švanda Jan		stanovena cena odkupu do vlastnictví
15.11.1948	30	Novák Bedřich	rolník	bydliště
18.11.1948	87	Hlaváček Jaroslav		zamítnuto

Datum	Čp.	Žadatel/obyvatel/firma	Profese	Poznámka
18.11.1948	132	MNV		bouračka
14.12.1948	98	Ertl Antonín	tovární dělník	bydliště
26.01.1949	44	MNV		bouračka
26.01.1949	129	Horký Josef		zrušení národní správy
02.02.1949	111	strojní stanice Mnichov		schválena národní správa
02.02.1949	121	Murkopažický		bydliště
02.02.1949	129	Lamač		schválena národní správa
04.03.1949	21	MNV		zrušení bouračky
04.03.1949	102	Musil Adolf		schválena národní správa
14.04.1949	60	Pitroff		schváleno přidělení bytu
14.04.1949	87	Kuzník		schváleno přidělení bytu
15.12.1952	28	Erben Václav		bydliště

5 Závěr

Diplomová práce byla rozčleněna do několika částí. První je věnována správnímu vývoji regionu Karlovarsko jako celku i obce Münchhof (Mírová). Krom prosté rekapitulace institucí veřejné správy je také ukázkou odlišností vývoje oproti vnitrozemí. Nejvíce je to patrné na regionu Chebsko. Důležitou součástí této první části práce jsou pak také poválečné (po obou válkách) zákonné a podzákonné předpisy, které byly zaváděny celostátně, případně měly lokální platnost.

Další část práce je pak věnována historickému vývoji regionu Karlovarsko a obce Münchhof (Mírová) až do 2. světové války.

Těžiště práce je však ve čtvrté kapitole, která se zabývá poválečným vývojem ČSR, regionu i obce. Je v ní nastíněna situace v pohraničí i celé republiky, stejně jako v samotné obci. Zabývá se formováním poválečné politiky ve vztahu k německému obyvatelstvu ČSR a jejím uváděním do praxe. Také jsou zde na pozadí regionu i obce popsány jednotlivé části transferu německého obyvatelstva z pohraničí. v závěrečné části je pak opět z hlediska regionu i obce ukázán průběh osídlování vysídlených oblastí.

Přes objektivní nedostatek zdrojů (např. chybějící kronika obce, záznamy MSK v Mnichově apod.), případně jejich nelehkou přístupnost (fondy k obci Mnichov nejsou dosud katalogizovány a přístupné pouze na speciální povolení), práce ukazuje vývoj obce na pozadí regionu Karlovarsko.

Historie obce Münchhof (Mnichov, Mírová) je determinována lokalizací v pohraničním kraji Karlovarském. Stejně jako mnoho dalších sídel v této oblasti vzniká v době vnější kolonizace českého pohraničí, které bylo prováděno německými kolonizátory. v případě budoucí obce Mírová šlo o cisterciácký klášter ve Waldsassenu. Od svého vzniku až do 20. století, jak plyne ze součtu obyvatel podle víry z roku 1653 a pozdějších sčítání lidu, byla obec převážně obývána německým obyvatelstvem.

Převážně zemědělský ráz obce vesnice se pak změnil v průběhu 19. století ve spojení se vznikem uhelných a kaolínových dolů v jejím katastru nebo bezprostřední blízkosti. o významu těžby uhlí pro život obce svědčí návrh z roku 1955, kdy měla být přejmenována na Uhelnou. Stoupající hospodářský význam obce pak podnítil i strmý nárůst počtu rezidentů. Před 2. světovou válkou vystoupal až na 965 (1939), z čehož bylo pouhých 20 českých obyvatel.

Nárůst německého nacionalismu nebyl v obci nijak výrazněji zaznamenán, i když i zde docházelo k ojedinělým výstřelkům. Podobně jako ve zbytku karlovarského regionu i zde bylo připojení pohraničí k Německu přivítáno s radostí. Zahájení války a s ní spjaté válečné útrapy jistě měnilo pohled běžných obyvatel na nacistickou ideologii, a to přestože se obce samotné bojové akce v podstatě netýkaly. z dostupných pramenů nelze zjistit, kolik mužů bylo z Münchhofu odvedeno do armády a kolik padlo. Lze však dohledat, že bylo v poválečném období uděleno 21 antifašistických legitimací, byť o některých (jak je patrné z textu o Anně Päckertové) lze s velkou mírou pravděpodobnosti pochybovat. a byly také již na konci 40. let několikrát podrobeny přezkumu, zda byly uděleny po zásluze.

Pokud bylo řečeno, že se válečné události osadě vyhnuly, nelze to až tak tvrdit o poválečném odsunu německého obyvatelstva. v práci se autor pokusil nastínit genezi přístupu československé politické reprezentace k otázce poválečného soužití s Němci v ČSR a zejména v pohraničí. Postupně vykrystalizoval přístup, který počítal s uplatněním kolektivní viny, na čemž panovala shoda napříč (až na čestné výjimky) politickými stranami a společnostmi. Tato shoda se projevila již těsně po konci 2. světové války, kdy dochází k první fázi odsunu Němců, která byla v dřívější historiografii popisována jako jednotlivé a nekoordinované útoky vůči německému obyvatelstvu, za něž státní orgány ČSR nemohly nést odpovědnost. Autor se ve shodě s pracemi soudobých historiků (např. Tomáše Staňka) domnívá, že i tato fáze odsunu, pro kterou se v moderní české historiografii užívá termín „divoký transfer“ případně „divoký odsun“ byla posvěcena mocí úřední. Minimálně tím, že byla podporována společenská atmosféra, ve které se agresivní chování (jak bylo i v práci na příkladech ukázáno) trpělo, případně omlouvalo. Pachatelé násilí a trestných činů vůči německému obyvatelstvu ušli zaslouženému trestu, případně byl jejich trest velmi nízký. Zajištění bezpečnosti v pohraničí měly na starost jednotky československé armády, v jejíž rozkazech se objevovaly i příkazy, které nelze vyložit jinak než pobídka k vyhánění Němců. Nechvalně proslulé pak bylo působení tzv. Revolučních gard. Krom přímých ataků a výzev k odchodu bylo německé obyvatelstvo vystavováno šikaně, aby následně vyhodnotilo situaci tak, že bude nejlepší dobrovolně odejít. Tyto dobrovolné odchody pak pokračují i v dalších letech. Politika státních orgánů počítala s transformací společnosti v socialistickou. Nejen E. Beneš byl zastáncem myšlenky tzv. mostu mezi Západem a Východem. Transfer Němců tak byl jen jedním z kroků na cestě k budování nové a lepší společnosti.

V pohraničí je také třeba zmínit působení sovětských a amerických jednotek, jejichž počínání bylo obyvatelstvem mnohdy vnímáno rozporuplně. Zatímco Američané byli často obviňováni

z přílišného „bratříčkování“ s Němci, sovětští vojáci byli zase známí tím, že holdovali alkoholu (viz vzpomínky pana Hittnera) a dopouštěli se násilí či drobných i větších krádeží. Rozdílnost obou armád pak také vedla k rozdílnému přístupu vojáků k „divokému transferu“ Němců. Zatímco americká strana se mu snažila bránit až do jednání v Postupimi, Sovětská strana jej tolerovala a někdy i podporovala.

Karlovarský region se kromě vysídlení zdejších Němců vypořádával ještě s přílivem německých obyvatel z jiných částí říše, případně ČSR. Zejména šlo o oblasti, kterými postupovala Rudá armáda, jež naháněla usedlíkům oprávněný strach. v poválečném období tak kromě tzv. divokého odsunu docházelo i k evakuaci tzv. národních hostů (uprchlíků) či osob, které na Karlovarsko dorazily během války jako odborníci. Humanitární krize, kterou celý region prožíval, přizívovala i nedokonalá spolupráce s vnitrozemím, což se v období konstituování veřejné správy dá očekávat.

Tzv. divoký odsun je zakončen v období konference v Postupimi, na které byly dohodnuty parametry tzv. organizovaného odsunu německého obyvatelstva. s tím mělo být započato ještě v roce 1945, reálně však začalo až na počátku roku 1946 a trvalo až do listopadu 1946. Příprava a provedení akce již byla plně v kompetenci státních orgánů ČSR, neboť spojenecké armády opustily zemi na podzim 1945. z Karlovarska bylo v rámci této etapy odsunuto na 350 tisíc obyvatel. Ze samotné obce Mnichov bylo odsunuto 566 osob. Vyjdeme-li z předválečného počtu 930 obyvatel a předpokladu, že šlo pouze o etnické Němce, pak bylo za dva roky organizovaného odsunu vysídleno z obce 60,86 % rezidentů. Snížení počtu obyvatel o skoro dvě třetiny tak pro obec znamenalo tragédii těžko srovnatelnou s jakoukoliv předchozí. Pokud pak k číslu 566 připočteme zmíněných 186 osob německé národnosti, které nebyly vysídleny na konci září 1947, pak se dostaneme k číslu 752. a pokud toto číslo odečteme od předválečných 930 občanů, pak byl úbytek obyvatelstva během války (vynecháme-li počet odsunutých organizovaným odsunem a Němce, kteří v obci zůstali) 178 osob (19,14 %). Jak je patrné, právě odsun byl výraznějším zásahem do života obce než období válečného konfliktu. Tento fakt lze pak zobecnit pro celé Karlovarsko a pohraničí.

Z organizovaného odsunu byly vyňaty osoby, které měly prokazatelnou antifašistickou minulost. Ty sice měly být odsunuty také, ale ve speciálních transportech. Do pozdějších transportů měli být také zařazeni ti zaměstnanci v zemědělství, kteří nemohli být ihned nahrazeni pracovními silami slovanského původu. Speciální pozici pak měli tzv. specialisté, což byli pracovníci ve strategickém průmyslu a významných podnicích. Na Karlovarsku to zejména byly doly a chemické závody.

Ačkoliv bylo rozhodnuto, že většina obyvatelstva bude z pohraničí odsunuta, přesto zůstalo v Karlovarském regionu na konci roku 1946 ještě 51 tisíc Němců. v době, kdy nebylo možné se domluvit se spojeneckými orgány v Německu, došlo k provedení přesunu německého obyvatelstva do vnitrozemí ČSR. Odtud pak měli být odsunuti do Německa, k čemuž ale nedošlo. Snaha o rozptýl německých obyvatel však narážela na potřeby hospodářství v pohraničí, a tak tato akce nekončila žádoucím výsledkem.

Souběžně s touto politikou vysídlení Němců ale probíhala akce opačná, a to osídlování pohraničí slovanským obyvatelstvem. Obě tyto akce probíhaly zároveň s tím, že odchozí německé pracovní síly měly být nahrazeny nově příchozími. Novoosídlenci pocházeli z nejrůznějších částí ČSR a také jejich motivace byla různá. Vzhledem k tomu, že jejich počet ani zdaleka nedosahoval plánovaných čísel, rozhodly se státní orgány ČSR osídlovat i osobami českého původu z oblastí mimo Československo. Tak se třeba do Mnichova dostali tzv. volyňští Čechové, do Nového Sedla čeští Bulhaři apod. Krom malého počtu příchozích byl také problém jejich následný odchod zpět do vnitrozemí. Částečně proto, že nebyla naplněna jejich očekávání, částečně proto, že se mohlo jednat o „dobrodruhy“, kteří jen hledali možnost snadného obohacení. Osídlení pohraničí tak nedosáhlo předválečných čísel a některé obce zcela zanikly. Opět je to vidět na příkladu obce Mnichov, kde poklesl počet z předválečných 930 na 405 obyvatel v roce 1948. Následně počet rezidentů v obci pouze klesal. Stejně tak klesal i počet domů, mnohé byly opuštěny a musely být zbourány. v některých regionech však počet obyvatel narůstal díky vysoké porodnosti. Nově příchozí byli často mladí lidé, kteří v nových bydlištích zakládali rodiny.

Pokles obyvatel se pak odrážel na poklesu výkonnosti průmyslu a zemědělství, což bylo patrné ze zpráv o nedostatečném zásobování pohraničí.

Vyvrcholením poválečných změn pak bylo převzetí moci ve státě komunistickou stranou. Také v obci Mnichov byl založen akční výbor Národní fronty, který do značné míry suploval a nahrazoval moc volených orgánů. Jeho působení se pak stalo příležitostí k vyřizování účtů mezi jednotlivými obyvateli. i v roce 1948 byl velkým problémem styk s německým obyvatelstvem, viz případ Jindřicha Pavlíka. Přesto žil v obci ještě i po roce 1948 velký počet Němců, které se MNV snažilo ústy svého předsedy Fišera zapojit do budování státu. v roce 1953 pak tito obyvatelé obdrželi československé státní občanství, které jim bylo odebráno v roce 1953. Tento akt vnímá autor práce jako faktické dovršení poválečného vývoje. v symbolické rovině je pak práce ukončena rokem 1955, kdy byla obec Mnichov přejmenována na Mírovou, aby „byly vytěsněny neblahé vzpomínky“.

Seznam užitých zkratk

Užité zkratky z československého jazykového prostředí

AV NF = Akční výbor Národní fronty

ČNV = Český národní výbor

ČO = Četnické oddíly

čp. = číslo popisné

ČSAV = Československá akademie věd

ČSD = Československé dráhy

ČSL = Česká strana lidová

ČSNS = Česká strana národně sociální

ČSR = Československá republika

ČSSD = Česká strana sociálně demokratická

DTJ = Družstevní tělovýchovná jednota

FNO = Fond národní obnovy

FS = Finanční správa

HV SNB = Hlavní velitelství Sboru národní bezpečnosti

JUC. – kandidát obojího práva (juris utriusque candidatus)

JZČZ = Jednotný svaz českých zemědělců

JZD = Jednotné zemědělské družstvo

Kčs = Koruna československá

KNV = Krajský národní výbor

KO SNB = Kontrolní oddíly Sboru národní bezpečnosti

KSČ = Komunistická strana Čech

MAV (NF) = Místní akční výbor (Národní fronty)

MNV = Místní národní výbor

MSK = Místní správní komise

n. p. = národní podnik

NB = Národní bezpečnost

NF = Národní fronta

NPF = Národní pozemkový fond

NV = Národní výbor

OAV = Okresní akční výbor

OBZ = Obrana bezpečnosti země

OČV = Okresní četnické velitelství

OKMZ = Osídlovací komise ministerstva zemědělství

ONV = Okresní národní výbor

OOÚ = Oblastní osídlovací úřadovna

OOÚ = Okresní osídlovací úřad

OSK = Okresní správní komise

OÚOP = Okresní úřad ochrany práce

OZZ = Obnovené zřízení zemské

PO NB = Pohotovostní oddíly Národní bezpečnosti

PP NB = Pohotovostní pluk Národní bezpečnosti

PS SNB = Pohraniční stráž Sboru národní bezpečnosti

RA = Rudá armáda

RG = revoluční gardy

RNV = Revoluční národní výbor

SČM = Svaz české mládeže

SDH = Sbor dobrovolných hasičů

SNR = Svaz národní revoluce

SOKa = Státní okresní archiv

SOPV = Svaz osvobozených politických vězňů

SOS = Stráž obrany státu

SPZO = Sdružení příslušníků zahraničního odboje

StB = Státní bezpečnost

ÚNB = Úřad národní bezpečnosti

ÚNS = Ústavodárné národní shromáždění

ÚRO = Ústřední rada odborů

VČO = Velitelství četnických oddělení

VO = vojenská oblast

VVO = Velitelství vojenské oblasti

ZČV = Zemské četnické velitelství

ZNV = zemský národní výbor

ZV SNB = Zemské velitelství Sboru národní bezpečnosti

ZVS = Zemské velitelství sběrných a jiných středisek

Užité zkratky pocházející z cizojazyčného prostředí

AMGOT = Allied Military Government of the Occupied Territories = Spojenecká vojenská správa okupovaných území

AW = Arbeiter Wehr = Dělnická obrana

BdL = Bund der Landwirte = agrárníci

CIC = Counter Intelligence Corps = Vojenská kontrarozvědka

CSV = Christlich Soziale Volkspartei = Křesťanskosociální strana lidová

DAF = Deutsche Arbeitsfront = Německá pracovní fronta

DCV = Deutsche christlichsoziale Volkspartei = křesťanští sociálové

DDF = Deutsch-demokratische Freiheitspartei = liberální demokraté

DNP = Deutsche nationalpartei = Německá nacionální strana

DNSAP = Deutsche nationalsozialistische Arbeitpartei = Německá nacionálně socialistická dělnická strana

DSAP = Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei = Německá sociálně demokratická strana dělnická

FS = Freiwilliger Schutzdienst = Dobrovolná ochranná služba

GESTAPO = Geheime Staatspolizei = tajná státní policie

KB = Kameradschaftsbund = Svaz kamarádů

NSDAP = Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei = Národně socialistická německá dělnická strana

NSV = Nationalsozialistische Volkswohlfahrt = Nacionálně socialistická organizace pro sociální výpomoc a dobročinnost.

OKH = Oberkommando des Heeres = Vrchní velení pozemních sil

OKW = Oberkommando der Wehrmacht = Vrchní velitelství ozbrojených sil

OrPo = Ordnungspolizei = pořádkové policie

RM = Reichsmark = říšská marka

RW = Rote Wehr = Rudá obrana

SA = Sturmabteilung = útočný oddíl

SD = Sicherheitdienst = bezpečnostní služba

SDP = Sudetendeutsche Partei – Sudetoněmecká strana

SFK = Sudetendeutsches freikorps = Sudetoněmecký sbor dobrovolníků

SHF = Sudetendeutsche Heimatfront = Sudetoněmecká domácí fronta

SiPo = Sicherheitspolizei = bezpečnostní policie

SS = Schutzstaffel = ochranný oddíl

StiKo = Stillhaltekommissar = likvidační a prolongační komisař

Užité hodnosti vojenských a bezpečnostních složek

gšt. = generálního štáb

mjr. = major

pplk. = podplukovník

škpt. = štábní kapitán

št. stržm. = štábní strážmistr

Jména zeměpisná (názvy vybraných obcí v Karlovarském kraji)

Alt Rohlau = Stará Role, dnes část města K. Vary

Altsattl = Staré Sedlo

Berghaus = lokalita u obce Vintířov

Birndorf = Hrušková (fara Staré Sedlo)

Bleistadt = Oloví

Bruckhof = část obce Nové Sedlo

Carlsbad = Karlovy Vary

Dassnitz = Dasnice

Doglasgrün = Vřesová

Dreihäuser = Třídomí, zaniklá lokalita u obce Nadlesí (fara Locket)

Eger = Cheb

Elbogen = Locket nad Ohří

Falkenau – Falknov nad Ohří – Sokolov

Gossengrün = Krajková

Granesau = Chranišov (fara Chodov)

Graslitz = Kraslice

Habersbirk či Haberspirk = Habartov

Hertenberg – Hřeбенy

Horn = Hory

Hossenreith, také Hossenreut = Jenišov

Chodau = Chodov

Imligau = Jimlíkov

Joachimsthal = Jáchymov

Kaltenhof = Jalový Dvůr, samota u obce Hory (fara Locket)

Königsberg an der Eger = Kynšperk nad Ohří

Littmitz = Lipnice, ves u Chodova (fara Lomnice)

Münchhof = Mnichov = Mírová

Nebanitz = Nebanice

Neu Rohlau = Nová Role

Neusattl = Nové Sedlo

Poschetzau = Božičany

Putschirn = Počerny

Schmalenhof = hospodářský dvůr u zaniklé obce Hory

Stemmeisl = Zdemyšl, část obce Locket¹⁴⁷³

Tirschnitz = Tršnice

Vogeleis = hospodářský dvůr u obce Nové Sedlo (fara Locket)

Wildenau = Vildenava, samota u osady Hory (fara Locket)

Wintersgrün = Vintířov, obec mezi Velkolomem Jiří a Chodovem (fara Chodov)

Zieditz = Citice, starší český název Cidice

¹⁴⁷³ Matriční zápisy zemřelých (1697 – 1761) pro celý farní obvod. Porta fontium [online]. Locket: Státní oblastní archiv v Plzni [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.portafontium.eu/register/soap-pn/loket-006>

Zdroje

Archivní prameny

Státní okresní archiv Karlovy Vary

Archivní fond – Národní fronta-místní akční výbor Mírová, Inv. č. 14, sign. 02

Archivní fond – MNV Mírová – zápisy ze schůzí pléna 1947-1971, inv. č. 22

Archivní fond – MNV Mírová – zápisy ze schůzí rady 1947-1967, inv. č. 23

Státní okresní archiv Sokolov – pobočka Jindřichovice

Archivní fond ONV LOKET, část spisy – sign VIII/8, č. inv. 213

Archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 115 L7

Archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 1. Sine

Archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 2. Sine

Archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 43 Pol 500 01
2

Archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 55 Ho 500 04,

archivní fond Landrát Locket 1938-1945, Číslo fondu 1262, inventární jednotka 56 Ho 500 07

Literatura

ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš, ed. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-67-5.

BABICKÝ, Stanislav. z dějin Karlovarska. In: Karlovarsko: vlastivědný sborník. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 33-55.

BENEŠ, Edvard. Šest let exilu a druhé světové války: řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-45. Páté doplněné vydání knihy Tři roky druhé světové války, k níž úvodní slovo napsal dr. Hubert Ripka. Praha: Orbis, 1946. Stopami dějin.

BENEŠ, Edvard a NOVOTNÝ, Karel. Odsun Němců z Československa: výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947. Praha: Dita, 1996. ISBN 80-859-2606-7.

BINAR, Aleš. „Erfahrungsbericht“ a jeho využití pro dějiny vojenství a vojenského umění: na příkladu okupace českých zemí 1938 a 1939. *Ekonomika a management*. 2016(zvláštní číslo), 9-14. ISSN 1802-3975.

BLAŽEK, Petr a ZEMAN, Pavel. Nechat mluvit fakta: s historikem Tomášem Staňkem o nuceném vysídlení Němců z Československa, jeho odborné práci a studiu dějin česko-německých vztahů. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 2013(02), 63-74. ISSN 1802-8241.

BRUŽEŇÁK, Vladimír. Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní) a pochodů smrti. Cheb: Svět křídel, 2015. Svět křídel. ISBN 978-80-87567-69-2.

BURDOVÁ, Pavla. Změny názvů obcí a osad v západních Čechách po roce 1945. In: *Minulostí západočeského kraje IX.*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 199-223.

ČÁŇOVÁ, Eliška. Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Loketsko. Praha: Státní ústřední archiv, 1993. ISBN 80-85475-09-X.

ČAPKA, František, SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005. ISBN 80-720-4419-2.

ČÁP, Václav a BONDYOVÁ, Jana. Historická statistická ročenka ČSSR. Praha: SNTL, 1985.

DANUBIUS (MLYNÁRIK, Ján). Tézy o vysídlení československých Nemcov. *Svědectví*. 1978, XV.(57), 105–122.

DEMEK, Jaromír a MACKOVČIN, Peter, ed. Zeměpisný lexikon ČR: Hory a nížiny. Vyd. 2. Brno: AOPK ČR, 2006. ISBN 80-86064-99-9.

Demokracie dnes a zítra. 3. (2. české) vyd. Praha: Čin, 1946.

Dopis Zdeňka Mlynáře redakci *Svědectví*. *Svědectví*. 1979, XVI.(58), 396–405.

Dopis Marie Lachmannové redakci *Svědectví*. *Svědectví*. 1979, XVI.(59), 569–571.

Dopis Radomíra Luži „Milý Pavle“. *Svědectví*. 1979, XVI.(59), 573–577.

DVOŘÁK, Tomáš. Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa. 2., upr. vyd. Brno: Matice moravská, 2013. Knižnice Matice moravské. ISBN 978-80-87709-07-8.

GUBIČ, Otto a KLETEČKA, Zdeněk. Jasně slovo o minulosti: česko-německé vztahy – fašismus a antifašismus na Karlovarsku 1933-1945. Karlovy Vary: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1997. ISBN 80-238-2771-5.

HLAVA, Miloš. Zánik Úřadu pro pravěk (Amt für Vorgeschichte): Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. In: Archeologie ve středních Čechách 21, číslo 2. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 2017, s. 443-462. ISSN 1214-3553.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-710-6709-1.

HÜBL, Milan. Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců. Svědectví. 1979, XVI.(58), 387-396.

CHALUPA, Aleš, LIŠKOVÁ, Marie, NUHLÍČEK, Josef a RAJTORAL, František. Tereziánský katastr český. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1964.

JIRÍK, Václav. Kupředu levá: historické epištoly z nejzápadnějších Čech. Praha: Epoque, 2008. ISBN 978-80-87027-43-1.

KAREL, Tomáš, KNOLL, Vilém a KRČMÁŘ, Luděk. Panská sídla západních Čech – Karlovarsko. České Budějovice: Veduta, 2009. ISBN 978-80-86829-50-0.

KLSÁK, Jiří. Obec Mírová. 1. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2007. ISBN 978-80-254-8270-4.

KOHOUT, Luboš. k diskuznímu příspěvku Zdeňka Mlynáře. 1979, XVI. (59), 577–582.

KOURA, Petr, KOPAL, Petr a BLAŽEK, Petr. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. Film a dějiny. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 219-242. ISBN 80-7106-667-2.

KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950: se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp pořádkovou a kriminální) složku. In: Sborník archivu ministerstva vnitra. Praha: Odbor archivní a spisové služby MV ČR, 2003, s. 68-90. ISBN 9771214427006.

MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.

NĚMEC, Pavel. My se nemstíme... Paměť a dějiny. Praha: ÚSTR, 2013, 7(2), 16-23. ISSN 1802-8241.

OSWALD, František. Právní poměry v území odstoupeném Německu. Právní prakse: měsíčník československých právníků. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938, 3(1), 18-21. ISSN 1801-1837.

PITHART, Petr a Petr PŘÍHODA. Čítanka odsunutých dějin. Praha: Prago Media News, 1998. ISBN 80-902-2405-9.

PROFOUS, Antonín, ŠMILAUER, Vladimír a SVOBODA, Jan. Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Díl I. Praha: Federální statistický úřad, 1978.

ŘEHÁČEK, Karel. Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948. Plzeň: K. Řeháček, 2011. ISBN 978-80-254-9620-6.

SCHELLE, Karel. Dějiny veřejné správy. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-374-7.

SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování: Dosídlování v padesátých letech 20. století. Acta Oeconomica Pragensia. 2007, 15(7), 383-394. ISSN 0572-3043.

SPURNÝ, Matěj. Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960). Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 978-80-904421-3-9.

STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948). Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9.

Statistický lexikon obcí v Republice československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. v Praze: Orbis, 1934.

Statistická příručka československé republiky 1948. Praha: Státní úřad statistický, 1948.

ŠMIDRKAL, Václav. Armáda a stříbrné plátno: československý armádní film 1951-1999. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-206-1022-5.

ŠTOURAČOVÁ, Jiřina. Vývoj správních institucí českého státu 1526-1848. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7195-7.

TOMÁŠ, Eduard. Konfiskáty do služeb lidu. I. Praha: Tiskové oddělení osídlovacího úřadu-fondu národní obnovy, 1946. Nový domov.

TOMS, Jaroslav. Předúnorové a únorové Karlovarsko: Příspěvek k dějinám národní a demokratické revoluce v bývalém Karlovarském kraji v letech 1946 až 1948. In: BĚLOHLÁVEK, Miloslav. ARCHIV MĚSTA PLZNĚ. Minulostí západočeského kraje XIV.. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1978, s. 15-42.

TOMS, Jaroslav. k problematice odsunu Němců z Československa, osídlovací politiky KSČ a osídlování Karlovarska v letech 1945-1948: Autoreferát disertace k získání vědecké hodnosti kandidáta historických věd. I. Praha: Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ, 1983.

TOMS, Jaroslav. k problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: MARTINOVSKÝ, Ivan. Minulostí západočeského kraje XXI. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, s. 27-54.

Tribuna Svědectví: Stanovisko. Svědectví. 1979, XVI.(58), 383.

URBANOVÁ, Eva, URGOŠÍKOVÁ, Blažena a PANZNEROVÁ, Jitka. Český hraný film: Czech feature film. Praha: Národní filmový archiv, 1995-. ISBN 80-700-4115-3.

VLASÁKOVÁ, Eva. Sběrné středisko pro odsun Němců v Novém Sedle. In: Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2004. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 2005, s. 142. ISBN 80-239-5068-1.

VLASÁKOVÁ, Eva a VLASÁK, Vladimír. Dějiny města Nového Sedla. Sokolov: FORNICA, 1997. ISBN 80-238-1153-3.

VLASÁK, Vladimír. Chodov: Město Chodov, 2004. ISBN 80-239-3318-3.

VLASÁK, Vladimír a Eva VLASÁKOVÁ. Dějiny města Lokte. Locket: Město Locket, 2004. ISBN 80-239-4577-7.

WINKLER, Pavel. Dekrety prezidenta republiky z období 1940-1945. Mezinárodní vztahy. Praha: Institut mezinárodních vztahů, 1994, 29(3), 20-29. ISSN 0323-1844.

Internetové zdroje

BayHStA, SdA Nachlass Walter Becher. Porta Fontium [online]. 2020 [cit. 2020-7-21]. Dostupné z: <http://www.portafontium.eu/sbguide/bayhsta/891?language=cs>

Břežánky (Briesen). Zaniklé obce [online]. Pavel Beran, 2019 [cit. 2021-4-17]. Dostupné z: www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1446631

Dekret č. 5/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organisací a ústavů. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-7-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>

Dekret č. 12/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-7-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>

Dekret č. 16/1945 Sb. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-3-29]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-16

Dekret č. 20/1945 Sb.: Ústavní dekret presidenta republiky č. 2 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-3-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-20>

Dekret č. 27/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky ze dne 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení. Poslanecká sněmovna PČR [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2020 [cit. 2020-7-16]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/271945.html>

Dekret presidenta republiky č. 38/1945 Sb.: o přísném trestání drancování. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-7-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-38>

Dekret č. 50/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o opatřeních v oblasti filmu. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-7-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-50>

Dekret č. 71/1945 Sb.: o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-7-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-71>

Dekret č. 100/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-7-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-100>

Dekret č. 108/1945 Sb.: Dekret presidenta republiky o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-7-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-108>

Dekret č. 138/1945 Sb. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-3-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138>

Druhá světová válka a K.Vary, III.díl - konec války. Muzeum Karlovy Vary [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-9-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-iii-dil-konec-valky>

Dr. Walter Serner (1889-1942): Stationen in Bildern: Karlsbad - Karlovy Vary. Dr. Walter Serner (1889-1942) [online]. Leipzig: Andreas und Mara Mosbacher, 2013 [cit. 2021-4-12]. Dostupné z: <http://walter-serner.de/biografisches/stationen-in-bildern/karlsbad-karlovy-vary/>

JUDr. Bedřich Steiner. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2020 [cit. 2020-12-7]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=286&id=3985>

Košický vládní program (5. 4. 1945). Moderní dějiny [online]. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2020 [cit. 2020-7-14]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

K organizaci politické správy v období nacistické okupace na území říšské župy Sudety. ELAW – právní portál [online]. Praha: eLaw.cz, 2020, 2.7.2011 [cit. 2020-4-21]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/k-organizaci-politicke-spravy>

Matriční zápisy zemřelých (1697-1761) pro celý farní obvod. Porta fontium [online]. Loket: Státní oblastní archiv v Plzni [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.portafontium.eu/register/soap-pn/loket-006>

Nařízení vlády č. 4/1945 Sb.: Vládní nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-4-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-4>

NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary I.díl - represe a rezistence. Muzeum Karlovy Vary [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-9-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-i-dil-represe-a-rezistence>

NEDVĚD, Jan. Druhá světová válka a K.Vary, II.díl - válečné tragédie. Muzeum Karlovy Vary [online]. Karlovy Vary [cit. 2016-9-28]. Dostupné z: <http://kvmuz.cz/typ/soudobe-dejiny/druha-svetova-valka-a-k-vary-ii-dil-valecne-tragedie>

Odsun/vyhnání sudetských Němců. Antologie textů z disentu a exilu (1969–1989) [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [cit. 2020-7-21]. Dostupné z: www.disent.usd.cas.cz/temata/odsunvyhnani-sudetskych-nemcu/

PEJČOCH, Ivo. Trest smrti a milost pro Fritze Köllnera. Vojenský historický ústav Praha [online]. Praha, 20n. 1., 25. 04. 2016 [cit. 2020-5-14]. Dostupné z: www.vhu.cz/trest-smrti-a-milost-pro-fritze-kollnera/

Počet obyvatel v obcích. Praha: Český statistický úřad, 2019. [online]. [cit. 2021-4-14].

Po vyhlášení Říšské župy Sudety uteklo dvě stě tisíc Čechů, líčí historik. Idnes.cz [online]. Praha: MAFRA, 2020 [cit. 2020-3-6]. Dostupné z: Zdroj: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/risska-zupa-sudety-vznikla-15-dubna-1939-historik-martin-vesely-severni-cechy-rozdeleni-sudetonemeck.A190415_470574_usti-zpravy_pakr

ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA. Kolektivizace v Československu [online]. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013 [cit. 2020-12-7]. ISBN 978-80-87211-96-0. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2017/10/KOLEKTIVIZACE_KNIHA.pdf

RYČL, František. PTÁČNÍK, Karel: Město na hranici. Slovník české literatury [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2020 [cit. 2020-7-22]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1546>

ŘEHÁČEK, Karel. Voják a politik JUDr. Bedřich Steiner (1913–1983). Digitální knihovna Západočeské univerzity v Plzni [online]. Plzeň, 2017 [cit. 2020-12-7]. Dostupné z: <https://otik.zcu.cz/handle/11025/33733>

Typy JZD. Ústav pro studium totalitních režimů [online]. Praha: ÚSTR, 2015 [cit. 2021-4-19]. Dostupné z: www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/zdruzstevnovani/typy-jzd/

Vládní nařízení ze 27. října 1928, jímž se v zemi České a Moravskoslezské určují obvody a sídla okresních úřadů a některá města se zvláštním statutem podrobují všeobecně platným

obecním zřízením. Beck-online [online]. [cit. 2020-3-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4f6mjxgqwt&groupIndex=0&rowIndex=0>

Vyhláška č. 43/1945 Sb. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-3-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-43>

Vyhláška ze dne 7.3.1946 o zřízení národních podniků průmyslu stavebních hmot a keramiky – Spojené Sedlecko-vildštejnské kaolinové a hlinné závody, národní podnik. EPRAVO.CZ [online]. Praha 1: EPRAVO.CZ, 2021 [cit. 2021-4-17]. Dostupné z: www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=13890&Section=1

Zákon, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství: č. 34/1953. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, <https://www.zakonyprolidi.cz/> [cit. 2021-4-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-34/zneni-19530507>

Zákon 75/1919 Sb. Beck-online [online]. [cit. 2020-3-21]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nzzvfuya>

Zákon 76/1919 Sb. Beck-online [online]. [cit. 2020-3-21]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nzzwfuya>

Zákon ze dne 14. července 1927 o organizaci politické správy. Beck-online [online]. [cit. 2020-3-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6mjsguwt>

Zákon č. 280/1948 Sb.: Zákon o krajském zřízení. Zákony pro lidi [online]. Zlín: AION CS, 2020 [cit. 2020-4-8]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-280>

Přílohy

Rozhovory

- Rozhovor se Štefanem Hittnerem, pamětníkem z Chodova nedaleko Mírové, Chodov, 5. září 2020

Povídání s panem Hittnerem probíhalo v jeho bytě v přízemí domu na Staroměstské 20. Pan Hittner byl neuvěřitelně vitální a velmi pěkně a souvisle povídal. Ačkoliv bylo z přízvuku poznat, že čeština není jeho mateřštinou, hovořil plynule a až na některé výjimky mu bylo skvěle rozumět.

V rozhovoru autor vynechal vlastní poznámky, které pronášel během povídání pana Hittnera pro plynulost projevu. Zápis otázek autora panu Hittnerovi je krácen tak, aby vystihoval podstatu. Bohužel, ač bylo s panem Hittnerem dohodnuto i další sezení, na kterém by byly zpřesněny některé informace, k tomuto už nemohlo dojít. ČR zasáhla druhá vlna pandemie nemoci Covid 19 a pan Hittner na podzim roku 2020 skonal. Bylo mu 87 let.

Autor (A): Nebudu Vás přerušovat a rád si poslechl, co si o oné době pamatujete.

Pan Hittner (PH): *Zeptejte se takhle to a já Vám povím, co vím, co povím, no.*

A: Když byl rok 1945, tak Vám bylo 12 let.

PH: *Jo, tak nějak.*

A: Pamatujete si něco z doby před rokem 1945, před válkou? Když Vám bylo 6,7 nebo si pamatujete něco i z doby války, atmosféru apod.? a Vy jste bydlel tady v Chodově?

PH: *Já jsem se narodil v Chodově, jo.*

A: a vyrůstal jste tady?

PH: *Jo.*

A: a s Mírovou jste přišel do kontaktu?

PH: *Tak sem tam jo, no, Jako ty vesnice byly, tak my jsme jezdili na kolech a tak, no.*

A: Jaké jsou Vaše první vzpomínky na dětství?

PH: *No tak, vzpomínám si, že já tenkrát, já jsem chodil do český jesle. Jo? a jak jsem potom přišel, jak jsem přišel do německý školy, tak jsem neuměl pomalu německy. Doma. Tam jsem mluvil česky. Doma naše rozuměli. a já jsem doma mluvil taky česky a oni mě odpovídali německy, tak to vím ještě dobře. a potom, jak jsem toto, jsem přišel do školy, tak jsem se musel*

dost učit zase německy. No, bylo konec, konec války, no tak zase, tak zase jsem se neuměl česky, protože já jsem měl, já mám jen německý školy. No tak potom jsem se zase musel dost naučit ... (česky – nedořečeno – pozn. autor), takhle já jsem dělal ve fabrice ten začátek a napřed jsem si učil v truhlárně. a tenkrát říkali, jako že Němci nemohou vyučit a takhle, no tak, my jsme utekli a šli jsme do fabriky. No tak ve fabrice jsme byli chvíli, no tam potom já jsem musel, takhle. Tak to uteklo a já jsem potom... Jsme neměli občanství, tak na vojnu zatím jsem nemusel, no tak já jsem se oženil no a teď jak jsem byl ženatej, tak jsme automaticky dostali občanství. Tak jsem musel na vojnu.

A: a Vy jste si vzal Češku?

PH: *Já jsem si vzal Němku, ze Slez (pan Hittner si odkašlal) ze Slezska. No tak takhle, to byly těžký, těžký to. Že to víte, že kdy něco je a neumíte mluvit, no tady jsem mluvil potom jen jako zase česky, no a já jsem holt moc neuměl. No a potom jsem přišel na vojnu, tak jsem si při... stoupil trošku (není zcela přesně rozumět – pozn. autor), no tak já jsem se naučil zase. Tu češtinu trošku. Tak u mě je slyšet, že nejsem jako Čech, no ale už mě nikdo neprodá dneska. Jestli je to psaným nebo takhle. Tak už se vyznám v tom.*

A: o občanství jste přišli hned po válce?

PH: *Tak my jsme měli německý občanství, český jsme neměli.*

A: a to jste měli od malička, nebo jste ho získali později?

PH: *No, takhle, přede mnou to bylo starý Rakousko, tak to moc nevím nic, jen podle mluvení. No ale takhle, že to občanství jsme dostali potom automaticky. Protože já jsem chodil s mojí ženou už a oni nás volali do Varů na nějaký úřad nebo co, to tenkrát. To jsem, to mi bylo takových 20 let. No tak nějak, takže. Napřed volali jí dovnitř. No a zeptali taky tak, my jsme nemohli mluvit hned spolu, tak si vzali mě. No a potom se ptali, proč že chodí se mnou. Že jako, že nemám občanství, a to když by se s náma něco stalo, tak nemáme na nic právo. a ona povídá, my jsme se rozhodli, že se vezmem, tak už to neměníme. Že se známe nějaký pátek. Pak volali mě, mě se ptali to samý. No a von mě povídá, heleďte, trošku se smál, no von povídá, no tak já vám něco řeknu, stejně to občanství dostanete, na vojnu musíte. Nebo třeba se mě ptali, proč nechci občanství. No, kvůli tomu, že abych nemusel na vojnu. On povídá, no stejně, to bude automatický, že stejně půjdete na vojnu. No tak jo, za nějaký čas už jsme měli občanství. Já mám národnost německou. Občanství český.*

A: Takže v roce 1951, 1952?

PH: *No, tak nějak.*

A: Šel jste do normální armády, nebo Vás chtěli dát k Pomocným technickým praporům?

PH: *Ne, ne, já jsem sloužil u normálního útvaru. Já jsem sloužil jako (v Plzni) na Borech.*

A: a s paní jste se seznámil jak?

PH: *Tak voni tenkrát, po válce, jak tady odsud museli Němci pryč. Tak voni tady z domova museli pryč. Tak jsme se seznámili tady.*

A: Takže ona přišla sem.

PH: *Jojo. Oni bydleli tady potom, no.*

A: Dostali se sem jak?

PH: *Museli sem. tady ti Němci, jak museli odsud.*

A: a Vaši rodiče zůstali tady?

PH: *Tak moji rodiče zůstali taky. My jsme měli taky jít, jako na odsun hned po čtyřicátým šestým nebo pátým. Ale ze šachty od táty ředitel, který ho nepustil. Tak jsme nemuseli jít. No, tenkrát člověk byl rád, že nemusel jít, protože kdo by chtěl z domova pryč. Tak my jsme byli rádi. No a potom holt my jako jsme bydleli ve Smolnice, to bourali. Tak ve Smolnice takhle, že potom jak slyšeli, že Smolnici budou bourat, tak moc lidí zažádali a chtěli do Německa. Tak některý šli, některý ještě zůstali tady. Ty bydleli tady, taky dokonce to vytvořili... Já jsem sám zájem neměl, protože učit jsem se stejně už nemohl nic. No a to, co jsem chtěl já měl, co jsem takhle myslel, tak mi to klapalo. Vlastně jsem mohl dělat a tohleto, takže vyučený nejsem, No ale potom jsem šel z fabriky pryč, to jsem málo vydělal už. Tak jsem přišel po vojně a potom jsem šel na báňský stavby, tam potom dělal táta (Autorův otec – pozn. autor) taky, jo. Oni přišli taky s dvěma klukama, který dělali ve sklárně. No a já jsem jezdil tak na šachtě 30 let s buldozerem. Já jsem byl spokojenej s prací a tohleto. v Německu tam se smí jezdit na buldozeru jen deset let a musíte z toho pryč. a já jsem jezdil 30 let. No a já jsem myslel, že to byla pro mě dobrá práce. Já jsem si mohl dělat přesčasy, když jsem chtěl. No a já jsem měl ve Smolnice barák, a pak jsem koupil tady to (v Chodově – pozn. autor). Tak ty peníze byly třeba furt jo. No tak jsem musel nějak taky koukat, abych to všechno stačil splatit a tohleto.*

A: Do jaké fabriky jste šel po válce pracovat? Do sklárny?

PH: *To bylo tady, tady jak jsou teď sklady: Richter, Fenkl a Hahn (Chodov 196, továrna na porcelán – pozn. autor). Tam jsem dělal. a potom to zůstalo stát a nepustili mě. Já jsem dát výpověď, tejdne dvakrát. Tak mě nepustili, já jsem šel, před vojnou jsem dělal ještě ve fabrice něco, ale potom jak jsem přišel, jsme měli čtrnáct set. Já už měl dvě děti, jak jsem šel na vojnu, a ženu. Tak mě ty dva roky scházely a teď zase, než jsem se trošičku dostal nahoru. Tak mě těch čtrnáct set moc nepomohly. No, já jsem dělat uměl, ale mě nepustili. No a potom konečně. To je jedno, jak a co. Tak jsem se dostal z toho, tak jsem šel na báňský.*

A: v roce 1945 Vám tedy bylo 12?

PH: *12, 13, no.*

A: Prý jste tu pomáhal a chodil s označením?

PH: *Bílý, ty, bílý pásky jsme měli, antifašisti měli červený, my jsme nesměli na chodníku chodit, chodit, no jako. Němci válku prohráli, ale my jako mladý, my jsme vůbec neměli podíl na tom, co já myslím jo, no tak holt, byli taky fanatici, který nás bouchli, jak jsme šli dolů z toho chodníku, protože jako mladej to neposloucháte takhle jo. No holt jako, a byli lidi zase takhle dobrý. No, nás si nevšimli. To bylo takhle. Já jsem věděl, že válku prohráli jako Němci, tak holt jsme to museli vzít, jak to bylo.*

A: Jak jste se cítil? Zákazy apod.? Bavili jste se o tom doma? Neřekli jste si, půjdeme taky?

PH: *Ne, ne to já jsem nikdy o tom nepřemýšlel. To ani naši rodiče ne. a můj děti, my takhle, jak se Smolnice bourali, tak se ptali našich dětí a vaši rodiče půjdou taky? Moje děti nechtěly ani slyšet o tom, jo. To víte, ty už ty děti byly taky tenkrát, jak Smolnice, když bourali, 14, 16, tak to měli taky, že tady měli kamarády a kamarádky a to. Tak nechtěli ani slyšet o tom. Ale já jsem ani nikdy o tom neuvažoval. Povídám, mně nic neschází tady nic. Já jsem prakticky doma tady. Já to tady znám od a až do Zet, tak mně nic nechybělo. Moje žena, moje žena taky říkala, já sem ráda, že ty nezačínat s tím, abysme se vysídlovali nebo to. Protože tady máme barák jako ve Smolnice. Tady máme barák a teď půjdeš koupit jinej, když to bouraj. Nebo nepůjdeme, půjdeme do paneláku, já jsem takhle, já jsem měl furt hromadu (další dvě slova jsou nesrozumitelná – pozn. autor), tak já jsem byl nucenej nějaký barák koupit.*

A co Vaši známí? Máte vzpomínku na někoho, kdo v roce 1945 odešel, protože měl např. strach?

PH: *Moc, moc. Moc, kerý museli. Moc. To se mnou chodili, my jsme měli školu, ale my jsme nechodili s holkama, jako teď chodí holky a kluci, ale taky v tym ročníku, jak já jsem, měli jsme dost známých, to je pravda. Taky ty lidi, jak šli a todlecto, jako u nás v baráku tam bydleli taky, to jsme byli v nájmu, tady nahoře. Tak. Tak. a ještě se s tou mámou, s tou mámou, je starej jak já. To ještě se píšeme a mluvíme, dneska voláme, už si nepíšeme, ale voláme. Takže, kontakt máme s nima dobrej, ale taky už jsem někery, nejvíc, neviděl už vůbec, jo? Někery přišli ještě, tady sem je pozval, nebo já jsem byl v Německu a poznal jsem někoho ještě, ale jináč, ale vesměs moc a moc, kerý se mnou chodili do školy, jsem už neviděl.*

A: a dokázal byste říct, kolik lidí z vaší třídy zůstalo nebo odešlo?

PH: *Tak, tak, já bych řek, moc nezůstali. Jo, tak byli, ve Smolnici tam byli samí Němci ještě, jo, ale potom šli taky, tak polovičku můžeme říct, že šli pryč. No a teď, když máme kolikrát to setkání smolnický, jo? Takže, některý přijdou, jo? Na některý taky vůbec ani nepřijdou, některý jsou už nemocný. Teď to, letos to prej bylo naposled, já jsem taky nechodil, protože mi taky trošku haprovaly nohy. Jo? Tak, říkám, to víte, že když jsme byli zvyklí na to, že ve škole a tohleto, tak je to trošičku, to. Ale člověk si musí zvyknout.*

A: a po válce jste tedy měli bílou pásku?

PH: *Bílou.*

A: a antifašisti měli červenou?

PH: *Červený.*

A: a ti mohli chodit všude?

PH: *Jo, všude a takhle, jo.*

A: a říkal jste, že lidi byli zlí.

PH: *Jooo. Jo, jo, jo.*

A: Prý tady v Chodově a v Mírově probíhal poválečný čas klidněji než jinde v republice?

PH: *To bylo, to je pravda, to je pravda.*

A: Prý tu byli dva lidi zastřelení?

PH: *Jo, jo, jo, jo.*

A: Ale prý v Karlových Varech to bylo mnohem tvrdší?

PH: *Horší, no jo. Všude jinde. Říkám, takhle. My jsme zase, jak Vám mám říct. My jsme se za nějaký čas, to netrvalo dlouho, tak jsme se skamarádili zase se Slovákem, nebo takhle. Který byli tady nebo to. Můj soused, to byl Slovák, jo? Nějaký Čerovský. Táta ho určitě zná. Tak. Ten bydlel chvíli taky v Mírový, potom si koupil barák. My jsme, jak jsme museli pryč, to abych to dořek, tak ten Čerovský, ten si koupil barák vedle Čepily v Mírový. Jo? Pepy Čepily. a ten už nežije taky. To byl taky můj kamarád. Byl Čech, ale dobrý kluk. Jo a ten Čerovský, to byl Slovák, a to byl potom můj soused ve Smolnice, tak jsme bydleli vedle sebe. a my jsme byli nejlepší kamarádi. To se na vesnici každé divil, že Slovák a Němec, jak držíme dohromady. a když něco děláme, my jsme dali ještě kábl ven, aby jsme svítily a v deset nebo ve dvanáct ještě jsme dělali na baráku ve Smolnice. a tady taky, jo? No tak. Každé se divil, že my takhle držíme dohromady. Zase u mě. Já jsem, zase takovou, to, to může i táta Váš říct, já se snáším s každým, ale u mě je člověk ten, kterej má charakter. Když nemá charakter, tak to už. a já nekoukám, jestli je to Němec nebo Čech, já dneska umím, tenkrát jsem taky už uměl, ale ne takhle jako teď třeba, jo? Ale já jsem se dorozuměl s každým. a my jsme, mně to bylo jedno, jestli ten nebo ten. a v práci taky, to může táta říct, já jsem se snášel s každým, srandu jsme udělali. a všechno možný.*

A: Vzpomněl byste si, jak dlouho trvala opatření proti německému obyvatelstvu, jak dlouho jste tu pásku musel nosit?

PH: *Tak to nebylo tak zase tak moc dlouho, přesně to nemůžu říct, ale určitě takový čtyři, pět měsíců. Určitě jo.*

A: Jak probíhal odsun ostatního německého obyvatelstva? Jak jste to vnímali?

PH: *Takhle, vnímali. No tak, to víte. některý lidi, to tenkrát, jako potom už, který šli sami, tak ty šli dobrovolně. Ale ty, který museli, tak to bylo špatný, ty brečeli a tak dále, jo? a já to vím, ještě tohle vím, že tadyto my jsme, no my jsme mohli mít sto kilo na osobu, jo? a teď voni to dali dohromady a tady nahoře, jak je ten kruháč, jak je Lidl¹⁴⁷⁴, tam to vozili ty lidi, tam museli ještě zastavit, jo? a pak složili z toho valníku, a to ty věci. Tam potom kontrolovali tydlety těch sto kilo. To ještě to nejhezčí vzali, to byli taky takový lidi, kerý neměli dost nikdy. Jo? Ty jako všude, Tak ještě to nejlepší těm Němcům vzali, Tak tohle, že jsme viděli, jsme říkali není hezký. Jo? Když už měl sto kilo, tak sto kilo. Ale když vemete, my jsme, my jsme to taky už bedny měli,*

¹⁴⁷⁴ Kruhový objezd v horní části Chodova u nádraží, křižovatka současných ulic Nádražní, Horní, Vintířovská, u Porcelánky. Po 2. světové válce zde nebyl kruhový objezd ale křižovatka a prostranství – pozn. autor.

protože každý měl strach, že musíme pryč. a bedny musíte nějaký mít, my jsme bedny měli. a ta bedna už vážila moc, a když jste tam dal nějaký věci, tak sto kilo (říká a směje se – pozn. autor) bylo raz dva, jo? No a já říkám, my jsme byli rádi, že jsme nemuseli jít pryč. a já jsem měl možnost jít pryč. a taky já už jsem nechtěl jít. a moje žena taky ne. Ona taky, její domov tady to nebylo, to bylo ve Slezsko. a oni museli z domova taky pryč, oni měli toho taky dost. To běhání sem a tam, jo? a tam měli novej barák a museli ho nechat, museli sem jít, jo? a tak dále. My jsme sami barák neměli. Akorát můj táta ten pochází z baráčku, taky nebyl velkej, ale my jsme neměli, my jsme byli v nájmu, dokud jsem byl s rodičema. Jak jsem se voženil, potom jsem si koupil barák, ve Smolnici, a potom tady ten.

A: Mluvil jste to tom, že jste chtěl dělat truhláře, ale že Vás nepustili do učení.

PH: *Nepustili. Já jsem se učil, ale dycky jsme slyšeli, že my stejně, ten náš šéf nerad nás pustil, ale von povídá: „V životě vy už nesmíte mít výuční list“. Jo? No tak jsme teď to slyšeli. Ale některý, který zůstali, se vyučili ještě potom, pozdějc. Ale my holt jsme nějak, jsem byl ještě s dvouma, jsme tady dělali, ale jak se ty dva odcházeli, tak já jsem odcházel taky. Jo? Tak peníze jsme tam žádný neměli, Ve fabrice jsme měli aspoň nějaký víc peníze, ale to taky Vám musím říct. To taky Němci, Němci měli normálně ještě pětadvacet procent z platu dolů. Takže. To, co jsem vydělal, tak ještě 25... Němci, Češi ne. No a potom byli ještě lístky. Tak lístky. Voni ještě měli přídatkový lístky, aby měli trošku víc. a my jsme neměli. Tak to na tom, to, mi jako tenkrát mě i rodičům trošku vadilo, protože ono se říkalo: „Ty lístky, co my máme jako Němci, to je málo na umírání, jo? a málo. Ne, málo na že..., málo na, abyste byl živěj, a moc, abyste moh umřít.“ Jo? Tak to bylo. Ale to trvalo taky, tak dlouho zase to netrvalo. No. Ale člověk, jak mě bylo potom už pomalu čtrnáct a to, člověk má chuť na kousek masa nebo másla, a to. Já jsem koupil... Já jsem chytal vrabčáky a udělal jsem polívku. z toho... (směje se – pozn. autor). a táta se smál a máma taky. Máma to nevzala a táta to jed potom taky. Člověk udělal to, abyste trošku měl spokojený to ten žaludek, no.*

A: Tak když jste pracoval ve fabrice, tak to musela být náročná práce?

PH: *To byla těžká práce, jo.*

A: a co jste tam přesně dělal?

PH: *Tak já jsem, jak jsem začal, tak já jsem normálně čistil ty díry, že to, v tej peci. Ale ne dlouho, pak jsem sázel, v tý peci, no a potom už jsem, jak jsem přišel z vodtud do Božičan, tak já už jsem všechny práce trošku znal, jo tady. Tak tam jsem točil kapsle. Jo a potom, že dycky, to taky, to byla moc těžká práce, v šamotárně. Jo? Tak to byla moc těžká práce, ale my jsme*

byli rád, že vždycky, když někdo scházel, tak nějaký mladej tam mohl nastoupit. Za ten čas, co ten scházel. a potom už jsme tam zůstali, protože tam byly víc peníze.

A: a pak jste tedy odsud šel na Báňské stavby?

PH: „Jo.“

A: a ta továrna vyráběla co?

PH: *Tam jsem nastoupil jako, jo, rychle říkali, abych nastoupil i, protože jsem trošičku truhlárnu byl, abych nastoupil jako tesař. a von i ten, ten chlap, jak von přišel, jak jsem tam byl, jak mě přijímal, že jsem dva roky jako byl na vojně a neměl jsem nic. Tak on povídal tý jedný paní, povídal: „A víš co? Tam by si vydělal míň, tak ad' jde ke kolejářům.“ Tak já jsem dělal takový půl roku u kolejářů, pak potřebovali na válce, jako ty mladý. No tak, já se trošku jsem ... Rychle se něco naučil. Tak jsem chvíli jezdil na válce, pak scházeli na buldozeru, tak jsem šel na to. a tam jsem zůstal, dokud jsem šel do důchodu.*

A: Jak Vaši rodiče vnímali, že neměli občanství?

PH: *Dostali jako my, to samí jako my. Všechny Němci, jo, dostali občanství.*

A: a co na to říkali, že neměli občanství, i když tady žili celý život?

PH: *Tak, tak já jsem nepoznal na tátu nic a tohleto. On, říkám, on byl na tý šachtě. On zase ty lístky měl, normálně jo a tohleto, protože byl na šachtě, tak já jsem, tak nějak, nepoznal jsem tak nějak, aby.*

A: a mluvil jste o kamarádovi ze Slovenska. Ten sem přišel také po válce?

PH: *Jo, ten, ten přišel ze Slovenska sem, jo. On se oženil, taky nějakou známou, co moji ženu znali taky Slezska. a potom si koupil taky barák vedle mě. No tak jsme byli takhle, jsme se poznali. No a jeden bez druhýho už nemohl bejt pomalu. Už nežije. Už dlouho ne, takových čtrnáct, patnáct let. No, já říkám, mně je to jedno, protože já jsem taky měl nějaký kamarády třeba Němce, ale nejvíc jsem byl s tím Slovákem, jo? To byl Jožka, to byl můj nejlepší kamarád. No a teď jako moje jedna dcera má taky Slováka, tak ten je taky moc hodnej. a druhá holka ta má, ty pochází z Karpatská Rus. Tak ten je taky dobrej. Já jsem dneska byl pozvanej na oběd, dcera má dneska narozeniny. Je jí šedesát šest.*

A: Říkal jste, že i po letech jste se scházeli i s Němci, kteří museli ČSR opustit. Jak se chovali?

PH: *To bylo vidět na nich, že neradostně šli a že byli takoví smutnější. a prakticky, ono to bylo po válce. v Německu to bylo horší ještě než tady. Jo? Tak, my jsme. Říkám, za války jsme měli taky lístky. Můj táta dělal domovníka ve Varech na tom myslivně – Jägerhaus. Takže. Tamhle když zbylo jídlo nebo to. Tak vždycky říkal. Anton, vezmeš si cukr a máslo, co tam zbylo víc, když tam, jo, vařili pro ty lidi. Tak místo peníze, kolikrát, dostal to, No, peníze taky dostal, ale no musel to zaplatit. My jsme měli jídla dost, za války. a holt, nejhorší to bylo po válce, jak jsem Vám říkal, tak ten čas, jak jsme měli my Němci, my ty menší lístky, to byl nějaký čas, no tak dlouho to netrvalo. No ale to... Člověk má, jako mladej, to Vaše tělo žádá něco. Dneska taky. Jednou jíte okurky a podruhé je nechcete, jo, tak to tělo něco žádá.*

A: Myslíte Jägerhaus u Jeleního skoku?

PH: *No, tam je moc hezky. Tam mě bylo sedm, osm roků, tak jsme jezdili za tátou. Tam jsem dával ty lehátka ven a to. Dycky nějaký dýško, ale tenkrát za války ty peníze neměly žádnou cenu. Bez lístky jsi nic nedostal. a já jsem kolikrát mým holkám vyprávěl. My, když jsme šli do krámu, jak dneska jdou pro bonbóny nebo takhle. To u nás neexistovalo. My jsme mohli koupit v krámě kyselý zeli, kyselý okurky, kvasnice a to. To sladký dřevo. To byly barevný, to jsme my žvejkali. a nic jinýho jste nemohl koupit. v krámě, Vy. Nic jinýho jste nedostali.*

A: a co černý trh?

PH: *No, tak peníze byly. Můj táta ten jel kolikrát taky, jak se říká tenkrát hauzrovat¹⁴⁷⁵, do Čech a to. Tak když přišel, to už jsme ani nešli spát. Von přines takovej velkej bochník chleba a tohleto. a vodnes nám porcelán a za to přines nějaké jídlo. To jsme ani nešli spát, čekali jsme, až přijde. Ale říkám, ve válce měli jsme dost. Ale holt po válce. Nějaký čas, no.*

A: a táta dělal na šachtě a ještě domovníka?

PH: *No, to ještě za války. (domovníka – pozn. autor). a po tom po válce šel na šachtu. Protože tam to haprovalo, tam byli Rusáci potom v tom hotelu, tam to nějak haprovalo, tak ty, ty lidi propustili. a takhle no.*

¹⁴⁷⁵ v podstatě šlo o provozování podomního obchodu – pozn. autor.

A: a jak jste vnímali rozdíl mezi chováním Rusů a Američanů?

PH: *Takhle, tamhle byli Američani, jak se šlo do Smolnice, na kopce tam byli Rusové, a nahoře, jak končí Chodov, jak se jde do Staré Chodovské, to byla stará ulice, ta je ještě dneska kousek, tam byli Američani taky.*

A: a vnímali jste nějaké rozdíly mezi chováním Američanů a Rusů?

PH: *Takhle, takhle, to určitě, protože my jsme tady byli, my jsme tady byli kolikrát u ty Američani. Ty nám dali cigarety a to. Já jsem nekouřil, ale taky jsme to zkusili zabalit. Jo, Jednou. a to jsme viděli, jak ty ryplíky¹⁴⁷⁶ dole se točily úplně, jak jsme kouřili tu cigaretu. No a Rusáci, když my jsme tam šli, ty nás nechtěli pustit, tak ty chtěli vždycky špiritus. Nějaký chlast. Tak jsme doma, kolikrát jsme měli fakt, ten špiritus, jo, jak byly vařiče ty malý, tak doma jsme je ukradli mámě, tu flaštičku a dali jsme to tam, tak jsme byli kamarádi. Tak nás pustili.*

A: Fakt pili líh?

PH: *Jo, pili líh.*

A: a Američani tu měli posádku?

PH: *a potom tady dole, jak tu opravili tu školu¹⁴⁷⁷, tak tam byli taky Američani. v celý škole byli Američani.*

A: Já moc děkuji za rozhovor a vzpomínky.

¹⁴⁷⁶ Není zcela rozumět – pozn. autor.

¹⁴⁷⁷ Bývalá základní škola Komenského, 1. stupeň. Na rohu ulic Školní a Dukelských hrdinů. Autor této práce zde navštěvoval 1. stupeň ZŠ – pozn. autor.